56,003/C

MEDICINA RATIONALIS.

MEDICINA RATIONALIS,

MEDICINA
RATIONALIS
AD RECENTIORUM MENTEM OBSERVATIONIBUS ADAUCTA

Conſtitutionem Epidemicam partis anni 1733., *atque integrorum annorum* 1734. 1735. 1736. *in Cremonenſi Civitate complectens*

AUCTORE

PAULO VALCARENGO

MEDICO CREMONENSI

Cui acceſſit

AUREA METHODUS VETERIBUS INCOGNITA

Ad profligandas expeditiſſime Febres Tertianas tum intermittentes, tum per ſubingreſſum continuas

Breviſſime lucubrata

A FLORENTIO AUGUSTINO GALLARATO

Ex Colleg. Nobil. Phyſ. Papiae, ibique in Reg. Caeſar. Univerſitate Practicae Primario.

CREMONAE MDCCXXXVII.

Apud Petrum Ricchini. *Superiorum permiſſu.*

Luigi Longeni

MEDICINA RATIONALIS

AD RECENTIOREM MENTEM
OBSERVATIONIBUS
ADJECTA

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

EXCELLENTISSIMO VIRO
DOMINO COMITI
DON CAROLO
PERTUSATO

EX INTIMIS CONSILIARIIS SUAE REG. CAES. CATH. MAJEST. MEDIOLANENSIS STATUS MAGNO CANCELLARIO, REGENTI, ATQUE EXCELLENTISS. EJUSDEM SENATUS PRAESIDI, CASTRI FERRI REGIO FEUDETARIO &c.

PAULUS VALCARENGUS
P. F.

TUAE ne, *Excellentissime Vir*, *excelsae dignitatis*, *atque insignium honorum*, *quibus nuper Augustissimus Caesar Te speciatim decoravit*, *an omnigenae doctrinae tuae*, *caeterarumque virtutum*, *quibus apprime enites*, *causa*

contigisse dicam, ut quum primum de tuo Mediolanum reditu fama undique personavit, excussis vix vix belli terroribus, atque praegressarum calamitatum fere immemores facti, Primates omnes, & Populus insolito gaudio summopere exultaverint? Siquidem maxima utrinque ad id prodibant incitamenta, quae quisque pro ratione sua vario modo attendens, nec satis admirari, nec satis plaudere unquam poterat. Porro sublime in Te decus laeto omnes animo venerabantur, dum te in excelso hoc Solio constitutum spectabant. Hoc tamen quid sublimius longe omnibus videbatur, quum Te selectioris doctrinae lumine undecunque coruscantem perspicerent; ac si dignitates tuae, caeteroquin ampliſſimae, majus a Te ipso nanciscerentur decus, majoremque proinde ab omnibus venerationem mutuarentur. Quamobrem eo speciali quorumcunque applausu, tantaque laetitia exceptus es, quantum in animis Hominum recte sentientium tot eximiae dignitates, maxime virtuti tuae merito tributae, potuerunt excitare. Iccirco non merito tantum, sed peculiare ipsius Principis oblectamento, totiusque Reipublicae maximo bono, Te ad summum hoc honorum culmen evectum dixerim. Quippe quod vetus inter Graecos adagium est, & a Platone non praetermissum, Sapientum congressu Principes sapere. *Quod si ex ejusdem*

Cael. Rhodig. lect. antiqu. lib. 12. cap. 19.

Phi-

Philoſophi oraculo verum ſit, beatas fore Reſ- Boet. de Cõſol. Phil. lib. 1.
publicas, ſi eas vel ſtudioſi Sapientiae regerent, vel earum Rectores ſtudere Sapientiae contigiſſet: *Quis non videt, qualianam, quantaque commoda cuique derivari a Te poſſint, dum in altiſſimo hoc gradu dignitatis, & auctoritatis collocatus, omnium augendae felicitati, ſervandis bonis, promovendae virtuti, perquam ſapiens praeſides? Qui bene ſapit, bene imperat, bene judicat. Novit enim & ipſe romanus Orator, quod* ad Rempublicam plu- Cicer. 1. de Invent.
rima veniunt commoda, ſi moderatrix omnium rerum praeſto eſt ſapientia· *Enim vero, ſi de juſtitia praeſertim ſermo ſit, quae Reipublicae incolumitati, & Populorum tutamini diſtincte proſpicit: haec profecto, quae, pro munere tuo, ſpecialiter Tibi commiſſa videtur, non in alio equidem melius, non aequius, quam in Te regnare poterat. Alias omittam animi tui praeclariſſimas dotes; prudentiam nempe, pietatem, humanitatem, liberalitatem, integritatem, & fortitudinem, quas fere per traducem ad Te derivatas augere, atque decorare magis, magiſque in dies ſatagis, tuo non magis evehendo decori, quam Reipublicae ditandis bonis omnifariam conſulens. Etenim, cum Tibi naſci contigerit ex nobiliſſima, generoſa, & equeſtri Pertuſatorum Familia, in qua ſemper verus honor, & ſplendor*

virtutis effulsit: excelsa semper petis, ampla, illustria, plena dignitatis, & gloriae, quo Te semper a prima tua pueritia maxime vocaverunt Majorum tuorum nitidissima exempla, quorum nomina nulla dies extinguet, nulla obscurabit oblivio. De hisce enim quamplurima extant Alexandriae monumenta, quae innumeros pene clarissimos Viros, omni virtutis genere, atque praecipue munifica magnificaque pietate illustres, collegiali juris prudentiae Judicum laurea, patriciisque Decurionum honoribus, atque integerrima amplissimorum Magistratuum administratione decoratos, Toga demum, & Sago per quinque saecula insignitos recensent, atque magnificentissimis laudibus commendant. Verum cur a longe excelsum antiquissimae, nobilissimaeque Familiae tuae decus expetam? Huc adsit Nicolaus Pertusatus ex Praefectis Cubiculo potentissimi Caroli II. Hispaniarum Regis. Huc adsit Christophorus Pertusatus inter Proceres a Cubiculo, & in secretis expeditionibus in Aula Leopoldi I. Caesaris politica dexteritate conspicuus. Huc adsit amplissimus Pater tuus Lucas, qui ab anno 1682. *usque ad annum* 1717. *excellentissimi Mediolanensis Provinciae Senatus Princeps praesedit, cujus praecipuis, atque innumeris enarrandis dotibus disertissimus nullus nunquam sufficiet Orator. Nobis autem e memoria nunquamexcidet vigilantissimus*

Bartolom. Cort. Notizie Istoriche.

quondam

quondam Cremonenſis Eccleſiae Antiſtes Carolus Octavianus Guaſcus avunculus tuus; cujus eximiae pietatis, atque munificentiae, pro communi Civium noſtrorum ſalute, aeternum exhibent teſtimonium magnificentiſſimae AEdes, ipſius juſſu, & aere conſtructae, congruiſque redditibus decoratae, ut idoneus ſacris obeundis exercitiis locus cuique ſemper ibidem pateat. Nec minor eſt vigilantia, atque ſolicitudo religioſiſſimi Praeſulis Franciſci Pertuſati Fratris tui, cui, ceu ſolidiſſimo ſingularis ſapientiae, & pietatis fulcro, Papienſis Eccleſia feliciſſime innititur. Quod de ſapientia, religione, pietate, aliiſque dotibus, quibus quamplurimi ex nobiliſſima Familia tua emicarunt, hic obiter attigimus, idem & de ſtrenuiſſimis tot aliis Viris dicendum venit, quorum illuſtria bellica geſta, atque conſpicua munera, non interituris glorioſis lauris, & palmis ſtemma tuum pluries cumularunt. Vivit adhuc generoſus Comes Chriſtophorus Frater tuus, qui, Majorum ſuorum martialia geſta, non ſequi tantum, ſed illuſtrare magis, & ſemper quaerens, ſub Auſtriaca Aquila inter Primates ſtrenuiſsime pugnat. Aſt quid plura? Tantum enim abeſt, ut a Majoribus, & Conſanguineis tuis, multiplici virtutum nitore affluentibus ad Te ornandum quidquam haurias, ut etiam in Te clare fulgeat, quod ad illos redundet, ipſorumque ſplendorem

niti-

nitidiorem reddat. Fruſtra ideo aliunde petenda tibi laus eſt, ſi omne ex Te ſolo fundamentum mutuatur.

Ovid. Metamor. lib. 13.

Nam genus, & Proavos, & quae non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco.

Tu enim ſolus immenſum Tibi ipſi decus praeſtas, magiſque in dies praeſtiturus es, cujus glorioſa veſtigia ſequitur praeclariſſimus Filius tuus, Magiſtratus Quaeſtor ſapientiſſimus, ad majora ſemper abiturus. Tibi itaque maxime Socraticum illud

Cael. Rhodig. Lect. antiq. lib. 16. cap. 12.

effatum arridet, unicum eſſe bonum ſcientiam. *Quare & cum Cicerone ſemper teſtaris, quod* ſa-

Cicer. 2. Offic.

pientia nihil eſt optabilius, nihil praeſtantius, nihil Homine dignius. *Hinc non equidem ſum veritus, quin Tibi, in ſupremis negotiis ſummopere occupato, quae Auguſtiſſimus Caeſar tuae fidei, ſapientiae, diligentiaeque mandavit, atque indeſinenter committit, lucubrationes heae meae, tamquam maximi obſequii erga Te mei teſtimonium, futurae eſſent non omnino contemnendae. Nam, etſi magna Tibi eſt graviſſimorum negotiorum impoſita moles, quam Tu ſumma tua cum laude, omniumque admiratione ſuſtines: tamen in ipſa hac indeſinenti occupatione ita Te litterarum tractatio delectat, omnigenaeque doctrinae ſplendor evehit, atque allicit, ut in ſcientiarum ſelectiſſima ſtudia, quaſi in hortum amoeniſſimum,*

Te

Te ſemper divertas, alioſque ſimul ad ſtudium continuo excites, atque ſtudioſos humaniter ſemper excipias. Tamen non eſt credibile, quantum ad illam ipſam animi erga Te mei voluntatem addiderit praeſtantiſsimi Praeſulis noſtri Alexandri Littae praedicatio: cujus multi, & egregii de tua laude ſermones me, jam antea commotum, impulerunt, ut opuſculum hoc cum tui ampliſsimi nominis inſcriptione divulgarem. Hinc & ipſi maxime, ob id, praeter caetera innumera in me collata beneficia, me ſemper obſtrictum fore profitear. Meos itaque labores ne ſpernas, obſecro, Excellentiſsime Vir, meque excelſo patrocinio tuo ad majora ſemper excitare, non omittas. Etenim donec vixero, quoquo modo potero, aliorum ſaluti ſedulo incumbam, non ſolum ut AEgrotos mihi commiſſos ad priſtinam valetudinem redigam: verum etiam ut ex iteratis obſervationibus novas ſemper, medendo, hauriam cognitiones, quarum ope rationalem Medicinam in dies magis, magiſque augere valeam. Attamen id, & alia etiam plurima, eo libentius, eo accuratius perficere in poſterum quaeram: quo magis novero, me ſub fauſtiſsimis auſpiciis tuis haud incaſſum litaturum. Interim, cum neutiquam ignores, eſſe animi praecelſi, ac prorſum regii, munuſcula, vel ab infimae fortunae Hominibus collata, communicatave, non aſper-

Cael. Rhodig. lec. antiq. lib. 7. cap. 36.

aſpernari; *Opuſculum, hoc qualecunque illud ſit, meae in Te reverentiae, & obſequii argumentum habere, atque humaniſsime excipere, non renues: ſi ſaltem animum, non rem ipſam ſpectaveris. Vale Excellentiſsime ſapientiae Heros, teque pro Reipublicae felicitate, atque ſcientiarum tutela, & augmento diutiſsime ſoſpitet Deus.*

Dabam Cremonae VI. Non. Maji
Anno MDCCXXXVII.

DE mandato Reverendiſſimi Patris Hermenegildi Todeſchini Sacrae Theologiae Magiſtri, & Inquiſitoris Generalis in Civitate, & Dioeceſi Cremonae, ac in aliis locis ſolitis, & conſuetis; Ego infraſcriptus legi Librum, cui titulus eſt – *Medicina Rationalis ad Recentiorum mentem obſervationibus adaucta &c. Auctore Paulo Valcarengo Medico Cremonenſi*; Cumque in eo nihil deprehenderim, quod Catholicae Fidei, morumque diſciplinae opponatur, poſſe Typis donari cenſeo, ſi ita iis ad quos ſpectat videbitur. In quorum &c.

Dat. in Conventu noſtro S. Patris Franciſci Cremonae die 29. Auguſti 1736.

Fr. Joſeph Antonius Fontana Sac. Theol. Magiſter,
Ex Generalis Ord. Minorum Conventualium,
ac Sanctae Cremonae Inquiſit. Conſultor.

DE mandato Reverendiſſimi Patris Hermenegildi Todeſchini Inquiſitoris Generalis Civitatis, & Dioeceſis Cremonae &c. Attente legi Librum inſcriptum – *Medicina Rationalis ad Recentiorum mentem obſervationibus adaucta &c.* Auctore Excellentiſſimo D. Paulo Valcarengo Phil. & Medic. Doct. celeberrimo; & cum in illo Fidei orthodoxae, boniſque moribus nihil contrarium invenerim, quinimmo ad tuendam valetudinem utiliſſimum exiſtimaverim, ne tanto opere Viri adeo eximii Univerſa Litteraria Reſpublica privetur, Typis mandari cenſeo.

Dat. Cremonae VI. Nonas Octobris Anno 1736.

Alexander Boſſii Philoſ., & Medic. Doctor,
nec non Inclyti Cataphractorum Regiminis
Veterani Caeſ. Cath. Majeſt. Medicus
Ordinarius, & Libror. Reviſor
Sancti Officii Cremonae.

Die

Die 10. Octobris 1736.

Attentis ſupraſcriptis Atteſtationibus

IMPRIMATUR

Fr. Hermenegildus Todeſchini Inquiſitor Generalis Cremonae.

Vidit Joannes Antonius Caſtillionaeus Vicarius Praetorius Viceſgerens.

INDEX

INDEX
SECTIONUM, ET CAPITUM
DISSERTATIO PRAEVIA

De hodierno Medicinae ſtatu, ejuſdemque neceſſario augmento ab obſervationibus maxime petendo, ubi & totius Operis idea, & ſcribendi occaſio proponitur.

SECTIO I.
Conſtitutio Epidemica partis anni 1733.

CAP. 1. *Febris tertiana exquiſita*. pag. 1.

CAP. 2. *Febris tertiana ſpuria*. pag. 9.

CAP. 3. *Febris tertiana perniciosa, ubi & de quartana*. pag. 18.

CAP. 4. *Febris tertianae generalis cauſa, & aliorum morborum, juxta anni temporum viciſſitudines*. pag. 46.

CAP. 5. *Lymphatici varii morbi*. pag. 53.

SECTIO II.
Conſtitutio Hyemalis anni 1734.

CAP. 1. *Lymphaticorum morborum, & Pectoris maxime cauſa perpenditur, ſimulque Pleuritidum generales differentiae proponuntur*. pag. 61.

CAP. 2. *Pleuritis lymphatica ſimplex, ubi & de Pleuritico cortice, & ratione emittendi ſanguinem in hiſce morbis*. pag. 70.

CAP. 3. *Pleuritis lymphatico-biliosa, ubi de variis Pulmonum cum Pleura, aliſve Pectoris partibus adhaeſionibus; de Pleuritico cortice iterum; de Pſeudo-polypis, de Pleuritidum diverſa ſede, atque exitu vario; de earundem ſymptomatibus, & curatione*. pag. 86.

CAP. 4. *Pleuritis lymphatico-ſanguinea, ubi de variis puris excretionibus in quibuſcunque Pectoris*

toris ſuppurationibus; & praeſertim in Empyemate; item de diverſis abſceſſibus in hiſce morbis occurrentibus; de uſu Veſicantium, atque Balſami de Copaiba &c. pag. 107.

CAP. 5. *Pleuritis ſanguinea ſimplex, ubi de Eryſipelatode, & Phlegmonode Pleuritide agitur &c.* pag. 141.

SECTIO III.

Conſtitutio partis anni 1734. a Vere incipiens, atque uſque ad AEſtatem ſequentis anni 1735. protracta, ubi diſtincte de febre petechiali tunc communiter graſſante.

CAP. 1. *Hujus Febris petechialis hiſtoria; de peculiaribus ejuſdem ſymptomatibus, de critica alvi excretione, obiter de ſudore, de urina, ejuſque inſpectione, de Haemorrhagia, de veriſimili Petechiarū origine, de earundem differentia a maculis Scorbuticorum, de Oedematoſis extremitatum tumoribus haſce febres comitantibus &c.* pag. 159.

CAP. 2. *Hujus Febris cauſa, & curatio; praeſertim de ſanguinis emiſſionis, & purgationis ratione, atque uſu Veſicantium in hujuſcemodi Febribus &c.* pag. 194.

CAP. 3. *Peculiares hujus Febris obſervationes.* pag. 238.

SECTIO IV.

Conſtitutio partis anni 1735. ab AEſtate incipiens, integrum quoque annum 1736. reſpiciens. Agitur iterum de Febrium tertianarum cauſa, tum & de modo, quo China China eaſdem febres evincit. pag. 255.

DIS-

DISSERTATIO PRAEVIA
DE HODIERNO MEDICINAE STATU
Ejuſdemque neceſſario ulteriore augmento ab obſervationibus maxime petendo, ubi & totius operis idea & ſcribendi occaſio proponitur.

QUotieſcunque mecum ipſe ſeria magis accurataque attentione in praeſtantiſſimae Artis noſtrae infauſtam ſortem animum intendo : ipſam quo magis nobilem atque ab omnibus jure merito æſtimandam, tanquam utilem quammaxime totique Orbi neceſſariam, eo magis frequentiuſque variis temporum atque animorum de ipsa temere ſentientium viciſſitudinibus obnoxiam ſemper miſere fuiſſe, noſtroque pariter hoc ævo non minus jactatam eſſe vehementer doleo. Non defuerunt enim tranſactis ſaeculis non modicae exiſtimationis nonnulli Viri, (1) qui re minus aequo penſitata, atque maleſano forſan livore obcaecati audaciter publiceque docuerint, Medicam Artem tanquam inutilem non ſolum, verum & tanquam noxiam condemnandam prorſus fuiſſe, atque ab Orbe ipſo penitus eliminandam : quod quidem, licet ipſius ſplend rem haudquaquam obumbrare potuerit, debitae tamen ejuſdem venerationi minus conſonum fuiſſe, nemo inficiabitur. Hinc mirum nemini unquam videbitur, qui cordatiores hujuſce Artis Profeſſores iiſdem perſaepe iniquae ſortis legibus peſſime obnoxios fuiſſe pluries attenderit, dum par utplurimum Sapientium ac Inſipientium ratio apud pleroſque non raro habita fuit. Id autem ex eo tanquam primario fonte ſemper emanavit, quod cujuslibet Medentis præſtantia non ab ipſius doctrina atque peculiari in Arte peritia, ſed a ſolis Morborum eventibus peſſime judicari ſolita fuerit. Sola enim inviolabilis Supremi Numinis lex nulli prorſus indiſcriminatim parcens, quae cuique mortalium ſive praemature ſive tardius terminum ſtatuit : Illa inquam ſola lex non rite perpenſa ſapientiſſimis expertiſſimiſque non raro Medicis debitam exiſtimationem auctoritatemque injuſte derogavit : cum quis lethali contumacioreque aegritudine derentus non ob Medentis imperitiam, ſed ob peculiarem Morbi vim potentiora quaeque praeſidia medica penitus eludentem è vivis miſere

(1) *Plin. Hiſt nat. lib. 29. cap. 1. & alibi.*
Franc. Petrar. lib. 5. Epiſt. rer. Senil. 4. & alibi. Thom. Bovi. flagell.

miſere diſceſſit: idque non nativae aegritudinis indoli, occurentiumve ſymptomatum violentiae, ſed agentis Medici incuriae aut imperitiae irrationabiliter adſcriptum fuit. De hoc autem jure merito Divinus ipſe Senex Hippocrates ſic doluit (2) *Quaecunque neceſſitatem habent, ut fiant in Morbis, ac vulneribus mala ſupra mala, ea ubi fiunt, in Medicum culpam rejiciunt, & neceſſitatem talia fieri cogentem non agnoſcunt.* Ob eandem rationem quamplures contra videre Medicos contigit (quorum fides Hominum potius maleſana opinione, caecove neſcio quo praejudicio, quam ipſorum doctrina aut vera experientia firmabatur) felicibus ſub auſpiciis tam amicae ſortis ſemper militantes, ut, ſi quidpiam ipſis minus fauſtum in exercenda praxi occurreret, nil prorſus ipſorum honorem convelleret: cum ſatis & ultra ipſis eſſet, ſtatutum AEgrotantibus nullo modo protrahendum terminum illico indicare, ut imperitiae ſuae, atque inani medendi methodo decus atque venerationem conciliarent, indeque conſuetas effugerent obtrectationes, inter primates ſemper nihilominus habiti. Id etiam noſtris temporibus ubique locorum pariter evenire nemo non noſcit: dum Medentium quorumlibet fama a vulgi utplurimum opinione non a Sapientum judicio derivatur: quod quidem ideo facilius occurrit, quia ſolis ſagacioribus Medicis atque in omnibus ad Artem Medicam ſpectantibus apprime verſatis, qui certe perpauci ſunt, (3) non autem inexpertis quibuslibet, quorum maximus eſt numerus, de Medentium praeſtantia juſto ſentire datum eſt, atque tuto judicare unice, & quidem merito competit.

Niſi ſupremum ineluctabile decretum illud perſaepe obſtaret, ſanioribuſque Medentibus conceſſum eſſet ſaevientis Mortis promiſcuos furores compeſcere, lethaleſque ictus pro libito ac praecipue pro majore ipſorum peritia ſemper retundere: omni certe jure a Morborum quibuslibet eventibus, fortuitiſque omnibus eorundem tranſmutationibus de Medicorum excellentia quilibet è Populo judicare primo vix intuitu poſſet. Profecto tunc quilibet rudiore licet ratiocinio praeditus genuinos Medentium quorumvis characteres attingeret, certoque certius perſpiceret, quiſnam inter ipſos ſolidiore doctrina fretus abditiores Morborum cauſas intime magis pervadens AEgrotantes ab Orci faucibus facilius eriperet: quis citius tutiuſve ipſis opitularetur: quiſve turpi tantum lucrandi cupiditate, non autem ſufficientis doctrinae lumine ductus in nobiliſſimae Artis noſtrae cancellos ſeſe audacter intrudens Hominum vitae manifeſte inſidiaretur, dum ipſorum ſaluti congruam ſe ferre poſſe opem, temere praeſumeret, eorundem periculis caeteroquin diſcens. Tunc ideo congrua Sapientibus laus emergeret, ipſorumque decus non tam debili ſtaret pede, inſipientibus quibuslibet a ſelectiore Medentium coetu prorſus ablegatis, communique non debita ipſis exiſtimatione omnimode fraudatis.

Verum cum hoc contra eveniat, lethaleſque mortis impetus nemo effu-

gere

(2) *Hippocrat. lib. 1. de Morbis.* (3) *Idem lib. de lege.*

gere ſemper queat, quamvis expertis utens Medicis ad potentiora confugiat Artis adminicula laudabiliore methodo uſurpata; hinc corruit non raro, hinc conculcatur peſſime Sagaciorum Medicorum ſapientia, atque inanes imperitorum nugae uſque ad Sydera univerſali plauſu aliquando attolluntur: maxime cum fauſto ipſis omine res quomodolibet cedat, ob nativam potius Morbi indolem, quam ob agentis Medici ſolertem induſtriam. Attamen id eo frequentius, eo facilius, eo turpius in Arte noſtra contingere, compertum ſatis habetur; quia peſſimo neſcio quo fato praeſto ſemper ſunt malignantes mutuae Medentium eorundem aemulationes ab invido tantummodo furente animo pullulantes, quorum mordacibus atque ſcindentibus intime dicteriis praeconceptae a Vulgo de agente caeteroquin ſapienter Medico falſae opiniones foventur atque magis magiſque firmantur, aut ſaltem lepidis jocis amaro ſale doloſe conditis, praemiſſis perſonatis laudibus, ne dicam acerbioribus ſcommatibus, arrepta dextere occaſione ſuſcitantur; propter quod omni jure a Vander Linden ſtatutum eſt, (4) *Quod non magis invidet Mendicus Mendico, quam Medicus Medico: eſt Medicus invidum Animal, ſi quod aliud.*

Hinc nil mirum cuipiam fortaſſis erit, ſi paucos admodum invenerit, qui indefeſſis ſtudiis, atque non interruptis diligentioribus obſervationibus omnem Medici attentionem requirentibus Artem noſtram ulterius extendere atque ditare ſatagant. Deſunt enim ipſis congrua ad ulteriores labores incitamenta: dum non aequa lance a fortuito tantum AEgritudinum exitu fauſto, vel infauſto, aut ab alia quavis incongrua cauſa, tum Medicorum, tum Pſeudo-Medicorum ſtatus promiſcue perpenduntur, indeque expetitis, debitiſque honoribus illi fraudantur, ad quos, faventibus magis patrociniis, quam neceſſariis dotibus iſti perveniunt.

Cæterum haec omnia Medicus prudens animoſe contemnat, atque falſa haec caducae ſortis munera generoſe ſpernens vulgares hujuſcemodi opiniones flocci faciat, ut Sapientibus dumtaxat Viris ſatisfacere ſtudiis ſuis quaerat, quid de ipſo ſentiant iſti, aut ſentire unquam poſſint ſcrupuloſe attendendo. Quamobrem pro certo ſemper habeat, quod, licet inſipientibus, aut invidis ſic non arrideat, conſcientiae ſuae debito nunquam deficiet, ut idoneus magis proprio muneri evadat ad Artis ſimul, ſuique ipſius decus firmandum, atque in dies ultro magis magiſque promovendum. Non aliunde enim violatam jam nobiliſſimae Arti huic noſtrae exiſtimationem debitamque famam reſtituendam melius eſſe, ullus credat, quam vera Medentium doctrina, cujus ope priſtinus illico antiquiſſimus ſplendor tum ipſi tum Profeſſoribus conciliabitur, quem jure meritoque ob eorundem ignorantiam obumbratum penitus fuiſſe divinus olim Senex ſic acriter doluit: (5) *Omnium profecto Artium Medicina nobiliſſima. Verum propter eorum, qui eam exercent ignorantiam, eorumque, qui temere de his judicant*

(4) *Vander Linden Sel. Med. exerc.* 12. (5) *Hippocr. lib. de Lege.*

judicant, omnibus Artibus jam longe inferior habetur. De quo autem potiſſimam hinc ſubdit rationem, quam, utpote rei noſtrae perquam faventem, ab eodem Praeceptore hic fideliter tranſcribere neceſſarium arbitror. *Cujus quidem erroris iſta mihi potiſſimum eſſe cauſa videtur, quod ſoli Arti Medicae nulla in Urbibus, praeterquam ignominiae praefinita poena eſt, quae eos, qui ex ea conſtant minime attingit. Qui quidem perſonarum, quae in tragaediis producuntur maxime ſimiles eſſe videntur. Quemadmodum enim illi quidem formam, habitum, & perſonam Hiſtrionis referunt, neque tamen Hiſtriones ſunt. Licet Medici nomine quidem multi, re ipſa perpauci.*

Omnibus itaque viribus atque ſolertiore omne induſtria contendere quilibet deberet Medicus, ut neceſſariis potitus ſcientiis ad ſummum Medicinae culmen pervenire poſſet, ut inde & ſibi glorioſum maxime nomen conciliaret, ſimulque ipſi Arti denegatam penè ex toto venerationem adderet, atque majorem ultrò promoveret: quae quidem maximo certè jure ipſi debetur, utpote a Deo ipſo promanatae, propter quod non immerito Apollinem ejuſdem inventorem ſtatuit Ovidius, eum ſic loquentem proponens.

(6) *Inventum Medicina meum eſt, opifexque per Orbem*
Dicor, & herbarum eſt ſubjecta potentia nobis.

Nullis idcirco laboribus, ſtudio, atque ſolicitudini parcendum unquam eſſet, ut expetito perfecte fine potiri quilibet poſſet. Quo namque in ſublimi magis, atque in aprico loco ſedem ſuam Medicina poſuit, unde magis ſuſpicienda merito eſt: eo indefeſſam magis Studentium ſolertiam atque operam omnem expoſcit, ut intima ejuſdem ſacra penetralia aliquando ſubeant, ad quae pleriſque acceſſus denegatur. Ab omnibus enim acceptum omni jure eſt (7) *Vix unum eſſe ex Artis ſapientibus, qui moriendo Artis tyrocinia penitus exuiſſe nedum glorietur. Quantum enim dives & altus eſt Naturæ fundus, inexplebile tantum Medentis officium, cui quo propius aut intimius Naturam intueri datur, eo inexhauſtam magis aut minima ſua parte revelatam ſentiet.*

Si laudabilis hæc addiſcendi cupiditas Medicorum omnium animis firmiter infixa eſſet, atque nemo ſacratum hoc Apollinis templum pro communi AEgrotantium ſalute coelitus fabrefactum ſubire audacter praeſumeret, niſi congruis antea inſtructus cognitionibus neceſſariiſque dotibus ſufficienter munitus: corruerent illico furentis invidiae maleſani livores, atque in glorioſae aemulationis viciſſitudines ſubito traſmutarentur, propter quas non interrupto ſtudio quilibet Medentis alterius famam aeſtimare atque anteire contenderet, omneſque ſimul non litigioſis, ſed glorioſis contentionibus pro proprio atque Artis decore ſtrenue viriliterque pugnarent.

Semotis hiſce teterrimis Medicinae hoſtibus, lucro nempe atque ab eo pullu-

(6) *Ovid. Metamorph.* (7) *Hequet in prolog. de Med. purg.*

pullulante neceſsario invidia, protinus exſurgeret veluti ex tenebris ſplendidior, atque in dies auctior Medicina; nemo in aliis blaſphemaret ea, quibus ſe carere ignominioſe cognoſceret: quin immo ea quilibet laeto animo ſuſpiciens Poſſeſſorem illius virtutis diligeret, quam ipſe non habet, ſublimique honoris ſtimulo excitatus illum ſibi doctrinae ſplendorem aſciſcere curaret, propterquem aliquos ſuper caeteros longius eminere laetanter admiraretur, atque nemo tandem niſi ſufficienti ſtudio inſtructus, atque congrua experientia maturus ſatis in Arte redditus, praxim indiſcriminatim exercere cito nimis auderet, quod maxime intereſt.

Hiſce autem praeſertim, qui immature abſque ulla haeſitatione difficiles quaslibet curationes ſibi aſsumunt perficiendas, abditioreſque morborum cauſas intime perſcrutari tentant: ſatis ſit ob oculos ponere id quod de ſe ipſo ingenue fatetur Hippocrates hiſce verbis: (8) *Neque enim ego quantumvis ſenex ad Artis Medicae ſummum perveni.* Quamobrem vitam brevem, atque Artem longam eſse divinus idem Senex merito ſtatuit, ut inde maximam Artis difficultatem cuique indicaret, pro ut aperte ſic demonſtrat Valleſius: (9) *Docet itaque Artem medicam difficilem eſſe & ad inveniendum & ad addiſcendum, uſque adeo ut ad neutrum horum vita videatur eſſe ſatis.*

Jure autem ob utramque rationem Medicae diſciplinae difficultatem oſtendit. Etenim ſi de ipſius inventione ſermo ſit, ſatis ſuperque quilibet ab antiquis tum Medicorum, tum Hiſtoricorum monumentis intelliget, quomodo Medicina primam a caſibus fortuitis originem nacta, ſucceſſive eventuum aliorum diligenti obſervatione nec non fideli accurataque adnotatione quorumlibet ad eam ſpectantium, grandior evaſerit. In hoc autem laborioſum opus innumeri inter antiquos Medicos hinc inde diuturno admodum tempore inſudarunt.

Verum ſi antiquorum illorum Medentium documenta, ſi fieri poſſet, quiſpiam in unum redigeret opus, perfectam ſe inde Medicinae Artem proponere atque firmare, neutiquam gloriari unquam poſset. Ipſe enim perfectior Medicinae primus inſtitutor Hippocrates, licet priorum Veterum Medentium doctrinis innumera poſtmodum a ſe diligenter obſervata veridiciſque innixa experimentis addiderit: incompletum tamen opus, imperfectamque ideo Artem poſteritati tradidit. Attamen hoc tanti Viri debitam exiſtimationem imminuere neutiquam poteſt, ſed maximam tantummodo ad ipſius Artis integrum complementum difficultatem oſtendere; cum & ipſe aperte docuerit, quod, (10) *Medicina ab antiquo exiſtit, & principium & via inventa, & multa, & probe habentia comperta ſunt per multum adeo tempus, & reliqua deinceps invenientur, ſi quis idoneus, & jam inventorum gnarus ex his ad perquirendum procedat.* Nam, ut Galenus merito innuit, (11) *Nemo noſtrum ſatis eſſe poteſt ad Artem ſimul & conſtituendam & abſolvendam: ſed ſatis*

 ſuperque

(8) *Hippocr. Epiſt. ad Democr.* (9) *Valleſ. Com. Aphor.* 1. *Sec.* 1.
(10) *Hippocr. de veter. Med.* (11) *Galen. Com. Aphor.* 1. *Sec.* 1.

ſuperque videri debet, ſi quae multorum annorum ſpatio Priores invenerint Poſteri accipientes, atque his addentes aliquid, illam aliquando compleant atque perficiant.

Verum enim vero non hoc tantum de Hippocrate aliiſque omnibus veteribus Medicis, verum & de recentioribus quibuslibet uſque in hunc diem dicendum eſt, & ultra etiam de poſteris merito verum comperietur. Ea namque omnia quae diuturnis Veterum ſtudiis ſedulaque longa obſervatione detecta ſunt, ac ſucceſſive Recentiorum omnium ſanioribus ratiociniis, ſolertioreque indagine novis iteratiſque experimentis magna ex parte illuſtrata, licet Artem medicam quammaxime adauxerint, eam tamen omnimode perficere haudquaquam potuerunt.

Nemo ſanae mentis inficiabitur, credo, tum praeſente, tum elapſo ſaeculo maximis plurimiſque cognitionibus partim a Chymia, ab Anatome partim, partim a Mechanica, & ſaniore Phyſica, necnon ab experientia etiam ipſa mutuatis Medicinam locupletatam quammaxime fuiſſe. Haec autem omnia magis eruditum quidem, atque aliquantiſper magis expertum Medicum reddunt, ſed non omnimode ſcientem, quin immo paulo magis curationibus idoneum. Quot quantaque ſunt adhuc circa Morborum genuinas eſſentias, & veras cauſas, ſubitas mutationes, complicationeſque varias &c. quae prorſus neſcimus, nec ulli forſitan in poſterum ſcire datum erit? quae ſi unquam diligentiorum Medicorum ſolertia in propatulo poneret, maximum inde toti Medicinae augmentum, praeſtantiſſimumque decus emergeret, cum citius inde tutiuſque expetitam AEgrotantes ſalutem obtinere poſſent. Si ea omnia quiſpiam in unum redigeret, atque aequa judicii lance perpenderet, propter quae noſtro hoc aevo nitidior Medicina ditiorque undecunque facta majore quam antea in pretio habetur, profecto Moralis Senecae verbis jure merito exclamaret: (12) *Multum adhuc reſtat operis multumque reſtabit: nec ulli nato poſt mille ſaecula praecludetur occaſio aliquid adhuc adjiciendi.*

Etenim ut de ſingulis paululum diſſeramus: Nemo certe inficias iverit, laborioſis Chymicorum tentamentis atque novis indefeſſis inveſtigationibus Medicinam maxime debere, cum inde novas & innumeras pene remediorum praeparationes Therapia deprompſerit, quibus aliunde potiri melius haudquaquam potuiſſet. Verum remedia haec non raro aut minus operantur quam ipſorum Inventores pleno ore fidentius promittunt: aut violentius quam par eſt pro morbi indigentia atque AEgrotantium tolerantia vim ſuam exerunt; quare utrinque aut inutilia aut nocua ſaepiſſime comperiuntur. Non hinc tamen auſim quamplurimas praecipuaſque praeparationes ex toto reſpuere, atque, tanquam nocuas è regno medico eliminandas penitus eſſe, abſolute ſtatuere. Quamplurima enim medica praeſidia a Chymia petita ſummopere commendo, ipſorumque Inventores, tanquam de Republica Medica optime meritos, laudare nunquam deſinam; maxime

(12) *Senec. Epiſt. ad Lucil. 64.*

maxime cum hujuſcemodi remediis in quotidiano praxeos exercitio uti paſſim ſoleam, ipſorumque vires utilitatemque admiratus non raro fuerim. Attamen non eoſdem ſemper proſperos eventus, licet in iiſdem penitus morborum atque AEgrotantium circumſtantiis obtinere mihi fauſta ſorte contigit: unde praecipuum chymicorum remediorum opprobrium elicitur. Non enim tam facile tam commode ſat experti Chymiae Artifices ubique locorum praeſto ſunt, qui & ſimplicium Medicamentorum, quibus utuntur, individuales eſſentias, propietates & texturam, ſimulque agentis ignis vires ſatis callentes, opus ſuum ad calcem laudabiliter perducere ſatis ſciant. Cum varii caloris gradus plus minuſve aucti, plus minuſve imminuti, rectaque magis minuſve ratione retardati atque commenſurati primarii agentis, ſeu ignis, momentum vario modo augere, ſolicitare, atque immutare valeant: varia ratione hinc patitur perficiendorum medicamentorum materies, ipſorumque componentes partes varie pariter alterantur, dividuntur, aſſocianturve; unde alienum penitus ab Artificis mente productum non raro emergit, aut nocuum aut ſaltem inutile. Merito itaque hinc ſtatuere quilibet poteſt, quod, cum paucis admodum perfectis Chymiae veris Magiſtris Reſpublica medica gaudeat, pauca etiam è chymico penu remedia in AEgrotantium tutiorem opem ubicunque depromi poſſint, quae quidem & repetitis toties obſervationibus perpendenda rite ſunt, antequam iis promiſſa ab Inventoribus ſuis fides inconſulto nimis adhibeatur.

Quod ſi de Theoricis etiam ſermo ſit: Quae nam quantaeque ſunt ſublimes cognitiones, quas a Chymicorum Elaboratoriis feliciter utiliterque emanaſſe, uno ore depraedicant nimium creduli Chymiae fautores? Sine quibus, nec melius, nec commodius, nec rationabilius veridicam Medicamentorum in Humano corpore agendi vim, praecipuaſque humorum noſtrorum praeparationes, atque ſecretiones, excretioneſque: magis analogas in morbis indicationes, atque certa judicia: quin immo quaeque naturalis OEconomiae arcana, ullum aliunde expetere, atque tutius unquam aſſequi poſſe, abſolute contendunt. Innumera ideo ſalium diverſa genera, varias combinationes, ac diſſolutiones: Liquorum commixtiones, tumultus, fermentationes, philtrationeſque varias: ſublimationes, praecipitationes, omnimodaſque corporum commutationes, atque eorundem conjunctiones, forteſque inde ortas luctas, & ſubſequentes ſeparationes: atque infinita pene tot alia Artis ſuae miracula in medium proferunt, quorum ope nil prorſus ipſis impoſſibile videtur: ſive abſtruſiores Corporis noſtri functiones ſibi aſſumant dirimendas: ſive morborum quorumvis genuina principia enucleare tentent: ſive denique abditiora quaecunque Naturae penetralia ſubire quaerant.

Aſt quam diverſa ſint primigenea Corporum quorumvis ſive animatorum ſive inanimatorum principia ab iis, quae vi ignis extorquere, atque

assequi se posse a quibuscunque Corporibus fidenter nimis sibi ipsis illi persuadent: quilibet intelliget, qui potentissimam ignis vim ad scindenda quaeque, dissolvenda, immutanda, atque consumenda, variaque ex variis de novo facile producendà adamussim perpenderit. (13) *Supposititia enim sunt chymiae principia*, (ut appositè satis ostendit clarissimus Hequet) *utpote quae prodit una ignis tortura, eadem a tortura imaginationis obtinet Chymista recoctus, eo successu, ut quae in officinis operabitur, ea in humano Corpore creaverit*. Etenim ubinam adest in humano corpore aequipollens furibunda vis illa nullis fere legibus obtemperans, quae adinstar ignis in cuniculis aestuantis, tot varios atque tam discrepantes sales volatiles, spiritus penetrantes, scindentes, nullisque compedibus satis unquam firmandos, Sulphurea corpuscula, aliaque tot mirabilia hujuscemodi ab assumptis alimentis elicere, atque violenter emungere queat, nullamque solidis continentibus Corporis partibus noxam, neque incongruas humorum immutationes, atque dissolutiones valeat producere? Frustra ideo & Sulphura, & Sales, & Nitrum, & Alchali, & acidum, & fermentationes, praecipitationes, sublimationes, aliasve actiones hujuscemodi manualibus suis operationibus analogas caeco praejudicio ducti in Corpore nostro assignant Chymici: unde primaria Morborum germina semper desumentes, abditioresque eorundem causas, ad absorbentes pulveres, ad oppositos sales, ad praecipitantes potiones, atque ad alia hujusce generis adminicula confugiendum in curationibus merito semper esse, certo certius affirmant.

Non hinc tamen quempiam suspicari vellem, me absolute judicare chymica documenta, necnon inventa quaelibet nil prorsus medicae Arti prodesse: sive ea intelligantur medicamenta non pauca, quae, dummodo sint rite praeparata, quammaxime AEgrotantibus prodesse non raro ego ipse expertus fui; sive spectentur peculiares cognitiones, quas ad quamplurima in humano Corpore facilius enodanda phoenomena, morborumque quamplurium causas quomodolibet indicandas, non improspere semper ab Alembicis suis quoquo pacto extraxerunt nimium creduli chymiae AEstimatores. (14) *Fucum fecit & dolum invectus in Medicinam Chymiae analogismus*: docet praelaudatus Hequet. Hujusce praestantissimi Auctoris judicio fretus, non modicam Chymiae utilitatem tum ad Praxim tum ad Theoricam medicam semper cognoscam. Attamen fixum ratumque mihi pariter erit tam expetito Medicinae augmento eam nil penitus aut parum saltem contulisse: cum praecipuae ab ipsa petitae cognitiones aut parum explicent, aut nimium imponant, atque intime cognoscendis morbis sanioribusque eruendis postea indicationibus tutiorem agenti Medico semitam ostentantibus, (quod maximum quidem est in Medicina facienda) nil prorsus conducant; quare ad haec aliunde merito mutuandum est auxilium.

Sed jam altius, potiore quidem jure, in medium hic Caput extollit Anatomia

(13) *Hequet de purg. Med. in prolog.* (14) *Hequet ibidem ut supra.*

Anatomia innumeris ſolidiſque doctrinis undecunque perfulgens, ut obſcuriores Medicinae tenebras, nitidiſſima, qua pollet luce, ex toto dirimat. Profert haec veridicam internarum externarumque omnium partium noſtri Corporis deſcriptionem, ſive mavis accuratiſſimam Microcoſmi ichonographicam cartam. In hac ſingillatim diſtincteque noſcis praecipuorum Viſcerum peculiares effigies, poſitiones, ſtructuras varias, mirabileſque mutuas eorundem cum aliis ingenioſas connexiones. Habes hic tubulorum omnium originem, eorundemque uſque ad minima exiliſſima vaſcula productiones huc illuc tendentes, propter quas itus redituſque ſanguinis mirabiliter perficitur, atque perbelle explicatur. Mechanicam hic attendis Nervorum omnium efformationem, atque ab his ortas Membranarum quarumlibet admirandas ſtructuras: Muſculorum varias configurationes, atque conſtructiones, pro diverſis exercendis partium motibus, ſive naturalibus tantum, ut ajunt, a ſolo arterioſi ſanguinis ordinario motu praecipue derivandis, ſive voluntariis juxta nutum voluntatis peculiari humorum dato tempore moderato influxu peragendis. Miraris hic fiſtuloſa Oſſium corpora ſolidiſſima majora minorave, atque multifariam ex tenuiſſimis lamellis conſtructa ad varios uſus, & praeſertim ad univerſam Corporis Machinam firmiter ſuffulciendam; atque mille tot alia pulcherrima admirabilia ſpectas, quae Omnipotentis Artificis ſapientiam Atheorum pervicaciam atque ſtultitiam omni jure inculpantem, in propatulo ponunt. Adſunt primaria omnia Corporis machinamenta, quibus & objectorum ſpecies in Meningibus, externis opitulantibus ſenſibus imprimuntur, omneſque ratiocinantis Animae functiones peragi ſolent; quibus Aer intra Pectus protruditur, atque ab ipſo variis modis expellitur, tum ad vocem pro libito modulandam, tum ad dilatandas conſtringendaſve, congrua alternatione, veſiculares Pulmonum minimas omnes capſulas, atque ad perennandum Sanguinis circulatorium motum; quibus Ciborum receptio, trituratio, tranſmutatio, atque in ſanguineos tramites trajectio habetur: quibus noxiorum quorumlibet atque inutilium ſive ſolidorum, ſive fluidorum diſcrepantes partes extra Corpus propelluntur: quibus Hominis procreatio arcano profecto mechaniſmo perficitur: quibus tandem Homo movetur, ſentit, atque in omnibus perfecte vivens deprehenditur.

Quid inde? Pulcherima haec omnia inſtructum quidem magis Medicum reddunt, atque optime eruditum, ſed paulo magis AEgrotantibus proficuum, niſi potiſſima etiam a ſolidiore praxi adminicula deſumantur. Praeterquamquod quot nam fortaſſe erunt nobis tanquam vera ab Anatomicis propoſita, quae quantum a veritate utique abſint, nemo unquam ſatis novit? quod appoſite admodum indicat hiſce verbis Celſus: (15) *Ita demum mortui praecordia, & viſcus omne in conſpectum latrocinantis Medici dari: quod neceſſe*

(15) *Celſus in praef.*

neceſſe ſit tale eſſe, quale mortui ſit, non quale vivi fuit. Verum, dato etiam, quod ea omnia anatomico cultro in diſſectis accuratiſſima indagine Cadaveribus detecta, talia vere ſint, qualia in viventibus integris corporibus antea extiterunt: omniaque praecipua membra eo vere fungantur officio, quod ab expertiſſimis Anatomicis ipſis aſſignatur (quod profecto de omnibus abſolute abſque ulla haeſitatione concedere nemo poterit); Quis unquam diſtincte indicare ex hiſce poterit, quam nam alterationem Organa illa in peculiaribus quibuslibet morbis patiantur? Quomodo nam quibuſve tutioribus ſignis morboſas eorundem affectiones varias ſola anatomia attingere poterit? Quanam ratione quibuſve efficacioribus tutiſque praeſidiis laborantes partes ad priſtinum naturalemque ſtatum ſint illico reducendae? Quomodo denique tot alia maximi momenti documenta ex ſolis anatomicis doctrinis eruentur, quibus licet nos magnopere debere, liquido conſtet, non ex hiſce tamen ſatis inſtruitur Clinicus Medicus de iis omnibus, quae pro AEgrotantium ſalute neceſſario requiruntur, atque totius Medicae Artis augmento maxime conducere poſſunt? Pro majore autem aſſerti mei explicatione, & confirmatione placet hic perſpicaciſſimum de Moor loquentem ſic proponere. (16) *Quemadmodum Oceanus vincula rerum laxavit ſeris annis, ingenſque tellus patuit, ita in Microcoſmo detectae ſunt regiones, Montes, Flumina, ac perennes fontes, Cerebri inquam, Cordis, Hepatis & Renum ſtructura valde artificioſa, glandulae variae, vaſa lactea, & lymphatica, ductus pancreatici, & ſalivales, denique vitae fons, functionumque ſcaturigo, circulatio ſanguinis. Sunt etiamnum Thyphyes qui carbaſa audent pandere vaſto ponto, & profunda naturae arcana detegere. Laudanda eſt horum diligentia, exercitandum ſtudium. Verum non immerito quis requirat in praxi medica majorem profectum. Multa ſcilicet deteguntur cognitu jucunda, ſubtilitate ſpecioſa, & phyſicis inveſtigationibus alendis apta, ad curationem autem morborum non aeque utilia.*

Nec diſſimili certe ratiocinio utendum nobis eſt ſi de Philoſophia omnibuſque praecipuis ipſi famulantibus ſcientiis, quae & in uſum Medicinae revocari non immerito, non infructuoſe ſolent, hic ultro diſſerere velimus. Porro eaedem rationes, atque primaria fere argumenta omnia, quibus indicare breviter curavimus, Chymiam atque Anatomiam, rationalem quidem Medicinam pulcherrimis atque ingenioſis cognitionibus magna ex parte ditaſſe: ipſam autem ex toto, & praecipue in hiſce, quae ad praxim ſpectant, haudquaquam perfeciſse: eaedem inquam rationes de Philoſophia aliiſque ipſi adjunctis doctrinis veritati conſonae comperiri facile poſſunt.

Philoſophiam Medicinae parentem eſſe, ſatis omnibus notum eſt; cum inde Medicum incipere quiſque noſcat, ubi deſinit Phyſicus. Attamen, licet maximum ratiocinii Medici fundamentum a Philoſophia derivari certo credam: non eam tamen Medicinae potiorem utilioremque partem, quae non rationibus, ſed remediis Morbos vincit, & ſanitatem affert, inde tanquam

(16) *Barthol. de Moor Cog. de inſtaur. Med. lib.* 1.

tanquam a primaria genuina parente emanasse, unquam concedam. Docet enim Celsus, (17) *Repertis deinde Medicinae remediis, Homines de rationibus eorum differere coepisse: nec post rationem Medicinam fuisse inventam, sed post inventam Medicinam rationem esse quaesitam.* Primo itaque ab observationibus atque experimentis Medicina emanavit, quae postea famulante Philosophia ditior grandiorque facta, caput sublimius extulit, atque magnifico rationum amictu gloriose cooperta, succinctam, quam primo induerat, personam empiricam ex toto dimisit; unde saniorem quidem, non autem utiliorem Medicinam a Philosophia veluti Matre primario pullulasse, multoque minus in posterum ad perfectum inde maturitatis statum perduci posse quilibet intelliget.

Et ut paululum de hisce arrepta occasione distincte breviterque sermonem ineamus; concedamus primo Philosophicas doctrinas illas omnes, quae nostro hoc aevo in Medicinae subsidium fausto admodum sydere adductae sunt, utiles quammaxime Medentibus esse; utpote eas, quae non a Peripato chimaericas cavillosas nimis disputationes atque somniatas mere facultates, energias, seu potentias veritatem ipsam obumbrantes potius quam illustrantes, desumunt: sed a sensibus ipsis iteratisque accuratis observationibus atque experimentis ratiocinii sui firmius fulcrum mutuantur. Extant enim undique experimentalis Philosophiae solidissima documenta, quae, doctissimo Roberto Boyleo veluti antesignano meritissimo clariorem semitam demonstrante, illustrarunt ultro atque ampliora reddiderunt tot praestantissimi tum transacti, tum hujusce nostri saeculi Viri, quos tanquam totius Theoricae sanioris Medicinae praeclarissimos illustratores nunquam satis commendabit posteritas. Vides hic illic ingeniosissima machinamenta; vides tubos variis modis constructos diversisque repletos liquoribus, atque ordine dispositos vario, mediis quibus modo Aeris elasticitas, & gravitas, modo rarefactio & condensatio, aliaeque non minoris momenti ipsius proprietates patefiunt, quae certe & respirationis, & perspirationis negotium totum, omnemque Aeris in Corporibus nostris sive intrinsecus sive extrinsecus agendi vim, tum salutis tum morborum peculiarem fontem, aperte nobis demonstrant. Hinc liquorum quorumlibet essentiae, proprietatesque variae tum a densitate tum a consistentia unice derivandae, ipsorumque varii motus & momenta exsurgunt: dum aut ob nativam gravitatis propriae vim, aut ob extrinsecam quamvis propellentem diverso modo potentiam, per varios transferuntur tubos majores minoresve obtinentes diametros, interioresque varias superficies plus minusve laevigatas: qui variis modis, aut horizonti inclinati sunt, aut ipsi ad perpendiculum inhaerent, varioque angulos cum aliis efficiunt, aut tamen varia ratione oblique magis minusve ab angusto in latum, aut viceversa tendunt.

Hinc primarias tutioresque circulantis sanguinis leges, ipsiusque vicissitudines,

(17) *Celsus in praef.*

tudines, aut a consueta semita aberrationes quascunque quam proxime attingimus. Vides varias in hisce tubis liquorum contentorum elevationes, depressionesve, dum aut igni admoventur magis, aut ab ipso retrahuntur, liberove aeri expositi sunt, a cujus specifica gravitatis vi aucta magis vel imminuta liquores alii in aliis tubis pari ratione attolluntur, habitaque ratione specificae eorundem liquorum gravitatis ad diversam libellam sustentati manent. Haecque ea sunt, quae perennem aereae atmospherae corpora nostra undecunque cingentis indesinentem actionem variam ad contentorum humorum omnigenas producendas alterationes, juxta occurrentes temporum vicissitudines perbelle demonstrant, atque satis indicant obviam magis, & vero magis proximam Epidemicorum morborum scaturiginem anni temporum quorumlibet cursibus & transmutationibus rigorose, caeteris paribus, utplurimum respondentem.

Variae adsunt alibi quamplurium globulorum diversae molis ac materiae spectandae series, quae diversos eorum motus, velocitates, impetusque varios indicant, dum aut per plana variis modis inclinata vi nativae gravitatis suae, aliave qualibet extrinsecus adjuncta feruntur, aliosve in globulos iisdem occurrentes irruunt, habitaque ratione eorundem renixus, impetusve directionis, aut immoti manent motum suum iisdem communicando, aut quomodocunque resilientes, novas adepti directiones ad alias partes motus suos adimplent. Quodsi in solida alia nativa elasticitate praedita impetum faciunt, ratione alia vario modo motus suos protrahere coacti sunt.

Resilientibus corporibus hisce prope adsunt varii funes, pro diversa ambientis Aeris constitutione, varia ratione tensi, occutrentia quaevis corpora vario impetu retro pellentes, atque ad pristinum citius tardiusve locum redacti, habita ratione impetus validioris aut debilioris, quo inde semoti antea fuerant.

Ab hisce omnibus ultro veridicas motus leges assequeris, ut melius noscas, quanam ratione Sanguis per venosos arteriososve tubulos diverso modo tendentes celerius tardiusve excurrere debeat; servata scilicet ratione tum inclinationis directionisve canalium, tum primarii a Corde recepti impetus, tum vis renisus seu elasticitatis, qua praesertim arteriarum parietes ditati sunt, tum & crassitiei majoris minorisve sanguinei fluidi, plus minusve recepto a Corde impetui resistentis, atque continentium tubulorum strictioris amplioriswe capacitatis, quam supra attigimus.

Recensita ultro propositorum funium vis elastica Nervorum omnium atque Meningum maxime easdem undecunque cingentium mirabiles actiones patefacit: dum illi ab externis objectis quomodolibet affecti eadem ratione resiliunt, adjunctum inde oscillatorium motum primario eorundem fonti communicando, ad varias ibidem figendas ideas; sive etiam illi intrinsecus a naturali morbosave causa quavis ratione ad motum suscitentur,

& pro-

& proportionato correſpondente impetu reſiliant: in quo primaria ſolidorum vis maxima a laudato toties Hequet tanti non immerito habita unice derivatur & pendet.

Vides Rhombos, Rhomboides, Ellypſes modo per latum decreſcentes dum per longum augentur, modo vice verſa diverſaque trahentes pondera per diametri directionem, cujus alteri extremo vis trahens, ſeu punctum fixum, alteri movendum corpus alligatur. Hiſce adjacent Vectes varii corpora alia majore minoreve velocitate & momento aut elevantes aut trahentes, pro varia diſtantia in qua ſiſtitur vis agens, aut corpus movendum a centro motus, ſeu fulcro. Nil certe hiſce melius ſubjici Medico poterat ad explicandas enormes muſculorum noſtri corporis vires, varioſque motus, qui aut indeſinenter fiunt ex perenni ſanguinis arterioſi affluxu per fiſtuloſas eorundem fibrillas a ſola Circulationis lege pendente: aut identidem fiunt, retardantur, accelerantur, regunturve variis modis juxta voluntatis nutum, cujus imperio arterioſus idem Sanguis modo hoſce, modo illos muſculos concitato magis minuſve motu permeat.

Admirandum ultro magis nobis exhibent ſpectaculum Opticae Camerae, Teleſcopia variis numero & configuratione lentibus conſtructa objecta a longe plus minuſve ampliantia atque oculo appropinquantia nunc inverſo nunc recto, quibus ſuccedunt & microſcopia varia, quorum ope minimorum quorumcunque Corporum ſpatia metimur, interſtitia, texturas, atque alia caeteroquin incomprehenſibilia adamuſsim attingimus. Diaphana hinc habemus corpora, fluidaque varia lucem trajicientia, atque varis modis refringentia, in quibus poſita recta virga, magico quaſi incantamento, fracta ideo videtur magis minuſve habita proportione denſitatis liquorum in quibus partim immergitur, & medii in quo primo tota jacebat: cum è denſo in rarius, & è raro in denſum medium lux trajecta oppoſitam ſemper ſubeat refractionem. Nec minus jucundum porrigunt theatrum diverſae lentes, quae Solis radios pro ſua denſitate & configuratione vario modo colligunt, ut citius tardiuſve in unum coeant; ad quod facilius obtinendum aliae interponuntur lentes juxta indigentiam diverſa ratione collocatae, quae in determinata tantummodo a prioribus diſtantia optatum exhibent effectum, dum alio modo diſpoſitae votis omnimode fruſtratum Spectatorem relinquunt.

Vides etiam ſpecula diſſimiliter conſtituta & inclinata objecta variis modis & poſitionibus repraeſentantia, atque multiplicantia. Priſmata quoque habes triangularia, quae inſtar Iridis verſicolorata objecta quaelibet tibi oſtendunt, dum hinc inde admirabili profecto conſpectu,

(18 *Arva, tubi, ſilvae, meſſes, & prata colores*
Innumeros induta micant, croceumque virenti,
Et rubrum croceo miſcent, roſeoque decori
Coeruleum,

(18) *P. Anton. Chanut. in Parnaſ.*

Coeruleum, niveuſque coit cum murice fulgor:
Purpura candeſcit nivibus, flaveſcit in auro,
Frondibus arboreis viret, accenſaeque rubeſcunt
Purpureo ſimul igne, ſimul rutilantibus auri
Ardeſcunt radiis frondes; ceu Flora per omnes
Ingenioſa comas ramorum & gramina laetas
Veris opes, varioſque ſinu quos claudit honores
Sparſerit:

Hiſce adjunguntur innumera tot alia, quae attente perpenſa omnes reflexionis & refractionis veridicas leges cuicunque oſtendunt.

Hiſce inſtructus concipis illico & admiraris merito infinitam Supremi Opificis ſapientiam in Oculo conſtruendo, cujus mirificum artificium, atque ingenioſam actionem aliunde nunquam aſſequi melius potuiſſes. Perpendis hinc atque intelligis tutius, cur lucis radii ab objectis ad oculum variis modis pro varia eorundem ſuperficie remiſsi, è rariore ad denſius medium tendentes, ad aqueum nempe humorem, primam ſubeant contorſionem, quae oppoſito modo poſtea occurrit, dum Cryſtallinum pervadunt, indeque Vitreum, donec tandem in datum punctum retropoſitae Retinae ſimul uniantur, in tot nempe apices lucidorum penicillorum, ibidemque ceu in papyro camerae opticae parieti appenſa, occurrentis extrinſecus objecti genuinam depingant imaginem.

Quodque de admirabili Oculi in naturali ſtatu conſtituti artificio hic obiter monuimus, ſatis ſuperque dirigit ad morboſas quaslibet objectorum repraeſentationes in Oculo factas, quotieſcunque ipſe a naturali ſtatu quomodolibet recedit. Quando nempe aut ob Corneae, Cryſtallinive humoris opacitatem radiis ex toto tranſitus praepeditur, ut in Cataracta viſum omnimode auferente: aut ob morboſas humorum denſitates varias non recte radii refringuntur, ut debito modo in unum occurrant; aut, incongrua data Retinae diſtantia a Cryſtallino; quando nempe brevior, quam par eſt, aut longior oculi axis fit, quare tardius aut citius pari ratione, quam exigit Retinae poſitio, in apices penicillorum ſuorum lucis radii uniuntur: ſcilicet vel poſt Retinam, vel ante ipſam, & non in ipſa, quod neceſſarium unice eſt pro objecti repraeſentati icone ibidem clare diſtincteque efformanda; Ideo, ut Myopibus, aut Praesbytis ſuccurramus, congruam inde lentium ſtructuram ſeligimus, quibus idonea perſpicilla provido conſilio ipſis conſtruimus.

Sed me fero fortaſse nimis ab admirandis hiſce Chymiae, Anatomiae, & Philoſophiae amoenitatibus plus aequo deductum fuiſſe, & ſublimiter abſtractum noſco. Jam jam è diverticulis in viam propero. Haec omnia ſupra recenſita jure, & quidem merito hic erant ſingillatim ſubjicienda, ut commodius oſtenderem, qualem quantamque utilitatem toti Medicinae attulerint veterum, & praecipue recentiorum Medicorum labores; propter

ter quos modo eos Chymiae indefinentibus experimentis, modo Anatomiae accuratiſſimis perquiſitionibus, modo Philoſophiae abſtruſis ſpeculationibus, obſervationibus, ſupputationibus, aliiſque hujuſcemodi ab hiſce pendentibus ſtudiis indefeſſe occupatos fuiſſe, quammaxime Litteraria tota Reſpublica admirata ſemper fuit.

Me hercle haec omnia ampliaſſe quamplurimum, ditaſſe, atque rationalem ultro Medicinam reddidiſſe quidem conſtat; ipſam tamen perfeciſſe, atque ad optatum tandem maturitatis terminum unquam eſſe perductura, nemo ſatis intelliget, nemo ſatis probabit. Siquis enim philoſophicis hiſce arduvioribus doctrinis inſtructus, ſanioribus Theoricae medicae documentis undecunque potitus eſſet, nil autem, parumve ſaltem de practicis ſolidioribus cognitionibus ſibi comparandis ſolicitus fuiſſet; quamvis hinc ſapientibus loquendo, diſputando, differendoque ſatisfacere potis eſſet: nullos tamen hinc unquam morbos, niſi fortuito curaret, quorum ſymptomata, generaleſque cauſae funditus ipſi perſpecte caeteroquin forent.

(19) *Per varios caſus Artem experientia fecit*
Exemplo monſtrante viam.

Sine hac Medicus, etſi optime eruditus, nunquam AEgrotantibus ſatis utilis evadet. (20) *Non enim humani ingenii partus eſt Medicina, ſed obſervationum filia, non arbitrariis inventis, non pompoſis nominibus & medelis decipientibus Homines novitatem affectantes curantur AEgroti, ſed quae aliis profuerunt, remediorum obſervatione & applicatione.*

Hac de cauſa non paucos paſſim clariſſimos Viros videre contingit, qui etſi Theoreticis ſcientiis ſuis ſublimis doctrinae ſale perbelle conditis quorumlibet admirationem ſibi merito conciliare valeant, ſi ex cathedra in primariis Academiis diſputent; antehabitae exiſtimationis decus ex toto fere deperdunt, dum ad AEgrotantes accerſiti de Morbi genuina idea, individualibus cauſis, atque congruentibus ipſi praeſidiis medicis differere coacti ſunt. Quare omni jure in hujuſcemodi Medentium theoricorum opprobrium Silvium De Le Boè ſic locutum eſſe conſtat: (21) *Malim uti Medico empirico, ideſt ſecundum experientiam Praxim exercente, quam theoretico ex ſuis ratiociniis & figmentis Medicinam faciente.* Hujuſcemodi ratiocinia & figmenta, quibus quandoque abſque congrua praxi ad pompam potius, quam ad utilitatem nonnulli gloriantur, ſicuti AEgrorum curationibus fruſtranea penitus evadunt, ita & ipſius Artis decori & augmento non parum obſtant. (22) *Revera tandiu profecit medendi Ars, quandiu ſapientiae addicta, operandi feliciter, non erudite interpretandi rationes quaeſivit; hinc, quod Artificum dedecori vertitur, progredi deſiit Ars, ex quo coepit philoſophari.*

Ad AEgrotantes ideo frequenter & ſedulo eſt accedendum, ut ſolidioribus

(19) *Manil. lib.* 1. (20) *Petr. Ang. Pap. in ſacr. Auct. recent. Crit.*
(21) *Silv. De Le Boè prax. lib.* 2. *cap.* 23. (22) *Hequet de purg. Med. cap.* 17.

dioribus Praxeos cognitionibus illis potiri possimus, a quibus non sola Morborum ingeniosa explicatio, sed tutior citiorque sanatio, in qua unice Medicinae utilitas consistit, derivari vere potest. Quamobrem sano certe consilio Baglivius expertissimus Juvenibus Medicis inculcat, ipsos (23) *Doctiorem librum non inventuros quam AEgrum ipsum, cujus Morbus illis diligenter observantibus multa scitu digna brevi ac fideliter aperiet, quae molesta plurium annorum lectio praestare forsan non poterit.*

Attamen nemo hinc unquam credat, me tam caeco mentis criterio ductum esse, ut physiologicas sagaciores speculationes a Chymia, Anatome, & Philosophia Matheſi famulante petitas è penu Medico ablegandas esse, stulte contendam, tanquam vanas, atque ad AEgrotantium salutem, ipsiusque Artis decus & augmentum nil penitus conferentes. Tantum enim abest ut a sublimioribus hisce doctrinis unquam abhorream, ut eas semper pro ingeniolo meo indefessis studiis ascisere mihi curaverim; utpote qui Empiricorum chimaericas nugas veteratoriis Assentatoribus relinquens, a doctissimo Celso ipso didici (24) *Rationalem quidem Medicinam esse debere: instrui vero ab evidentibus causis, obscuris omnibus non a cogitatione Artificis, sed ab ipsa Arte rejectis.* Tanta quippe est Praxis ad veram Theoriam, & Theoriae ad solidiorem praxim relatio, ut una ex his deficiente, altera prorsus vana & inutilis evadat. Etenim (25) *Ars medendi* (asserente expertissimo Vallesio) *duobus quasi Cruribus incedit, experientia & ratione, quae cum altero crurum deficit non potest per media opera percurrere: sed multa omittens necessaria, transibit, ut quae uni cruri innituntur Animalia.*

Praxis seu observatio, quae rationis prima jecit fundamenta, a Medicinae usque incunabulis Theoriae materiam suppeditavit, in qua morborum occurrentium characteres varios intime magis pervadendo, & medicamentorum adhibitorum peculiares conditiones varias scrutando, haec mutuo comparare potuit: eorum discrepantes causas perquirere atque distincte assignare, & tandem ad nova ultro invenienda aditum sibi parare, mediis quibus successive Theoria Praxi ipsi famulari coepit, atque ultro magis inserviet, quo usque Posteri ratiocinationum suarum fundamentum inde desumant, unde primo ratio emanavit: a repetitis nempe observationibus quotidiana praxi ad trutinam optime revocatis. Id ipsum aperte testatur doctissimus de Moor hisce verbis: (26) *Experientia varia suppeditat ad argumentationes medicas necessaria, ratio disponit; illa colligit, haec dijudicat; utraque autem Artem nostram perficit. Hac via multa praeclara inventa sunt, & reliqua deinceps invenientur, siquis inventorum gnarus ex his ad perquirendum procedat. Quicunque vero his omnibus rejectis, & repudiatis aliam inventionis viam, aut modum aggreditur, & aliquid se invenisse jactat, is cum fallitur, tum alios fallit.*

Hinc

(23) *Bagliv. lib.* 1. *cap.* 7. (24) *Celsus in praef.* (25) *Valles. controvers. lib.* 8. *in praef.* (26) *Barthol. de Moor Cogit. Med. de instaur. Med. lib.* 1.

Hinc ſano profecto conſilio, communibus undecunque clariſſimorum Virorum annuentibus votis, id tanquam certum ab omnibus acceptum eſt: non ſolas obſervationes, etſi diligenter perpenſas, etſi graphice exaratas, atque ad Hippocratis mentem fideliter conſcriptas, rationali efficiendo Medico, Artique ipſi firmandae, ditandae, ampliandaeque ſufficere: cum non paucae ex illis ſub veritatis obſcura ſimulatione quandoque mendacium intrinſecus habeant: quod ſolus clinicus Medicus nihil penitus diſcurrens, ſed tantum videns & adnotans, detegere unquam haudquaquam poterit.

Oportet ideo, ut, antequam Medicus habitis obſervationibus fidem praeſtet, eamque ab aliis immature nimis expetat, eas adamuſſim perpendat, & quidem ſolidiorum rationum congruis adhibitis momentis, quae tum ab Anatomia, tum a Chymia, tum a ſaniore Philoſophia, uno verbo a veridica magis Theoria mutuanda erunt. Tali adminiculo habitas obſervationes cum aliis rite conferet: AEgrorum differentias a varia temperamentorum veridica, aut ſaltem veroſimili ſymmetria tuto deſumet: externas quaslibet, internaſque propoſiti morbi cauſas acri judicio penſitabit: Remediorum praeſertim vires attinget melius, quorum operationes praeconcepta plerumque opinione potius, quam ſana mente perpendi ſolent: ac denique ſic planam magis ſibi parabit viam, ut ad alias obtinendas veridicas obſervationes tutiorem ſibi aditum faciat. Quamobrem jure merito praeſtantiſſimus Fridericus Hoffmannus ſic ſtatuit. (27) *Neque tamen ſufficit practicarum tantum obſervationum uberi inſtructum eſſe apparatu, ſed accedat etiam neceſſe eſt ſolida in anatomicis, Phyſico-Mechanicis, Chymicis ſcientia, ſive vera Theoria Medica, quae clavis hiſtoriarum de morbis, & cauſis diverſiſſimorum phaenomenorum eruendis inſervit &c.* Ad haec porro animum rite intendere, cuique primo neceſſe eſt, qui veridicas ſibi aſciſcere in morbis obſervationes tentet, eas nempe, quibus arrepta occaſione in occurrentibus quibuslibet ſymptomatibus, tum ad certius judicandum, tum ad tutius curandum uti commode poſſit.

Hoc unum tantum ſuper hac re ſedulo animadvertendum cuique propono, & praeſertim quibuslibet vix a Medicinae limine ſapientiam paulatim ſorbentibus: quod Theoricae ſpeculationes, utpote ante dictis amoenioribus ſcientiis innixae, Studentium animos ita alliciunt, ut totum perſaepe Hominem auferant. Qua de re ingenioſis hiſce ratiocinationibus aſſueti, atque diſcurſuum multiplici ſpecioſa varietate attracti, non tam facile ab iis ſe diſcedere patiuntur, ut ad materialia Objecta exteriores potius ſenſus, quam interiores potentias afficientia animum convertant, ad ea nempe omnia, quae ad taedium uſque ab AEgrotantibus, ab Adſtantibus diligenter perquirenda ſunt, atque ſeorſim accuratiſſima patientia perpendenda, ut rectum de occurrentibus morbis

 judi-

(27) *Frid. Hoffm. Tom. 3. in praef.*

judicium facilius emergat. De hiſce praeſertim appoſiteque admodum Juvenes ſic admonet clariſſimus Lanciſius. (28) *Sedulo tamen cavendum ne (ut ſaepe contigit) ſpecie ac praeſtantia harum diſciplinarum ultra metas Juvenes abripiantur. Non pauci enim dum eorundem pulcritudinem evidentiamque ſectantur in abſtruſas & omnino obſcuras Metaphyſicae, Analyſis, Algebraeque inquiſitiones, & problemata ſeſe abdunt penitus & immergunt. Et ſane qui Geometriam diu tractaverint, ingenium utique acre vividumque efficiunt. Verum tamen imaginandi facultatem ita laedunt atque enervant, ut ineptam pene reddant tot tantiſque genere variis, natura diverſis, quin immo ſaepe contrariis noſcendis, tractandiſque naturalibus rebus, quas Medicus experiundo magis, quam meditando conſequitur.*

Hinc, dum pulcherrimas hiſce ſublimes cognitiones intellectum quammaxime ditare, noſcimus, Medicum certe haudquaquam perficere, non ignoramus. Etenim quo magis quiſpiam omnigena hac ſcientia imbutus clariores Philoſophantes alios loquendo, ratiocinando, atque egregie diſputando antecellit, atque veluti praeſtantiſſimus Philoſophus omnium votis habetur: eo magis potioreque jure ab expertiſſimorum Medentium, agendo magis quam loquendo opem AEgrotantibus ferentium, coetu diſtare credendus eſt: niſi ante dictis multiplicibus cognitionibus completum ſelectiorum obſervationum acervum primo adiunxerit; quod utique nemo brevi vitae noſtrae ſpatio praeſtare unquam ſatis poteſt: cum utrinque tam diuturna, tam laborioſa emergat opera, ad cujus complementum nullus homo etſi maxime longaevus unquam ſufficiet.

Haec ſedulo animadvertiſſe Celſum, adnotare quilibet poteſt, ubi diſtincte docet, (29) *Sapientiae ſtudioſos maximos Medicos eſſe, ſi ratiocinatio hoc faceret; nunc illis verba ſupereſſe, deeſſe medendi ſcientiam.* Ab operibus enim, non a verbis, a medicamentis, non a ratiociniis, ab experto tandem Medico, non a diſertiſſimo Philoſopho ſalutem expetunt AEgrotantes, ipſamque tuto ſperare ipſis datum eſt. Quid autem cuipiam prodeſt excelſum ſe Philoſophantem accuratiſſimum praeſtare? Dum Medicam Artem ſpecialiter profitendo ipſi ineptus prorſus reperitur, & quidem ineptior tot aliis, qui nec Philoſophia quidem a limine ſalutata, omnibuſque penitus deſtituti ſublimioribus ſcientiis, frequentibus tantum AEgrotantium diligentibus viſitationibus, morborumque practicis ſimplicibus ſpeculationibus, congruo Remediorum ſibi parato promptuario, arrepta occaſione Morborum eſſentias non infructuoſe proponunt, atque ſolis erutis a memoria ſignis, differentias quaſcunque ſatis attingunt, nulloque habito reſpectu ad internas cauſas, quas ipſi ſcrutari penitus neſciunt, analogum remedium proponunt, ac morbos vincunt; unde majore iſti merito in praetio communiter habentur, quam priores Medici, etſi ſapientiam omnigenamque doctrinam undecunque criſpata fronte tumidaque facie fruſtra eructantes.

Nullum

(28) *Lanciſius diſſert. de Med. Stud.* (29) *Celſus in praef.*

(30) *Nullum ex his, quae ſola ratione concluduntur, fructum percipere licet, verum ex his, quae operis demonſtrationem habent* (divinus Senex in praenotionibus admonet, & ſubdit) *Fallax enim & ad errorem proclivis eſt aſſeveratio, quae eſt cum garrulitate conjuncta. Quo circa his, quae fiunt in univerſum inſiſtere oportet, & circa ea vel maxime verſari, ſi quis facilem, & eum extra culpam habitum, quem certe Medicinam vocamus, ſibi comparare velit. Maximam enim utilitatem tum AEgrotis, tum iis, qui illorum res adminiſtrant, comparabit. Neque vero pigeat ex Plebeiis ſciſcitari ſiquid ad curandi opportunitatem conferre videatur. Sic enim cenſeo Artem univerſam commonſtratam fuiſſe, quod ſingula ex fine obſervata, & ad eadem aggregata fuerint.*

Haec tutior atque utilior via eſt, quam tanto duce Magiſtro ſequi debemus, ut priſtinum Medicinae reſtituatur decus, atque ultro magis magiſque augeri queat: quod maxime refert pro communi ſalute, Medicorumque propria exiſtimatione, quam certe parvi eos facere, ſupra oſtendimus, quos Polymathiae glorioſus & Medico inutilis pruritus extra Medicinae cancellos miſere ex toto abducit.

Veridicam Sciolorum hujuſcemodi Medentium picturam ad vivum optime delineatam pro aſſumpti mei probatione ab eruditiſſimo Hequet placet hic ultro in proſpectum ponere (31) *Videas non paucos naturalis hiſtoriae rebus inſuccatos, vel Medicinam totos eructantes, nihil tamen minus quam Medicos; Medendi enim peritia vacui ſunt, utpote qui Artis amoenitates venando, utilitates omiſere. Errandi occaſio fuit de Medicina praeconcepta opinio, illam eruditionis titulo habuerunt, qua multa ſcire debet, cum ſapientia ſit, qua multum ſcire convenit. Concedendum interea Medicum non deducere Polymathiam, at illum non facit, adjuvat tantum aptiorem Medicinae reddendo: igitur ut eruditio omittenda Medico non eſt, facienda pluris eſt ſapientia.*

Aurea profecto verba tantoque Viro digna? Veram expetant ſapientiam, qui AEgrotantibus ſalutem vere adferre contendunt. Eruditionem non omittant, eam tamen ſolummodo curando, quae ſatis utiliterque docet, non eam, quae nimis abſque fructu inſtruit. Ex Chymiae, Matheſis, & Philoſophiae uberrimo penu ea tantummodo haurire ſatagant, quae ab evidentibus cauſis, non autem ab obſcuris, ut Celſus indicat, emanare facile noſcant; reliquis omnibus otioſae ſubtiliorum Philoſophantium operae, non pro utilitate Hominum, ſed pro ingeniorum tertili pabulo inventae, prorſus relictis; ideoque ſatis ipſis ſit congruas inde dumtaxat generales cognitiones illas eruere, quae abſque eo quod Medentium mentes per mille ambages infructuoſe abducant, commodius tutiuſque ad veridicas Morborum indagines eos dirigunt, rejectis facultatum chimaericis commentis, quibus alias tota ſolidioris Theoriae machina debiliter inhaerebat. Etenim ſi ab ante dictis ſcientiis peculiares quaslibet, atque individuales praeſertim ratiocinationes illas eruere contendant,

(30) *Hippoc. in praenot.* (31) *Hequet de Med. purg. in prolog.*

tendant, quae in quocunque indiſcriminatim AEgrotante naturales & morboſas affectiones quaslibet ſpecialiter detegere valeant:

(32) *Una opera ebur atramento candefacere poſtulant.*

Tanta quippe eſt, & fuit, eritque ſemper inter quemcunque Hominem internarum omnium partium, tum ſingillatim, tum ſummatim ſumptarum diſcrepantia: quantam & quo ad externas partes diverſitatem oculis ipſis attingere, cuique datum eſt. Nullum enim unquam Hominem alteri prorſus ſimilem, ſive quo ad vocem, ſive quo ad inceſſum, ſive quo ad faciei delineamenta ullus invenire unquam poterit: quod & de interna quoque organizatione pariter verum comperitur.

Quis ergo mathematicis tutioribus famulantibus demonſtrationibus in poſſibili quovis AEgro ſpeciales OEconomiae animalis leges, propter quas optima fruitur valetudine: aut peculiares morboſas deviationes varias, unde ipſe variis modis aegrotat, audebit indicare? Si nil penitus ipſi tanquam certum conceditur, a quo ad ignota quaelibet poſſibilia eruenda more geometrico gradum facere queat. Quod ſi incertis prorſus nec ſatis unquam probatis mathematicis ſuppoſitis inhaerere, Medicus melius amat, quam tutis aliis minus fallacibus cognitionibus non vi philoſophantis chimaerice ingenii, ſed oculi tantum naturae obvios mores indefeſsa attentione luſtrantis, detectis; caveat, quaeſo ne ingenioſis hiſce facibus nimium allucinatus, rectam judicii ſemitam deſerat, unde peſsime progrediens, incongruam inde ex toto curationis methodum in AEgrotantium perniciem aſſumat. Etenim cum Lucretio ſciat: quod

(33) *ſi prava eſt regula prima,*
Normaque ſi fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua ſi ex parti claudicat hilum,
Omnia mendoſe fieri, atque obſtipa neceſſum eſt.

Dicam ideo cum eruditiſsimo de Moor, quod (34) *aeſtimare nos ab abſtractis ſpeculationibus & mathematicis figuris, multum poſſe adjuvari in curatione Morborum, ego eo uſque non admitto, donec uſus id me clarius docuerit. Corporis quippe noſtri compages longe eſt ſubtilior, pororum major diverſitas, textura particularum longe magis ſtupenda, quam ut ad triangulum, parallelogrammum, ſphaeram, cubum &c. reduci queat.*

Nihilo tamen ſecius Matheſi quammaxime Medicina tota debet, a qua tutiorem ratiocinandi methodum, aliaque quamplurima mutuata eſt, quae ad renixus ſolidorum, ad ſaniores motus leges tum in fluidis, tum in ſolidis, atque ad alia innumera, quae ſupra breviter attigimus, ſpectant: quae quidem generalia ſuppeditant documenta, quae etſi in quocunque individuo talia vere eſse, nemo dicere unquam auſit, mentem

(32) *Plaut. in Moſt.* (33) *Lucret. lib.* 4. (34) *Barthol. de Moor Cogit. de inſtaur. Med. lib.* 1.

mentem tamen per tutiorem dirigunt semitam, longe admodum a somniatis veterum speculationibus.

Absit tamen, & quidem longissime absit, ut quo magis sanioribus hisce necessariis cognitionibus avide nimis mentem ditando, sublimem sibi existimationem ascisscere Medentes curant: eo minus se AEgrotantibus utiles reddere practicis necessariis documentis satagant; quod, pessimo nescio quo fato hisce temporibus praesertim contingere, dolendum maxime est: dum plerique Medici ingeniosissimis ut plurimum philosophicis dissertationibus tantum, aut Mechanico-Medicis eruditissime exaratis Medicum aerarium augere quotidie quaerunt; pauci autem ex accuratis observationibus solidiores eruendo doctrinas, peculiarium quorumlibet Morborum exactam descriptionem pro bono publico diligenter perficere tentant.

(35) *Apparent rari nantes in gurgite vasto.*

Harum autem observationum feraces libri universam praxim, juxta recentiorum Medicorum nova inventa, atque ratiocinationes, in prospectum ferentes, ideo magis utiles evaderent, meritoque pluris essent aestimandi: quia ab iis ictu oculi arrepta occasione eas eruere cognitiones Tyrones possent, a quibus rectam magis obtinerent methodum, ad curationes satius dirigendas; individualibus nempe inde habitis signis morbum ipsum, adjunctaque symptomata, & familiares ipsius mutationes indicantibus, atque validioribus inde habitis remediis: quae omnia a veteribus tantum Practicis obtinere datum est. Hoc autem matureſcente aetate ex quotidiana praxi, ad trutinam rigorose perpensis quamplurimis, quas jam teneo, peculiaribus observationibus, pro viribus meis me facturum aliquando, promitto.

Vera Medentis sapientia AEgrotantibus utilis, post necessarias, non autem supervacaneas sanioris Theoriae cognitiones, ab iteratis praesertim clinicis observationibus mutuanda itaque est. Etenim (36) *casus clinici* (asserente Friderico Hoffmanno eruditissimo) *& completae de Morbis historiae unicum & verum Pathologiae, & Therapiae rationalis fundamentum constituunt, sine quarum sufficiente apparatu nihil solidi Medicus in Theoria statuere, neque in praxi praestare & efficere potest.* Sola praxis veram & justam exhibet trutinam, qua & Theoriam ipsam ponderare recte possumus, eandemque illi absque praejudiciis adaptare, ut solidissima emergat Medicina. Verum namque est, quod (37) *paulatim practicae Medicinae se comitem addidit, & socias vires junxit Theorica, reverenter tamen circa illam tanquam parentem se gerens, rationem quippe facto, non factum rationi accomodans.*

Laudabiliter sic vera potitus Medicina maximam semper apud omnes commendationem pro suo atque Artis simul excelso decore quilibet me-

 rito

(35) *Virgil. AEneid. lib.* 1. (36) *Frid. Hoff. part.* 2. *Tom.* 4. *in praef.*
(37) *Bern. Ramaz. Orat.* 8.

rito obtineret Medicus: tum AEgrotantes cito, tutoque, & jucunde ſanando, tum & de Morborum eventibus certe pronunciando.

(38) *Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur*: quod maxime intereſt. Namque teſte Valleſio, (39) *Nihil eſt quod tam reddat Medicum aliis Hominibus admirandum, quam pars prognoſtica, quippe quae ſola videtur eſſe ſupra humanam conditionem. Proinde divinus Hippocrates, cum reliquarum Medicinae partium laudes operibus oſtendat potius, quam verbis celebret, tamen prognoſticam multis nominibus commendavit: Et quod major fides habeatur Medico, qui quae AEgro evenere, aut eveniunt modo, aut eventura ſunt, praedicit, eoque plures ſe illi audeant concedere; & quod etiam cum AEgrotantes intereunt, credatur culpa vacare, ſi praedixit: quodque praenoſcendo futuras affectiones melius multo curationem moliatur.*

Ad uberem autem hanc practicarum cognitionum ſupellectilem, hiſce omnibus mirabiliter faventem, aſſequendam tutius: non ſatis certe eſt morborum quorumlibet accuratas & ſingulares obſervationes contexere: ſed & varias temporum conſtitutiones diſtincte perſcrutari neceſſe eſt, quarum habita diſcrepantia variae etiam morborum ideae emergunt, cum ab iis proximam, aut ſaltem quamproximam ſortiantur originem. Ob hanc cauſam ſano certe judicio divinus ſtatuit Senex, quod (40) *qui Artem Medicam recta inveſtigatione conſequi volet, is primum quidem Anni tempora in conſiderationem adhibere debet, quid horum quodque poſſit*; quibus poſitis Regionum etiam, & ventorum, & aquarum ſingulares conditiones diſtincte perſcrutandas proponit. Haec omnia eum non tantum indicaſſe, ſed & accuratiſſime praeſtitiſse, ex aureis operibus ſuis ſatis & ultro patet. Id autem eo magis neceſſarium eſſe conſtat, cum Morbi omnes ad triplicem vulgarem illam claſſem reducantur: ad Sporadicos nempe, Endemicos & Epidemicos; qua de re non AEgrotantium tantum quorumlibet ſingularis habenda eſt ratio, ſed & Regionum, & Anni temporum, unde ipſi ſpeciatim derivantur. Haec tutior eſt ad veram Medicinae ſapientiam ſemita, quam & doctiſſimus Sydenhamius & Ramazzinus, & Lanciſius, & Hoffmannus, aliique quamplurimi hujuſce & tranſacti ſaeculi clariſſimi Viri laudabiliter percurrerunt.

Horum doctiſſima ſequens veſtigia tribus circiter ab hinc annis ad occurrentium quorumlibet Morborum, & praeſertim peculiarium fidelem diligentemque obſervationem, atque deſcriptionem perficiendam animum induxi, atque in poſterum, donec vixero, indefinenter facere decrevi. Ad hoc autem hac praecipue ductus ratione fui, quod, poſteaquam completam occurrentium epidemicarum conſtitutionum hiſtoriam per longum tempus continuatam graphice exaraverim, atque in unum redegerim, clariorum ſemper Auctorum clinica documenta perpendens, atque cum

(38) *Virgil. Georg.* 4. (39) *Valleſ. controv. lib.* 10. *in praef.*
(40) *Hippoc. de Aere Aq. & Locis.*

cum occurrentibus ſucceſſive Morbis exactiſſime conferens : multiplicem mihi ſelectiorum obſervationum meſſem ſatis amplam comparare tractu temporis poſſim, cui firmiter inhaerens completum univerſae Praxeos medicae opus de ſingulis agens morbis exarare queam, quod jam incoeptum prae manibus habeo. Trigeſimum tertium vix nunc aetatis annum attingo, & decimum quintum ex quo Medicinae initiatus Praximedicam colere coepi. Quamobrem niſi immatura Mors, quae perſaepe

(41) *rapit Juvenes prima florente juventa*

mihi filum abrumpat, non immerito auſim polliceri, me ineunte aetate non incompletos univerſae Medicinae canones quorumlibet Morborum curationibus optime & ſingillatim faventes tutius firmiuſque ſic completurum eſſe : quod univerſo medico orbi nec inutile, nec ingratum ex toto futurum, ſpero, utpote expetito ab omnibus ſolidioris Medicinae augmento vere conducens.

Ut opus ideo hoc ſolidiore inhaerere fundamento poſſet, non meum tantum, quod quidem minimum eſt, ſed clariorum omnium Virorum, quorum pluſquam ante aetas noſtra ferax maxime reperitur, ſuper opuſculis meis & conſilium & judicium mutuandum erat, ne quiſpiam poſtea ea jam peracta, aut tanquam vana, aut tanquam falſis innitentia ſuppoſitis laceſſere, condemnare, atque abjicere jure poſſet, meque laborum meorum praemio (quod unice ex communi ſalute in patrio degens muſeolo enixe exopto) fruſtratum ex toto relinquere. Hac de cauſa quotannis, aut ſaltem poſt binos ternoſve tranſactos annos, pro ut quotidianae indeſinentes praxeos curae mihi permittent, obſervationes habitas, atque in unum pro tenuitate mea redactas publicae luci donabo, ac qualecunque de iiſdem judicium meum Medicorum ſelectiſſimo coetui ſubmittam, ut ab ipſis, ſuper exhibitis benevolum judicium habeam, tum ut melius opus jam incoeptum dirigam, ſi opus ſit: tum ut novis, quas ipſi ſuppeditare mihi non graventur, cognitionibus, & obſervationibus magis augeam atque perficiam.

Interim trium proxime tranſactorum annorum medicas obſervationes hic qualitercunque conſcriptas teneat Lector benevolus: quas quidem me abſque ullis hujuſce potius, quam illius Theoriae praejudiciis exaraſſe, juxta doctiſſimi Sydenhamii monitum, certo aſſerere poſſum. Scio equidem, ſicuti in phyſicis, ita & in medicis ſpeculationibus aequam libertatem ſervandam eſſe, nulliſque ſententiis illum debere mancipari, qui veritatem in obſcuro maxime latentem inveſtigare tentat; quod eo magis in rebus medicis attendendum ſedulo eſt, quo magis ipſae opinabiles plerumque, & conjecturales ſunt. Theoricas tamen hinc inde explicationes pro ingeniolo meo quoquo pacto habitas aliquando ſubjiciam, pro ut occaſio poſtulabit: ne & agendo, & ſcribendo, empiricam me Medicinam profeſſum fuiſ-

 ſe

(41) *Virgil. Eleg. in Moecen. obit.*

ſe, aliquis poſſit arbitrari; cum rationalem caeteroquin, nullis tamen commentis, auctoritatibus, aut ratiocinationibus omnimode devinctam, ſed praeſertim obſervationibus inhaerentem ſemper amaverim.

Verum ſi haec omnia, quae in adnexis obſervationibus proponentur, alio modo ab aliis obſervata eſſe dicantur, utpote alio ſyſtemate praevio, diverſaque methodo curationes dirigente; non hinc falſitatis accuſari merito unquam potero; ſive quo ad methodum, qua feliciter utens, me tutius faciliuſque AEgrotantes a Morbis liberaſſe putavi; ſive quo ad Theoricas hypotheſes, quibus alter forſan aliter fulcitus, alio modo haec melius explicari poſſe, pro certo habebit. Etenim quod ad methodum a me ſervatam ſpectat, aliam non condemno, dum meam propono, de qua Sapientiorum judicium anxie exopto. Scio enim in rebus medicis, utpote conjecturalibus, varios varia atque aeque laudabili ratione incedere poſſe. Si tamen fauſtus exitus curationibus meis plerumque arriſit: ſatis id mihi videtur eſse ad rationem a me in Praxi ſervatam non incongruam demonſtrandam. Quod vero ad Theoricas explicationes attinet: de his nil penitus ſolicitus ero: & quod alii aliter ſentiant, nunquam reprobare contendam, cum nullis penitus ſententiis mancipatus omnimode ſim veritatis genuinus & nudus amator; propter quod modo ab hoc, modo ab illo ſyſtemate rationes mutuari ſatius duxi, pro ut melius juxta occurrentium morborum indolem, variam ſymptomatum ſeriem, atque maxime juxta obſervationum diligens examen, mihi viſum fuit. Loquar denique cum doctiſſimo Sydenhamio quod, (42) *ſi quis hic objiciat alios aeque in hac Arte verſatos non idem mecum de his rebus ſentire; meum non eſt, quid ſentiant alii, diſquirere, ſed meis obſervationibus adſtruere fidem, quod ut faciam, Lectoris patientiam deſidero tantum, non favorem. Res ipſa etenim brevi loquetur.*

Agam hic ſpecialiter de genuina peculiarium morborum pectoris origine, de varia ſymptomatum iiſdem competentium ſerie, de eorundem tranſmutationibus, & judicationibus, atque de rationali magis ipſis congruente curatione, & prognoſi. Idem praeſtabo, cum de tertianarum Febrium varia indole, & exitu, tum & diſtincte de petechialium febrium natura, progrediendi modo, atque phoenomenis variis ſermo habebitur. Hac eadem ocaſione ea omnia evertam vulgaria praejudicia, tum Theorica, tum practica, quae paſſim in earundem curationibus circumferri ſolent, tum ad peculiaria ipſorum ſymptomata explicanda, tum ad congruentia magis ipſis remedia ſeligenda; ſicque quamplurima alia commenta rejiciam, quae diſtincte proferre non erubeſcunt ii, (43) *qui ſine ullo judicio inventa majorum probant, atque ab aliis pecudum more ducuntur.* Aliorum etiam morborum hinc inde hiſtorias contexam, atque ſingulares obſervationes, quas mihi contigit identidem attendere. In hiſce vero morbis

(42) *Sydenh. in praef.* (43) *Lactant. inſtit. 2.*

bis ſervatam a me curationis methodum, quae idonea magis viſa tunc mihi fuit, exacte oſtendam, atque praeſertim remedia illa omnia, quibus tunc uti ſatius duxi.

Porro haec omnia trepidanti admodum animo lucubravi, ab incoepto opere manum fere non ſemel revocaturus optime conſcius, quod (44) *difficile eſt hoc ſaeculo faſtidioſiſſimo ſcripta ſua publici juris facere. Plures aliorum labores cenſoria virgula notare geſtiunt*. Attamen timoris & pudoris ingenui repagula perrupi: quia (45) *utile eſt Medicos, ea, quae ad AEgrotantium ſalutem obſervarunt, benigne aliis communicare*. Praeterquamquod parcendum mihi merito videbatur ultro, ſi haec omnia inconcinne magis, minoreque forſan, quam operae praetium poſtulabat, diligentia exarata ſint, inter aſſiduas praxeos curas, propter quas animus ſatis ſuperque defatigatus vix modicum inde tempus ſtudiis diligenter inſumendum ſurripere poteſt. Quamobrem ſi haec ſapientibus Viris toto animo pro libito & commode ſtudio deditis parum arrideant, cum Seneca gratioſe animadvertere non graventur, quod (46) *nulla res bene exerceri poteſt ab Homine occupato*.

Certe ſi aliud mihi munus ineſſet, quod majus mihi concederet otium, pro meis certe, & Lectorum votis aſſumptam mihi operam melius fortaſse perfeciſſem, atque in poſterum melius etiam praeſtare poſſem. Hac eadem de cauſa ſi quiſque ſciat, me non Rhetoris perfectiſſimi, ſed Medici tantum munus quomodolibet profiteri: ingenii mei tenuitati, & ſcribendi modo parcere non recuſabit; cum aequum tantum Lectoris benevoli judicium meo muneri conſonum, omnemque amorem anxie vehementerque exoptem, ne in incoepto vix opere animo deficiam, quin immo ut magis ultro promotus ſim ad reliqua jam promiſsa aſsumenda, atque ad calcem perducenda. Id autem eo magis mihi deberi ſemper credam, quo magis haec ad utilitatem tantum non ad pompam, non ad gloriam conſcripta ſunt; Quare cum elegantiſſimo Poeta ſic effari non verebor:

(47) *Da veniam ſcriptis, quorum non gloria nobis*
Cauſa, ſed officium, utilitaſque fuit.

Hiſce poſitis, ſi quis adhuc malignante tantummodo natura ductus, (quorum neminem unquam exiſtere credam) injurioſis dicteriis labores meos tanquam inutiles divellere tentaret, aut quomodolibet me injuſte offendere: ſciat me ad haec nil penitus animum admoturum, dum ogganientes hujuſcemodi Blaterones nunquam curabo, propter quos ab incoepto munere removeri haudquaquam potero. Etenim cum Platone ſemper dicere non erubeſcam (48) *Talia quidem noſtra eſſe, non qualia quis optaret, ut trito proverbio fertur, ſed qualia eſſe poſſunt: ſimul agnoſcentes alium reperiri poſſe, qui plura & meliora in hoc argumentum conferat, qui vero omnia, neminem*.

(44) *Barth. de Moor in praef. cogitationum &c.* (45) *Idem ibid.* (46) *Seneca de brevit. vitae cap. 6.* (47) *Ovid. 3. de Pont. Eleg.* (48) *Plat. in Hipp. Mayor.*

SECTIO PRIMA

Conſtitutio Epidemica partis anni 1733.

CAPUT PRIMUM

Febris Tertiana exquiſita.

I. NON aliter certe melius aſſumpto muneri ſatisfacere me poſſe pro certo habui, dum peculiarium morborum, qui tranſactis proxime tribus annis 1734., 1735., & 1736. noſtro ſub Coelo graſſati ſunt (*Epidemicorum* nempe praecipue, tum & aliorum quorumlibet, quos & *intercurrentes* ſeu *ſporadicos*, & *ſtationarios*, aut alio quovis nomine appellare ſolemus) exactam hiſtoriam conſcribere mecum ipſe ſtatueram; quam ſi ab aeſtivis uſque praegreſſis menſibus anni 1733. totius operis exordium ſumerem, habitorum nempe tunc morborum indolem, mutationes, tranſmigrationes, & exitus varios accurate conſcribendo. Tantam quippe illorum cum ſubſecutis morbis relationem, ſeu cognationem quamdam animadvertere potui; ut iſti ab illis quaſi per ſucceſſionem derivari viderentur, atque ab eorundem admirabili profecto tranſmutatione, aut pertinaci ſaltem, ut ajunt, recrudeſcentia pendere. Quamobrem nec illorum progreſſus & terminos, nec iſtorum genuinas origines & derivationes perpendi adamuſſim poſſe, mihi videbar; niſi de illis primo diſtincte diſſerens, ad ſubſecutorum indè morborum deſcriptionem omnibus numeris abſolvendam, faciliorem mihi, tutioremque aditum pararem.

II. AEſtate praedicti anni 1733. ingentibus plus ſolito caloribus atque diutius perdurantibus Aer ferbuit. AEſtus enim paulo poſt Vergiliarum ortum primo inſurgens, ſucceſſive magis magiſque adauctus eſt, uſque dum, cum

(1) *Acer anhelantes incendit Sirius agros*,

ſequenti toto Auguſti menſe vehementius vires ſuas ultro exereret, uſque ad octavam circiter Septembris diem, non procul ſcilicet ab Autumnali AEquinoctio. Ideo autem hiſce menſibus eo ſaevius caloris dominium paſſi fuimus, quo rarius aut occurrentibus nubibus ab indeſinentibus radiorum Solis ictibus tellus defendi unquam potuit: aut congruo imbrium beneficio madefieri: aut provido Septentrionalium ſaltem ventorum afflatu gaudere.

III. Hinc paulo poſt aeſtivum Solſtitium Tertianae febres magna in copia

(1) *Stat. 3. Syl.*

copia caput extulerunt. Non eodem tamen eae semper passu incedebant, sed varia ratione progrediendo, variique stipatae *symptomatibus* modo majus, modo minus negotium Medicis facessere visae sunt. Omnes tamen ad duplicem reduci classem merito poterant: ad exquisitas nempe violentius insurgentes, & nil penitus utplurimum aestimandas: atque ad spurias, ut ajunt, alias, quae etsi sub initio mites simularent accessiones, in progressu tamen aut gravissima praeseferebant *symptomata*, propter quae in discrimen vitae AEgrotantes manifeste conjiciebantur; aut diu admodum protrahebantur chronicas alias accersentes AEgritudines; propter quod utrinque pernitiosae quammaxime evadebant.

IV. Febrium istarum omnium peculiares attingere mores, ipsarumque varios motus ab adnotatis toties signis in prospectum ponere, non abs re erit, nec inutile forsan. Tertianae hae febres, quae primo prope, aut paulo post AEstivum Solstitium quamplures invasere, plerumque benignae indolis erant, solos Exquisitae simplicis intermittentis, sive mavis, legitimae characteres tantum proferentes.

V. Istae autem Corpora optime constituta, atque caeteroquin bene valentia, nec incongruo victus regimini assueta utplurimum corripiebant. In hisce praesertim *Almelileto* (quo nomine cum Arabicis, & antiquis aliis Medicis intelligo praevias immediatas ad febrim dispositiones, quae proprie febrim non constituunt: seu cutis calorem plus solito adauctum, universalem lassitudinem, inediam, atque alia hujuscemodi, quae varia in variis occurrunt, pro varia AEgrotantium constitutione & febris ipsius natura) in hisce, inquam, post *Almelileto* universale sequebatur forte frigus, aut rigor etiam modo longior, modo brevior, aut plus minusve protractus, habito respectu ad vim causae febrem producentis.

VI. Rigor iste in primis accessionibus semper mitis, successive augebatur in subsequentibus usque ad tertiam, quartam, aut etiam quintam diem: quo transacto tempore, ad remissionem vergente morbo, & ipse minor semper reddebatur, usque dum non raro post quintam plerumque post septimam accessionem statim omnimode solveretur febris: juxta Hippocratis monitum (2) *Tertiana exquisita septenis circuitibus, quod tamen longissimum est, judicatur.*

VII. Hujusce febris accessiones congruo semper praevio sudore universali solvebantur, & quidem taliter, ut modica excepta virium dejectione, AEgrotantes, soluta ex toto febri, sequenti intermissionis die vix quidpiam antea se aegrotasse sentirent. Plerumque febres hae nullis stipatae *symptomatibus* erant: gravi dempto dolore per longum Dorsi, quandoque etiam capitis; ob fortem Aortae, aliarumque Arteriarum distensionem, a rarefacto in ipsis sanguine, maximoque cum impetu adauctae velocitati proportionato

(2) *Hippoc. Aphor. 59. Sec. 4.*

nato in ipsarum parietes irruente, factam: quod ideo omnes plus minusve experiebantur. Aliquibus tamen Vomitus, aut inanis penitus, aut cum flavae virentisve materiei amaricantis expulsione, prope febris accessionem, tertia maxime, aut quarta morbi die occurrebat: absque ullo tamen animi defectu, aliisve consuetis *symptomatibus*, quae tertianis aliis contumacioribus, aut magis pernitiosis evenire solent: de quibus postea sermo erit.

VIII. Vomitus bilioſi non raro breviorem hisce Febribus terminum statuerunt; tum & croceae affluentes dejectiones, quas post secundam & tertiam etiam accessionem evenisse, atque perfectae crisis loco fuisse, toties observavimvs. Sitis tamen cum amaritie Oris inseparabile fere semper *symptoma* fuit. Quo ad accessionum diuturnitatem, hae vix ad octavam, aut saltem decimam horam protrahebantur: quod si hoc tempus transgrediebantur, non modica de febris extensione, etiam post septimam accessionem suspicio hinc aderat: quod saepissime contigit.

IX. Quotiescunque ad hujuscemodi exquisitas tertianas febres curandas accersitus fui, non agendo potius, quam aliter AEgrotantibus me prodesse posse, pro certo habui: maxime cum firmum mihi ratumque semper fuerit, hisce praesertim magis quam aliis febribus illam omni jure convenire Morbi definitionem a doctissimo Sydenhamio propositam, atque ab aliis unanimiter acceptam: eas nempe (3) *nihil esse aliud quam Naturae conamen, materiae morbificae exterminationem in AEgri salutem omni ope molientis*. Unde & febres tertianas hasce a magnis liberare morbis, communi fertur adagio. Hinc in earundem curatione haec maxime mihi cura fuit, (quoties tamen mihi libere agere non fuit denegatum) ne quidpiam sagacioris naturae salutares motus, aut plus aequo solicitarem, aut diverterem, multoque minus malesano consilio cohiberem: sed tantum ut auxiliatrices ipsi manus porrigerem, impedimenta quaeque, si unquam essent, tollens, ipsique tutiorem facilioremque victoriam dextere parando.

X. Hujuscemodi est sapientiorum omnium Medicorum in hisce curandis febribus tanquam inviolabile, sicuti & in aliis etiam Morbis, servandum maxime consilium: quod clarius indicat eruditissimus Hequet, dum sic monet: (4) *Talem ergo febrim nactus Medicus, de medicaminibus solicitus minus, de diaeta cogitabit, caetera providendo, quae fluida diluant, leniant solida, vias referent, arceant obices, impedimenta tollant, in quibus conquiescendo non, frustra expectatam febris solutionem, praestituto tempore factam, vel nulla etiam sensibili vacuatione data, stupens & gaudens videbit.*

XI. Hisce de causis nunquam Sanguinis emissionem AEgrotantibus hisce praescribere solitus fui, & nisi in iis, caeteroquin bene constitutis, in quibus praevia attenta universali *plethora*, merito suspicandum erat, ne Sanguis aliunde quam-

(3) *Sydenh. de Morb. acut. in gener. Cap.* 1. (4) *Hequet Com. Aphor.* 59. *Sec.* 4. *Hippoc.*

quammaxime extra febris insultum canales adimplens, febrili superaddita rarefactione, majus inde eadem ratione spatium expetens, tubulorum tunicas extra limites fortiter distenderet; unde & graviores Capitis Dorsique dolores, & universales partium omnium molestissimas tensiones, & deliria etiam non raro occurrere, animadverti: in iis praesertim, in quibus aut vasa Meningum aliarumque partium minores aequo diametros obtinerent, aut ex minus flexibilibus fibrillis construerentur: unde superaddito rarefacti Sanguinis majori propulsui satis resistere haudquaquam possent. Ideo autem eo magis veritati consonam rationem hanc arbitratus semper fui, quo saepius attenderim, in maxima tertianae istius febris, & aliarum saepius, aestuatione, Narium haemorrhagias succedere, maxime cum de *plethoricis* ageretur Corporibus. Memini me cruentam urinam toties observasse in Reverendo D. Zacharia Vacchello, qui quoties tertiana febre corripiebatur, prope remissionem sanguinem semper cum urina expellebat, majore minoreve in copia habita ratione ad febrilem sanguinis tumultum, juxta febris majorem aestum, Emulgentium tubulos ita ampliantis, ut non tantum serosis urinae tenuvioribus moleculis, sed & fibrosis Sanguinis particulis liber aditus fieret, ut cum urina secernerentur.

XII. Id autem ideo in ipso occasione febris distincte evenire putavi: quia aliquoties etiam sanus, sive ob violentas Corporis exercitationes, sive ob aromaticorum, meracioris-ve Vini usum, aliamve non absimilem intrinsecam extrinsecamve causam, sanguinolentas & quidem sanguine intime saturatas urinas ille excernebat, plerumque crassas admodum & turbidas; unde peculiaris renalium secernentium porulorum amplitudo, & laxitas patebat, quae major reddebatur urgente febre, quo majus inde fiebat irruentis sanguinis momentum, ipsius velocitati ob adauctam febrem pari ratione respondens.

XIII. Ob eundem febrilem tumultum in hisce febribus tertianis factum, seu aestuantis sanguinis fervorem, quandoque *petechiis* extimam Corporis superficiem foedari arbitror, non secus ac in *petechialibus* aliis febribus sic proprie dictis evenire solet: quod quamplurimi testantur Auctores, ac praesertim praeclarissimus Homobonus Piso concivis noster, atque in Academia Patavina celeberrima Medicinae practicae Professor eruditissimus in elegantissimis dissertationibus suis *de regimine magnorum auxiliorum*; pro ut & infra adnotabimus, de Maculis illis agentes, quae in *epidemia* Malignantis Febris Cremonae tunc grassantis observatae sunt; qua occasione magis veridica *petechiarum*, & quorumlibet exanthematum origo, progressus, atque earundem magis sanum judicium proponetur.

XIV. Vice versa non aliunde profecto ratiocinari melius possumus, dum percolatas, ut ajunt, ac fere aqueas urinas in initio tertianariae accessionis videmus; quando fibrae

omnes

omnes contrahuntur, atque coarctantur renales poruli: indeque ipsas rubicundas fere, aut alio modo fortiter coloratas, remittente febre post praegressum sanguinis fervorem intuemur: tunc nempe cum adaucta febri, ampliatisque inde secretoriis omnibus tubulis, laxatisque postea solidis, patula magis in Renibus fit via, ut per ipsam, una cum serosis minimis particulis, crassiores etiam aliae percolari possint, propter quod magis minusve intensos colores, crassitiemque variam urinae induunt.

XV. Hisce itaque de causis urgente *plethora*, aut peculiaribus id poscentibus *symptomatibus*, habitove respectu ad familiares suppressas quaslibet sanguinis evacuationes, maxime si de imminente quavis haemorrhagia suspicio adesset, in remissione secundae febris praesertim sanguinis emissionem imperavi, & quidem utiliter; cum ampliore hinc facto tramite circulanti residuo sanguini, parique ratione solidorum relaxatis fibris, praecipui tollerentur obices, propter quos consuetas sudoris criticas expulsiones retardari passim animadverteram: quod fausto plerumque exitu evenit.

XVI. Exinanitis sic vasis, ob congruam sanguinis detractionem, laxatisque per consequens fibris, facilior mihi inde tutiorque fiebat aditus ad purgans remedium exhibendum, sive per inferiora, sive per superiora, pro ut AEgrotantis, aut morbi peculiaris ratio per hanc potius, quam per illam viam bilioſi humoris eductionem expeteret. Ad hujuscemodi tamen remedium purgans tunc solum in hac febri confugere solitus fui, cum, aut ex se sola morbi victoriam moliri natura satis non videretur, aut ex praehabito liberaliore victu, aliave de causa de copioso latitantis bilis apparatu certus essem; quem tum ex flavente linguae colore, oris amaritie, ex praegressis non completis expulsionibus, atque maxime ex molesto gravedinis sensu in regione ventriculi, aut prope ipsum satis conspicuo, noscere aperte poteram. Hisce sic stantibus leve purgans utiliter semper propinavi: nempe aut Sirupum rosatum solutivum, quem dicunt, aureum, aut Sirupum ex flor. Persicorum, aut potionem levem clarificatam, cum infusione Rhabarbari, & Tartari albi, atque Pulpae Tamarindorum, addita sufficienti quantitate dicti Sirupi. Hujuscemodi pharmaci ope, si qui erant in intestinali tubo crassiorum faecum obices, eos tollebam, simulque tenacem bilem, proprio continentium solidorum suscitato motu, excutiens, necessarias naturae consuetas expulsiones promovere curabam.

XVII. Verum cum de Helluone ageretur, atque ab iteratis ad vomitum concitationibus cum amaritie oris, & stomachi passione in cholericis maxime corporibus, de latitante prope ventriculum biliosa massa monitus eram; ad Ypecacuanham illico confugiebam, eo maxime ductus consilio, quod, quo natura vergeret, eo materiam ducerem, atque per breviorem viam: absque quod eam per longos intestinorum anfractus inutiliter, nec non cum justa

noxae

noxae suspicione perducerem.

XVIII. Faustis sic semper mihi votis res cessit; dum vice versa ex opposito ab emetico temperans, cum indicantia id satis poscere non viderentur, per inferiora congrue purgare satius duxi. Attamen utramque purgationem toties omisi, quoties sagax natura ipsa suo munere optime fungebatur: aut *Chlysteribus* tantum ex lacte & saccaro utendum esse, docebam, ad retardatas promovendas expulsiones in illis maxime corporibus, quibus, cum purgantia caeteroquin omni jure convenirent, ob justas causas minus tuta evadere posse, pro certo habebam: Caeterum nulla alia exhibebam remedia, copiosas tantum AEgrotantibus Aquae potiones concedens, quibus data opera succum Limonum immisceri jubebam, tum ad sitis fervores melius compescendos, tum ad bilis aestuantis tumultus facilius sedandos.

XIX. Sub tertianarum exquisitarum simplicium censu, & duplices etiam recensendas esse semper putavi. Hae enim licet accessiones de tertio in tertium sibi semper respondentes quotidie haberent: non magis tamen quam illae timendae erant; illas tamen solum intelligendo, quarum accessiones quotidie cum manifesto rigore exsurgentes, vix octavam aut decimam saltem transgressae horam, cum copioso sudore ex toto solvebantur, nullisque gravibus stipatae erant *symptomatibus* grave AEgrotantibus incommodum afferentibus.

XX. Febres hae eadem prorsus curatione ac supra enarratae simplices, iisdemque servatis cautionibus, aeque facile remittebant; quod tamen ideo mirum mihi minime erat, cum ab eadem penitus causa, citius vel tardius agente, utraque pendere, non ignorarem. Hanc enim non aliunde melius quam ab ipsa bile petendam esse, tanquam indubitatum apud plerosque habetur: quod aperte sic indicat praeclarissimus Hequet. (5) *Enim vero exquisita febris tertiana est a fervente bile nata, qua exaltari maxime potest, aut evolvi sanguis, quod accendi & flammare est; talem ergo febrim tertia qualibet die exacerbari, novas est tam saepe excitari flammas, proferique novos ignes naturae ferendos, & vincendos Arti.* Bilis enim a nativa constitutione sua deflectens, determinato tempore in biliariis receptaculis ad quandam idoneam quantitatem coacervata in fervorem effraenate ciebatur, qui aut quotidie, aut alternis tantum diebus fiebat, pro ut citius aut tardius, copiosior aut parcior ejusdem secretio haberi poterat.

XXI. A bilioso hoc unico principio facile est quaecunque tertianarum quarumlibet *symptomata*, eorundemque motus varios derivare. Quippe cum bilis in hujuscemodi caestus primo sic excitata, circumpositas membraneas partes tum pungenti vi sua, tum adjuncto impetu irritando, ipsas in *spasmodicos* cogit motus, contractionesque varias (unde genuina rigoris causa desumitur): quod tamdiu perdurat, usque dum bilioſus

(5) *Hequet Com. Aphor.* 43. *Sec.* 4. *Hippoc.*

biliosus humor superatis iis omnimode, quibus antea occludebatur, cancellis, amplius spatium in Intestinorum cavitatibus nactus, partim Ventriculi inferius orificium aliquando subit (quare aliquibus rigoris tempore biliosus suscitatur vomitus): partim successive inferius progrediens, reliqua pervadit intestina, per quae tandem liberum sibi parat aditum, ut inde educatur: quod aliquando vigente febri, plerumque in remissione occurrere, non semel observavi.

XXII. Cum, primis superatis cancellis, biliosus febrilis humor extra aream circulationis in cavitatem intestinorum magna ex parte effusus est: Partes omnes quae antea, ut diximus, contractae maxime fuerant, dempta priore, qua urgebantur, causa, iterum relaxantur, & frigus cessat, magno succedente calore. Hic autem necessario evenire debet: quia, laxatis undique nerveis fibrillis canalium quorumvis parietes contexentibus, successive Vasorum omnium capacitates, quae antea constrictae erant, eadem ratione augentur, contentusque Sanguis, qui ob eandem causam in iisdem fere stipatus jacebat, pari modo dilatatur: dum componentes omnes ipsius moleculae ob nativam elasticitatem suam, priorem, quam antea deperdiderant, distensionem iterum acquirunt. Hoc cum in minimis quibuslibet moleculis eveniat pari modo, singulae in singulas quaqua versus impetum faciunt; unde ex adjuncta nova hac lucta, novus in ipsis atque in tota massa inordinatus suscitatur motus, qui cum alio a Corde indesinenter derivato conjunctus, effraenatam illam constituit sanguinis commotionem cum adaucta velocitate, propterquam febrilis calor satis & ultro explicari potest. Haec omnia non incongrua analogia veritati magis proxima quilibet noscet, si peculiarem illum attenderit calorem, qui cum proportionata pulsus frequentia *hystericas* quaslibet *spasmodicas* contractiones plus minusve subsequi plerumque solet. Durat autem diutius, aut citius solvitur, donec solidorum fibrillae omnes *spasmodicas*, quas antea subierant, contractiones, sicuti & fluidorum particulae praehabitas compressiones proportionatis *oscillationibus* compensare rite potuerint. Eodem enim prorsus modo, quo pendulum, dum horizonti ad perpendiculum insistit tanquam in nativo loco suo: si vi quavis fortius, aut debilius inde removeatur, posteaque liberum evadat, eadem proportione hinc inde oscillare incipit longiore brevioreve tempore, habita ratione impetus, quo primo a quiete recesserat. Tandiu autem motum prosequitur, usque dum paulatim imminuto inde impetu, minores semper & minores *oscillationes* perficiat, donec tandem ad quietem perveniat. Pari pacto id etiam de solidorum fibrillis, fluidorumque moleculis contractis, atque coarctatis verum esse, non absonum mihi videtur judicare; dum istae etiam *spasmodica* contrahente superata quomodocunque causa, sui juris factae, ac quasi a compedibus solutae, quaqua versus congrua servata propor-

tione commoventur, atque oscillare pergunt.

XXIII. Omni ideo jure febrim *convulsioni* supervenire, bonum esse animadvertit Hippocrates, quam vice versa, dum ait (6) *Febrim convulsioni supervenire melius est, quam febri convulsionem*. Etenim febrilis causa, quaecunque tunc illa sit, a compedibus contractas liberat partes, dum novo adjuncto impetu, priorem contrahentem superat potentiam; quod & *anthysterica* medicamenta eadem ratione praestare, laudatus toties docet Hequet. (7) *Hoc autem ipsum est* (inquit ille) *quod agunt Anthysterica, atque antispasmodica remedia, quae singularibus & propriis elateribus turgidula, sanguinem pandunt, acuunt, adigunt in nervos, quorum arterias reserando sanguini aperiunt aditus, illiusque circuitui libertatem restituunt, & aequabilitatem*. Quod si tantum, possunt *anthysterica* haec medicamenta volatilia in exiguam admodum dosi exhibita, atque vix vix in ventriculum intrusa, ad *oscillatorios* suscitandos partium motus antea a *spasmodica* causa sopitos: quantum nam ultro magis poterunt biliosae febrilis materiae moleculae minimae praeter modum actuosae, per intestina quaqua versus majore admodum in copia dispersae, indeque etiam per *lacteorum* venarum hiatus in sanguinem transmissae, ad *oscillatorios* hosce suscitandos, & perennandos motus, febrilemque aestum ultro producendum per plures horas in tertianis hisce febribus? Donec tandem partim per sudores, partim per urinas, partim per Alvum bilioso furente expulso humore, tum in fluidis, tum in solidis *oscillatorius* de novo adjunctus motus paulatim imminuatur, atque ad nativam aequabilitatem redigatur.

XXIV. Bilis haec morbosa hac indole (cujuscunque naturae illa sit, quam certe adamussim indicare frustra quilibet quaeret) praedita, si alternis diebus a sanguine in consuetis Hepatis *colatoriis* in congrua quantitate excernatur, alternis diebus febrilem suscitat luctam, tertianamque simplicem intermittentem producit; duplicem vero, dum singulis diebus de novo in sufficienti copia coacervata, quotidie saevit & furit. Quare satis patet eandem utriusque febris causam esse, atque iisdem vincendam remediis, quibus plus minusve, juxta ejusdem copiam, aut tenacitatem majorem minoremve, resistit: quod experientia ipsa compertum satis apud saniores Clinicos habetur.

SECTIO

(6) *Hippoc. Aphor.* 26. *Sec.* 2. (7) *Hequet in Com. ejusdem Aph.*

SECTIO PRIMA

CAPUT SECUNDUM

Febris Tertiana Spuria.

XXV. NON omnes tamen tertianae febres iſtae eandem in omnibus tam benignam ſervabant indolem; ſed habita proportione Corporum, quae invadebant, nec non & occurrentis praeſertim Aeris conſtitutionis ſervata ratione, variis modis, majore nempe minoreve vi ſaevire viſae ſunt. Etenim quo magis ab AEſtivo Solſtitio recedentes Autumnali AEquinoctio propiores tunc eramus: tertianae febres ſpuriae, ut ajunt, tum duplices, tum ſimplices, rum & aliae utriuſque generis, peſsimae tamen indolis, atque ob gravium *ſymptomatum* comitatum, utpote mali moris, merito metuendae exſurgere viſae ſunt, quarum peculiares mores, adhibitamque in ipſis curandi methodum, ſanioreſque ipſis congruentes ratiocinationes, hic diſtincte ſubjiciam.

XXVI. Tertianae hae Spuriae, ſive ſimplices, ſive duplices in eo a legitimis exquiſitis ſupra deſcriptis differre videbantur, quod ut plurimum cum levi rigore diutius protracto inſurgerent, atque a prima, uſque ad quartam acceſſionem magis magiſque augerentur. Iſtae diutius perdurabant quam aliae; cum pleraeque ex his duodecimam & ultra magis etiam horam tranſcenderent: ita tamen ut procedente longius febre, eo diuturniores ſemper acceſſiones fierent; Quare illae praecipue, quae duplices erant, conjunctis non raro acceſſionibus, ab intermittente in continuam migrabant; maxime cum conſuetam quotidie acceſſionis horam plus minuſve praeirent: unde febris quae antea die majoris, ut dicitur, *notae* occurrebat, mutatis vicibus ad ſubſequentem minoris *notae* diem circuitus ſuos transferre paſſim ſolebat. Cum autem id praecipue eveniebat, non tantum febris continuae naturam facilius adipiſcebatur, ſed magis quam aliae diuturna fiebat. Generatim loquendo tertianae hae ſpuriae, quaecunque illae eſſent, modico admodum cum ſudore ſolvebantur. Quodſi levis ſudor iſte diutius perdurabat, comite frequentia quadam pulſus maxima diu protracta, una cum *ſoporoſo* capitis gravamine, univerſali laſſitudine, cibi faſtidio, oris amaritie, ventriculi paſſione, aliiſve hujuſcemodi *ſymptomatibus* poſt harum febrium ſolutionem perdurantibus: certo certius de diuturnitate maxima morbi pronunciandum erat. Ideo febres hae omnes non ſeptenis circuitibus, ut aliae,

ſed multo longius, pro varia indole ſua, curſum adimplebant. Attamen in hiſce nil penitus metuendum ut plurimum erat: aſt non omnes aeque facile curabantur. Plerumque remediis auſcultabant citius illae, quorum poſthabitae ſemper acceſſiones, quam citius quotidie inſurgentes fierent. Neque id quidpiam a ratione alienum videbatur, cum inde innoteſceret ſatis, minorem quotidie haberi ejuſdem bilioſi humoris copiam, qui, ut in congrua quantitate ad producendam febrim idonea ſecerneretur, majore certe temporis ſpatio indigebat: quod cum quotidie majus & majus ſemper evaderet; inde fiebat, ut non raro illae, quae tertianae duplicis characterem habebant, in ſimplicem tranſmutarentur: eademque ratione, poſthabitis ultro acceſſionibus, & in Quartanam migrarent, in *Quintanam*, *Sextanam*, *Octanam &c.* atque etiam in aliam, quae poſt quindecim ſingulos dies acceſſiones haberet; quod ſaepe contigiſſe adnotavimus, quo magis ad Vergiliarum occaſum vergebamus.

XXVII. Ex iteratis autem hiſce, atque tot aliis obſervationibus firmum mihi ratumque ſemper fuit, febres hujuſcemodi omnes a bilioſo eodem principio unice derivari, habito tantum diſcrimine congruae ipſius quantitatis, quae breviore, aut longiore tempore coacervari ita poterat, ut febrilem exſuſcitaret aeſtum. Quamobrem hinc ſatis patet, & Quartanae ſimul febris originem aeque ac Tertianae ab Hepate deſumendam eſſe, non autem a Liene, quod veteribus praecipue Medicis perſuaſum fuit. Neque contra militare videntur Lienis tumores, qui aut Quartanas Febres praecedunt, aut ipſas comitantur, aut iiſdem profligatis eveniunt. Etenim quicunque ſatis noverit immediatam Hepatis cum Liene communicationem, mediis praeſertim Venae Portae ramis utraque viſcera pervadentibus, atque ab uno in aliud derivatis: non ignorabit etiam, qua nam ratione, Hepate male ſe habente, analoga etiam morboſa affectio in Liene neceſſario ſuſcitari debeat; quod & in aliis imi Ventris viſceribus contingit, & vice verſa: uti quotidiana experientia ſatis teſtatur, atque Cadaverum diſſectiones ultro confirmant.

XXVIII. Ad curationem quod ſpectat, parum abſimili remedio-

rum apparatu curari commode tunc poterant ſpuriae tertianae iſtae febres, ac aliae exquiſitae. Niſi tamen *ſymptomata* aliqua urgerent gravia, aut AEgrotorum ſanguinea temperies id neceſſario expetere videretur, raro admodum in hiſce ſanguinis emiſſionem imperabam. Ipſam enim tertianis hiſce ſpuriis mitioribus, minus quam exquiſitis convenire abſolute ſemper exiſtimavi. Huic namque ſatis obſtant peculiares, qui ipſas paſſim ſequuntur, Morbi; *Cachexia* nempe: Lienis, Hepatis, aut Meſenterii obſtructiones: virium proſtrationes: atque non raro *Hydrops* ipſe, qui contumaciores haſce Febres perſaepe ſubſequi ſolet. Quod autem in juſta hujuſcemodi ſuſpicione a ſanguinis emiſſione in

hiſce

hiſce Febribus temperandum merito ſit; eo magis patet, quo frequentius & facilius morbos hoſce *tertianariis* illis ſuccedere novimus, quibus nimis large ſanguis emiſſus fuiſſet. Non hinc tamen quiſpiam putet, me omnimode, & ſemper ſanguinis emiſſionem omiſiſſe; cum in arena, ut vulgo dicitur, conſilium capiendo, pro morbi indigentia, aut AEgrotantis peculiari conſtitutione, & praeſertim gravioribus *ſymptomatibus* urgentibus, quae totam ad ſe curationem trahere non raro ſolent; varia ſemper ratione, tutiore tamen me gerere ſemper in hoc curaverim.

XXIX. Verum ſuppoſita peccante bile, ejuſdemque tumultu prope biliarios ductus, prope Ventriculum, atque in Inteſtinis etiam, ſolventibus potionibus, caute tamen (pro ut febris, atque AEgrotantis ipſius peculiaris ratio poſtularet) exhibitis, opus primo peragere curabam. Quamobrem ſi bilioſi humoris aeſtuationem ex allatis jam ſupra ſignis noveram, & maxime in ſuperioribus partibus: ſtatim ad *Emeticum* confugiebam, atque ad *Ypecacuanham* maxime; idque ob recenſitas ſupra rationes. Neque inconſiderate ad *Emeticum* in quocunque caſu confugiebam, ſed tantum neceſſariis praeviis cautionibus. Etenim, quoties urgeret *Plethora*, primo ſanguinem emitti jubebam, optime conſcius, quod, dum in vomendi conatibus omnia infimi Ventris organa, atque maxime Ventriculus & Inteſtina contrahuntur, pari ratione ipſorum vaſa comprimuntur, per quae ideo tunc fluens ſanguis majorem ſuo motui obicem invenit, qui cum minor, habita proportione, adſit in ſuperioribus canalibus nil penitus inde compreſſis, in iis praeſertim quae Pulmonare pervadunt *Parenchyma:* major ad ipſa, praeter ordinem, confluxus ſanguinis fit, atque ad Caput etiam; unde & major eorundem diſtenſio, a rubore ſubſequente faciei, Capitiſque ſuperaddito gravamine ſatis indicata emergit: & quandoque ipſorum diſruptio, copioſa ſuccedente haemorrhagia, quae eo facilius occurrere poteſt, caeteris paribus, quo major adeſt ſanguinis copia, major Pectoris atque in ipſo contentorum vaſorum anguſtia, tum & major earundem partium laxitas: ad quae omnia ſemper ſedulo ante *Emetici* praeſcriptionem attendere curavi, & curabo, de quo Diſcipulos meos diſtincte ſemper monitos volui.

XXX. Quod ſi maxima propinandi *Emetici* neceſſitas aderat, nec modica exſurgeret *contraindicatio* alia, non parvi facienda: ſuprarecenſita nempe in regione Ventriculi tenſio, ſeu ejuſdem fibrarum corrugatio, ſeu valida contractio fere *ſpaſmodica* maxime *Emetico* reſiſtens, nec dubiam de remedii hujuſce infauſto exitu ſuſpicionem exhibens; tunc laxantia idonea praeſcribebam, aut ſimul cum ipſo *Emetico* commiſcebam; Oleum nempe amigdalarum dulcium in ſufficiente doſi. Praeterquamquod in ipſo vomitu, ſi inanes exſurgerent conatus, aut nimis fortes: repetitis calidi juſculi, aut copioſis aquae tepidae potionibus, ſatis ſu-

perque huic malo proſpiciebam. Mediis enim hujuſcemodi calidis potionibus larga doſi hauſtis, tum laxando, tum vi ponderis agentibus, ſi qua erat tenax bilis Ventriculi *parietibus* inhaerens, aut prope *Duodenum* Inteſtinum, (quod fere ſemper in hiſce caſibus evenit) ſolvebatur optime, fluidaque reddebatur: unde aut per ſuperiora, Ventriculi adjunctum vi *Emetici* motum ſequens, prodibat: aut ſic Inteſtinorum tubos facilius ſubiens, per Alvum eliminari tutius citiuſque poterat. Quod ſi peccans humor ille vi irritante ſua tantum, non quantitate maxima Ventriculum adnexaſque ipſi partes laederet: praedictae copioſae potiones poſt aſſumptum *Emeticum* exhibitae id commodi praeſtabant: quod a Medicamenti vi Ventriculi tunicae aliunde ſatis irritatae minus afficerentur: quod maxime intereſt, atque in quacunque occaſione propinandi *Emeticum* praevidere ſemper, atque diligenter praecavere debet Medicus. Hiſce omnibus de cauſis tunc ſolum ad *Emeticum* confugere ſatius duxi, cum ſaniora vere adeſſent *indicantia* magis tuta; quae ſi vere non urgerent, *Emeticorum* loco, tutiorem minuſque incommodam ſeligens viam, ad mitiora purgantia remedia confugiebam, quae ſupra indicavimus.

XXXI. Qui purgantia remedia quaeque cane pejus & angue tum in his, tum in aliis praeſertim morbis evitanda eſſe indiſcriminatim depraedicant, & maxime initio morborum, non pauca hic mihi opponent: dum cum Hippocrate admonebunt, attendenda prius ſemper eſſe *coctionis* certa ſigna, quae tantum prope morbi exitum apparere adnotant. Hiſce nunc reſpondere omittam, de hoc fuſius acturus, cum de purgationis exhibendae ratione initio *Malignantium* Febrium quaeſtio infra ſuo loco habebitur. Interim ſciant, quod quotieſcunque in hiſce febribus ſive per ſuperiora, ſive per inferiora purgare neceſſarium arbitrabar, atque ad alterutrum confugiebam remedium, non ex toto febrilem cauſam deſtruere intendebam, ſed obices tantum tollere, qui perſaepe *criticas* hiſce febribus familiares evacuationes retardant: tum & ſecreti jam, ſi adeſſet, aut ſecernendi poſtea humoris expulſionem promovere per loca *conferentia*, ad quae nempe in hiſce ſpecialiter febribus natura tendit. Sic enim expedita magis paratur ſemita futuris excretionibus ineunte morbo a natura ipſa promovendis minus reſiſtens.

XXXII. In iis tamen, in quibus ſolventibus uti, juſtis de cauſis, initio morbi convenire nil penitus poterat: neceſſe autem aliunde erat iteratis vicibus ad conſuetas bilioſi humoris expulſiones torpeſcentem, quaſi dixerim, naturam aliquo modo promovere; ad *Clyſteres* emollientes tantum confugiebam. Verum ſi in hiſce caſibus *Clyſterum* ope nihil parumve educitur: caeterum tamen bilioſi tenacis admodum humoris in receptaculis propriis lenteſcentis vitium ſatis ex propriis ſignis conſtet: maxime cum humor ille in ſuperioribus Inteſtinis aliiſve

adnexis

adnexis partibus conſiſtit, ad quas *Clyſterum* vis, niſi per eorundem Inteſtinorum continuationem, debilis admodum pervenire poteſt; hiſce, inquam, ſic ſtantibus, utile admodum expertus fui Serum Lactis alteratum cum aperientibus, & lenientibus herbis, & maxime cum Camomeli floribus *febrifuga* ſatis mihi cognita vi pollentibus. In hujuſce Seri ſic praeparati congrua doſi *Rhabarbari* proportionatam quantitatem infundi per noctem jubebam, ut *colaturam* inde ſingulo mane, aut etiam alternis ſaltem diebus, ut opus eſſet, ſumerent. Peculiare hoc mihi fuit, magiſque tutum remedium ad tertianas praeſertim ſpurias illas debellandas, quae pertinaciores erant, utpote a craſſiore paſſim & lenta bile pendentes. Ideo autem in hujuſcemodi febribus Serum hoc potius Lactis *Rhabarbaratum*, quam aliud quodlibet remedium, proficuum quam maxime evadere putabam: quia, tum ob nativam Seri Lactis demulcentem indolem, bilis acrimonia compeſci ſatis poterat, tum ob inciſivam *Rhabarbari* adjunctam vim ejuſdem tenacitas ſolvi, ut facilius ſic protruderetur, quin a pungente *Rhabarbari* vi Solida nimium irritari poſſent, atque in violentiores *oſcillationes* cieri; ad quod ſatis ſuperque laxans & demulcens Seri Lactis vis reſpicere videbatur.

XXXIII. Hujuſce tenacis, glutinoſaeque, atque aegre admodum mobilis bilis tumultum prope ventriculum, praeter ſupradicta ſigna, optime indicabant frequentes ructus, cum maximo amaritudinis ſenſu in Ore, Ventriculi gravamine & tenſione; Inteſtinorum murmura, atque alia etiam *ſymptomata*, quorum pleraque aut omnia in hujuſcemodi AEgrotantibus conſpicua ſemper erant. Prae caeteris tamen in hiſce febribus ſemper laudavi, atque perquam utiles expertus ſemper fui copioſos hauſtus decoctionis Hordei, facta ſimul infuſione modicae quantitatis Cinamomi integri, addito Mali medici ſucco, quem tanquam maximum, atque plus aliis efficax bilis aeſtuantis fraenum eſſe, innumeris obſervationibus didici. Quin immo quoties ex iteratis vomendi conatibus, aliiſque ſupra enarratis ſignis, prope Ventriculum bilem turgeſcere noſcerem, quam ideo *Emetico* validiore educere non conveniret; ejuſdem potionis, tepidae tamen, quantitati congruae Sirupum acetoſum ſimplicem adjungebam, ut pleno gurgite ſumerent; quod tutum pluries ſimulque efficax ſatis remedium expertus fui, ad bilioſum blande humorem per vomitum educendum. Non omittebam quandoque Decoctiones alias ex radicibus Cicorei, Graminis, ex foliis Acetoſae, Sonci, & ſimilibus lenientibus, atque incidentibus herbis, quibus utiliter *Elixir proprietatis Paracelſi* modicam doſim in matutino hauſtu adjungere curabam; quoties tamen magis pervicax eſſet febris, in *Cachecticis* praeſertim Corporibus, in quibus diſtincte apparebat craſſae admodum mucoſaeque bilis dominium; quo in caſu utiles perſaepe expertus tunc fui ſuccos Abſynthii & Cicorei depuratos identidem aſſumptos.

XXXIV. Ad innumeros quod ſpe-

ctat pulviſculos, *digeſtivos*, quos dicunt, *Alchalicos*, incidentes, aut quocunque alio ſpecioſo nomine ab eorundem Fautoribus inſignitos, qui tanquam maxime efficaces ad contumaceem harum febrium cauſam evincendam paſſim praedicantur: iis nunquam uſus fui, niſi cum, aut AEgrotorum nimia credulitas, aut aliorum Medicorum abſolutum judicium ad id me cogeret. Quamvis enim primis praxeos meae annis auctoritate ſimul, atque communi Medentium opinione ductus iis uti conſueverim; iteratis tamen obſervationibus a praejudiciis liber magis factus, ſatis novi, eos in hiſce febribus nil penitus, aut parum ſaltem utiles eſſe (ſi tamen *febrifugos* excipias pulveres ſic merito dictos, de quibus infra): cum & ipſa ratio, experientia duce, doceat, ad evincendas radicitus febres haſce nullum efficacius tutiuſve haberi remedium, quam copioſas potiones aut alicujus aquae mineralis caſui congruentis, ut Villenſis, Nocerianae &c. aut decoctionis ſupraſcriptae, aut alterius non abſimilis.

XXXV. Non hinc tamen auſim unquam denegare, praecipuam maximamque in debellandis hiſce febribus laudem *Peruviano* Cortici merito deberi. Scio enim in hoc uno tantum verum & admirabile tertianarum quarumliber, ſicuti & aliarum febrium conſpicuas habentium periodos, remedium *ſpecificum* reperiri, quo nullum certe majus tranſactis ſaeculis Medicina habuit, nec fortaſſe aſſequi unquam poterit poſteritas. In hujuſce autem remedii uſu ſemper expertiſſimi Sydenhamii monitum ante oculos habui. (8) *Curandum eſt ante omnia* (docet ipſe) *ne praemature nimis hic cortex ingeratur, ante ſcilicet quam Morbus ſuo ſe marte aliquantiſper protriverit* (*niſi collabeſcentes, & jã fractae AEgri vires eundem temporius ſumendum eſſe dictaverint*): *neque enim illud ſolum eſt metuendum, ne a praepropero ejus uſu inefficax iſte reddatur, & ſpem AEgri fallat, ſed etiam, ne de AEgri vita agatur, ſi Sanguini omni fermentationis niſu ſe deſpumanti eam derepente injiciamus remoram.* Hinc tunc ſolum egregio hoc uti remedio ſolitus fui, cum conſuetis aliis adhibitis auxiliis morbi fomitem radicitus invadentibus, febris diutius, quam par eſſet, protracta omnem Medici operam deludere videretur: aut gravia urgerent *ſymptomata*, ſolicitam Medici operam ad compeſcendam illico febrim ſtatim expetentia. Alterutra hac tantum de cauſa in tertianis hiſce febribus ad *Chinam Chinam* confugere conſuevi, utpote qui laudare eos nunquam potui, tanquam congruo rationis & auctoritatis fundamento carentes, qui admirabili hujuſce remedii vi nimium capti, atque obcaecati, ad illud indiſcriminatim, non reſpicientes AEgrotorum peculiares ſtatus, in principio harum febrium ſtatim confugiendum ſemper eſſe, abſolute depraedicant. Quaecunque ſint rationes illae omnes, quibus tuto inhaerere ſe poſſe putant inconſulti *Chinae Chinae* amatores (quas hic ſingillatim dirimere, nec inſtituti ratio,

(8) *Sydenh. Cap. 5. de intermitt. feb.*

ratio, nec tempus mihi permittit): fixum mihi ſemper ratumque fuit, eatenus ad hoc remedium abſque mora confugiendum eſſe, quatenus minus efficacia, quam neceſſitas poſtulet, generalia alia praeſidia medica ſatis noverim. Etenim cum eodem Sydenhamio ſemper exiſtimabo, non ſemper tutum evadere poſſe remedium illud, quod, dum febrim citius ſiſtit, ipſius cauſam eodem tempore non deſtruit, ſed ſopire tantum valet, ſeu figere; unde aut febris facile recrudeſcit, aut alius inde progignendis morbis anſa perquam facile praebetur; ut *Cachexiae*, *Hydropi &c.*

XXXVI. Quoties autem ad *Chinam Chinam* confugiendum erat, non eadem methodo ſemper in omnibus ipſa uti conſuevi. Primo enim, ut a magis ſimplicibus ordirer, *Chinam Chinam* nullis aliis immixtam remediis exhibebam partitis vicibus uſque ad unciam unam & ſemis: aut in vino infuſam (quoties laxatas nimis enervataſque partes, & praecipue fractum Ventriculi tonum roborare atque firmare intendebam): aut in ſimplici aqua qualibet, ſi internarum partium nimium aeſtum noſcerem; magnam nempe ſitim cum oris ſiccitate, in aduſto admodum bilioſoque corpore, vehementem Capitis dolorem, & calorem, vigilias, aliaque hujuſcemodi quam facile notanda.

XXXVII. Si *China China* ſimplex intento noſtro non ſatis valens videbatur, recrudeſcente maxime paulo poſtea febri, in *cachecticis* praeſertim corporibus, non antea ob bilioſas conſuetas dejectiones ſufficienter purgatis: *Peruviano* eidem Cortici ſemidrachmam *Rhabarbari* adjungebam, quam ſingulo mane, aut alternis diebus propinabam, pro ut pervicacia febris expeteret, dejectioneſve Alvi copioſae magis minuſve evaderent: quibus ductus rationibus plus minuſve *Rhabarbari* uſum cum eadem *China China* protrahebam. Nec mirum mihi unquam videbatur, quod *China China* ſic cum *Rhabarbaro* exhibita cõtumaces fere ſemper evinceret febres illas, quae ſimplicis ejuſdem *Chinae Chinae* uſui aut nil penitus auſcultaverant, aut poſt breve tempus iterum ſurrexerant. *Rhabarbarum* enim in modica quantitate cum *febrifugo* adjunctum, tum mitiore ſolvente vi ſua, tum *ſtiptica*, qua ſimul pollet, potentia omnem in hoc caſu adimplere paginam videtur; cum ſimul febriles aeſtus ſopire paulatim poſſit, atque febrilem bilioſum humorem affectis partibus tenaciter adhaerentem diſſolvere, ſimulque extra corpus omnimode propellere melius valeat, pro totali tutaque febris victoria, partes ſimul & roborando, & firmando. Non raro etiam in contumacioribus hiſce febribus proſpero eventu *Chinae Chinae Theriacam*, cum ſucco *Abſynthii condenſato*, aut ipſius ſale adjuncti: quod felicius evenit, quando *cardialgicae* aderant paſſiones, una cum Stomachi languore & vomitu, aut crudis Alvi dejectionibus AEgrum quammaxime defatigantibus.

XXXVIII. Attamen praecipua omnis mihi aderat cura, dum tertianis hiſce evincendis febribus praeeram,

eram, ut *ſymptomata* graviora quaeque ipſas comitantia dextere compeſcerem. Familiaris ideo mihi erat uſus ſalis *Abſynthii* ad ſcrupulum unum, una cum grano uno, aut unò & ſemis *Laudani Opiati* in cocleari ſucci Mali medici exhibendi; quod remedium ſaepe ad ſedandos moleſtos vomitus, aliaſque graviores ſtomachi paſſiones in initio praeſertim acceſſionis occurrentes, utiliter propinavi. Quod ſi, urgente adhuc vomitu, pulverem hunc quoque evomebant, idem iterare remedium conſuevi. Hiſce iiſdem *ſymptomatibus* proderat etiam maxime vinum Malvaticum meracum ad cochlearia identidem ante cibum ſemper exhibitum, cujus ope alimenta, quae alio modo ſtatim aſſumpta rejiciebant, facilius retinere poterant: ad quod etiam conferre pluries viſus eſt ſuccus Mali medici tum in alimentis ſemper expreſſus, tum cum copioſis aquae hauſtibus aſſumptus, ob allatas ſupra rationes. Verum cum gravia haec aderant *ſymptomata* nil penitus parumve remediis hiſce auſcultantia, permanente ſimul febri: ad *Chinam Chinam* abſque mora confugiebam, cui ideo vel *Theriacam*, ut ſupra dixi, vel *Electuarium Diaſcordeon* adjungere tunc ſemper curavi. Aliquando tamen una cum vomitu frequentes etiam Alvi moleſtae dejectiones aderant, ſimul cum frequentibus Ventriculi paſſionibus, ſuſpiriis, languoribus, jactationibus, & vigiliis. Tunc autem nullum unquam efficacius remedium expertus fui, quam ſequentem mixturam ad cochlearia identidem exhibitam.

℞. *Aq. Tot. Citri*
Gland. Perſic. añ. un. 3.
Theriacal. River.
Cinam. Mat. añ. un. ſem.
Confec. Alcherm.
Diaſcord. fracaſt.
Salis Abſynth. añ. drachm. 1.
Laud. Liq. Syd. drach. ſemis, aut ſcrup. 2.
Sirup. ex Cort. Citr. unc. ſemis.

M.e

Hujuſce mixturae, vigente Febri, dum *ſymptomata* praedicta magis ſaevirent, unciam unam identidem propinabam, una hora ſemper ante cibum: ita ut quatuor ſingulis, aut quinque ſaltem tranſactis horis, pro indigentia *ſymptomatum*, etiam extra cibi occaſionem eandem ſemper iterarent doſim.

XXXIX. Quoties dejectiones iſtae liquidae admodum erant, ſeroſae nempe, ſeu, ut vulgo dicitur, *crudae*; nil penitus, aut parum ſaltem ſolutioni febris conferre poterant. Hae enim *ſymptomatice* tantum fiebant, ob *ſpaſmodicam* fere Inteſtinalium fibrarum contractionem a bilioſo tenaci humore hinc inde ipſorum plicis inhaerente factam, propterquam eorundem glandulae valide compreſſae *lymphaticum* inde affluentius humorem eructabant, qui a ſtabulante ibidem bilioſo glutine croceum mutuabatur colorem. Hinc dum bilioſis hujuſcemodi excretionibus *amurcoſa*, ut vulgo dicitur, ſeu tenax magis bilis aſſociari videbatur, tunc major de proxima febris totali ſolutione ſpes aderat: quod fere ſemper obſer-

obſervare potui. Quamobrem ex iteratis toties obſervationibus ſatis ſuperque didici, tertianas haſce contumaciores febres a craſſiore ſemper glutinoſaque magis, & exuberante bile derivari, ſecus quam in exquiſitis aliis ſupra deſcriptis eveniat: quod & ratio ipſa teſtari ſatis poterat. Ideo enim levior, ideo diuturnior in hiſce tertianis rigor occurrit, quia difficile admodum longioreque tempore bilis hujuſcemodi a *Cyſtifellea* aliiſque *biliariis* ductibus expellitur, minuſque continentes partes irritare valet; cum minus ſcindentia minuſque penetrantia ſint ejuſdem ſpicula, quae quo magis craſſo glutine devinciuntur, eo difficilius, eo tardius moventur. Atque hinc fit etiam, quod poſteaquam bilioſum hoc gluten ad Inteſtina magna ex parte translatum eſt, eorundem *parietibus* & plicis magis adhaereat, atque tardius excernatur. Hinc fit quod febres iſtae magis quam aliae protrahi ſoleant, ita ut aliquando in tertianis duplicibus remiſſio unius cum principio ſubſequentis acceſſionis conjuncta, continuam excitet febrim, quae diuturnior inde evadit & curatu difficilis. Statim ac autem animadvertere id ego poteram, ad *Chinam Chinam* abſque ulla mora confugiebam. Etenim licet tunc de continua ageretur febri, ſatis mihi erat ipſam jam antea in ſuo principio intermittentem obſervaſſe, atque adhuc periodicam noſcere, ut tuto de fauſto *Chinae Chinae* exitu ſperare poſſem. Nec tantum in tertianis hiſce febribus continuis, ob dictam rationem, *febrifugum* prodeſſe pluries novi: ſed & quandoque in continuis *continentibus*: dummodo tamen antea tertianae periodicae naturam aperte indicaſſent.

SECTIO

SECTIO PRIMA

CAPUT TERTIUM

Febris Tertiana Perniciosa, ubi & de Quartana.

XL. PRaeter hasce, perniciosas etiam tertianas variae indolis febres tunc observavi, quae etsi ab intermittentibus mitioribus nil penitus primis diebus differre viderentur: ob occurrentium tamen postea graviorum *symptomatum* comitatum metuendae quammaxime erant, utpote illae, quae in *Lypiriam*, seu *Algidam* febrim perquam facile transibant; unde accedente Viscerum imi Ventris, atque Intestinorum praesertim inflammatione AEgrotantes misere jugulabant.

XLI. Febrium hujuscemodi intermittentium mali moris genuinam indolem, motus, & permutationes, non inutile erit hic graphice exarare, ut Tyrones appositè moneamus, qui dolosa persaepe intermittentis hujusce tertianae febris specie allicti inopinato AEgrotantes suos jam jam morti proximos videre coacti sunt, dum de ipsorum salute certo pronunciare paulo antea nil penitus dubitaverant. De *Lypiria* hac seu *Algida* febri, sicuti & de pernicioſis quibuslibet intermittentibus aliis accuratissime egit praestantissimus Franciscus Torti in eruditissima Speciali Therapeutica sua, aureo vere libro, quo non alter unquam hujuscemodi febrium naturam, magisque tutam curationem clarius proposuit. Febris autem haec bilioſos plerumque facilius homines, saginatos, lautoque nimis indulgentes victu corripit: eosque praesertim, qui meracioribus utuntur vinis, firmioreque corporis robore gaudent, atque ad iram proclives maxime sunt. Hinc Pueris, atque Adolescentibus ex toto parcit, dum Juvenes passim, atque maturos Viros maxime insectatur. Foeminae ab hac febri magis immunes sunt, quam Viri.

XLII. Cum primum febris haec quempiam corripiebat levis in prima accessione, aut mediocris saltem anteibat rigor, qui diutius, quam in exquisitis supra descriptis, protrahebatur. Non raro statim comes aderat vomitus, cum intensa siti, atque Ventriculi passionibus, quae tamen primis diebus paululum AEgrotantes dejicebant. Succedente calore dolor capitis sequebatur aliquando, una cum levi anxietate, Dorsi dolore, pulsu concitato admodum & frequenti, siti, atque interna molestissima perturbatione,

propter

propter quam irrequieti AEgrotantes redditi hinc inde per lectum sese frequenter jactabant. Ultra consuetum exquisitarum terminum, post decimam nempe ab invasione horam, citius tardiusve, pro varia Corporum dispositione, ad remissionem febris tendebat, praevio universali sudore, qui tamen non tam copiosus sicuti in aliis erat, sed magis protractus, atque paulatim evanescens. In remissione febris urinae coloratae & croceae erant maxime, aestuantis interius sulphureae, fere dixerim, bilis magis activae notas aperte referentes. Nec dissimilis conditionis erant Alvi excrementa flava, subvirentia, & graveolentia. Profligata jam febri, licet melius se haberent AEgrotantes, non omnimoda tamen quiete fruebantur. Leves enim identidem aderant molestae anxietates, cum interno calore, atque agitatione, propter quod sequenti nocte parum admodum interruptae persaepe quietis capere poterant, quam & tetra passim laboriosa insomnia perturbare solebant. Caeterum tota sequente intermissionis die melius ultro se habebant. Non deerat tamen sitis, nausea, cum amaritie Oris, atque virium universali non modica dejectione: comite semper pulsus frequentia, imminutione, & vibratione, quae soluta etiam febri plerumque perdurabat.

XLIII. Nox autem subsequens pejoris alterius accessionis funesta praeseferebat signa, cum insomnes fere semper pernoctarent AEgrotantes, quaqua versus per lectum misere sese jactantes, cum interna consueta laborioſa agitatione. Hinc febris denuo accedebat, consuetam tamen plus minusve plerumque horam praecedens. Quo levius autem, quo diutius in secunda accessione rigor AEgrotos torquebat, eo graviora utplurimum *symptomata* caetera omnia sequebantur. Statim enim plerisque violenti occurrebant vomendi conatus fere semper inanes, quandoque cum biliosa crocea glutinosa materie amara admodum, & corrodente, quae fortuito in vase aeneo recepta illico virentem afferebat aeruginem, adinstar Aceti magis acerbi. Ab hisce tamen excretionibus nil penitus levabantur AEgroti; sed graves inde succedebant Ventriculi labores, atque *cardialgicae* passiones adeo vehementes, ut animo identidem deficere viderentur, non levibus *lipothymiis* misere detenti, quas itidem eo gravius patiebantur, si forte eodem tempore (quod saepissime evenit) *Cholericus* accedebat fluxus. Gravibus hisce saevientibus *symptomatibus* irrequieti prorsus AEgroti fiebant, huc illuc sese anxie & luctuose jactantes, atque ab intimo fere (ut ita dicam) *praecordiorum* suspiria laborioſe trahentes. Hisce adjungebatur intensa sitis, capitis saepe *gravativus* dolor, linguae quandoque siccitas, oris amarities, intensus faciei rubor, qui identidem, aliis urgentibus *symptomatibus*, in lividum, ac fere croceo-subvirentem immutabatur, praesertim cum vehementissimae stomachi passiones crudelius saevirent, quas comitabantur profusi in fronte sudores, atque corporis universa lassitudo,

una

una cum incipiente universali refrigeratione.

XLIV. Interim teterrimis hisce stipata *symptomatibus* febris successive adaucta ad statum, tardius tamen quam in prima accessione, properabat: tunc cum internus exurens calor ultro magis saeviebat, quem frequenti corporis jactatione attemperare AEgroti ipsi frustra quaerebant; Pulsus frequens maxime erat & magnus, non eodem tamen modo semper, cum juxta occurrentium *symptomatum* saevitiem, modo depressus, modo ex toto evanescens, modo contractus ac fere per *spasmodiam* coarctatus, ac tandem inaequalis modo, modo intermittens, semper tamen maxime frequens evaderet. Secunda haec accessio, quae, ut diximus, longior semper erat, aeque copiosis sudoribus, sicuti prior, solvebatur. Sudores isti diutius protrahebantur, atque inaequales erant. Quandoque etiam glutinosus subfrigidus emanabat sudor, in facie praesertim, stomacho, atque *extremitatibus*, maxime cum anxii magis, & *suspirioſi* AEgrotantes essent. Hujuscemodi sudores in remissione febris occurrentes nil penitus levaminis afferebant, eadem perdurante interna agitatione, cum *suspirioſis* frequentibus anxietatibus, viriumque tali prostratione, ac si per longum maxime tempus aegrotassent. Perseverabat adhuc magna pulsus frequentia, & depressio, sitis, & nausea, aliaque hujusmodi, quae absente etiam febri AEgrotos excruciabant.

XLV. Protracta sic admodum secunda accessione, cum tertia subsequens horam ultro magis magisque anteiret, eo minus quietis tempore intermissionis AEgrotis tunc supererat. Quamobrem, cum nondum vires a praegressis febribus admodum fractas recolligere potuissent, pejorem jam in subsequente luctam subire coacti erant. Etenim, praevia irrequieta & laboriosa nocte, febris inopinato accedebat, cum leviſſimo rigore, quandoque etiam nullo. Quo autem levior initio alterius hujusce febris rigor aderat, eo vehementius postea in augmento & statu AEgroti vexabantur. Illico enim omnia supra recensita *symptomata* modo simul juncta, modo seorsim crudelius ipsos detinebant. Tanta autem erant mala, & gravia maxime, quae uno eodemque tempore AEgrotos, caeteroquin sanae mentis optime omnium conscios, crudeliter excruciabant: ut nullum certe pejorem, nullum magis molestum, magisque luctuosum, etsi longe magis lethalem, haberi unquam posse morbum, absolute asserere non vererer. Vides quippe miserrimos AEgrotantes jactatos admodum, summo calore percitos, qui intima sibi quaeque aduri *Praecordia* videntur, dum in extima corporis superficie vix vix paululum calescunt, siccatis faucibus, & siticulosi. Modo inanibus vexantur vomendi conatibus, propter quos Ventriculum, atque Intestina fere dilacerari sibi sentiunt. Modo virentes aut flavas adinstar glutinis tenaces educunt materies, tam amaras, tamque austeras, ut ab iis, ceu a bulliente

leinte liquore, internam *OEſophagi* totiuſque Oris ſuperficiem abradi ſibi putant. Nunc & vomitu ſimul, & *cholerico* copioſo fluxu tentantur, una cum partium omnium Abdominis moleſta ſenſatione. Etenim in regione Ventriculi quoddam gravamen ſe ſentire aſſerunt, a quo fruſtra occaſione vomitus ſe liberari poſſe autumant. Tunc & Hepar, & Lien non vacant dolore, atque Inteſtina ſimul cum Meſenterio peſſime ſe habent.

XLVI. Febris interim ſucceſſive augebatur cum pulſu maxime frequenti & vario, juxta occurrentium *ſymptomatum* ſaevitiem, pro ut & in ſecunda acceſſione eveniſſe, ſupra indicavimus. Paulo poſt univerſalis prodibat ſudor, qui quo magis praemature, eo magis luctuoſe fiebat, utpote per *ſymptomaticam* expreſſionem excitatus, propter quod inter occurrentes identidem *cardialgicas* paſſiones animo perſaepe deficiebant AEgrotantes. Merito autem *cardialgicae* paſſiones *ſymptomata* haec dici conſueverunt, utpote ab inferiore ventriculi ore tunc peſſime affecto pullulantes, quod, ob exquiſitiſſimum, quo ditatum eſt, ſenſum, Cor ab antiquis Medicis vulgo dictum fuit. In miſerrimo hoc degens ſtatu, diutius protracta febri, fruſtra totalem remiſſionem attendebat AEger. Conſuetum namque remiſſionis febris tempus graviora magis, magiſque lethalia *ſymptomata* funeſtabant, dum protracta ulterius febri, pulſu debiliore ſemper facto, inaequali maxime & depreſſo, morboſoque furente aeſtu ad intima quaeque corporis viſcera ablegato, extima Corporis ſuperficies glutinoſo quodam frigido ſudore undecunque profundebatur: quod veridicam *Lypiriae* febris imaginem referebat, cui merito Hippocratica illa convenit ſententia: (9) *In febribus non intermittentibus ſi partes exteriores frigeant, interiores vero urantur, & ſitim habeant, lethale.* Omnibus hinc in pejus paulatim ruentibus, *cadavericam* penitus, ſeu *Hippocraticam*, ut ajunt, faciem AEgroti iſti proferebant. Inde enim facies, relaxatis muſculorum fibris, gracileſcebat maxime: liveſcebant oculi intro retracti, tum ob *ſpaſmodicam* opticorum nervorum contractionem, tum imminuta eorum mole, ob praepeditum *lymphatici* conſueti humoris congruum influxum. Eadem cauſa, ineunte ultro morbo, atque in pejus ſemper ruente, iiſdemque perdurantibus *ſymptomatibus*, Naſus acutus fiebat, vividuſque ex toto evaneſcebat faciei color. Semimortuos in lecto AEgrotantes tunc videre crederes, irrequietos tamen ex toto huc illuc ſeſe anxie jactantes, demiſſa admodum voce vix vix de interno exurente incendio conquerentes, atque inde raucos, atque paulo poſtea *aphonos* ex toto factos. Hinc magis magiſque perfrigeſcebant, affluentius *ſymptomatico* ſudore madeſcentes, ſingultu plerumque ſocio, imminutoque ex toto pulſu circa ſeptimam morbi diem, quandoque circa nonam miſere occumbebant.

XLVII. Teterrima haec tot *ſymptomatum*

(9) *Hippoc. Aphor.* 48. *Sec.* 4.

mutum series non eodem semper in omnibus modo apparebat. Varia siquidem temperamentorum conditio, variae praegressae extrinsecae causae, tum & febrilis fomes, aliaque quamplurima in hisce casibus peculiariter adnotanda, variomodo morbum perducebant ad exitum. Plerumque tamen ea, quae supra attigimus, eodem propemodum ordine evenisse observavi. Verum aliquando usque ad quartam accessionem mitior morbus videbatur, indeque derepente immutata ex toto facie consuetam proferebat tyrannidem. Quandoque primis profligatis ex toto febribus, cum jam omnimode convaluisse videbantur AEgri, recrudescente paulo postea morbo, talia videre *symptomata* contigit, quae primis transactis morbi diebus neutiquam visa fuerant. Haec autem, quae variis modis evenire in tertiana simplici hac pernicioſa febri diximus, eodem modo & in duplici, sive in tertia, sive in quarta accessione occurrere non semel observatum est. Praeter instituti rationem enarratio haec fusius procederet, si peculiares hic omnes pernicioſae hujusce febris progressus varios in variis temporum, & AEgrotorum circumstantiis occurrentes, enucleare hic vellem. Satis autem superque haec esse puto, ad veridicam istius febris tam dolosae, atque nostro sub coelo maxime familiaris descriptionem perficiendam: ut adamussim inde tum specialem ipsius genium, mores, indolem, & exitus percipere quilibet possit.

XLVIII. Febris haec, etsi tam mali moris, atque tam gravibus stipata *symptomatibus*, dummodo opportune cognita sit, atque speciali congrua ipsi methodo curata, semper faustum sortitur exitum. Ex quamplurimis enim, quos tum hoc anno, tum aliis, ex quo Medicinam addiscere, vel facere coepi, febri hac detentos vidi: nullos prorsus rite curatos solicitam medici operam unquam eluisse, testari certo possum. Quod si aliquos ex hisce AEgrotis tunc mortis victimas evasisse quandoque novi: id me hercle aut eorundem maximae incuriae, aut firmatae nimis, ob repetitas *recrudescentias*, morbificae causae validiora quaeque remedia penitus eludenti adscribendum merito semper fuit. Hinc in Rusticis praesertim febres hae infaustos sortiuntur exitus. Nam cum isti, pro pessimo more suo, a saniore victus regimine abhorreant; tunc solum ad Nosocomium se conferunt, cum nulla fere de salute spes ipsis supereſt; quare de extremis potius Sacramentis, quam de medicamentis agendi tunc ratio Medicis conceditur. Quia de re cum ipsi enarrata superius hac febri detenti in Nosocomio majore nostro mihi aderant curandi, *Lypiria* jam ad summum perducta, atque ad exitium manifeste properante, ipsos ex toto frigefactos plerumque inveni, *aphonos*, frigido glutinoso sudore affluenter perfusos, atque proximae jam Mortis horrenda proferentes signa.

XLIX. Tunc ideo, cum nil penitus de vita sperandum merito esset, atque frustranea ex toto evaderent

remedia

remedia quaeque licet congrua experta toties methodo usurpata: omni utebar attentione, ut luctuosum hujusce febris progressum ad mortem observarem. Aliquoties in hisce AEgrotantibus jam jam in extrema morbi lucta constitutis tam magnam totius Corporis perfrigerationem cum universali gelidi sudoris copioso affluxu adinveni, ut gelida undecunque perfusi aqua viderentur. Nec minus mirum erat AEgrotos hosce in miserrimo hoc vitae statu constitutos jam jam animam agentes, spiritum raro cum *suspirioſa* anxietate leviter ducendo, *singultuosos*, accedentibus copiosis Alvi *cholericis* dejectionibus, una cum pulsu celeri admodum, inaequali, atque vix paululum sensibili, aliquando per diem integrum, aliquando per duos, & tres etiam superstites videre.

L. Memini me septem circiter abhinc annis Mulierem quandam saginatam admodum, & robustam in aetate virili constitutam, atque hac febri correptam in Vicinia S. Sepulcri curasse. Haec, posteaquam per quatuor & ultra dies gelida ex toto facta, cum vomitu, & *cholerico* fluxu, aliisque detenta consuetis *symptomatibus*, vitam misere protraxisset, jamque è vivis discessura videretur, spiritum & vires reasumere paulatim coepit, atque ex toto convaluit. Haec autem quatuor dierum spatio, quo semimortua vixerat, solo utebatur malvatico meraciore vino, & quidem non in tam modica quantitate, in quo etiam frustum torrefacti panis immergi jubebam, ut hoc pro alimento uteretur: atque hoc primarium ipsi & salutare admodum remedium fuit, non omissis etiam *stomaticis* lenientibus identidem usurpatis.

LI. Cum suprarecensita *symptomata* lethalia omnia (quae febri huic paulatim in principio associari, atque ipsam usque ad mortem plerumque comitari diximus) eadem prorsus sint, ac illa, quae in *Iliaca* passione occurrere solent: eandem penitus utrinque Mortis causam, etsi a diversa origine subortam, statuere jure merito possumus. Etenim in istis, dum, aut strangulato ob *Herniam* in annulo *inguinali Ileo* Intestino: aut ob induratas faeces in *Coli* cellulis magna in copia coacervatas: aut quomodocunque Tulpii valvula faecum descensui obstante: aut complicatis inter se mutuo Intestinis superioribus: aut quavis alia possibili ratione, liber *peristalticus* Intestinorum naturalis motus praepeditur, atque pervertitur; nativa elastica vi sua contra nituntur Intestinorum nervea filamina illorum tunicas magna ex parte contexentia, atque a residentibus ibidem faecibus, ob nimiam moram, acrimoniam nactis irritata ultro contrahuntur fortiter, & convelluntur: unde liber praepeditur sanguinis motus, atque successive magis magisque retardatur, donec ex toto sanguis ipse resideat & coaguletur: ex quo lethalis inflammationis principium, & exitus optime derivatur. Id satis testantur in dissectis cadaveribus livida, nigricantia, & *gangraenata* Intestina, qualia in Mortuis ob *Lypiriam* febrim videre semper occurrit. Quamobrem

in utrisque pro genuina Mortis causa Intestinorum inflammationem, tum & aliorum imi Ventris viscerum statuendam esse nemo inficiari unquam poterit. Quodsi ex *Iliaca* passione potius, quam *Lypiria* febri refrigeratos, immo gelidos ex toto AEgrotantes, atque in agone constitutos diutius superstites per plures dies videmus; id satis percipiet quilibet, si animadvertat, in illis inferiora intestina tantum, aut saltem non omnia: in his autem superiora plerumque, aut etiam omnia, simulque Hepar, aut Lienem, aut utrumque viscus cum adnexis aliis, atque praesertim Ventriculum ipsum lethalem inflammationis Tyrannidem subire. Quo autem inflammatio magis in partibus, ad quas majora tendunt sanguinea vasa sistitur & confirmatur: eo citius, eo pejus sanguis a nativo motu suo deflectit, coagulaturque: unde citior Mors.

LII. Quod si ex ante dictis verum sit, Tertianas febres hasce etiam, sicuti & alias benignae magis indolis, a bilis praetermodum furentis variis tumultibus magna ex parte derivari: praesto etiam erit genuina unica ratio, propter quam luctuosae hae Intestinorum, aliorumve imi Ventris viscerum inflammationes in *Lypiria* hac febri contingant. Dato enim quod in hisce morbis hujusce corrodentis bilis magna copia adsit (cui & pessimae indolis lympham tum *intestinalem*, tum *pancreaticam* adjungi, non est negandum) quae plerumque tenax maxime sit & glutinosa; haec tardius secernetur a biliariis ductibus, atque tanquam minus mobilis non tam fortiter aestuabit: unde & levioris rigoris & prolixioris febris ratio emergit. Successive tamen in primis accessionibus, separatis atque avolatis tenuioribus bilis ejusdem particulis, quae remanet postea tenacior & segnior reddita, gravioribus producendis *symptomatibus* in subsequentibus accessionibus ansam praebet. Siquidem bilis haec tenax partim Hepatis *colatoriis* ductibus, partim *cystifelleae*, partim Intestinorum *parietibus* & rugis, atque ipsi Ventriculo, ejusdemque inferiori orificio maxime adhaerens: membranaceas earundem partium fibrillas variis modis corrugat, atque in fortes contractiones cogit, eas fortiter irritando; quare praesto inde est & contentorum canalium constrictio, & sanguinis praepeditus motus, ejusdemque concretio, affectarum partium inflammatio, & Mors.

LIII. Nec absimili certe ratiocinio percipimus, quare quamplurimis, in quibus, post profligatas tertianas febres, *fluxus bilioſus* aut *dysentericus* subsecutus est per plures dies, parvi aestimatus, utpote ab AEgrotantibus, tanquam salutaris habitus: paulo postea *Lypiria* succesſerit febris, una cum peculiaribus gravioribus ipsius *symptomatibus*, propter quae Mortis subire ictum coacti fuerint. Id paucis abhinc annis evenit Domino Scazzolae in Vicinia Sancti Bartholomaei. Hic postea-quam ruri plus domesticis quam salutis propriae negotiis incumbens, Tertianam febrim diu toleraſſet, quam subsecutus fuerat pertinax *dysentericus fluxus* ab ipso pro nihilo habitus;

habitus; validissima correptus febri Cremonam se contulit. Huic comes aderat adhuc *dysenteria*, propter quam sincerum fere magna in copia sanguinem educebat. Hinc *suspiriosa* laborabat anxietate, vigiliis, intensa siti, mente tamen optime valens. Post triduum universalibus frigidis adjunctis sudoribus circa frontem maxime, cum depresso & frequenti admodum pulsu, cum interno aestu, atque molestissima agitatione inopinato occubuit. In hoc casu irrita penitus fuere praesidia quaeque medica tam brevi temporis intervallo usurpata, ad hujusce acutissimi morbi furorem compescendum; maxime cum anteaquam Medicum asciscéret, altas jam Morbus radices jeciſſet; quod ex gravedinis quodam sensu, de quo cum anxietate *praecordiorum* conquestus antea fuerat, deduci merito poterat. Eadem enim bilis absterstva forti & corrodente, qua pollebat, vi, suaque tenacitate Intestinorum plicis infixa, non tantum mucosum eorumdem velamen paulatim abraserat, verum & successive intimas eorundem membranas, minimaque vascula ipsas contexentia corroserat, unde ulcerationes parvae subortae sunt, a quibus *dysentericus* fluxus primordium sumpsit. Hinc factum fuit, quod ab eodem *caustico*, fere dixerim, bilioso succo majores etiam sanguinei tubuli exesi fuerint: propter quod majore postea in copia Sanguis effluxit, hicque partim cum faecibus excretus fuit, partim in intestinorum cavitate affatim coacervatus & concrescens, ipsorum hinc subsequente inflammatione, violentae hujusce mortis unica & potior causa fuit.

LIV. Citissimus atque praeceps *Lypiriae* hujusce febris cursus solicitam magis Medentium solertiam omni jure expetit: ne, ut toties evenit, Mors clanculum inopinato occurrens ipsorum segnitiem ignominiose nimis accuset. Nec multiplici, aut pretioso remediorum apparatu cum lethali hoc furibundo morbo pugnandum est, ut opportune evincatur. Satis est ab initio febris indolem, & futuras mutationes optime noscere: ut, habita AEgrotorum congrua ratione, ipsis tuto occurramus. Quamobrem ad hujusce modi AEgrotantes non sero accersitus, de futura victoria nil penitus diffido, ad simplicia tantum confugiens remedia, quae subsequens certa Methodus in hisce casibus a me toties observata distincte patefaciet.

LV. Statim ac initio morbi in prima febris accessione, tum exuberantem sanguinis copiam ab AEgrotorum *plethorico* habitu indicatam, dignoscebam: tum & aestuantis viscidae bilis copiam a maxima Oris amaritie, atque citrino linguae glutinoso colore, tum & aliunde satis cognitam; facta in remissione febris congrua sanguinis emissione, sequenti intermissionis die consuetum illico leve *purgans*, aut *Emeticum* exhibebam, servata semper ratione specialis AEgrotorum texturae, atque occurrentium *symptomatum*, quae omnia supra in tertianae febris curatione fusius attigimus. Eodem tem-

tempore copiosas frigidae aquae potiones propinabam, quam acidulam semper reddere curavi addito Mali medici succo, aut granatorum pro AEgrotorum libito, ob supra allatas rationes.

LVI. Exinanitis sic satis vasis, atque excedentis bilis copia diminuta, secundae subsequentis accessionis cursum attendebam. In hoc autem primaria mihi erat cura, ut occurrentis praesertim vomitus molestiam sanioribus praesidiis refraenarem. Ideo si inanes aderant vomendi conatus, copiosos aquae tepentis haustus AEgrotis hisce propinari iteratis vicibus jubebam: hoc maxime consilio ductus, ut tenaces, si quae adessent, in Ventriculi cavitate, aut non longe ab ipsa, materies bilioſae dissolvi possent, sicque facilius, aut superius, aut inferius eliminari. Nunquam enim laudare eos potui, qui statim ad *Narcoticum* confugientes, dum AEgrotorum molestiam imminuere omnibus viribus satagunt, naturae quoque, bilioſi ut plurimum humoris expulsionem per vomitum provide molientis, vires penitus enervant, atque salutares motus sistunt; quare aut pejora inde subsequuntur *symptomata*, aut morbi causam eo magis firmamus, quo praemature magis morbi luctam compescimus. Ast cum post tepentem aquam plenis cyathis frequenter ingurgitatam, molesti adhuc vomendi conatus una cum *cardialgicis* vehementibus passionibus denuo insurgebant, Salis Absynthii cum Laudano commendatum supra remedium in succo Mali medici dissolutum illico praescribebam, denuo etiam, si opus esset, paulo postea repetendum.

LVII. Interim febris progressum, atque remissionem maxime, solertiore omni attentione perscrutabar: quo tempore copiosos frigidae supra toties memoratae aquae acidulae potiones etiam atque etiam commendabam. Dum, sanioribus hisce simplicioribus medicis praesidiis morbifica jam magna ex parte devicta causa, febris ad remissionem nullis gravibus aliis comitantibus *symptomatibus* feliciter tendebat, atque superveniente copioso sudore immunes ex toto AEgri evadebant; tunc ad alia transire supervacaneum putans, solis aquae potionibus jam dictis utens, naturae potius providis motibus, quam remediorum adminiculis fidens, paulo postea de totali morbi solutione gratulari mecum, ipse laetanter poteram. Ast contra dum, ad statum perducta febri anxius maxime & *suspirioſus* AEger reddebatur, huc illuc per lectum misere se jactando, modo *cardialgicis* iisdem passionibus obstinate adhuc perdurantibus acerrime divexatus: modo *lipothymia* correptus, nullumque prorsus ex iteratis Alvi bilioſis dejectionibus levamen obtinens; tunc de imminente jam jam *Lypiria* timendum merito esse indicabam; maxime cum multo ante remissionem febris, quin immo in ipsius statu, leves accessissent universales sudores, mediis quibus, quo magis sedari exterius calor videretur, eo pejus admodum se habebat, atque interius magis magisque circa

prae-

Praecordia se aduri misere dolebat. Ad haec autem omnia sedulo maxime animum, quaeso, convertant Tyrones *Clinici* Medentes, atque ab hujuscemodi calore in summo febris vigore doloso imminuto, eo magis terreantur, quo mitior fuerit, maxime si universalis intempestivus glutinosus sudor adsit: si anxietates, si maxima pulsus frequentia, vibratio, frequens mutatio, imminutio, inaequalitas, aliaque supra recensita maximi facienda accedant, simulatamque febris remissionem lethalem ostendant.

LVIII. De imminente sic *Lypiria* ex supradictis satis monitus prope consuetam remissionis febris horam ad *Chinae Chinae* usum, veluti ad sacram anchoram, confugiebam. Hanc autem majore, qua poteram, solicitudine propinabam, sive in bolos, sive in pulverem redactam, aut alio modo, prout AEgrotis ipsis magis commodum futurum esse, aut minus molestum, arbitrabar: dummodo tamen integram saltem sumerent unciam ante futuram accessionem. Quae de re totam hanc *febrifugi* dosim in quinque, aut sex minores doses dividi curabam, quarum unam statim in ipsa praegressae febris remissione exhibebam, & successive alias singillatim continuando post quatuor horas, usque dum tota dosis, quo citius possibile esset, foret consumpta. Interim medio hoc tempore inter *febrifugi* iteratum usum, sufficiens, tenue tamen, & congruum alimentum ipsis concedebam; ex jusculis nempe, aut pane cocto, Ova distincte vitando, quorum peculiarem vim ad violentos magis bilis tumultus excitandos, atque ad ejusdem simul tenacitatem augendam semper novi. Eodem tempore, quo *febrifugo* utebatur AEgrotus, non minor mihi erat cura, ut saevientia, si quae adhuc adessent *symptomata*, tutioribus auxiliis sedarem. Unde si vomitus, aut diarrhoea AEgrotos detinebat, recensita supra *stomatica* mixtura ad cochlearia identidem propinata tutissimum ipsis praesidium erat. Ob hanc eandem causam, si haec *symptomata* vehementius urgerent, illius loco hanc aliam maxime utilem expertus toties fui ad cochlearia pari modo sumptam juxta *symptomatum* praesentiam.

℞. *e*
Aq. Mentae
Florum Camomeli
Totius Citri
Gland. Persic. añ. unc. 2.
Cinamom. Mat.
Aceti destil. añ. drach. 6.
Confectionis Alcherm.
Diascord. Fracast. añ. scrup. 4.
Sal. Absynthii
Spet. Diarrhod. Abb. añ. scrup. 2
Laud. liquid. Sydenh., aut ejus loco
Cittoniat. Helmõ. drach. 1
Sirupi de Granat. drach. 6.
M. e

LIX. Inter externa, si opus erat, ad violentiores stomachi passiones sedandas, Emplastrum è crusta Panis Montagnanae Ventriculo applicandum imperabam: aut ejus loco frustum simplex Panis vino malva-

tico generoso imbutum, atque pulvere Cinamomi sufficienter inspersum, una cum modica quantitate Balsami Peruviani; aut folia Absynthii contusa in eodem malvatico vino paululum ebullita, quibus addi non raro curabam Oleum *Nucis Moschatae*. Hinc omnis mihi aderat cura, ut hisce adminiculis vomitus *symptoma* magis urgens sedarem, ne assumptum febrifugum, in quo omnis & tutior curationis ratio & spes adesse poterat, unquam rejicerent. Quapropter, nisi remedia haec ad id sufficere viderentur, cum eadem *China China* congruam Electuarii *Diascordion*, aut *Theriacae* portionem immiscebam. Quodsi perseverante vomitu, frequentibus animi deliquiis AEgroti vexabantur, anxii inde & suspirioси facti, atque jam jam magna ex parte refrigerati; tunc *Chinam Chinam* in vino malvatico simplici, aut cum idonea quantitate aquae mixto juxta indigentiam infusam exhibebam iteratis vicibus: aut in bolis, malvaticum idem vinum superbibendo.

LX. Si molesti *premitus* in hisce febribus passim familiares diarrhoeam comitabantur: praesto erant *Clysteres* ex Lacte *chalybeato*, aut Sero Lactis una cum vitello ovi, atque mellis rosati simplicis unciis duabus aut tribus: aut ex decoctione furfuris cum unciis tribus Butyri recentis, atque duabus unciis mellis rosati simplicis, seu sirupi de rosis siccis, simul cum vitello ovi optime dissoluto. Hujuscemodi *Clysterum* iteratorum usum tunc utilem quammaxime expertus semper fui ad viscosam educendam bilem, quae Intestinorum crassorum *parietibus* tenaciter inhaerens, eosdemque fortiter irritans, molestissimos illos frequenter suscitat *premitus*: tum & ad Intestinorum maximum aestum tunc facilius sedandum. Idcirco copiosos frigidae aquae acidulae, ut supra, redditae haustus identidem concedebam.

LXI. Verum dum hic denuo frigidae hujusce aquae affluentes potus, tanquam praecipuum bilis unicum fraenum, commendo: mirabitur fortasse aliquis, quod generosi malvatici vini usum simul antea laudaverim, quod ex opposito omnino propositae aquae usum condemnare videtur. Mirari tamen desinet, si attendat duplicem in hisce distincte febribus, fortasse magis quam in aliis quibuslibet, indicationem Medico necessario objici; alteram nempe, quae bilem compescere docet, simulque dissolvere, eamque ad faciliorem excretionem disponere: cui satisfaciunt copiosae dictae aquae potationes cum Mali medici succo; alteram, quae comitantibus *symptomatibus* succurrat, vomitui nempe, & diarrhoeae, & stomachi passionibus, aliisque hujusce indolis morbosis affectibus; quibus merito convenire certe potest tum Vini malvatici, tum & propositae *stomaticae* mixturae usus. Id enim toties observavi, quod, dum alimentum vix assumptum statim per vomitum AEgroti rejiciebant; nullum efficacius remedium aderat, quam Vinum hoc malvaticum non dulce ad cochlearia ante cibi assumptionem propinatum.

Hoc

Hoc namque *stiptica*, & *spirituosa* simul vi sua, qua specialiter ditatum est, Ventriculi atque Intestinorum fibrillas roborat satis & firmat, congruum iisdem tonum restituendo. Præterquamquod eo magis convenire videtur in hisce febribus malvaticum hoc Vinum, quo magis sanguinis retardatum motum in praecipuis maxime imi Ventris partibus, ejusdemque coagulationes, atque per consequens inflammationes pertimescimus: quod pessimus est, & extremus harum febrium terminus. Intestinales enim fibrillae *spirituosa stipiticaque* vi hujusce Vini maxime roboratae, validius oscillant, eademque ratione magis contentum excutiunt sanguinem, atque ad motum magis magisque solicitant; quo nihil validius haberi unquam potest, magisque idoneum ad futuram ibidem praecavendam inflammationem.

LXII. Qui effectum tantum incipientis, aut jam factae inflammationis, sicuti in hoc, ita & in omnibus aliis morbis attendunt, causam autem ipsius veridicam pessime negligunt: cum inde vehementem exsuscitari calorem animadvertant, ad refrigerantia tantum confugiendum esse certo asserunt, eos simul absolute damnantes, qui spirituosa, qui volatilia, qui incisiva praescribunt, utpote nimis actuosa, atque ad majores suscitandos aestus perquam faventia. Verum si attendant, ideo calorem haberi, quia habetur inflammatio: ideo inflammationem produci quia, fit sanguinis coagulatio: ideo concretiones hasce plerumque fieri, quia crassior est, atque ad motum maxime ineptus sanguis; reliquum erit, ut ad tollendum calorem, inflammationem arceant, sanguinis expeditum magis suscitando motum, ipsum nempe attenuando: quod actuosa tantum perficiunt remedia, atque ideo omni jure convenire videntur; dum è contra incrassantia, & glutinosa, atque attemperantia inconsiderate sic adhibita damnanda sunt, utpote veridicam inflammationis causam foventia, firmantia, atque augentia. Non inficias tamen iverim, non indiscriminatim in quacunque inflammationis, sive proximae, sive incoeptae occasione dissolventia & volatilia convenire; maxime cum, aut fluidorum concretiones a nimia solidorum rigiditate vasa coarctante fiunt, aut a nimia sanguinis velocitate, propter quam & ipse extra aeram circulationis hinc inde dejectus, residet & concrescit. Sed nullum ex his in casu nostro verum comperiri poterat: tum quia solida laxata nimis erant, tum quia fluida undecunque in suo motu torpescebant: quod satis imminutus, & depressus indicabat pulsus.

LXIII. Assumpta nihilominus ex toto praedicta *Chinae Chinae* dosis succedentem utplurimum accessionem aliam praepedire neutiquam poterat. Febris tamen serius plerumque insurgebat, atque levi comite rigore mitiorem in initio faciem praeseferebat; licet postmodum in augmento & statu, iisdem quasi comitantibus *symptomatibus*, non minus quam in praecedente saeviret. Hinc tamen nil prorsus

deterrebar, utpote quotidiana experientia satis edoctus, quod, dummodo congrua selectioris *Chinae Chinae* dosi accessionem hanc anteire potuissem, nihil ultro timendum merito erat: cum plerumque in hac totaliter febris consisteret, nulla alia subsequente accessione. Verum urgente febri jam incoepta totus eram, ut occurrentibus *symptomatibus* obviam ire opportune possem; quae cum fere semper ad exaratas toties *cardialgicas* passiones, ad vomitum, atque immodicam ventris *solutionem*, *lipothymia* comite, reducerentur; ad supra recensita toties experta remedia iterum confugiebam.

LXIV. Solis hisce simplicibus remediis, juxta febris motus, atque *symptomatum* tyrannidem usurpatis, fausto mihi semper sydere sors arrisit in hujuscemodi curationibus. Interim Patientes etiam, atque etiam ad copiosos aquae potus cohortabar. Caeterum ex toto quiescens, atque naturae admirator tantum factus, spontaneam ineuntis accessionis solutionem attendebam, quae utplurimum tardius fiebat, levi accedente sudore admodum protracto, una cum bilioſis dejectionibus; quae quidem tutior semper fuit istius febris solutio.

LXV. Profligata jam ex toto febri, licet de nova futura accessione, nil penitus timerem; *Chinam Chinam* tamen adhuc sumendam iterum monebam, optime conscius, quod, (licet assumpta jam prima dosis ad arcendam aliam accessionem, quae sine dubio subsecuta fuisset, sufficeret) non adeo tamen potens erat, ut febrilem destruere ex toto causam potis esset; quod quidem necesse est, ne paulo postea (quod passim evenit) vires iterum assumens in febriles aestuationes humores iterum cogat. Hac de re in ipsa prioris jam transactae febris remissione, drachmã saltem unam *Chinae Chinae* AEgrotantibus exhibebam, eandem dosim iterando sequenti die tum mane, tum vespere: sicque continuando per tres dies eodem modo, pro ut magis minusve perfecte AEgrotantes convalescere noscerem, atque sic de *recidiva* timendum jure esse putarem. Hisce transactis diebus mane tantum drachmam unam ejusdem *Chinae Chinae* sumendam docebam per tres quatuorve alios dies, aut semidrachmam tantum, si minus potens causa morbi videretur: quibus elapsis totidem aliis vicibus alternis diebus eadem dosis iteranda erat, & sic etiam de quarto in quartum: donec tandem omnibus simul assumptis *Chinae Chinae* dosibus duas uncias, atque etiam in contumacioribus febribus duas cum dimidia, partitis sic vicibus AEgroti sumpsissent.

LXVI. Attamen licet *Chinae Chinae* usum hac methodo servatum utilem semper admiratus fuerim ad imminentem in perniciosis hisce tertianis febribus *Lypiriam* omnimode arcendam: non pari equidem eventu ita potens semper evadebat, ut succedentem aliquando paulo postea *recrudescentiam* impedire satis posset. Etenim non raro post sex, octo, pluresve dies iterum eadem febris, licet non gravibus iisdem stipata

pata *ſymptomatibus*, caput extollebat; ex quo licet nil amplius timendum prorſus eſſet, non modica tamen AEgrotantibus moleſtia inde promanabat, maximumque ad totalem Morbi obtinendam victoriam negotium Medicis inde prodibat. Porro, cum febres hae tam cito recrudeſcant, praeſertim prope Autumnale AEquinoctium, etſi congrua *Chinae Chinae* doſi ſopitae, iterum atque iterum vires ſuas exerunt, magnam AEgrotis moleſtiam afferēdo. Quare poſt hebdomadam unam, duaſve, citius tardiuſve pro peculiari AEgrotorum diſpoſitione, praegreſſiſque in ſex rebus non naturalibus erratis, atque maxime pro febrili vario fomite, caſtra iterum tertio, & quarto repetunt, quae paulo antea malitioſe deſeruerant; ita ut aliquando duo, aut tres menſes elabantur, anteaquam AEgrotantes poſt iteratas toties *recidivas* de totali febris tuta ſolutione gloriari merito queant; quin immo & non raro in *Chronicos* inde pullulantes varios alios morbos poſtea deſinant, qui, licet ab eadem fiant cauſa, aliam tamen praeſeferunt faciem, alioſque characteres induunt: quod appoſite admodum ſolertiſſimum Epidemicorum morborum obſervatorem Sydenhamium adnotaſſe conſtat, dum ſic effatur: (10) *Hi omnes* (non tantum tertianas haſce autumnales, ſed etiam quartanas, dyſenteriam, alioſque hujuſce indolis morbos intelligit, quorum omnium par utplurimum eſt cauſa, atque aequa lex) *ut ut eorum aliquos, quos ſemel invaſerint, longiori vel breviori tempore affligant, plerumque tamen intra duorum menſium ſpatium, & nomen, & Epidemicorum naturam prorſus amittunt.*

LXVII. Aſt pluries mecum ipſe admiratus maxime fui peculiarem ordinem & rationem, qua utplurimum febres iſtae, poſtea quamprimo recrudeſcere viſae fuerint, ſucceſſive frequentius, indeque rarius inſurgere, & quidem variis modis conſueſcunt. Etenim, dum primo ope *febrifugi* profligatae ſunt, continuato licet eodem remedio, modo poſt octo dies, modo poſt decem, modo citius, modo tardius, ſe produnt, bellumque iterum ſuſcitant; quod mitius ſemper fit, habita fere adamuſſim ratione diſtantiae a primis febris acceſſionibus. Quo autem magis ineunte tempore poſt iteratas *recidivas* febrilis enervatur & deſtruitur cauſa, eo magis deperditur *tertianarius rhythmus*: cumnon raro ſtatis fere, ut diximus, temporibus febrim iterum ita invaleſcere videamus, ut licet iiſdem tertianae *ſymptomatibus* mitioribus ſtipata ſit, trium tamen quatuorve dierum ſpatio indeſinenter perdurat, inordinatis praecedentibus rigoribus. Sic non raro febris, quae primo tertiana fuerat, & *febrifugo* ſopita, mox *quartanario rhythmo* poſt aliquod tempus inſurgit: mox quotidiano; mox *erratico* quolibet alio, donec devicta omnimode, tutoque ſit. Verum id minus mirum cuique videri poteſt: nam, aſſerente eodem expertiſſimo Sydenhamio, tertianae & quartanae

profe-

(10) *Sydenh. de Morbis Epid. Cap.* 2.

(11) *profecto ea affinitate inter ſe connexae ſunt, ut ſaepe numero vices permutare, ſaltem ad tempus, deprehendantur, mox fortaſſis ad priſtinum genium redituraе:* quod de quacunque *erratica* alia febri poſt tertianae *recidivas* varias inſurgente verum comperiri optime poteſt.

LXVIII. Inordinatas haſce tertianarum febrium varias quaslibet mutationes, peculiaribus AEgrotantium Corporum diſpoſitionibus tribuendas diſtincte eſſe, praeter ſpeciales aeris occurrentes conſtitutiones, nemo inficiabitur. Ab hiſce ſpecialiter cauſis febrilis fomes citius tardiuſve reviviſcit, diverſaſque nanciſcitur vires ad congruam maturitatem perductus, ut iterum in praelium varia ratione conſurgat. Quod autem citiores tardioreſve tertianarum febrium *recrudeſcentiae* variae non aliunde, quam ab eadem bile intermedio longiore brevioreve temporis ſpatio ad ſufficientem quantitatem coacervata, atque peculiarem, a nemine ſatis unquam intellectam, conditionem ſuſcitandae denuo febri idoneam adepta, derivari unice poſſint: ex eo magis patebat, quod, dum febris denuo inſurgeret poſt longum etiam tempus, aut per vomitum bilioſas virentes utplurimũ, alteriuſve indolis materies magna in copia eructarent: aut inferius per Alvum excernerent, aut per utramque viam, juxta febrilis cauſae quantitatem, aliamve conditionem, aut motum. Hinc febris demum evaneſcebat iterum ex toto, nec ultro denuo ſaeviebat, donec praeparata iterum bilioſa eadem ſarcina, atque ad idoneam quantitatem adaucta, novum denuo incendium ſuſcitare potis eſſet: ut ſucceſſive deſtrueretur iterum. Quod autem tam facilis haec pravae hujuſce bilis nova productio, malam in Hepate, atque Liene, aliiſque forſitan imi Ventris Viſceribus peculiarem diſpoſitionem indicet: id aperte teſtantur *Chronici* varii morbi, qui poſt contumaciores febres haſce plerumque ſuſcitantur, *Cachexia* nempe, *Hydrops*, atque dictorum Viſcerum alia quaevis vitia, *Icteritiae* &c. Ex iteratis enim obſervationibus cuilibet Medico ſatis conſtat, tum eos, qui hiſce morbis aliunde detinentur, frequentius tertianis corripi febribus; tum vice verſa. Hoc unum tantum ingenue fateri quilibet debet Medicus, nondum ſatis patere, quaenam ſit ſpecialis iſtorum viſcerum morboſa affectio, a qua neceſſario tertianae variae indolis febres proficiſcantur. Etenim id ex Cadaverum diſſectionibus ſatis aſſequi nemo poteſt: cum nulli unquam ex ſimplici Tertiana moriantur. Quod ſi aliquando hujuſcemodi *tertianarii* AEgroti occumbunt, id plerumque ob graviores alios ſuperadditos morbos fit; unde difficile admodum eſt intellectu, an ea Viſcerum vitia, quae in eorundem Cadaveribus inveniuntur, illa vere ſint, quae habitam primo tertianam febrim produxerint; an potuis ſuperaddito lethali alteri morbo occaſionem praebuerint. Quare liquido conſtat, quod, dum de tertianarum origine loquimur, conjectando ſolum

(11) *Sydenh. de febr. intermitt. Cap.* 5.

solum ratiocinari, & non aliter possumus. Attamen de hisce non plus aequo solicitus sit Clinicus Medicus; cum ipsi & AEgroto magis expediat scire *quid Morbum tollat*, *quam quid faciat*, ut Celsus admonet in Praefatione: maxime cum persaepe, ut diximus, aut tam gravia in hisce febribus *symptomata* urgeant, quae ad exitium doloſe tendunt; aut ad pejores Morbos aditus inde facile fiat; aut saltem contumacior febris evadere queat. Hisce omnibus de causis, cum ex dictis bilioſus specialis humor, tum prava peculiari qualitate, tum magna copia peccans pro potiore istarum febrium causa habendus omni jure sit: ipsum viriliter compescere, evincere, omnimode destruere, atque expellere solers debet Medicus. Quapropter neque plus aequo fidendum est adhibito *febrifugo*, cum post iteratum ipsius usum, etsi congrua servata in omnibus sedulo ratione, febris terque quaterque, ut supra observavimus, aliquando recrudescat. Itaque si, posteaquam, *Chinae Chinae* usu satis protracto, febris cesserit, non perfecte inde convalescant AEgroti: si nempe fractae admodum Vires sint, si male appetant cibum, irrequietas persaepe transigant noctes, nativus nondum faciei redeat color, lingua subcroceo cooperiatur glutine maxime statim post somnum, cum oris amaritie, praesertim si inanis ad vomitum concitatio saepius adsit, multoque magis *lymphatico-bilioso* prodeunte liquore, atque Alvus congrua ratione non dejiciat, caeterumque prope Ventriculum tensio, anxietas, aut dolor adsit; si, inquam, haec, aut similia vigeant *phaenomena*: aut superius aut inferius, juxta morbi indigentiam, atque AEgrotorum varias conditiones purgare necesse est; quod utile admodum ego ipse expertus pluries fui. Nec quidpiam huic obstat vulgaris illa opinio, quod purgare quomodocunque post *Chinae Chinae* usum idem prorsus sit, ac novae hinc eventurae febri viam certe sternere. Hoc enim falsum absolute esse experientia teste millies, atque millies didici: quod & rationi ipsi consonum esse satis constat. Verum quidem est, quod adhibito congruo purgante, ut rectudescentem ultro averterem febrim, illico *febrifugum* identidem AEgrotis propinare tunc satius multoties existimaverim: licet, & absq; hoc, febrim inde radicitus evictam pluries noverim in aliis, qui iteratum *Chinae Chinae* usum post assumptum Pharmacum penitus respuerant. Sic vice versa alias, & saepe post *febrifugum* sic denuo usurpatum, iterum iterumque febris recrudescere visa est. Id autem tunc ut plurimum & citius evenire novi, atque certo praedicere potui; cum in primis accessionibus febris diuturnior foret, gravioribus stipata *symptomatibus* statim initio esset, atque prope tertiam accessionem, in tertianis duplicibus nempe, eomagis protraheretur in dies febris, ut coeuntibus sic accessionibus, continua inde fieret, vix, levi praevio rigore quotidie semper imminuto, accessionum initium patefaciens. Neque tunc in hisce *recrudescentiae* metum merito tollebant bilioſae dejectiones affluenter occur-

occurrentes, neque bilioſi copioſique vomitus: quibus praeviis tutius ſaepe quam proxime futuram febrim praedixi, non raro veridicus.

LXIX. Illis omnibus, in quibus facilius recrudeſcebat, & ſaepius morbus, non tantum occaſione febris, ſed quolibet etiam tempore ab ipſa vacuo, plus minuſve ſolito pulſus frequens ſemper aderat, cum moleſto calore quodam in Carpo, & fronte praeſertim ſenſibili, quo magis prope Renes AEgroti torquebantur. Hinc plerumque cibum aut averſabantur, aut avide nimis appetebant, ii praecipue, qui, cum mane a cibo diutius abſtinerent, moleſtam quandam Ventriculi affectionem patiebantur, ac ſi animo inde ſe deficere ſentirent, ceu indeſinentibus Ventriculi morſibus divexati. Praeter haec facies in illis a nativo vivido colore manifeſte deflectens pallidam admodum, aut ſubcroceam praeferebat effigiem. Vires parum admodum conſtantes erant: quare pluribus etiam a diſceſſu febris diebus, nil penitus nativo robore potiebantur. Aliquibus nocturnos *erraticos* ſudores familiares vidi: parum placidos ſomnos, plerumque tetris inſomniorum ſpectris perturbatos. Quod ſi aut diutius loquebantur, aut plus aequo ambulatione aliave Corporis exercitatione ſe detinebant: anxii fiebant laborioſe ſpiritum ducentes, univerſa laſſitudine inde oppreſſi, eodem prorſus modo, quo in *Cachecticis*, & Virginibus maxime *Chloroſi* detentis evenit. Nonnullis tumeſcebant Pedes, praeſertim cum ambularent, aut paulo diutius ſtarent: Hocque plerumque iis facilius evenire conſuevit, qui ob eandem febrilem cauſam firmius, aut in Hepate, aut in Liene, aut utrobique firmatam, ad chronicos tendebant morbos; ut *Cachexiam*, *Hydropem*: aut etiam ad acutos lethales alios, ob inflammationem, aut abſceſſus in alterutro, vel utroque ex dictis Viſceribus occurrentes fieri ſolitos.

LXX. Ad acutiſſimos hoſce ſubſequentes Morbos merito etiam reduci debet *Tonſillarum* dolor, & inflammatio non raro poſt contumaciſſimas tertianas haſce occurrens, quam lethalem admodum omni jure indicavit Sydenhamius: maxime (12) *cum deglutiendi primum difficultate & moleſtia, ſupervenientibus deinceps raucedine, oculis cavis, & Hippocratica facie, quae mortem certo imminentem praemonſtrant, interciſa plane omni reintegrandae ſanitatis ſpe*: pro ut ipſe monet. Quomodo autem hujuſmodi *Tonſillarum* inflammatio potius, quam aliarum partium quarumcunque, tertianas haſce ſpecialiter febres ſubſequatur, difficile admodum eſt captu: maxime cum ab Anatomia, ſive aliunde nondum pateat, quae nam ſit peculiaris *Tonſillarum* relatio ad imi Ventris partes illas, in quibus praecipue iſtarum febrium cauſa ſtatuenda merito eſt. Nihilo tamen ſecius, ſi ullus unquam in re tam obſcura conjectandi locus mihi conceditur, de hoc ſic ratiocinari non incongruum exiſtimarem. Quod aliqua, nec tam modica adſit communicatio, ſeu ſpecialis conſenſus

(12) *Sydenh. de febr. interm. Cap.* 5.

sus partium praecipuarum imi Ventris cum superioribus dictis, & praecipue cum *Larynge*, & *Pharynge*, nemo certe negabit, si attendat, in inflammationibus tum Ventriculi, tum Intestinorum, sive in *Iliaca passione*, sive in *Lypiria* etiam febri, sive alia quavis occasione factis, vocem non tantum raucam evadere, verum etiam ita demitti, ut *Aphoni* omnimode AEgroti fiant, cum ardore faucium, rubore, atque plerumque singultu, aliisque hujusce indolis *symptomatibus*, quae aut *Laryngis*, aut *Pharyngis*, aut utriusque partis laesionem vario modo factam aperte indicant: quae etiam omnia, aut pleraque saltem *symptomata* & in contumaciori *Diarrhoea*, & in graviori *Dysenteria* occurrere passim varie observantur. Omitto & specialem Uteri cum superioribus iisdem partibus consensum, qui in hystericis plerisque affectibus ostenditur, dum *Aphonia*, *Praefocatio*, seu melius *Strangulatio* succedit. Tali posito consensu cuique satis noto, non abs re, meo judicio, videtur esse, si dicamus: quod si, male affectis inferioribus dictis partibus, superiores distincte ita patiuntur; pari ratione infensus humor, qui in tertianis febribus illas obsidet, ad hasce etiam facilius, quam alias transferri queat. Quamobrem bilioSus humor in tertianis maxime vigens, & furens: sive mavis lymphae simul portio (quae in Intestinis, aliisve ipsis proximis partibus secerni, atque excerni solebat, atque, ob earundem contractiones, occasione graviorum *symptomatum* in hisce febribus occurrentium factas, maximum sui motui obicem invenit) superiores dictas partes distincte petere potest, ibidemque residere, concrescere, atque tumores varios, nec non inflammationem ipsam progignere. Quod autem posita bilis exuberanti copia peculiariter vigente (quoties congruum ad Intestina aditum non habeat, ut satis atque tempestive excernatur) ipsa cum sanguine & lympha iterum immisceatur, aliasque partes quaqua versus pervadat; satis indicat profusa Lympha illa per *diaphoresim* emanans, quae aliquando subflavo inficitur colore, atque plerumque sulphureum olet ichorem. Id ultro testatur flavescens cutis color, & urinarum quasi ictericus, in oculis magis conspicuus, ne dicam in Lingua praesertim: qui quidem successive citius tardiusve evanescere videtur, habito respectu ad bilioSas dejectiones libere magis minusve factas: qua eadem servata ratione superiores etiam dictae partes a *lymphaticis* quibusvis, aut *lymphatico-bilioSis* concretionibus in enarrato casu liberantur. Propter hanc bilis aestuantis commixtionem cum sanguine, lympha etiam inficitur, atque corrodentem, fere dixerim, naturam induit, propterquam tenuviorum vasculorum tunicae lacerantur plurimis in locis: ut in Intestinis praesertim, propter quod *Dysenteria* hasce passim febres comitatur: tum & in ore, & labiis maxime, & Naribus, unde scissurae illae fiunt, quae non immerito pro *Critico* Naturae motu habentur, cum ab hisce pateat bilioSi febrilis apparatus imminutio, atque plerumque totalis

totalis solutio. Ex hisce autem omnibus satis constat, quod in hujuscemodi *Tonsillarum* inflammationibus non tantum affectam partem immediate respicere debet Medicus, sed & distincte inferioribus dictis attendere, in quibus secretiones humorum congruas, excretionesque solventibus idoneis promovere dextere expedit. Hinc frequens *Clysterum* usus, tum & Olei amygdalarum dulcium, tum & purgantium mitiorum etiam, satius tutiusque remedium est: quae omnia perquam utilia in hisce casibus expertus semper fui. Quo facilius enim, quo affluentius (congrua tamen semper servata ratione modi, & copiae) per Intestina *Lymphatico-biliosus* humor dictus educitur, minor ejusdem copia alias subit partes: sicque illae, quae ipso gravatae erant, a morboso pondere citius liberantur. Hac de causa, cum *catarrhali* febri quondam correptus, *lymphatico* simul prope *Tonsillas* tumore parum absimili laborarem, post consueta alia adhibita remedia, utile mihi admodum, & quidem citissimum praesidium fuit, Lymphae secretionem, excretionemque per *Peyerianas* glandulas solicitare, atque augere congrui purgantis ope; cum, habita ratione promotae sic expulsionis, humor dictus cito evanescceret. Nec tantum *Tonsillarum*, sed & *Parotidum* persaepe tumores in tertianis autumnalibus praesertim febribus occurrere, experientia constat: quos eodem modo tunc fieri, & solvi posse, nemo forsan negabit. Verum *Tonsillarum* inflammationes dictae quandoque tarde nimis occurrunt, tunc nempe cum pleraque imi Ventris Viscera, ob praegressas diuturniores tertianas febres, labefactata maxime sunt; quare nulla penitus salutis spes emergit, pro ut cum Sydenhamio monuimus.

LXXI. Id propemodum evenit Domino Maller Machinariarum munitionum Architecto sub Vexillis Regis Sardiniae Cremonae operam navantis: cujus Morbi historiam non abs re erit hic distincte proponere. Iste prope finem Augusti mensis anno 1735. tertiana spuria febri correptus Cremonam se contulit, meque accersiri jussit. Tunc valida admodum febri detentum eum inveni, quam modicus praecesserat rigor cum nausea, & siti. Febris post meridiem invaluerat, atque ad noctem protracta, vix mane remiserat, universali comite sudore non aeque libere prodeunte. Cum mane ideo febri ex toto careret, atque ex praegressis de tertianae intermittentis *rhythmo* certior factus essem: ad biliosam aliqua ex parte causam evincendam, atque expellendam, leve purgans ipsi praescripsi; quod optime cessit. Succesive ad diluentes attemperantes potiones confugi. Febris iterum accessit altera die diutius protracta, comite maxima pulsus frequentia, & mordaci calore. Quare venam secari jussi; indeque Serum Lactis alteratum cum incisivis demulcentibus herbis una cum infusione *Rhabarbari* ipsi exhibui per plures dies: cujus ope devicta paulatim febrili causa, paulo postea convaluit. Profligata licet febri, non hinc tamen perfecte

perfecte convaluiſſe mihi videbatur. Etenim viribus deſtitutus admodum erat, cum maxima pulſus frequentia, & concitatione; pallidus ac fere fuſco flaveſcente colore perfuſus, parum appetens cibum, nec ſatis placide noctes tranſigens. Quapropter, tum ob errata quamplurima in regimine victus, tum ob nativam autumnalis hujuſce febris indolem, paulo poſtea febri correptus eſt *tertianarium* adhuc ordinem ſervante, cum ardore quodam faucium moleſto. Ad *Chinam Chinam* ideo confugiendum eſſe illico decrevi, cujus ope paulatim febris evanuit. Attamen eadem, ut antea, tum in facie, tum in pulſu infauſta ſigna aderant, una cum maxima praecipue virium proſtratione. Interim aperitivas demulcentes praeſertim ex cichorio potiones copioſe ſumendas indicavi, cum analogo victus regimine. Itaque nonnullis elapſis hebdomadis denuo febris ipſum invaſit, quae primo tertianae duplicis inordinatae, ac poſtea quartanae *rhythmum* ſervavit. Unde, praeter generalia dicta demulcentia & inciſiva remedia, ad *febrifugum* iterum cum modica portione *Rhabarbari*, una cum roſarum conſerva confugiendum eſſe putavi, cujus adminiculo, devicta validius morbifica cauſa, melius convaleſcere viſus eſt. Perdurabat tamen adhuc pallidus faciei color, viribuſque admodum fractus inde evaſit. Quamobrem ſubſequenti Septembri, & Octobri, ob iteratos hoſce, & frequentes febris inſultus, nunquam ex toto proſpera valetudine frui potuit. Quare uſum *Chinae Chinae* identidem uſurpandae neceſſarium ipſi maxime indicavi. Verum cum hinc ipſe melius admodum ſe habere putaret, ac fere ex toto ſe convaluiſſe: pro libito quibuslibet indiſcriminatim cibis, & fructibus, & praecipue meraciori-bus Vinis uti coepit. Paulo poſtea *Tonſillarum* dolore cum deglutiendi difficultate, atque vocis raucedine, & demiſſione correptus fuit. Accerſiri ideo Chirurgum juſſit, qui cum de praegreſſis nil conſcius eſſet, tanquam Angina ſpuria correptum ipſum curare coepit, nihil attenta univerſali latente potiore cauſa. Inunctiones ideo laxantes, & Emplaſtra parti affectae appoſuit, quae cum nil penitus prodeſſent, Oleum amygdalarum dulcium in congrua quantitate ipſi propinavit: medio quo vehemens excitatus eſt vomitus materiei bilioſae cum pauco ſanguine. Tunc ad ipſum vocatus, illico ad ſedandum vomitum conſuetum ex Sale Abſynthii, & Laudano pulverem, cum ſucco Mali medici exhibui, quem cum paulo poſtea rejeciſſet, iterandum monui, ſed fruſtra. Vomitus namque ipſum adhuc vexabat, ita ut nihil penitus retineret. Ad haec omnia aliaque praegreſſa ego animum ſedulo convertens, primariam in Hepate latitare cauſam certo pronunciavi, quae inflammationem minabatur, pro ut vehemens doloris ſenſus, & febris indicabat, pulſus durus, depreſsus, & frequens admodum, nec non tenſio ſub *mucronata* cartilagine verſus dexteram partem magis conſpicua. Sanguinem ideo ſtatim emitti juſſi: Mixtura ſtomatica noſtra uſus fuit, cujus

jus ope vomitus omnimode cessit. Nihilo tamen secius caetera omnia, atque praesertim *Tonsillarum* dolorem adhuc perdurantem cum aphonia, aliaque omnia praegressa attendens, Mortem in proximo esse certo asserere non dubitavi. Etenim pulsus sensim & sine sensu imminutus fuit, noctes vigil, atque irrequietus transigebat, facies cadaverica reddebatur, atque vox magis magisque rauca & depressa, cum delirio. Paulo postea pulsus ex toto deperditus est, & dum melius de faucium dolore, aliisque se habere Patiens crederet, repente circa septimam morbi diem misere occubuit.

LXXII. Quotiescunque ideo post tertianas hujuscemodi devictas febres Autumni tempore, praedicta tum in facie, tum in pulsu, tum in aliis signa, sive omnia, sive pleraque etiam adnotabam: etsi AEgroti de totali perfecta valetudine jam tuto firmata sibi falso persuaderent: certo semper febris recrudescentis futuros insultus varios praedicebam. Nec tantum haec signa attendere potui in tertianis illis febribus, quae ad *Lypiriam* primo tendebant: sed & in aliis, quae licet violentae, non tamen ita gravibus stipatae erant *symptomatibus*, ut *Lypiriae* suspicionem proferrent.

LXXIII. In hisce autem, dum primo invaderent, ideo statim plures futuras *recrudescentias* tuto me praenoscere posse putabam: quia sive simplices, sive duplices eae essent, longissimas habebant accessiones cum rigore, aut levissimo & brevi, aut forti admodum sed diu protracto: quia sitis intensa aderat in principio cum Ventriculi passione, faucium ardore, cum tensionis sensu prope Ventriculum, & Hepar, comitante quandoque molesta sicca tussi. Nec copiosi in remissione febris sudores aderant, sed *sudatiuncula* tantum, ut ajunt, quae aut discedente febri statim evanescebat, siccata inopinato cuti, aut diu admodum absque ordine protrahebatur. Praeterquamquod etiam intermissionis tempore pulsus frequentia non modica cum calore mordaci adhuc perseverans id manifeste indicabat, maxime cum Autumnali tempore hae febres occurrerent. Non raro in hisce febribus copiosi fiebant vomitus virentis bilis, Alvique non absimiles frequentes liquidae dejectiones, quae quo minus febris solutioni conducebant, eo contumaciorem indicabant causam ad *recrudescentias* perquam proclivem. Hisce occurrentibus, ac copiosis *symptomaticis* excretionibus, & Ventriculi fortes passiones, & animi defectus, & frigidae *sudatiunculae* AEgros plerumque vexabant. *Observandum est etiam* (13) (monet doctissimus Sydenhamius) *quod in principio febrium intermittentium* (*epidemicarum praecipue, quae Autumno contingunt*) *haud ita in proclivi est Typum sub primis invasionis diebus rite distinguere, quandoquidem febri continua adscita primum adoriuntur, neque facile est aliquando, nisi diligenter adverteris animum, quicquam aliud, praeter aliqualem Morbi remissionem deprehendere, quae tamen paulatim*

(13) *Sydenh. de febrib. interm. Cap.* 5.

tim in perfectam desinit intermissionem, & Typum anni tempestati apte respondentem.

LXXIV. Quod spectat ad curationem intermittentium hujusce modi febrium contumaciorum absque ordine progredientium, quae facile recrudescunt: haudquaquam me pudet cum laudato toties Sydenhamio confiteri, quod *nondum* (14) *eam felicitatem adeptus sum, ut Autumni febres intermittentes certa aliqua praxi, atque medicandi ratione tollere possim, anteaquam statas illas fermentationes, (de quibus supra locuti sumus) peregerint, utcunque molestum hoc AEgrotantibus videatur; qui eo usque sanitatem suam expectare inviti coguntur.* Si enim aliquando peculiari alicui insistens methodo eas citius solito sedatas vidi: non hinc certo arbitrabar methodum illam pro genuina vere habendam generaliter esse, caeterisque omnibus praeferendam; cum non tam facile sit cognitu, quin immo difficillimum judicatu, an vere febris illa ideo profligata cito sit, quia tali methodo curata: an melius, quia sub specialibus AEgrotorum illorum, & temporis conditionibus talis esset indolis, propter quam *despumationem*, ut ajunt, necessariam citius, & facilius subire posset. De hoc autem certior toties factus sui, quoties eadem prorsus utens methodo, votis ex toto frustratus, febres hasce identidem recrudescere, & diutissime protrahi observavi: quod an peculiari ipsius febris characteri, ejusdemque contumaciori causae, an incongruae rationi servatae methodi verosimilius tribuendum esset, nemo tam facile auderet statuere. Nihilo tamen minus nonnulla Discipulis saltem meis documenta hic placet offerre, quae etsi certam quandam methodum febribus hisce omnibus generaliter congruentem firmare neutiquam valeant: non hinc tamen ea spernenda ex toto esse mihi videntur, utpote quae, si non semper congrua ad evitandos recrudescentium harum febrium insultus, saltem ad occurrentia *symptomata* sedanda citius, tutiusque, utilia maxime expertus utplurimum fui.

LXXV. Quotiescunque ideo generali jam supra enarrata methodo, vel etiam *Chinae Chinae* usu profligata jam primo febris, post aliquod tempus citius tardiusve iterum revertebatur: praecipua mihi erat cura, ut hujusce febris recrudescentis genium, & indolem cum praegressa jam devicta febri diligenter conferrem. Quamobrem, si hanc ejusdem, ac illam, characteris (quod plerumque evenit) esse judicabam: per easdem hanc quoque *criticas* evacuationes solvendam esse, certe asserebam. Unde, si illam per inferiora potius, quam per superiora, aut viceversa, aut per utramque simul viam, solutam fuisse memineram; in hoc quoque tutiora sequens naturae ipsius vestigia, hanc potius, quam illam evacuationem promovendam primo esse arbitrabar. Hinc nisi sponte hujusce modi excretiones moliretur natura, atque aliunde perspicua satis adessent signa copiam

(14) *Idem ibidem.*

bilioſi latitantis humoris indicantia: ſtatim aut *Emeticum* conſuetum, aut leve mihi familiare purgans exhibebam, juxta AEgrotantium indigentiam. Hujuſce ope ea aperta via, per quam alias natura febrim everterat, *Chinam Chinam* ſucceſſive ſumendam eſſe jubebam, quam ad ulteriorem avertendam *recrudeſcentiam* diutius continuandam eſſe monebam. Quod ſi neque *Emeticum*, neque purgans, etſi leve remedium, fractis renuentibus viribus, ferre AEgroti poterant: caeteroquin tamen bilioſum copioſum fomitem conſueta indicarent ſatis ſigna, ad quem ſolvendum natura ex ſe ſola ſufficere neutiquam poſſe videretur; tunc *Chinae Chinae* ſingulis doſibus congruam *Rhabarbari* portionem immiſcebam: quo modo per *epicraticas*, ut ajunt, evacuationes tutius febris devincebatur.

LXXVI. Verum aliquando tam ſolicite, tamque intempeſtive, & vehementer evacuationes haſce maximo AEgroti damno natura promovet, ut idoneo opus ſit fraeno. Tunc ideo ſingulis *Chinae Chinae* doſibus congruam portionem Electuarii *Diaſcordion*, aut *Theriacae*, aut *Laudani* adjungens, aberrantis naturae inanes, noxioſque motus utiliter compeſcere, tutiuſque febri proſpicere curabam. Plerumque tamen in hoc caſu ſequentem opiatam fauſto eventu praſcripſi.

R.e
Conſerv. Roſarum antiq. unc. 2
Granorum Juniperi
Chinae Chinae elect. añ. unc. 1.
Theriacae optimae drachm. 2.
Succi Abſynthii drachm. 3.
aut ejus loco *Salis Abſynthii* drach. 1.
& ſemis
Sirupi de Abſynthio q. ſ. M.e f. opiata, quam capiat octo vicibus ſemel in die, & alternis diebus; prout alias indicavimus.

LXXVII. Aſt cum non eadem ſemper fuerit hujuſce tam facile recrudeſcentis febris indoles, neque eaedem in diverſis AEgrotis *circumſtantiae*, non aeque facile iiſdem pene, quibus aliae praeſidiis ceſſerant, morbus devinci poterat. Tunc igitur tutius mihi conſilium fuit, eidem *Chinae Chinae* congruenti doſi idoneam florum *Chamaemeli* portionem adjungere. Iſti enim, non ſolum tanquam *febrifugum* remedium ad devincendam febrim una cum *Peruviano Cortice* conferre maxime poterant; verum & tanquam leniens ſatis valens ad occurrentia quaelibet conſueta *ſymptomata* edomanda. Attamen eodem tempore, quo ad hujuſcemodi *febrifuga* remedia quaevis confugiebam, alia non omittebam, quae uno eodemque tempore tum febrilem cauſam radicitus evellere paulatim poſſent, tum ſimul alios *chronicos* morbos inde merito metuendos avertere. Quamobrem, cum ſatis perſpectum mihi eſſet, febres contumaciſſimas haſce omnes a glutinoſa magis, craſſaque bile difficile admodum ſolubili, atque per conſuetos *excretorios* tubulos non niſi longo temporis ſpatio permeabili ſpecialiter derivari; ad diluentia omnis generis, & diſſolventia confugiendum jure eſſe monebam. Hinc

aut

aut decoctiones radicum Graminis, Capillorum Veneris, & Cichorii, aliorumve hujusceinodi herbarum, *Chalybeatas*, aut Aquas Minerales, ut Villenses, aliasve ejusdem indolis, largis haustibus sumendas indicabam; quo profecto praesidio nullum certe ad id utilius, nullum efficacius, aut Morbi causae magis accomodatum inveniri unquam posse semper existimavi. In hunc finem utiles quoque expertus sum *nitratas* copiosas potiones ex iisdem aquis, utpote caeteris efficaciores ad internos sedandos aestus, atque ad lentescentem maxime dissolvendam bilem. Nil etenim timendum tunc magis erat, quam quod glutinosa haec bilis partim vi suae tenacitatis in *colatoriis* consuetis lethales produceret concretiones: partim acri vi sua solida ipsa in enormes contractiones cogeret, propter quas, coarctatis canalibus, variae suborirentur humorum coagulationes tum in Hepate, tum in Liene, tum in Mesenterio: quod plerumque post contumaciores hasce febres fieri, cuique notum est.

LXXVIII. Sanguinis emissio in hisce febribus ob quamplurimas causas inconveniens omnimode putatur, quod etiam multiplici ratione admonet laudatus toties expertissimus Sydenhamius. Etenim si, ut toties docuimus, febrium hujusmodi causa plerumque a bile variis modis peccante derivanda est: quid nam proderit sanguinis emissio, propter quam bilis jam a sanguine separata nil penitus educi potest? Praeterquamquod ipsius ope laxantur admodum, atque enervantur solidorum fibrillae, ipsarumque ideo vis elastica pari ratione diminuitur: quare minus aptae redduntur, ut consuetis tam necessariis *oscillationibus* biliosum humorem, ob nativam tenacitatem suam maxime ad motum inertem, ad optatas excretiones solicitare satis queant. Quod si de *Plethoricis* agatur Corporibus, attenta praesertim febris vehementia, qua sub ipso morbi initio corripere solet, sanguinis emissio inconveniens minus erit, & quandoque necessaria; quod ego toties expertus fui. Verum recrudescente denuo saepe febri, dum vires fractae admodum essent, atque AEgroti ad *chronicos* morbos manifeste tenderent: tantum abest, quod sanguinem emittere opportunum & utile censendum ideo sit, ut maxime nocuum, aliisque facile accersendis morbis idoneum, quilibet primo intuitu arbitrari rationabiliter possit. Nihilominus tanta quandoque est comitantium *symptomatum* vehementia, tamque crudelis saevities, ut ad evitandam in *Praecordiis* inflammationem, (quam imminentem plerumque in hisce casibus satis indicant *suspirio sae anxietates*, universalis incipiens refrigeratio, ob retardatum sanguinis motum, pulsus durus, atque imminutus cum sudoribus *symptomaticis* &c.) ad sanguinis emissionem, ceu ad unicum, magisque expeditum remedium confugere necesse sit.

LXXIX. Ad hujusceinodi praesidium, aliis non omissis remediis, utiliter confugi, dum anno 1735. Excellentissimum Dominum Marchionem

chionem Divi Simonis inter primates Gallici exercitus tunc ſtrenue militantem contumaciſſimo, atque gravi detentum morbo, jamque ad agonem redactum, curandum habui. Placet autem, arrepta occaſione, ejuſdem peculiaris AEgritudinis hiſtoriam caſui noſtro perquam faventem diſtincte hic proponere. Generoſus Nobiliſſimus iſte Vir *catarrhali* febri correptus fuit, a qua, ſanguine ex brachio ſatis educto, indeque copioſo ſuccedente ſudore, ex toto liber evaſit. Non hinc tamen perfecte convaluit. Viribus enim maxime deſtitutus, cibum parum appetebat, nativa carens hilaritate, nocteſque minus placide tranſigens. Paucis tranſactis diebus tertiana duplex febris ſpuria ipſum corripuit, modico vix praevio rigore, atque levi extenſo admodum ſudore in remiſſione ſubſequente. Tunc, praeviis conſuetis attemperantibus, atque purgantibus tutioribus remediis, ad uſum *Chinae Chinae* confugimus, cujus iteratis, juxta conſuetam methodum, doſibus, febris omnimode evanuit. Attamen, dejectis hinc maxime viribus, etſi febri carens, a cibo prorſus abhorrebat, addita ultro Ventriculi moleſta paſſione, cum frequenti ad vomitum ſtimulo, utplurimum inani, aliquando etiam cum bilioſae flavovirentis materiei admodum amaricantis expulſione. Inſomnis ideo plerumque pernoctabat, tum interdiu maeſtus admodum, atque irrequietus erat, comite frequenti & concitato pulſu, ſubflavo, pallidoque perfuſus colore. Protracto ſic *Chinae Chinae* uſu per aliquod tempus, non omiſſo identidem *Rhabarbaro*, febri ex toto immunis, melius ſe habuit. Hinc *erratica* febri detineri coepit, quam bilioſae excretiones modo per vomitum, modo per Alvum copioſe promotae, abſque ullo levamine ſaepe comitabantur. Succeſſive *cardialgicae* paſſiones additae ſunt, tunc cum, levibus accedentibus rigoribus, *tertianarium* adhuc *typum*, etſi inordinatum, praeſeferre febris viſa eſt. Hiſce de cauſis accerſito quoque doctiſſimo Coſta Medico Gallo mihi amiciſſimo, unanimi conſenſu ſtatuimus ad *Peruvianum Corticem* confugiendum iterum eſſe. Additae hiſce ſunt copioſae potiones diluentes, atque iterati *clyſteres*, mediis quibus bilioſus peccans humor copioſe per Alvum educebatur, moleſto quoque ſaepe accedente vomitu, quem, utpote *ſymptomaticum*, *emetico* remedio promovere ultro, incongruum arbitrati fuimus. Ineunte enim morbo, eo magis *ſymptoma* hoc adauctum fuit, ut nihil penitus retinere utplurimum poſſet. Nec quidpiam tunc proderant lenientia laudabiliora remedia. Qua de re adaucta hinc magis magiſque febri, omnibus in pejus ſemper rueutibus, viribus magna ex parte deſtitutus, irrequietus noctu, atque per lectum quaqua verſus ſe indeſinenter jactans, tenaci perfuſus univerſo ſudore, anxiuſque factus, refrigerari maxime coepit. In manifeſta hac inchoantis jam *Lypiriae* febris ſuſpicione, accerſito celeberrimo Medico Raina Protomedico Generali in Noſocomiis Militum Regis Sardiniae

diniae tunc Cremonae existentibus &c. vena Pedis illico secta fuit. Id autem eo magis solicite peragi jussimus, quo magis imminentis in imo ventre inflammationis suspicio aderat, addito simul malvatici generosi Vini usu toties in hisce casibus a me experto. Res autem pro votis cessit, eductoque in modica quantitate sanguine melius illico se habuit Nobilissimus Patiens, de cujus jactura metuendum antea omni jure erat. Hinc diluentes potiones plenogurgite frequenter sumendas iterum laudavimus. Iteratis postea *clysteribus*, glutinosam admodum per inferiora bilem eduxit per plures dies, propter quod sedato vomitu, gravioribusque aliis evanescentibus *symptomatibus*, omnimode convaluit. Nihilominus ad morbificam ultro evincendam causam singulare quoddam *febrifugum* ex clarissimi ejusdem Rainae invento praeparatum iteratis vicibus exhibitum hinc utiliter fuit; unde eo magis patuit, adjunctae etiam postea violentioris febris fomitem ab eodem penitus transactae periodicae intermittentis febris principio pullulasse: quod antea statueram.

LXXX. Properante autumno anni 1733., tertianis hisce febribus fere ex toto profligatis, Quartanae subsecutae illico sunt, quarum pleraque speciali, facilique methodo mihi familiari devictas illico vidi, atque utplurimum absque ulla subsequente *recrudescentia*. Quod si Quartana febris haec jam primo devicta in nonnullis recrudescere postea videbatur: id specialiter evenisse illis novi, qui aut incongruo nimis victu usi essent aut Hepatis, Lienisve tumoribus laborarent; unde febrilis causa methodo nostra satis extincta, a male affectis sic Visceribus iterum pullularet, pristinam febrilem luctam de quarto in quartum suscitatura. Porro in his, qui nullis istorum Viscerum vitiis laborabant, atque idoneam victus normam neutiquam omiserant, nunquam Quartanas hasce febres sequenti mea methodo curatas, iterum recrudescere vidi, aut raro saltem.

LXXXI. Cum eandem, paucis mutatis, causam Quartanae, ac Tertianae febres habeant, in primariis nempe imi Ventris visceribus: eandem prorsus utriusque curandi methodum convenire nemo negabit. Hinc cum primum ad *Quartanarium* accedebam; accessionum vehementiam, *symptomatumque* comitatus varios, nec non AEgrotantium peculiares temperies attendebam. Quare quoties de saginato Corpore liberali magis victui indulgente agebatur, maxime urgente vomitu, amaritie Oris, molestaque Ventriculi *gravativa* tensione: ad *Emeticum* intermissionis die confugiebam, *Ypecacuanham* seligens. Nisi enarrata haec signa directe *emeticum* postularent, per inferiora leviter purgare satius arbitrabar. Attamen purgare sic eatenus melius putavi, quatenus cuicunque indiscriminatim Corpori magis conveniens, minusque laborioslum evaderet. Pro purgante autem tunc hoc potius, quam aliud remedium, utpote satis efficax & tutum propinabam.

R.e *Fol. Sennae Or.* drachm. 2. & semis
Cremor. Tartar. drachm. 2.
Rhabarb. el. scrup. 2.
Cinamom. el. scrup. 4.
Aq. Gland. Persicorum destillat. q. s. M.e f. inf. per noctem, mane f. fortis expressio, atque levis ebullitio, & colat. adde Mann. el. unc. 2. & sem. *Clarif., & f. P.* Loco *Manna* quandoque utebar *Sirupo ex floribus Persicorum*, aut *Sirupo de Cichorio cum Rhabarbaro* juxta AEgrotorum Corporum varias dispositiones, ad quas, congruo habito respectu, plus minusve ejusdem Medicamenti dosim aut imminuebam, aut augebam. Semper tamen eadem aqua ex Glandibus Persicorum utebar, in qua & purgantia quaeque dissolvere plerumque soleo. Quaecunque ea sit hujusce aquae peculiaris vis ad purgantium potentiam mirabiliter attemperandam: certe asserere possum, nullam unquam ab hisce remediis noxam, neque in hisce, neque in aliis morbis evenisse; quod secus a purgantibus fieri, absque hujusce aquae adminiculo, fere semper observavi.

LXXXII. Praemissis hujuscemodi remediis, diebus sequentibus parari jubebam decoctionem ex Radicibus Cichorii, foliis Agrimoniae, Capillorum Veneris, floribus *Chamaemeli*, & Centaureae minoris, ut ex ea AEgrotantes sumerent per aliquot dies. Non omittebam identidem *Rhabarbari* infusionem in eadem decoctione faciendam, atque mane sumendam, quotiescunque de *Cachecticis* ageretur Corporibus, crassiorque dominaretur bilis, quae per consuetas vias neutiquam ejiceretur.

LXXXIII. Post haec praesto erat *Chinae Chinae* usus, quam sequenti methodo exhibere semper consuevi, nunquam spe frustratus.

R.e *Chinae Chinae el. optime pul.* drachm. 3.
Succi Absynthii condensati scrup. 4.
Pulveris florum Chamaemeli Salis Centaureae Minoris añ. drach. 1.
Sirupi de Absynthio q. s. M. f. boli n. xxxvi. capiat 6. pro vice. Hoc utilissimum, atque usitatissimum remedium est in Nosocomio majore nostro, quod ibidem ego primum parari jussi, atque in usum revocavi adversus Quartanas quaslibet febres. Ipso autem utor sequenti methodo. In remissione febris sex statim ex hisce bolis exhibeo, totidemque sequenti intermissionis die, tum summo mane, tum una hora ante prandium, tum una hora ante coenam eodem modo procedendo altera subsequenti die a febri vacua, dum eadem tota dosis iterum paratur. Die accessionis altera sex tantum bolos summo mane sumendos doceo, aut saltem sex alios una hora ante cibum, maxime si febris in vesperis invadat. Plerumque haec accessio, praemisso remedio hoc sic usurpato, aut ex toto desideratur, aut leviter admodum supervenit: quare utrinque de nulla alia in posterum futura amplius febri pronunciare Medicus tutis-

tutissime potest. Caeterum non hinc tutus plus aequo Medicus factus a *febrifugo* totaliter abstinere debet, ad avertendam saltem febris possibilem *recrudescentiam*, quae potiore jure magis est timenda, quo magis ad Vergiliarum occasum properamus. Ideo sequentibus diebus singulis sex saltem bolos mane sumendos indico, donec secunda dosis ex toto consumpta sit. Tertio demum tota dosis iteranda est, cujus primo alternis diebus sex bolos mane sumant, ac postea de quarto in quartum diebus febri respondentibus, donec ex toto tertiam hanc assumpserint dosim. Hisce peractis, servataque inde congrua victus ratione, ad ulteriora confugere Medicamenta supervacaneum ex toto est. Quare & sanguinis emissio praesertim omittitur.

LXXXIV. Attamen in Quartanis illis febribus, quas contumaciores expertus fui, ideoque postea terque quaterque recrudescentes, utpote illas, quae in *Cachecticis* Corporibus, aut saltem peculiari Hepatis, aut Lienis obstructione laborantibus occurrere solent, ad alia remedia confugiendum erat. *Rhabarbarum* id circo supradictae praeparationi *Chinae Chinae* adjungebam, tum & *Theriacam*, cum *Tartaro Vitriolato* hoc modo

R.e *Chinae Chinae el. pulv.* unc. semis
Rhabarb. el. drach. 1. & sem.
Theriac. el. drach. 1.
Sal. Centaureae Minoris
Tartar. Vitriol. añ. scrup. 2.
Pulv. flor. Chamaemeli scr. 4.
Sirupi de Absynthio q. s. M. e f. Opiata,

quae in octo doses dividatur, quas eodem prorsus modo & tempore sumat, quo supra de bolis dictum fuit: sic pariter & totam iterando dosim, pro ut opus fuerit ad febrilem omnimode causam funditus evertendam. Non equidem negaverim tum haec, tum & alia quaelibet remedia in Quartanarum febrium curatione frustranea penitus aliquando evadere; sicuti & de tertianis diximus; maxime cum Viscerum tumores adessent, unde & Hydrops, & acuti lethales morbi non raro derivantur.

SECTIO PRIMA

CAPUT QUARTUM

Febris tertianae generalis causa, & aliorum morborum juxta anni temporum vicissitudines.

LXXXV. SI quis autem hujuscemodi Tertianarum, aut Quartanarũ febriũ quomodocumque variis modis progredientium, atque in hac potius, quam alia aeris constitutione dominantium, adnexorumve ipsis quorumvis *symptomatum* veridicas generales causas attingere tutius quaereret: non aliter melius, quam diligentissimis Veterum Medicorum observationibus solidioris ratiocinii fundamentum firmare unquam posset. Nec tantum ad aestivos hosce, atque autumnales morbos ab intrinseco perscrutandos, verum etiam ad hyemales, & vernales, Antiquorum sagaciores animadversiones prosunt; tum & ad *Epidemicos* quoslibet, quos, ob speciales occurrentes aeris constitutiones, enasci saepe vidimus. Quid enim aliud sonat vulgarium quatuor humorum dominium illud, quod singulis anni temporibus distincte destinavit Hippocrates: quam veridicum magis morborum quorumlibet juxta varias temporum constitutiones grassantium principium, non aliunde melius unquam derivandum? Revera si rem intime spectemus, neglectis obsoletis jam de hisce Veterum nomenclaturis, earumque loco Recentiorum sanioribus explicationibus substitutis: nemo certe inficias iverit, loco *Pituitae*, *Lymphatici* humoris majori in copia coacervati dominium hyemis potius tempore, quam alio, haberi: loco Sanguinis veluti pro quarto humore ab ipsis habiti, totius sanguineae massae exuberantem copiam, quam *plethoram* veram dicimus, tempore verno facilius vigere quilibet noscet: Sicuti & AEstate *biliosum* humorem, atque Autumno *melancholicum*, seu melius crassiorem bilem majori in copia è sanguineo penu secerni, atque coacervari maxime, nemo verebitur asserere.

LXXXVI. Id testantur satis morbi plerique singulis anni temporibus praecipue dominantes. Etenim verum est ex Hippocrate, quod licet (15) *Morbi omnes quidem in omnibus temporibus fiant: nonnulli vero in quibusdam ipsorum magis & fiunt, & exacerbantur*. Namque (16) *Hyeme & Pleuritides, & Peripneumonias, Lethargos, gravedines, raucedines, tussis,*

(15) *Hippoc. Aphor.* 19. *Sec.* 3. (16) *Idem Aphor.* 23. *Sec.* 3.

ses, *dolores Pectoris*, & *Laterum*, & *Lumborum*, & *Capitis dolores*, *Vertigines*, *Apoplexias*, alioſque hujuſcemodi morbos familiares paſſim videmus, quos ſola Lympha aut qualitate, aut ſaltem copia quomodocunque peccans unice progignit: ut infra fuſius patebit. Hiſce ſuccedunt peculiares morbi alii verno tempore utplurimum ſaevientes, videlicet (17) *Inſaniae*, *Melancholiae*, *Epilepſiae*, *ſanguinis fluxiones*, *Anginae*, *gravedines*, & *raucedines*, *Tuſſes*, *Leprae*, & *impetigines*, & *vitiligines*, & *puſtulae ulceroſae plurimae*, & *tubercula*, & *Articulorum dolores*, & quaecunque aliae morborum innumerae ſpecies, ab exuberante quaqua verſus ſanguine, indeq; plus aequo vaſorum latera diſtendente, atque diſrumpente quam proxime derivandae. Quod ſi AEſtivos ſucceſſive perſcrutemur morbos, de quibus ſupra actum eſt, nil niſi furibundos aeſtuantis plus, minuſve bilis, univerſamque humorum maſſam intime, maximeque diſſolventis, atque attenuantis tumultus intueri poterimus; (18) *Nonnullos ſcilicet ex vernalibus morbos*, & *Febres continuas & ardentes*, & *Tertianas plurimas*, *Quartanas*, *Vomitus*, *Alvi fluxus*, *Ophtalmias*, *Aurium dolores*, *Oris ulcerationes*, & *Pudendorum putredines*, & *ſudamina*. Verum cum accedente Autumno, bilioſus iſte humor craſſior redditur, difficilius, atque abſque ordine fluit, firmius partibus inhaeret, atque Inteſtinis maxime, illorumque tunicas mordet, pungit, & lacerat, univerſamque Sanguinis maſſam glutinoſa tenacitate ſua ad coagulationes quam facile diſponit. Quamobrem, vigente Autumno, morbi fiunt (19) *Multi ex aeſtivis & Febres Quartanae*, & *erroneae*, & *Lienes*, & *Hydropes*, *tabes*, *urinae ſtillicidia*, & *Lienteriae*, & *Dyſenteriae*, & *Coxae dolores*, & *Anginae*, & *Aſthmata*, & *Volvuli*, *Epilepſiae*, *Inſaniae*, & *Melancholiae*. Eodem autem modo, quo, juxta varia Anni tempora, fluida noſtra variis modis affici dicimus, idem pariter, & in ſolidis evenire concedendum eſt; propter quod utrinque dictorum ſupra morborum omnium veridicum habetur principium. Etenim ſicuti non in fluidis tantum, ſed magna ex parte in ſolidis ſanitatis origo & conſervatio habetur: morborum etiam origo utrinque eſt derivanda.

LXXXVII. Unde nam tamen fiat, quod, juxta varias Anni temporum viciſſitudines, nunc Lymphae potius, quam Sanguinis; nunc potius Bilis tenuvioris volatiliſque, quam craſſioris & tenacis major copia in Corporibus vigeat, pluriumque diverſorum morborum immediatae inde cauſae emergant: facile quilibet percipere tuto poterit, ſi neceſſariae perſpirationis negotium rite perpenderit. Etenim, ut de ſingulis hac occaſione verba faciam, cum cordatioribus Medicinae Magiſtris tanquam indubitatum ſuppono, praecipuam perſpirationis tum ſenſibilis, tum inſenſibilis materiem a Lympha praeſertim derivari; unde ne-

(17) *Hippoc. Aphor.* 20. *Sec.* 3. (18) *Idem Aphor.* 21. *Sec.* 3.
(19) *Idem Aphor.* 22. *Sec.* 3.

necessario fit, quod, habita ratione copiosae magis minusve perspirationis, minor aut major, caeteris paribus, totius Lymphae moles in toto Corpore reperiatur. Scio tamen plerumque perspirationis defectum sensibilibus aliis evacuationibus, salivae nempe, urinae &c. persaepe compensari. Verum si haec adamussim conferantur mutuo, atque cum doctissimo Sanctorio supponamus, solam insensibilem perspirationem, sensibiles alias omnes excretiones simul sumptas longe admodum superare, verum semper erit, universam Lymphae molem in eadem prorsus ratione augeri, in qua decrescit perspirationis universale negotium.

LXXXVIII. Hinc aperte patet, quare nam Hyemis tempore, dum perspiratio quammaxime praepeditur, tum ratione majoris aeris ponderis Corporum nostrorum superficies prementis, tum ratione secernentium porulorum constrictionis, ob fibrillarum universalem corrugationem pari ratione a rigido circumambiente aere factam, Lymphae materies undecunque augeatur; quae cum ideo majorem solito in extima Corporis superficie obicem inveniat, per alia *emunctoria* utpote minus resistentia, quia aeris validae actioni minus obnoxia, aditum sibi successive parat; sive id per Renes, sive per Nares, sive per Os quomodocunque fiat &c. juxta varias Corporum dispositiones. Inde fit, quod evacuationes hae aliae perquam proxime, caeteris paribus, in ea crescant ratione pariter, in qua perspirationis secretio tunc imminuitur: propter quod fit, quod Hyemis tempore copiosae magis reddantur urinae. Unde mirari etiam hinc quilibet desinet, si occurrentes tunc maxime morbos è *Lymphaticorum* prosapia plerumque derivari variis modis attenderit: pro ut Lympha haec diversis in locis sistitur, & coagulatur, tumoresque peculiares progignit; in iis maxime partibus quae aeris brumalis injuriis obnoxiae magis sunt; propter quod facilius in iis, quam in aliis Lympha concrescit. Quo usque autem ob praeperditum, ex dictis causis, perspirationis opus, exuberans totius Lymphae moles, per consueta alia *emunctoria* dissipari commode potest: nulli in internis partibus morbi suboriuntur. Verum dum necessaria haec imminutae perspirationis compensatio, aut modica, aut nulla penitus habetur: coagmentata plus aequo Lympha quaqua versus per internas Corporis partes consueta universali *circulationis* lege disperditur, ibidemque majori in copia propagatur, ubi copiosiores sunt *lymphatici* ductus: in Pectore nempe, in *Articulis*, atque in *tendineis musculorum* fibrillis. Hinc residens in hisce partibus Lympha tractu temporis, saeviente exterius frigore, coagulatur, atque in interstitiis fibrarum sistitur; unde *Rheumatichos* in *Articulis*, & *Musculis* morbos varios suscitat, diversasque in Pectore humorum concretiones hyemis tempore praecipue familiares: ut mox videbimus. Ideo autem ob eandem causam varios suboriri hinc Pectoris morbos facilius noscimus, omnesque Thoracis partes contentas

tas nempe, & continentes saepius hyemis tyrannidem & gravius, quam alias subire; quia aer gelida vi sua non tantum Pectus exterius verberat, verum etiam interius in inspiratione intrusus, *bronchiorum* minimos ramulos subiens, fluentem ibidem Lympham immediate afficit, inspissat, congelatq; variaeque indolis *pleuritides* &c. progignit, quas praecipue post Austrũ, Borea crudelius saeviente, majore in copia suscitari videmus.

LXXXIX. Haec autem hic per transennam primo perpendenda erant, ut sumpto inde tutioris ratiocinationis recto tramite, ad investigandam successive *Vernalium* morborum genuinam causam, atque inde *AEstivorum*, de quibus supra egimus, nobis aditus concederetur.

XC. Hyeme jam prope senium citius tardiusve, pro occurrentibus temporum vicissitudinibus, confecto, dum paulatim universa aeris constitutio pervertitur, pari ratione etiam interna Corporis dispositio immutatur, quare novam morborum tragoediam adaperiri successive videmus. Quo enim magis externus aer Solis radiis calefit, atque rarescit, attenuantur etiam humores, Lympha subtilior redditur, indeque facilius per patentes magis poros cutis avolat, demptoque lymphae supra fibrosam sanguinis partem dominio, quod hyemis tempore prius aderat, laudabilior redditur totius sanguineae massae compages, quae subinde rarescens ob aeris teporem, modo in vehementes aestus cogitur, dum *acutas* producit febres; modo continentium vasorum membranas disrumpit, atque haemorrhagias omnis generis, cutisque varios morbos procreat, aliasque excitat AEgritudines *verno* tempore peculiariter dominantes ab hac unice causa omni jure derivandas. Ast cum *brumalis* aeris constitutio hyemis tempore vigens non subito in *vernalem* commutari queat: pariter non subito *hyemales* morbi in *vernales* transmutantur. Quamobrem tunc medio inter hyemem, & Ver tempore, nempe cum Coeli constitutio ab *hyemali* declinans ad *vernalem* gradatim ascendit, speciales videre morbos contigit, qui utriusque generalis causae naturam subolere manifeste videntur.

XCI. Id pari modo evenit, dum, declinante Vere, AEstas succrescit. Etenim *aestivi* veri morbi non statim in initio AEstatis suboriuntur (quod & hoc anno evenisse distincte novimus); sed tunc solum imperium suum firmant, cum matureſcente AEstate calor ad summum properat augmentum. Tunc namque, adaucto quotidie perspirationis tum sensibilis, tum insensibilis opere, attenuatus vi caloris pari ratione sanguis, & ipse quoque in auras avolat, atque quammaxime dissipatur: quod & de lympha verum est. Quare, congruo inde subtracto uberiore nutrimento, Corpora omnia eadem proportione gracilescunt, fibrae solidorum laxantur, atque proprio Corpus robore quammaxime fraudatur; unde Sanctorius merito dicit: (20) *AEstate lassitudo sentitur: non*

(20) *Sanctor. Stat. de Aere, & aq. Aphor.* 24.

non quia corpus sit majoris ponderis, sed quia sit minoris roboris. De hoc autem rationem inde subdit. *In aere calido corpus est minoris roboris, tum quia cum perspiratione exhalat aliquid bonorum spirituum, tum quia calor non est concentratus.* Hinc hoc tempore in eadem propemodum ratione, qua perspiratio augetur, urinae secretio decrescit, aliarumque excretionum quantitas imminuitur.

XCII. Deperditis sic glutinosis, *lymphaticisque* Sanguinis magna ex parte moleculis, atque *oleosis tantum sulphureisque*, ut ajunt, remanentibus particulis, iisdemque magis magisque, ex aliarum sanguinis particularum dissolutione in dies majore semper facta, pari ratione coagmentatis: Bilis inde dominium primario sortitur. Hoc videre est ex biliosis maxime dejectionibus, quae AEstatis tempore in sanis quoque Corporibus majore in copia fiunt. Hae autem dum moderate, atque juxta indigentiam eveniunt, molesta varia *phaenomena* a plerisque etiam bene valentibus Hominibus AEstivo tempore familiaria arcent; Nauseas nempe, Stomachi passiones, nocturnas agitationes, Capitis gravamina, lassitudines, cibi fastidium &c.

XCIII. Verum dum bilis inde Primatum sortitur, statim ac a compedibus totius sanguineae massae liberata est, vim suam quaqua versus exerit, iisque in partibus tyrannidem suam specialiter exercet, ubi majore in copia coacervatur, suique juris omnimode fit; videlicet prope *biliarios* ductus, circa Ventriculum, atque Intestina. Hinc per consensum contiguae etiam patiuntur partes, quae cum illis quamcunque habent communicationem: ut Mesenterium, Lien, universaque tum nervorum, tum sanguineorum omnium canalium propago: quae omnia tertianae febris motus, adnexaque ipsis graviora *symptomata* singula aperte demonstrant. Quamvis autem, pro naturae provido instituto, Bilis semper in propriis *emunctoriis* secernatur, non semper tam pravam induit conditionem, neque semper tam copiose accumulatur, ut *morbosis* suscitandis *phaenomenis* idonea sit. Et licet AEstivo tempore, ob allatas supra rationes, in quibuscunque Corporibus majore in copia inveniatur, magisque activa fit: non in omnibus, neque semper aeque pravam obtinet indolem satis valentem ad *AEstivas* procreandas facilius AEgritudines juxta peculiares Corporum temperies varias, occurrentisque caloris aestivi specialem vim, nec non alias quaslibet extrinsecus advenientes causas, propter quas unice fit, ut in hisce potius quam in aliis corporibus, atque in hac facilius, quam in alia aestivi temporis constitutione, Bilis tum qualitate, tum copia magis peccans excernatur.

XCIV. Hinc si praegressum hac AEstate majorem calorem, solitoque diutius protractam siccitatem attendimus; facile hinc est deducere, cur tunc, attenuatis inde magis humoribus, avolatisque ob magis copiosam perspirationem *lymphaticis* succis, & copiosa, & volatilior, & magis activa bilis secreta fuerit, enarratis supra morbis omnibus suscitandis

scitandis ansam praebens, in illis praecipue Corporibus, in quibus aliunde magis aestuantis ejusdem bilis copia praeesset. Praeter aestivos vehementiores fervores, tum immoderatum fructuum usum, tum violentas magis Corporis exercitationes, atque animi quaelibet furibunda *pathemata* ad id specialiter contulisse, censendum est, aliasque innumeras causas ab extrinseco venientes, propter quas major ad *aestivos* hosce morbos proclivitas fit. Ideo autem bilis haec, etsi in Corpore delitescens, datis tantummodo temporibus morbosos suscitare aestus valet; quia congruo tantum temporis intervallo a sanguine separatur, atque satis in *biliariis cellulis* congeritur, ut inde febrilem suscitet pugnam. Quo usque enim cum toto sanguine immixta est, congruaque Lymphae mixtione attemperatur, nunquam aestuare valet, nullaque gravia producit morbosa *phaenomena*. Id satis testantur gravia quaeque, atque molestissima *symptomata Ictericiam* passim praecedentia. Etenim posteaquam Bilis in consuetis *receptaculis* paulatim secreta fuit, neque per *Cholidocon* ductum ulterius progredi libere potest, continentium *capsularum* tunicas distendit valide, atque mordaci vi, qua pollet, maxima acriter vellicat, & pungit: unde & vomitus, & nauseas, & dolores, aliaque hujuscemodi *symptomata* in Ictericis suscitari videmus, parum absimilia ab iis, quae in accessionum plerumque principio tertianas comitari febres utplurimum videntur. Ast, cum tunc bilis in consuetis *capsulis* jam congesta, interpositum obicem superare neutiquam possit, neque ad Intestina sese insinuare; undecunque in continentium *cellularum tunicas*, fortiter aestuando, impetum facit: donec praepedito omnimode per *secretorios*, a quibus paulo antea fluxerat, canaliculos regressu, hinc inde hiantes subeat *lymphaticos* tubulos; propter quod una cum Lympha commixta iterum in aream *circulationis* reducatur, totumque permeet Corpus, croceum universae Lymphae colorem largiendo, unde *Icteritia* emergit. Quamobrem, vigente hoc morbo, molesta omnia, quae ipsum praecesserant, *symptomata* omnimode evanescunt: cum a molesto, quo antea vexabantur pondere, bilis *receptacula* exonerata satis remaneant. Praeterquamquod bilis cum universa Lympha sic provide commixta, pristinam deperdit pariter irritantem, atque mordacem vim, quae saltem inde magis reprimitur; unde etsi in Ictericis totum Corpus quaqua versus pervadat Bilis, vix levem exsuscitat febrilem aestuationem, molestum pruritum, nauseam, atque alia hujuscemodi morbosa *phaenomena* confirmatam jam Icteritiam fere semper comitantia.

XCV. Quo usque noxia bilis congruum fluiditatis conditionem servare poterat; ad motum magis expedita inde reddita citius a *biliariis receptaculis*, occasione tertianarum febrium ad Intestina fluebat, citiusque excernebatur: unde & breviores fiebant febres, quae quidem magis violentae reddebantur a vehemen-

tioribus

tioribus bilis aestibus, ob ejusdem tenuitatem maximam facilius excitatis. Ast cum ex protractis ultro AEstivis fervoribus, vigente Cane, tenuviores etiam bilis moleculae una cum aliis humoribus, ob adauctam magis magisque perspirationem, avolarent, Bilis quoque crassior, atque ad motum ineptior fiebat. Quare mirari quilibet desinet, si properante Autumno, & diuturniores tertianas febres, atque contumacissimis *symptomatibus* stipatas, nec non absque ordine progredientes attenderit. Bilis enim sic tenax magis reddita longiori temporis intervallo secernitur, partibus adhaeret maxime, atque ab ipsis perquam difficile separatur: quod unice contumaciorum Morborum ab AEstate ad Autumnum properantium, atque utplurimum lethalium, saniorem indicare causam valet. Nec aliunde, meo judicio, deducenda melius est origo Quartanarum febrium Autumni tempore specialiter saevientium. Bilis enim tenuvior, utpote magis mobilis alternis diebus febriles aestuationes suscitare potest: quia breviori temporis intervallo in sufficiente quantitate accumulatur: secus ac bilis magis tenax, minusque ad motum idonea, quae ideo de quarto in quartum febrilem tantummodo promovet luctam, pro ut supra ostendimus. Omni ideo jure cum Celso adnotare hic possumus, quod ex aestivis morbis (21) *Vix quicquam in Autumnum non incidit: sed oriuntur eo quoque tempore febres incertae; Lienis dolor, Aqua inter cutem &c. Idemque tempus & diutinis malis fatigatos, & ab AEstate tantum proxima pressos interimit: & aliis novis morbis conficit, & quosdam longissimis implicat, maximeque Quartanis, quae per Hyemem quoque exerceant.* Quae omnia cum supra expositis observationibus adamussim coincidunt.

SECTIO

(21) *Celsus lib. 2. Cap. 1.*

SECTIO PRIMA

CAPUT QUINTUM

Lymphatici varii morbi.

XCVI. Eſſantibus inopinato aeſtivis fervoribus non procul ab Autumnali AEquinoctio ope copioſiſſimae irruentis pluviae cum grandine etiam & fulminibus, frigus non mediocre una cum aquilonaribus ventis ſero praeſertim & mane invaluit. Tunc idcirco immutata quammaxime aeris conſtitutione, novi inſurgere derepente morbi viſi ſunt: Ob praepeditam enim inde ſubito perſpirationem, aequa ratione praevaluit lymphae copia, quae in internis partibus hinc inde juxta peculiares earundem diſpoſitiones reſidens atque ſtagnans, *Lymphaticos* varios progenuit morbos, ſimulque cutis *puſtuloſas*, atque *eryſipelatoſas efflorescentias*. Attamen cum adhuc vigeret bilioſus fomes in illis praeſertim corporibus, quae aeſtivis tranſactis menſibus ſuperenarratos toleraverant morbos: non deerant tunc etiam tertianae febres, quae magis, quam antea contumaces evadebant, ob ſupra allatas rationes. Quare irrita ut plurimum erant remedia quaeque, ipſeque *Peruvianus* cortex, qui vix febri inducias paululum ponere videbatur. Ob eandem cauſam craſſeſcentibus humoribus, atque ad motum inertibus maxime redditis, deperditoque ultro congruo ſolidarum partium tono, atque adaucta lymphae copia, bilioſam ſimul, atque *lymphaticam* indolem tertianae hae febres referebant: cum diverſo admodum, ac antea, modo invaderent, diverſo modo progrederentur, atque tandem diverſa ex toto ratione ad remiſſionem tenderent. Pauci enim hiſce febribus tunc laborabant, quibus aut Lienis, aut Hepatis, aut utriuſque Viſceris tumor non adeſſet. Cum modico, atque magis diuturno rigore invadebant, acceſſiones ut plurimum extra tertianarum limites plus aequo protrahendo: ita ut plerumque continuae fierent, aut parum admodum intermittere viderentur. Febres haſce nunquam, aut ſaltem perquam raro comitabantur *cardialgicae* paſſiones. Diverſum hunc progrediendi modum in hiſce febribus, non aliunde tunc derivandum eſſe putabam, quam a coacervata interius majori in copia craſſiore lympha, quae cum bile commixta, ipſam & magis tenacem reddiderat, ſimulque ejuſdem acrimoniam quammaxime cohibendo, ipſam minus activam, minuſque pungentem effecerat. Id aperte ſatis teſtabantur

ſtabantur ultro *glandulares* tumores iiſdem ſuccedentes in *Parotidibus* praeſertim, aut *Tonſillis*, cum dolore faucium moleſto. Hoc eodem tempore quamplures ex illis febribus, quae AEſtivis menſibus, aut *Chinae Chinae*, aut aliorum remediorum uſu ceſſerant, ſecunda iterum, & tertia vice exſurgere viſae ſunt; illae praeſertim, quae primo cum modico diuturno rigore invaſerant, maximo poſtea ſuccedente moleſto calore, cum vomitu virentium materierum admodum copioſo, aliis nil penitus, aut leviſſimis ſaltem accedentibus *cardialgicis* paſſionibus: atque diutius acceſſiones protraxerant.

XCVII. Reliquis omnibus Septembris diebus ejuſdem anni 1733. plus aequo rigidus aer fuit, Aquilonaribus pluſquam antea dominantibus plerumque ventis. Quamobrem, craſſeſcente magis ultro Lympha, circa finem ejuſdem menſis nonnullas exſurgere *lymphaticas pleuritides* vidimus, in illis praecipue Corporibus, quae alias eodem morbo detenta fuerant. Sanguis ab hiſce eductus conſuetum *Pleuriticorum* corticem referebat, quem nunquam antea aeſtivo tempore in AEgrotantibus mihi commiſſis attenderam.

XCVIII. Toto Octobri menſe optima aeris conſtitutione frui potuimus: etſi flantibus non raro Aquilonaribus ventis rigidus non parum Aer redderetur. Fere nunquam pluviis tellus madefacta fuit; Denſa tamen quotidie, fere dixerim, circa veſperas, ſummoque mane, nebula prope terram gravitans aerem obtenebrabat, quae utplurimum accedente Sole rarefacta, leviorque reddita ſublimius petens, denſiores efficiebat nubes, quae, accedente magis ad meridiem Sole, ut plurimum evaneſcebant. Hujuſcemodi dominante aeris conſtitutione initio hujuſce menſis Octobris, eaedem fere, ac alio praecipue elapſo, tertianae febres iterum iterumque ſaevierunt, eodem fere rhythmo procedentes. Iſtae, cum contumaces magis eſſent, plerumque *Chinae Chinae* uſum, aliaque idonea *incidentia*, *amaricantia*, atque etiam *Rhabarbarata* remedia penitus vana reddebant: quamvis hiſce iiſdem praeſidiis prima, ſecunda, atque etiam tertia vice cohibitae fuiſſent. Attamen contumaciſſimas haſce febres utplurimum ſupraenarrati Lienis, aut Hepatis tumores comitabantur, & fortaſſe plerumque earundem potiſſimae cauſae erant. Unde pallidus, atque ſubflaveſcens etiam pleriſque aderat faciei color: atque hinc in *cachecticos* univerſales *habitus*, in *Hydropes* etiam, nec raro in *inflammatorios Praecordiorum* affectus migrabant.

XCIX. Pertinaciſſimam hanc tertianarum febrium variae indolis conſtitutionem fortes Aquilonarium ventorum flatus prope medietatem hujuſce menſis ſaevius inſurgentes, ex toto ſolverunt, novumque magis amplum *Rheumaticorum* omnis generis morborum aperiri theatrum viſum eſt, tertianis febribus ſic ex toto profligatis; non ſecus ac ab ejuſdem Boreae impetu nubes evaneſcunt, unde cum elegantiſſimo Poeta noſtro canere ſic licebat.

Qualis

(22) *Qualis ubi Arctois Boreas erupit ab antris*
Aereos rapido percurrens turbine campos,
It Coelo ferus, & piceas toto aethere nubes
Insequitur: dant victa locum, & cava nubila cedunt.

Tunc ideo & *Pleuritides*, quas *Spurias* dicunt, seu melius *intercostales*, *Rheumaticos* diversarum partium morbos, atque maxime *Anginas* mitiores, *Rheumatismos* tum universales, tum particulares, *Ischiadicos* dolores, atque *Articulorum*, quandoque una cum partium *contractionibus*, atque omnimoda ad motum impotentia, aliasque hujusce indolis morbosas affectiones habuimus, quas utplurimum copiosus accedens sudor omnino dissolvebat.

C. Nec quidpiam mihi mirum erat attendere, morbos hosce citius, tardiusve affluente sudore solvi. Notum quippe mihi satis erat, ipsos, etsi variae indolis, atque variis modis saevientes, ab eadem crassescente Lympha unice pendere, quae hinc inde concrescens, atque affluenter accumulata, habita proportione affectae partis, sub diversorum *accidentium* forma Tyrannidem suam aperte ostentabat. Praeter haec lympha non raro ob tenacitatem suam tarde progrediens, atque stagnans, tanta in copia in interstitiis partium congeritur, ut ex congelatione postmodum magis amplum exigens spatium continentium vasculorum *tunicas* disrumpat, indeque transfusa tumores majores, minoresve progignat, juxta affectae partis conditionem, atque praecipue copiam ejusdem lymphae extra *circulationis* aream deviantis. Hinc cum hoc inter *tendinea musculorum* spatia, aut sub *membranis*, aut *cartilaginibus* ossium *articulationes* investientibus eveniebat; affectae inde partis motus eadem ratione laedebatur, contractisque *musculorum tendineis* fibrillis, partium *distensiones* jam dictae fiebant. Quare, dum aut usu calidarum dissolventium potionum, aut detracto juxta indigentiam sanguine, aut quocunque alio modo pro morbi indole, lympha haec attenuata erat & dissoluta; quae extra *circulationis* aream constiterat, proxima subibat contiguorum canalium ostiola, iterumque ad *circulatorium* cogebatur motum: atque eadem simul, quae crassior antea reddita in *lymphaticorum* canalium cavitatibus adhuc degebat, ad motum magis expedita fiebat; unde restituta sic animalis iterum *oeconomiae* meliore *symmetria*, pleno gurgite *secretorios* cutis ductus subibat, ad copiosos inde suscitandos sudores, priorem ideo omni jure solventes morbum.

CI. Quandoque tamen, disruptis, ob dictam supra causam, *Lymphaticis* tubulis, eorundemque *secretoriis* porulis plus aequo ampliatis, liber fiebat hinc aditus fibrosae quoque sanguinis portioni. Etenim, cum verum sit, quod *lymphatici* ductus ex *lateralibus* arteriarum exiliissimis canaliculis conflentur, qui minima habent ostiola trajiciendae tantummodo lymphae, non vero *fibrosae*

(22) *Hier. Vid. lib. 1. Christ.*

ſanguinis portioni, proportionata; ſi aut ob excedens ſanguinis, aut Lymphae irruentis momentum ex adaucta velocitate natum: aut ob majorem lymphae copiam, ipſiuſque concretionem, ductus iſti minimi diſrumpantur, *ſecretoriaque* oſtiola majorem admodum diametrum acquirant: tunc & Lympha, & rubra pariter ſanguinis pars per hoſce, eoſdem tubulos excurrit, ab iiſdem erumpit, indeque reſidet. Haec, meo judicio, unica & potior cauſa eſt morborum cutis fere omnium, *Eryſipelarum*, tum & macularum in *malignantibus* febribus, de quibus ſuo loco fuſius agemus.

CII. Fiunt vero hujuſcemodi morboſa cutis *phaenomena*, cum portio ſanguinis rubra, aut modica in copia hinc inde modo ſupradicto transfunditur, aut ſub minimis tantum cutis interſtitiis huc illuc diſperditur. Verum cum in eodem loco copioſe magis congeritur, majores, minoreſve, ſervata ratione copiae, tumores efficit, ſeu *apoſtemata* per *ſuppurationem* tantum devincenda, ſive id in internis, ſive in externis Corporis partibus fiat. Id accidiſſe obſervavi eruditiſſimo Medico Sonſis mihi amiciſſimo, qui die vigeſima prima hujuſce Menſis pure magna in copia è ſiniſtra aure effluente, a moleſtiſſimo Capitis dolore *pulſativo* & *lancinante* liberatus eſt, quo, una cum acuta forti febri *catarrhalis* indolem ex toto ſubolente, praegreſſa antea tota hebdomada detentus graviter fuerat, nil prorſus proficientibus ſudoribus identidem recurrentibus, atque ſanguinis emiſſione copioſe celebrata: cum jam *apoſtema* in aure deliteſceret, cui ſola *ſuppuratio*, atque puris opportuna eductio ſuccurrere ſatis potuit.

CIII. Nec tantum Octobri, ſed & Novembri ſubſequente toto menſe parem malorum ſeriem habuimus, cum eadem adhuc vigeret aeris conſtitutio, etſi paulo rigidior, ob nebulas fere quotidie inſurgentes ut plurimum vi Solis ſolutas, perquam raro accedentibus pluviis. *Rheumaticae* hae *affectiones* omnes plerumque ſanguine bis, terque educto, vincebantur copioſis ſubſequentibus ſudoribus, ſicuti praecedente evenerat menſe. Sudores hoſce *diluentibus pectoralibus* potionibus largo hauſtu calide aſſumptis promovere ultro non omittebam. Sanguis eductus conſuetam in hiſce ſemper glutinoſam *cruſtam* proferebat, craſſam plus, minus, pro majore, minoreve *peccantis* Lymphae copia, & tenacitate.

CIV. Ab eadem praeſertim *Rheumatica* cauſa non incongruum tunc arbitrabar deducere *Apoplecticum* inſultum, quo correpta hoc eodem menſe fuit Perilluſtris Dña Eliſabeth Boccola in Vicinia S. Vincentii, quae fere *ſyderata* liberum linguae motum omnino deperdidit, indeque balbutiens tota ſubſequente Hyeme lecto miſere devincta fuit uſque ad Ver; quando, praevia gingivarum *ulceratione*, febricula quadam indeſinenter detenta, tandem occubuit. In hac enim Domina, quae obeſum quammaxime totius Corporis habitum, ſumma vigente Lymphae copia, obtinebat, facile erat aſſerere, quod ob occurrentem aeris conſtitutionem craſ-

craſſior facta undecunque lympha in interſtitiis partium firmata fuiſſet, & maxime circa nervorum principia, in quibus dempta ideo congrua elaſticitatis potentia, Apoplexia poſtmodum ſucceſſit, quae inde paulatim evanuit ob ſubſequentem ejuſdem lymphae diſſolutionem, ab urinarum maxima accedente copia ſatis indicatam.

CV. Quod ſi hic ultro addamus peculiarem aliam *Apoplexiae*, quam *ſyncopalem* appellant, cauſam a recentioribus Medicis detectam: *polypoſas* nempe concretiones in Ventriculis Cordis progenitas, atque in grandiorem molem adauctas; tutius inde genuina innoteſcet origo fortis lethalis *Apoplexiae*, quae Seni cuidam in Vicin. S. Appolinaris eodem menſe evenit, neque ſanguinis iteratis emiſſionibus, aliiſve conſuetis remediis ſolvi potuit. Attamen ideo *Apoplexiam* hanc ab hac praecipue *polypoſa* cauſa derivandam eſſe exiſtimabam, quia certiorem de hoc ex praegreſſis conjecturam habebam. Ille namque per plures annos Aſthmate ſicco laboraverat, a quo Hyemis maxime tempore torquebatur, craſſam quandoque per excreatum lympham, modica tamen in copia, educens. Ipſi tamen ſemper rubeſcebant admodum oculi, atque inaequalis ſemper erat pulſus, non raro etiam intermittens. Huic, ſtatim ac Apoplexia correptus inopinato fuit, tumebat maxime univerſa facies, immo cum livore, tumebant oculi exterius prominentes, ſanguine non parum perfuſi, ſimulque pulſus pejorem, quam antea, inaequalitatem, atque *intermittentiam* oſtendebat, addito capitis maximo gravamine, atque reſpirationis *laborioſa* anxietate: Quibus addita ſimul Oris tortura, balbutiens factus, octo vix tranſactis diebus, e vivis miſere diſceſſit. Si itaque ex praegreſſis in hoc caſu facile erat deducere *Polypoſam* concretionem jam antea prope Cordis confinia habitam; quis non videt, quam facile in peculiari hac conſtitutione augeri haec ſucceſſive taliter potuerit, ut inopinatum hunc graviſſimum produxerit morbum? Lympha enim, quae circa Articulos, Glandulas, fauces, atque *intercoſtales* Muſculos, nec non intra Pectoris cavitatem, & in ipſa detracti Sanguinis ſuperficie congelari tunc viſa fuerat, atque variis in locis ſtagnando, varios pro diverſa affectae partis ratione morbos produxerat; Illa, inquam, lympha extimae hujuſce *Polypi* ſuperficiei adhaerens, ibidemque concreſcens, ipſum augere paulatim ita potuit, ut, praepedito repente libero ſanguinis circuitu, atque ad ſiniſtrum maxime Cordis Ventriculum congruo tranſitu, ipſe in ſuperioribus partibus, atque praeſertim in Pectore plus aequo reſideret, majoreque in copia accumularetur, eaſdem partes inſolito ſic opprimens pondere. Ex hiſce & Reſpirandi *anxietatem*, & *Apoplexiam* ipſam, aliaque *ſymptomata* omnia, & tandem mortem tuto derivari debere, nemo inficiabitur. Quod autem in hujuſcemodi conſtitutione non tantum habiti jam antea *Polypi*, ſuccreſcente mucoſa lympha, augeri facile poſſint, verum etiam de novo

novo produci; satis superque indicant *Pseudo-polypi* in Cadaveribus mortuorum ex *Pleuritide* hac eadem occasione observati, in ventriculis nempe Cordis, & auriculis, atque in majoribus etiam adnexis canalibus: quod ultro magis denotat *crusta* illa fere *coriacea*, quae in *Pleuriticis* externam undecunque affectorum *Pulmonum* superficiem fortiter cingere multoties visa est, & *pleuram* ipsam: de quibus singillatim agemus postea.

CVI. Subsequens Decembris mensis pluviosus nunquam fuit: quamvis quotidie ut plurimum densa caligine mane, & vespere obtenebratus aer esset, totaque plerumque die obductae Coelo nubes Solis lucem magna ex parte nobis surriperent. Usque ad medietatem hujusce mensis, moderato admodum ingruente frigore, satis placide dies transegimus: non item circa finem, quando gelida persaepe bruma solum coopertum fuit. Satis prospera frui tamen valetudine potuimus: consuetis exceptis *catarrhalibus* mitioribus morbis, & Gutturis maxime, nec non cutis *erysipelatosis*, & aliis etiam *efflorescentiis* variae indolis, juxta varias dispositiones Corporum, in quibus apparebant.

CVII. Non defuerunt tunc etiam *Pleuritides* in Urbe, benignae tamen indolis, quae raro insurgentes *Epidemicam* vere sapere constitutionem neutiquam poterant. Plebejos saepius, graviusque, atque Rusticanos maxime corripiebant. Morbos hosce iis facilius evenire putabam, quia ob graves indesinentes labores, ipsi maxime calescebant, subitoque ob brumalem circum ambientem aerem frigescere coacti erant. Neque alia de causa & facilius, & frequentius, & gravius Pectoris omnis generis morbis, atque *Pleuritide* exquisita magis laborare arbitrabar Gallos, & Pedemontanos Milites, qui in generosa tunc obsidione inexpugnabilis Castri Piceleonis contra Imperiales milites diu noctuque insudabant, ibidemque brumalis rigidioris aeris noxas, vicissitudinesque omnes ferebant. Quamplures ex hisce militibus in Nosocomio majore hujusce Urbis (cum nondum militaria AEgrotantium Hospitia parata essent) curandos habui, eosque magna ex parte pristinae restitutos valetudini cito vidi; ita ut ex ducentis, qui gravissimis hisce Pectoris variis morbis detenti tunc ibidem fuerunt, vix decem circiter tantum Mortis victimae remanserint.

CVIII. Hinc nil penitus mirum mihi tunc erat attendere, quod, dum pauci admodum ex Civibus gravioribus hisce Pectoris morbis detinebantur, Urbana magis, atque maxime Rustica plebs laboribus indesinenter vexata, hujusce constitutionis inclementiam, & noxam tam graviter ferret. Etenim Bernardinus Ramazzinus in observationibus Medicis, sicuti in omnibus praeclariissimus, docet, anno 1691. post temperatum aerem, praegressa ante pluviosa constitutione, ac postmodum rigidiore frigida subsecuta, sanguinis coagulationes subortas esse, indeque *Pleuritides*, *Peripneumonias*

nias &c., quod pariter & Thomas Sydenham se observasse asserit in constitutione *epidemica* anni 1675., quae quidem ex toto similis fuit alteri, quae anno 1730. quaqua versus crudeliter dominata fuit, dum per totam Italiam, & ultra *Rheumatici* omnis generis morbi, & lethales praesertim Pectoris AEgritudines grassari visae sunt. Id ultro magis quisque passim experitur, dum aut immoderato motu, aut igne, aut interna qualibet, externave causa, summopere excalefactus, frigidiori illico aeri expositus, *Rheumate* statim detinetur, aut saltem *Coryza*, aut *Branchos*, nec raro etiam gravibus aliis *Rheumaticis* morbis, & *catarrhalibus* febribus, a quibus non nisi accedente copioso sudore universali, aut affluente urinae copia, liberatur. Quod ultro magis confirmat Desiderius Jacotius, dum morborum Thoracis causam a *destillatione* a Capite frequenter derivari sentiens, sic distincte ait (23) *Causa est destillatio a Capite frequens, ut australina constitutione repleto humoribus capite, quos aquilonia succedens constringendo exprimit, & frigore Thoraci nocens ipsum ad excipiendum praeparat.*

CIX. Si haec vera sint (quae quidem in dubium revocari haudquaquam possunt) quis non videt, cur tam facile & Rustici, & Plebeji, & pugnantes tunc Milites hujusce frigidioris aeris constitutionis Tyrannidem passi distincte fuerint? dum caeteroquin perfecta plerumque valetudine fruebantur alii quamvis sub eodem prorsus degentes Coelo. Etenim id quod subita aeris mutatio ab Australi in Borealem praestat, id adamussim efficere tunc poterat rigidus aer, excalefacta jam a laboribus Corpora, immediate afficiens. Namque eatenus Corpora nostra, Aquilonaribus dominantibus ventis post Australem constitutionem paulo antea habitam, *Rheumaticis* omnis generis affectionibus, atque Thoracis praecipue gravioribus morbis divexantur: quatenus copiosa antea suscitata, habitaque ob laxiorem, magisque amplam meatuum cutis dispositionem perspiratio repente postea praepeditur, atque ex toto, fere dixerim, tollitur, corrugatis nempe maxime cutis fibris, ejusdemque *secretoriis* porulis magna ex parte occlusis. Eadem autem in casu nostro militare posse ratio videtur. Siquidem, dum Rustici illi, & Plebeji, & praesertim Milites viriliter propriis muneribus insudabant, nullis prorsus laboribus parcentes: aucta inde in ipsis pari ratione Sanguinis velocitate, pariterque humorum universa massa subdivisa, attenuataque, atque ad *Lymphaticam* indolem plus aequo redacta, augebatur eodem modo insensibilis, atque sensibilis perspirationis mensura. Hinc frigidioris aeris vis eodem tempore adjuncta Cutis fibrillas corrugans, *secretorios* illico porulos adstringendo, minorem paulatim perspirationi semitam reddebat: quae ideo ipsi minus proportionata erat; quia, ob antehabitam Sanguinis jam indicatam dissolutionem, secernendae lymphae copia ita adau-

(23) *Desid. Jacot. Com. in Coac. Hippoc. lib. 5. Sec. 2. n. 18.*

cta erat, ut praepeditam ſubito per ambitum Corporis ipſius excretionem aliarum partium, & Renum maxime ſecretiones ſupplere ſatis haudquaquam poſſent. *Reconcentrata* ideo, ut ajunt, & copioſa magis Lympha reddita in internis reſidens partibus, coagulataque, *Rheumaticis* hiſce progignendis morbis anſam praebuit, qui in illis facilius partibus (habita tamen ſemper ratione variae defatigatorum Corporum temperiei) ſiſtebantur, quae aut ob majorem *lymphaticorum* ductuum numerum, affluente magis Lymphae copia gaudebant, aut immediate occurrentis rigidioris aeris injuriis magis expoſitae erant: ut ex dictis ſupra ſatis conſtat. Praeter quam quod aliunde etiam explicari commode poteſt, cur tum Milites, tum Ruſtici dicti gravibus continuo laboribus tunc vexati, indeque maxime excalefacti, rigidioris aeris injurias extrinſecus ſimul ferendo, Pectoris hoſce morbos, & gravius, & facilius ſubiverint: ſi animadvertamus, quod liquida quaeque, quo magis antea caluerint, eo firmius concreſcunt, ſi glaciari poſtea quomodocunque cogantur; quod & Clariſſimus Deſault in diſſertatione de Phthyſi cum Galeno optime ſic aſſerit. *L'experience confirme ce ſentiment de Gallien, qu'un poulmon échauffé vienne à reſpirer un air froid, les humeurs ſe condenſent, par la même raiſon que nous voyons glacer en plein été les liqueurs quand on les répand chaudes dans des vaſes glacez.*

CX. Nec tantum Ruſtici iſti Homines, & Plebeji facilius, quam alii, hiſce morbis Pectoris detinebantur: verum etiam inde gravius aegrotabant, atque magis in ancipiti verſabantur: quod & alias etiam obſervare mihi contigit. Verum hoc divini Senis oraculo optime confirmatur. (24) *Exercitata, ac denſa Corpora* (ait ipſe) *citius a Pleuriticis morbis, & pulmonariis intereunt, quam otioſa:* cujus rationem optime ſubdit Hollerius, quia (25) *quo minus per adſtrictionem cutis exhalat, ita plus materiae relinquitur putredini, & incendio. Contra in aliis multa exhalant, quia fere mollia ſunt.* Unde & Deſiderius Jacotius ibidem merito deducit, quod (26) *qui bene perſpirant, debiliores, & ſaniores, & a morbo facile convaleſcunt. Qui male perſpirant, priuſquam aegrotant, fortiores ſunt: ubi vero aegrotaverint, difficile a morbo convaleſcunt.* Quamobrem ſi de robuſtioribus Hominibus Thoracis morbis detentis timendum magis eſt, quia ob nativam cutis denſitatem minus perſpirant; omni jure ex eodem Hippocratis effato pariter conſtat, quod & facilius iiſdem AEgritudinibus tentari poſſint, quae non aliunde melius, quam a cohibita perſpiratione derivantur: quod ſaniores Medici omnes fatentur.

SECTIO

(24) *Hippoc. in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 45.* (25) *Holler. in Com. Hipp. ibid.*
(26) *Deſid. Jacot. Com. in Coac. Hipp. ibidem.*

SECTIO SECUNDA

Constitutio Hyemalis Anni 1734.

CAPUT PRIMUM

Lymphaticorum morborum, & Pectoris maxime causa perpenditur, simulque Pleuritidum generales differentiae proponuntur.

CXI. Praegressam jam hujusce Mensis constitutionem non absimilis, & forte pejor aeris conditio novo initiante anno 1734. excepit, praesertim usque ad medietatem mensis Januarii. Etenim tunc quotidie sub nubilo degebamus Coelo, nunquam tamen pluvioso, flantibus saepissime Australibus ventis. Tunc autem *Rheumaticas* affectiones pluſquam antea grassantes vidimus: atque ego ipse catarrhali correptus inopinato febri cum rigore, *Tonsillarum* tumore, difficili deglutitione, Capitis *gravativo*, & quandoque *lancinante* dolore, Aurium sonitu, aliisque hujusce modi *symptomatibus* octo circiter diebus commune, fere dixerim, vectigal solvere coactus fui. Ab hisce omnibus ex toto liber evasi sudoris copiosi provido beneficio: quod ultro magis ostendebat praegressam Lymphae crassiorem indolem, ejusdemque subsecutam concretionem in extimis Capitis partibus, atque glandulis, a quo unice genuinam hujusce morbi causam petendam esse putabam.

CXII. Haec eadem Lymphae crassa constitutio, atque ad stagnandum proclivitas eo magis invaluit, accedentibus saepius Australibus ventis, atque identidem Borealibus promiscue simul dominantibus. Quare aer eo magis nebulosus, humidus maxime, simulque frigidus plus, quam antea, fiebat. Tunc ideo, laxatis quammaxime in extima Corporis superficie fibris, minorem ibidem, aliisque simul in partibus immediate magis Aeri expositis obicem inveniens Sanguis, *laterales secretorios* Lymphae tubulos facilius subibat, indeque extra aream *circulationis*, fere dixerim, aberrans & stagnans, varios suscitabat morbos plus minusve graves, habita ratione affectae partis, simulque copiae sanguinis residentis, atque praesertim pro diversa Corporum affectorum dispositione. Hinc & *Anginas*, &

Pleuritides varias, & *Erysipelas*, nec non *peticulares Lymphaticas* aliquas febres saevire plusquam antea observavimus. Attamen morbi isti mitem sortiebantur indolem, atque perquam facile solvebantur, aut sola Sanguinis sufficienti emissione, aut copiosis aquae potionibus calide sumptis ad sudorem promovendum. Sic omnibus tenax admodum, atque plusquam antea crassus in educti sanguinis superficie *pleuriticus* apparens cortex, exuberantis crassioris lymphae dominium indicabat.

CXIII. Prope medietatem hujusce mensis, feriantibus magis Australibus ventis Aquilonarium successive vires fere quotidie experti fuimus. Unde perquam raro Coelum nubibus obtenebratum fuit, rigidumque frigus inopinato se protulit, plus, minusve identidem saeviens, pro ut occurrentium quandoque Australium ventorum vis Borealium saevitiem compescceret. Non absimiles ideo prioribus Morbi tunc erant, graviores tamen, & praecipue *Pleuritides*, juxta Aquilonarium ventorum dominium; dum è contra de glandularum quibuslibet *Rheumaticis* affectionibus in Austrina potius constitutione plus solito dominantibus, observatu dignum fuit.

CXIV. Cum inter occurrentes tunc morbos omnes, *Pleuritides* praecipue, aliaeque Pectoris variae AEgritudines, utpote majoris momenti, magisque infensae, primariam Medici expeterent attentionem; ad eas singillatim perscrutandas, earundemque causas intime magis dignoscendas, omnem operam diligentius contuli. Quare cum in Urbe tunc pauci admodum gravioribus hisce morbis detinerentur, totus eram, ut in Nosocomiis maxime Plebejis Rusticisque, atque Gallis Militibus acutis plerumque hisce morbis Pectoris detentis, accuratiore solicitudine praesto essem. De eorundem enim difficillima cognitione, atque curatione ab expertissimo Baglivio monitus satis eram, dum sic effatur: (27) *O quantum difficile est curare morbos Pulmonum! O quantum difficilius eosdem cognoscere, & de iis certum dare praesagium! Fallunt vel peritissimos, & ipsos Medicinae Principes.*

CXV. Quamvis morbi hi Pectoris, sicuti & aliae quaelibet tunc occurrentes maxime lymphaticae affectiones vario modo invaderent, atque ob diversorum *symptomatum* comitatum, affectarumque simul partium rationem variam, plus, minusve lethales, atque contumaces fierent: eadem tamen meo judicio generalis in omnibus dominabatur causa. Omissis enim extrinsecis quibuslibet causis (quas in Militibus praecipue ab immoderatis Corporis violentis exercitationibus, tum & in Plebejis ab indesinentibus laboribus petendas esse supra indicavimus) una erat specialis tunc vigens aeris constitutio jure merito inculpanda. Constat quippe ex dictis, atque ex Hippocrate ipso, & Celso, quod in austrina constitutione tum solidorum fibrae omnes laxantur, atque enervantur maxime, tum fluida dissolvuntur

(27) *Baglivius cap. proprio de Pleuritide.*

vuntur nimis, simulque hostilis lymphae supervacanea copia accumulatur: unde ob utramque causam languida admodum redduntur Corpora, ad motum inepta, atque humorum superfluitatibus perquam gravata. Hinc quo usque exuberans haec lymphae copia per apertos cutis porulos dissipari satis poterat, nihil inde patiebantur manifeste Corpora, quamvis consuetis obeundis muneribus non aeque idonea essent. Ast cum tunc persaepe, quin immo ut plurimum Australem constitutionem Borealium ventorum dominium sequeretur: (28) spissato hinc maxime Corpore, atque repente seclusa tam necessariae perspirationi via; totum id, quod supervacaneum extra protrudendum erat, intima Corporis penetralia subire debebat, atque cum universa humorum massa Corpus quaqua versus pervadere. Factum ideo fuit, quod a *lymphatico* hoc exuberante pondere partes illae praecipue premerentur, ad quas ex consueto naturalis OEconomiae instituto uberior lymphae copia transferri consueverat, ut supra adnotavimus. Attamen non omnia Corpora pari modo ab hoc lymphae excessu laedebantur: cum in aliquibus aequa ratione Renum adaucta secretio idoneum subrogaret praesidium, quo nil melius in hoc casu erat unquam optandum. Neque partes omnes excedenti lymphae gurgite sic pressae parem sortiebantur noxam; sed illae praesertim, quae utpote aeri magis expositae, ipsius rigoris saevitiem in aquilonari constitutione patiebantur. Porro in illis sic congesta lympha paulatim concrescebat, variasque suscitabat morbosas affectiones variis earundem dispositionibus adamussim respondentes.

CXVI. Hinc *Rheumaticorum* quorumlibet, seu, ut ajunt, *Catarrhalium* AEgritudinum tunc variis modis grassantium unica & genuina origo prodiit. Hinc earundem mutationum, cursuum, & *symptomatum* tutior, & melior ratio emergit. Qua de re, & cutis varias affectiones, seu *erysipelas*, *tubercula*, & *Tonsillarum* tumores, *inflammationes*, nec non *Articulorum*, & *musculorum* varios morbos &c. hinc derivari quilibet videt. Eandem cum istis sortiebantur originem *Pleuritides* variae tunc quoque dominantes, & Thoracis omnes morbi, qui ab eadem crassescente lympha, atque undecunque stagnante fiebant; cum eundem, tum in his, tum in illis, *pleuriticum* tenacem *corticem* sanguis detractus proferret. Ex hoc fortasse factum fuit, quod antiqui Medici, peculiares nondum lymphae proprietates, & motus satis callentes, morborum hujuscemodi omnium, & Thoracis maxime causam a *catarrhis* a Cerebro ad Pectus fluxione deduxerint; sicque somniatis Capitis *destillationum*, ut ajunt, vicissitudinibus veram istarum AEgritudinum genesim, atque de iisdem ratiocinandi modum, & curandi rationem, tanquam firmo fulcro, minus haesitanter adaptaverint.

CXVII. Si qui unquam sint adhuc in

(28) *Cels. lib. 2. Cap. 1.*

in anatomicis Recentiorum cognitionibus misere caecutientes, qui obsoletae jam sententiae huic adstipulari non erubescant : consulant quaeso praeclaris. Malpighium, atque ab ipso discant, quod si unquam modica aliqua lymphae portio a Capite ad Pulmones defluere potest ad morbos ibidem varios aliquo modo suscitandos, illa non a Cerebro, sed a Glandulis in illis partibus jacentibus separatur . (29) *Et ut verum dicam* (inquit ille) *satis dubito, quod adsint Pleuritides factae a materia, quae a Capite descendens per Trachaeam, inflammet Pulmones; quoniam tota materia humectans Os, & Palatum provenit a Glandulis dictarum partium, uti evidenter ostendit Anatomia, non autem a Cerebro, estque in pauca quantitate; immo affluxus dictae materiae solito major provenit ab impetu, & perturbatione quae habetur in vasis sanguineis totius Corporis*. Nec tantum Caput, veluti genuinum istorum morborum principium, habent, ibidemque ratiocinia sua quomodocunque firmant, sed malesano hoc ducti praejudicio, ad Caput praesertim, tanquam verum fontem, totam curationis operam, solicitudinemque sedulo admodum dirigunt ; de quo acriter dolet eruditissimus Bernardinus Ramazzinus, dum sic adversus ipsos jure merito invehit : (30)

Non desunt tamen adhuc, qui
Obstipo Capite & figentes lumine terram,
Antiquorum placitum veluti mordicus tueri, nec desunt in morbis Pectoris Caput non solum Pharmacis, sed Ferro & igne tanquam Reum plectere.

CXVIII. Attamen nil penitus mirum erat, quod Pectoris praesertim variis morbis illi facilius laborarent, qui alias iisdem, aut aliis hisce analogis affectibus vexati fuerant. In illis enim, qui hasce Pectoris AEgritudines passi fuerant, & praesertim cum *suppuratione* pulmonaris substantiae, ipsa ibidem, ubi constiterat alias morbus, corrugata pari ratione erat, seu *callositatem* quandam fere induerat: eodem prorsus modo, quo fit in abscissis quomodocunque, combustis, vulneratisque externis partibus, quae nunquam pristinam structuram acquirunt; sed ibidem contrahuntur, atque in callosos tumores assurgunt. *Corrugationes* istae, seu *callositates*, seu aliae quaevis sint hujuscemodi morbosae in partibus relictae dispositiones humorum motibus obstant. Quamobrem, dum aliunde, (ob peculiarem praecipue aeris conditionem ad id specialiter conferentem) Sanguis, atque lympha crassior reddebatur, atque ad concretionem maxime proclivis: in hisce potius, quam aliis partibus facilius coagulari poterat, cum ibidem ex dictis major adesset renixus, qui lymphae aliunde tardius se moventis fluxum praepedire ultro valet. Hoc unico ratiocinio percipere satis possumus, cur ii omnes, qui alias venerea lue laborarunt: qui Arthritide detenti antea sunt: qui callos in digitis Pedum, aut in aliis Corporis partibus gestant &c. veridica se gestare Barometra conquerantur, mediis quibus quorumcunque

(29) *Malpigh. in Oper. posthum.* (30) *Bernard. Ramaz. in constit. anni 1691.*

que temporis vicissitudinum praesagia turo proferunt: cum juxta Aeris peculiares dispositiones vehementes in hisce partibus reviviscere dolores sentiant. Quod si partes istae alias male affectae, juxta varias aeris dispositiones tam facile patiuntur, cum facile in iisdem lymphae concretiones fiant; quanto facilius id evenire posse credendum est in Pulmonum substantia alias labefactata, quae, utpote laxior, irruentis intro aeris damna citius, faciliusque patitur, atque uberiore, quam caeterae partes, lymphae copia continuo irroratur?

CXIX. Verum, licet in omnibus, qui tunc Thoracis varios morbos patiebantur, eadem propemodum, ut diximus, generalis causa vigeret, non eadem tamen ratione, atque cum iisdem *symptomatibus* aegrotabant. Morbi enim isti, juxta diversitatem partis, quam primario obsidebant, diversa praeseferebant *symptomata* plus, minusve metuenda: sive ii in externis, atque continentibus Pectoris partibus residerent, sive intima *Thoracis* penetralia subeundo, in contentis etiam vario modo firmarentur. Hanc morborum Pectoris varietatem ab affecta parte merito petitam & ipsi Veteres omnes Medici adamussim indicarunt, atque praesertim expertissimus Hippocratis commentator Desiderius Jacotius, dum asserit, quod (31) *Partes affectae eaeque praecipue sunt Musculi, Pleura, capacitas Thoracis, Pulmo, Cor, Mediastinum, Diaphragma*. Nec tantum ratione affectae partis, sed & ratione diversi humoris praecipue stagnantis, *Pleuritides* tunc occurrentes magis, minusve lethalem proferebant indolem, propter quam facilius, difficiliusve solvebantur, fausto, vel infausto exitu. Etenim, aut Lympha solum in Corpore exuberans, atque occurrentis rigidioris aeris occasione concrescens, in *Thoracis* partibus residebat, easdem tumefaciens, absque ulla ne minima quidem sanguineorum canalium disruptione; aut ob lymphae factam congestionem, & concretionem in Pectore laceratis simul, & *lymphaticis*, & sanguineis ductibus, sanguis ipse transfusus, atque extra *circulationis* aream dejectus, ibidem cum lympha simul residens varios progignebat tumores. Utrinque variae insurgebant *Pleuritidum* species, quae attenta diversitate affectae partis, variis stipatae erant *symptomatibus*, propter quae plus, minusve graves evadebant. *Pleuritides* autem primae speciei *lymphaticae simplices* dici merito possunt: Secundae vero *lymphatico-sanguineae* nomen sibi adsciscunt. Praeter hasce adsunt & aliae, quae *sanguineae simplices* vere sunt, aliaeque, quas *lymphatico-bilioſas* appellandas esse arbitror, ac demum aliae *compositae*, quae de istarum omnium natura vario modo participes sunt: de quibus omnibus peculiares a me habitas observationes distincte hic proponam.

Antequam tamen de *Pleuritidibus* hisce singillatim differere aggrediar, operae pretium me facturum censeo, si nonnulla hic ultro subdam, quae

Lym-

(31) *Desid. Jacot. Com. in Coac. Hipp. Sec.* 2. *l.* 5. *n.* 18.

Lymphaticorum morborum ſupra poſitam cauſam illuſtrare magis poſſint, adhibitaque ibidem ratiocinia confirmare, atque tueri. Etenim dum reliqua omnia jam tranſacta typis mandaveram, atque ſubſequens caput Typographo imprimendum cum reliquis vix vix commiſeram, forte fortuna optatum jamdiu aureum librum Jacobi Keilii accepi, *Tentamina Medico-phyſica* acerrimo ingenio, ſublimique doctrina, nec non tutiore obſervationum lumine exarata complectentem, una cum *Medicina Statica Britannica &c.* Celeberrimum hoc praeclariſſimi hujuſce Auctoris opus maximis encomiis merito undique acceptum evolvens, in diſquiſitiones duas ad calcem poſitas fortuito incidi, quarum primam, utpote propoſito noſtro inhaerentem libenter ſtatim perlegi. In hac, dum eruditiſſimus hic Auctor *de frigoris ſuſcepti cauſa* agit, hanc ab impedita *perſpiratione* neutiquam pendere arbitratur. Quamobrem coñunem de cauſa tuſſis opinionem penitus evertit, atq; per conſequens *catarrhalium* aliorum quorumlibet morborum hyemis tempore magis, & frequentius ſaevientium originem a nemine, ut ipſe ait, ne in dubium quidem vocatam, a veritate alienam prorſus eſſe, ſolidiſſimis rationibus, experientia ipſa favente, demonſtrat. Non enim in aere frigido, quam in calido valde imminui *perſpirationem* putat; atque proinde *humorem per inſenſibilem perſpirationem eliminari ſolitum, ab aere frigido, cutis ſpiracula conſtringente, & occludente, intus detentum, & in Pulmonis, faucium, nariumve glandulas depluentem, frigoris ſuſcepti ſymptomata excitare*, abſolute negat. Qua de re habitis, iteratiſq; in ſtatica ſua praecedentibus obſervationibus, praeter rationes etiam, firmiter, omnique jure inhaerens, ex hiſce ſatis & abunde patere, ſtatuit, *nec perſpirationem a frigore ſuſcepto diminutam eſſe, nec diminutam perſpirationem tuſſim provocare, vel provocatae humorem ſuppeditare poſſe.* Unde ſic certe concludit. *Cum igitur a quantitate ſanguinis aucta non proveniat tuſſis, a qualitate mutata ut proveniat, neceſſe eſt; quae ſane qualitas ab aere frigido inducitur, non cutis poros conſtringendo, ſed ſanguini ſe admiſcendo, frigorificiſque ſuis particulis (iiſdem fortaſſe, aut ſimilibus, quibus aquam conglaciat) quarundam particularum ſanguinearum copulam adaugendo; adeo ut, qui ab hujuſmodi copulis conſtituitur humor, Pulmonis, faucium, nariumve glandulas, copia, naturali longe majore, perfluat.* Id ipſum confirmat in ſequente diſquiſitione ſecunda *de vi attrahente*, dum ſic effatur. *Quod ratio evincit, idem experimentis confirmatur; quibus certo certius conſtat, ſuſcepti frigoris ſymptomata non ab impedita perſpiratione, ſed ab aeris per cutis poros ingreſſu provenire.* Sagaciſſimi hujuſce Auctoris Dogmata haec perpendens quilibet primo intuitu aſſerere non verebitur, ratiocinia quaelibet ſupra a nobis propoſita, quibus non hyemalium tantum, verum & aliorum quorumcunque morborum, juxta conſuetas anni temporum viciſſitudines occurrentium, cauſas breviter enodare curavimus,

vimus, tam debili insistere fulcro, ut illico, juxta hujusce Auctoris opinionem, falsa comperiri merito possint. Non abs re itaque erit, si arrepta occasione pauca hic denuo subdam, quae dogmata haec cum allatis supra ratiocinationibus conciliare satis valeant; sicque erroris notas, quas ex his ideo cavillatores fortasse aliqui mihi adscribere quaererent, a me tempestive avertam. Hinc tamen tantum abest, quod perspicacissimi hujusce Auctoris superpropositis observationibus in accuratissima statica sua, fidem denegare unquam audeam, ut potius me ipsius assectam praestare, glorioſum mihi esse ducam. Id unum innuam, quod & ipse in praefatione notat, quod nempe, quantum circa hujusmodi observationes *inter Italos, ac Britannos discriminis sit*, exaratae ab ipso tabulae satis superque indicent. Qua de re dum hasce amplectimur, *Sanctorianam Staticam* penitus respuere, nefas esse arbitror. Utrinque propria, & veridica emanat lux, qua Rationalis Medicus, ad morborum causas enucleandas, dextere manuduci debet. Certo enim certius cuique patere censeo, praecipuum inter Italos, ac Britannos discrimen, tum a diversa corporum textura, ab Aeris circumambientis temperie varia, a peculiari ventorum dominio, a speciali victus regimine, atque ab aliis innumeris fortasse discrepantibus rationibus petitum, non incongruum esse, ut inde, aliqua saltem ex parte, utrinque idonea veritatis lux derivanda sit. Verum, ut ad rem propius accedam, omissa interim *Sanctoriana Statica*, nonnullos ab eodem Keilio Aphorismos Staticos seligam, qui suprapositam ipsius opinionem non ex toto ratiocinationibus nostris adversari, aperte demonstrant. Dicit ipse, quod *aestiva perspiratio, hyemalem longe excedit*. Insuper *in die aestivo maxima perspiratio est trium fere librarum: in hyemali minima est sesquilibra:* ut ipse docet. Attamen licet ex allatis ab ipso observationibus liquido constet, quod *ea, quam perspiratio naturalis patitur, latitudo, est inter sesquilibram, & tres libras*: simulque pateat, quod *hos limites nunquam transit salubris, & naturalis perspiratio; sed modo hic, modo illuc, pro varia corporis conditione inclinat:* pariter *ultra, citroque latitudinem suam naturalem perspiratio fertur, vel calore, & exercitio, vel frigore, & quiete*: pro ut ipse postea subdit. Itaque si ex hisce clare deducitur, longe minorem hyemis tempore *perspirationem* haberi: in confesso quoque hinc erit, eo magis ultro, magisque *perspirationem* imminui posse, quo magis rigida fuerit hyemalis constitutio, simulque quo saepius, quo crudelius aquilonares dominentur venti, aliaeve quaevis vigeant causae, quae rigidiorem reddant aerem. Stante itaque Clarissimi hujusce Auctoris asserto, quis unquam inde deducet merito, supra allata ratiocinia nostra corruere posse, aut tanquam minus veridica comperiri? Si occasione rigidioris constitutionis plus, minusve saevientis, pari ratione, *perspiratio* decrescit; in eadem certe

ratione

ratione *perſpirabilis* retenti humoris moles totam humorum maſsam augere debet, atque praeſertim Lymphae, cujus prorſus indolis *perſpirabiles* minimas moleculas eſse, nemo recte unquam inficiabitur: Hoc idem eſt, quod ſupra, Sanctorianis inhaerentes obſervationibus, innuimus; quod ſimul, & ab ejuſdem Keilii Aphoriſmis neceſsario elicitur. Diximus quoque, quod *perſpirabile* retentum tunc magis nocet, faciliuſque variis *Lymphaticis* accerſendis morbis anſam praebet, cum per alias vias id educi ſatis nequeat: ut per urinas maxime, quod diverſa ratione evenire, juxta varias corporum, & temporum diſpoſitiones, Sanctorius Sect. 2. Aphor. 19. ſic docuit: *Debiles magis hyeme, robuſti aeſtate, perſpirabile retentum in urinam convertunt*. Si ſupervacuum *perſpirabile* ſic retentum per *urinarias* vias eliminari nequit, aliquando etiam per alvum educitur, quod ego ipſe in enarrata conſtitutione eveniſse animadverti, ſed rarius. Si nullo autem modo id natura praeſtet, ex dictis eadem proportione ſalivae copia hyemis tempore augetur, quod diſtincte monet Pitcarnius in diſsertatione *de motu, quo cibi in ventriculo rediguntur*, ſic. *Hic autem moneo, majorem ſalivae proventum hyemi proprium ad perſpirationem nimis imminutam pertinere, ab eaque pendere.* Attamen ego quoque, aliam, praeter haec, exquirendam eſse cauſam puto Hyemis tempore ſpecialiter vigentem, quae Hyemalium quorumcunque dictorum Morborum principium vere conſtituit. Quo uſque enim *perſpirabile* retentum lymphae molem undique auget, haec autem debitam obtinet fluiditatem, propter quam ad motum ſatis expedita quaqua verſus corpus pervadit: nullae inde *ſtagnationes* fiunt, nullae *lymphaticae concretiones*, atque proinde nullae emergunt hyemales aegritudines: licet, ſervata ratione copiae *perſpirabilis* retenti, corpus majoris ponderis evadat. Concedam itaque cum praecitato hoc Auctore, praeter haec, a frigido aere *frigorificas*, ut ipſe ait, particulas emanare, corporis porulos undique ſubire, eaſdemque univerſam humorum maſſam pervadendo, *quarundam particularum ſanguinearum copulam adaugere*: puta lymphae praeſertim ad concreſcendum magis idoneae, quae poſtea variis in partibus, ut diximus, coagulata, & ſtagnans varios procreat morbos plus, minuſve metuendos. Mihi enim firmum, ratumque eſt cum Keilio in ſtaticis aphoriſmis, quod, *per omnes Corporis poros continuus, faciliſque aeri patet ingreſſus, & egreſſus*. Hac poſita ſententia, patet facile, praeter dicta, cur poſt *auſtrinam* humidiorem aeris conſtitutionem diutius dominantem, *Aquilonia* ſubſecuta plerumque, & majores numero, & graviores Pectoris varios morbos procreaverit, ut ſupra obſervavimus. Ab humidiore enim aere, ideo Lymphae moles praeſertim quammaxime augetur; quia indefinenter aer iſte cutis poros undique pervadens, novas ſemper ſanguini addit aqueas particulas, quae ſucceſſive in majorem copiam congeſtae, accedente *aquilonari* conſtitu-

stitutione, difficilius egredi possunt. *Aquilonaribus* enim dominantibus ventis, dum cutis fibrillae undecunque corrugantur, minora redduntur *perspirationis* ostiola, simulque *frigorificae*, quae ingrediuntur, particulae exuberantem variis in locis lympham figunt, atque ad *concretionem* citius, validiusque cogunt. Secus evenit in *aquilonari* simplici constitutione, quæ, non derepente post Austrum irruat, sed paulatim accedat. Nam tunc *Aer purus, & tenuis, humidi parum habet, quod corporibus etiam inanitis suppeditet:* ut Keilius disquisit. 2. de vi attrahente docuit. Unde tunc, & si *frigorificae* ingrediantur particulae, minorem inveniunt copiam humoris illius, quem facilius figere possint. Animadvertendum tamen est, quod si *Aquilonia* simplex constitutio diutius perduret, *lymphatici* quoque morbi pariter fiunt. Siquidem, cum diutius hinc corrugata remaneat cutis, sicque diutius adstricti *perspirationis* meatus, quotidie *perspirabile* retinetur, quod in dies majorem semper in molem intus coacervatur, eodemque tempore accedentibus *frigorificis* supradictis particulis, stagnat, atque concrescit. Quae omnia allatae supra observationes, aliaeque, quae sequentur, satis superque confirmant. Hisce etiam positis, habitas supra aestivorum morborum explicationes veritati consonas esse comperiemus, si ultro dicamus aestatis tempore, loco *figentium* dictarum particularum, *dissolventes* alias aestivum aerem corporibus suppeditare, Bilis magis activae copiae in dies augendae perquam idoneas: unde non immerito Sanctorius ipse Sect. 2. Aphor. 35. monet, quod *Corpora acriori perspirabili aestate referta sunt, quam hyeme*. Ad alia itaque transeamus.

SECTIO

SECTIO SECUNDA

CAPUT SECUNDUM

Pleuritis lymphatica ſimplex, ubi & de Pleuritico cortice, & ratione emittendi ſanguinem in hiſce morbis.

CXX. Genere *lymphaticarum ſimplicium* ſpeciales tunc vidimus *Pleuritides* quaſdam, quae inopinato corripientes gravia ſtatim in initio *ſymptomata* oſtentabant; aſt paulo poſtea ad exitum feliciter pergere videbantur aut ſeptima, aut nona die, ſemper ante decimam quartam. Haſce plerumque levis praeibat rigor, abſque ordine procedens, atque extenſus. Dolor ut plurimum non pungens, ſed *gravativus* potius ex alterutra, vel utraque parte, quandoque uſque ad jugulum, & brachium extenſus fiebat: cum rubore faciei vel univerſali, vel ex ea parte magis vigente, quae affectae reſponderet parti, cum reſpirandi maxima difficultate, praecipue in actu inſpirationis. Pulſus tamen magnus admodum erat, & mollis cum moderata frequentia. Hujuſcemodi *Pleuritides* copioſo ſemper accedente ſudore, quandoque etiam maxima urinae copia ſolvebantur; abſque quod nil penitus vel bilioſum, vel ſanguine tinctum, multoque minus purulentum per *exſcreatum* educeretur. Spumoſa tamen ſemper tenax, & albicans lympha copioſe prodibat, ob repetitas *Pulmonum* fortes concuſſiones occaſione tuſſis factas, a *lymphaticis bronchialibus* ductibus identidem ſeparata. *Pleuritides* hujuſce indolis, prae caeteris, ſanos Homines, & bene nutritos invadebant, illoſque maxime, qui nunquam alias hiſce morbis detenti fuerant. Etenim ipſi poſt violentas Corporis exercitationes rigidioris aeris injuriis ſucceſſive expoſiti, inopinato aegrotabant; inter quos Galli praeſertim jam ſupra dicti Milites. Hinc certe arbitrabar, *Pleuritides* haſce, utpote *benignae* ſatis indolis, minus quam alias, Medico negotium faceſcere debere, cum a craſſeſcente tantum lympha in Pectore originem ducerent. Exiſtimabam enim, quod certe in hiſce eodem prorſus modo, quo lympha in articulorum cellulis, aut muſculorum interſtitiis firmata, tum *articulares* varios, tum *Rheumaticos* dolores alios producit: ita & pari modo, diſruptis propriis ductibus, aut ſaltem plus aequo repletis, ipſa quo-

que

que transfusa, aut remorata circa *Thoracis* partes concresceret, ibidemque magna in copia coacervata *gravativum* efficeret dolorem, aliaque simul morbosa *phaenomena* nulla alia prorsus ratione tollenda, quam concrescentis lymphae congrua dissolutione. Hinc enim apta reddi ipsa poterat, ut proprios iterum subeundo tubulos, ad pristinam *circulationis* semitam reduceretur, indeque copioso succedente sudore, aut affluentis urinae beneficio, extra corpus eliminari posset: quod natura ipsa satis superque indicabat. Nulla ideo in hisce tutior aderat curationis methodus, quam quod necessariam hanc lymphae dissolutionem sanioribus omnibus, mitioribus tamen, praesidiis Medicus viriliter promoveret.

CXXI. Id, praeter caetera, commode admodum praestabat Sanguinis emissio *juxta* indigentiam parce magis, minusve celebrata: sicuti & diluentes potiones magna in copia calidae sumptae, & iterata fomenta etiam, quorum ope tenuvior dissolvens humor per meatus cutis obrepens, maxime intento satisfacere poterat. Praecipua autem mihi erat cura, ut AEgroti, pro ut fieri poterat, tepidi ambientis aeris beneficio gauderent, atque stragulis optime cooperti in lecto jacerent, ad solicitandam magis, magisque perspirationem, in qua unice tunc primarius curationis scopus aderat. Si Alvus inobediens erat, *Clysteres* emollientes praescribebam, aut Oleum amygdalarum dulcium, atque etiam Seminum Lini pro AEgrotorum tolerantia: solventibus aliis validioribus omnibus, & praecipue *catharticis* omissis, a quibus cane pejus, & angue in hisce morbis abstinendum esse, certe arbitrabar: tum quia Morbi causa nihil penitus in Abdomine resideret, tum quia peccantis lymphae expulsionem per Alvum non conveniret promovere, cum eam natura ipsa sudoris copia, aut urinae tuto semper perficeret.

CXXII. Quod si *Pleuritides* istae a concrescente in *Pulmonibus* sola lympha factae nil penitus metuendae erant: quanto magis faustum portendere praesagium poterant *spuriae* aliae, quae tunc quandoque occurrebant, utpote ab eadem tantum lympha derivatae, quae in interstitiis musculorum *intercostalium*, aliarumve externarum Pectoris partium moram traheret: Hasce ab illis facile distinguere quilibet poterat, manu affectae parti apposita. Si enim comprimendo, aut quomodocunque confricando dolor augebatur, statim de externa concretione judicium aderat. (32) *Externorum phlegmone pressu, contactuque deprehenditur, ac notham Pleuritidem parit*: admonet Desiderius Jacotius. Hinc in externis hisce evincendis *lateralibus* doloribus, praeter sanguinis emissionem (quam tamen aliquando omittebam, nisi aut de bene nutrito ageretur Corpore, aut doloris vehementia urgeret, aut suppressae consuetae evacuationes hanc specialiter expeterent) nullum melius, atque efficaG

(32) *Desid. Jacot. Com. in Coac. Hipp. l. 5. Sec. 2. n. 18.*

efficacius remedium experiebar, quam repetitos fotus ex simplici decoctione Malvae, florum Sambuci, Chamaemeli, & Seminum Lini. Ad inunctiones tum in hisce, tum in aliis *Pleuritidibus* raro admodum confugiebam, optime noscens, quod oleosae particulae difficili admodum modo poros cutis subeunt, nisi cum volatilibus, atque incidentibus aliis remediis efficaces magis reddantur. Hinc si unguentis, aut oleis in hisce casibus quandoque uti satius existimabam, aut ad ipsam *politice*, ut ajunt, confugere necesse erat: semper illis congruam spiritus Vini simplicis, aut *Camphorati* portionem adjungebam, ut illa magis permeare possent, quod & externis simul frictionibus promovere non omittebam. Sunt qui *Theriacam* tum in *nothis* hisce *Pleuritidibus*, tum in *legitimis* gravioribus ad sedandum dolorem, atque dissolvendos ibidem concrescentes humores etiam, atque etiam commendant. Ego tamen, utpote quorundam observationibus oculo praejudiciis obcaecato factis nil penitus fidens, semper existimavi, quod si *Theriaca* in hisce casibus prodesse unquam possit, id eveniat, quia calide applicata lenientes simul, ac dissolventes particulas per Cutis poros protrudit, quod aeque & melius praestare possunt, tum dicti fotus, tum inunctiones una cum spiritu Vini camphorato praesertim magis actuosae redditae, ut supra indicavi, atque ego ipse fausto toties eventu contigisse novi. Attamen in *externa* hac *Pleuritide*, sicuti & in omnibus aliis praeter haec externa remedia supra recensita, internas dissolventes potiones simul sumendas necessario monebam, ut intrinsecus lympham melius dissolvere, atque attenuare possem.

CXXIII. Verum licet *internae lymphaticae Pleuritides* jam supra expositae plerumque feliciter ad exitum medio tudore properarent, non in omnibus semper aeque benignam sortiebantur indolem. Quandoque enim tanta in copia *lymphaticus* humor totam undique *Pulmonum* substantiam inundabat, atque in extima praesertim eorundem superficie proprios ductus taliter adimplebat: ut ibi crassior factus, concretusque nullis unquam dissolvi praesidiis, atque inde removeri satis posset. Hinc gravi, quo tum interius, tum exterius detinebantur, pondere extra modum gravati *Pulmones*, vix consueto muneri paululum satisfacere poterant. Quare idonea sic deficiente sanguini ad motum concitatione, & ipse lente admodum successive movebatur, ita ut paulatim ad coagulationem vergens inevitabilem accerseret obitum. *Lymphaticas* graves hasce *Pleuritides* distincte novisse, atque adamussim explicasse expertissimum Lucam Tozzium constat, dum haec habet. (33) *Accidit preterea, ut ab impedito Lymphae cursu, vel etiam a copia, & crassitie ejusdem, quae in Pulmones irruit, contingat Peripneumonia; si videlicet illos expandere non permittat, atque sanguinis praeterfluentis motum quoquo modo retardet, unde haerens ipse*

(33) *Luc. Tozzius Cap. de Peripneumonia.*

ipse tumorem parit Phlegmonodem.

CXXIV. Crassioris, stagnantisque hujusce lymphae dominium in Pectore satis testabantur mortuorum ex hisce morbis cadavera: dum & crassam in *Pulmonum* cellulis latentem lympham, eorundemque *Parenchyma* intime ipsa imbutum, atque inde tumens maxime, induratumque conspicere datum erat, simulque extimam ipsorum superficiem, & quandoque etiam *Pleuram* ipsam mucosa hac lympha tam fortiter obvolutam, ac si nova coriacea, fere dixerim, fortis tunica exterius ipsis adjuncta esset. In hujusce modi *Pleuriticis gravativus* magis, quam in aliis, dolor aderat, praecedente rigore magis extenso, cum majore Pectoris angustia, ita ut non raro vix erecta cervice spiritum ducere misere possent, cum intenso admodum faciei rubore, atque tumore satis sensibili. *Lymphatica* tantum, & spumosa sputa aderant, ut supra dixi, magna in copia prodeuntia, quibus perquam raro sanguinea vix tenuissima filamenta immixta erant. Pulsus frequens semper erat, atque adstrictus, qui successive magis inde, magisque imminuebatur, quo magis affluente lympha universum *Pulmonum* tumescebat *Parenchyma*, majoreque inde facta vasorum compressione, minor remanebat aditus sanguini per *pulmonares* tubulos trajiciendo.

CXXV. Quando *lymphatica* haec pejoris indolis *pleuritis* nosci hinc opportune poterat, largius sanguinem emittere omni jure expediens admodum, atque praecipuum remedium erat. Quo enim magis tota sanguinis massa imminuebatur, magis proportionata fiebat arctatis, ob stagnantis lymphae compressionem, pulmonaribus vasculis liberius subeundis. Porro liberalis Sanguinis eductio tunc ideo magis conveniens erat, quia non solum *Pulmonares* capsulas crassa haec lympha propemodum adimplebat; verum & in ventriculorum Cordis, in cavitatibus, in auriculis, adnexisque ipsi majoribus vasis accumulata, & concrescens, *pseudo-polyposa* ibidem corpora construere solebat, quae juxta molem, atque configurationem suam, liberum sanguinis circuitum magis, minusve praepediebant. *Pseudo-polyposas* concretiones hasce in confinuis Cordis factas, atque praecipue circa sinistrum ventriculum aperte indicabat pulsus tum inopinato depressus maxime, atque imminutus, simulque inaequaliter vibrans, cum difficultate respirandi, atque anhelitu. Nec aliunde melius vitiosas hasce pulsus conditiones deducere quis poterat, quas non raro, superveniente affatim copioso sudore, totaliter solutas vidimus. Non enim ab organica quavis fixa causa talem pulsus inaequalitatem, & depressionem praestabat deducere: cum & derepente illae fierent, & derepente ut plurimum solverentur. Melius ideo conjectari hinc posse certe putabam, *Pseudo-polyposa* haec corpora in univrsali lymphae circa *Pulmones* congelatione fieri, atque in ejusdem provida dissolutione paulatim imminui, indeque ex toto evanescere: quo modo liberiore reddito

ſanguini circa Cordis confinia tramite, & priſtinus poſtea pulſui naturalis rhythmus reſtituebatur.

CXXVI. Tunc autem mirum mihi magis erat quandoque attendere maximam alterutrius pulſus ab altero diſcrepantiam: quando nempe aut dexter, aut ſiniſter pulſus inaequalis erat admodum, nullamque alter ſaltem ſenſibilem inaequalitatis notam praeferebat. Scio enim tum morboſa corpora in Cordis confiniis latitantia, (ſive veri ſint *polypi*, ſive *pſeudo-polypi* in *Pleuriticorum* Cadaveribus plerumque obſervati) tum & vitioſas quaslibet alias ad id conferentes Cordis, adnexorumve ipſi majorum canalium configurationes, pulſus inaequalitates varias progignere poſſe; ſicuti & *Pulmonum* vitia quamplurima pulſum omnimode a naturali ſymmetria dejicere. Verum tunc par ſemper motus ſanguinis vitium in utroque pulſu aequaliter deprehenditur: niſi tamen ſpecialis adſit alterutrius Arteriae Carpi mala diſpoſitio: quod parum refert. Quod autem in alterutro magis *ſyſtematicae* pulſationes fiant, dum in altero totaliter a naturali deflectunt ordine: hoc perquam difficile mihi videtur explicatu. Namque dum Cor male quomodolibet ſe habet, indeque Sanguinis propulſio in Aortam Arteriam non ſucceſſivo aequali ſemper impetu occurrit: incongrua haec ſanguinis propulſio aeque fit per *Subclaviam* Arteriam dexteram, ac per ſiniſtram, ſicuti & per omnes alias Arterias tum aſcendentes, tum deſcendentes, cum omnes ab eodem primario Aortae trunco deveniant; Quare & eadem incongrua ſanguinis commotio tam in dextero, quam in ſiniſtro pulſu fiat neceſſe eſt: dummodo, ut ſupra diximus, in alterutra ex *ſubclaviis* dictis organica peculiaris mala conſtructio non adſit majorem in una, quam in altera parte inaequalitatem producens, quae tamen, caeteris paribus, etiam extra *Pleuritidis* occaſionem evenire deberet. Ideo, quod tantum, vigente hoc morbo, talis diſcrepantia pulſus paſſim obſervetur, id peculiarem aliam ſuperadditam tunc indicat cauſam, quam diligenter inveſtigare tunc non omiſi, atque repetitis Cadaverum diſſectionibus intime magis pervadere in animo habui.

CXXVII. Hoc autem facilius aſſequi me poſſe arbitratus fui, quoties alterutrum ex *Pulmonibus* in ſuperiore parte verſus *axillares* ramos praeter modum tumefactum inveni, ibidemque fortiter adhaerentem, ut non tam facile illinc divelli poſſet, propter quod & *Subclaviae* ejuſdem partis Arteriae compreſſiones fieri maxime poterant, indeque pulſus inaequalitates variae ſuboriri. Praeterquamquod aliquando in alterutra ex *ſubclaviis* Arteriis, & Venis maxime *pſeudo polypoſas* concretiones varias latitare, cadaverum diſſectiones in hiſce morbis perſaepe oſtendunt: quod ulterius hujuſce *phaenomeni* patentem aliam indicat cauſam. Caeterum quod compreſſis Arteriis *Subclaviis* ex alterutra parte in eadem tantum inaequalitas pulſus ſuboriri poſſit, & ipſe indicat clariſſimus Vir Knips-Macoppe in Patavina celeberrima Univerſitate Medicinae Profeſſor

fessor famigeratissimus. (34) *Ita dextero pulsu inalterato* (inquit ipse) *sinistrum tantum inordinatum a Compressis Arteriis subclaviis, ob apostema sub axillae ejusdem lateris glandulis observavit Pannarolus &c.*

CXXVIII. Nec tantum *subclaviae* Arteriae, ob fortem adhaesionem tumefacti *Pulmonis*, compressiones fiunt, unde inaequalis ibidem, ut diximus, pulsus evenit: verum & Nervi quoque iisdem canalibus uniti pari modo comprimuntur: quare & tremores, & dolores, & consentientis partis contractiones, tumores *oedematosi*, atque etiam impotentiae ad motum, suscitari possunt. Sic ob eandem causam Nobilis Dominus Christophorus de Mussiis prope Divi Philippi Nerii Ecclesiam degens, quondam maximo derepente tremore in dextero brachio correptus fuit, cum ex eadem parte *suppuratio* in *Pulmone* facta esset, cum *acuto*, & *gravativo* simul dolore fere semper superius sub *Clavicula*, usque ad *jugulum* protenso. Tremor iste, & dolor paulatim evanuit dissolventibus variis, atque laxantibus simul extrinsecus adhibitis remediis, atque praesertim puris maxima copia per *exscreatum* educta, cujus ope affectus *Pulmo* a gravi, quo prius tenebatur, *infarctu* liberatus, non amplius consentientes nervos comprimere poterat. Non hinc tamen ex toto illico convaluit, relicta forsitan in affecta parte non modica laesione ab excretis *purulentis*, a vocis raucedine, Tussi, & spirandi difficultate identidem magis, magisque vigente &c. satis indicata; quod plerumque post *suppuratorios* Pectoris morbos evenire, quilibet noscit. Hinc quoties major copia puris in affecto Pulmone concrescebat, nova statim fiebat nervorum compressio, unde denuo aut tremor, aut languor in eodem brachio insurgebat, quod in ipso pluries observavi.

CXXIX. E *Lymphaticarum* genere eo magis *Pleuritides* istae dignosci, praeter dicta, poterant a mucosa tenaci admodum crusta, quae in educti sanguinis superficie semper existebat, quae modo magis, modo minus albicans erat, modo virenti, aut intense flavo colore intincta, juxta varias ipsius lymphae conditiones alias, quas postea proponemus. Interim non abs re hic erit peculiares meas subjungere speculationes, atque observationes praesertim, quas ad hujusce *pleuritici corticis* intimum magis examen perficiendum necessarias quammaxime esse arbitratus fui. Non modici enim momenti in curatione *Pleuritidum* a sanioribus Practicis habetur hujuscemodi contemplatio, a qua, veluti tutiore fundamento, sanguinem satius detrahendi, tum & de exitu morbi firmius praedicendi rationem scrupulose admodum ipsi desumebant.

CXXX. Tanti fecit solertissimus Baglivius hujusce *pleuritici corticis* tempestivam apparitionem in emisso sanguine, ut aperte monuerit, quod (35) *In Pleuritide, Peripneumonia, & hujuscemodi inflammatoriis Pulmonum morbis, si in sanguine è vena*

(34) *Knips-Macoppe Epist. de Aortae polypo.* (35) *Baglivius Cap. de Pleuritide.*

ſecta extracto non appareat in ſuperficie cruſta alba, quae neceſſario apparere debet, peſſimum; materies namque illa cruſtam efficiens in Pulmone remanet. Licet clariſſimi hujuſce Viri accuratiſſima obſervatio veritati affinis plerumque eſſe comperiatur, nonnulla tamen ſuper hac non incongruum erit adjungere, quae novis ultro a me toties habitis obſervationibus inhaerentia, rem magis magiſque illuſtrare poterunt, novaſque clinicis Medicis ratiocinationes, atque cautiones praebere, non ex toto fortaſſe ſpernendas.

CXXXI. In primis autem nunquam concedam, quod haec *cruſta* in quocunque Pectoris *inflammatorio* morbo apparere debeat, ut ipſe abſolute aſſerit. Quotidiana enim experientia ſatis docet, ſaepe graviſſimas occurrere *Pleuritides*, in quibus ſanguis eductus nullum penitus praeſefert *pleuriticum corticem*; & tamen non raro fauſtum ſortiuntur exitum. Expedit itaque primo accurate diſtinguere, an Pleuritis vere, aut primario ſaltem, a ſtagnante in *Pulmonum* confiniis lympha dependeat (cujus indolis *Pleuritides* a me jam ſupra obſervatas fuiſſe breviter indicavimus) an vero Sanguinis veram concretionem in aliqua Pectoris parte, ut in *Pulmone* maxime, factam ſubſequatur, unde tumor *Phlegmonodes* ſuboritur, cujus peculiares obſervationes paulo poſtea ſubjiciam. Aliud enim eſt, meo judicio, quod ſanguis in *pulmonaribus* vaſis reſideat, atque concreſcat, quia, facta a circumaffluente, & coagulata lympha forti compreſſione, vaſa conſtringantur, atque neceſſaria *elaſtica* vi ſua inde fraudata, *circulantis* per ipſa ſanguinis motum ſolicitare neutiquam poſſint; maxime cum etiam, arctatis ob eandem cauſam *bronchialibus* tubulis, ſufficiens aeris in *Pulmones* idonea trajectio non habetur, a qua, juxta communem ſententiam, vi quaſi *concuſſionis*, *circulatorii* ſanguinis motus perennitas, atque juſtum moderamen habetur: Aliud eſt quod Sanguis abſque *lymphatica* dicta cauſa a ſuo motu ferietur, indeque ad concretionem ſucceſſive in *Pulmonibus* tendat.

CXXXII. Si lympha craſſior, atque ad coagulationem tendens pro cauſa *Pleuritidis* habeatur, tunc verum eſt, quod *neceſſario apparere debet cruſta alba*, quae *lymphaticam* ſpecialem ſanguinis diſpoſitionem indicat. Id enim, & in aliis peculiaribus Morbis a lympha primario ſubortis evenire, cuique notum eſt. Sive ſit *Pleuritis*, ſive *Rheumatiſmus*, ſive *glandulares* quilibet alii ſint etiam morbi ab eadem lympha pendentes: qui inter ſe ratione tantum affectae partis differunt, atque plus, minuſve ſunt metuendi; dum aliunde omnium generalis eadem eſt cauſa. Hinc nil mirum eſt, quod doctiſſimus Sydenhamius diſtincte adnotaverit, quod in *Rheumatiſmo* detracti Sanguinis color (36) *Pleuriticorum ſanguini tam eſt ſimilis, quam Ovum Ovo &c.* Inſuper in hoc caſu verum eſt, quod ſubdit idem Baglivius loco ſupra citato, quod nempe tunc peſſimum ſignum

(36) *Sydenh. de Rheumatiſmo Cap. 5.*

ſignum ſit, quod haec cruſta non appareat eo, *quia materies illa cruſtam efficiens in Pulmone remaneat*. (37) *Bonum autem ſi altera miſſione incipiat apparere*. Si enim lympha illa in Pulmonum confiniis reſidens concreta taliter ſit, ut nil penitus diſſolvi poſſit, atque ad *circulatorium* motum diſponi, ut denuo ſanguini adjuncta cum ipſo educatur, atque in ejuſdem ſuperficie appareat: peſſimum & perquam lethale ſignum eſt, inevitabilem certe in hujuſcemodi circumſtantiis mortem praedicens.

CXXXIII. Aſt, ut verum fatear, impoſſibile pene mihi videtur, quod *cruſta* illa *pleuritica* non appareat, quoties *lymphatica* vera ſit *Pleuritis*. Etenim certum mihi, ratumque eſt, non ſolum craſſam lympham illam tunc in Pectoris partibus, ſive contentis, ſive continentibus, ſive utriſque ſimul variis modis concreſcere: ſed ejuſdem etiam portionem aliam cum ſanguine quaqua verſus per totum Corpus in circuitum agi: unde dum ſanguis exit, neceſſario partem proportionatam ejuſdem lymphae ad concretionem tendentis ſecum ſimul afferet, quae in refrigerati poſtea ſanguinis ſuperficie manifeſtabitur. Quod autem, dum *lymphaticae* iſtae concretiones in Pectore occaſione *Pleuritidum* fiunt, in tota ſimul ſanguinis maſſa ejuſdem lymphae magna copia adſit, ſatis ſuperque ex *Pleuriticorum* diſſectis Cadaveribus didici. Porro nunquam *Pulmones* mucoſa hac lympha intime ſaturatos, eorundemque extimam ſuperficiem, ſicuti & *Pleuram* ipſam variis modis plus, minuſve involutam eodem *lymphatico* glutine inveni: quod ſimul & *Pſeudo-polypoſae* concretiones in dextero praeſertim Cordis ſinu, & auricula, in *Pulmonum* vaſis, in Vena Cava, atque ejuſdem ſuperioribus, & inferioribus truncis, uſque ad *Emulgentes* quandoque protenſae in conſpectum non venerint; dum ſimul & ipſe *Pericardii* liquor a nativa maxime fluiditate ſua deflectens non raro praetermodum craſſior factus, ac fere concretus, partim internae ejuſdem ſuperficiei adhaerens inventus eſt: ut omittam & *Pſeudo-polypoſas* minores concretiones in *Durae Matris* ſinibus, atque in aliis *Cerebri* ſanguineis vaſis obſervatas.

CXXXIV. Quae nam autem tutior haberi unquam poteſt conjectura, ut clarius pateat, quod in *lymphatica Pleuritide*, dum Pectoris partes a lympha hac concreſcente maxime vinciuntur, eadem in toto ſanguine militet *lymphatica* morboſa diſpoſitio, quae ideo in Pectore crudelius ſaevit, & copioſius reſidet, quia eo tendit reflua a toto ſanguine lympha, atque per proprios ductus ibidem affluentius, quam alibi ſeparatur, ibidemque ad coagulationem eo facilius diſponitur, quo immediate magis extrinſeci ambientis aeris rigidioris vim patitur, ob indeſinentem ejuſdem in *Pulmones* irruptionem? Verum, dum non a craſſeſcente, & reſidente lympha, ſed a vera ſanguinis, ut ajunt, *ſtaſi* in *Pulmonibus Pleuritis* ſubortitur (quod ſaepe evenire ex ſequentibus patebit) fruſtra *pleuriti-*

(37) *Baglivius in appendice de Pleuritide.*

cum corticem anxie expectamus: quin immo rutilantem conspicimus sanguinem, in quo plerumque modica seri quantitas secernitur. Unde & hujuscemodi *Pleuritides* ad exitum, aut *suppuratione* facta, aut per *resolutionem*, aut alio modo quandoque absolute perveniunt, quin ne minima quidem hujusce *crustae* nota in Sanguine antea apparuerit.

CXXXV. Attente ideo in *Pleuritidibus* quibuslibet discernere oportet semper ex congruis signis, an *Lymphatica* vere sit primaria earundem causa, an vero a sanguinis genuina concretione proficiscantur, anteaquam de conditione educti sanguinis ullum proferamus judicium; quod maxime, & ad tutiorem prognosim confert. Quoties ideo absque *cortice* hujuscemodi rutilantem sanguinem in *Pleuriticis* eductum quispiam attendat, atque aliunde ex sputis maxime, & urinis &c. de *sanguinea* concretione suspicionem ultro habeat, timeat maxime Medicus, dum hinc in maximo vitae discrimine AEgerotus versatur; praesertim cum summa spirandi difficultas, pulsus concitatus admodum, parvus, & durus &c. universalem in *Pulmonibus stasim*, ut ajunt, aut magna ex parte in ipsis factam denotent, consuetis aliis accedentibus signis, de quibus infra agemus, speciales de hisce observationes afferendo.

CXXXVI. Hinc dilucide satis evincitur, ut supra diximus, quod eadem penitus sit mucosa materies in superficie detracti sanguinis apparens, ac illa, quae in Cadaveribus *Pleuram*, & *Pulmones* obvolvere videtur, eorundemque *Parenchyma* undecunque pervadit, atque in tumores attollit varios: Sicuti & illa, quae in Canalium majorum, & Cordis cavitatibus accumulata *Pseudo-polyposas* illas concretiones producit. Toties enim mucosa haec crassamenta attente conferens mutuo, de hoc certior factus fui; ita ut aliunde *phaenomenon* hoc explicari melius posse absolute diffidam. Id ipsum asserit praeclarissimus Malpighius, dum sic effatur: (38) *Est observatio certa in Pleuriticorum sanguine reperiri quantitatem cujusdam substantiae albae, ac solidae, uti lardum, quae in superficie sanguinis extracti, & etiam inter partes rubras illius intercepta observatur; quin immo in Cadaveribus visa fuit dictae materiae copia in vasis Pulmonis, & Cordis repraesentans Polypum, aut Cornu Cervi. Hoc corpus sane non est Pituita, quoniam non est aqueae naturae, nec est res consueta, sed quidem portio Seri, aut Succi nervei, qui ob dispositionem, quam habet, in hujuscemodi morbo ad congelandum, seu ob defectum illius principii, quod mixtionem servat, seu ob vitium fermentationis, seu ob aliam causam, quam nescimus, congestus praecipue in aliquo Pulmonis lobulo, ejusque minimis vasis, prohibet motum sanguinis, qui pertransire deberet, producitque abscessum in una, aut pluribus partibus Pulmonis &c.*

CXXXVII. Licet, meo judicio, impossibile captu evadat, prout & Auctor iste perspicacissimus innuit, quod nam vere sit principium illud *coagulativum*, quod in *Pleuriticorum* san-

(38) *Malpighius op. post.*

sanguine, & lympha specialiter dominari, nemo inficias iverit; Non abs re erit peculiares a me super hac re factas observationes hic adducere. Dum in educto mox a *Pleuriticis* sanguine, atque in duobus vasis recepto, in alterutro ex hisce nitrosi liquoris portionem immisi, mirabile visu fuit, quod, praecipitatis illico rubicundis sanguinis globulis, reliqua sanguinis portio in mucosam quandam satis crassam, fere albicantem substantiam abierit, quae plusquam medietatem totius sanguinis aequabat; dum interim residuus sanguis dicto carens liquore, juxta consuetudinem paulatim coagulari visus est, modica admodum secreta Seri portione, superposita consueta *pleuritica crusta*, quae multo minus crassa, quam in primo vase remanebat. Id terque quaterque, cum aliis expertus fui; quod cum pari pacto alias non semper eveniret, non a nitrosi liquoris diversa actione tantum, sed a varia diversi sanguinis, in quo periculum faciebam, dispositione petendum id esse, arbitrabar. Alia etiam expertus fui, varios addens emisso nuper sanguini liquores alios, unde variae emergere videbantur sanguinis mutationes, propter quas plus, minusve rubrorum globulorum praecipitatio fiebat. Quod nitrosum principium, aut aliud non absimile, Aquilonaribus dominantibus tunc ventis, in aere vigens quid simile in sanguine praestare posset, atque hujuscemodi lymphae copiosas magis secretiones, concretionesque progignere, non abs re fortasse erit suspicari, quod fusius hic non vacat explicare. Id conforme ex toto est allatae supra sententiae clarissimi Jacobi Keilii, a quo didicimus, hyemis tempore (quod magis in aquilonari constitutione verum esse comperietur) *frigorificas* quasdam vigere particulas, quae una cum aere poros cutis pervadendo, sanguinemque simul, peculiares ipsius particulas ad coagulationem magis dispositas (lymphaticas fortasse melius, & facilius) maxime figunt, strictioremque earundem *copulam* efficiunt: a quo unice, potioreque ratione, tum *pleuritici* dicti *corticis*, tum *pseudo-polyporum* dictorum, tum & aliarum quarumcunque *lymphaticarum* concretionum in Pectore existentium magis verisimile principium derivatur. Quidquid sit de hoc, satis hic sit innuere, quod ab hac praecipitatione rubrorum globulorum in Sanguine, seu melius ablutione fibrosae ejusdem substantiae, hujusce *crustae* principium deducit celeberrimus Malpighius in dissertatione de Polypo, in qua cum Sydenhamii explicatione convenire videtur. Dicit etiam ibidem, quod *crusta* haec ab aliquibus habita fuerit pro chyli portione, mox pro succo nerveo, mox pro puriore sanguinis parte &c.

CXXXVIII. Quod autem concretiones istae omnes, quas ex eadem penitus prosapia esse arbitramur, vere sint lymphae glutinoso principio praeditae crassamenta, seu melius concretiones, ultro cuique satis patebit, si eductum statim a *Pleuriticis* sanguinem, anteaquam frigescat, simulque, dum frigescit, se-

dulo

dulo attendat. Mirabile enim tunc viſu eſt, quod dum tota illa ſanguinis fluida maſſa ad coagulationem diſponitur, ex gravitatis lege, primo graviores ſanguinis fibroſae partes fundum petunt, ſimulque uniuntur: eodemque tempore *lymphaticae* leviores in ſpecie ſuperius tendentes in extima ſuperficie paulatim concreſcunt, & *cruſtam* firmant. Tamque tenax quandoque eſt *lymphaticum* hoc gluten *corticem* hunc conſtituens, ut, dum concreſcens cum tota fibroſa ſanguinis portione in minorem reducitur circulum, quam ſit *peripheria* vaſis circularis, in quo continetur, ſuperficiei ejuſdem vaſis internae mediis tenacibus fibrillis ita adhaereat, ut ab ea, licet aliquantulum recedens, ex toto liberari non tam facile poſſit. Inſuper *lymphaticae* hae moleculae inter ſe tam ſtricte, tam intime uniuntur, atque ope dicti glutinis ita devinciuntur, ut emergens inde *circularis cruſta elaſticam* fere nanciſcatur vim, propter quam, ad centrum exterius undecunque contranitendo, concavam efficere utplurimum ſuperficiem videatur, quae tunc magis plana evadit, quo minus craſſa, minuſque tenax *cruſta* fit, parem & in concreſcente intra corpus lympha conditionem indicans.

CXXXIX. Suppoſito hoc glutinoſo forti admodum principio, ſatis patet, quomodo haec eadem lympha intra vaſa ſenſim, & ſine ſenſu *pſeudo-polypoſas* concretiones dictas producere facile poſſit, nil penitus obſtante perenni *circulatorio* Sanguinis motu. Placet autem mihi hic ultro accuratiſſimi Sydenhamii animadverſiones de hac eadem *pleuritica cruſta* breviter adjungere, atque ex habitis obſervationibus ad trutinam ſedulo revocare. Dum praeclariſſimus hic Auctor de hac loquitur, dicit illam eſſe puris aemulam, adinſtar ſevi liquefacti, cuticulae tenacis, & fibris refertae formam exhibentem. Statuit inſuper, quod nihil aliud illa ſit, (39) *quam fibrae ſanguineae, quae rubicundo, ac naturali ſuo integumento per praecipitationem exutae, ambientis aeris frigore in membranam hujuſcemodi ſubalbidam concrevere*. Niſi praevia adeſſet mucoſae exuberantis Lymphae ad fortem coagulationem diſpoſitio, quam diſtincte in hiſce morbis adnotaſſe Malpighium, jam ſupra indicavimus: nunquam intelligere ſatis ullus poſſet, unde nam talis *cortex*, qui quidem multo magis tenax eſt, quam tota fibroſa ſanguinis concreta maſſa, *ſolo ambientis aeris frigore*, ex fibris tantum ſanguineis conſtrueretur. Nulla enim, meo judicio, potior adeſſet ratio, quare in uno potius, quam altero Corpore talis praecipitatio fieret, cum utriuſque eductus ſanguis ab eodem aeque rigidiore aere verberetur. Inſuper ſi conſimiles concretiones tum in Cordis cavitate, tum in majoribus vaſis, atque circa *Pleuram*, & *Pulmones* fieri obſervavimus; etiamſi hae partes non aeque, ac eductus ſanguis coagulantem aeris vim patiantur; Certe hinc ſtatuendum neceſſario eſt, aliam in ſanguine reperiri cauſam,

(39) *Sydenham. Cap. 3. de Pleuritide.*

cauſam, praeter aeris frigus, propter quam concretiones hae fiant: quam quidem ex dictis patere ſatis conſtat, poſita praeſertim peculiari Lymphae ad concreſcendum diſpoſitione, quam in toto quoque ſanguine hiſce morbis praeviam, & ipſe indicavit doctiſſimus Ramazzinus in conſtitutione anni 1691., factas ſimul de inventis Cordis *polypis* majorum vaſorum incolis obſervationes in *Pleuriticorum* cadaveribus referens.

CXL. Non ibo tamen inficias, quod iſtarum concretionum cauſa, praeter dicta, ad ipſius etiam rigidioris aeris conditionem ſit omni jure referenda, pro ut ſupra, cum doctiſſimo Jacobo Keilio adnotavimus. Namque id ſpecialiter teſtari ultro poſſunt, *lymphaticae* tenaces concretiones, quae in extremitatibus pedum, & manuum (ubi major diſtantia adeſt a Corde, ac proinde alia etiam ultro de cauſa minor humorum velocitas) occurrunt, *Pernione*s dictae, quae hyemali ſemper tempore frequentius in Puerulis accidunt, quorum fibrillae, utpote minus rigidae, minus per conſequens ſunt elaſticae, minuſque idoneae, ut ſtagnantes humores ad motum juxta neceſſitatem ſolicitent, parique ratione *frigorificis* aeris permeantibus moleculis facilius aditum concedunt. Praeterquamquod, caeteris paribus, majorem in Pueris, quam in adultis *lymphatici* humoris copiam adeſſe putandum eſt, quare & facilius in ipſis, quam aliis concretiones hae in Pedibus exſurgunt, foventur, atque magis magiſque firmantur. Addendum hic id ultro eſt, quod de *Pleuritici* hujuſce ſanguinis apparitione diligenter ſe obſervaſſe teſtatur accuratiſſimus idem Sydenhamius, dum ſic admonet: (40) *At vero (ut id obiter attingam) animadvertendum eſt, quod ſi ſanguis è ſecta vena non recto flumine verſus horizontem proſiliat, ſed per cutim repens perpendiculariter dimanet, ut ut celeri ſe proripiat gradu, ſaepe tamen ad dictum colorem non accedit, cujus ego me cauſam neſcire fateor. Neque AEger ab iſtiuſmodi ſanguinis miſſione perinde levatur, ac ſi modo primum deſcripto fluat. Quin immo cum hoc ipſo modo extrahitur, ſive orificium anguſtius, ſive quid aliud obſtiterit, quo minus pleniore exeat gurgite, neque hic ſanguis Pleuriticorum ſanguinem colore aemulatur, neque AEger par exinde commodum capit.*

CXLI. Quod, dum ſanguis a puncta vena pleno, expedito, gurgite non fluit, ſed per cutim repens lente admodum proſilit, non aeque facile *pleuriticum* praeſeferat *corticem*, ſeu colorem: de hoc certior nondum ſatis fieri ex ſufficientibus obſervationibus potui; quare de hoc fides ſit penes tantum Virum. Hoc unum innuam, quod, anteaquam ſuper educti ſanguinis conditione hac firmum quiſpiam praeſtare judicium tentet, animadvertendum ſedulo eſt, atque ex congruis ſignis recte primo ſtatuendum, ut ſupra dixi, an vere *Pleuritis ex lymphaticarum* genuina progenie ſuborta ſit, an vero potius ſit ex aliis pejoribus, quae veram ſanguinis concretionem in

Pul-

(40) *Sydenham. Cap. proprio de Pleuritide.*

Pulmonibus factam immediate subsequuntur. Si *Pleuritis* ex hisce vere sit, quas *sanguineas* merito appellandas esse statuimus; incassum expectabit Medicus *pleuriticum corticem*, qui nunquam apparebit, sive Sanguis è vena lento maxime prosiliat motu, sive libere pleno gurgite prodeat, sive alio quovis modo *perpendiculariter*, prout hic Auctor ait, aut non, ipse procedat, ut supra observavimus. Verum si ad *lymphaticarum* censum tunc *pleuritis* sit referenda, in quibus aut minor, aut major, crassior, aut tenuior, aut alia quavis ratione varius *cortex*, juxta morbi diversas dispositiones, necessario apparere debet; non tam difficile est captu, cur in allatis a Sydenhamio circumstantiis sanguis consuetis *pleuriticis* notis carere possit. Fortasse enim dum per angustiorem scisuram sanguis prodire coactus est, mucosa illa crassior substantia crustam constituens exire commode nequit. Quod insuper aeque facile intelligitur, si putemus, quod, dum per strictius foramen sanguis exit, ipsius componentes particulae plus aequo compressae, inter sese mutuo magis uniuntur, devinciuntur, atque ita adhaerent, ut *lymphaticae* illae moleculae magis tenaces ab aliis se expedire nil penitus possint, etiamsi sanguis jam eductus in consueto vase resideat. Id etiam evenire potest, si statim ac sanguis è vena defluxit, valide concutiatur, atque intime misceatur, ut separatio recto ordine non succedat, quod idem hic Auctor se observasse notat, dicens: (41) *Observavi etiam, quod si sanguis recens extractus, quocunque demum modo fluxerit, immisso digito agitetur, superficie rubenti, ac florida, ut in aliis morbis quibuslibet, spectabitur.*

CXLII. Rationem hanc confirmat urinarum diligens inspectio. Etenim istae in tumultuosa sanguinis validiore concussione, in summo praesertim vigore febris, separatae nullum contentum ostendunt, sed confusae, & perturbatae maxime vario modo apparent; eo quia a tali validiore concussione contentorum particulae intimae miscentur cum reliquo urinoso latice, ut neque vi specificae propriae gravitatis, dum urina in Matula conquiescit, aliae ab aliis separari commode possint, atque congruis suis locis aptari: quod quidem veteres Medici a vi *concoctrice* debili, occasione Morbi, reddita, minus haesitanter derivarunt. Quod vero AEgrotus par exinde commodum non capiat, quando minus pleno Sanguis gurgite in *pleuritidibus* educitur: manifeste ex se patet. Tunc enim residuus in venis sanguis non ita ad motum inde solicitatur ultro, pro ut requiritur, ut ex adjuncta nova velocitate, ipsius portio, quae in affecta parte residere putatur, majore inde congruo addito momento, ad motum urgeatur, ut successive circumposita subiens vascula, cum reliquo *circulatorium* iterum assumere motum possit. Cuique enim notum est sanguinis emissionem in hisce, sicuti & in aliis *inflammatoriis* morbis, ideo conferre;

(41) *Sydenh. Cap. proprio de Pleuritide.*

re ; tum quia copia ſanguinis imminuitur, majoreque canalium facta capacitate, commodior inde rarefactioni reſidui ſanguinis, ejuſdemque neceſsariae diſsolutioni locus conceditur; tum quia totus, qui ſupereſt ſanguis, velocius pari ratione movetur, juxta citiorem, tardioremve motum, quo a puncta vena ſanguis proſilire valet.

CXLIII. Hinc non ſatis percipio, cur ſolertiſſimus Pitcarnius tam ſcrupuloſe in hiſce morbis jubeat, ſanguinem ſemper ab oppoſita parte mittendum eſse, ne ab affecta eductus, ad eandem concitatiore motu reſiduum ferri cogat : quod quidem neceſsarium aliunde eſse videtur, ut novo hoc adjuncto, ob velocitatem adauctam, momento ſanguis affectam ſubiens partem, in ſtagnantia fluida majorem faciat impetum, eaque facilius ad motum ſolicitet, ſolida ſimul ad validiores *oſcillationes* cogendo : in quo unice conſiſtit magis tuta, magiſque expedita morbi ſolutio. Fateri tamen hic poſsum, quod licet ut plurimum, ob allatam rationem, ab affectae partis latere ſanguinem tunc educi juſserim, aeque feliciter res pro votis mihi etiam ceſserat, dum oppoſiti brachii venam aperiri imperaveram, quod data opera toties fieri ſatius duxi, ut ex repetitis obſervationibus tutius obtinerem judicium, ad ſcrupuloſas haſce quaeſtiones rationabilius dirimendas, in quibus cavillari nimis conſueverunt veteres praecipue Medici, inter quos varii varia ſentire viſi ſunt.

CXLIV. Hollerius tamen aperte ſtatuit, ſemper venam ex eodem latere affecto ſecandam eſse. Id congruit cum divini ipſius Senis effato, aſserente Valleſio, oppoſitum tuentibus Avicenna, aliiſque Arabibus, unde Valleſius ſic ſtatuit : (42) *Verum jam omnibus fere ventum eſt in ſententiam Graecorum, ſecaturque jam ubique in brachio lateris affecti*. Andreas Veſalius, pro ut idem refert Hollerius, *Jecorariam* ſemper venam brachii dexteri ſecandam eſſe certo arbitrabatur: quod ideo merito praeſtandum eſſe ipſe putat, quia ex parte dextera venam *Azygos* venae Cavae trunco implantari animadvertit, atque per illam facile *pleuriticam* materiam retrahi poſſe opinatur. Hujuſce opinionis examen idem Hollerius accuratiſſime profert (43) eamque ſolidiſſimis rationibus ab Anatomia petitis funditus evertit.

CXLV. Quidquid ſit de hac controverſia : ego iterum dicam, me alias perſaepe, atque in hac potiſſimum conſtitutione obſervaſſe, ſanguinis emiſſionem non ſolum abſque ulla noxa, verum etiam cum aequali AEgrotorum levamine ſemper evaſiſſe, ſive vena è latere oppoſito, ſive ex eadem parte ſecaretur; dummodo congrua fieret ſanguinis emiſſio, juxta vim morbi, atque AEgrotorum tolerantiam ; quod quidem in quacunque *Pleuritide* obſervavi, atque *circulationis* ſanguinis doctrinae magis conſonum videtur.

(42) *Valleſ. Com. de rat. victus in morb. acutis*. (43) *Holler. de Morbis internis lib.* 1. *Cap.* 26.

videtur. Id unum dicam, quod, post celebratam sanguinis emissionem ex alterutro brachio, atque etiam ex utroque, si opus esset, proficuum maxime expertus postea semper fui, venam Pedis aperire; quicunque ille vere sit modus, quo hujuscemodi sanguinis emissio prodesse a quamplurimis putetur: sive per revulsionem, sive non: de quo hic non vacat ultro verba facere. Addam etiam, quod, quandoque ad vehementiores *pleuriticos* dolores sedandos, praesertim externos, usus sum utiliter *cucurbitulis scarificatis* parti eidem affectae appositis, quarum suctionis magna vi concrescentes humores ad motum illico solicitari posse, ex se patet; propter quod & veteres Medici eodem hoc praesidio feliciter usi fuerunt, tum in hisce casibus, tum in *Angina* maxime contumaci, aliisque *inflammatoriis* morbis non procul a Cute firmatis. In *Angina* autem magis periculosa, aliis praehabitis consuetis praesidiis, sub Mento, prope *Thyroideas* glandulas apponere *cucurbitulas* hasce consuevi, & quidem cum manifesto levamine, atque subita Morbi cessatione: de quo iteratis toties observationibus certior fieri potui. Id ipse se quampluries observasse fatetur eruditissimus Antonius Franciscus Bertini (44) quondam Medicinae Professor praeclarissimus Florentiae, sub cujus disciplina solidioris Practicae medicae fundamenta ego ibidem jeci, conferentibus ad id mihi quamplurimum sanioribus documentis praestantissimi ejus Filii Josephi Bertini mihi amicissimi, qui nunc inter clarissimos Florentinos Clinicos Medicos eximia virtute floret.

CXLVI. Attamen ex repetitis observationibus, atque allatis supra rationibus, statuere certo possum, primarium, praecipuumque *Pleuritidum* auxilium, sicuti & in *inflammatoriis* quibuscunque morbis, a sanguinis emissione sperandum merito esse; maxime si ex patente satis incisione fiat, ut liberiore, atque solicito magis motu sanguinis eductio succedat. Non hinc tamen quis unquam putet, me supervacaneas, atque plus aequo copiosas, seu fere ad animi deliquium iteratas emissiones sanguinis laudare, uti cum veteribus Medicis nonnulli sentiunt, & faciunt. Scio enim, quod, quo magis viribus sic destituitur AEgrotus, eo minor pari ratione remanet vis renisus in solidis partibus ad concrescentes dissolvendos humores, eosque ad motum solicitandos. Habita ideo ratione morbi, & roboris affectorum Corporum, sive quantitatis sanguinis specialiter attendendae, sāguinem plus, minusve expedit mittere, ne quis nos merito arguat cum doctissimo Ramazzino, dum sic exclamat: (45) *Quot vero modis per venae sectionem peccatur? Jam Phlebotomus, veluti gladius delphicus, passim tam in magnis, quam in levibus morbis stringitur, ad innocentes victimas saepius mactandas, quam graves affectus jugulandos.* Si tamen unquam in *Pleuriticis* copiosam magis sanguinis emissionem convenire merito putandum sit: id maxime evenire arbitrarer in *Pleuri-*

(44) *La Medicina difesa p.* 240. (45) *Ramazzin. dissert. de constit. anni* 1691.

Pleuritide potius vera *sanguinea*, (de qua fusius infra disseremus) quam in *lymphatica*; in illa nempe, quae primario a sanguinis, genuina concretione, non vero a lymphae congelatione suboritur: tunc maxime cum eductus primis vicibus sanguis modicam admodum Seri portionem in vase secernit, nullamque recensiti toties *pleuritici corticis* notam exhibet. Caeterum, ut summatim loquar, certo asserere hic possum, *Pleuritides lymphaticas* hasce fere omnes tunc fausto plerumque omine ad exitum perductas esse, earundemque curationem me paucis admodum remediis compleviſse. Etenim posteaquam pro indigentia, sanguis detractus satis fuerat, solis externis fomentis, atque internis *pectoralibus*, vulgo dictis, potionibus copiose, & calide assumptis totam operam adimplebam, reliquum operis sagaciori naturae perficiendum relinquens, dum ipsius gressus attente admodum perpendebam.

SECTIO

SECTIO SECUNDA

CAPUT TERTIUM

Pleuritis Lymphatico-bilioſa, ubi & de variis Pulmonum cum Pleura, aliiſve Pectoris partibus adhaeſionibus; de cortice pleuritico iterum; de Pſeudo-polypis; de Pleuritidum diverſa ſede, atque exitu vario; de earundem ſymptomatibus, & curatione.

CXLVII. AD *lymphaticarum* claſſem reduci pariter poterant Pleuritides aliae, in quibus eductus ſanguis non albicantem, ut plerumque ſolet, & diximus, ſed flavo, aut *flavo-virenti* colore infectam *cruſtam* proferebat: cujus pariter coloris ſputa quoque ipſa videbantur. In hiſce autem ſatis patebat exuberantis bilis dominium, quae cum lympha commixta, atque in Pectore craſſeſcens, congelataque morbum conſtituebat. Ex repetitis namque toties Cadaverum diſſectionibus ſatis didici, ejuſdem pene indolis ſemper eſse, & ſputa, & *pleuriticum corticem*, & mucoſas concretiones in Pectore factas, a quibus morbus provenit; ita ut ante ſputi apparitionem, educti ſanguinis attento colore, futurorum ſputorum, & reſidentis in Pectore lymphae conditionem certe ſemper praedicere potuerim. *Pleuritides* hae, quas ideo *lymphatico-bilioſas* appellabam, frequentius, & gravius corripere viſae ſunt cachecticos maxime, aut obeſos, aut bilioſos praeſertim Homines, liberaliori Vini uſui indulgentes, aut cujuſcunque generis eduliis large, atque inconſiderate utentes. Quamobrem hiſce Milites fere omnes, quos in Noſocomio noſtro curandos tunc habui, detentos plerumque graviter vidi. Caeterum hujuſce indolis *Pleuritides* non aeque facile, ac aliae ſupra deſcriptae *lymphaticae ſimplices*, per ſudorem ſolvebantur: cum non raro per bilioſas dejectiones, aut per copioſas croceae urinae excretiones, non neglectis tamen bilioſis ſputis, ſolverentur. Unde non eandem penitus in hiſce, ſicuti & in aliis, ſemper curationis methodum ſervandam eſse, ſatis ſuperque novi. Neque iſtae aeque facile ad exitum perducebantur, cum minus ſalutare praeſagium utplurimum proferrent.

CXLVIII. Non hic diutius immorabor, ut diſtincte oſtendam, quo

quo nam modo bilioſus iſte humor a conſuetis *promptuariis* ſuis ad Pectus aſcendere poſsit, ibidemque cum lympha concreſcere. Nondum enim ex diligentioribus obſervationibus, accuratiſque Cadaverum diſsectionibus conſtare ſatis potuiſse arbitror, an bilis haec per peculiares breviores vias a *biliariis* ductibus ad Pectus transferatur: an potius per conſuetum *Circulationis* tramitem, cum univerſa humorum maſsa delata, ibidem cum lympha ſecernatur, atque reſideat. Satis ſuperque pro inſtituto meo eſse cenſeo, ſi de *bilioſis* hiſce *Pleuritidibus*, ſeu melius *lymphatico-bilioſis* ſpeciales a me factas obſervationes, adhibitamque a me in ipſis Methodum, quam fere ſemper utilem attendi, in medium proferam.

CIL. Statim ac in hujuſcemodi *Pleuritide* flavum ſputum primis diebus attendebam, cum amaritie Oris, ructibus, inanibus ad vomitum concitationibus, cum Inteſtinorum murmure, aut ſimilibus, in faginatis praeſertim Corporibus, largiori cibo omnis generis inconſulte indulgentibus, exuberantem ſimul in primis, ut ajunt, viis humorum copiam, atque bilis maxime dominium noſcens; ſtatim ad *Emeticum* confugere ſatius arbitrabar. Attamen cum ſatis noſcerem, quod quandoque, ob effraenatam *Emetici* actionem, contractis pari modo Inteſtinorum membraneis fibris, atque per conſenſum *meſeraicis* ſimul omnibus in violentas criſpationes adactis, coarctantur ibidem eadem ratione ſanguinei tubi, totaque ſanguinis maſſa pleniore gurgite ſuperiores, & Pectoris maxime partes ſubire cogitur, ubi minor ob eandem cauſam renixus adeſt (quod quidem ſicuti in alio quocunque morbo, ut ſupra oſtendimus, ita praeſertim in Pectoris affectionibus timendum magis eſt); Ideo primo deplenda eſſe ſatis vaſa, ope congruae ſanguinis emiſſionis, antecedente die jubebam. Hinc levius, tutiuſque ſeligens *Emeticum* remedium, ſummo mane ſufficientem *Ypecacuanhae* doſim ipſis propinabam, Adſtantibus ſimul indicans, ut, quoties AEgrotus, aut inanibus Vomendi conatibus detineretur, aut tenaces admodum, viſcidaſque materies difficile rejiceret, demulcentis pectoralis potionis iteratis vicibus ſumendae calide magnam copiam ipſi exhiberent, cujus ope, aut facilius vomere, aut per inferiora expurgari commodius poterat, vehementiorem ſic *Emetici* actionem evitando.

CL. Hujuſcemodi remedii beneficio res quandoque tam feliciter evadebat, ut immutata illico graviore morbi ſpecie, liberiore reddita reſpiratione, Pectoriſque imminuto gravamine, *ſymptomata* reliqua omnia leviora redderentur, atque facilior, magiſque copioſa *anacatharſis* ſubſequeretur. Hinc AEgroti jam de ſalute tuto ſperare ſe poſſe videbantur, cum antea in graviore morbi inſultu Mortis potius, quam vitae ſibi ipſis omen luctuoſe praefinirent. Neque haec ad jactantiam data opera prolata eſſe, ullus unquam putabit, ſi ex Praxi didice-

rit, in gravioribus quibuslibet Morbis, sicuti & Pectoris maxime, naturam persaepe admirabiles moliri *crises*, & quidem in tam remotis, & variis partibus, ut nulla prorsus ex anatomicis ratiociniis congrua earum explicatio desumi possit. Si quis autem in re tam obscura, innumerisque difficultatibus undecunq; scatente ratiocinandi locus mihi concedatur, ob duplicem causam in *Pleuriticis* hisce *Emetici* usum feliciter evasisse existimarem. In actu enim vomitus, concussis fortiter Pectoris internis partibus, totaque ejusdem cavitate non modice quassata, concreta ibidem lympha commoveri, imminui, atque dissolvi poterat, sicque aptior reddi, ut partim circumpositos subiens *lymphaticos* ductus in aream circulationis provide redacta, nunc per Urinam, nunc per sudorem ejiceretur; quod non raro tunc evenit: partim in *bronchiales* minores tubulos intrusa, indeque ad majores migrans, per *exscreatum* educi posset: quod saepius evenisse novimus. Quod si biliosum simul spectemus humorem ibidem cum lympha commixtum, atque ab inferioribus *biliariis emunctoriis* illuc quomodocunque derivatum: non minoris momenti alia emerget ratio, faustum adhibiti *Emetici* exitum indicans. Quo magis enim congruis auxiliis in hisce morbis, tutis tamen praeeuntibus indicationibus, biliosus exuberans humor sic provide educitur, minor quoque ejusdem copia affectas Pectoris partes subire valet. Addam ultro, quod dum de saginatis praeter modum Corporibus agebatur, depletis sic *Intestinorum* cavitatibus, demptaque imi Ventris turgescentia, *Diaphragmatis* depressio facilius habebatur, ac proinde liberior respiratio. Id aperte testantur occurrentes passim in *Hypochondriacis* corporibus graves anxietates, quae sola ventris idonea evacuatione statim solvuntur.

CLI. Eo autem veritati magis affine habendum esse ratiocinium hoc arbitrarer, quo magis cum ipsius Hippocratis observationibus congruit, dum asserit, quod (46) *in doloribus Pleuriticorum utile est Alvum mollem esse*: quod fusius in propositum nostrum explicat Desiderius Jacotius, innuens (47) *utile esse per dolores pleuriticos, si molliter Alvus feratur, non propter corruptionem alimenti, aut naturae irritum motum, aut Ventriculi, vel Hepatis in consortium mali adducti offensionem, quibus omnibus modis mollior Alvus Pleuriticorum periculosa est, plerumque lethalis: sed initio Morbi, propter materiae derivationem: in statu cum signis concoctionis, propter ejusdem criticam expurgationem*. Quid ergo mirum, quod si ex Oris amaritie, nausea, vomitu, ructibus &c. biliosi humoris turgescentia indicata satis esset, ob ejusdem *derivationem* tutis praesidiis promotam, melius admodum se habere AEgroti isti manifeste sentirent? Quod autem istiusmodi derivationem in allatis circumstantiis primis morbi diebus blando *Emetico* promo-

(46) *Hippoc. in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 25.* (47) *Desider. Jacot. in Com. ibidem.*

promovere congruum magis esset, quam per inferiora omnimode solicitata expulsione, ratio ipsa ex supra allatis animadversionibus satis indicat. Siquidem eodem tempore, quo per breviorem viam bilioſi humoris expulsionem tentabam, ex succedente inde analoga concitatione, concrescentium in Pectore humorum necessariam commotionem, atque dissolutionem egregie, tutoque suscitabam.

CLII. Non eadem tamen semper in quocunque AEgroto, etsi *lymphatico-biliosa* hac *Pleuritide* detento, methodo curationem exordiebar; sed congruo habito respectu ad occurrentes peculiares circumstantias, saniores inde desumebam indicationes. Hinc si de gracili agebatur Corpore, tenui nimis humorum universa constitutione ditato, in nativa Pectoris angustia, cruentis praeviis sputis, ab *Emetico* totaliter abstinebam, optime conscius, quod, promoto hinc uberiore ad *pulmonaria* vasa sanguinis affluxu (maxime cum de laxa admodum canalium structura in corporibus haemorrhagiae assuetis ageretur) perquam facile vasorum lacerationes, & copiosae sanguinis eruptiones oriri poterant. Qua de re si aliunde tum ratione attentae Morbi conditionis, tum ex praegressis liberalioris nutritionis erratis, necessario ventris expurgatio indicata erat; Id praevio Oleo Amygdalarum dulcium, aut seminum Lini, adhibitisque successive laxantibus *anodinis* Clysteribus, perficere curabam. Porro sic, etsi remedio, quod ex toto par morbo esset, tunc non uterer, paulatim tamen aeque feliciter, quo magis tuto, expetitam humorum *derivationem* promovebam, contraindicantibus omnibus simul satisfaciens.

CLIII. Invalescente successive morbo, adauctisque inde non raro *symptomatibus*, iterum sanguinem ex Pede mittere satius existimabam, & quidem in congrua quantitate, quae simul, & vim morbi, & specialem AEgrotorum constitutionem adamussim respiceret. Non omittebam simul *pectoralium decoctionum* usum, in quibus unice, post sufficientem sanguinis emissionem, omnem conferebam spem: quippe cum & ratione, & experientia, & saniorbus simul Auctorum documentis ab omni praejudicio alienis satis noscerem, nil magis tutum, magisque efficax in hisce morbis remedium adhiberi posse, quam ferventium, fere dixerim, hujuscemodi potionum copiosum usum: cum hae & facilius per canales intrusae affectas subire partes citius possint, suaque attenuante, & scindente vi minima quaecunque partium interstitia pervadere, mucosamque lympham satis dissolvere, & permeabilem reddere. In hunc finem plerumque in usum revocavi decoctionem ex Rapa, Radice Altheae, Passulis, Jujubis, foliis Farfarae &c. cum seminibus Lini, quibus & flores Chamaemeli non inutiliter adjungebam, maxime cum dolor vehementius saeviret. Id autem peculiare fere semper in *lymphatico-biliosis* hisce *pleuritidibus* occurrebat, secus ac in *lymphaticis simplicibus*

cibus: quod dolor acutus magis esset utplurimum; pulsus adstrictus magis, durus, & concitatus; color faciei *flavo-rubescens*, cum majore universali agitatione, *symptomatumque* aliorum omnium vehementia, simulque cum aucta magis febri.

CLIV. Neque tunc mirum quidpiam erat attendere majorem hanc morbi vehementiam, cum peculiare adesset simul bilis dominium. Humor enim iste natura sua magis mobilis, magis activus, & penetrans, ubicunque consistat, partes magis distendit, fortiter aestuando, irritat, mordet, atque lacerat, magisque ardentem excitat febrim, atque magis acutos dolores, continentes solidorum fibrillas in violentiores *oscillationes* cogendo. Verum quidem est, quod non eodem modo in omnibus vigebat morbus iste, cum non semper eadem, aut aeque gravia *symptomata* dominarentur, plerumque ratione peculiaris sedis variae, quam in Pectore obtineret. Aliquando enim totus afficiebatur Pulmo, mox in superiore ipsius parte versus jugulum morbus firmabatur, mox in inferiore versus *Diaphragma*, mox in cava extima Pulmonis parte ad *Mediastinum*, mox in gibba ad *Pleuram*, mox utrobique. Alias simul *Pleurae* interstitia *pleuriticus* humor subibat, sive quia humor ab ipsa ad Pulmones derivatus esset, sive vice versa. Non raro & ab ipsa *Pleura* ad *intercostales*, indeque ad externos alios musculos insinuatus, sub cute ipsa in externa Pectoris parte residebat. Internas quoque Canalium, ventriculorumque Cordis, aut auricularum, aut utrorumque cavitates pervadendo, varias plerumque efficiebat *pseudo-polyposas* concretiones, quae tum ratione molis, tum ratione configurationis, atque adhaesionum plus, minusve exitiales, & molestos reddebant morbos, variisque suscitandis *symptomatibus* ansam praebebant: pro ut ex quamplurimis *Pleuriticorum* cadaverum dissectionibus certior fieri satis potui.

CLV. Valde profecto, atque praeter instituti mei rationem, dissertatio protraheretur, si peculiaria quaeque hic signa in prospectum ponere quaererem, quae speciales hasce quaslibet *Pleuritidum* circumstantias in morbi decursu indicare valent. Quin immo quilibet crassioris audaciae notas mihi merito incuteret, cum eo usque minus haesitanter medicum judicium evehere tentarem, quo humana mens nil penitus pervenit. Jure namq; ac merito in propositum nostrum adduci hic potest, id, quod ingenue fassus est doctissimus Malpighius. (48) *Fuit documentum sapientis Viri* (inquit ipse) *morbos, seu symptomata, quae multa, & varia quotidie observamus, non posse omnia reduci sub speciebus, aut ideis determinatis ob variam complicationem causarum, & effectuum inde productorum, qui restringi non possunt sub regulis, utpote ineffabiles; quare videtur Medicus attingere quasdam syndromas, & collectiones diversarum rerum convenientium, & ex iis, quantum potest, efformare diversas radices, ac Capita illa deter-*

(48) *Malpigh. oper. post.*

determinando ab evidentiori, & urgentiori laesione, quam perspicit in laesis operationibus Animatis. Nonnulla tamen ex repetitis cadaverum observationibus, cum praegressi morbi *symptomatibus*, ea, qua potui, solertia collatis, deprompta hic placet adducere; quae, licet omnimode Clinicum Medicum in hisce edocere nequeant, clariorem tamen ipsi lucem afferent, ut minus a veritatis semita & speculando, & curando aberret.

CLVI. Quotiescunque sola Pulmonum substantia *lymphatico-bilioso* hoc humore quomodocunque turgescebat, nullaque penitus in *Pleura* concretio aderat, dolor non *acutus punctorius*, sed *obtusus* potius, & *gravativus* erat, magis tamen sensibilis, quam in simplici Pulmonum *lymphatico infarctu* absque ulla bilis commixtione, pro ut supra de *lymphaticis* simplicibus differens distincte a me observatum indicavi. Deerunt penitus, credo, feliciſſimo hoc saeculo a praejudiciis omnibus ex toto repurgato, sanioribusque cognitionibus undecunque imbuto, qui me falsitatis arguere tentent, dum affectum Pulmonem doloris proprii participem indico, quod a veteribus plerisque Medicis ex toto falsum existimabatur. Solus namque pro omnibus laudatus toties immortalis Malpighius controversiam hanc satis superque diremit, dum sic admonet: (49) *Mihi semper visum fuit satis arduum, quod vulgo docetur, Pulmonem sensu carere; substantia enim eius componitur ex aggregato membranarum, quae ex communi sententia dolori subjiciuntur: adsunt etiam vasa sanguinea, & trachaea, & quod magis est, multi nervi, qui solent esse radix sensus in partibus*: quod ultro confirmat ex Hippocratis sententia in libro *de internis affectionibus*. Praeter haec potiorem aliam cum ipso adjungere rationem possumus, ex qua ultro evincitur, laesionem quamlibet, a sola in Pulmonibus concretione humorum suborta, exquisitum aliquando suscitare posse dolorem. Novit enim & ipse oculatissimus Auctor, utplurimum Pulmones maxime *Pleurae* alligatos esse, ope aliquarum, ut ipse ait, *appendicum* membranae investientis costas. Ideo, dum tumet Pulmo, atque stagnantis plus, minusve in casu nostro *lymphatico-biliosi* humoris copia gravatur, maxime dum AEgrotus utrinque ad latera, & praesertim in parte sana decumbit, contrahuntur ligamenta haec, adnexaque *Pleura* in consensum adducta, magis acuti doloris *symptoma* suscitat. Id & ipse novit Desiderius Jacotius: qui, quamvis cum veteribus Medicis putaret, Pulmonem omnimode sensu carere, testatum tamen Posteris reliquit, quod (50) *Licet Pulmo sensus sit expers, tumens tamen sentientem membranam, qua obvolvitur, deprimit, & gravantem dolorem movet, potissimum in extremis partibus, quibus Pectori, & Spinae alligatur*.

CLVII. Dum de hisce Pulmo-

(49) *Malpigh. oper. post.* (50) *Desid. Jacotius Com. in Coac. Hipp. lib. 5. Sec. 2. n. 34.*

num adhaesionibus cum Pleura agimus, non abs re erit, si pauca hic ultro subdam ex repetitis, tum aliorum, tum propriis observationibus deprompta, quae illarum genesim magis explicent. Primo autem oportet distinguere *adhaesiones* illas, quas in decursu Morbi factas esse putamus, ab aliis, quas ante morbum extitisse ratio suadet. Ad primam classem pertinere illas puto, quas concreta in extima Pulmonum superficie lympha, glutinosa admodum reddita, facit. Propter hoc *lymphaticum* gluten, in *Pleuriticorum* Cadaveribus non solum Pulmones variis modis sive superius, sive inferius *Pleurae* adhaerentes toties vidi: verum etiam ipsi *Pericardio*, & *Diaphragmati*. Quamobrem varia inde evenerant *symptomata* plus, minusve gravia, juxta diversitatem partis alligatae. Tenax gluten hoc ejusdem penitus naturae semper compertum est, ac erant *pseudo-polyposa* Corpora in Cordis confiniis tunc observata; nec quidpiam differre videbantur a *Pleuritica crusta* in superficie educti sanguinis visa, ut supra monuimus. Unde si crusta haec in hisce praesertim *Pleuritidibus lymphatico-biliosis* flava erat, aut viresens; idem propemodum color, tum in glutine colligante Pulmones, tum in *pseudo-polyposis* Corporibus vasa, & Cor occupantibus videbatur. Quare facile hinc erat deducere, quod aut tum *crusta pleuritica*, tum *pseudo-polypi*, tum gluten Pulmones vinciens ab eadem viscosa lympha penderent, ut jam innuimus; aut ejusdem stagnantis in Pectore lymphae portio per laterales canales absorpta cum toto sanguine in circulum adducta esset; ut inde cum ipso a puncta vena exiens, in educti sanguinis superficie postea concrescens modo albicantem, modo virentem, modo flavo-virentem *corticem* illum constitueret: quod a veritate ex toto alienum probari nunquam poterit. In hisce enim *Pleuriticis*, in quibus eductus prima vice sanguis nullam profert *pleuriticam crustam*, aut quasi nullam: ipsa tamen, dum iterum vena secatur, manifeste, & quidem crassa satis apparet: (quod non raro evenire solet) non aliunde certe *phaenomenum* hoc derivari unquam potest, quam si dicatur: prima vice initio Morbi nondum ab affecta parte *lymphaticum* illud gluten in sanguinem absorptum esse, quod postea, ineunte morbo, evenit, dum *corticem* illum sanguis refert. Etenim tunc nullus conjectandi locus adest, quod ab universali coagulante principio in tota lympha suppositio *crusta* hujuscemodi eveniret; Nam tum in prima, tum in secunda sanguinis emissione necessario semper, atque simili modo apparere debuisset, cum semper proportionata lymphae copia cum sanguine prodeat: Nisi forte suprapositia jam Sydenhamii opinio hic locum habeat; quod nempe non aeque libere, non aeque expedite sanguis tam prima, quam secunda, & tertia vice effluere potuerit; quod non tam facile verum comperiri posse arbitror, maxime cum ego ipse agenti Chirurgo plu-

ries

ries aſſiſtens diligenter attenderim, eodem pene modo ab utraque inciſione ſanguinem fluxiſſe, atque nihileminus una potius, quam altera vice *pleuriticum corticem* obſervaverim. Tenax admodum quandoque adnotavi *lymphaticum* hoc gluten, Pulmones cum *Pleura*, aut *Mediaſtino*, aut *Pericardio*, aut *Diaphragmate* devinciens, ut inde niſi per vim, nec tam facile divelli poſſent. Caeterum iſtiuſmodi *lymphaticam* adhaeſionem, occaſione tantum praegreſſi morbi, factam fuiſſe, nemo negabit.

CLVIII. Praeter hoc, aliud quoque ex toto diſſimile vinculum Pulmones cum *Pleura* fortiter colligans pluries in *Pleuriticorum* cadaveribus obſervavi, quod membranacea quamplura ligamenta modo tenuia, modo craſſiora referebat, quae, juxta variam eorundem texturam, divellenti' digito plus, minuſve reſiſtere videbantur. Ligamenta haec membranacea occaſione morbi tantum, tam brevi temporis intervallo conſtructa eſſe, quis nam unquam arbitrabitur? Quare concedendum merito eſt, illa nihil aliud eſſe, quam *appendices* membranae inveſtientis coſtas a praelaudato Malpighio indicatas, mediis quibus melius ipſe indicat cauſam vehementiae doloris in *Pleuriticis* verſus coſtas, etiamſi morbus in *Pulmonibus* vere, & primario reſideat. Quod *appendices* iſtae ante morbum plerumque extiterint, neque tempore morbi factae ſint, idem Auctor ex Tulpii aſſerto deducit, dum cum eodem docet, (51) *Paucis in Corporibus Pulmonem eſſe liberum, ſed ſemper vinctum membranoſis illis propaginibus, quas Higmorus putavit eſſe pituitam exſiccatam: arbitrorque haſce potius juvare, opitulando dilatationi Pulmonum, quam nocere reſpirationi, uti alii arbitrati ſunt, videns ipſe in Avibus omnes illas Coſtis haerere, propterea exiſtimo nonnullas ex illis membranis plenas abſceſſu facto in Pleuritide, poſſe trahere adjacentes, & ſucceſſive movere appendices illas, & ita excitare vehementiam doloris in illis partibus ſanis, quae cum fortiter alligatae ſint coſtis, & non liberae, uti ſunt multae, Pulmonis fortiori tractioni, ſimulque dolori obnoxiae fiunt.*

CLIX. Quamvis praeclariſſimus Alexander Knips-Macoppe in ſupra enarrata epiſtola ſua de *Aortae Polypo*, & ipſe aſſerat, hujuſcemodi *adhaeſiones Pulmonis* cum *Pleura* haberi poſſe, abſque quod reſpirandi difficultas emergat: ex Riolano tamen deducit, *dyſpnaeas* inde in ſanis etiam corporibus ſuboriri: ſed in tali caſu *ſuſpirioſi* fiunt AEgroti, atque expiratio inſpiratione difficilior evadit, ob inhibitam *Pulmonum* totalem *ſubſidentiam*, ad inſpirati aeris expreſſionem maxime neceſſariam. Attamen teſtatur & ipſe, *adhaeſiones* haſce *Pulmonum* cum *Pleura*, tum ab ipſo Hippocrate, tum a Claudino, Saxonia, & aliis indicatas eſſe, quas poſtea ſagax tota novit Poſteritas. Ad hujuſce obſervationis firmandam ultro veritatem, dicam me data opera nonnulla cadavera ſecuiſſe Hominum lethalibus Capitis vulneribus intra viginti qua-

(51) *Malpigh. op. poſt.*

tuor horas mortuorum, atque fere semper inveniſse alterutrum, aut etiam utrumque ex *Pulmonibus* fortiter *Pleurae* alligatum, mediis membranaceis hiſce filamentis, quae occaſione morbi progenita fuiſſe, neutiquam exiſtimabo; cum antea nunquam Pectoris ullo morbo detenti fuiſsent, quod ante mortem ab ipſis diſtincte ſciſcitatus data opera fueram. Quin immo id ſpecialiter me tunc, & alias etiam adnotaſſe dicam; membranoſas haſce *appendices* tanquam fiſtuloſas a me habitas fuiſse, & quidem ex quamplurimis minimis vaſculis conſtructas, per quae ſpecialem ſanguinis haberi circuitum diſtincte novi, propter quem, fortaſse tum *Pleurae* cum *Pulmonibus*, tum *Pulmonum* cum *Pleura* communicatio habetur, quae ſatis eſse poterit ad varia explicanda *phaenomena* in *Pleuritide* paſſim occurrentia, atque ad dirimendam vulgarem illam veterum Medicorum quaeſtionem de genuina *Pleuritidis* ſede, quam in *Pleura* tantum haberi ipſi putabant, dum contra a facta in *Pulmonibus* concretione, *Peripneumoniam* veram derivari opinabantur; Quare aliter Recentiores omnes unanimi conſenſu ſtatuerunt *Peripneumoniam* (52) *ejuſdem plane indolis cum Pleuritide eſſe, atque ab illa in eo tantum differre, quod Peripneumonia univerſalius Pulmones afficiat*, ut Sydenhamius monet.

CLX. Poſita hac *lymphatico-biliosa* concretione in *Pulmonibus* facta, habitaque ſimul eorundem cum *Pleura adhaeſione* ſive ope glutinoſae lymphae extrinſecus *Pulmones* vincientis, ſive ob praeexiſtentes membranaceas *appendices*, ſive utroque modo: varia oriebantur morboſa *phaenomena*, quae propriis inter ſe ſignis collata, genuinam Pectoris internam laeſionem vero magis proxime indicabant. Dico tamen *vero magis proxime*: nam ſi ullus unquam ſoli conjecturae locus quomodolibet conceditur in Medicina: id de veridicis ſtatuendis morborum Pectoris ſedibus, & cauſis, atque *Pleuritide* maxime diſtincte cognoſcenda, verum comperiri cum ſanioribus confiteri ſemper non erubeſcam, quod & ipſe celeberrimus Malpighius Adverſario ſuo obtrudit ſic: (53) *Addere volo aliquid, quod oppoſitori, & mihi diſplicet, nimirum in hiſce morbis ſigna eſſe adeo aequivoca, & naturam, aut morbum tot efficere mutationes inter ſe contrarias, ut non credam humanum ingenium huc uſque potuiſſe evidenter aſſignare veras cauſas.*

CLXI. In tam obſcura hujuſcemodi morborum, eorundemque cauſarum caligine, ob ſignorum *aequivocationem*, nonnulla hic proferam a me diligenter perſpecta, & adnotata ſigna, quae veritatis inveſtigationi non ex toto inutilia mihi evaſerunt. Vidi autem ſemper, quod non tantum perpendendus rite eſt *Pulmonis* locus, quem *lymphatico-biliosa* concretio occupat, verum & adnexio ipſius *Pulmonis* cum *Pleura*, quae quocunque modo habeatur, peculiares excitat varios Pectoris morbos. Quo ad partem

(52) *Sydenham. cap. de Pleuritide.* (53) *Malpigh. op. poſt.*

tem Pulmonis affectam verisimilius dignoscendam, veritati consonum semper arbitrabar, sicuti in aliis, ita & in hisce divini Senis documentum, dum & ipse haec merito profert. (54) *Et quibus morbus est ad alteram claviculam, superior ala Pulmonis una laborat: quibus vero utraeque claviculae laborant, superiores utraeque Pulmonis alae aegrotant: quibus secundum mediam costam, media: quibus secundum septum transversum, inferior: quibus vero una tota pars laborat, omnia, quae ei respondent parti, aegrotant.* Saniora haec sunt, magisque tuta signa, quae in exercenda praxi veritati magis consona expertus semper fui, ad dignoscendas facilius affecti Pulmonis partes, a stagnante lympha gravatas: quod ultro indicabat peculiaris *symptomatum* conditio in quibuscunque ex hisce facile attendenda. Etenim dum superior *Pulmonis ala* laborabat, non tantum dolor ad *claviculam* insurgebat, verum & respiratio difficilis magis erat, magisque pulsus depressus, atque imminutus: quod quidem ex compressione forti tum *bronchiorum*, tum vasorum *pulmonarium* evenire, tutum erat aserere: quae, cum in superiore *Pulmonis* parte, ubi nempe majores tum *bronchialium*, tum *sanguineorum* vasorum ductus adsunt, eveniret, majoris momenti, & pejoris ominis erat: quare & Hippocrates ipse (55) formidabiles eas merito indicat.

CLXII. Pari hinc desumpto ratiocinio, si vel media *Pulmonis* pars, vel infima, vel intima ejusdem substantia, vel extima tantum tumore *lymphatico-bilioso* hoc premebatur; vel pari ratione, aut in majoribus tantum, aut in minoribus *Pulmonum* tubis compressio fiebat, inde gravia magis, aut levia *symptomata* insurgebant. Generatim loquendo, quotiescunque *lymphatico-biliosa* haec concretio sive superius, sive inferius intimam *Pulmonum* substantiam occupabat, ita ut nulla adesset stagnatio, aut saltem levis admodum in extima eorundem superficie, nullaque in *Pleura*, aut *membranaceis propaginibus* dictis *Pulmones* cum *Pleura* devincientibus, aut prope *Diaphragma*, aut in *Mediastini* confiniis; febris quidem in principio acuta admodum erat, pulsus frequens, & tensus, respiratio difficilis; sed in caeteris nulla aderant pejora *symptomata*. Dolor non tam acutus erat, atque utplurimum in utroque latere decumbere satis poterant AEgroti, etsi quandoque in latere sano majorem respirationis anxietatem experirentur, urgente tunc affecto *Pulmone*, a concreta lympha ponderoso magis reddito, atque oppositum sanum lobum premente. Ad exitum tamen citius, & facilius plerumque feliciter properabat morbus. Etenim cum *lymphatico-biliosus* humor hiantes undecunque, & proxime haberet tum *bronchiales*, tum *lymphaticos*, *sanguineosque* ductus: aut illos subiens, facili, & solicita *anacatharsi* primis usque diebus promota, per *exscreatum* morbi causa dissipari commodius poterat: aut per *lymphaticos*, *sanguineosque* iterum absorptus, indeque

(54) *Hipp. in Coac. lib.* 5. *Sec.* 2. *n.* 47. (55) *Hipp. in Coac. lib.* 5. *Sec.* 2.

indeque ad circulationis viam redactus, sive per copiosas urinas, sive per affluentem sudorem, non raro etiam per laudabiles Alvi expulsiones excernebatur. Hinc *lymphatica* apparebant sputa bile plus, minusve inspersa, quae quo citius videbam, eo tutius de futura, & quidem perquam proxima salute pronuntiabam. Unde ex Hippocrate ipso habemus, quod (56) *In morbo laterali, si circa initia statim sputum appareat, morbum breviat: si vero posterius appareat, producit.*

CLXIII. Plerumque a residente in *Pulmonibus* magna hujusce *lymphatici* humoris copia, distentae nimis laterales continentes fibrae disrumpebantur, unde effuso successive sanguine, prodiens per exscreatum lympha non tantum citrinum colorem, verum & sanguinea parva filamina secum ferebat. Neque id pejus unquam proferebat omen, dummodo & expedita, & facilis, & cum levamine *anacatharsis* haberetur. Quin immo & aeque facile solvebantur, ut ex hisce nulli fere decimam quartam diem absque totali morbi solutione transcenderint: quod consonum maxime erat divini ipsius Senis asserto, dum absolute statuit, quod: (57) *Pleuritides biliosae simul, & sanguineae utplurimum nona, aut undecima judicantur, & maxime convalescunt.* Revera quoties primis usque diebus *lymphatica* haec sputa bile simul, & sanguine moderate inspersa, atque libere prodeuntia attendebam, etiamsi acutissima adesset febris, una cum tussi molesta, atque respirationis anxietate: (dummodo extra *Pulmones*, sive in *Pleura*, sive alibi, in cavitate tamen Pectoris, concretionem aliam simul haberi, non vererer) de futura cito perfecta AEgroti salute certe praedicebam, a solicito nimis remediorum usu ideo simul abhorrens. Quotidie enim admirabar in hujuscemodi *Pleuriticis* naturam ex se satis, & melius AEgrotorum saluti conferre, majorem successive *anacatharsim* promovendo, quam, dum aliquis operosum nimis in Medicina affectans munus, pessime praepediebat, naturae ipsi tutiori medicatrici se opponens, fractis AEgrotorum inde viribus, res in pejus paulo postea ruebat, aut saltem diuturnior reddebatur morbus, qui aliunde naturali motu suo progrediens, ad exitum citissime properasset.

CLXIV. Discant hinc Tyrones Medici ad hujuscemodi *Pleuriticos* accersiti, se plus non agendo, quam agendo prodesse posse, cum in his ex se sola satis agat natura, quam admirari magis, quam perturbare expedit. Satis superque in illis esse observavi, naturam provide admodum, & tuto agentem imitari, ipsique in suis motibus, si opus fuerit, opportune, ast non operose nimis, opitulari. (58) Itaque *tale sputum promoveri debet* (loquor cum doctissimo, expertissimoque Dureto) *iis, quae expurgationem juvant, molliendo, leniendo, & sputum ciendo: non autem sanguinis detractione retrahi, & impediri,*

(56) *Hipp. Aphor.* 12. *Sec.* 1. (57) *Hippoc. in Coac. lib.* 5. *Sec.* 2. *n.* 26.
(58) *Duretus Com. in Coac. Hipp. lib.* 5. *Sec.* 2. *n.* 9.

diri, quod uſuvenire videmus, non ſine maerore, & nemeſi, ab iſtis pragmaticis vulgo dictis, qui omnem Pleuritidis curationem exigunt in ſanguinis detractione ſaepius iterata, quamdiu Pleuriticus hujuſmodi ſputa expurgat, cum ſpe ſalutis praedivite. O Homines Reipublicae calamitoſos, atque funeſtos. Ipſam Pleuritidem, quae ſua ſponte nullius operis indigens cum tali ſputo quieſceret, ex eventu reddunt mortiferam. Juxta doctiſſimi Dureti monitum hoc, cum ſtatim primis diebus in hujuſcemodi *Pleuriticis* ſanguinem ſemel, aut bis ad ſummum in *Plethoricis* robuſtioribus detrahi juſsiſsem, ad *Emeticum* inde juxta indigentiam, ſi opus eſset, in ſaginatis maxime Corporibus, ut ſupra indicavi, confugiens, aut ad leve aliud purgans, ſtatim ab opere totaliter quieſcebam, id unum caute attendens, ut tum internis, tum externis lenientibus, atque emollientibus naturae tuto agenti praeſto ſemper eſsem. Utilia hinc maxime erant fomenta externa, atque decoctiones *pectorales* vulgo dictae, tepide larga doſi exhibitae, quibus identidem, pro ut opus erat, Oleum Amygdalarum dulcium adjungebam.

CLXV. Unica, meo judicio, haec eſt ratio, & non alia penitus, qua in *Pleuriticis* faciliorem ſputi exitum promovere unquam poteſt Medicus. Quandoquidem dum exterius tepentia adhibemus fomenta, muſculorum pectoralium, atque intercoſtalium, ſimulque continentium quarumvis Pectoris partium fibras laxamus, atque ad Pectoris dilatationem expeditas magis reddimus, quod praecipue liberiori *anacatharſi* confert. Tenuvior etiam fotuum vapor cutis poros ſubiens ad cavitatem ipſam Pectoris inſinuatur, ibidemque tum affecti *Pulmonis* fibras a morbo nimis contractas laxat, lenit, & molles reddit, concretumque diſſolvendo humorem, aptiorem illum reddit, ut lateralia *bronchiorum* oſtiola facilius, atque affluentius pervadens, citius per *trachaeam* educatur. Quod ſi externa hujuſcemodi laxantia ad id maxime conducere, credendum eſt: quanto melius & interna ejuſdem indolis prodeſſe certe poterunt? Decoctiones enim conſuetae laxantes magna in copia uſurpatae, tum & oleoſa quaeque remedia commendari merito debent: quae etſi immediate ad affectam partem non transferantur, communi tamen circulationis lege, cum tota lympha, & ſanguine aliquantulum ſaltem commiſcentur, humoreſque omnes ſimul temperant, & fluxiles magis reddunt, indeque laxandis ſolidorum contractis, atque irritatis fibris, fluidiſque concreſcentibus, & craſſioribus commode attenuandis, atque ad motum ſolicitandis peregregie conducunt.

CLXVI. Reliquis remediis, quae vulgaris Medicorum nimis facile credentium opinio ad *expectorantium* validiorum, tutiorumque ſeriem reduxit: *Julapiis* nempe *ſaccaratis*, aut *mellitis* quibuslibet, & *ſaponeis*, ut ajunt, nil prorſus unquam fidere ſolitus fui: cum iis ad pompam potius, quam neceſſario quandoque

utens,

utens, ea ad id nil propemodum conferre plerumque obſervaverim. Dum enim AEgroti hujuſcemodi *ſaccarata* remedia aſſumunt, aut ſugunt, aut paulatim, pro more, quomodocunque lambunt; ipſa non per *Trachaeam*, ſed per *OEſophagum* illico deſcendunt, indeque ad Inteſtina delata, laxante, qua pollent, vi Alvum potius praemature ſolvunt, quam lacteas ſubeant venas, ut poſtea ad Pectus tranſeant. Utrum autem hujuſcemodi remedia largius uſurpata, tum intempeſtive ventrem laxando, tum & Ventriculum inutiliter infarciendo in ipſius plicis facile remorantia, AEgrotis damno eſſe facile poſſint, quilibet judicet, qui tamen ab empiricae Medicinae praejudiciis ex toto liber ſit. Quod ad me ſpectat, fixum mihi, ratumque fuit, eritque ſemper, tutius omnino eſſe iis nil penitus plerumque uti, quam inutiliter, quin immo ad AEgrotorum manifeſtam perniciem ea uſurpare. Dicam tamen, quod haec aliquando proſunt, tunc cum aridae nimis ſunt fauces, & lingua, & maxime cum *Laryngis* oſtium glutinoſis, & tenacibus materiis implicatum eſt, quae & *Epiglottidem*, & linguam ipſam adeo devinciunt, ut vix loqui rauca voce AEgroti queant. In hiſce caſibus hujuſcemodi *Julapia*, aut *Saponeas* non parum prodeſſe arbitror, iiſque tunc uti non inutiliter ſoleo, cum ea & exſiccatas in ore partes, tum & a confluxu biliosae lymphae irritatas leniant, emolliant, atque *catarrhoſas* hinc inde inhaerentes faucibus particulas vinciant, ſimulque in unum rediganr, ut facilius eliminari poſſint. Id tamen auxilii praeſtant *lambitiva* haec, dummodo diu in ore detineantur: nam ſi ſtatim per *Pharyngem* decidant, fruſtratur votis ex toto AEgrotus, & Medicus. Quod autem remedia haec a Pectore materies haurire citius, aut melius poſſint, ſicque inchoatae *anacatharſi* opitulari, aut deficientem promovere: hoc prorſus ex dictis nego.

CLXVII. Non inficiabor tamen, me tanquam remedio utili ſaepiſſime uſum fuiſſe *ſpermate Ceti*, utpote congruo remedio tum ad faciliorem reddendam *anacatharſim*, tum ad ſedandum reſpirationis anhelitum, tum ad tutiorem lymphae ſtagnantis diſſolutionem: maxime cum *Camphora* ipſi adjungeretur in ſufficienti doſi, quam & in hujuſmodi morbis omnibus merito laudat Baglivius, aliique Auctores quamplurimi. Qua de re quotieſcunque in hiſce caſibus natura ſuo munere non fungebatur, praeter externa, & interna demulcentia dicta, in veſperis, atque etiam mane, pro ut oporteret, exhiberi utiliter curabam *Spermatis Ceti* ſemidrachmam, cum duobus tribuſve granis *Camphorae*, cui etiam ſcrupulum unum *Succini* albi optime praeparati adjungebam. Si *ferina*, ut ajunt, magis, & ſicca urgeret tuſſis, ſequentem bolum in veſperis utiliter propinabam: nempe ſcrupulum unum *Spermatis Ceti*, grana octo *Pillularum* de *Cynogloſſa*, cum *ſalis volatilis Succini* granis tribus, facto bolo cum ſirupo de *Papavere*

Er-

Erratico, post coenam sumendo, superbibendo Cyathum aquae tepidae *pectoralis*, aut emulsionem ex amygdalis dulcibus.

CLXVIII. Interim totus eram, ut occurrentia successive sputa diligenter perspicerem, ut inde de futuro morbi eventu tutius ratiocinari possem. Ii, quibus statim in initio sputum apparebat modica bile, & sanguine hinc inde inspersum, Alvo simul modice fluente, cum idonea urinae excretione, absque ullo in Pectore strepitu, perquam facile, & cito sanitati restituti sunt. Id quoque Hippocrates ipse testatur. (59) *In doloribus Pleuriticorum utile est alvum mollem esse, sputa colorari, urinam facile prodire, strepitum in Pectore non fieri. At contraria iis difficilia, & sputum dulce factum.* Sententiam hanc in propositum nostrum clare explicat Desiderius Jacotius in commentario, ut supra diximus. Quod alibi ultro confirmat Hippocrates dicens: (60) *Sputum non multo permixtum sanguine, flavum in principio quidem salutare est.* Cum autem sputum bile maxime saturatum, atque intime perfusum erat, etsi libere prodiens, nihil inde imminuta respirationis anxietate, malum adferebat omen. Multo pejus erat, si *aeruginosa* admodum prodirent sputa, Olei seminum Lini tincturam fere repraesentantia. Ex hisce enim nullos fere servatos vidi, quod quidem rationi ipsi consonum videtur. Quando enim *aeruginosa* bilis haec obscure sic admodum sputa tingens una cum lympha, aut sola etiam, (quod magis lethale signum est) *Pulmones* premit, ipsosq; intime subit, erodente vi sua continentes undecunque eorundem fibrillas vellicat, & scindit, indeque in tam fortes contractiones cogit, ut *strangulatis*, ut ita dicam, ob id sanguineis illuc tendentibus canalibus, concretiones postea sanguinis necessario eveniant, aut proinde inflammatio, gangraena & Mors.

CLXIX. De hisce sputis bile nimium saturatis, atque aeruginoso forti colore infectis, nec non aliis merito sic scripsit Hippocrates: (61) *Omnino pravum, quod flavum sincerum est, & viscosum, & album, & rotundum, & cum virore pallidum valde, & spumosum, & lividum, & aeruginosum. Pejus autem aliquanto est, quod ita meracum, ut nigrum appareat.* Non raro in hisce casibus properante, & confirmata inflammatione, dolor inopinato minor fiebat, atque etiam omnimode evanescebat. Caveant tamen in hujuscemodi *Pleuriticis* Tyrones Medici, ne ab improvisa doloris imminutione ignominiose capti faustum salutis praesagium proferant, dum omnia caeteroquin plena timoris sunt. Enim vero ex Hippocratis monito (62) *Lateris dolor in sputo bilioso citra rationem evanescens insaniam movet:* quod plurics observavi. Unde & ipse Desiderius Jacotius ibidem cum Galeno merito monet, (63) *Ne Medicus repente ad AEgrum ingressus,*

(59) *Hippoc. in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 25.* (60) *Idem ibidem n. 32.* (61) *Idem in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 31.* (62) *Hipp. ibid. n. 72.* (63) *Desid. Jacot. in com. ibid.*

greſſus, & morbi, ac doloris levationem eſſe factam, laetoſque, qui adſunt, comperiens, temere cum ipſis liberatum AEgrum pronuntiet: verum prius diligenter inquirat, facta ne ſit judicatio aliqua, aut abſceſſus. Quorum nullum ſi eveniſſe audierit, neque ullum remedium convenienter adhibitum, interea autem oculos AEgri perturbatos, & quaedam delirii ſigna obſervet, tum magnum ſubeſſe malum praeſagiat. Siquidem ex eodem Hippocrate habemus ultro, quod (64) *Mortifera omnia, quae abs re miteſcunt, mortem in propinquo eſſe teſtantur.* Idemque alibi ſic docet: (65) *Quae immerito levantur, & levant; iis non eſt credendum, neque conquieſcendum.* Quod ultro aliter idem confirmat. (66) *Quae pravis cum ſignis miteſcunt, mortifera ſunt.*

CLXX. Hujuſcemodi ſigna, atque alia etiam, quae divinus Senex variis in locis ad *Pleuritidum* conditiones varias dignoſcendas, earundemque praedicendos exitus accuratiſſime nobis propoſuit, veridica tunc fere ſemper inveni. Aſt cum extra Pulmonis ſubſtantiam *lymphatico-bilioſa* concretio quomodolibet facta erat, aut ſimul intra, & extra, tunc nihil certi ex apparentibus ſputis deducere poteram. Quandoquidem non ſemel benignam admodum tum colore, tum ſubſtantia, indolem occurrentia affluenter ſputa oſt entabant; dum caeteroquin nihil in de imminuebatur dolor, reſpiratio aeque gravis erat, atque caetera omnia peſſimum ex toto ſtatum praeſeferebant. Tunc autem judicare me tuto poſſe arbitrabar, aut nullam in Pulmonum corpore concretionem factam fuiſſe, aut ſaltem modicam admodum, quae paulatim accedentibus bonae indolis ſputis ſolvebatur: ſimul autem pejorem aliam extra *Pulmones* adeſſe, aut in *Pleura*, aut in *appendicibus membranaceis* ejuſdem ſupra indicatis, quam prodeuntia ſputa oſtendere neutiquam poterant; cum extra quomodocunque ſtagnans *pleuriticus* humor, nullo modo, aut ſaltem non tam facile extimam *Pulmonum* tunicam penetrare valeat, *bronchialeſque* ſubire tubulos, ut per *Trachaeam* poſtea educatur. Quamobrem anteaquam quis ex ſputorum conditione qualibet de futuro morbi eventu judicium audacter nimis proferat, ad haec, & reliqua ſedulo attendat, ſimulque omnia conferat.

CLXXI. Hujus indolis concretiones extra *Pulmonum lobos* variis modis fieri, variaque inde prodire *ſymptomata* gravia magis, minuſve, quamplurium, quae tunc diſſecui, & maxime tranſactis annis, cadaverum accurata inſpectio, mihi aperte demonſtravit. Quandoquidem exterius undecunque affectum *Pulmonem lymphatico-bilioſo* hoc obductum glutine vidi, quod ibidem tanta in copia concreverat, uſque ad altitudinem pluſquam unius tranſverſi digiti: ita ut *Pulmo* nova quaſi, craſſaque admodum, atque forti tunica involutus videretur. Morboſa hac tunica affectum *Pul-*

monem

(64) *Hippoc. Prorrhet. n.* 17. (65) *Hippoc. Aphor.* 26. *Sec.* 2.
(66) *Idem in Coac. lib.* 1. *n.* 51.

monem variis modis involutum nunquam vidi, quin simul, vel ope ejusdem glutinis *Pleurae* adhaereret, vel ope *membranearum appendicum*, de quibus supra: plerumque utroque modo. Attamen tunc semper, & *Pleura* ipsa glutinoso eodem humore simul taliter perfusa erat in interna maxime superficie sua, quae cavitatem Pectoris respicit; ac si eodem modo, quo de affecto *Pulmone* diximus, nova ipsi pariter densa tunica eodem glutine constans tunc superaddita esset. Haec autem in iis attendere potui praesertim, qui & parum per *exscreatum* eduxerant, nullo postea subsequente levamine, & in parte sana decumbere nil penitus absque dolore potuerant; cum tunc, in oppositum latus retrocedente *Pulmone* affectae *Pleurae* adhaerente, & ipsa in contrarium traheretur: unde doloris exacerbatio. Insuper hujuscemodi AEgroti difficiliorem inspirationem habebant, quam exspirationem: dum eatenus difficilior evadebat *costarum*, & *sterni* maxime elevatio, quatenus ob *adhaesionem* affecti simul Pulmonis cum *Pleura*, magnum aderat superandum obstaculum, quod eo majus prae consuetudine erat, quo affectus Pulmo, & interius, & exterius, simulque ex eadem parte *Pleura* ipsa majore glutinosae hujusce lymphae copia obruta erat.

CLXXII. Eodem penitus modo, quo supra nunc superiorem, nunc inferiorem, nunc mediam *Pulmonis* substantiam *lymphatico-biliosa* hac materie intime gravari diximus; ita & ab extra modo superius, modo inferius, modo aliter *Pulmonem* eodem *pleuritico* humore perfundi, atque *Pleurae* ipsi diverso modo devinctum passim fuisse, experientia ipsa teste toties novimus; unde varia insurgebant *symptomata* plus, minusve molesta, plus, minusve gravia. In illis, quibus gravatus superius *Pulmo* versus *jugulum Pleurae* fortiter adhaerens erat, anxietates majores, magisque difficilis respiratio evaserat: nec raro, ob compressionem sanguineorum ductuum ab eadem parte ad Brachium properantium, peculiaris pulsus inaequalitas, aut diversus saltem, quam in altero Carpo, rhythmus fiebat, ut supra etiam monuimus. *Phrenitidem* plerumque iis evenisse toties adnotavi, quibus affectus in inferiore parte *Pulmo Diaphragmati* fortiter adhaerebat. Quamquam & aserere certo possum, me non raro affectum *Pulmonem Diaphragmati* fortiter adnexum invenisse, absque quod ne minimum quidem delirio correpti AEgroti unquam antea fuissent. Hoc autem sic aliquando evenisse arbitror; quia non semper aeque fortis aderat adhaesio, neque semper usque ad *tendineam* ipsius partem extensa fuerat; nempe ubi Phrenici nervi majorem suorum filaminum numerum *Diaphragmati* impertiuntur. Insuper adnotavi in quamplurimis glutinosam concretionem dictam in parte cava affectum quandoque *Pulmonem* obsidere, versus *Pericardium*, propter quam & ipsi fortiter adnectabatur. In hisce autem casibus magis vehementes anxietates fiebant: pulsus magis concitatus, &

depres-

depressus: ob compressionem *Pericardii* ab affecto adhaerente ipsi fortiter *Pulmone* factam, quae & liberam inde ventriculorum Cordis dilatationem non parum praepedire proinde poterat.

CLXXIII. Nec tantum internam *Pleurae* superficiem, quae *Pulmones* respicit, concretiones hujuscemodi obsidebant: sed non raro glutinosus humor membranacea ejusdem interstitia subibat, ibidemque concretus, nervea ejus filamina distendens, magis acutum efficiebat dolorem, difficilemque magis respirationem reddebat. Nec semel vidi in dissectis cadaveribus concretionem internam hanc a *Pleura* ipsa exterius ad intercostales musculos, atque ad Pectoralem majorem usque, immediate etiam sub integumentis ipsis, permeasse, ita ut, hisce ablatis, mucosa ibidem *flavescens*, aut *flavo-virescens* lympha in conspectum illico veniret musculos undecunq; strictissime obvolvens. Attamen tunc dolor etiam extrinsecus tactu, & pressione, & confricatione manus exacerbari videbatur: dum simul alia non deerant graviora *symptomata* internam majoris momenti concretionem satis indicantia.

CLXXIV. Admiratione non parum captus fui, cum in dissectis Cadaveribus, inter *appendices* etiam *membranaceas Pleuram* cum *Pulmone* colligantes, coagulationes hasce simul subortas esse inveni, modo superius versus *jugulum* factas, modo inferius versus *Diaphragma*, aut alio quovis modo juxta varias affectorum Corporum dispositiones: unde & variis merito stipari *symptomatibus* morbus solebat: pro ut ex dictis etiam supra satis constat. Quotiescunque sola *lymphatica* concretio, aut alia ratione *lymphatico-biliosa* eveniebat, absque ulla sanguinis ne minima quidem stagnatione: tunc neque suppuratio, neque vera inflammatio, neque grave aliud quodvis *symptoma* sequebatur. Tunc autem (quomodocunque concretio suborta esset, sive in ipsa *Pulmonis* substantia, sive extra ipsam in *Pleura*, aut *appendicibus* dictis ipsam cum *Pulmonibus* devincientibus) morbus solvi poterat, ope dissolventium tum internorum, tum externorum, concretam lympham attenuare, atque ad necessariam expulsionem solicitare valentium; de quibus supra satis superque egimus.

CLXXV. Tali lymphae attenuatione, atque dissolutione saniore, methodo facta, ad exitum ipsa sibi aditum variis modis quaerebat, ut inde a morboso, quo antea premebantur, pondere affectae partes liberatae, ad pristinum reducerentur naturalem statum. Quod attinet ad *lymphatico-biliosam* concretionem in *Pulmonibus* ipsis variis modis factam, haec facilius, quam aliae, solvi poterat; cum undecunque *bronchiales* praesto essent tubuli, quos dissoluta lympha subire commode poterat, sicque breviore tramite per *trachaeam* exitum sibi parare. Ast concretiones aliae extra *Pulmonem* (ut supra observavimus) quomodocunque factae non aeque facile solvebantur: cum nulla immediata adsit via, per quam humor in *Pleura* coacervatus

subire

subire *Pulmones* illico possit, atque per consuetam *bronchiorum* semitam cito extra propelli. Satis enim de quacunque hujuscemodi concretione verum id comperitur, quod in rem nostram sapienter protulit Malpighius, dum contra Spigelium sic docet: (67) *Fieri non posse transitum purulentiae (etiamsi dicta disrumperetur membrana) in Pulmones, qui non obtinent foramina ilia, ac poros in extima membrana, quos imaginati fuere Antiqui, quoniam aerem retinent, sed quidem (concesso Pleurae hiatu) advertere illam facilius in Pectoris cavitatem praecipitari.*

CLXXVI. Quomodo ergo *lymphatica* haec concretio congruis remediis, aut natura ipsa agente, dissoluta a *Pleura* ad *Trachaeam* pervenire possit, ut per exscreatum educatur, & per quasnam vias, nemo usque nunc explicare satis potuit. Non mediocris ad hoc momenti, quin immo ingeniosa admodum videtur ratiocinatio doctissimi Lancisii, qui in eruditissima epistola sua ad celeberrimum nostri hujusce aevi Anatomicum primarium, totius Italiae lumen Morgagnium missa, merito dubitari posse arbitratur; quod per minimos ramusculos venae *Azygos*, *Trachaeae* annulos, interioremque tunicam pervadentes, facilior, & brevior parata sit via, ut *pleuriticus* humor per exscreatum educi queat, etiamsi in *Pleura* vere constiterit, quin ad longiorem viam confugiendum sit: quod tunc eveniret, cum *pleuritica* materies illa ad dexterum Cordis ventriculum, ope venae Cavae, translata, ad *Pulmones* media *arteria pulmonari*, indeque ad *Bronchia*, & *Trachaeam* ascendere coacta esset, ut postea expelleretur. Hujuscemodi opinionem suam peculiaribus anatomicis observationibus roborare praesertim conatur eruditissimus hic Auctor, dum docet; quod primarius venae *Azygos* truncus in dextera Thoracis parte venae Cavae superiori tubo insertus, in plures subdividitur ramusculos, qui tam dexteram, quam sinistram Thoracis partem, ac *Pleuram* ipsam, musculosque intercostales partim pervadunt: partim in arcum quasi flexi supra tubum *Asperae arteriae* inter quartam, & quintam utplurimum Dorsi Vertebram assurgunt. Nec tantum hujusce venae ramusculi interiores Pectoris partes, ut cum ipso diximus, percurrunt: verum etiam externas munire, ut ipse subdit, solent; unde potiorem rationem deducit, propter quam nonnullae *Pleuritides* ab intro extra, & e contrario deriventur, & quandoque externos sub cute ipsa tumores efficiant. Alias quoque sic inde deducit cognitiones, quas methodicam *Pleuritidis* curationem reddere, satius ducit.

CLXXVII. Quod venae hujusce *Azygos* ramusculi *Pleuritidis* causam aliquando praestare quoquo modo possint, & ipsi norunt veteres Medici: quare Ludovicus Duretus varias *Pleuritidum* species considerat, ob varium materiae affluxum (68) *per venam jugularem, Azygos, mammariam, & Thoracicam. Hinc veniunt*

(67) *Malpigh. Oper. Post.* (68) *Duretus Com. in Coac. Hipp.*

Pleuritis superior, inferior, antica, postica, sive dorsalis. Quod autem per ejusdem venae varios ramos materia *pleuritica*, quaecunque ea sit, sive *lymphatica simplex*, sive *lymphatico-biliosa*, sive *sanguinea* in Pectoris continentibus partibus quibusvis extra *Pulmones* residens, ad *Trachaeae* cavum transferri possit: atque, ob eandem rationem, quicunque concretus humor in *Pleura*, aut aliis internis Pectoris partibus, ab intro extra retrocedens, morbificam causam usque ad externos musculos transferre queat; non tam facile unquam concedam. Quidquid enim sit de observationibus ab ipso diligenter peractis, per injectionem crocei liquoris in caudicem ejusdem venae *Azygos*, qui per nares, & per os emanare visus est: firmum, ratumque cum sanioribus Anatomicis habeo, Venam hanc, sicuti & alias omnes, sanguinem a partibus ad majorem Venae Cavae truncum, indeque ad Cor transferre. Quamobrem aperte hinc deducitur, *Pleuriticam*, materiem antea in partibus concrescentem, ac postea dissolutam, minimosque venae *Azygos* ramos subeuntem, per ipsos ad *Trachaeam* transferri nullo modo posse; quin immo potius ad Venam Cavam pergere, indeque toti sanguini addi, ut in circulum postea acta, juxta peculiarem partium dispositionem, alibi consistat, atque etiam facilius in *Pulmonibus*, ut ab iis postea per *exscreatum* effluat.

CLXXVIII. Praeter hanc nullam aliam certe ex Anatome haberi posse rationem arbitror, propter quam *morbifici* in *Pleura* concrescentis humoris, aut in aliis contiguis partibus extra *Pulmones* firmati, translatio ad *Pulmones* ipsos fieri queat; cum extima eorundem tunica nullis unquam ditata sit meatibus, ut cum Malpighio supra ostendimus. Attamen quoties in Cadaveribus, nullis etiam Thoracis morbis unquam antea detentis, *membranaceas appendices* vidi sanguineis satis patentibus canaliculis ditatas, quorum ope *Pulmones* *Pleurae* hinc inde adnectebantur; suspicari coepi, quod per hasce melius, & facilius, quam per alias fortasse vias, *pleuriticus* humor tum a *Pleura*, tum ab *intercostalibus* etiam *musculis* ad *Pulmones* immediate transferri possit, atque inde mediis *bronchialibus* ductibus per *exscreatum* citius eliminari.

CLXXIX. Utrum hoc veritati consonum magis evadere queat, Sapientibus magis dirimendum relinquo. Satis enim mihi est, hac posita sententia, pro certo asserere, quod tutior inde emergat etiam ratio, qui fiat, ut quandoque in externis continentibus Pectoris partibus, atque magis in *Pleura*, quaelibet factae concretiones per *metastasim*, ut ajunt, ad *Pulmones* propagentur: & vice versa a *Pulmonibus* ad externas alias partes: quod passim evenit. Quod si conjectura mea haec nil penitus veritati affinis credatur: nullus certe, meo judicio, alius restat modus, quo residens in iisdem partibus humor ad *Pulmones* migrare valeat. Qua de re, dum ille attenuatus, dissolutusque satis est, nulla prorsus alia ratione detrudi inde potest, quam aut *Azygos* venae

ramus-

ramusculos, ut supra diximus, subeundo; aut etiam *Mammariae*, aut *Thoracicae*, per quorum tramites denuo sanguini suppeditetur, ut inde extra corpus protrudatur; sive ad *Pulmones* perductus, per *exscreatum*; sive ad *Renes*, per Urinam; sive ad cutis glandulas, per sudorem, & insensibilem perspirationem; sive ad alias quaslibet partes, alio quocunque modo. Verum cum hujuscemodi *pleuritici* humoris regressus in venas (sive ob vitium humoris ejusdem nimium crassi, atque concrescentis, sive ob quamlibet recipientium vasorum peculiarem dispositionem) non tam facile fieri semper possit, cum aliunde immediatus ad *Pulmones* transitus prorsus desit: Hinc fit, quod plerumque illi, in quibus concretiones hae *lymphaticae*, aut *lymphatico-biliosae* extra pulmonarem substantiam, sive in *Pleura*, sive in *Mediastino*, sive in *appendicibus* dictis *membranaceis* occurrunt; citius, & facilius moriantur, atque gravioribus detineantur contumacissimis *symptomatibus*, quam alii, quibus intra Pulmones concretiones eaedem fiunt (dummodo non sint universales) quas & facilius dissolvi, & citius, atque commodius per *exscreatum* dissipari saepissime observavi.

CLXXX. Neque tantum ob concretiones hasce *lymphaticas*, aut *lymphatico-biliosas* quomodolibet extra Pulmones, aut intra factas, primarium vitae periculum AEgrotis hisce imminere attendi: sed multo magis, & citius ob concretiones *pseudo-polyposas*, quas plerumque, ob eandem causam, in majoribus vasis, quin immo, & in ipsis Cordis cavitatibus simul fieri non semel novimus. Istiusmodi *pseudo-polypi*, pro ut citius, vel tardius, pro ut majores, minoresve mole fiunt, morbum plus, minusve breviant, atque ad exitum AEgrotos vel paulatim, vel derepente perducunt. Item juxta varias, quas obtinent, configurationes, juxta propagines diversas suas, peculiaresque illorum vasorum conditiones, in quibus continentur, sive iisdem quomodocunque adhaerentes, sive in eorundem cavitatibus liberi: varia etiam inde afferunt *symptomata* plus, minusve gravia, plus, minusve exitialia. Non vacat hic quamplurimas de hisce observationes peculiares a me factas singillatim retexere, atque innumeras pene *pseudo-polyposas* hujusce indolis concretiones, quas varias in variis cadaveribus semper vidi, diversoque modo figuratas, hic distincte numerare: cum de hisce omnibus quilibet Medici satis superque edocti sint, illi praesertim, qui non sola librorum lectura, sed iteratis Cadaverum inspectionibus naturae arcana tuto referare satagunt, peculiaresque morborum quorumlibet causas oculis ipsis attingere. Neque prorsus hic refert genuinam adferre rationem, propter quam *concretiones* istae, & facilius in venis, quam Arteriis, in dextero Cordis sinu potius, quam in sinistro tunc producantur, ibidemque citius in enormes excrescant moles sanguinis tramitem ex toto occludentes; cum de hisce satis, distincteque egerit Malpighius, aliique omnes, qui accuratas de *Polypis*

dissertationes lucubrarunt. Inde enim quilibet percipit, quod cum multo minor sit sanguinis velocitas in venis, quam arteriis, atque insuper venosus sanguis multo minus comminutus sit, quam arteriosus, qui paulo ante *Pulmonum* necessariam actionem, cum ad Cor tendit, passus est: in illis potius, quam istis *polypi* fiunt, atque in majores excrescunt moles. Id unum innuam, quod quotiescunque in *Pleuriticis concretiones* istae aderant, semper detractus sanguis consuetum, & magis crassum in superficie corticem antea obtulerat: cum una, & eadem sit materies, ex qua tum crusta haec, tum *pseudo-polypi* illi generantur: ut ex dictis supra etiam patet. Tunc ultro major aderat respirationis anxietas, major depressio pulsus, frequentia, inaequalitas, cum speciali sensu doloris prope Cor, quandoque etiam in alterutro, vel utroque ex brachiis, torpore etiam plerumque comite, qui ad sternum, non raro ad Dorsum, atque inferiores quoque Corporis partes vario modo protendebatur: pro ut nempe concreta haec corpora superiora potius, quam inferiora, aut pleraque Corporis vasa occupabant, in quibus proinde inordinatus magis, minusve fiebat sanguinis motus. Talia autem morbosa *phaenomena* eo gravius evenire semper vidi, quoties non tantum in venis, sed in arteriis etiam ipsis, sinistroque Cordis ventriculo, atque in ejusdem auricula istae *concretiones* genitae erant; quod non semel in Cadaveribus animadvertere mihi datum fuit. In hisce iisdem, in quibus, & numero, & mole majores inveni *concretiones pseudo-polyposas* hasce, semper magna Seri copia cavitatem Pectoris inundabat.

SECTIO

SECTIO SECUNDA

CAPUT QUARTUM

Pleuritis lymphatico-ſanguinea, ubi de variis puris excretionibus in quibuſcunque Pectoris ſuppurationibus, & praeſertim in Empyemate; item de diverſis abſceſſibus in hiſce morbis occurrentibus; de uſu Veſicantium, atque Balſami de Copaiba &c.

CLXXXI. Ethales ultro magis in *Pleuriticis* reddebātur *lymphaticae* hę, aut *lymphatico-biliosae concretiones* ſive intra, ſive extra Pulmones, ſive & utrobique factae, quoties ſimul in ſanguineis vaſis ſanguis ipſe concreſceret, aut extra circulationis ſemitam dejectus in interſtitiis partium variis modis conſiſteret; ſive id *primario* fieret initio morbi, ſive *ſecundario* ob compreſſionem vaſorum, a concreſcente ibidem, atq; ſtagnante lympha, invaleſcētemorbo, evenirent. Tunc enim ſuppurationes variae inde fiebant, quas ex propriis ſignis facile erat dignoſcere. Si ſuppurationes hae in *Pulmone* ipſo aderant, minus lethales plerumque evadebant, cum liberior inde adeſſet aditus, ut genitum pus diſſolvi, atque breviore, longioreve temporis intervallo educi poſſet; quod plerumque quadraginta dierum ſpatio fieri, Hippocrates ipſe pluries docuit. Si autem diutius ibidem remoratum pus corrodente vi ſua *Pulmonis* ſubſtantiam exedit, ulcerationes variae, atque *Phthyſes* ſubſequuntur.

CLXXXII. Non aeque facile res fauſto cedebat omine, quoties pus *Pulmonem* obſidens in *folliculari*, ut ajunt, aliquo occludebatur tumore, qui cum nil penitus diſrumperetur, nullus excretioni puris aditus remanebat: quare aut Mors inopinato ſequebatur, aut *chronici* fiebant morbi utplurimum inſanabiles. Memini me Hominem quendam in Noſocomio majore noſtro tunc curandum habuiſſe, qui pluſquam per menſem ſpirandi difficultate maxima laboraverat, cum dolore continuo totum fere Pectus, dexteramque praeſertim partem occupante. Hic poſt cruenta ſputa identidem excreta ad Noſocomium acceſſit tumidus in facie, atque toto Corpore, mente quammaxime obtenebratus, accedente lenta febri in veſperis magis adaucta, nihil penitus expuens,

nisi spumantem tantum lympham, quae ab indesinenti *Pulmonum* concussione, compressioneque, ob continuam tussim, per vim expressa videbatur. Post paucos dies è vivis discessit. Secto Cadavere, sinister *Pulmo* naturalem fere statum servabat. Dexter autem tumidus admodum erat undecunque tum *Diaphragmati*, tum *Pleurae* taliter adhaerens, ut dum ipsum magna vi a *Pleura* separare tentarem, *Pleura* ipsa praeter consuetum crassa admodum reddita a costis divelleretur potius, quam ab affecto *Pulmone* liberari unquam posset. In superiore extima *Pulmonis* parte versus *jugulum* insignis aderat tumor, qui (dum adhaerentem *Pleuram* inde removere quaererem) inopinato disruptus magnam copiam subrufi puris, maxime foetidi, ejecit, quod diuturno admodum tempore, tanquam in *folliculo*, ibidem occlusum remanserat, quin postea neque per *exscreatum* educi potuisset, neque in cavitatem Pectoris unquam effundi.

CLXXXIII. In quacunque autem humorum concretione in Pectore facta, sicuti & in suppuratione qualibet, eo citius, tardiusve, caeteris paribus, morbus solvitur; habito non tantum respectu ad copiam *Pleuritici* firmati humoris (quod non parum interest): verum etiam ad peculiarem Pectoris partem, in qua ipse specialiter consistit. Etenim, si verum est, quod sola *exscreatio* tutior illa est, & brevior semita tanti ab omnibus habita, per quam hujuscemodi morbi resolvi melius possunt: reliquum est, ut quo plus, minusve facilis ad *Trachaeam* aditus *Pleuritico* dicto humori pateat, eadem servata ratione, vario modo prodeat. Hinc fit, quod quotiescunque transfusus humor iste, aut quacunque alia de causa concrescens, *Pulmonis Parenchyma* tantum obsidet, inde facilius educatur. Praesto namque ibidem undecunque sunt *bronchiales* ramuli, quos subire commode potest, & successive ad majores tubos pertransire, ut per *exscreatum* exeat. Attamen non hoc semper aeque facile evenit; etiamsi morbus in Pulmonibus unice resideat. Namque (sive *Pleuriticus* humor in centro, ut ita dicam, *Pulmonaris* substantiae concreverit, sive in superiore ejus parte versus *jugulum*, sive in inferiore versus *Diaphragma*, sive in extima non procul a tunica *Pulmones* extrinsecus cingente) variae inde emergunt rationes, propter quas plus, minusve solicita excretio evadit; cum inde plus, minusve a majoribus *bronchialibus* dictis ramis Morbus distet. Ideo evenit etiam, quod persaepe *Pulmonum* isti Morbi, per solam, ut ajunt, *resolutionem*, solvantur, nullaq; facta suppuratione: quoties nempe prope majora *Bronchia pleuriticus* humor consistat, quae ideo citius subire valet. Secus hinc evenire necessario debet, dum extra *Pulmones* quomodocunq; Morbus magna ex parte vigeat: quod plerumque contingere quotidiana satis docet experientia. Quandoque enim variis modis *Pleuram* ipsam occupat: modo *mediastinum*: modo adhaesiones *Pleurae* cum *Pulmone* a concrescente glutinosa lympha, ut

supra

supra diximus, factas: modo in *membranaceis appendicibus* dictis *Pulmonem* cum *Pleura* nectentibus subfidit. Tunc autem, suppuratione subsequente, Pus per *exscreatum* fere nunquam educitur; cum nullus penitus ad *Pulmonum bronchiales* tubulos immediatus inde aditus pateat. Quamobrem aliunde Morbi solutio mutuanda est. Hoc autem fit, dum attenuatum Pus quaqua versus in affecta parte impetum faciens, propinquiores, magisque patulos subit *lymphaticos*, *venososve* ductus; ut postea aut cum lympha, aut cum sanguine mixtum in circulationis aream reducatur, totumque corpus pervadat. Hoc modo tantum, & non aliter, posita peculiari partium Pectoris structura, percipere possumus, quod *pleuriticus* suppuratus humor Thoracem occupans, atque in illis distincte partibus firmatus, quae immediatum cum Bronchiis commercium neutiquam habent, per *exscreatum* educi queat: quod diuturno admodum tempore, neque tam facile evenire posse, quilibet noscet. Tunc ideo Natura sagax breviorem, tutioremque morbi solutionem affectans, Pure jam ad communem circuitus semitam, ut supra diximus, reducto, plerumque ad alias partes *metastases* molitur; quod proficuum magis evadit; maxime cum id temporius fiat, anteaquam scilicet ex toto fractae AEgroti vires fuerint, aut Pus, ob diuturniorem moram, affectas partes nimium exederit. Haec omnia tunc distincte magis, clariusque patebunt, cum peculiares a me habitas observationes plurimas paulo postea subjiciam.

CLXXXIV. Hisce de causis omni certe jure adnotavit oculatissimus, atque in observationibus praesertim diligentissimus Desiderius Jacotius: quod in illa *Pleuritide*, (69) *quae vel exquisita non est a Phlegmone musculorum intercostalium, vel Notha, ubi reliqui Pectoris musculi patiuntur, febris multo diuturnior interdum perseverat, & sputa pauca excluduntur, non solum propter humoris frigidioris crassitiem, quae non facile expulsioni paret, sed etiam propter locum, a quo humor introrsum, aut nullo modo permeat, aut minus, ac difficilius.* Quare paulo postea subdit, quod *in eo dolore, sive sanguinis fluxio fiat a vena Cava Cordi assidente in eam, quae Azygos dicitur, & inde in tenues costarum venas, ac musculos Mesopleurios: sive in externos Thoracis musculos irruat per ramum, qui a vena Cava in alam emergens propagatur in partes Thoracis externas: sive è summo Capite per cervicem in scapulas, & omoplatas, tandemque in lateris externos musculos, modo priores, modo posteriores descendat humor frigidior: quocunque, inquam, modo excitatus sit is dolor, siquidem febris diutius perseveret, nec tumor vel expectoretur, vel resolvatur propter cutis externae densitatem: tandem ad suppurationem vertitur, cujus materia intro effusa Empyema adfert: exterius propulsa (quod frequentius est) Abscessum.*

CLXXXV. Quod de externa praesertim *Pleuritide* expertissimus hic Auctor docuit, idem & de interna

(69) *Desid. Jacot. Com. in Coac. Hipp. l. 5. Sec. 2. n. 75.*

qualibet verum comperiri, nemo inficiabitur, sive extra, sive intra *Pulmones* extiterit: unde variae, ut supra adnotavimus, differentiae emergunt, quae, sicuti magis, minusve gravibus *symptomatibus* ansam praebent, ita magis, sunt minusve timendae. Quamobrem praeclarissimus Jo: Baptista Fantonus Regis Sardiniae Archiater meritissimus &c. amplissimus vere Vir, de Medicina multifariam optime meritus, omni profecto jure adnotandum, cuique sedulo ostendit, quod (*) *Inflammatio Pulmonis interdum in tota substantia fit, frequenter in aliqua parte ejus superiori, vel inferiori: laterali vel media: superficiali, vel intima.* Hinc, cum juxta peculiarem partis laborantis rationem, non semper eadem *Pleuritici* humoris copia in Pectore quomodocunque subsistere possit, neque eodem semper temporis spatio ibidem firmari; modo brevior, modo diuturnior evadit morbus: tum quia (si ad suppurationem vergat) nunc citius, nunc tardius id evenit, parique hinc ratione, vel facilius, vel difficilius suppuratio rumpatur, ut inde per *exscreatum* pus educatur, si ad hoc patula ex dictis non desit via. Hinc non aeque cito, non aeque facile suppurationes fieri, aut rumpi, semper observavi; unde ex Hippocrate ipso discimus, quod (70) *Plurimae suppurationes rumpuntur die vigesimo: aliae quadragesimo: quaedam ad sexagesimum diem.* Atque expertissimus Hollerius ultro admonet, quod (71) *multis pleuriticorum, ubi longior morbus est, suppuratio accidit, non omnibus tamen. Materia enim partim resolvi, partim concoqui potest, ut sine pure concoctum sputum tandem prodeat.* Quod ego quoque non semel in hac praecipue constitutione animadverti. Quotiescunque tamen haec fiebant, congrua semper praeibant, & sequebantur signa, quae varia in variis comperiebantur, juxta diversitatem partis, in qua humor suppuratus residebat, nec non juxta ejusdem copiam majorem, minoremve.

CLXXXVI. Dum haec sedulo in AEgrotantibus observabam, divini simul Senis maximam admirabar solertiam, atque indefessam ejusdem solicitudinem, in minimis quibuslibet circumstantiis sedulo attendendis, atque transmutationibus omnibus graphice exponendis, sicuti in aliis, ita in hisce praesertim Pectoris morbis: quae omnia tutissimis indicavit signis, sanioremque de iisdem praedicendi modum adamussim exposuit; quare cum Galeno omni jure statuendum est (72) *ejus sententias, ut Dei voces habendas*, atque Hippocratem ipsum ideo maxime existimari debere, quum in rebus medicis (73) *Tam fallere, quam falli nesciat.* Dicit autem Hippocrates, quod (74) *qui suppurati fiunt maxime ex Pleuritide, ac Peripneumonia, eos calores comitantur, interdiu tenues, nocte vehementes, & nihil memoratu dignum expuunt, sudantque circa collum,*

&

(*) *Fanton. observat. Anotomico-Medic. obs.* 16. *in scholio.* (70) *Hippoc. in Coac. lib.* 5. *Sec.* 2. *n.* 51. (71) *Holler. in Com. ibidem n.* 75. (72) *Galenus lib.* 1. *de usu partium.* (73) *Macrobius.* (74) *Hippoc. in Coac. lib.* 5. *Sec.* 2. *n.* 49.

& claviculas. Et his oculi cavantur, maxillae vero rubent. Pejus autem calent digiti extremi, & refrigescunt, & circa Pedes *tumores excitantur, & circa corpus pustulae. Abhorrent a Cibis &c.* Id ipsum comprobatur ex hisce, quae Baglivius protulit sic: (75) *Sanata Pleuritide, si remaneat tussicula quaedam, & circa vesperas blandus calor per universum corpus excitetur; aut Pleuritidis recrudescentiam, aut suppurationem prognosticato.* Haec etsi tuta magis, & genuina sint signa, quae plerumque suppurationes in Pectore factas comitari videntur, non omnia tamen in omnibus eveniisse, attendere potui. Praeterquamquod confirmatam potius suppurationem indicare ut plurimum haec solent, quam incipientem, aut proximam, quam aliunde etiam cognosci posse anno praesertim elapso animadverti, quando maximam copiam *Pleuriticorum* plerumque ad suppurationem tendentium in Nosocomio habui.

CLXXXVII. Tunc autem quoties *Pleuritici* initio morbi, aut parum per exscreatum educebant, aut, etsi copiosa habita *anacatharsi*, dolor tamen fixus, & vehemens erat, nihilque febris inde remittebat; sed cum agitatione maxima Corporis AEgroti noctes irrequieti transigebant, comite pulsu frequenti admodum, & duro, inani simul tussi ipsos molestante, cum genarum rubore, sensu caloris in Pectore, non raro etiam gravaminis: Suppurationem tunc quam proxime futuram, tutum erat asserere. Haec omnia licet ut plurimum post decimam quartam diem, in plerisque occurrere consueverant: non raro etiam ante septimam evenire visa sunt, in iis maxime, in quibus sanguineae veridicae concretionis signa adessent (de quibus infra) aut nihil prorsus per exscreatum expurgati fuissent. Vidimus aliquando solutam ex toto *Pleuritidem* circa decimam quartam diem, praevia laudabili sputi eruptione morbi causae analoga, ac paulo postea, (dum de perfecta sanatione tum AEgroti, tum Medicus, communi Adstantium plausu gaudebant) exasperari denuo inopinato febrim, difficilem magis reddi respirationem, cum pulsu concitato, frequenti admodum, cum intenso calore, & genarum rubore, sputo iterum cruento, & quandoque etiam minimis tantum sanguineis filamentis infecto, praevia fere semper horripilatione plus, minusve forti, aut recurrente, juxta concretionis factae variam conditionem.

CLXXXVIII. Dum concretiones hae ad suppurationem vergentes aderant, sive initio morbi, sive recrudescente ipso, dolor modo magis, modo minus *punctorius*, aut *gravativus* fiebat, pro ratione partis, in qua ipsa specialiter firmabatur. Namque, dum in *Pulmone* aderat, *gravativus* potius, quam *punctorius* dolor evadebat: nisi tamen ob *membranaceas appendices*, aut ob *lymphaticum* dictum gluten *Pulmo* affectus *Pleurae* adhaerens, ipsam in consensum traheret, ut supra novimus. *Pulmonis* locum, ubi fiebat suppuratio, doloris varia positio indicabat.

Insu-

(75) *Baglivius Cap. proprio de Pleuritide.*

Insuper, quibus *Pulmo* sic affectus erat, continentibus aliis omnibus Pectoris partibus illaesis evadentibus, ii minorem in inspiratione aeris tunc copiam exsugere posse videbantur: minusque in exspiratione, dum affectus concidit *Pulmo*, quam in inspiratione, dum ipse dilatatur, patiebantur; nisi tamen tam copiosa in ipso adesset stagnatio, quae utramque respirationis actionem aeque labefactare, atque difficilem reddere posset. Quotiescunque tamen extra *Pulmones*, sive in *appendicibus* dictis, sive in *Pleura*, sive in *intercostalibus* etiam musculis, sive prope *Mediastinum* ipsum, pejus circa *Diaphragma*, specialiter aderat concretio ad suppurationem vergens: illos sicca semper torquebat tussis. Adnotavi insuper, quod si in *Pulmonibus* id praecipue fiebat, rauca etiam reddebatur aliquando vox, non raro cum strepitu quodam tam in inspiratione, quam in exspiratione aeris, ac si materiae fluctuactionem intrinsecus repraesentaret: quod non aeque semper occurrebat.

CLXXXIX. Quo magis ad suppurationē appropinquabat morbus, eo omnia graviora reddebantur, atque vehementior reddita febris periodum fere alternativam servabat: quod & Baglivius ipse adnotavit. Etenim (76) *quando inflammatio pleurae, aut tuberculorum* Pulmonis (ait ipse) *desinit in apostema, & pus, tunc febris vehemens, & continua excipitur a Tertiana, vel Quotidiana intermittente; idq; fit circa septimam diem, est-que signum certissimum incipientis apostematis.* Id ex Hippocrate ipso desumptum esse videtur, dum ait. (77) *Febres in suppuratione intermittentes, subinde exsudantes fere sunt.* Periodicam hanc simulatam febrium accessionem plerumque anteibant *horripilationes* recurrentes, quales ut plurimum evenire ipsis, etiam absque ordine, passim noscimus: iis quoque, quibus perquam facile in Pectore *Tuberculosi* tumores fiunt, atque ad suppurationem tendunt: subsequente postea ardente febri, quae, prodeunte exinde pure, imminuitur; quod identidem, & in Phthysicis ipsis evenit. *Sudatiuncula* illa, intermittentibus hisce *suppuratoriis* febribus comes semper adjungitur, accedentibus quoque promiscue *horripilationibus* dictis: quod idem monet Hippocrates. (78) *Qui identidem inhorrescunt, ad suppurationem deveniunt. Sed & febris iis suppurationis est comes.* Inveteratam tamen suppurationem tanto facilius noscere quis potest, quanto clarius & ipsa AEgrotorum facies per se loquitur: unde & Desiderius Jacotius animadvertit, quod, (79) *Purulentus ab exercitato Medico solo fere aspectu deprehendi queat, ut si inter totius faciei colorem subviridem, obscurum, cavos oculos, pupillam obscuram, Corporis exteniuationem, collum gracile, vultum tristem, cum tussicula saepius irritante, veluti flos quidam ruboris tenuis genas suffundat.* Hisce addam faciei tumorem, & manuum, frontis nitorem quendam, totiusque etiam faciei,

(76) *Baglivius Cap. proprio de Pleuritide* (77) *Hipp. in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 78.*
(78) *Hipp. in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 76.* (79) *Desid. Jacot. in Coac. Hipp. ibid. n. 78.*

ciei, ac ſi albumine ovi facies undecunque oblinita eſſet.

CXC. Haec autem tutiora ſunt ſigna: nec ſimul omnia, neque eodem ſemper modo, aut tempore obſervantur, cum juxta varias ſuppurantis materiae conditiones, affectaeque partis peculiarem indolem, varia in variis comperiantur: quare *aequivocationi* locus perquam facile ſupereſt. Attamen tutius ſignum purulenta ipſa prodiens materies patefacit, quae, ſi album colorem, nec foetidum odorem referat, laudabiliterque effluat, indeque pari modo *ſymptomata* omnia recedant, aut ſaltem miteſcant, ſolvere morbum tuto conſueſcit. Talis puris eductio facilius, citiuſve evenit, ſi in *Pulmonibus* ipſis ſuppuratio facta ſit, ut ſupra monuimus, atque liber ad *Bronchiales* tubulos aditus remaneat: non autem aliis modis extra Pulmones conſiſtat, pro ut & infra magis patebit. Ex dictis enim ſatis conſtat, quod eo magis difficilis puris excretio fit, ſi in *Pleura*, ſi in intercoſtalibus muſculis, ſi in appendicibus colligantibus *Pulmonem* cum *Pleura* concretio, & ſuppuratio praeceſſerit. Attamen non negaverim, naturam ignotas quandoque in AEgrotorum bonum vias quaerentem, per cava illa filamina, appendices dictas contexentia, purulentum hunc humorem a *Pleura* ad *Pulmones* transferre poſſe: quae quidem brevior eſſet via intento ſatisfaciens melius. Per hujuſcemodi enim filamina immediata communicatio adeſt *Pulmonis* cum *Pleura*.

CXCI. Verum ſi nullo modo, aut non tam cito optata haec Puris eductio haberi poſſit: ſtagnans ibidem diutius pus, *Pulmonarem* corrodit ſubſtantiam, aut ſaltem maxime mordet; unde continentes fibrillae illae contrahuntur, atque, ſtagnante ſucceſſive ſanguine, lethalis ſubſequitur inflammatio. Ad hanc provide evitandam mille tentat molimina nunquam inexperta natura, dum *folliculus* rumpitur, in quo pus continebatur. Si hoc fiat verſus cavitatem Pectoris, in eam pus ſtatim, & affluenter effundit: ſi verſus externas partes, ad interſtitia intercoſtaliũ, aut aliorum muſculorum ipſum demandatur; quandoque uſque ad extimam Corporis ſuperficiem, ubi in unum collectum partem in tumorem elevat: ſive adjacentium canalium hiatibus ita pus ſe ſe aptat, ut *venoſos* inde, & *lymphaticos* fortaſſe melius tubulos ſubiens, ad communem reducatur *circulationis* ſemitam, indeque ad diverſa deferatur *emunctoria*. Dum purulenta haec materies ad ſanguinem tranſmittitur, exacerbatur illico febris; quia ab ipſa diſſolvitur maxime ſanguis, atque in aeſtuantes tumultus reducitur.

CXCII. In cavitatem Pectoris pus praeſertim eructant ſuppurati tumores illi, qui immediate ſub Pulmonum tunica extima conſiſtunt, quae facilius, citiuſque diſrumpitur. Hinc, & praelaudatus ſupra Fantonus in libro ſupra citato accuratiſſime obſervavit, quod *ſi in parte aliqua* (Pulmonis nempe) *non procul a ſuperficie cum magna ſanguinis irruptione*

ne

ne fiat inflammatio, *facile in abscessum transit, & disrumpitur Pulmo, materiaeque effusio in cavitate Thoracis subsequitur*. Hujusce quoque effusionis genuinam rationem ibidem sapienter subdit. Id etiam pari modo evenit, quoties inflammatio in ipsa *Pleura* residet: dummodo tamen ipsa non adeo tenax sit, ut, genito abscessu, purulentus humor undecunque impetum faciens, eandem disrumpere queat. Talem puris in cavitatem Pectoris effusionem, rupta *vomica*, factam facile erat dignoscere ex gravitate praesertim circa *Diaphragma*, quae tunc innotescit in respirationis actu, difficiliore inde ideo reddito; quia difficilius movetur *Diaphragma* adjuncto novo hoc pondere pressum. Hinc dum movetur Corpus, ab uno in alterum latus, strepitus quidam, praeter gravitatem, plus, minusve efficitur, habita ratione copiae puris jam transfusi, atque illius etiam, quod illuc continuo tendit.

CXCIII. Inter quamplurimos, quos tunc habui, atque antecedente praesertim anno *empyematicos* curandos, investigare sedulo non omisi, per quas nam vias, & quomodo nam pus in cavitate Pectoris latitans *Pulmones* immediate subiret, sicque per exscreatum educeretur. Sciebam enim, nonnullos transacti saeculi Auctores, & Helmontium praesertim, ut Lucas Tozzius refert, (80) existimasse, extimam *Pulmonum* tunicam innumeris satis patentibus porulis munitam esse, ita tamen, ut contentum in cavitate Pectoris pus educi posset, aeri autem inde neutiquam aditus concederetur ad cavitatem dictam, congruis ad id obstantibus valvulis propter hoc a natura ipsa industriose fabrefactis. Quidquid sit de hac sententia, quae eo minus veritati affinis credenda est, quo magis chimaerice supponit: ex repetitis observationibus certe didici, duplici tantum, & non alia quavis ratione *Empyematicorum* pus *Pulmones* subire: nempe, vel dum *vomica* in *Pulmone* ipso disrupta extimam ipsius tunicam laceraverit: vel dum illaeso ex toto *Pulmone*, ruptaque *vomica* in *Pleura*, aut *appendicibus* ejus, aut in *Mediastino*, effluens postea pus per adnexos hinc inde hiantes tubulos assumitur, atque ad *circulationis* semitam cum universa humorum massa pergit, ut tandem ad *Pulmones* perveniens firmari ibidem possit, atque inde educi. Si habitis a me pluries Cadaverum inspectionibus credendum unquam est, certe asserere non vererer, prima plerumque, quam secunda potius ratione *Empyematicorum* Pus per *Pulmonum* viam excerni; maxime cum (etsi pluries *vomica* in *Pulmone* disrupta non sit, atque aliunde quomodolibet Pus ab aliis Pectoris partibus devenerit) in cavitate tamen moram agens speciali, qua pollet, corrosiva vi extimam *Pulmonum* tunicam tractu temporis exedit, aditumque sibi congruum parat, ut inde commode *Pulmones* subire possit. Quoties enim *Empyematicorum* Cadavera dissecui, semper ulcus, modo majus, modo minus inveni

(80) *Lucas Tozzius Cap. de Empyemate.*

inveni extrinsecus in alterutro ex *Pulmonibus*, si in alterutra Thoracis parte Pus latitabat: aut in utroque, si utraque pars gravata ipso fuerat. In hac extima *Pulmonis* corrosa parte facile erat conspicere minimas *bronchiorum appendices* exesas, atque eorundem hiantia ostiola, quae indesinenter in actu expirationis contentum in cavitate pus exsugere poterant, illudque successive ad majores *bronchiales* ramos, atque ad Trachaeam tandem transferre, ut per exscreatum prodiret. Caeterum quando illaesam ex toto *Pulmonum* extimam superficiem in *Empyematicorum* cadaveribus inveni, majorem semper puris copiam in cavitate vidi, minusque AEgroti per exscreatum expurgati fuerant; cum praedictus puris transitus ad *Pulmones* haberi sic neutiquam potuisset.

CXCIV. Quod autem hoc modo, quasi per suctionem factam a *bronchiorum* minimis corrosis *appendicibus*, ad *Pulmones* purulenta materies transferri plerumque soleat, eo veritati consonum magis videtur, quo magis tum ex cadaverum inspectionibus, tum ex ratione ipsa evincitur. Etenim occasione *Paracentesis* in *Empyematicis* factae, eductoque sic pure, dum *balsamicis*, aliisque congruis *injectionibus* Chirurgus uteretur, injecti liquoris saporem adamussim se gustare referebant AEgroti: maxime cum valida urgenre tussi, mucosam materiem ab intima *Pulmonum* parte haurirent. Hoc autem, meo judicio, nullo alio certe modo explicari tunc poterat, quam per suctionem hujusce liquoris a *Pulmonibus* factam per *appendices* bronchiorum laceratas: quo modo, & pus absorberi putamus.

CXCV. Verum licet difficilius evenire posse noscam, quod pus in *Empyematicis* a sanguineis ductibus absorbeatur, ut inde universalis *circulationis* beneficio, *Pulmones* quoque subire tandem queat: hoc tamen impossibile certe non esse, quotidiana docet experientia. Etenim ad Renes etiam non raro pus transfertur tum in *Empyematicis*, tum & in Phthysicis; nec non etiam ad Alvum, atque alia *emunctoria* quaelibet, ut inde postea extra Corpus educatur. Hoc autem per cõmixtionem purulentae materiae cum sanguine fieri, & ipse novit oculatissimus Duretus, dum asserit, quod materia pleuritica (81) *Aliquando per arteriam venosam in sinistrum Cordis ventriculum influit, indeque in magnam arteriam, ut ex ea in Renes, a quibus cum urinis excluditur, & sic pleuritici defunguntur Pleuritide (nimirum superiorum costarum) ut ego in multis observavi. Idem quoque fieri potest cum dejectionibus: tot enim modis sanescit Pleuritis. Aliae vero sunt ejusdem metastases contra naturam, ut tunc Pleuritis, quae intra decimam quartam diem, nec liberam, nec liberalem habuit anacatharsim, mutatur in Empyema, seu suppuratum, quod fit rupta vomica, & effuso pure in cavitatem Thoracis, ut docet Hippocrates 2. prognostic. & in Coac. Atque hoc suppuratum exitum habet, vel per anacatharsim intra quadraginta dies, vel per urinas*

(81) *Duretus Com. in Holler. Cap. 26. de Pleuritide.*

urinas purulentas, labradentes, & stranguriosas &c.

CXCVI. Nec mirum unquam mihi erat attendere pus sive *Empyematicorum*, sive *Pleuriticorum* a vasis sanguineis absorptum ad Renes, atque ad Alvum tendere: cum & passim videamus *Hydropicorum* serum in cavitate *Abdominis*, atque etiam Pectoris quandoque transfusum, *lymphaticos* postea subire tubulos, provido, atque admirando naturae ministerio, atque inde per urinas affluenter secerni: quod quidem & ipse solertissimus Holletius indicavit. (82) *Quomodo vero* (inquit ipse) *in Hydropicis humor laxiore spatio Abdominis conclusus transfluit in venas, & hinc in Renes, atque per vesicam expurgatur, atque Pituita inter septum, & ventrem eodem spatio continetur, per venas ad vesicam viam sibi parat; ita pus effusum a natura tenuatum transumitur in venas, & Arterias, atque hinc modo ad Renes, modo ad intestina demittitur mirabili naturae providentia, omnia molente, ut salutem AEgro quaerat*. Industriosas hujuscemodi naturae translationes, non solum a Pectore, sed etiam ab aliis quibuslibet Corporis partibus ad Renes, & Alvum fieri passim, quilibet noscit Clinicus Medicus, atque ego ipse peculiares quamplurimas hic historias recensere possem, quas, ad nimiam effugiendam prolixitatem, non vacat distincte proponere. Hinc fit quod in Phthysicis praecipue, maxime cum parum puris per exscreatum educunt, remedia quaelibet ex *Therebinto* parata, tum & Balsamum de *Copaiba*, atque alia hujuscemodi convenire maxime videantur: non solum quia *balsamica*, atque *abstersiva* vi sua ulceratas partes optime detergere, atque ab ulteriore corruptione defendere non parum valent: verum etiam quia tanquam *diuretica* Renales tubulos reserare magis possunt, simulq; purulentum humorem attenuando, ipsius exitum per urinas facilius promovere: quod ego ipse toties feliciter evenisse observavi. Hoc tutius semper praesidium esse arbitror, cujus ope tantum, & non aliter, in desperatis hisce morbis (cum ex toto causam aliter evincere non conceditur) AEgrotantium vitam diu protrahere possumus: quod & in quibuscunque aliis *suppurationibus* fausto eventu contingere non semel animadverti.

CXCVII. Specialis Phthysis, ob suppurationem, indeque ulcus non parvum in *Pulmonibus* paulatim genitum, omnimodam, admirabilemque solutionem per urinam anno 1735. observavi in Nobili Juvene Comite Rebuffo in Pedemontanorum Agmine, vulgo dicto *de Fucilieri*, Signifero, atq; decimum octavum annum tunc circiter agente. Expedit autem hic pro assumpti probatione totius morbi hujusce historiam hic graphice exarare. Egregius iste Juvenis mense circiter Decembri transacti anni 1734. acuta febri correptus fuit, propter quam, etsi congruis adhibitis remediis, prope decimam quartam morbi diem ad agonem fere pervenerat. Comes semper aderat tussis plerumque inanis, aliquando crassa

(82) *Holler. com. in Coac. Hipp. lib. 6. Sec. 2. n. 4.*

crassa prodeunte lympha sanguineis filamentis persaepe insperſa, una cum respirandi difficultate maxima, atque intenso calore. Post decimam quartam diem, nil prorsus remittente morbo, iisdemque semper, magisque quam antea, vigentibus *symptomatibus*, inchoati jam in *Pulmone* ulceris manifesta aderant signa. Addita hinc est diarrhoea, cum intensa siti, linguae siccitate continua, vigiliis, universaque corporis emaciatione in dies semper adaucta, una cum delirio continuo, quo a primis usque morbi diebus per integros fere duos sequentes menses indesinenter laboravit. Tunc praeter consueta praesidia acutae praegressae febri accomodata, ad *incrassantia* omnis generis, *demulcentia*, seu *diluentia* quaeque confugi, quae properantem jam Phthysim respicerent: non neglectis quandoque *cardiacis*, ut ajunt, remediis, atque maxime *stomaticis glutinosis*, quae immoderatum Alvi fluxum cohiberent. Hinc, & si morbus aliquantulum compesci videretur, nulla tamen salutis spes aderat. Nocturni enim copiosi accessere sudores, vigiliae eo magis protractae, sitis magis intensa, aliis quoque non deficientibus *symptomatibus*. Corpus successive magis, magisque conficiebatur macie, propterquam jam ad *marasmum* tendebat, difficili magis reddita respiratione. Haec autem omnia eo pejus praeferebant omen, cum parce admodum Pus per exscreatum prodiret, quamvis non interrupta vexaretur tussi. Tertio tandem fere transacto ab initio morbi mense, adaucta derepente magis febri, Pus cum urinis apparuit, praevio ardore maximo: quare paulo postea melius se habuit. Quamobrem purulentam excretionem hanc veluti *criticam* attendens, ad *Therebentinata*, aliaque balsamica remedia statim confugi, quorum ope Renum *secretorios* porulos aperire magis possem, sicque incoeptam puris dejectionem magis promovere. Res autem pro votis cessit. Horum enim remediorum ope, additis copiosis decoctionis Malvae potibus, sicuti & *Emulsionibus* Amygdalarum dulcium, plusquam sex libras puris iteratis vicibus cum urina ejecit, *critica* hac excretione per tres & ultra hebdomadas protracta. Hinc quo affluentius prodibat Pus, eo magis *symptomata* quaeque mitiora reddebantur, febris remittebat, quae, absoluta tandem *Crisi*, omnimode evanuit. Hinc nativum Corpori accessit paulatim robur, ipseque pinguior in dies factus initio mensis Aprilis Augustam Taurinorum rediit; ubi nativo fruens puriore aere, atque Nobilium Parentum suorum suavi consuetudine gaudens, tam incolumem iterum nactus est valetudinem, ut militari consueto muneri se generose committere denuo potuerit.

CLCVIII. Nec minus admirabilem Puris excretionem cum urinis hoc eodem anno 1735., infausto tamen exitu, observavi in Adolescente quodam, Parravicino nuncupato. Iste *maligna*, ut vulgo dicitur, febri tunc Cremonae acriter grassante correptus fuit, a qua consuetis (juxta methodum nostram, quae infra suo loco

co proponetur) adhibitis remediis, fere ex toto convaluerat. Tunc cum sinistrum Brachium inopinato quam maxime obtumuit prope sciſſuram a Phlebotomo ibidem factam. Tumor jam ad suppurationem vergebat, jamque Pus aliquantulum per hians adhuc idem vulnusculum prodibat. Accersitus tunc fuit expertissimus, doctissimusq; Chirurgus noster Cardanus Chirurgica laurea jure, ac merito insignitus, Vir profecto omni laude dignus, qui, una cum diuturna admodum praxi, Theorica saniora omnia tum Veterum, tum Recentiorum ratiocinia in arte sua adamussim possidet. Iste ampliore statim facta sciſſura, patulam magis prodeunti Puri viam provide paravit. Ast, dum a Puris exitu tutior salutis spes reddebatur, inopinato tumor intempestive evanuit. Cum id ego animadverterem, non abs re mihi visum hinc fuit conjicere, quod residuum Puris paulo antea in Brachio consistens, indeque ad sanguineam massam extemplo repulsum, lethales in internis partibus *stases* progignere posset: nisi aut per urinarum vias, aut alio modo extra Corpus protruderetur. Nec prorsus fallax judicium fuit. Protinus enim febris iterum adaucta est, accedente Respirationis anxietate, universa Abdominis tensione, siti maxima, linguae siccitate, aliisque hujusmodi *symptomatibus*, quae inordinatum sanguinis tumultum, ab intro pulso Pure factum, aperte indicabant. Hinc Febris *symptomatibus* hisce modo magis, modo minus vigentibus stipata ad quadragesimum usque diem protracta fuit: irritis evadentibus copiosis Alvi dejectionibus plerumque biliosis, sive *spontaneis*, sive Clysterum laxantium ope promotis, sicuti & diluentibus potionibus, quibus vehementem sanguinis aestum compescere saepe non omittebat. Paulo postea cum urinis Pus prodiit, molesto praevio ardore: dum secus antea limpidae semper apparuerant. Attamen, licet hujusmodi purulenta excretio *criticum* Naturae motum simulare videretur per plures dies protracta: irrita prorsus evasit: Incassum itaque *Therebinto*, aliisque balsamicis usi fuimus, ut ipsam magis, magisque promoveremus. Quapropter addita hinc Respirationis anxietate, frigido undecunque sudore perfusus, spiritum miserrime efflavit.

CIC. Quamplures alias recensere hic possem observationes in Phthysicis habitas, in quibus, deficiente purulento exscreatu, aut saltem magna ex parte imminuto, pus diutius per urinas cum manifesto levamine effluere visum fuit; quod specialiter trium & ultra mensium spatio plus, minusve identidem evenire animadverti hoc eodem anno Dominae Verzummae Pedemontanae inveterato *Pulmonum* ulcere laboranti, conferente ad id maxime iterato usu *Balsami de Copaiba*, cui praesertim sicuti in hisce, ita & in aliis quibuslibet internis *suppurationibus*, simulque in *lymphaticis* omnibus *stasibus*, fidendum jure merito esse semper existimavi, cum in utrisque morbis, hujusmodi tam efficacis remedii ope, tum patula magis ad Renes

via

via reddatur, tum resîdens in internis partibus Pus, aut serum ita dissolvatur, ut per *urinarias* vias affluentius prodeat. Memini me paucis ab hinc annis AEgrotam e religioso Coetu Divae Barbarae hujusce Civitatis ab imminente jam morte vindicasse solo *Balsamo de Copaiba*. Ista contumaci Asthmate vehementi plusquam per mensem detenta fuerat, nil penitus exspuens, modica excepta saliva, quae occasione tussis, quasi per vim, educebatur. Imminuebatur hinc quotidie magis urinarum excretio. Qua de re toto successive intumescente corpore ad *Hydropem* pervenit, tam magna spirandi difficultate laborans, ut lecto nil penitus incumbere posset, animam jam jam misere agens. Consuetis aliis adhibitis remediis, tunc ad Balsamum hoc confugimus, quo per plures dies quotidie usa fuit. Hinc paulatim adaucta ita fuit Renum jamdiu optata secretio, ut plusquam decem libras urinae quotidie excerneret, seroso simul eodem latice per Alvum affluenter prodeunte. Habita ideo ratione *criticae* hujusce excretionis, universus corporis tumor paulatim evanuit. Hinc respiratio libera evasit, aliisque pari ratione devictis *symptomatibus*, omnimode convaluit. Alias omittam peculiares observationes, quae admirabilem hujusce *Balsami* vim, ad internas quaslibet *stases* tum *purulentas*, tum *lymphaticas* dissolvendas, atque radicitus evincendas, eo magis confirmare possent: quarum omnium, praeter AEgrotos ipsos, alioque non modicae aestimationis Viros, Discipulos praesertim meos adducere testes possum: atque specialiter eruditissimum Juvenem Andream Busaccum tum solidioris Medicinae, cum selectioris omnigenae litteraturae maxime studiosum, atque nunc Praxim Medicam in Nosocomio Placentiae omni plausu profitentem: Franciscum Gabellum levirum meum, qui Medicinam fere per traducem, praeter habita per plures annos mecum studia, se possidere gloriari merito potest; utpote a celeberrimo quondam Medico Francisco Maria Gabello derivatus, tum & a Primitio Gabello praeceptore olim mei amantissimo: Josephum Telò, & Franciscum Marenchi filium expertissimi Viri Josephi Marenchi, qui inter Cremonenses primarios Medicos praxim egregie profitetur: maxime tamen perspicacissimum, studiosissimumque Juvenem Josephum Migliavaccam, a praeclarissimo quondam Medico Jo: Jacobo ortum, qui post habitas a me una cum aliis Institutiones Medicas, completamque mecum per sex circiter annos Praxim, nunc in Nosocomio majore nostro Medicus mihi substitutus omni jure electus fuit, ad majora semper abiturus.

CC. Verum dum admirabilem hujusce Balsami de *Copaiba* vim, utilitatemque maximam, sicuti in morbis omnibus a *lymphatica* concretione quomodocunque pendentibus, ita & specialiter in internis quibusvis *suppurationibus*, atque in *phthysi* maxime commendo (quod & quibuslibet aliis *balsamicis abstergentibus* remediis ad eandem classem reducen-

dis convenit) non deerunt plurimi, qui methodum hanc omnimode respuentes, nimiae fortasse audaciae notas mihi incutient, meque acriter condemnare contendent: praesertim si de *Phthysicis* agatur. Dicent enim, quod dum *Phthysicus* AEgrotus, indesinenti detentus febri, interno acri exurente calore, adiposam undique substantiam dissolvente, & absumente, nec non cutim ipsam exsiccante, vexatur: dum humores omnes dissolventem maxime, seu, ut ajunt, *salinam*, *sulphureamque* indolem aperte ostendunt: dum urinae *flammeae* sunt, & tenues, salsa, aut amaricantia sputa: dum inanis plerumque, atque frequens admodum viget tussis, cum ardore faucium, simulque Alvus perquam facile solvitur tenuibus, biliosisque dejectionibus: dicent, inquam, quod dum haec omnia, aut pleraque saltem, aut alia etiam hujusmodi adsunt *symptomata*, ad *incrassantia* omnis generis tantum, ad *demulcentia*, *nutrientia*, aliaque ejusdem indolis Remedia confugiendum sit; utpote ad illa, quae dissolutos nimium humores figere satis possint, deperditamque solidorum substantiam restituere, simulque internos aestus commode compescere. Qua de re non solum tanquam inutilia, verum etiam tanquam maxime noxia condemnabunt *balsamica* quaeque dicta remedia, veluti illa, quae morbum augere eo magis possint, dum enarrata *symptomata* omnia fovere (ut ipsi ajunt) pejoraque etiam de novo accersere apta nata sint. Si quis e cortice tantum (ut trito adagio fertur) rem hanc intueri vellet, justaque minus trutina rationes hasce perpendere; profecto istorum sententiae astipulari primo intuitu neutiquam recusaret. Re autem melius perspecta, protinus nosceret, quod aliud est *symptomata* morborum respicere, aliud morbos ipsos, qui illorum genuinae sunt causae. Quo usque Medicus *symptomata* tantum sedare quaerit, causae autem nil prorsus, parumve attendit: dum AEgrorum incommoda minuere satagit, morbum ipsum radicitus evellere turpiter negligit. Non ignoro tamen, tam gravia aliquando evenire *symptomata*, quae omnem, ut dicimus, ad se curationem trahere merito solent: dummodo tamen primaria simul non omittatur causa. Ast dum in *Phthysi glutinosis* tantum, *narcoticis*, *attemperantibus*, sive *demulcentibus*, ut ajunt, remediis, ob dictas causas, utimur: tantum abest, quod primariam morbi causam evincere possimus; ut ipsam magis magisque augeamus, AEgrotumque ad exitum praemature cogamus; maxime si *balsamica*, sanioraque alia *incidentia* congrua, seu *detersiva* omnimode omittamus. Verum ut rem ab intrinseco magis perscrutari possimus, aliis interea omissis Auctoribus qui de *Phthysi* accuratissime disseruerunt, atque sententiae meae satis superque favent: unum hic adducam praeclarissimum Desault (*) qui nuper eruditissimam edidit dissertationem de *Phthysi* omnibus certe laudibus jure, meritoq; commendandam.

(*) *Pier. Desault dissert. sur la Phthisie a Bordeaux* 1733.

dam. Paucis afferam ea praecipua, quae accuratiſſimus hic Auctor ſuper cauſa, & curatione *Phthyſis* perpendenda eſſe proponit. Quum ipſe ſaepius cum Hippocrate etiam animadvertiſſet, quandoque *Phthyſim* adeſſe, abſque quod nec ſanguinis quidpiam, nec puris per exſcreatum prodiret: aliquando & ſanguinem, & pus, modo majore, modo minore in copia apparere: pro peculiari hujuiſce morbi cauſa, cõgeſta in *pulmonibus tubercula* majora, minorave ſtatuẽs; in primo caſu haec *cruda* eſſe cum Hippocrate certe dicit, utpote, illa quae nunquam rumpuntur, neque ad *ſuppurationem* unquam perveniunt: in ſecundo autem ea talia eſſe opinatur, quae facile ſanguinem eructent, indeque facile ad *ſuppurationem* tendant: unde *ſymptomatum* quorumcunque originem optime deducit. Hinc firmum, ratumque ipſi eſt, *Phthyſim* plerumque, omnique jure ad *ſcrofuloſos* morbos reducendam eſſe, cum eadem in utriſque, parique modo occurrere *ſymptomata* animadvertat, eademque prorſus ſit ratio (ſervata tantum ratione diſcrepãtiae affectae partis) tum *tuberculorum* in interſtitiis *Pulmonaris Parenchymatis* latitantium, tum *ſcroſularum* in glandulis quibuſvis adnaſcentium; nam utrique tumores modo ad *ſuppurationem* vergunt, modo non. Si haec vera ſint (quae quidem rationi, & experientiae conſona multifarie probari poſſunt) genuina hinc prodit ratio, unde ſaniores emergunt indicationes, quas in *Phthyſis* methodica curatione attendere prudens debet Medicus, tum ut morbum, ſi fieri poteſt, radicitus evellat, tum ut ſaltem imminens quamproxime exitium longius avertat. Hinc id unum viriliter agendum merito indicat oculatiſſimus hic Auctor, nempe ut tubercula iſta efficacibus ad id magis remediis deſtruantur; qua de re *incraſſantia* quaeque, *narcotica*, & *demulcentia*, *ſymptomata* tantum, non cauſam reſpicere ſic aperte oſtendit. (*) *Chercher a calmer la toux, les inſomnies par des ſyrops narcotiques, & autres; vouloir fixer avec du Kina une fievre ſymptômatique, qui dépend d' obſtructions, & dans la ſuite, du mélange du pus de l' ulcere avec le ſang; quand bien même on pourroit y réüſſir: N' eſt-ce pas s'attacher au ſymptôme, & negliger la cauſe du mal?* Hinc teſte Baglivio, & Mortono *deobſtruentia* congrua quaeque in hiſce morbis laudat, *diuretica* nempe maxime, tum & *chalybeata*, *balſamica*, atque etiam *mercurialia*: unde Mortonum ſic loquentem adducit. *Nullus dubito quin prudenti delectu, & frequenti mutatione tenuis, & aprici aeris, & longo uſu medicaminum balſamicorum, mercurialium, chalybeatorum, millepedum, praecipue vero aquarum mineralium, atque aliorum antiſcorbuticorum remediorum iſti tumores in his aeque, ac in aliis partibus conſumi poſſint, atque aeger inde liberari a Phthyſico, & ſcroſuloſo affectu, quod ſaepius experti ſumus.* Saniora haec ſunt, & probata toties remedia, quibus unice cum contumaciſſimo hoc morbo utilius pugnandum eſt. Hinc dum in hunc finem alii chalybem, veluti *ſupremam morborum chronicorum panaceam*, ſeligunt;

(*) *Deſault loc. cit.*

gunt; alii *Balſamum Peruvianum*, alii *Balſamum Sulphuris Therebentinatum*, aliave tot remedia optima ex *Sulphure* parata: ego plerumque *Balſamo de Copaiba* tantum uti ſolitus fui, quod quidem utiliſſimum ſemper novi. Ex allatis enim ſupra obſervationibus, atque aliis quamplurimis etiam certo aſſerere non vererer, nullum certe utilius ipſo, nullum tutius haberi remedium, quod omnibus indicationibus in hoc morbo ſatisfacere valeat: dum eodem tempore congrua ipſius ope internas quaslibet concretiones ſive *lymphaticas*, ſive *lymphatico-ſanguineas* in *Pulmonibus*, ſicuti & alibi exiſtentes efficaciter ſolvimus, eoſdemque humores ad *urinarias* vias facile perducimus. Unde patet *Balſamum* hoc *de Copaiba* ſemper convenire, ſive *Phthyſis* a crudis *tuberculis* dictis oriatur, ſive etiam ea ad *ſuppurationem* tendant; cum in utroque caſu omnem adimpleat paginam. Dum autem haec in medium profero, praeſto erunt *methodici* alii Medici, qui, effectus morborum potius, quam cauſas attendendo, hujuſce *Balſami* uſum prorſus reſpuent, atque veluti pernicioſum condemnabunt. Putant enim, ipſum actuoſis maxime, ſcindentibus, atque aeſtuantibus facile particulis ſcatere, quae in maſſam ſanguinis intruſae, ipſum plus aequo diſſolvunt, febrim augent, tuſſim exaſperant, diarrhoeam promovent, atque tandem *ſymptomata* quaeque graviora reddunt. Dum pleno nimis haec ore aſſerunt, *Pectorales* tantum potiones, Aſininum Lac, aut aliud, Saxoniae vulgare ferculum, Pilullas de cynogloſſa, juſcula Cancrorum, Ranarum, Teſtudinum, aut ſimilia tot alia nutrientia, & *incraſſantia* commendant ſolum: praeter quae aliquando trepidanti admodum pede ad modicam doſim *Therebinti*, aut *Succini* confugiendum eſſe concedunt; omiſſis interim *vulnerariis* quibuſcunque, atque *diſſolventibus* remediis, quae directe morbi cauſam adoriuntur. Qui tali ducuntur methodo in curatione *Phthyſis*, illi certe mihi videntur eſſe, (*) *qui certis, deſtinatiſque ſententiis addicti, ea ſunt neceſſitate conſtricti, ut etiam, quae non probare ſoleant, ea cogantur conſtantiae cauſſa defendere*. Summo enim jurejurando ita quorundam Antiquorum placitis emancipati ſunt, ut

(**) *Turpe putent parere minoribus, & quae*
Imberbes didicere, Senes perdenda fateri.

Si verum eſt ex Phyſicis, quod *ablata cauſſa removetur effectus*: qui ſecus effectum tantum deſtruere ſatagent, morbi cauſſam peſſime negligent. Tutiore ideo hinc conſilio, tum in hiſce, tum in aliis hujuſce indolis morbis, quoties de partium quarumvis laeſione agatur, a Chirurgicis maxime documentis magis tutam ſanioris methodi viam deſumere ſoleo. Iiſdem enim (mutatis mutandis) praeſidiis penitus internam affectam partem curandam eſſe pro certo habeo, quibus & extrinſecus in alio ſimili morbo Rationalis Chirurgus uti debet. Quis autem tam

(*) *Cicer. Tuſcul. 2.* (**) *Horat. lib. 2.*

tam amens erit, ut in externo ulcere, *oleosa* tantum, *farinosa*, & *lactea* adhibere remedia quaerat, simulque *deterſiva*, *exſiccantia*, & *balſamica* omittat? Quis in externo *tuberculo*, ſive *lymphatico*, ſive *lymphatico-ſanguineo incraſſantia* ſolum, & *glutinoſa*, concretum jam humorem magis magisque *coagulantia* laudabit, *attenuantibus* omnibus, & *reſolventibus* prorſus rejectis? Quare, congrua hinc habita analogia, ſatis patet, cur potiore jure, & ad *Phthyſis* primariam evincendam cauſam *incidentia* quaeque, & *balſamica* dicta optime conveniant, & neceſſaria ſint; maxime cum in hiſce morbis, praeter *tubercula* in *Pulmonibus* exiſtentia, Hepatis etiam peculiares *obſtructiones* adſint, quas praelaudatus Deſault obſervavit. Attamen fateri debeo, quod, dum *balſamica* haec in hoc morbo tanquam praecipua habenda eſſe cum ſanioribus doceo: *nutrientia* & *incraſſantia* ſupradicta neutiquam rejicio. Hiſce namque Medicum uti debere ego quoque concedo (quod & ego ſemper facio) dummodo tamen caute adhibeantur, iiſque primarius curationis cardo non inhaereat. Hoc tantum modo ad haec quoque confugere Rationalis debet Medicus, tum ut primariam morbi cauſam evellat (quod maxime intereſt) tum ut gravioribus ſimul evincendis *ſymptomatibus* attendat, atque praeſertim univerſali Corporis *emaciationi* proſpiciat, quae *nutrientia* ſelectiora expetit. Haec omnia per tranſennam proponenda hic autem erant, ut quiſque noſceret, me non chimaerico prorſus ratiocinio uſum fuiſſe, dum in *Phthyſicorum* curatione ad *balſamica* me confugiſſe monui, ſimulque ea in quibuſcunque internis *ſuppurationibus*, aut Partium *obſtructionibus*, veluti praecipua, magiſque efficacia, uſurpanda eſſe docui, *Balſamum de Copaiba* diſtincte laudans.

CCI. Caeterum in internis Pectoris *ſuppurationibus*, quotieſcunque pus per *exſcreatum* ſatis haudquaquam educitur, non ſemper per *urinarias* vias aditum ſibi modo ſupradicto parat; Aſt, juxta AEgrotorum peculiares diſpoſitiones varias, modo ad haec, modo ad illa potius *emunctoria* tendit, quod tamen non aeque commode, non aeque tuto ſemper perficitur. Ideo obſervatu maxime dignum eſt id, quod Hippocrates ipſe in hoc ſic ſtatuit. (83) *Suppuratis a Pulmone pus per Ventrem ſecedere lethale*. Non aliunde tamen melius, meo judicio, fidem ſibi aſciſcere poteſt abſoluta haec divini Senis aſſertio, niſi attendamus ad id quod in *Phthyſicis* occurrit. In hiſce enim abſorpta purulenta materies in ſanguineos ductus, atque poſtea cum lympha ſimul commixta ipſam diſſolvit admodum, atque attenuat, eidemque irritantem largitur vim, propter quam in inteſtinorum glandulis ſecreta, eorundem fibras ita vellicat, & mordet, ut frequentes excitet *crudas*, ut ajunt, *Alvi dejectiones* in hujuſcemodi AEgrotis maxime formidabiles, pro ut Hippocrates toties docuit. Eandem ob

(83) *Hippoc. Coac. lib. 6. Sec. 2. n. 4.*

causam, dum *purulentus* humor a *Pulmonibus*, aut a quavis alia Thoracis parte devians cum sanguine miscetur, atque cum ipso in aream *circulationis* adductus, juxta peculiares corporis dispositiones, ad *Intestina* transfertur; ibidem irritante vi sua eorundem fibras ad violentas excitat *contractiones*, atque *peristalticum* ipsorum motum concitatiorem reddit, laxatque successive fibras, *mucositates* ipsorum superficiem internam munientes dissolvit; unde necessario diarrhoea supervenit: propter quam fortasse Hippocrates in allatis casibus lethalem merito statuit puris transitum ad *Intestina*. Id autem non tam facile occurrit. Etenim (84) *è Pulmone facilior est ad Renes transitus, quam ad Alvum*: quod quidem rationabilius est, cum a *Pulmonibus* ad *Renes* brevior sit semita, minusque tortuosa; per Arteriam nempe *Aortam* ad *Emulgentes*, dum è contra ad Alvum tendens, ab *Aorta Celiacas* subire arterias debet, minimosque innumeros earundem ramulos variis modis implicatos, atque undecunque pressos; donec tandem in *Intestinorum* cavitatem effundatur. Unde multo majus ad hoc adest obstaculum non tam facile superandum, quod, caeteris paribus, eo minus invenitur, dum a trunco *Aortae descedentis* immediate *Emulgentes* subit, atque *secretorios* Renum porulos una cum lympha penetrat, ut cum urina exeat. Quod autem purulenta materies ideo Alvum facile solvere possit, quia corrosiva hac polleat vi *Intestinorum* tunicas stimulante: satis testatur urinae ardor illis fere semper eveniens, qui purulentas in hisce casibus urinas mingunt. Hac eadem occasione dirimenda hic etiam sedulo est ulterius quaestio, quae passim inter Practicos Medicos haberi consuevit: an scilicet specialis, & brevior haberi possit via, per quam pus *Empyematicorum* in cavitate Pectoris latens ad Intestina transferri queat, quin venas *Thoracicas* per vim, quasi dixerim, suctionis subeat, ut inde, pro ut supra diximus, in aream *circulationis* intrusum, *Peyerianas* adeat glandulas, alioswe *Intestinorum* sanguineos ductus, sicque in eorundem cavitatem effundatur. Hoc certe, meo judicio, captu difficile admodum videtur, ad quod ideo confugere frustraneum prorsus arbitrarer, cum proposita de hoc a nobis ratio *phaenomenon* hoc satis superque explicare posse videatur, incognitas penitus sic deserendo vias. Attamen non omittenda hic est explicatio, quam in propositum nostrum a doctissimo Boerhaavio desumam. Putat celeberrimus hic Auctor, quod notissimum illud Problema, de solutione *Empyematis* per *Alvum* facile enodari possit, dicendo quod (*) *Pus, diaphragmati incumbens, afficit loca vicina, exedit, & perforat diaphragma, dein Hepar, aut Intestinum Colon corrodit, & ingreditur*. Porro sententia haec innumeris obnoxia difficultatibus esse potest; atque praesertim, cum nullus unquam pateat immediatus consensus *Diaphragmatis*

(84) *Desider. Jacot. Com. in Coac. Hipp. lib. 6. Sec. 2. n. 4.*
(*) *Boerhaave de Vir. Med. part. 3. Class. 1. cap. 3.*

phragmatis cum *Hepate*, aut *Intestino Colon*, propter quem necessario Pus a cavitate Pectoris recedens illuc tendere debeat. Praeterquamquod Pus ad cavitatem imi ventris deductum pari ratione tum *Hepar*, tum *Lienem*, tum *Mesenterium*, tum *Renes* corrodere posset. Unde clarius hujusce phaenomeni explicatio ex dictis supra petenda esse videtur.

CCII. In quamplurimis, quos tunc variis modis *Pleuritide* detentos habui, adnotare plerumque potui, quantum veritati affinia sint signa, quae divinus Senex ad futuros dignoscendos *Abscessus* necessaria plurimis in locis protulit. Etenim vidi pluries, quod quotiescunque ultra decimam quartam diem febris contumax erat, persistente dolore, quem neque praegressa sufficiens *exscreatio* solvebat, neque per alias vias *criticas* idoneas evacuationes natura moliebatur; iis *abscessus* varii fiebant, quos & ante decimam quartam diem, licet rarius, quandoque eveniisse adnotavi, praesertim cum parce admodum per *exscreatum pleuriticus* humor prodiisset. Quare Hippocrates jure, ac merito statuit, quod *Abscessus* isti iis accidunt (85) *quibus neque febris, neque dolor conquiescit, & sputum prodit pro ratione, neque Alvi excrementa biliosa, soluta, meraca exeunt, nec urina crassam admodum, multamque habet subsidentiam, aliaque signa sese offerunt salutaria*. Hujusceemodi sententiam clarius explicat Duretus sic (86) *Attendere autem sic decet ad ista; si febris detinet; si dolor nondum quiescit; si convenienter sputum non editur; si alvus non fertur liberaliter biliosis dejectionibus; si urina nec admodum multa, & crassa est, nec multi particeps sedimenti. Caetera autem salutaria signa salutariter suffragantur. Abscessus ejusmodi certo sperare oportet*. Hoc consonum videtur iis, quae Hippocrates ipse alibi protulit. (87) Quomodo autem istiusmodi *Abscessus* in morbis Pectoris eveniant, paucis idem indicat Duretus, dum illos deducit (88) *a contentione forti naturae, cui cum in anacatharsi molienda irritus labor fuerit, aliam invenit viam, qua deducitur ad conservationem sui, crisimque exhibet insuetum, per iter, & multis ignotum*.

CCIII. Revera, cum certum sit, quod quo usque *suppurata* materies in Pectoris partibus residet, nihil penitus remittat morbus, quin immo quotidie in pejus magis ruat: profecto nisi sufficiens per *exscreatum* ejusdem expulsio habeatur, ut affecta pars ab hostili humore satis liberetur, necesse est, quod, natura ipsa duce, ad alias partes tendat, atque sic *anacatharsis* imminutae, aliarumque evacuationum defectum provide suppleat, ac ita Pectus a morbo liberetur. Hinc admirabili certe ministerio sanioſus humor ad sanguineos ductus transfertur, ut diximus. Quod si neque per *Renes*, neque per *Intestina* secerni possit, una cum lympha extimam corporis superficiem petit, ibidemque accumulatur, atque modo majores,

(85) *Hipp. Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 39.* (86) *Duretus Com. ibid. sub n. 23.*
(87) *Hipp. in prognostico.* (88) *Duretus loco citato.*

modo minores producit *abscessus*, plus minusve salutares. Verum si saniosa materies in unum congeri nequeat, atque majores mole *abscessus* progignere: quandoque hinc inde in interstitiis cutis, modica in copia sistitur, innumerasque efficit *pustulas*, quas optime novit Hippocrates, dum, praeter supra dicta, sic ait: (89) *Calent digiti extremi, & exasperantur. Curvantur ungues, & refrigescunt, & circa pedes tumores excitantur, & circa Corpus pustulae*. Eas autem Desiderius Jacotius notat fieri (90) *a corrupto sanguine, fervore circa Cor, & sanie acri in Corpore coacervata, atque a Pulmonibus male affectis in cutem effusa, ex qua etiam aphtae in ore oriuntur*. Hasce *Aphtas*, ob eandem causam, & in intestinis progigni, passim ostendit Duretus (91) *unde* (ut ipse ait) *labefactatur facultas Alvi retentrix, ut cibos etiam suavissimos aliquantisper continere non possint*. Quare praepropera excretio, atque *lienterica* non raro subsequitur, ut ipse ibidem indicat, atque ego ipse observavi pluries. Nec tantum, ob *suppurationes* in Pectore factas, inde Pus absorbetur, atque in circulationis aream adductum, tum in internis aliis, tum in externis Corporis partibus residet, ut varii inde efficiantur *abscessus* sive *critici*, sive *symptomatici*, atque praecipue in ambitu Corporis, ubi parvae dictae *pustulae* adnascuntur: verum etiam id pari modo, licet non tam frequenter, contingit, ob aliorum quorumlibet Viscerum suppuratos tumores. Hac specialiter de causa passim videmus *pustulas* variae indolis in facie praesertim suboriri, sicuti & non raro in toto Corpore, in illis maxime, qui Hepatis vitio laborant vario, cujus habita utplurimum ratione, modo *pustulae* illae plus, minusve attolluntur, augenturve, modo in *furfuraceas*, fere dixerim, squamullas desinunt, modo suppurantur, parvos constituentes *abscessus*, unde varia sortiuntur nomina. Illae tamen, quae in facie copiose sucrescunt, maximeque rubent, atque fere semper suppurantur, *Guttam rosaceam*, seu *morphaeam rubram* afferunt; quarum (*) *Materiales causae sunt* (juxta Valescum, ut notat diligentissimus Forestus) *Phlegma salsum, aut humores adusti, ut cholera adusta, aut melancholia adusta, quibus sanguis commiscetur*. Optime tamen notat Sennertus, quod (**) *Causam agnoscit hic affectus sanguinem fervidum, eumque crassum, vitio Hepatis*: quod & Veteres plerique Medici docent. Unde de ipsius curatione agens absolute sic ibidem asserit: *Non autem curatur, nisi Hepatis, & sanguinis vitio sublato*. Licet Auctor iste ideo ab Hepate morbum hunc derivare videatur, quia Viscus illud tunc ab omnibus pro praecipuo *sanguificationis* organo habebatur; nos tamen hinc satius, & melius statuendum esse arbitramur, quod utplurimum, dum in Hepate *suppurationes*, aut quaevis sanguinis, aut lym-

(89) *Hippoc. in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 49.* (90) *Desid. Jacot. in Com. ibidem.* (91) *Duret. Com. ibid. sub n. 52.* (*) *Petr. Forest. Tom. 4. Obser. Med. lib. 5. observ. 7.* (**) *Sennert. Pract. lib. 5. cap. 31.*

lymphae *stases* adsunt, tunc sanguis illuc tendens parem a residentibus humoribus indolem nanciscatur, minimas quoque eorundem moleculas absorbens: unde fit quod totum successive Corpus pervadendo, in interstitiis praesertim cutis consistere videantur, maximeque in facie, ubi vi ambientis aeris frigidioris facilius concrescunt, dictasque progignunt *pustulas*. Quare & Forestus ibidem fortasse asserit, quod *fiunt plerumque ex crasso humore, cum tenui quadam sanie*, quam ab Hepate tunc derivari, non absonum mihi videtur ex dictis deducere: licet tamen & pari modo ab aliis male affectis Visceribus transferri alias queat. Non inficiabor tamen, non raro & ab extrinseca causa tale sanguinis vitium originem sortiri, ob pravum victus regimen, atque ob malum *virus* ab extra sanguini superadditum. Unde jure, ac merito ibidem sic admonet accuratissimus Forestus: *Hoc tamen interea addendum, quod in his nostris regionibus plerique crapula cerevisaria utentes, aut vino continuo sese implentes, ejusmodi pustulis saepe afficiuntur, ut omnis generis lapides supra nasum, & faciem, ut Topazios, Sapphiros, Turcesios cernere te putes*. Tunc autem semper verum est, quod licet hujusmodi sanguinis vitium extrinsecam hanc fovent em causam habeat: haec pari modo praecipua viscera male afficit, atque distincte Hepar; quo supposito eadem tunc etiam proposita explicatio viget. Eodem modo ob varia aliorum viscerum vitia, cutim extrinsecus faedari passim observamus, sicuti & urinae ipsae varias sortiuntur conditiones, ob quas modo *purulentae*, modo turbidae, modo *subcruentae*, modo *flammeae*, modo *croceae*, modo *albicantes* &c. in internis variis lacsionibus cernuntur.

CCIV. In quibus autem distincte *Pleuritidibus* majores dicti *abscessus* vere fiant; nemo absolute statuere valet. Nam utplurimum natura in quibuscunque corporibus variis modis agit, juxta eorundem dispositiones, ratione utique varia motus suos dirigens, atque juxta occurrentia impedimenta quaeque sive interna, sive externa quandoque a tutiore semita luctuose aberrat. Varia haec quampluries tunc vidi naturae conamina in hujuscemodi *Pleuriticis* hoc praesertim anno, atque altero proxime elapso. Tunc enim & ad Aures suppuratos *abscessus* magna in copia novi, tum & sub utrisque *Trochanteribus* majoribus: modo prope ultimas dorsi vertebras: modo sub axilla parti affectae respondente: modo sub utrisque: non raro in *articulationibus* Cubiti, Genuum: modo in ipsa Pectoris regione sub integumentis, effluente ad extra materie inter fibras *intercostalium* musculorum: quandoque etiam ad *Parotides*.

CCV. Licet experientia ipsa teste satis constet hasce *translationes*, seu, ut ajunt, *metastases*, sicuti in aliis etiam morbis, ita facilius, & frequentius in affectionibus Thoracis evenire, tendente nempe purulento humore ad alias partes: non tam facile tamen explicatu videtur, quomodo nam, aut qua nam ratione id

eveniat,

eveniat, nisi Pus a sanguineis ductibus absorberi, atque cum sanguine misceri concedamus, ut supra demonstravimus. Praeter haec multo magis difficile captu videtur: quomodo ichor ille jam jam in *circulationis* ream perductus (dum tota sanguinis massa per universum corpus juxta canalium numerum, atque diametros propagatur) in una potius, quam in altera parte tantū consistere queat. Dum per vesicam pus effluit, id ex dictis facile intelligimus: quod in aliis quibuslibet *translationibus* non tam facile percipere possumus. Attamen id unum innuam, quod in hisce AEgrotis (quibus hujuscemodi evenerant *metastases*, eorumque cadavera postmodum dissecui) distincte adnotavi, quod utplurimum pus sub axillis depositum illuc paulatim pervenerat, musculorum adjacentium interstitia subiens; quod in iis passim fiebat, in quibus antea *pleuriticus* humor magna ex parte *pleuram*, atque *intercostales* musculos occupaverat, dum ab eo fere ex toto immunes *Pulmones* aderant. Hinc & facile erat intellectu, qua nam ratione *abscessus* alii in inferiore extima Thoracis parte sub integumentis progeniti essent: cum sanioſus l.quor super *Diaphragma* gravitans, *Pleuram* simul, atque *intercostales* musculos penetrando, ad extra sibi aditum commode parasset. Eodem autem modo, quo Pus sic a cavitate Pectoris ad Corporis ambitum translatum, inter circumpositorum musculorum interstitia consistere poterat: ita & ad *lumbares* usque *vertebras* facilis ipsi erat accessus.

CCVI. De reliquis autem *abscessibus*, qui in majore distantia a centro Corporis fiebant, aliunde ratio petenda erat. Posito enim quod dicta puris commixtio cum sanguine, & lympha haberi possit: praesto est ratio propter quam, modo in *Parotidibus*, modo in *articulationibus* ossium aut superioribus, aut inferioribus, modo & in aliis partibus *Abscessus* ejusmodi constiterint: maxime cum partes illae praesertim *Lymphaticis* arteriolis majore in copia, quam aliae, ditatae sint. Quod si tanta sit puris copia, ut satis per *emunctoria* haec expurgari nequeat, aut quaevis alia ad hoc impedimenta occurrant: tunc ichor ille ad minimas quoque *capillares* arteriolas propagatus, undecunque per tenuissimos *lymphaticos excretorios* Cutis ductus prodit, ibidemque cutim corrodit, atque recensitas supra *pustulas* procreat. Futuram, & proximam puris commixtionem cum sanguine, cessante, aut imminuta maxime derepente *anacatharsi*, mihi utplurimum indicabant dolores per totum corpus vagantes, atque in articulis praesertim adinstar *Arthriticorum*, qui ibi vehementius saeviebant, ubi copiosior aderat ejusdem puris confluxus. Eodem tempore, quo Corpus vagis hisce detinebatur doloribus, exonerato inde magis Pectore, liberior reddebatur respiratio, simulque febris aliquantulum augebatur, quae postea, apparentibus *abscessibus*, remittebat. Hinc nil penitus mihi mirum evadebat, quod *abscessus* isti plerumque, & inopinato fierent, atque inopinato augerentur; Insuper, quod

si

si statim, postquam apparuerint, secentur, statim concoctum, perfectumque pus ab illis effluat, secus ac in aliis *abscessibus* evenit, qui passim a sanguine extra *circulationis* aream dejecto, atque paulatim in aliqua parte accumulato fiunt: unde ab ipsis, non nisi post consuetum (ut Chirurgi vulgo ajunt) *maturationis* tempus, pus unquam fluit; cum tractu temporis in affecta parte fiat: in illis autem factum jam pus ab una ad aliam partem transferatur.

CCVII. Restat nunc ut pauca hic ultro addam, quae ad faustum, vel infaustum istorum *abscessuum* exitum spectant: varias simul a me de hisce factas observationes referens, easdemque cum Hippocratis sententiis distincte conferendo. Si *metastases* istae, quaecunque eae sint, tempestive fiant non procul a decima quarta Morbi die, multoque magis ante ipsam (quod rarius evenit) priusquam viribus magna ex parte destitutus AEger sit, aut Pectus nimis labefactatum ob diturnam puris moram in ipso factam; tunc faustum semper praeseferunt omen: dummodo congruo tempore sat experta Chirurgi manu secentur *abscessus*, ut affatim pus effluat. Ex opposito nihil de AEgrotorum salute sperandum erat, quoties natura hujuscemodi *metastases* modo in superioribus, modo in inferioribus partibus promovere videbatur, easque nullibi perficiebat: quod plerumque evenit, dum vagantes eveniunt hinc inde dolores, atque nullibi consistunt. Tunc enim purulenta materies nullibi in congrua copia congesta, cum toto sanguine quaqua versus vagatur, ipsiusque *diathesim* pessime immutat, atque solida omnia male afficit: unde mors necessario subsequitur.

CCVIII. Ut autem de *Abscessibus* hisce singillatim agam, experientia ipsa teste dicam, quod, illi qui ad aures suscitabantur, fausti plerumque ominis erant: quod & ipse observavit Hippocrates. (92) *Quibus ex morbis Pulmonis ad aures Abscessus oboriuntur* (inquit ipse) *& ad inferiores partes suppurant, & fistula facta aperiuntur, iis secunda valetudo contingere solet*. Per quas nam specialiter vias, & quomodo nam ichor iste, qui antea Pectus occupabat ad aures transferatur, ibidemque *Abscessus* efficiat, satis explicasse videtur Duretus (93) *per expressionem humoris morbifici a phlegmone in venas jugulares, & carotides, quae secundum asperam arteriam procedunt ad caput, prius largitae surculos laryngi, & faucibus, unde Parotides eructantur, opportunitate glandulae, quae jacet ad aures, faucibusque adjacet, cum numerosa rivulorum propagine, unde partes illae, fauces dico, & aures, affluxus, & refluxus incommoda vicissim & mutuo facile experiuntur*. *Abscessus* isti ad aures iis plerumque fiebant, in quibus magna puris copia per *exscreatum* effluxerat: maxime cum morbus jam ad declinationem tenderet, hostili causa magna ex parte devicta. Unde si gravato jam adhuc maxime Pectore, ob praegressam non

(92) *Hippoc. in Coac. lib. 5: Sec. 2.* (93) *Duretus Com. ibidem.*

non satis completam *anacatharsim*, apparebant: non tutus erat ad salutem exitus, nisi etiam per alias vias *criticos* motus suos natura melius compleret: ad quod & Renum & Alvi secretiones, aliaeque pariter optime conferebant.

CCIX. *Abscessus* hosce ad aures fausto praecipue cessisse omine vidi anno 1732. ineunte hyeme: quando peculiarem habuimus *Pleuritidum* constitutionem quasi *epidemicam*, atque nullus fere ab hoc morbo superstes erat, cui antea tales non evenissent *abscessus*: quod & se distincte observasse alias testatur Baglivius hisce verbis. (94) *Pleuritici, quibus in interiora auris dolor, & exinde abscessus, & pus superveniebant, omnes sanabantur: ut in variis Italiae Xenodochiis frequentissime observavimus, sed praesertim ineunte anno* 1694. *Romae*. Mirum profecto est, quod in *Pleuriticis* aliquibus annis abscessus isti ad aures, aut ad inferiores partes eveniant: aliquando vero non: cujus rationem quidem proponere neutiquam audeo. Id unum dicam, quod & in *lymphaticis* simplicibus *Pleuritidibus* ab uberiore lymphae affluxu pendentibus, *lymphaticae* quoque concretiones prope aures excitari eodem modo soleant; nisi forte dicendum sit, quod eodem tempore, quo lympha in Pectore affluentius congeritur, in superioribus simul hisce glandulis concrescat; quod persaepe evenire non est negandum. Animadvertendum ultro est, quod *abscessus* ad aures in hisce casibus citius utplurimum evenire solent, quam alii quilibet ad inferiores partes: quod & distincte adnotasse Desiderium Jacotium constat. (95) *In febribus enim multum diuturnis* (ait ille) *tum propter frigiditatem crassitiemque humoris, tum naturae imbecillitatem, longo jam spatio fatigatae in inferioribus partibus oriuntur: in acutioribus vero juxta aures*: quod non semper evenit.

CCX. Cur tamen sive citius, sive tardius ad inferiores potius, quam ad superiores, sive vice versa, in hisce morbis *pleuriticus* humor hujuscemodi *abscessus* producat in hisce potius, quam in aliis partibus, difficile admodum est explicatu. Revera expertissimus Duretus statuit tunc *abscessus* fieri (96) *Inferos quidem, aut superos, pro humoris motu, naturae impulsu, meatuumque partis afflictae sursum, deorsumve spectantium conditione, & situ*. Hoc verum omnimode esset, si hujuscemodi materiei *translatio* per peculiares vias fieri posset, absque quod in circulum acta cum tota sanguinis massa ad Cor permeare deberet. Ab ejusdem enim ventriculo sinistro prodiens, aeque patentem haberet semitam, ut, aut *ascendentem* subiens arteriam ad superiores migraret partes; aut *descendentem* pervadens, ad inferiores motum suum dirigeret. Certe, si sancitis *circulationis* legibus standum est, res, meo judicio, vix percipi aliquantulum potest; sicuti & inde difficili admodum negotio explicari posse videtur id quod Hippocrates

(94) *Baglivius cap. proprio de Pleuritide.* (95) *Desid. Jacot. com. in Coac. Hipp. lib. 5. Sec. 2. n. 40.* (96) *Duretus Com. ibidem.*

pocrates singillatim monet: (97) *Sed Abscessus quidem fiunt hi, in partibus inferioribus, quibus circa Hyppochondria calor vehemens movetur. In superioribus vero, quibus Hyppochondrium molle, & indolens fuerit, difficilisque spiritus ad tempus citra causam evidentem acquiescit*; quod & clarius in prognostico explicat.

CCXI. Quidquid sit de hoc (de quo non vacat hic ultro differere) satis sit dicere, quod omnes *Pleuritici*, quibus facta *suppuratione* in Pectore, atque diu admodum protracto morbo, in infernis partibus hoc anno *abscessus* variis modis suborti sunt, omnes Mortis victimae fuerunt. Quando enim ejusmodi *metastases* natura moliebatur, ob diuturnitatem praegressi morbi, viribus fere ex toto destituti erant AEgroti, atq; corpore maxime consumpti, ita ut diu vitam magis protrahere neutiquam satis possent, usque dum omnimode per apertum *abscessum pleuriticus* ichor prodiisset. Quare eo magis magisque in dies corpore consumpti, levissima comitante febri, ad *Marasmum* misere properabant. Nec tantum ob fractas diuturnitate morbi vires frustranea mihi tunc videbatur talium *abscessuum* eruptio: sed etiam quia ob diuturnam puris moram in cavitate Pectoris, partes illae labefactatae adeo, & corrosae fuerant, ut necessariis obeundis consuetis muneribus nil penitus idoneae remanerent; simulque continue ab ulceratis partibus novum prodiret pus; unde perennis fiebat scaturigo pejoris morbi a priore necessarie pullulantis. Hinc percipi satis potest, cur nam divinus Senex docuerit, quod sint (98) in *vehementibus, & periculo proximis Pulmonum inflammationibus abscessus ad crura omnes sane salutares: optimi vero, qui fiunt sputo mutationem subeunte. Si namque tumor, & dolor suboriatur, sputo pro flavo in pus verso, & foras prodeunte, hoc modo tum securissime AEger superstes futurus est, tum citissime citra dolorem abscessus conquiescet*. Ideo enim apparentibus hisce *abscessibus* superstes AEger esse merito potest, quia initio suppurationis fiunt; antequam non ex toto laesae sint partes, neque omnimode viribus destitutus sit AEgrotus.

CCXII. Desumpto ratiocinio ab hisce sagaciss imae naturae criticis motibus ad infernas partes in gravioribus Pectoris morbis, iisque fausto omine factis, juxta Hippocratis monitum: ingeniosissimus Baglivius, atque cum ipso clarissimi alii quamplurimi Viri statuerunt *Vesicantia* perquam utiliter in inferioribus maxime partibus adhiberi posse, & debere, ad graviores Pectoris morbos citius, & tutius vincendos. (99) *Quocunque die* (sic ipse ait) *secundo scilicet, aut quarto, quinto, septimo &c. ante, vel post factam sanguinis emissionem, spirandi difficultas, & difficultas pariter exscreandi sputi pleuritico superveniant: statim duo Vesicantia Tibiis admoveo, juxta illud Hippocratis in prognostico: In Pulmoniis quicunque tumores fiunt ad crura optimi sunt.*

(97) *Hippoc. in Coac. lib. 5. Sec. 2. n. 40.* (98) *Hippoc. in prognostico.*
(99) *Baglivius Cap. proprio de Pleuritide n. 37.*

sunt. Post apposita vesicantia observavi expectorationem statim promoveri, spirandi difficultatem imminui, & alvi fluxum, si adesset, feliciter sisti.

CCXIII. Quidquid sit de communi, quae circumfertur, opinione, ambabus ulnis a plerisque recepta, de utili admodum, & necessario *vesicantium* usu in quamplurimis Pectoris morbis, ne dicam & in aliis fere omnibus: sive ut morbosae causae fiat revulsio ad inferiores partes: sive ut, intrusis in sanguinem scindentibus, atque volatilibus *cantharidum* moleculis, congesta in Pectore lympha, aut sanguis concrescens dissolvatur, attenuetur, dimoveaturque, indeque reddatur aptior, ut circumpositorum vasorum ostiola subiens, in aream *circulationis* iterum reducatur, prout *vesicantium* Patroni pleno ore depraedicant; Ego certe frustraneas omnes de iisdem quaestiones omittens, absolute asserere possum, aeque mihi faustas *pleuriticorum* curationes evasisse, ac aliis Medicis omnibus, qui, non aliter melius, quam *vesicantium* usu, praecipuam curationis operam perficiendam semper esse, arbitrabantur. Quod si contra hoc alii mihi obtrudant, se *vesicantia* utplurimum perquam utilia, utpote maxime activa, semper observasse: caveant, quaeso, ne ad haec obcaecato nimis antea praejudiciis oculo, atque pessime praeoccupata mente perperam attenderint. Nemo enim inficiabitur, credo, facilius esse in rebus Medicis quamplurium remediorum, sicuti & *vesicantium* praesertim inutilitatem tuto ostendere, dum absque eorundem adminiculo AEgroti convalescunt: quam ipsorum necessitatem probare; dum, iisdem adhibitis, morbus paulo postea sedari videtur. Etenim, si adhibitis *vesicantibus* morbus solvitur; nullo certe jure, nisi gratis nimis, inde deducitur AEgrotos vere ideo convaluisse, quia *vesicantibus* usi fuerant: ita ut inde secus etiam pateat, quod illis omissis non aeque facile res fausto cessisset omine, cum oppositum evincant observationes meae, atque aliorum etiam quamplurium.

CCXIV. Si unquam absolute statuendum est cum divino Sene, quod difficile admodum judicium sit in *Medicina*, tunc id magis evenit, cum de quamplurium remediorum, (specificis exceptis) actione sicuti in quibuscunque morbis, ita in hisce praesertim judicare velimus. Haec jure, meritoque adnotat doctissimus Vallesius, dum quorundam Medicorum audaciam admiratur, qui absolute veluti ex tripode, tum de genuina morborum origine, tum de variis remediorum actionibus, & peculiari vi in morbis quibuslibet decernere, judicare, ac quasi digito indicare scisse posse praesumunt: dum cordatiores de hisce terque, quaterque rogati, caute admodum loquuntur, & nisi pauca proferunt. (100) *Mirum est quam facile* (haec sunt praeclarissimi hujusce Auctoris verba) *quam incunctanter vulgares Medici de causa valetudinis rogati, etiamsi annua, aut etiam longior sit, respondeant, hinc hoc,*

(100) *Vallesius in Com. 1. Aphor. Hipp. Sect. 1.*

hoc, illinc illud initium coepit. Certe facilius affirmant, quae nesciunt, quam quae sciunt. Eruditi vero cunctanter, & multa rogantes ab AEgrotantibus, tandem respondent multo pauciora, quia sciunt judicium esse difficile: quod & de remediorum effectibus indicandis verum comperiri ibidem ostendit, dum perquam difficile esse monet, *si sanguis missus est AEgrotanti, & sublevatus est, paulo postea dicere, vere an sublevatus sit, quia sanguis missus est, an quia ita contigit:* quod & de quibuslibet aliis remediis non *specificis*, ut dixi, pariter verum comperiri, nemo negaverit, sicuti & maxime de *vesicantibus*.

CCXV. Ast ne quis unquam me Empirico tantum more egisse dicat, dum *Pleuritidum* graviorum completas a me saepissime curationes, & quidem semper *vesicantibus* omissis, propono: pauca hic subdam, quae non incongrua ex toto fortasse evadent, ut me ab hac culpa vindicare satis possim. Ideo expertissimus Baglivius *vesicantium* usum in morbis Pectoris commendat, quia ex Hippocrate deducit, tumores, qui ad crura fiunt, optimos esse. Ast quis non novit Hippocratem tum in Coacis, tum in prognostico, dum ejusmodi tumores ad inferiores partes utiles indicat, non tumores quoslibet intelligendos esse velle, sed eos praecipue *abscessus*, qui non a quavis sanguinis *stasi* in illis partibus paulatim fiunt, sed distincte a vera *metastasi* purulentae materiei, seu ad *purulentiam* jam jam vergentis, quae quidem, cum per *exscreatum* libere, & satis educi neutiquam posset, in Pectoris quibusvis partibus antea morabatur. Verum namque est, quod si hujuscemodi *abscessus* in quibusvis maxime distantibus etiam a Pectore partibus, non ob *metastasim pleuritici* humoris, sed ob *congestionem* sanguinis, aut lymphae fierent: tantum abest, quod quidpiam levaminis inde caperent AEgroti, ut pejus etiam se haberent, novo sic adjuncto morbo, qui cum priore duplici ratione conjunctus, ipsos contristaretur. Tunc enim, eadem adhuc, prodeunte *abscessu* (cujusvis etiam magnae molis esset) immota in Pectore maneret *pleuritica* materies, neque quidpiam ideo imminueretur morbus: quod quidem necesse esset, ut hoc *critice* fieret: cum non aliter melius *critici* quilibet naturae motus *salutares* a *symptomaticis*, & *morbosis* discerni possint. Si itaque ex dictis tumores isti ab Hippocrate merito laudati veram indicent *congestionem pleuritici* humoris in inferioribus partibus: ut inde deducere recte possemus, quod rationabiliter, occasione hujuscemodi morborum Pectoris, *vesicantia* iisdem partibus applicari necessario deberent: oporteret etiam, ut ab ulcerata parte vi *cantharidum*, idem penitus emanaret humor, qui antea Pectus quomodolibet gravabat, neque per *exscreatum* educi satis poterat; congrua nempe facta ejusdem dissolutione, atque regressu in vasa, indeque transitu ad ulceratam partem, aliter nihil prorsus Hippocratis documento satisfaceret *vesicantium* usus. Quis autem unquam in observationibus suis tam fausta forte

frui

frui potuit, ut ab ulceratis hoc modo partibus, post adhibita *vesicantia*, *purulentas* effluere materies viderit, & quidem easdem, quas antea in Pectore latitasse credendum erat? Porro si aliquando *purulentum* inde humorem prodire observamus, hic in tam modica copia excernitur, ut asserere certe possimus, illum non a Pectore translatum fuisse, sed ab exesa ipsa cute separatum: maxime cum ichor ille non statim dempto *vesicante emplastro*, sed ineunte tempore, citius, tardiusve, post genitum ibidem ulcus, prodire soleat.

CCXVI. Cur autem ultro aliquis fortasse instet dicendo, *vesicantia* nihilominus *Pleuriticis* maxime prodesse, si non ad faustum hunc puris obtinendum regressum, quando jam facta est suppuratio; saltem antequam ipsa fiat, ad *lymphaticam* materiem satis dissolvendam, eamque sic facilius ad inferiores partes transferendam? Verum est, quod humor ille, qui ab exesa parte prodit, lympha est, & quidem ejusdem fere, aut saltem pene ejusdem indolis, ac alia lympha, quae Pectus obsidet; ast nemo certe audebit asserere, illam eandem prorsus esse, illuc vi remedii a Pectore translatam, seu melius attractam. Verum si *pleuriticae* verae lymphae similis tantum est, non autem ejusdem portio, quid nam conferet ad morbi solutionem? Quid nam conferet? respondent ipsi: ad totius *lymphaticae* massae diminutionem, ad hoc ut ipsa pleno minus gurgite, juxta consuetum ipsius motum, Pectus subeat, minori ideo novo pondere illud gravatura. Etenim, (ajunt ipsi) dum, exesa cuticula, lacerantur simul minimi ramuli lymphaticorum canalium cutim undique pervadentium, nova sic aperiuntur ostiola, per quae praeter interna alia *secretoria* organa, educi lympha affluentius possit: ideoque hinc pari modo augetur excretionis universale negotium in ea ratione, in qua crescit numerus, & diameter hiantium hujusce modi tubulorum. Ast dicant mihi, sodes, qui sic loquuntur; si excretio haec cum aliis consuetis conferatur mutuo, quanta nam quaeso erit? Satis est attendere lympham singulo die ab ulcerata parte stillantem, quae etiamsi per plures dies effluat, tam modicam profert massam, ut nullius prorsus momenti videri possit, habito respectu ad copiosas *lymphaticas stases*, quas in *Pleuriticorum* Cadaveribus observamus.

CCXVII. Hinc minime video, quomodo nam hujusmodi excretiones a *vesicantibus* in infernis partibus factae, cum aliis a natura ipsa per *abscessum* ibidem promotis, atque ab Hippocrate observatis convenire unquam possint, pro ut ex Baglivio *vesicantium* amatores statuendum, esse plerumque fidenter nimis depraedicant: maxime cum dispar omnimode ratio ex dictis pateat; sive copiam prodeuntis humoris, sive peculiarem conditionem in utroque casu attendere velimus. Nihilominus si quis unquam vaticinandi certa scientia ita praeditus adesset Medicus, ut praenoscere tuto sciret, an vere in hoc potius, quam illo *Pleuritico abscessus* hosce promotura esset

esset natura, & in qua nam specialiter parte: certe *vesicantia* applicari jubens, motus naturae illuc *critice* tendentis dextere sic praeveniens, minorem in eadem parte obicem parando, hujusmodi excretionem, & faciliorem, & forsitan citiorem, magisque copiosam redderet. Ast, cum toties viderimus *abscessus* hosce modo in superioribus, modo in inferioribus partibus evenire, modo dextrorsum, modo sinistrorsum, utplurimum nullos; hos quidem ex Hippocratis monito aliquando praenoscere Medicus potest: ubi autem ii specialiter consistere possint, nemo unquam satis prudens audebit decernere; nisi cum, facta jam magna ex parte *metastasi*, tumeat paulatim pars, comite dolore, aliisque *symptomatibus*, quae tunc pejora ideo redderet non solum *vesicantium* applicatio; verum etiam *criticum* hunc naturae motum pessime forsan cohiberet.

CCXVIII. Non deerunt ultro alii, qui nobis objicient, copiosum magis urinae fluxum a *Cantharidum* peculiari vi excitatum, quem fortasse *Vesicantium* Patroni aliunde deducere renuentes, id ob universalem inde ortam lymphae dissolutionem fieri arbitrantur. Subdent etiam cum eodem Baglivio, tali adminiculo (101) *expectorationem statim promoveri, spirandi difficultatem imminui, & alvi fluxum, si adesset, feliciter sisti*, unde necessaria maxime, atque utilia *vesicantia* semper esse existimant. De hisce fides sit penes Observatores, qui forsitan, si minus praeoccupati fuissent, nec tot, nec tam ampla de hisce miracula ceciniissent, eo minus credenda, quo pleno magis ore ab ipsis proferuntur. Non vacat hic disquirere, an vere ob *cantharidum* vim talis fiat lymphae dissolutio; & si fiat, an vere sit utilis, an saepius ab ipsis damnum majus AEgroti contrahant potius, quam utilitatem: cum satis sit in praesens innuere more historico, me tutioribus aliis, minusque molestis praesidiis veridicos naturae motus promovisse, sicque *Pleuriticos* quamplurimos, neglectis *vesicantibus*, feliciter curasse. Alias addam suo loco potiores rationes, propter quas, *vesicantium* usum quandoque optimum, & necessarium maxime esse, utplurimum autem nocuum, aut saltem inutilem, aperte demonstrabo; cum de peculiari *Malignantium* febrium constitutione Cremonae habita sermonem habebo.

CCXIX. Hoc unum super hisce mihi hic ultro placet innuere: quod difficile admodum mihi videtur captu, atque explicatu: quomodo nam, si, immixtis cum sanguine *cantharidum* volatilibus, & scindentibus particulis, universa lymphae massa mirabiliter dissolvitur, indeque tum *expectoratio* promovetur magis, tum spirandi difficultas imminuitur, ut docet distincte Baglivius; uno & eodem tempore Alvi fluxus, si ante adesset, feliciter sisti possit. Quo magis enim dissolvitur, juxta eorundem sententiam, lympha, eo magis idonea redditur, ut *Intestinorum emunctoria* facilius subire, majoreque

(101) *Baglivius Cap. de Pleuritide.*

joreque in copia possit; quod certe Alvi fluxum augere potius, quam imminuere necessario deberet. Addere hic ultro posum, quod praecipua *cantharidum* actio, sicuti efficax admodum creditur ad crasa nimis dissolvenda, attenuandaque fluida; sic etiam ad corruganda solida maxime ab omnibus commendatur. Utrum vero in *inflammatoriis* hisce morbis optimum sit consilium crispata nimis caeteroquin solida ad violentas magis, atque enormes contractiones ultro cogere, ipsi *Vesicantium* Fautores sano judicio decernant, atque ab ipso Baglivio discant, qui aperte sic effatur. (102) *Tota ratio curandae Pleuritidis, aliarumque inflammationum consistit in procuranda debita laxitate partis inflammatae, per debita remedia; ideo forsan Oleum Seminum Lini ab omnibus laudatur pro maximo remedio contra Pleuritidem; quodque raro fallit, quia oleosa sua substantia Pulmonum fibras inflammatione contractas, crispatasque, & ob id fluidorum circulum impedientes laxat, lenit, & in pristinum restituit.* Cur ergo solidorum male affectas sic fibrillas eo magis magisque tendere, atque corrugare quaerimus *vesicantia* applicando, dum aliunde magis tuta *indicatio* laxantia omnis generis remedia nobis suggerit, in quibus tota sanior methodus consistit? Hinc dum alii in hujuscemodi curationibus ad *vesicantia*, tanquam ad sacram anchoram, statim confugiebant, ut cohibitam, aut nondum incoeptam *anacatharsim* promoverent, sicque Pectus a morboso pondere liberando, faciliorem respirationem redderent; in eo totus ego eram, ut magis efficacibus, tutioribusque aliis praesidiis uterer, quae non aliunde, quam a laxantibus, atque emollientibus, tum internis, tum externis mutuanda esse, pro certo habebam.

CCXX. Hoc autem ratiocinio (quod quidem tutissimum mihi videbatur) ad id ductus eram. Aut ideo *anacatharsis* tunc deerat, quia humor *pleuriticus* magna ex parte extra *Pulmones* consisteret, sive in *appendicibus membraneis* supra descriptis, sive in *Pleura*, sive in *Mediastino*, sive in alia parte, sive etiam in ipso *Pulmone*, sed in *folliculari* aliquo tumore clausus (quod raro, sed aliquando accidit) ita ut nullus penitus ipsi adesset aditus, ut per *exscreatum* educeretur: aut quia, ob contractionem contexentium fibrillarum suarum, *bronchiorum* tubuli coarctati admodum essent, minusque patula ideo evaderet via, ut *pleuriticus* dictus humor per *Trachaeam* educi facile, & satis posset. Addent etiam fortasse aliud non minoris momenti impedimentum *anacatharsim* retardans: *pleuritici* nempe humoris (sive *lymphaticus* ille sit, sive sanguineus, sive utriusque indolis) maximam crassitiem. Quaecunque illa sit ex supra allatis causis, propter quam *anacatharsis* detinetur: fixum mihi, ratumque est, *vesicantia* nunquam convenire: quod singillatim hic paucis ostendam.

CCXXI. Si humor ille extra *Pulmones* residet, aut in ipsis intra follicularem capsulam detinetur, inutile

(102) *Baglivius in appendice ad Pleuritidem.*

inutile penitus est *expectorationem* quaerere, atque solicitare, sive *vesicatoriis*, sive aliis remediis, quae ad id idonea vulgo creduntur. Totam tunc adimplent paginam laxantia externa quaeque ab emollientibus *fomentis* petita, sicuti & decoctiones ejusdem indolis largis haustibus, ut supra diximus, calide sumptae. Hujusmodi enim praesidiis tum solida continentia laxantur, & molliora redduntur: tum *pleuriticus* humor commode dissolvitur, atque fluidior redditur, indeque magis idoneus, ut contigua subeat vasa, atque in aream *circulationis* adactus per propria *emunctoria*, seu *separatoria* organa excernatur. Ob eandem causam jure, & quidem merito laxantia haec tum interna, tum externa conveniunt, dum humor magna ex parte in *Pulmonibus* existit, atque inde expelli nequit; quia obstant solida nimium tensa, quae necessario laxanda, leniendaque sunt; aut *pleuritici* ejusdem humoris crassities, quam citius, & melius tolles novis attenuantibus, simulque laxantibus intro additis liquoribus, qui, sicuti universalem humorum massam dissolvere magis possunt, ita & stagnantem quoque lympham peregregie attenuant. Quamobrem expertissimus idem Baglivius inter caetera *antipleuritica* remedia maxime commendat copiosos haustus decoctionum emollientium, quae magis indigentiae morbi convenire videntur.

CCXXII. Hoc unum illud erat praecipuum, tutissimumque praesidium ab emollientibus petitum, quo maximam curationis partem adimplere, & quidem fausto plerumque eventu solitus fui, tum ut morbi causam paulatim evincerem, atque ad consuetas morbo magis convenientes *crises* naturam excitarem, simulque gravioribus omnibus peculiaribus *symptomatibus* sedandis tuto prospicerem. Satius enim semper existimavi, ipsique naturae conforme magis esse, paucis admodum, & simplicioribus uti medicamentis, quam plurimis, magisque compositis, quibus & AEgroti fatigantur, atque non raro salutares ipsius naturae motus malesano admodum consilio praepediuntur, aut saltem quammaxime turbantur. Sciebam enim, quod (103) *natura sui conscia, crises moliendo magis proficit, quam Medici suis remediis*. Id eo caute magis a Medico tunc praestandum esse semper putavi, cum morbi in statu consisterent, maxima nempe vigente naturae cum morbo lucta. Id tamen eo tunc tutius agendum a me esse arbitrabar, quo magis cum Hippocratis sanioribus praeceptis convenire videbatur. Ipse enim sic absolute docet. (104) *Incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move: vigentibus vero, quiescere melius est*. In principio ideo istorum morborum magis solicitus, magis operosus eram, maximilque Artis nostrae auxiliis congruo tempore utebar, Sanguinis nempe missione, & congrua *purgatione*, ut supra exposui. Utrumque tamen hoc remedium

(103) *Baglivius de Crisi, & dieb. crit.* (104) *Hippoc. Aphor.* 29. *Sect.* 2.

non inconſulto in quibuſcunque *Pleuriticis* uſurpare conſuevi, ſed attenta AEgroti, & morbi conditione, ſimulque extrinſecis praegreſſis omnibus cauſis, modo alterutrum, modo utrumque, modo parcius, modo liberalius amplectebar, modo ab utroque, ſed raro temperabam.

CCXXIII. Hiſce peractis in progreſsu morbi vela quaſi recolligens, ſoliſque laxantibus dictis fidens, atque emollientibus, ab opere quaſi ex toto feriabar, ſalutares tantummodo attendendo naturae motus, ut efficaces magis illos redderem, eoſque, ſi opus eſset, idoneis adminiculis promoverem. Quare juxta indigentiam, vel Oleum Amygdalarum dulcium, cum Spermate Ceti, vel Clyſteres in uſum revocabam, mitiores tamen, atque emollientes, praeſertim cum bilioſas excretiones natura per Alvum exequi quaereret, neque ſatis perficeret. Si congrua *anacatharſi* (*critico* conferente ad id etiam quandoque ſudore) a *pleuritico* ſtagnante humore, conſueto quatuordecim dierum termino, *Thoracis* affectae quomodocunque partes liberari ſatis poterant, morbus feliciter ſolvebatur, utplurimum abſque *ſuppuratione*. Quoties autem quavis de cauſa, ſive ante decimam quartam diem (quod raro evenit) ſive poſt ipſam, citius, tardiuſve *ſuppuratio* fiebat, ad balſamica illico confugiebam, ut ad *Therebintum*, aut etiam ad Balſamum *de Copaiba* mihi admodum familiare, quod utiliſſimum expertus ſemper fui, non ſolum in Thoracis hiſce *ſuppurationibus* variis, verum & quarumlibet Corporis partium, ſicuti & in ulceribus quibuſcunque. Etenim ratio ipſa ſatis oſtendit, quo nam jure conveniant hujuſcemodi balſamica in hiſce caſibus; tum quia ſcindente, atque abſterſiva vi ſua, qua ſpecialiter pollent, *ſuppuratas* partes ab infenſo pure liberant citius, illud attenuando, idoneumque magis reddendo, ut per *exſcreatum* educi poſſit: ſimulque ſolidorum fibras magis elaſticas reddendo, ut validioribus contractionibus optatas excretiones promovere tutius valeant: tum quia eodem tempore *diuretica* vi ſua copioſas magis urinas cient, faciliorem per Renes aditum reddendo *lymphaticis* hoſtilibus humoribus, ipſique purulentae ſubſtantiae, quam cum urina copioſe admodum ſic educi tunc praeſertim vidi, cum facta in Pectore *ſuppuratione* nil penitus per exſcreatum pus flueret, aut minus liberaliter, quam morbi indigentia poſtularet; pro ut ex allatis ſupra obſervationibus aperte patet.

CCXXIV. Eatenus autem tunc rationi conſonum eſse arbitrabar remediis hiſce *balſamicis* uti, ad purulentam materiem per urinas eliminandam: quatenus id & in omnibus aliis partium *apoſtematibus*, aut quibuslibet *ſuppurationibus* naturam ipſam ſponte ſua utiliſſime tentaſse ſemper, aut plerumque ſaltem attenderam. Quare cum tam efficax toties expertus fuiſsem balſamum hoc de *Copaiba*, tamque tutum, faciſeque uſurpandum, tum ad urinas pro indigentia commode promovendas,

das, tum ad dissolvendam lympham, concretosque humores quoslibet in Pectore stagnantes attenuandos: potiore ratione me a *vesicantibus*, hac ultro de causa, abstinere posse censebam. Attamen quotiescunque timebam, ne *balsamicorum* hujuscemodi usu, plus quam par esset, humores attenuarem, atque in aestus concitatiores redigerem: (quod tamen fere nunquam evenit) ad *Julappium* de *Therebinto* rite praeparatum confugiebam, cujus ope, licet non tam cito, tutius tamen opus adimplebam. Verum cum de obesis magis corporibus ageretur, uberiore lymphae glutinosae copia scatentibus, praesertim si *OEdematosi extremitatum*, aut faciei tumores adessent, simulque lymphae futuram, aut jam factam effusionem in cavitate Pectoris, merito pertimescerem, quod utplurimum fit; tunc ad *Balsamum de Copaiba* confugere necessarium esse arbitrabar, cujus quindecim, aut viginti guttas, atque etiam scrupulum unum summo singulo mane AEgrotis propinabam, copiosos statim haustus decoctionum emollientium pectoralium, atque *vulneraria* simul potentia praeditarum, sumendos indicans. Decoctione hac eadem identidem alias etiam, & saepe interdiu utebantur AEgroti, quam plerumque parari jubebam ex radice Hellenii, Rapa, Jujubis, Hordeo, Foliis Hederae terrestris, floribus Papaveris erratici, Hyperici &c. Ad hunc finem Tincturam etiam Croci utilem persaepe expertus fui, seu Elixir proprietatis Paracelsi optime praeparatum.

CCXXV. Hac sola simpliciore methodo juxta varias AEgrotorum, & morborum conditiones specialiter usurpata, *Pleuritides lymphaticas*, aut *lymphatico-biliosas* me feliciter utplurimum curasse, testari possum: dum alii ad *diaphoreticos*, vulgo sic dictos, pulveres, ad *Alkalicos*, aliaque hujuscemodi remedia nimis fidenter confugientes, laboriosam admodum, atque AEgrotis ipsis molestam nimis curationem reddebant. Neque usque nunc efficacius unquam invenire remedium potui, quam Therebinti usum, atque praecipue *Balsami de Copaiba*, ad suppurationes Pectoris tutius solvendas, in iis praecipue, in quibus *vomicae* perfecta expurgatio etiam ultra quadragesimam diem protrahebatur, sicque pluries futuros *abscessus* ad alias partes praepedire potui, aut saltem eorundem augmentum inhibere, puris *excretionem* per urinas commode promovendo. Quare merito hoc Balsamum, & tutius, & efficax magis in hisce morbis evadere certo certius arbitror, quam simplices decoctiones quaslibet *vulnerarias* vulgo creditas, quas ex Hedera terrestri, Consolida, Hyperico, aut similibus aliis vulnerariis herbis, fausto exitu parari plerique putant. Hujusce instituti ratio non sinit, ut fusius hic de hujusce *Balsami* efficacia, & usu in quamplurimis morbis agam. Id tamen alia occasione data opera praestabo, atque peculiares a me de hoc habitas observationes in lucem proferam; ut magis innotescat potentissimi hujusce remedii singularis vis, atque agendi modus,

etiam in quamplurimis aliis morbis, quibus omni jure convenire, atque efficaciter opitulari, fortaſse non omnes norunt. Id autem neceſſarium maxime erit, ut vulgares quaedam deſtruantur opiniones, quae contra hoc remedium circumferri paſſim ſolent, quae quidem eo magis damnandae ſunt, quo magis AEgrotis infenſae evadunt. Peſſimo enim neſcio quo fato plerumque in rebus medicis, ſicuti in aliis evenit, quod ea tantum quiſque remedia laudare ſoleat, & congrua exiſtimare, quae vel per traducem fere, ut ita dicam, habita, vel marte proprio inventa, in uſum jam diu revocare conſuevit. Hinc dum quidpiam novi ab aliis profertur, quod ipſi familiare non ſit, licet ab illis multiplici experientia comprobatum: id ſtatim rejicitur, aut ſaltem fruſtraneum judicatur; ac ſi ea tantum optima cenſenda ſint, quae ab ipſis proponuntur. Porro hujuſcemodi judicia turpis non raro etiam Politicae execranda ſunt germina, arti noſtrae tam indecora, quam AEgrotis officiunt. Quandoq; enim ea negliguntur remedia ab aliis propoſita, tum quia tanquam incongrua falſo habentur, tum quia, ſi poſt tale praeſidium citius, aut tutius morbus evaneſceret, fortaſſe tota ſanationis gloria illis adſcriberetur, qui tale remedium poſtremo propoſuerunt.

SECTIO SECUNDA

CAPUT QUINTUM.

Pleuritis ſanguinea ſimplex, ubi de Eryſipelatode, & Phlegmonode Pleuritide agitur.

CCXXVI. Poſteaquam de *lymphaticis*, & *lymphatico-biliosis pleuritidibus* habitas a me obſervationes diſtincte ſatis propoſui, pro aſſumpti mei complemento aliquid, & de vere *ſanguineis*, eodem tempore a me diligenter obſervatis, dicendum reſtat: maxime cum hae ab aliis quammaxime differant tum ratione acceſſionis, extenſionis, & exitus, tum ratione *ſymptomatum* peculiarium, quae pediſequa plerumque habere ſolent. *Sanguineas* haſce omnes (ſicuti & de *lymphaticis* ſatis ſupra dictum eſt) ad duplicem generalem claſſem reducendas eſſe, tunc obſervavi: ad eas nempe, quae *Pulmonem* tantummodo infeſtant: atque ad alias, quae in *Pleura*, *Mediaſtino*, *appendicibus membranaceis* Pulmones cum *Pleura* colligantibus, aut alibi quomodolibet extra *Pulmonem* intra Thoracis contentas, aut continentes partes, conſiſtere plerumq; ſolent. Quaelibet ex hiſce *Pleuritidibus* rurſus aliam ſibi aſciſcit diviſionem: dum nempe *eryſipelatoſus* tantum in hiſce partibus tumor ſuboritur, aut etiam *Phlegmonodes*.

CCXXVII. Ut de ſingulis hiſce differamus, ſupponendum primo eſt, generalem omnium immediatam cauſam a ſanguinis vera *ſtaſi* petendam eſſe, quae quidem ſtatim in principio fit, non autem tractu temporis, invaleſcente morbo, ut de *lymphaticis* dictum eſt, in quibus, ſtagnante lympha, eademque ratione compreſſis inde ſanguineis contiguis, aut ſubpoſitis vaſculis, augetur in ipſis eodem modo obſtaculum ſanguini intro ſe moventi: propter quod (praehabita etiam in ipſo ſpeciali ad concreſcendum diſpoſitione) in iiſdem tubis tardo primo ſe ferre motu incipit, atque ſucceſſive magis magiſque a nativa ſua celeritate deflectere, donec tandem ibidem conſiſtat, coaguletur, atque omnimode reſideat. In *ſanguineis* au-

tem veris hisce Pectoris morbis aliter res se habet; dum primo sanguis stagnat, atque ob ejusdem *stasim* successive, & lympha proinde pariter concrescit. Generalis sanguinis *stasis* ratio ab iisdem penitus generalibus causis petenda esse videtur, propter quas & lymphae coagulationem in supradictis evenire, jam antea demonstravimus.

CCXXVIII. Cum *Pleuritides* istae quoque Hyemis tempore plerumque, atque in aquilonari maxime constitutione australem praesertim subsequente grassarentur; a peculiari hac aeris conditione generalis magis vera earundem causa unice erat derivanda. Et ne crambem recoquere hic frustra videar, prolixiorem jam supra allatam explicationem denuo afferendo; satis sit attendere, quod sanguinea tota, massa, utpote *fuliginosis*, sive mavis, *excrementitiis* quibusvis glutinosis moleculis (quae ob strictiorem tunc totius cutis statum, per insensibilem *perspirationem* avolare satis non potuerant) praeter modum onusta, in majorem excresceret pari ratione molem: quod quilibet Sanctorianis doctrinis satis imbutus inficiari neutiquam poterit. Hinc adaucta summopere sanguinea tota massa, eadem ratione minus conveniens reddebatur canalium capacitatibus; unde per ipsos tardo magis motu fluebat: tum quia pressae admodum canalium tunicae, ob exuberantem contenti liquidi copiam, consuetas *oscillationes*, seu *vibrationes* peragere rite non poterant, seu, in contenta liquida debite contranitendo, eorundem motus solicitare: tum quia, & suapte natura sanguis ipse, ob tenaces admodum ejusmodi moleculas ipsi adjunctas, viscidior, crassiorque redditus, ad stagnationem eo magis proclivis evadebat. Lento sic progrediens quaqua versus motu sanguis in Pectore facilius, quam alibi, residebat, stagnabatque; quia specialis ibidem aderat superandus obex ipsius motui magis, quam in aliis partibus, obsistens: Aeris nempe pondus in aquilonari constitutione *Pulmones* gravius, atque immediate prementis: tum & non modica in eorundem fibris corrugatio, ab intruso indesinenter rigidiore eodem aere facta. Non vacat hic fusius ostendere, quare Brumalis rigidior aer, *Pulmones* permeans, vasculorum ibidem fibrillas corrugare, eorundemque capacitates pari ratione coarctare queat: cum id in se ipso Hyemis tempore evenire in extima Corporis superficie quilibet noscat: dum corrugatam plus solito cutim, labiorum, & narium scissuras ab eadem causa factas, aliaque hujuscemodi quamplurima oculis ipsis attingit. Quod si quis ultro peteret, quare nam generali hac vigente extrinseca aquilonaris constitutionis causa, *lymphaticae* potius, quam *sanguineae*, aut vice versa, *Pleuritides* in hisce potius, quam illis contingerent: praesto est genuina ratio a peculiari quorumcunque, corporum temperie petenda, quae etiam satis ostendit, quare aliqui nullis penitus ex hisce morbis laboraverint, dum plerique alii iisdem detenti fuerunt, omnes autem ejusdem extrinseci ambientis aeris vi-

cissi-

cissitudines pari modo tunc passi fuerint.

CCXXIX. Inter tot alias differentias praecipuas, propter quas tot variae corporum temperies emergunt, quas & *temperamenta* dicimus, ad id merito refertur sanguis ipse majore, minoreve lymphae copia praeditus. Hinc quoties in specialibus corporibus universa sanguinis massa ad coagulum proclivis magis erat, majorque in ipsis, caeteris paribus, aderat lymphae copia; in illis *lymphaticae* potius fiebant *stases*, ob generales jam dictas causas, atque proinde *lymphaticae pleuritides* oriebantur, aut *lymphatico-biliosae*; si ob bilis refluxum in sanguinem, ejusdemque copiam, atque cum lympha mixtionem, & ipsa in Pectore ad *stasim* vergebat. Si vero non aderat in sanguine exuberantis hujusce crassioris lymphae dominium hoc, sed major, caeteris paribus, potius copia fibrosae substantiae, seu crassamenti; tunc pars ipsius sanguinis rubra ad *stasim* tendebat, atque in Pectore quomodocunque residens *sanguineas* variae indolis *Pleuritides* procreabat, habita ratione ad copiam stagnantis sanguinis, ad modum, & locum; unde variae prodibant differentiae, prout infra patebit. Quod autem duplex haec sanguinis adesse possit conditio a majore, minoreve lymphae copia deprompta: quilibet oculis ipsis occasione cujuscunque morbi, & Pectoris maxime, in educto, refrigerato, concretoque sanguine attingere facile potest. Hoc praesertim anno id accuratissime observare non omisi, dum quandoque, occasione *Pleuritidum*, inveni sanguinem, cujus pars serosa, praeter ordinem copia adaucta, subdupla erat, aut saltem subtripla totius massae sanguineae: dum fere semper superior fibrosae partis, seu *crassamenti* superficies consueto *coriaceo*, fere dixerim, *cortice* cooperiebatur. In hisce plerumque separatum a tota massa serum crassius, atque tenacius erat, atque *subvirenti* quasi colore suffusum utplurimum apparebat, ut glutinosum fere jusculum, substantia, & colore aemulari videretur.

CCXXX. Peculiaris haec sanguinis diathesis *lymphaticas* veras *Pleuritides* potius, quam alias, sequebatur, aut *lymphatico-biliosas*, quas ex *flavo*, aut *subvirente* ejusdem *corticis* colore facile erat dignoscere. Animadvertendum tamen hic est; quod licet serosa haec sanguinis constitutio in *lymphaticis* plerumque *Pleuritidibus* vigeret; in iisdem quandoque non tanta aderat seroси laticis copia, habito congruo respectu ad alias; sed *crassamentum* fere ex toto vas adimplebat. Semper tamen consuetus superincumbebat *pleuriticus cortex albicans*, aut *flavescens*, qui crassior erat, aliquando ad altitudinem plus quam uniis transversi digiti, ab eodem glutinoso concreto sero progenitus. Alias autem, sed rarius, admodum rutilantem vidi sanguinem nullo penitus *pleuritico cortice* obductum, cujus *crassamentum* totum pene vas adimplebat, nulla fere, aut modica saltem facta seri separatione, fibrosumque hoc corpus maxime

durum

durum erat. Genuina haec eſt ſanguinis peculiaris diatheſis, quae in *ſanguineis* veris *Pleuritidibus* obſervatur, quas cum plerumque funeſtas noverim, nil penitus mirum eſt, quod & clariores Medici tanquam peſſimum attenderint ſignum, nullam in ſuperficie ſanguinis *pleuriticam cruſtam* apparere; licet hoc ab alia prorſus cauſa derivaſſe ipſos conſtet, ut ſupra indicavimus. Addam tamen, quod in *ſanguineis Pleuritidibus* hiſce veris non prima tantum, ſed ſecunda etiam, & tertia vice, & toties tandem utplurimum, quoties educebatur ſanguis, tali plerumque *cruſta* carebat; quod omnem tollit ambiguitati locum. Etenim, ut ſupra diximus, aliquando prima vice nullam penitus ſanguis, aut modicam ſaltem *cruſtam* proferebat, ob plures jam indicatas cauſas, quae poſtea aliis vicibus ſatis patens, aut magis craſſa erat: quod veros *ſanguinearum Pleuritidum* characteres nil penitus profert: niſi forte referendum hoc ſit ad lymphae *ſtaſes* progrediente morbo factas, ſanguiniſque *ſtagnationibus* neceſſario ſuccedentes (ut patet ex dictis) in qua hypotheſi, quamvis in primaria origine *Pleuritis* vere *ſanguinea* tantum fuerit, ſucceſſive fit & *lymphatica*, unde *ſanguineo-lymphaticae* poſtea nomen acquirit. Quamobrem, licet primis vicibus *pleuritica cruſta* caruerit ſanguis, eam poſtea proferre poteſt: quod tamen perquam raro eveniſſe animadverti, cum raro hujuſcemodi *Pleuritidum tranſmigrationes* occurrant.

CCXXXI. Praeter ſpeciales haſce educti ſanguinis conditiones in *ſanguineis Pleuritidibus* attendendas, eas facile etiam erat dignoſcere a prodeuntibus ſputis. Siquidem ipſorum indoles in hiſce diverſa admodum erat, quam in *lymphaticis*. Sicuti enim in hiſce ſtatim ſalivalis exiens ſpumoſus liquor, aut *viridem*, aut *flavum*, aut *flavo-virentem* praeferebat utplurimum colorem, habita, ut ſupra diximus, ratione coloris *pleuriticum corticem* inficientis: in illis ſputum ſanguine plus, minuſve tingebatur, omni alio fere ſemper colore carens. Attenta hac peculiari ſanguinis, plus aequo ſero carentis diatheſi, ad *ſtaſim* maxime prona, facile hinc erat percipere *ſanguinearum* variae indolis *Pleuritidum* veridicam ſcaturiginem in hiſce potius, quam in illis corporibus, ſpeciali ſuppoſita Pectoris partium conſtructione, propter quam, illis poſitis, neceſſario fieri deberet, ut hic potius, quam illic ſanguis ſtagnaret, atque concreſceret; ut & alias omittam *procatharticas*, ut ajunt, praevias cauſas ab extrinſeco venientes: Ictus nempe, contuſiones, vulnera, clamores, atque tot alia quamplurima, quae nil refert in proſpectum hic ponere. Quod juxta corporum conſtructionem varium in hujus potius, quam illius Hominis Pectore; immo in hac potius, quam illa *Pulmonum* parte ſuperiore, aut inferiore, in *Pulmonibus* potius, quam in *Pleura* &c. aut utrobique, aut alibi, caeteris paribus, ſanguinis ſtagnationes fiant; eo magis mihi perſpicuum

ſpicuum evadit, quo magis conſtat, quemlibet Hominem ab ortu ipſo, pro ſpeciali corporis ſymmetria, primigenea futurorum ipſi quorumlibet morborum, ipſiuſque mortis etiam ſemina ſortiri: (fortuitis tamen exceptis AEgritudinibus, ſicuti & *Epidemicis*, aut contagioſis, aliiſque quibuslibet a violenta quavis extrinſeca cauſa venientibus) quae in talibus circumſtantiis aetatis, victus, aeris, aliorumque non naturalium, ut ajunt, rerum, ad actum reducuntur; quod optime convenit cum iis, quae doctiſſimus Pitcarnius in ſuis operibus protulit, dum docuit, *Temperamentum* cujuſcunq; Animalis morbum eſſe, ſive mavis, ſpecialem ad peculiares AEgritudines diſpoſitionem.

CCXXXII. Juxta generalem *ſanguinearum* quarumcunque *Pleuritidum* diviſionem ſupra propoſitam, obſervavi pluries, quod ſi ſanguis, ob allatas ſupra cauſas, in minimis tantum *capillaribus*, ut ajunt, tubulis hinc inde reſidebat: ſive, quod plerumque evenit, ab irruente rigidiore aere Arteriarum corrugatis fibrillis, preſſus admodum, laterales *lymphaticos* ſubiens ductus, ſive *lymphaticas*, ſic proprie dictas, *arteriolas*, a conſueta *circulationis* ſemita aberrans, in iiſdem undique concreſcebat, teterrima illa oriebatur *Pleuritis* ſubito invadens, quam jure, meritoque *Eryſipelatodem* Baglivius appellat, dum ſic effatur (105) *Inter difficiles, pernicioſas, & curatu non faciles Pleuritides, eſt Pleuritis ſicca, ſive Eryſipelatodes acutiſſima, quae fit a ſero acri, tenui, urente, Pulmones velociter occupante, lacerante, cum pauco dolore, & AEgrum derepente jugulat, Medicis non cogitantibus.* Licet hujuſcemodi *Pleuritidis* originem a ſero acri, tenui, atque urente petendam aliquando eſſe, inficiari nemo recte poſſit: concedendum tamen eſt, illam ſemper a ſanguinis *ſtaſi* in minimis canalibus ſeu lymphaticis, ſeu ſanguineis, ſeu utriſque immediate pendere; cum eadem ſit ac aliarum Eryſipelarum, in extima quavis Corporis parte degentium ratio, quas omnes ab hac ſpecialiter cauſa derivari plerumque arbitror. Id mihi ultro magis ex Cadaverum diſſectionibus patuit, dum rubicundos admodum, ob ſtagnantem hinc inde ſanguinem, *Pulmones*, atque maximo undique livore perfuſos inveni, ſive mavis, *inflammatos*: caeteroquin tamen molles, aut ſaltem a naturali mollitudine ſua parum deflectentes; ſecus ac in *lymphaticis* ſupra dictis, in quibus ob copioſas glutinoſae lymphae concretiones, utplurimum tumidi admodum, & duri *Pulmones* evadebant.

CCXXXIII. *Eryſipelatodes Pleuritides* haſce ex propriis ſignis facile dignoſcendas merito docet Baglivius juxta divini præſertim Senis obſervationes: ex *fugaci* nempe *genarum rubore, tuſſi inani, pauco dolore, jactationibus, ariditate magna linguae, viſcerum ardore*, quibus merito addendus eſt nullus penitus, aut minor ſaltem, quam in aliis *Pleuritidibus* jam deſcriptis, gravitatis ſenſus

in

(105) *Baglivius Cap. de Pleuritide*,

in Pectore; quod maxime attendendum esse observavi, ad *inflammatorias* alias distinguendas *Pleuritides* a copiosa magis sanguinis *stasi*, seu vera *congestione* ortis; in quibus majus semper, minusve pondus in Pectore AEgroti sentiunt, habita proportione majoris, minorisve *stasis*; maxime cum ab uno ad alterum latus Corpus flectunt. Merito autem ad dignoscendas rite *Pleuritides* hasce parvum indicat dolorem expertissimus iste Auctor, ad differentiam aliarum hujuscemodi *Pleuritidum*, quae in aliis quibusvis Pectoris partibus, ob eandem causam, excitari solent; quae caeteroquin reliqua alia omnia obtinent signa, nempe inanem tussim, jactationem &c. licet tamen in hisce non semper *rubor genarum* eveniat. Verum id praecipue, quod hasce ab aliis distinguit, est doloris vehementia, unde & ad exquisitas etiam communiter reduci solent. Haec, quae hic de hujusmodi *Pleuritide Erysipelatode* cum clarissimo Baglivio innuimus, omnimode conveniunt cum illis, quae accuratissimus Ballonius lib. primo Epidem. protulit sic. *Peripneumoniae siccae, & Pleuritides, ideſt, quae non tam in humore, & tumore Phlegmonode consistunt, quam in phlogosi, & vagabunda assatione, aut adustione, jugulant homines incautos, & minime cogitantibus Medicis. Harum Auctor est serum acre, subtile, malignum, efferum, eludens exclusionis ansam, & pepasmi occasionem, a quo siderantur Pulmones derepente. Signa sunt rubores genarum fugaces, tussis inanis, indolentia fere, jactationes, ariditas linguae, & extenuatio praeter rationem, dolores pungentes, & fugaces* &c. *Pleuritides* hasce distincte indicasse etiam videtur praestantissimus Hecquet summum in Gallia Medicinae decus, & fulcrum, dum & ipse distinguens *Pleuritides*, quae ad *exscreatum* vergunt (quando intra *Pulmones pleuriticus* humor residet) ab illis, quae vere *Pleurae* propriae sunt, haec merito subdit (106) *Docet enim usus, exquisitas dari Pleuritides Pleurae unice proprias, ferinas omnino, & siccas, dolore immani torquentes, sub quibus tussiendo jugiter AEgrotantes extundunt nihil. Spasticae sunt a fibrarum erethismo, aut crispatura magis, quam humorum affluxu natae.* Immanis iste dolor harum *Pleuritidum* proprius, magis magisque exasperatur, quotiescunque occasione tussis Pectus maxime concutitur, affectaque *Pleura* pari pacto per consensum quassatur, quod eodem plane modo evenit etiam, si *Erysipelatosus* tumor *membranaceas* quoque *Pulmonum appendices*, aut *Mediastinum* occupet: quod statim patet.

CCXXXIV. Paucos admodum ex hisce *Pleuriticis* tunc sanatos vidi, sive *Erysipelas* intra *Pulmones*, sive extra quomodolibet in cavitate Thoracis consisteret. In hisce autem, quos convalescere observavi, nullum certe efficacius remedium experiri potui, (praevia primis diebus congrua sanguinis missione juxta varias AEgrotorum temperies opportune

(106) *Hecquet Com. in Aphor. 8. Sect. 5. Hippoc.*

opportune celebrata, atque iterata) quam laxantia omnis generis tum interna, tum externa; quod conſonum maxime videtur iis, quae praelaudatus Hecquet loco ſupra citato ſapienter protulit (107) *Sub illis* (inquit ille) *ut vitii purus Pulmo eſt, ſputorum purgamina periculoſe movebis, aut expectabis fruſtra, quas diaeta diapnotica, diluentium imbre, anodynorum copia feliciter expedies.* Ideo enim & *diluentia*, & *anodyna*, & *laxantia* omnis generis in hiſce caſibus utilia admodum evadebant; quia laxando fibras, vaſorumque *criſpaturas* ſolvendo, minus ſic fiebat *circulanti* ſanguini impedimentum, unde & liberiore per conſuetos tubos motu progredi poterat, nec tam facile a conſueta ſemita aberrare coactus erat. Eodem tempore, laxatis affectae partis fibris, reſidens in ipſis ſanguis motum ſuum ultro adimplebat, ſicque ad ſanguinea tandem majora vaſa perveniens, in *circulationis* aream iterum reducebatur. Ad hunc finem praeter externa fomenta ex emollientibus decoctionibus, ſimulque *diſcuſſivis* mitioribus, identidem & ſaepe affectae parti applicata: perquam utilem ſemper expertus fui decoctionem radicis Altheae, Rapae, foliorum Malvae, Violarum, florum Papaveris erratici, florum Chamaemeli, Paſſularum, & ſeminum Lini. Decoctionem hanc largis hauſtibus ſaepiſſime potandam eſſe calide etiam atque etiam monebam; cum huic uni potius fidendum eſſe maxime exiſtimarem in hiſce caſibus, quam quibuslibet aliis ſeu *reſolventibus*, ſeu *inciſivis*, ſeu *expectorantibus* vulgo dictis remediis, quae ad pompam potius, quam ad utilitatem, ne dicam ad AEgrotorum perniciem, Medici quidam nimis creduli, atque mille praejudiciis ignominioſe obcaecati in uſum revocare ſolent. Praeter haec non negaverim tamen & Oleum Amygdalarum dulcium, & ſeminum Lini, ut ſupra dixi maxime convenire: quod utiliſſimum ego quoque quampluries animadverti, niſi tamen inconſiderate nimis adhibitum eſſet. Ad hoc item Oleum tutum erat confugere, quoties Alvum ſolvere expediret: aliis nempe ſolventibus, multoque magis purgantibus validioribus omiſſis, quaejure, meritoque in hiſce praeſertim Pectoris *organicis* potius, quam *humoralibus* morbis damnanda eſſe nemo non novit.

CCXXXV. Verum cum ſanguis non in minimis tantum tubulis ſeu *lymphaticis*, ſeu *ſanguineis* reſidebat; ſed eorundem tunicis diſruptis, alicubi effuſus, ibidemque extra *circulationis* conſuetam ſemitam accumulatus, & concreſcens majores mole tumores progignebat; alterius indolis *ſanguinea Pleuritis* oriebatur. Tumores autem iſti *Phlegmones* vere dici merentur: unde *Pleuritis* inde orta *Phlegmonodes* appellari conſuevit. Fiunt quoque hoc eodem modo, & in *Pulmonibus tubercula*, quae quidem minimi ſunt tumores ejuſdem indolis a concreſcente minore in copia ſanguine, plurimiſque

in

(107) *Hecquet loco ſupra citato.*

in locis congesto progeniti. Dictos majores tumores *Pulmonis* vere plerumque proprios observavi, neque unquam in *Pleura*, aliisve internis Thoracis partibus extra eos fieri, ex dissectionibus Cadaverum novi licet ipsos, & in hisce quoque partibus succrescere aliquando posse non negaverim; maxime cum & illae per consensum pati soleant, ut ex dictis supra satis patet. Quod in *sanguineis* aliis ejusdem indolis tumoribus, in externis Corporis partibus quomodolibet factis, evenire Medici omnes clinici, atque Chirurgi maxime quotidie animadvertunt: id etiam in internis hisce *Pulmonum Phlegmonibus* occurrere, nemo inficiabitur. Etenim aut effusus, ut supra diximus, in ipsis sanguis, primis diebus, rupto repagulo, per *exscreatum* festinanter educitur (quod citiori *Phlegmonis* solutioni confert) aut diutius ibidem remorando ad *suppurationem* necessario vergit. Facta *suppuratione* (nisi continentes resistant nimium tunicae) pus ad *bronchia* aditum sibi paulatim parat, donec congruo tempore omnimode excernatur. Quod si non ab *bronchia*, sed ad extimam Pulmonum superficiem minorem habeat obicem, *vomica* ibidem disrumpitur, atque sic in cavitatem Pectoris effluit pus, a qua prodire nullo alio modo potest; nisi aut per modum fuctionis, ut diximus, ad lacerata *bronchia* transeat, ut per exscreatum educatur: aut in *circulationis* aream cum toto sanguine iterum redigatur, ut per idonea *emunctoria* exitum satis obtineat.

CCXXXVI. *Phlegmonodem Pleuritidem* hanc eadem penitus mihi indicabunt signa, quae in *Erysipelatode* occurrere supra observavimus: si specialem excipias ponderis majoris in Pectore varium sensum, majoremque respirationis anxietatem, atque magis difficilem super latera decubitum. Quandoque tanta fiebat in *Pulmonibus* effusi sanguinis congestio, *Pulmones* ipsos praeter modum distendens, atque aggravans, ut non nisi erecto plus, minusve Corpore, spiritum ducere melius AEgroti satis possent. Etenim dum supini quomodocunque ipsi jacebant, decumbentes sic male affecti *Pulmones*, pari ratione adinvicem premebantur, minorque sic aderat aditus aeri libere intruendo: secus quam erectis jacentibus AEgrotis, quando *Pulmones* fere ad perpendiculum versus *diaphragma* vergunt, nullaque ex parte pressi; atque hinc liberior, magisque capax ingredienti aeri semita relinquitur. Cruenta tunc aderant sputa plus, minusve sanguine saturata sub ipsum morbi initium, una cum albicante spumosa saliva, quae nunquam virente, aut flavo tingebatur colore. Quod si sanguinolentum valde apparebat sputum, quin immo intime saturatum sanguine, malum portendebat omen, quod & indicavit Hippocrates sic: (108) *Sputum valde sanguinolentum, vel lividum statim initio periculosum.* Id enim aut

(108) *Hipp. in Coac. lib. 5. Sect. 2. n. 33.*

aut magis copioſam ſanguinis *ſtaſim* (maxime cum reſpirandi anxietas fortis adeſſet) aut longo antea tempore incoeptam, & confirmatam ejuſdem concretionem indicabat: quod ſaepiſſime tunc, atque alias etiam eveniſſe ſedulo animadverti.

CCXXXVII. Hujuſcemodi *Pleuritides* citius, quam aliae, plerumq; ad exitum properabant, atque perquam raro decimam quartam diem tranſgrediebantur. Illi vero in quibus ultra decimam quartam diem morbus protrahebatur, purulenti evadebant, quod iis maxime contingere viſum eſt, qui rite antea expurgari neutiquam potuerant: quod Hippocratis effato conſonum eſt, dum haec habet (109) *Quicunque vero Pulmonarii non repurgantur criticis diebus, ſed ubi deliraverint, decimam quartam effugerint diem, periculum eſt, ut ne purulenti fiant.* Hinc eo celerius ſolvebatur morbus, quo citius etiam matura prodibant ſputa. Quare Hippocrates ipſe indicat, quod (110) *Sputum in Pleuriticis, ſiquidem tertia die incipit maturari, expuique, celerius abſolvetur morbus, ſi poſt tertium diem tardius.* Hinc ſaepiſſime obſervavi in *Pleuriticis* hiſce vice verſa ſpumoſa, atque ſalivalia tantum excerni ſputa ſanguineis tantummodo filamentis foedata; dum caeteroquin, & reſpirandi difficultas, & Pectoris gravitas, atque in *inſpiratione*, & *exſpiratione* aeris ſtrepitus quidam veluti *fluctuationis*, magnam materiei copiam in Pectore latitantem demonſtrabant: quo nil unquam pejus contingere poſſe obſervavi, cum omnes fere nona, aut undecima die, ſemper autem ante decimam quartam mori viſi fuerint: maxime cum ſimul, & triſtis adeſſet facies, & oculus ad livorem undique vergens: propter quod omni jure docuit Hippocrates (111) *Quibus Pleuriticis ſtrepitus in Pectore multus, & facies triſtis, oculus aeruginoſus, & turbulentus, moriuntur.* Hujuſcemodi ſtrepitus in Pectore aeque funeſtum proferebat omen, etiamſi cocta ſatis aliquando prodirent ſputa, praeſertim ſi *pauca*, ſi *rotunda*, ſi *purulenta*, & *ſubcruenta* forent. Quamobrem Hippocrates ſic monet (112) *Qui in morbo lateris expuunt purulenta leviter biliosa, rotunda, vel purulenta ſubcruenta pernitioſe habent.* Atque alibi (113) *Timendum iis eſt, qui in Peripneumonia ſicca pauca cocta expuunt.*

CCXXXVIII. Rotunda hujuſce indolis ſputa *purulenta ſubcruenta*, cum ſtrepitu Pectoris magna in copia vidimus in Nob. D. Thereſia Cazanigha, quorum copioſa excretione circa decimam quartam melius admodum ſe habuit; dum aliunde circa nonam diem de imminente jam jam morte timendum omni jure erat. Hinc enim liberior evaſit reſpiratio, ſomnus magis placidus, color faciei vividior, atque febris ipſa imminuta quammaxime eſt, ſed non ex toto ſoluta. Etenim ſic mitior reddita per plures dies, uſque ad vigeſimam protracta eſt; quando

(109) *Hippoc. in Coac. lib. 5. Sect. 2. n. 43.* (110) *Hippoc. ibid. n. 24.*
(111) *Hippoc. ibid. n. 28.* (112) *Hippoc. ibid. n. 41.* (113) *Hippoc. ibid. n. 70.*

quando derepente denuo invaluit, atque *purulenta* eadem sputa, *rotunda*, fuscoque infecta colore prodierunt, sed in modica copia: unde adaucto iterum respirationis labore, atque praeter ordinem copiosis accedentibus sudoribus praecipue in facie, inopinato ad Superos avolavit. Id autem forsitan evenit, quia nova inde in Pectore *suppuratio* paulatim facta, morbi *recrudescentiam* produxerat. Unde ex hac, atque aliis hujuscemodi observationibus liquido constat, eo minus in morbis Pectoris fidendum esse, quo magis ad remissionem vergere videntur: maxime cum in sanguineis hisce veris *Pleuritidibus* malae indolis supradicta sputa magis funesta signa proferant.

CCXXXIX. Attamen certo certius noscere quampluries potui, tum in hisce, tum in aliis *Pleuritidibus* quibuslibet gravioribus, sputa quaelibet, etsi pessimae indolis, seu quo ad colorem, seu quo ad consistentiam, seu quo ad *substantiam* timenda nunquam absolute esse: nisi prava simul, & alia accederent signa a consuetis *symptomatibus* petenda. Quae autem, quo ad caetera, boni ominis signa spectanda sint in hisce circumstantiis aperte satis ostendit Hippocrates (114) *Bonum autem* (sic admonet ipse) *atque salutare turbis, tum aliis omnibus, qui circa Pulmonem laborant, facile ferre morbum, sine dolore esse, sputum educi, bene spirare, non sitire, corpus universum aequaliter calere, & molle esse: & praeterea somnos, sudores, urinas, alvi excrementa probe fieri.* Ad haec attendens sedulo Medicus, neque temere bonae indolis sputis nimis fidat, neque a prava qualibet eorundem conditione nimium terreatur: verum namque semper esse experientia mihi demonstravit: (115) *Omne sputum, quod dolorem non solvit, pravum, quod solvit, utile esse* (116) *Nam cum AEger vacuatur, ex eoque se leviorem factum percipit, atque alacrius fert morbum, sive cruda, sive foetida, sive liquida, sive sincera, sive sicca excludantur, in bonis ducenda sunt: sin vires dejici, aut dissolvi cum molestia graviore videantur, in malis. Atque hoc signum commune est vomitionibus, dejectionibus, sudoribus, Haemorrhagiis, purgationibus, sputis, omnibus denique aliis, quae e Corpore excernuntur.*

CCXL. Sic quoties *suppuratio* cito, perfecte, & commode fiebat, atque pus bonae indolis prodibat, remittente postea febri, aliisque faustis accedentibus signis; res in tuto fere versabatur. Hoc ipsum innuit Hippocrates, dum simul *laudabiliora* puris signa exhibet sic: (117) *Quibus itaque & febris statim desinit post eruptionem, & cibi appetentia redditur, pusque rejicitur album, inodorum, leve, & concolor, sine igneo colore: Alvus autem pauca, & concocta excernit, utplurimum servantur in brevi.* Appositе tamen hic statuit Hippocrates, quod *utplurimum servantur*; eo quia quandoque, dum morbus

(114) *Hippoc. in Coac. lib. 5. Sect. 2. n. 36.* (115) *Idem ibid. n. 34.*
(116) *Desid. Jacot. in com. ibid.* (117) *Hippoc. in Coac. ibid. n. 54.*

morbus undecunque ad remiſſionem vergere merito creditur, adauctis extemplo *ſymptomatibus* omnibus, novoque inſurgente hinc pejore morbo, AEgroti magis quam antea, in diſcrimine vitae degunt; cum perſaepe, priore fere ex toto expurgato *abſceſſu*, nova exſurgat *ſuppuratio* priore pejor, quia labefactatum jam antea *Pulmonem* invadens. Utplurimum aliam futuram poſtea *ſuppurationem* tuto praedicere potui ex ſanguineis *filamentis*, una cum pure inopinato prodeuntibus; dum antea albicans omnimode effluxerat pus ſanguine totaliter carens. Nec mirum unquam erat videre poſt ſanguinea haec apparentia *filamenta*, febrim praeter conſuetum augeri, tuſſimque exaſperari. Etenim ex cruentis hujuſcemodi ſuccedentibus poſtea ſignaculis facile erat deducere, novam alicujus ſanguinei vaſculi apertionem, ſeu eroſionem, a remorato forſitan pure factam; propter quam effluens denuo ſanguis, ibidemque ſtagnans, novae futurae *ſuppurationi* anſam praebebat: ad quod praecipue attendendum merito eſſe, ſemper exiſtimabo, ut tutius de futuro morbi exitu in hiſce caſibus praedicere poſſimus. Etenim magis in hiſce caſibus expedit, quin immo neceſſe eſt, ſputa diligenter inſpicere, atque rimari, quam alia quaeque ſigna attendere. Hiſce namque (pulſui nempe, urinae, reſpirationi, ſudori &c.) fidere nunquam ſoleo, etiamſi optimum omnia ſimul omen proferant: niſi dum ad id diſtincte quoque aeque laudabilis ſputorum conditio conferre videatur. Perſaepe occurret *catarrhalis* affectio ſimplex, quae primis diebus, gravibus nullis accedentibus *ſymptomatibus*, nil penitus metuenda tibi videbitur; maxime cum ſpumoſa tantum, & albicans ſola lympha prodeat. Huic tamen ſi aliquando ſanguinea quaedam dicta *filamenta*, quae nunquam antea apparuerant, adjuncta videas, non parum timeas; licet pleraque alia ad ſalutem aperte tendant, aut tendere ſaltem doloſe videantur. Niſi enim ſanguineae illae fibrillae a ſuperioribus *Laryngis*, aliiſque ipſi adnexis partibus per vim tuſſis ſeparatae ſint; eaſque certe a *Pulmonibus* derivaſſe aliunde conſtet: procul dubio aſſerere minime dubites, aut diuturnum admodum futurum fore morbum, aut graviorem etiam. Hujuſmodi enim ſanguinea *filamenta*, ſicuti ſanguinei vaſculi ſubſecutam diruptionem aperte demonſtrant; ita jure timendum hinc ſemper eſt, aut de copioſa magis ſanguinis interiore effuſione, aut de latente *tuberculo* lacerato: unde utrinque *ſuppurationem* futuram non abs re eſt pertimeſcere. Id eo magis in hiſce caſibus metuere convenit, ſi febris, aut eodem tempore augeatur, aut paulo poſtea ſuccreſcat, ſimulque difficilior reſpiratio evadat. Ob eandem rationem, poſt habitam in Pectore *ſuppurationem*, atque jam jam omnimode quaſi expurgatam, peſſimum eſſe ſignum ſupra indicavimus, ſi ſanguinea haec filamenta derepente una cum pure denuo prodeant. Quamplures adducere hic poſſem

obſervationes ad id faventes, tum in *Pleuriticis*, tum in *Empyematicis*, tum in *Phthyſicis* habitas; in quibus dum omnia in melius vergere videbantur, mutata ſubito rerum facie, graviora evaſere, apparentibus ſanguineis hiſce ſignaculis. In *Pleuriticis* praecipue teſtis eſse poſsum, multoties, ope *ſuppurationis* congruo modo, & tempore peractae, atque idoneo puris *exſcreatu*, morbum jam ad declinationem tendere viſum eſse, ut de totali, tutaque ejuſdem ſolutione optimum inde emergeret praeſagium: dum paulo poſtea novam incipientem *ſuppurationem*, ob aliam ſubſecutam *metaſtaſim*, ex hiſce ſanguineis fibrillis attendere coacti fuimus. In hiſce autem circumſtantiis plerique mortui ſunt, priuſquam nova haec concretio ſolveretur: aut ſaltem tamdiu protractus ultro fuit morbus, ut ad tabem fere perducerentur AEgroti: cum diuturno admodum adhuc tempore opus eſset, fractis jam AEgroti viribus, ut novum hunc evincerent hoſtem. Omnibus hiſce de cauſis in quibuſcunque Pectoris morbis minus a copioſo ſanguinis *exſcreatu* deterreri ſoleo, quam a minimis hiſce ſanguineis prodeuntibus *filamentis*.

CCXLI. Fruſtraneum hic prorſus arbitror, alia omnia hic *ſymptomata* retexere, variaſque iſtorum morborum mutationes prolixe nimis indicare, quibus accurate perpendendis incumbere tunc non omiſi, ut tum imminentem *ſuppurationem* cognoſcerem, tum factam indicarem, tum ejuſdem viciſſitudines in variis corporibus, pro diverſis circumſtantiis, atque genuina praecipue morbi ſede variantes adamuſſim attingerem: cum haec eadem prorſus ſint, paucis mutatis, ac ea, quae ſupra indicavimus, dum *lymphaticarum Pleuritidum* ſuccedaneas *ſuppurationes* fuſius explicavimus. Attamen ſpecialiter in *ſanguineis* hiſce *Pleuritidibus* ſemper obſervavi, pulſus majorem admodum frequentiam, & duritiem, ſeu tenſionem, quae ſemper eadem utplurimum a prima morbi invaſione, uſque ad finem permanebat. In hiſce critici copioſi plerumque deerant ſudores, atque urinae affluentes excretiones; cum in ipſis non lymphae, ſed ſanguinis vera adeſſet concretio, quae non aliter ſolvi poteſt, quam cum aut ſanguis ille iterum venas ſubeat (quod fit per *reſolutionem*, ut vulgo dicitur) aut per *bronchiales* tubos extra *Pulmones* propellatur, vel ante, vel poſt *ſuppurationem*; dummodo tamen intra *Pulmones* ipſos *ſtagnatio* facta eſſet (quod plerumque evenit) non autem extra; quando nempe per ignotos prorſus nobis tramites aliter criſes moliri natura debet; pro ut de aliis etiam ſatis innuimus. Inſuper in *ſanguineis* hiſce *Pleuritidibus pleuriticus* conſuetus *cortex* in educto ſanguine plerumque nullus adeſt: ſic & urina magis, quam in aliis craſſa eſt, atque rubicundo fere colore inficitur; fortaſſe ob ſanguineas moleculas in Pectore reſidentes, atque inde aliqua ex parte a *lymphaticis*

phaticis tubulis abſorptas, ſicque analogo ſibi colore univerſam lympham tingentes.

CCXLII. Verum ex iteratis Cadaverum diſſectionibus ſatis ſuperque didici, in hiſce quoque *ſanguineis Pleuritidibus* lymphae etiam *ſtaſes*, ſi non *primario*, ſaltem *ſecundario*, ut ajunt, evenire; quod praecipue plus, minuſve copioſae ſeri effuſiones in cavitate Pectoris mihi ſatis demonſtrabant. Nec difficile mihi videbatur explicatu, quomodo nam *ſtagnationes* haſce ſanguinis lymphae etiam ſucceſſive *ſtaſes* comitarentur, atque ruptis tandem aggeribus, effuſiones, & concretiones. Praeſto enim mihi erat experimentum doctiſſimi Lovver de Corde ab eruditiſs. Ramazzino relatum (118) ubi docet, quod ligatis arcte venis jugularibus in vivo Cane, partes omnes ſupra ligaturam tumefieri viderentur, ſimulque magna ſalivae copia ex ore, atque affluentes ab oculis lacrymae prodibant; diſſectoque ipſius Cadavere nullae partes ex illis ſanguine perfuſae repertae ſunt; ſed ſolum muſculi omnes, & glandulae ſero limpido diſtentae apparuere. Quod magis lentum ſanguinis motum, multoque magis ipſius *ſtagnationes*, lymphae a propriis vaſis effuſio plerumque ſubſequi ſoleat, tam notum cuique eſt, ut nemo unquam id inficiari ſano conſilio poſſit. Quis non novit, quod, lenteſcente ſanguinis motu in primariis Abdominis viſceribus, ob praevias *obſtructiones*, ſerum in ejuſdem cavitate magna in copia cumulatur, atque *Hydropes* ſucceſſive ſuboriuntur? Sic, dum undecunque ob quaſcunque cauſas, lenteſcit in ſuo motu ſanguis, ubi major adeſt a Corde diſtantia, ibi magis, & ſpecialiter a conſuetis ductibus effunditur lympha; unde *OEdematoſi* pedum tumores in *Aſthmate* &c. Sic compreſſis in collo ſanguineis tubulis, ſanguiniſque per ipſos lento magis reddito motu ob glandularum adjacentium tumores, in ſuprema Capitis parte *lymphaticae puſtulae*, aliaque hujuſcemodi fiunt, ſecedente nempe lympha, utpote tenuviore, a reliqua ſanguinis lenteſcente maſſa. Hinc ideo ſatis deducitur, quare nam facta hujuſcemodi ſanguinis *ſtaſi* in Pulmonibus, aliiſve Thoracis partibus, neceſſario lympha affluentius in circumpoſitis propriis tubulis turgeat, eoſque plus aequo diſtendat, atque dirumpat, ſicque effuſa poſtea concreſcat, vitaleſque partes; aliunde a reſidente ſanguine oppreſſas, magis magiſque aggravet, prematq; unde & morbus in pejus ſemper ruat.

CCXLIII. Si initio morbi in *ſanguinea* vera *Pleuritide*, hujuſmodi lymphae *effuſiones*, aut *ſtagnationes* fiebant, nil mirum mihi erat in educto ſanguine quandoque *pleuriticam* attendere *cruſtam*, nunquam tamen adeo craſſam, ſicuti in *lymphaticis* ſupra deſcriptis. Stagnans enim lympha haec in Pectore *ſanguineas* aliquando ſubibat ſemitas, atque cum ſanguine commixta, nec non in eodem, dum refrigeſcit, ratione ſpe-

(118) *Ramazz. in diſſert. de conſtit. anni* 1691.

ſpecificae ſuae gravitatis, ſeparata, ſuperficiem petens, *corticem* illum non antea prius viſum conſtituebat. Tunc autem *Pleuritides* hae, quae caeteroquin in ſuo principio *ſanguineae* dicendae erant, ſucceſſive *lymphaticarum* etiam nomen mereri poterant; atque proinde copioſis urinae excretionibus aliquando ſolvebantur, aut mitiores evadebant: quod pluries attendi.

CCXLIV. Saltem ad curationem quod ſpectat, aperte ſemper novi, *ſanguineas Pleuritides* haſce paucis admodum remediis curandas eſſe, cum ipſarum ſolutio naturae potius provido adminiculo, quam Medici ſolicitudini adſcribenda ſit. Ideo non aliter melius ſuo munere fungi Medicus poteſt, quam ſi per tutiores ipſius naturae ſemitas caute progrediendo, ipſi ſemper praeſto ſit, non autem eam temere cogat. Quod ſi naturae veridicos hoſce motus in hujuſce nodi morbis perſpectos nondum ſatis habeat; Chirurgicis ſaltem utens documentis, quid nam in externis *apoſtematibus* eveniat, quidve tutius agendum ſit, ut ſupra diximus, accurate perpendat. Sic genuinus naturae imitator, & pediſequus factus, per eoſdem ſe dirigat calles, nunquam a ſaniore ſic tramite aberraturus. In hiſce ideo *ſanguineis Pleuritidibus*, ſanguinis *ſtaſin* jam in Pectore, aut ejuſdem quibuſvis partibus quomodolibet factam cognoſcens, eam non alio unquam modo ſolvendam eſſe putet, quam illo, quo in externis quibuſlibet *apoſtematibus* id evenire, *chirurgicae* obſervationes docent. In hiſce autem, ſive modica, ſive copioſa magis ſit *ſanguinea ſtaſis*, duplici tantum modo tumor evaneſcit: nempe aut ſtagnante ſanguine per contigua vaſorum oſtiola ſolicite abſorpto, quo modo, ut ſupra diximus, iterum ad *circulationis* ſemitam reducitur, affectaque ſic pars ab antehabito pondere liberatur: aut diutius permanente *ſtaſi*, per corruptionem remorati ſanguinis, qui poſtea, tumultuoſa accedente ipſius concuſſione, tenuvior factus, ſive ad ſanguinem iterum remeat per adjacentium ibidem canalium meatus, ut inde per idonea *emunctoria* ſecernatur: ſive ſponte continentes membranas lacerat, indeque ſic exit: ſive per apertum a Chirurgo foramen (quoties id perfici poſſit) qua data porta ruit; unde poſtea expurgata ex toto ſucceſſive pars ad priſtinum ſtatum citius, tardiuſve reducitur, juxta affectae partis nativam peculiarem conſtitutionem, diverſamque praegreſſi tumoris indolem. Primo modo per *reſolutionem*; aliis autem per *ſuppurationem* varia ratione morbum ſolvi communiter dici conſuevit.

CCXLV. Non abſimili certe modo *ſanguineas* hujuſcemodi in Pectore factas *ſtaſes* ſolvi poſſe, experientia ipſa duce, noſcens, ad alterutrum ex hiſce juxta morbi ſtatum obtinendum, ſive melius promovendum, omnem curationis operam dirigebam, ſaniora ſemper chirurgica praecepta, tutioreſque ipſius naturae motus prae oculis habens. Hinc, attenta cujuſcunque AEgroti peculiari temperie, ſanguinis

guinis primo miſſionem plus, minuſve copioſam imperabam, & quidem primo ex Brachio (ſive ex oppoſito, ſive ex affecto latere id fieret: de quo, ob rationes ſupra allatas, nil penitus ſolicitus eram,) celebrandam. Tali autem praeſidio plerumque uti tunc fidenter ſolitus fui, ut, adaucta ſic pari ratione totius ſanguinis velocitate, ſimulq; ejuſdem copia imminuta, novum ipſi validius momentum adderem, propter quod contiguos affectae partis canales citius ſubiens, atque in eoſdem majorem impetum faciens, ſtagnantem *pleuriticum* humorem, majore vi ad motum ſolicitaret, ipſumque, ſi fieri poſſet, in aream *circulationis* iterum reduceret. Eodem tempore ob imminutam totius ſanguineae maſſae molem, minor ejuſdem copia pari pacto ad affectam partem fluebat. Poſt haec a purgantibus omnis generis ex toto abſtinebam, maxime cum nulla de feriantibus aliorum humorum *ſecretionibus*, aut *excretionibus* ſuſpicio adeſſet: quod in *lymphatico-bilioſis Pleuritidibus* ex dictis animadvertendum merito eſt. Caeterum ſi Alvus inobediens erat, aut ejuſdem *excretiones* ob peculiares rationes expediret promovere, Clyſteribus tantum, laxantibus utebar, aut Amygdalarum dulcium oleo, identidem, juxta indigentiam, exhibito, quod & ad criſpaturas ſolidorum in hiſce caſibus familiares facilius tollendas conveniens admodum erat. Nec incongruum arbitrabar tutioribus hiſce, mitioribuſque praeſidiis aliquando noxios, ſi qui adeſſent, humores per alvum ſubducere, niſi natura ex ſe huic muneri ſatisfaceret. Sciebam enim, quod, quo melius, quo magis tempeſtive, pro ut opus ſit, conſuetae fiunt excretiones, *aetherogeneis*, ut ajunt, *recrementis* tota humorum maſſa minus gravatur, minus turget, atque gravioribus plurimis ſuſcitandis *ſymptomatibus* anſa tollitur.

CCXLVI. Porro, cum ſimul noſcerem, praecipuam, magiſque copioſam excretionem utplurimum, tunc per *inſenſibilem perſpirationem*, haberi; huic etiam promovendae totis viribus incumbebam: quod univerſalibus praecipue frictionibus, atque calidis ſupradictis potionibus perficere tutius ſatagens, alia omittebam validiora *diaphoretica* remedia, quae, aut ſuppoſita hac vi carere magna ex parte putavi, aut humores plus aequo diſſolvere, attenuare, atque furibundos in ipſis tumultus excitare, ſolida ipſa ad enormes oſcillationes cogendo: quod nil penitus huic morbo convenit. Potiones eaedem, quas ad *perſpirationem* promovendam exhibebam, ciendis ſimul urinis congruae ſatis eſſe poterant, & neceſſariae; maxime cum haſce natura ipſa, ut diximus, non inutiliter quandoque moliri conſueſcat. Urgente morbo, atque adauctis *ſymptomatibus* venam iterum ſecari jubebam, plerumque ex Pede, ut revulſionis ſimul indicationi vulgo creditae ſatisfacerem. Raro tamen tertia vice *phlebotomiam* imperabam, niſi cum de *Plethoricis* maxime Corporibus ageretur, aut de imminentis inflammationis ſuſpicio-

ne; quo in caſu, ultro etiam pluries ſanguinem mitti jubebam. Attamen non eorum ſententiae acquieſcere unquam potui, qui in morbis quibuslibet acutis nullo alio modo curationem methodicam complere ſe poſſe putant, quam per iteratam pluries, & quampluries ſanguinis miſſionem, ad quam eo fidenter magis confugere ſolent, quo magis invaleſcere *ſymptomata* vident; ac ſi verum eſſet, quod quo magis debilitatur AEgrotus, eo magis morbi vis ſolvatur, atque comitantium *ſymptomatum* ſaevitia ceſſet. Haec autem (cum nona copia circulantis adhuc ſanguinis, ſed ab ejuſdem portione ſtagnante pendeant), nunquam citius, tutiuſve ſolves, quam ſi fixa haec tollatur cauſa: quod non niſi ſupra allata duplici, aut alterutra ratione haberi poſſe, Medicus rationalis quilibet concedet. Hinc videre eſt, quam incongrua, quam temeraria ſit illorum methodus, qui nunquam curationes haſce ſe perficere tuto poſſe arbitrantur, niſi prius ſeptem, octo, aut plures etiam ſanguinis libras detraxerint: unde aut propriis deſtituta viribus natura neceſſarias moliri criſes haudquaquam poteſt, indeque AEgroti moriuntur: aut poſt morbum tam enervati, tam conſumpti evadunt, ut non niſi poſt diuturnum admodum tempus priſtino valetudinis ſtatu potiri optime queant. Hinc tamen (119) *nollem* (loquor cum eruditiſſimo Ramazzino) *quod quis me inter haemophobos recenſeat, ſed nec inter haematochitas numerari velim. Eſt ubi liberaliter ſanguinem demamus, eſt ubi parce, eſt ubi nihil, licet ſit eadem affectus ſpecies*, dummodo ex oppoſito ſatis valentia militent *contraindicantia*, ad quae neceſſario attendere debet Medicus, ne a recto ſanioris curationis tramite turpiter deflectat.

CCXLVII. Haec omnia ad ſolicitandam morbi *reſolutionem* primis diebus, ſi haberi unquam poterat, in uſum revocabam, quibus ſimul addere ſolebam *fomenta* emollientia, & frictiones affectae parti identidem adhibitas: mediis quibus & criſpatas vi doloris fibras congrue laxabam, ſimulque apertis cutis porulis, magis patulam *perſpirationi* viam reddebam, ſtagnantemque ſanguinem aliquo modo attenuando, illum idoneum magis reddebam, ut per laterales ductus traduci melius, atque citius poſſet. Ad hoc vergebant conſuetae copioſae potiones ſupra toties laudatae, tum & *anodyna* maxime remedia, quorum ſpecialem vim plurimum tunc conferre putavi, tum ad laxanda ſolida, tum ad fluidorum furibundos tumultus compeſcendos, a quibus unice tota occurrentium quorumlibet *ſymptomatum* ſeries derivatur. Nec aliter melius ſagacioris naturae tutiſſimos motus in principio iſtorum morborum ſequi, & promovere poſſe Medicum arbitrabar: maxime cum *crudus* adhuc, ut vulgo dicitur, humor eſſet a natura ipſa *digerendus*, ſeu ut ajunt, *concoquendus*.

CCXLVIII. Verum cum raro admodum,

(119) *Ramazzinus diſſertat. de conſtit. anni 1690.*

modum, ac fere nunquam *resolutio* haec haberi posset, progrediente morbo *suppurationem* necessarie attendere, atque solicitare conveniens erat. Hinc dum hanc anxie attendebam, tanquam obediens naturae minister, externis, internisque laxantibus tantum contentus, a reliquis ex toto abstinebam, ipsius motus, derivationes, vicissitudinesque varias accuratiore, quo poteram, modo spectans, tum ex urinis, sputis, aliisque consuetis excretionibus: tum ex faciei colore, atque comitantium *symptomatum* vi, & respirationis maxime conditione. Hoc autem non iis omnibus aeque arridebat, qui remediorum copiam potius, quam selectum, laudantes, cunctationem hanc meam, seu a consuetis remediis temperantiam, aperte condemnabant. Attamen id me nil penitus a suscepto dimovebat consilio, cum satis noscerem, quod (120) *Mundus, qui vult decipi, intempestivam hujusce modi solicitudinem commendat, quam prudentem cunctationem, magnisque muneribus, & encomiis eos cumulat, qui, ut ait Sidonius, parum docti, satis seduli, multos AEgros officiosissime occidunt.*

CCIL. Statim ac prima *suppurationis* signacula apparebant, puris solicitam excretionem promovere sanioribus auxiliis curabam. Neque ad hoc *lambitivis*, ut ajunt, aut *saccaratis* hujusce modi remediis utebar, quae plurimis de causis nocua potius, quam utilia semper novi. Quod si ad haec quandoque confugere, aut molestus AEgrotorum, aut Adstantium clamor, aut speciales quaevis morbi conditiones me cogebant: sequens ut plurimum *lambitivum* tanquam omnibus utilius, & tutius praescribebam.

℞ *Ol. Amygd. dul. recent., & sine igne expr.*
Julap. de Capil. Veneris an. un. 1. & sem.
Spermat. Ceti drach. 2. & sem.
Sirupi de pomis dulcibus q. s. M. F. lambit.

Loco *sirupi* de *Capillo Veneris* aliquando ipsi adjungebam *sirupum de Papavere albo*, & quidem utiliter, praesertim cum inanis valida tussis erat sedanda, aut somnus conciliandus. Facta *suppuratione vulnerarias* etiam aliquando consuetas herbas praedictis decoctionibus addebam. Attamen tunc efficacius arbitrabar remedium ad Therebinti usum confugere, cui & flores *Sulphuris*, aut *Benjovini*, aut hujusce modi alia *sulphurata* remedia adjungi curabam, pro ut opus esset. Omnem tamen semper adimplebat paginam balsamum *de Copaiba* supra laudatum, ad quod juxta *suppurationis* progressum confugiebam, cujus quindecim, aut viginti guttas singulo mane sumebant, superbibendo cyathum praedictae decoctionis, aut Seri Lactis optime depurati, atque alterati cum iisdem vulnerariis herbis. *Suppurationis* exitum, atque vicissitudines varias eadem mihi aperte satis testabantur signa, quae supra in *suppurationibus Pleuritides* alias subsequentibus attendenda esse, monuimus cum Hippocrate, quae pariter,

(120) *Ramazzinus Dissert. constit. annorum* 1692. 93. 94.

riter, & in *sanguineis* hisce tutioris prognosis fundamentum firmabant.

CCL. Haec ea sunt, quae sedulo peragere curabam, sive in *Pulmonibus stasis* facta esset, & successive *suppuratio*, quae per *exscreatum* solvi posset, quod plerumque evenire novi: sive in adjacentibus Thoracis quibusvis partibus consisteret, quae variis modis per alias vias expurgari solet. Caeterum, si eodem modo, quo in externis tumoribus, ita in internis hisce Pectoris *stasibus* solers Chirurgi manus praesto quoq; semper esse posset, tum ut citius, tutiusque *suppurata* materies prodiret, tum ut affectae parti *detersiva*, & *balsamica* remedia congrua immediate applicarentur; opus certe melius perfici videretur. Ast cum hoc impossibile utplurimum sit, satis est Medico si totum negotium ipsi naturae relinquat, ejusdemque tutiora vestigia optime sequi noscat, ad quod non multa, non pretiosa admodum requiruntur pharmaca: sed pauca, & simpliciora, dumodo congruo tempore, necessariisq; praeviis cautionibus usurpata sint. Quod si in hujuscemodi curationibus, me paucis admodum remediis usum fuisse quisquam arguat, meq; ideo condemnare quaerat, utpote compositam magis methodum amans; sciat me sic pauciоribus, & melius, & tutius, & utilius egisse; cum aeque fausto mihi omine curationes semper cesserint (ne dicam quandoque felicius) quam aliis, qui muneri suo turpiter se deficere putant, nisi quotidie, explorato pulsu, nova semper, atque speciosa remedia proferant. Movet me magis AEgrotantium salus, quam me eruditum maxime in copiosa remediorum frustranea ostentatione praestare. Porro in Medicina plerumque ille melius agit Medicus, qui nihil agit; qui ideo in Pectoris praesertim morbis eo magis laudandus est.

CCLI. Toto Februario, & Martio mense 1734. vix, & raro quidem brumales persensimus rigores, cum australes saepe venti perflarent, atque raro pluviis madefieret tellus. Qua de re Medentes plerique a munere suo maxime feriabantur, cum pauci admodum tum in Urbe, tum Ruri aegrotarent: inter quos *Pleuriticos* praesertim, & Rheumaticos omnis generis, atque *glandularibus* praecipue variis affectionibus detentos ob supra allatas rationes, nil mirum fuit conspicere. Circa Martii mensis finem aer paulatim magis ultro temperatus redditus est, australibus saepissime ventis, declinantis jam ex toto Hyemis rigores compescentibus. Tunc *Erysipelatosas Pleuritides*, aliasque etiam *sanguineae* indolis plus, quam antea, insurgere vidimus, supra recensita plerumque methodo feliciter curatas. Eodem tempore dominabantur simul variolae e genere confluentium, raro tamen lethales.

SECTIO

SECTIO TERTIA

Conſtitutio partis anni 1734. a Vere incipiens, atque uſque ad AEſtatem ſequentis anni 1735 protracta, ubi diſtincte de Febri Petechiali tunc communiter graſſante.

CAPUT PRIMUM.

Hujus Febris Petechialis hiſtoria; de peculiaribus ejuſdem ſymptomatibus, de critica Alvi excretione, obiter de ſudore, urina, ejuſque inſpectione, Haemorrhagia, de veriſimili Petechiarum origine, de earundem differentia a Maculis Scorbuticorum, de OEdematoſis extremitatum tumoribus haſce febres comitantibus &c.

CCLII. CUM tranſactis hiſce mēſibus perquam raro pluviis ſolū irrigatum fuiſſet, atque ſerenum utplurimum non obtenebratis ſyderibus micaret Coelum: ineunte vix Vere, aeſtivos fere calores paſſi fuimus, qui ſucceſſive magis, magiſque adaucti ſunt praeter ordinem ſequentibus Aprile, & Majo menſibus, cum ſerenum fere ſemper adeſſet Coelum, atque libere Sol radianti lumine tellurem fortiter verberaret, nullaq; unquam, niſi excitatis perquam raro procellis, benigna pluviarum irroratione frueremur. Protracta haec obſtinata ſicca coeli conſtitutio, uſque ad ſubſequentes menſes, Junium nempe, & Julium, eo tam

adauctam

adauctam circumundique aridita-tem contulit, ut omnes fere in Urbe de Puteorum ſiccitate totali conquererentur. Nec tantum in Urbe, ſed Ruri etiam rivi omnes, & fontes nil amplius fluebant; unde omnes cum Statio luctuoſi ſic cane-re merito poterant.

(121) *haurit ſitis arida campos;*
Diffugere undae, ſqualent fonteſ-que, lacuſque,
Et cava ferventi dureſcunt flumi-na limo,
AEgra ſolo macies, tenerique ab origine culmi,
Inclinata ſeges: deceptum margine ripae
Stat pecus, atque omnes quaerunt armenta natatus.

Tunc ipſum quoq; ditiſſimum aqua-rum promptuarium noſtrum Padus, quo non alter, aſſerente Virgilio,

(122) *In mare purpureum violentior in-fluit amnis,*

quique plerumque

(123) *ſuo ſe nec capit alveo*
Turbidus, haud uno dum rumpat in AEquora cornu,

eo paupertatis devenerat, ut plus quam decies a conſueto litore ma-gis diſtaret, vix vix in medio Mo-lendinorum rotationi ſufficiens. Quamobrem ad imminentem jam opportune evitandam Panis cari-tatem, undique artificioſa in Urbe Molendina quamplurima manuaria parata erant, mediis quibus aliquo ſaltem modo frumenti tritura tio-nem haberemus, miſerrimis Plebis clamoribus paululum ſedandis ido-neam.

CCLIII. Vigente luctuoſa hac univerſali ſiccitate, progrediente Vere, ob excedentes praematuros admodum aeſtus, perverſo ſic, ferę dixerim, anni temporum ordine, aeſtivos quamplurimos vidimus morbos praeter modum intempeſti-ve graſſantes, eademque propemo-dum vi, ac aeſtivo vero tempore un-dique ſaevientes. Tunc etenim una cum tertianis omnis generis febri-bus, tum exquiſitis, ut ajunt, tum nothis, & diarrhoeae, & dyſente-riae communiter inſurgere coepe-runt. Addebantur hiſce quandoq; ſed raro morbilli pueros praeſertim, minuſque adultos corripientes, qui perquam facile, praeter copioſos ſudores, accedente Diarrhoea quo-que ſolvebantur. Aliquando, ſed perquam raro, tunc etiam occur-rebant *Rheumaticae* affectiones glan-dulares variae, quae maxime eve-nire tunc viſae ſunt, cum flantes Aquilonares venti cum auſtralibus promiſcue non ſemel pugnarent, ingruentibus tamen rariſſime plu-viis vix per diem praematuros ca-lores aliquantulum compeſcentibus.

CCLIV. Praeter morboſas mi-noris momenti affectiones haſce, una cum tertianis febribus, *Petechia-lis* quaedam *malignantis*, ut vulgo di-citur, naturae febris graſſari tunc Veris tempore coepit, tum in Ur-be, tum per circumpoſita totius Cre-monenſis Dioeceſis loca, & ultra etiam tam frequenter, tam genera-liter, ut vere *Epidemicam* peſſimae in-dolis conſtitutionem ſaperet. Febris haec

(121) *Stat. lib. 4. Theb.* (122) *Virgil. lib. 4. Georg.*
(123) *Hier. Vida lib. 2. Chriſt.*

haec maximam Civium partem corripuit, paucos autem jugulavit, inter quos Juvenes, & robustiores maxime, atque bilioso-sanguinea temperie praeditos, quos facilius, & gravius divexare consuevit. Nec quidquam febris haec a sua saevitie destitit, usque dum, partim pleno magis gurgite procedentibus fluminibus, ob liquefactas in circumpositis montibus nives, partim ob frequentius accedentes pluvias, solum madefactum fuit, simulque temperato magis aere circa Septembrim ejusdem anni 1734. frui potuimus.

CCLV. *Epidemicam* hujusce *petechialis* febris constitutionem plerisque infensissimam, paucis tamen lethalem (cujus genium data opera perscrutandum tunc sedulo mihi proposui, accidentia ipsius omnia, differentias quaslibet, vicissitudines, *transmutationesque*, nec non *symptomata* praecipua omnia intime, atque accurate perpendendo) graphice hic delineare decrevi. Hoc autem, si non sapientibus Viris in Arte Medica optime expertis (utpote frustraneum) unquam non arrideat: Discipulis saltem meis, aliisque in primo adhuc Medicinae limine degentibus non inutile, non injucundum evadet. Proposita hujusce febris indole, omnibusque ipsius motibus more tantum historico exaratis: meum de ejusdem natura, & causis tam proximis, quam remotis judicium proferam. Horum omnium investigationem diligenter a me, pro tenuitate propria, habitam eo minus a veritate deflectentem censendam fuisse, arbitratus fui, quo magis desumptas inde indicationes, elicitosque ab ipsis curationis canones, experientia ipsa teste, veritati affines semper deprehēdi: cum paucos admodum, deprompta inde a me methodo curatos, Libitinae victimas evasisse noverim; licet, ob occurrentium *symptomatum*, atq; peculiarium accidentium comitatum gravissime laborassent.

CCLVI. Febris haec circa vernale AEquinoctium caput primo derepente extulit, indeque magis, magisque invalescens, eo gravius, eo frequentius, eo crudelius grassata est, quo magis, accedente AEstate, calor vehementer saeviret; quare usque ad autumnale AEquinoctium dominium suum in dies protraxit: quando nempe, juxta occurrentes varias temporis constitutiones, variam praeseferre indolem posthac visa est: licet quo ad pleraque *symptomata* eadem, ac antea, penitus esset, quae successive sub diversis speciebus ultro magis motum suum per sequentem Hyemem totam, & ultra crudeliter produxit: quod ex dicendis magis innotescet.

CCLVII. Talis autem primo erat ipsius indoles, & progrediendi specialis modus. Duobus, tribusve, quandoque & pluribus etiam diebus ante febris accessionem, de universa Corporis *gravativa tensione* maxime in Cruribus, & Dorso, insolitoq; virium lapsu conquerebantur AEgroti: quod optime consonum erat Hippocraticae sententiae (124) *Spon-*

taneae

(124) *Hippoc. Aphor. 5. Sect. 2.*

taneae laſſitudines morbos praenuntiant. Aliquibus ſomnus minus ſolito placidus, aut triſtibus, turbulentiſque ſpectris turbatus, cum moleſtiſſima inquietudine, praecedentibus nonnullis diebus evadebat. Aliis Capitis gravamen praeſertim in oculis, cum moleſto quodam ligaminis ſenſu circa frontem, una cum *pulſativo temporum* dolore, veluti infauſta ſigna praeibant. Quamplures moleſta diarrhoea per multos dies antea detinuit, quae paulo ante acceſſionem febris ex toto, aut magna ſaltem ex parte evanuit. In aliquibus, ne dicam in pleriſque, inanes vomitus, non raro cum materiae bilioſae expulſione, aut nauſea ſaltem, atque cibi maximo faſtidio, praevia quandoque etiam tertiana febri, quae vix paulo antea evanuerat, gravis hujuſce futuri morbi haudquaquam fallaces nuncii fuerunt. Croceus hiſce, aut plus conſueto pallidus primo reddebatur faciei color, cum non gravi quadam prope ventriculum *tenſione*, atque Dorſi *laſſitudine dolorifica*: quae omnia, aut ipſorum plurima ſaltem, tragicum hujuſce Febris Theatrum luctuoſe adaperiebant. Verum licet varia in variis, juxta diverſas Corporum temperies, atque morbi vim, tum & peculiares diſpoſitiones, praegreſſaſque extrinſecas quaslibet cauſas, vario modo ſe habentia, tanquam praevia ſigna adnotare potuerimus: praecipue tamen haec ultro enarrata vix cuipiam defuerunt: Nauſea nempe, vomitus, Ventriculi moleſta paſſio, ſive *tenſiva*, ſive *gravativa*, Dorſi *laſſitudo*, totiuſque Corporis maxima praeter ordinem ad motum inertia, aut Diarrhoea ſuppreſſa, quibus omnibus ſaepiſſime adjungebatur inſolita animi triſtitia, atque ad iram, ex quacunque levi occaſione, maxima proclivitas.

CCLVIII. Praemiſſis hiſce mali ominis ſignaculis, leve quoddam inaequale frigus, admodum extenſum circa Dorſum praeſertim, ineunte febri, miſeros Patientes corripiebat. Nec tantum immediate, ſub primo febris inſultu, levis hic frigoris ſenſus ſemper eveniebat: ſed etiam non raro paucis ante febrim diebus *ſolitarius* occurrere ſolebat circa veſperas, comite ſimul moleſtiſſima Corporis *laſſitudine*, de futuro gravi morbo AEgrotos a longe aperte monente: ita tamen ut liberum, aut parum ſaltem laeſum actionum omnium exercitium ipſis concederet. Nec mirum erat ſiccam aliquando moleſtiſſimam tuſſim in prima uſque febris acceſſione, atque ſequentibus etiam nonnullis diebus, abſque vitiata manifeſte reſpiratione attendere: quod quidem non omnibus familiare erat; quare tanquam inſtabile varium *ſymptoma* merito habebatur. Tranſacta vix levi illa frigoris ſenſatione febri plerumque viam ſternente, calor fortis, ac fere pungens ſubibat, una cum nocturnis, non tamen continuis vigiliis, atque pulſu magno, & molli, non admodum celeri. Id licet tanquam certum imminentis ſudoris praeſagium haberi poſſet; ipſum tamen, remittente febri, primis

morbi

morbi diebus attendere fere nunquam potui. Etenim, dum simulatae huic febris imminutioni fidendum esse quispiam sibi persuadere poterat; eo gravius inde insurgere morbus videbatur. Sequenti die, atque tertia etiam, quandoque quarta, eadem fere hora, eodemq; prorsus modo occurrens fallax hoc frigoris signum, tertianam spuriam febrim simulans, in plerisque adnotavimus, aliis caeteroquin per gradus adauctis successive *symptomatibus:* cutis videlicet calore mordaci magis reddito, additaque pulsus majore frequentia, suspiriosa anxietate, Capitis gravamine, cum ruboris notis circa oculos in summo febris aestu, atque vigiliis; quae omnia pari modo in dies augebantur, usque ad quartam, & ultra etiam diem. Caeterum AEgroti primis hisce diebus consuetam servabant hilaritatem, occurrentes Amicos jucunde satis alloquentes, nil fere a morbi hujusce clanculum excrescentis primis hisce ictibus depressi, aut quidquam perterriti; exceptis iis, qui, utpote sagaciores, aut *hyppocondriaci* rem ab alto perscrutabantur, atque a levibus hisce febris motibus merito non spernendis, sub herba latitare anguem, ut trito fertur adagio, non ignorabant, futuramque pejorem calamitatem praesentire inde satis videbantur.

CCLIX. A prima usque ad quartam diem urinae raro turbidae, plerumque clarae, a naturali parum limpitudine deflectentes, in omnibus tamen croceae admodum excernebantur, nihil penitus separantes, nisi rariffime aliquid prorsus divulsum, atque absque ordine apparens, quod modo lateri vasis, modo superficiei urinae, modo fundo vasis, modo in medio consistebat. Utplurimum paulo postquam excretae erant, corrumpebantur absq; causa manifesta: propter quod *semilateritia* livescens passim materies in fundo vasis separari cernebatur. Hasce tamen urinae varias apparentias, hujusce febris initio observatas, more tantum historico propono, utpote qui ejusmodi signum in Medicina tanquam minus fidum, non ex toto tamen aliquando spernendum esse, semper putaverim. Scio enim, absque ulla penitus intrinseca causa, ob occurrentes dumtaxat extrinsecus discrepantes causas, urinas variis modis affici perquam facile posse; ab aere nempe, ab alimentorum assumptorum varia conditione, tum & a tempore secretionis urinae post cibum, atque ob alias innumeras possibiles rationes, propter quas ab extrinseco inaequale hoc in urinis principium derivari cõmode potest; quae quum Medici minus experti perscrutari sedulo nequeant, ad internas non raro causas temere confugere statim consuescunt.

CCLX. Non deerant persaepe etiam sub ipsum morbi initium vomitus aliquando inanes, aliquando cum flava biliosa materie tenaci, amaricante, & virente, cum intensa siti, appetitu totaliter inde dejecto. Hasce vomitus futuras excretiones non raro indicabat praevia linguae crocea tinctura, atque Oris

ama-

amarities. Sic Alvi dejectiones primis quoque diebus bilioſam eandem redolebant naturam, cum flaventes, foetidaeque admodum eſſent, aliquando etiam totaliter crudae, ut vulgo dicitur, atque dilutae: quod peſſimi ſemper ominis evaſit, ſecus ac dum maxime glutinoſae, tenaces, & ſpumoſae viderentur. Prae caeteris tamen hoc adnotatu dignum praeſertim fuit sēper ineunte morbo, quod pleriſque AEgrotis, occaſione hujuſmodi dejectionis Alvi, *lipothymiae* non leves ſupervenirent, cum totali faciei coloris mutatione, ſudoribus circa frontem maxime, Corporis refrigeratione, & madore, cum virium inopinata dejectione, ſimulque vomitu, aut inani, aut cum bilioſa materie. Hoc unum praecipue *phaenomenon*, non omiſſis aliis ſupra enarratis, illud erat, quod malam illico hujuſce febris pernicioſam indolem manifeſte oſtentabat; licet ipſa, doloſo quodam more primo incedens, minus cautos fefellerit non raro Medicos: maxime cum utplurimum febris prima die cum rigore quodam, ſed levi apparens, eademque praevia frigoris ſenſatione, uſque ad quartam, & etiam ultro invaleſcens, tertianarum febrium alternationem quandam aemulari videretur. Malum tamen febris morem, etſi ſpecioſo hoc ſimulato velo obtectum, facile ex dictis intelligere ſolers Medicus poterat: praeſertim cum praeter continuitatem (quae quidem tertianis etiam duplicibus non malitioſis convenit) praeter levem inaequalem rigorem, eandem cum tranſacto horam non ſervantem (qui & tertianas ſpurias praeire non raro ſolet) non omnimode ſe in primis acceſſionibus proferret; leviter invaleſcendo prima die, & ſucceſſive magis, magiſque abſque ordine ſequentibus aliis adaucta, comite ſemper mordaci quodam calore totum Corpus infeſtante, ab iteratis eadem die inaequalibus circa dorſum refrigerationis ſenſationibus non raro interrupto. Attamen febris hujuſce ordinarium principium, atque manifeſtam cum ſudore fidam remiſſionem expectare fruſtraneum prorſus erat; cum nunquam vere intermitteret, quamvis paululum aperte remitteret, ſine ullo quidem perfectae ſolutionis inditio, ſaltem ſenſibili.

CCLXI. Poſt quartam febris paulatim augebatur: noctes pervigiles fiebant, ſitis plus, quam antea, urgebat, cum majore Capitis gravamine, magiſque mordaci totius cutis calore. Hiſce poſtea adjungebantur Aurium tinnitus, *bombi*, ac ſtrepitus varii, faciei intenſus rubor, cum oculorum maximo nitore quodam, illi non abſimili, qui evenire ſolet iis, qui ex copioſo vini uſu ebrii evadunt. Comites hiſce aderant *pungentes* moleſtiſſimae arteriarum temporum *pulſationes*, leves in *tendinibus*, praeſertim *Carpi*, manifeſti ſatis ſubſultus, manuum tremores, *ſpaſmodicae* corporis repentinae concuſſiones, occaſione plerumq; ſomni occurrentes; quae quidem omnia una cum tot aliis minoris momenti *phaenomenis* non pari ſemper modo, & tempore, non eadem videlicet morbi die, neque pari cum intenſione,

sione, aut ordine in omnibus apparebant, sed varia ratione insurgere videbantur, pro diversa affectorum Corporum conditione, atque juxta praegressas extrinsecas, intrinsecasve causas; propter quod modo citius, modo tardius, in hisce magis, in illis minus saeviebat morbus.

CCLXII. Plerisque sub septimam morbi diem (omnibus jam dictis perseverantibus adhuc *symptomatibus*, atque etiam denuo magis adauctis) praevio utplurimum molesto quodam *punctionis* universalis sensu, supra *dorsum* primo, atque inde supra Pectus rubicantes maculae, inaequales, non multae cutim defoedabant. Juxta variam hujusce Febris indolem pauciores, vel copiosae magis petechiae cuti adnascebantur, varios colores in diversis Corporibus referentes; rubicundae nempe, aut magis obscurae, livescentes, adstrictae magis, aut latae; quod fusius paulo postea indicabimus. Eodem tempore fere omnes *stillicidio* sanguinis e naribus detinebantur: arida fiebat lingua, in aliquibus tumida, atque ad motum inepta: urinae turbatae magis erant, paucae, & crassae: dejectiones Alvi flaventes, magisque, quam antea, foetidae.

CCLXIII. Interea viribus eo magis magisque destituebantur AEgroti; Crura, & Brachia plerumque tumescebant, atque facies praesertim cum intenso rubore, simulque levi quadam mentis stupiditate superaddita. Haec omnia utplurimum mentis alienationem totalem praeibant, quae in aliquibus septima die derepente magis fiebat, in aliquibus minus, gravius passim noctu insurgens, atque interdiu imminuta. Delirii tamen conditio varia erat, pro varia affectorum Corporum ratione, nec non ipsius morbi diversa indole; unde alii furibundi, alii melancholici, & tristes, alii ridentes, alii taciturni, loquaces alii &c. Eodem hoc tempore, aut paulo postea manifesta in *Hyppocondrio* dextero tensio, aliquando & in tota *Epigastrica* Ventris regione sub *mucronata cartilagine* insurgebat, ubi, ob levem quamvis compressionem AEgroti omnes plus, minusve dolebant. Octava morbi dies fere semper magis fausta videbatur, ob magnam *symptomatum* omnium remissionem. Circa Deliriũ praesertim id adnotare saepius mihi contigit, quod ii, qui septima antecedente die ex toto desipuerant, sequente octava ita sui compotes evaderent, ut de rebus suis agere optime possent, sane loqui, atque optime ratiocinari. Quandoque copiosae tunc ventris excretiones sequebantur, atque fere in omnibus. Nonnulli vero molestissimis dejiciendi conatibus, non raro inanibus tentabantur, atque ii praecipue, qui primis usque morbi diebus, aut paulo antea, diarrhoeam passi fuerant, liquidis magis, atque flaventibus prodeuntibus materiis, quae *crudae* appellari solent.

CCLXIV. Octavae diei minus infaustum transactum omen in pejus ex toto vertebat subsequens nona utplurimum dies, adaucta quaimaxime *symptomata* quaeque praeseferens; magis desipiebant AEgroti; sed non aeque semper, neque om-

omnes pari modo, cum & tunc etiam juxta affectorum Corporum varias conditiones, ipsamque morbi vim, *symptoma* hoc varia semper ratione saeviret. Omnes tamen hac die plus, minusve sopore detinebantur, cum maximo gravedinis sensu in Capite, atque universi Corporis tam magno torpore, ut vix vix per lectum lente admodum dimovere se possent. Lingua ex toto exsiccata, & tumida maxime erat, atque ad motum prorsus inepta; quare AEgroti male loquebantur, nec linguam extra dentes, nisi paululum, & perquam raro educebant; parique passu *symptomata* omnia progrediebantur. Raro in hujuscemodi AEgrotis tunc Alvus inobediens fuit, quin immo plerosque copiosa Diarrhoea detinuit, cum ejusdem supra recensitae materiae excretione.

CCLXV. Decima die fere in omnibus eandem prorsus, ac die praegressa normam morbus servabat. Quandoque etiam melius, habito ad omnia respectu, se habere videbantur; dum caeteroquin undecima, postea accedente die, omnia in pejus ferebantur, omnesque pari fere modo pessime tunc se habebant usque ad decimam quartam diem, quae passim morbo finem, fausto vel infausto exitu ponebat. Surditatem tamen veluti *symptoma* inseparabile ab hac febri in omnibus magis, minusve animadvertere semper potui. Illa autem, post Aurium *sibilum*, aut tinnitum primis usque diebus, ut supra diximus, omnibus fere familiarem, circa septimam, aut paulo postea accedebat, atque sequentibus diebus una cum aliis *symptomatibus* augebatur; donec discedente morbo, circa decimam quartam diem iterum auditu AEgroti paulatim potirentur. Plerumque vero surditas, profligata quoq; febri, adeo tunc protrahebatur, ut quamplurimos viderim, qui tribus etiam, quatuorve a discessu morbi hebdomadis pristinum nondum ex toto auditus sensum acquisierant. Non paucis post decimam quartam diem, evanescente febri, surditati comes aderat per longum, breviusve tempus mentis stupor, & Corporis torpor, molesta nausea, Pedum oedematosus tumor, atque etiam Diarrhoea. Hisce congruit observatio a doctissimo Ramazzino in ejusmodi febribus facta, dum sic effatur (125) *Non pauci post exantlatum morbum veternosi fiebant, ac stupidi, rerumque peractarum prorsus immemores, nec nisi post multos dies sibi reddebantur. Idem infortunium iis obtigit, qui in his febribus gravem surditatem perpessi fuerant.*

CCLXVI. Non defuit persaepe, vigente morbo, singultus modo magis, modo minus frequens, qui praesertim copiosis Alvi dejectionibus solvebatur, tunc cum minus infaustum proferebat omen; licet utplurimum simul non modicus in regione Ventriculi versus Hepar tumor, ut supra diximus, persisteret. Illi vero omnes, quibus hujuscemodi tumor circa nonam diem major occurrebat, atque inde magis, magisque in dies augebatur, cum universo etiam Abdominis fere *tympanico*

(125) *Ramazzinus dissert. 3. in Constit. anni 1692. 93. 94.*

nico tumore, comite singultu, atque subsequente universali quasi *refrigeratione* in dies adaucta, cum intensa siti, siccitate maxima linguae, una cum genarum intenso rubore ad lividum vergente, vigiliis non interruptis: ii, inquam, omnes circa decimam quartam diem mortui sunt, praesertim cum consuetis biliosis dejectionibus Alvus parum solveretur.

CCLXVII. Mala haec recensita signa eo magis futurae, atque imminentis proxime etiam mortis tutam prognosim proferebant, quo magis debilis in dies fiebat pulsus, & magis frequens. Etenim plerumque, licet haec omnia adessent pessima *symptomata*, aut plurima saltem, minus timebam, quotiescunque pulsus nihil, aut parum imminueretur, neque admodum frequens, & concitatus fieret. Nam subsequens Diarrhoea saepissime *symptomatum* hujuscemodi saevitiam inopinato compescebat, & salvabantur AEgroti. Hinc quo usque *symptomata* haec vigerent, nec quidquam Alvi excretionibus magis copiosis solvebantur, imminuto inde pulsu, non satis profecto erat decimam quartam morbi diem effugere, sed ultra etiam vitae evidens periculum protrahebatur. Hanc potissimum ob causam Reverendissimum Patrem Abbatem Schizium Canonicum Lateranensem hujusmodi febri sic divexatum circa decimam septimam morbi diem misere occubuisse novi, una cum expertissimo Medico Pedratto, qui omni jure inter Cremonenses clinicos Medicos primum obtinet locum.

CCLXVIII. Nec tantum hujuscemodi vigentibus *symptomatibus* tunc nihil penitus aliquando profuit diarrhoea: sed multo minus dum liquidae nimis, dum virentes materiae, usque initio morbi saepe prodierant, nullo adstringente congruo remedio earundem fluxum satis cohibente. Metuendus magis erat biliosus iste fluxus, praeter dicta, si foetidae admodum effluerent materiae, maxima comitante siti, debili admodum pulsu, vigiliis, ac praesertim forti Corporis indesinenti *jactatione*, *refrigeratione*, & suspiriis. Delirium quoque lethale protulit nuntium; dum cum tremoribus, Dentium stridoribus, aliisque convulsivis motibus, aut saltem tendinum subsultibus, comite simul pulsu frequenti, maxime debili, & contracto, cum siccitate universali cutis, aut accedente glutinoso quodam madore in Fronte praesertim, & Pectore supervenit, atque per plures dies continuum fuit. Nullum enim ex hisce AEgrotis hujusmodi *symptomate* sic detentum in allatis circumstantiis Silicernium frustrasse observavi; licet Alvi dejectiones biliosae non deficerent, quae tunc eo magis timendae erant, quo copiosae magis fierent; facta nempe tunc simul in superioribus partibus *metastasi*, totiusque *nervosi generis* forti contractione, quam augere ultro poterat copiosa diarrhoea, *lymphaticum* necessarium humorem e Corpore emungens; unde solidorum fibrae omnes pari ratione rigidae magis, consuetisq; obeundis motibus ineptae penitus evadebant. E contrario tamen excretiones hae

utiles semper compertae sunt, quoties in morbi statu, paulo post septimam transgressam diem, contigerunt; *spumosae* equidem, *glutinosae*, *crassae*, non aqueae, ut ajunt, nec tam dilutae, ut illae, quae a solidorum valida nimis contractione per *expressionem*, ut vulgo dicitur, fiunt. Post laudabiles hasce Alvi excretiones aliqua saltem graviorum *symptomatum* remissio sequebatur, aut saltem morbus nihil inde gravior evadebat.

CCLXIX. Delirium pariter nunquam, pro ut adnotare potui, funestum mortis indicium mihi protulit, quotiescunque non furibundum erat, sed cum moderata quiete, cum sopore quodam continuo, non difficile solvendo, comite pulsu magno, molli, atque non tam frequenti, cum oculorum modico recessu a naturali statu, non deficientibus in statu morbi biliosis laudabilioribus excretionibus, una cum universali copioso madore, non glutinoso, non frigido. Hinc asserere certo certius haudquaquam dubito, me nullum ex hisce AEgrotis ita delirio affectis, cum aliis adjunctis hisce notis in Libitinae censum misere cessisse. Quamobrem pro certo semper habui, perfectam istius febris solutionem solis Alvi excretionibus moderate, & rite habitis tribuendam unice fuisse. Porro hoc compertum magis habui, cum toties animadverterim AEgrotos hosce (transgressa etiam decima quarta morbi die, licet ex toto fere soluta febri) eo usque maxima adhuc nausea, vigiliis, dolore Capitis, linguae siccitate, aliisque hujusce indolis levioribus *symptomatibus* laborasse, atque, ut uno dicam verbo, nunquam perfecta valetudine potitos fuisse: donec Alvi biliosus fluxus, aut derepente imminutus, aut forte cohibitus, iterum non appareret. Tamque solicita visa fuit natura ad biliosas hasce promovendas expulsiones, ad hanc febrim omnimode evincendam, ut id quod per Alvum satis educi non potuerat, per vomitum provide expelleret, aut initio ipso morbi (quod fere omnibus evenit) aut etiam in fine, cum perfecte nondum convaluissent AEgroti. Id specialiter contigit egregio Medico Marostico. Hic *malignante* febri hac graviter laborans, post decimam quartam morbi diem (licet immunis febri omnimode quasi esset, tamen adhuc noctu vigilans, nihil propemodum cibum appetens, cum amaritie maxima Oris, atque stomachi gravedine molesta) bilem sinceram, amaram admodum, glutinosam ad libras tres, & ultra iteratis vicibus vomuit, atque inde tutius paulo postea convaluit: quod mecum maxime admiratus fuit eruditissimus Medicus Sonsis curationi illius primario praesidens.

CCLXX. Vidimus etiam persaepe una cum biliosis hisce humoribus tum per vomitum, tum per Alvum ejectos vermes in Pueris praesertim, Rusticis, & Militibus, atque in omnibus tandem maxime, qui incongruo victus regimine usi antea fuerant, gulae nimium, atque inconsulto indulgentes, nulla habita ratione alimentorum, quae indiscriminatim, quae copiose nimis, quae absq; ulla

cau-

cautione, ante invasionem morbi assumpserant. Unde mihi difficile admodum captu videbatur, an vere vermes illi pro genuina tunc morbi causa habendi vere essent, an potius pro ipsius effectu. Sciebam enim tum in hisce Corporibus, uberiore crudorum humorum copia onustis, potius quam in aliis, occasione hujusce febris, aut ante ipsam, vermium ova foecundari melius posse, citiusque excrescere; tum & praeexistentes vermes, specialis indolis, in hac febri peculiaria suscitare posse *symptomata*, quin immo, & ipsius febris potiorem esse causam, pro ut sententiae vermium hodierni Fautores quamplurimi absolute sentiunt. Quid autem in hoc casu veritati magis consonum fuisse censendum sit: profecto absolute statuere non auderem in alterutram ex hisce sententiis pronus, optime noscens quot, quantaeque hinc inde emergant difficultates, quas nemo fortasse ex sagacioribus Medicis in tanta caligine solvere unquam audebit.

CCLXXI. Ex hisce omnibus supra enarratis aperte patet, biliosas hasce excretiones sive superius, sive inferius factas, caeteris aliis omnibus palmam omnimode praeripuisse; unde illis tantum, & non aliis tutior hujusce morbi solutio omni jure tribuenda esse videtur. Sudores enim, aut nulli penitus toto febris cursu aderant, aut si quandoque apparebant, tantummodo initio morbi ante quartam diem, aut paulo post, ipsam evenere. Tantum autem abest, quod sudores isti quidquam levaminis afferrent AEgrotis, ut plerumque pejorem morbi conditionem aperte praenuntiarent; cum absque ordine prorsus, modo in ipso febris augmento, modo paulo ante ipsius *exacerbationem*, primis maxime morbi diebus contingerent; nihil autem remittente morbo: quapropter ipsos non tanquam *criticos*, sed veluti *symptomaticos* merito existimare fas erat. Non inficiabor tamen, quandoque & copiosos sudores prope decimam quartam Morbi diem occurrentes, hujusce febris tutiori, atque faciliori sanationi non parum contulisse: quod in *succiplenis* Corporibus, ideoque uberiore praesertim lymphae copia gaudentibus, eveniisse distincte observavimus. Verum cum hoc perquam raro contigerit, atque in ipsis consuetae Alvi dejectiones biliosae nunquam defuerint; hisce profecto melius, quam illis excretionibus tutioris sanationis potiorem causam adscribendam fuisse quilibet noscet.

CCLXXII. Quod de occurrentibus tunc sudoribus adnotatu dignum fuisse hic obiter proposui, idem & de habitis urinarum *excretionibus* dicendum merito est. Etenim urinae nunquam, quod ego noverim, veridica perfectae *crisis* signa protulerunt; cum neque copia plerumq; potiones Ægrotis familiares superarent (habito maxime congruo respectu ad *insensibilis perspirationis* indesinentes motus) neque ex earundem affluxu quidquam levaminis AEgroti caperent; quod Alvi biliosum fluxum passim sequebatur. Ipsa quoque urinarum qualitas nulla profecto veridicae *crisis* signacula exhibe-

bat. Nam passim limpidae initio morbi, turbidae in progressu, atque prope remissionem clarae iterum, aut aliter praeter ordinem quomodocunque excernebantur; plerumque consueta apparente separatione, seu *hypostasi*, fundo vasis inhaerente. Non inficias tamen iverim, hujuscemodi occurrentes urinae mutationes, quasi per gradus (habito respectu ad morbi cursum) quandoque factas, etsi nullam per se *crisis* motionem indicantes, non parvi caeteroquin faciendas tunc fuisse; cum tutioribus praedictionibus maxime conferrent, atque praecipue consuetis Morbi motibus successive indicandis: dummodo tamen alia simul non deessent signa, quae aliunde petenda tutius erant.

CCLXXIII. Attamen hic obiter hac super re monitos Lectores volo, me quidem non ex illis esse, qui nullo rationis, atque experientiae maxime, innixi fulcro, Antiquorum quibuscunque placitis mancipati, eorum sententias, veluti ex Tripode prolatas amplexantur; licet ipsorum documenta nunquam contemnenda esse, semper existimaverim. (126) „*Etenim veneror inventa sapientiae, Inventoresque: adire tamen multorum haereditatem juvat..... Multum egerunt, qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt: suspiciendi tamen sunt, & ritu Deorum colendi.* Hinc non video, quomodo nam Veterum sententiis caeca mente, sicuti in aliis, ita & in hisce nonnulli adhaerentes, tantum sibi ex urinarum sola inspectione fidant, ut cum in hujuscemodi febribus, tum in aliis plerisque gravibus morbis, tutas inde, firmasque prognoses obtinere se posse temere nimis arbitrentur, atque ubique depraedicent. Hoc autem eo audacter magis, atque tam appositе coram Adstantibus ex sola *Uroscopia* praestare satagunt, quo majorem famam apud credulos, qui magis decipi amant, inde sibi asciscere affectant. Matulae inspectioni nil penitus detraho, quod ipsi jure debetur, eidemque merito a primis usque Medicinae Patribus attributum olim semper fuit. Ast ipsi omnimode praeter rationem credere stultum esse arbitror: quippe quod *Empirico* magis, quam *rationali* Medico hoc competat. Credo equidem, quod cum urina immediate e sanguineo penu secernatur (urinam illam intelligo, quae vere sanguinis communiter appellari consuevit, non vero aliam, quae potus dicitur: quidquid sit de peculiari ejusdem separationis diverso modo, de quo hic quaestionem non vacat proponere) Sanguinis ipsius constitutionem variam, & motus, solidarumque simul partium peculiares dispositiones designare aliquando, nec falso semper possit: dummodo *secernentis* ipsius *organi* specialis conditio quaevis varias ejusdem urinae mutationes non producat, aliaeve non adsint innumerae pene variae circumstantiae, tum a tempore, & modo mictionis, tum a recipiente vase, atque a tot aliis hujuscemodi rationibus petendae: ad quae omnia Medici accurata speculatio dirigenda

(126) *Seneca ad Lucill. Epist. 64.*

da primo est, antequam Uromantem agat. Secus agunt ii, qui *empirico* more, inspecta statim urina, de morbi statu, atque exitu judicant, nihil ultro cogitantes, reliquis omnibus omissis signis. Sic & vafri, & dolosi censendi illi merito sunt Scioli, qui vulgarem tantum affectantes plausum, ut de morbis judicent, frontem perfricando, sesse ad seriam gravitatem disponunt, atque mille speciosa in urinae inspectione praemittunt, & agunt: dum caeteroquin ad id facilis admodum, & simplex requiritur diligentia, quam tamen aliorum signorum investigatio sedula praeiverit.

CCLXXIV. Etenim, nisi ad peculiares Renum, aut Vesicae dignoscendos morbos, sed distincte ad humorum peculiares conditiones perscrutandas in hisce praesertim, aut aliis plerisque febribus, urinae mihi proponantur inspiciendae: satis superque esse reor, si animadverterim sedulo, an urina turbida, & crassa sit, aut limpida, & tenuis in fundo vasis deponens, magis, minusve colorata, flava, rubescens, aut *percolata*. Hisce namque solis positis conditionibus attento oculo perpensis, atque recto ratiocinio ad trutinam revocatis, noscere, atque indicare facile potest Medicus, quae nam sit aestuantium intrinsecus humorum turbulenta magis, minusve mixtio: quae nam sit dominantis praesertim bilis, exuberantisve lymphae, aut stillantis ab interno *abscessu* quovis, vel *tuberculo suppurato*, puris cum sanguine copulatio: (quod in Pectoris *apostemati-bus* plerisque passim evenire supra adnotavimus) quae nam sit tubulorum secernentium in Renibus constrictio, sive a compressione quavis, sive a spasmodica fibrarum contractione (ut in *convulsivis* omnibus, atque *hystericis* maxime morbis evenire quotidie noscimus) sive alio quovis modo facta, tum & eorundem laxitas peculiaris, crassioribus ideo sanguinis etiam moleculis aditum indiscriminatim concedens: quod praecipue prope agonem occurrere consuevit, tunc cum universus solidorum tonus pervertitur, minoremque, eadem ratione properantibus fluvidis tunc minima cum velocitate motis, obicem parat.

CCLXXV. Hujuscemodi urinae signacula tantum, absque ulteriore accurata nimis indagine, ad morbosas quaslibet sanguinis constitutiones, atque solidorum malas peculiares conditiones indicandas, Medico cuilibet sufficere posse, ideo semper certo certius putavi, quia aperte hoc ab experientia ipsa, ratione, duce evincitur. Quo majore enim cum velocitate sanguis in Corpore circumagitur, eo intime magis *serosae* quaelibet, atque *aetherogeneae* particulae cum ipso miscentur, atque difficilius inde disjungi possunt, quod in ipso febris augmento evenit; quando urinae, aut limpidae ex toto sunt, aut turbatae maxime, nihilque in fundo vasis deponunt. Contra evenit remittente febri, humoribus ad nativum minus concitatum motum fere redactis, atque solidis ipsis undecunque laxatis; propter quod intima validior illa mixtio tollitur,

litur, atque secernendae quaelibet *moleculae* minus reliquae sanguinis toti massae adhaerent, unde & facilius in consuetis *colatoriis* ab aliis secedunt, atque melius in fundo vasis separantur: ex qua potissimum causa variis modis *sedimentum* evenire, caeteris paribus, solet. Hinc factum fuit, quod in hac praesertim febri primis diebus clarae, ac quasi percolatae visae fuerint urinae, indeque progrediente morbo citrino fortiter colore saturatae, ob uberiorem dominantis bilis mixtionem: atque postea, ad remissionem vergente febri, prope decimam quartam diem, consuetas in fundo Matulae *separationes* ostenderint.

CCLXXVI. Rem clarius patere arbitrabor, si vulgari utar *analogismo*, casui tamen nostro perquam favente. Dum aquae in Fluminibus concitato minus motu feruntur, clarae, & limpidae ideo sunt; quia omne id quod coenosum, aut arenosum in ipsis continetur, aut successive cum iisdem commiscetur, majore propria urgente gravitate specifica, hinc inde fundo demittitur. Secus fit, dum pleniore gurgite ipsae fluunt, majoreque cum velocitate; unde turbidae evadunt, crassaeq; admodum, nec quidquam, aut parum saltem in fundo secernunt: eo quia rapidis, tumidisque fluctibus irruentes tunc majus, inde habita proportione, obtinent momentum ab adaucta velocitate natum, propter quod *gravitantium* aliarum particularum diversae speciei motum ad fundum eo magis superant, istaeque ideo magis intime cum aqueis *moleculis* commiscentur, & magis strictis mutuo nexibus devinciuntur. Unde appositе admodum Virgilius sic cecinit.

(127) *Rapidus montano flumine torrens*
Sternit agros, sternit sata laeta, boumque labores.
Praecipiteque trahit silvas, stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice Pastor.

Quare & Claudianus quoque notat, quod

(128) *Hyberno tumidus cum vortice torrens*
Saxa rotat, volvitque nemus, pontesque revellit,
Frangitur objectu scopuli, quaerensque meatum
Spumat, & illisa montem circumtonat unda.

CCLXXVII. Quod si quis Uromantiae nimis amator, me minus cautum, minusque sedulum in *Uroscopia* tunc fuisse arguat, legat quaeso eruditos clarissimi Foresti libros tres *de incerto*, *ac fallaci urinarum judicio* in calce quarti tomi suarum observationum positos. Hinc enim satis discet, quanto minus accurata esse debeat *Uroscopia* ad morborum causas, progressus, atque eventus media laudabiliore *Uromantia*, dignoscendos. Discet hinc, quam audacter *Empirici* quidam *Uromantes*, Circulatoresque, & *Medicastri* tot ex urinae inspectione mendacia potius proferant, quam vere ex urinis judicent. Necessariam laudabilem *Uroscopiam*, atque ab ipsa emanantem

(127) *Virgilius lib. 2. AEneid.* (128) *Claudianus lib. 1. in Rust.*

tem tutiorem *Uromantiam* fusius nobis indicavit praeclarissimus Michael Alberti: quod nemo ante ipsum melius unquam praestitit. Attamen hujusce modi ratiocinii ex urinis deprompti fallaciam perquam facile noscens sic merito admonet (129) *Neque etiam necesse est tam operose Uromantiam affectare, & ultra praescriptos limites extendere, quin potius longe certiorem normam ille inveniet, qui cognita vera, & simplici morborum historia, & causa ex successibus occurrentibus ad eventum provide concludit, quippe quae consideratio ingenuum animum praeservabit, ne in foetidis, atque sordidis plurima Artis arcana, atque adminicula quaerat.*

CCLXXVIII. Quod si tot de causis nil penitus, aut parum saltem, sive urinis, sive sudoribus perfecta hujusce febris solutio adscribenda fuit: quid nam de sanguinis *stillicidio* in aliquibus ex hisce AEgrotis quampluries observato, dicendum potiore jure erit? Profecto hujusce modi excretio cum raro, & praeter ordinem, neque in omnibus fieret, nullum profecto perfectae *crisis* indicium proferebat. *Stillicidium* enim hoc modo primis diebus, modo invalescente morbo, rarissime prope finem, plerumque cum modica sanguinis effusione apparebat; unde pessimum saepe saepius indicabat omen, *symptomaticam* potius ex conditione morbi, quam *criticam* expulsionem aemulando. Plerumque enim verum Sanguinis *stillicidium*, non autem *haemorrhagia* completa occurrere solebat, quae cum incompleta dumtaxat excretio esset, non a *Plethora*, sed a tumultuaria sanguinis febrili concitatione proficiscens, eo magis funesta evadebat, quo magis in principio morbi tale aderat *symptoma*. Satis enim testantur communes clariorum Medicorum sententiae, propter quas tantum abest, ut *stillicidium* hoc tanquam fausti ominis commendari soleat, quin immo pessimum signum communiter habeatur. Unde Petrus a Castro sic effatur (130) *Stilla sanguinis semper funesta in principio, vel augmento, praesertim si quarta erumpat*. Quod & confirmat Joannes Fortis, statuens (131) *non nisi malignissimum symptoma supervenies hoc nuncupari posse*. Quamobrem & Galenus ipse aperte declarat (132) *Sanguinis stillationes e naribus malum semper quidpiam esse: propterea quod natura quidem concupiat, quod superfluum est, excernere, sed ob propriam imbecillitatem nequeat, vel ob sanguinis crassitiem*: quod & quotidianae observationes satis superque testantur. Quod si aliquos post narium iteratas copiosas magis *haemorrhagias* in febribus hisce, a Capitis dolore, aut gravedine, mentis *stupiditate*, aliisque hujusce indolis *symptomatibus* liberatos, aut saltem magna ex parte immunes factos vidimus; non hinc universalis fida morbi solutio, sed peculiaris tantum hujusce *symptomatis* moderatio petenda ideo esse visa fuit: quod certe ad genuinam

(129) *Mich. Albert. Semiologia Sect. 2. Cap. 1. n. 40.*
(130) *Petrus a Castro Sect. 4. Aphor. 36.* (131) *Jo: Fortis de Febr. Malign.*
(132) *Galenus com. in Hippoc. 4. Acut. 67.*

indicandam tutiorem *Crisim* sufficere neutiquam poterat. Non inficiabor tamen, aliquando evacuationes hasce *Criseos* perfectae signacula clarius protulisse, maxime cum copiosae in *Plethoricis* magis Corporibus evenirent, in quibus sanguis pleno gurgite e naribus fluens, supervacaneae sanguinis copiae imminuendae peregregie favebat; quod alioquin iteratae sanguinis missiones debuissent praestare; quare generaliter loquendo Michael Albertus sapientissime sic innuit (133) *In quacunque febre, Plethora valde turget, & urget, subjecta etiam juniora, & activiora sunt, & antehac haemorrhagias salutares, tanto magis statarias subierunt, in illa tempestive, & sine impetu decurrens, magis bona, quam anceps existit*. In oppositis autem circumstantiis (134) *Pessimum plane conamen est, si natura sanguinis evacuationi inducendae vires suas applicat, quando neque necesse, neque opportunum est sanguinem dimittere, sed ubi per errorem, aut sub confusa anguistia, & tergiversatione ad hoc auxilium confugit: Testimonio haemorrhagiarum in malignis contagiosis affectibus*. Quod in enarrata hac potissimum febri eveniisse animadvertere potui.

CCLXXIX. Nec minus, ac praedictae sudorum, urinae, & sanguinis excretiones per nares infortunium hoc passae sunt *petechiarum* eruptiones (sive melius *stagnationes*) cujusvis illae fuissent indolis, seu quo ad colorem, seu quo ad copiam, seu quo ad tempus, & modum apparitionis huic febri semper familiaris. Quo enim copiosae magis illae videbantur, quo citius extimam Corporis superficiem foedabant, *oedematoso* quodam quasi tumore membra inficiebantur omnia, rigebant magis partes, stupida fiebat mens, vires dejiciebantur ex toto propemodum languentes, reliquisque omnibus pari modo indeadauctis *symptomatibus*, omnia in pejus derepente ruere videbantur; maxime cum non tantum copia, sed etiam mala qualitate peccarent, utpote *puliculares*, inaequales, atque livescentes, & diu permanentes: unde properantis Mortis certissimum ab ipsis habebatur judicium, reliquis etiam omnibus in id conspirantibus signis. Sic vice versa magis de AEgrotorum salute sperandum, utplurimum erat, dum paucae admodum, multoque magis nullae insurgerent *petechiae*: dummodo tamen nullum aliud pessimum adfuisset indicium a *symptomate* lethali alio derivandum; ut a *convulsionibus*, vigiliis non interruptis, diuturno furibundo delirio &c. Neque ullum unquam ex hisce AEgrotis ab Orci faucibus ereptum tuto vidi, cui saltem postremis morbi diebus, antequam *symptomata* pleraque graviora remitterent, omnimode *petechiae* non evanuissent. Hinc omni jure statuendum esse pro certo habui, *petechias* hasce nullum unquam perfectae *Criseos* indicium protulisse, sed tanquam fatale invalescentis Morbi, & properantis clanculum

(133) *Mich. Albert. Semiolog. Sect. 5. Cap. 2. n. 20.*
(134) *Idem ibidem Cap. 1. n. 13.*

lum Mortis nuncium fuisse existimanda.

CCLXXX. Dum ad haec sedulo attenderem, febris hujusce simul indolem, motus, progressus, atque exitum in omnibus accurata magis indagine mecum ipse perpendens, non parum mirabar, cum maximam perspicerem discrepantiam, non parvi, meo judicio, faciendam, inter grassantem *epidemicam Malignantium*, seu *Petechialium* istarum febrium constitutionem, ac aliam parum absimilem, quam refert praestantissimus Ramazzinus in constitutione annorum 1692., 1693., 1694. Plurimi enim faciendam tunc temporis putaverat *petechiarum* apparitionem, seu *excretionem*, ut ajunt, cum ab ipsa specialiter, tanquam a saluberrimo naturae *critico* motu AEgrotorum salutem plerumque derivari arbitraretur, quod aperte Posteris ibidem indicavit (135) *Quicumque ex hac febrili incursione* (inquit ille) *fati ope, vel Medici evasere, nulli excretioni, vel per sudorem, vel per urinam, vel alias vias, per quas natura Crises suas moliri solet, salutem acceptam referre poterant, sed solum peticularum suo loco, & tempore apparitioni, & earundem per totum Corpus expansioni, lentaeque evanescentiae, salutis beneficium debebant: quin iis, quibus Alvi fluxus supervenere, funestum fuit &c.* Quamobrem solertiore omni studio, diligentique examine usus tunc fuit oculatissimus hic Auctor, ut hujusce peculiaris excretionis (a qua unice salutem AEgris derivari quotidie animadverterat) modum, rationem, atque praecipuas quaslibet conditiones intime magis, accurateque perpenderet, atque de hoc Posteros edoctos satis faceret: quod quidem omni opera praestitit, dum in eadem dissertatione haec habuit (136) *Peticulae vero, utplurimum quarta die, & septima erumpebant, & ii, quibus primis diebus apparuere, omnes fere sublati sunt: primum autem in Collo, Dorso, & Pectore visendas se praebebant; observatumque est neminem evasisse, nisi tandem ad extremos Pedum ungues maculae illae se expandissent, in superioribus partibus paulatim evanescendo: Quibus autem Pectoris, & Dorsi fines non transilierunt peticulae, mortem obtigisse. Variae autem, ac diversi coloris erant &c. .... Aliae in profundo, & quas non nisi oculis transversa intuentibus liceret inspicere: quod genus peticularum fuit valde ominosum.*

CCLXXXI. Quidquid sit de hac observatione a solertissimo illo Auctore facta, de totali nempe, & perfecta illius febris solutione, media sola *petechiarum* apparitione, nec quidquam ab ullo alterius excretionis beneficio unquam pendente, (quod in dubium revocare nefas esse arbitrarer, cum hujusce Auctoris celeberrimi fidem denegare idem prorsus esset, ac Solis lucem meridie nitidius emicantis stulte respuere) Ego certe asserere absolute possum *petechialem* hanc cutis efflorescentiam in hac febri veluti *symptomaticam* semper, nec unquam veluti *criticam* a me tunc habitam fuisse. Et ut meam hac super re sententiam,

(135) *Ramaz. dissert. 3. in constit. n. 21.* (136) *Idem ibidem n. 19.*

tentiam, arrepta occasione, ingenue proferam; tantum abest, ut *maculas* hasce in proposita hac constitutione visas, velut boni ominis signum, seu tanquam congruum naturae conamen ad *malignantia* vulgo credita miasmata e Corpore commodius, citiusque eliminanda putaverim: ut ipsas magis, minusve lethales semper cognoverim, quo magis, minusve copiosae essent, obscurove magis, minusve colore perfusae; Unde tanquam veridica pejoris morbi conditionis, minusque fausti futuri exitus signacula, intueri ipsas solitus fui. Nec tantum in proposito a me casu, sed & in quacunque alia non absimilis indolis febri, fixum mihi, ratumque semper fuit, atque erit in posterum (donec non auctoritatibus tantum, sed observationum sufficienti lumine illustratus, oppositam sententiam rationabiliter amplecti cogar) *petechias* omnes, cujuscunque illae sint indolis, eo magis AEgrotis infensas evadere, quo magis ab ipsis meatus cutis occluduntur, minorque consuetis *insensibilis perspirationis* promovendis *excretionibus* aditus remanet; cum illae solummodo sint simplices *stagnationes* innumerae, & minimae sanguinis, aut lymphae, aut utriusque ab exilibus extremis *canaliculis* extra aream *circulationis* male deviantis; in quibus humor ille concretus partim comprimendo, partim alio modo quolibet occludendo *secretoriorum* illuc tendentium *porulorum* hiatus, cutis consuetam necessariam *excretionem* ex toto tollit, aut saltem magna ex parte cohibet.

CCLXXXII. Verum dum haec in medium profero, innumerabilem pene *clinicorum* clariorum Medentium turbam erectis superciliis, crispataque fronte mihi adversantem jam satis nosco, ipsosque omnis generis telis ab auctoritate partim, partim ab observationibus a primordiis Medicinae usque in hunc diem diligenter peractis, partim & a ratione ipsa quomodocunque mutuatis, contra me strenue pugnaturos esse, nec ignoro, nec recuso. Perspectum enim satis habeo, tanti semper habitam fuisse, tantique nunc etiam a quamplurimis haberi hanc *petechialem excretionem*, seu melius *apparitionem*, ut in ipsa, tanquam in sacra anchora, omnem faustae curationis spem, firmiusque fundamentum semper cognoverint, atque nunc etiam certo certius statuant. Quippe primarius sanioris methodi cardo ad *malignantes* hasce, seu *petechiales*, ut melius dicam, febres evincendas, atque funditus eradicandas, in eo unanimiter vertitur tantum, quod *Alexipharmacis* validioribus *deleteria* non tantum suppositа humorum qualitas evincatur, sed & *diaphoreticis*, aut *dissolventibus* quibuslibet, & *incisivis*, natura ad *petechialem excretionem*, ut ipsi dicunt, promovendam omnibus viribus excitetur. Quod si optatis jam tamdiu *maculis* cutis quaqua versus inspergatur, eo accurata magis Medico indicatur solertia, propter quam novis iterum validioribus praesidiis tum internis, tum externis utens, illarum *apparitionem* magis ultro promoveat: rigorose simul, atque scru-

scrupulose admodum cavendo, ne, aut repetitis nimis *Clysteribus*, aut *purgantibus* cujusvis generis remediis, multoque minus sanguinis emissione, aliove quovis adminiculo, humorum *regulares*, ut ipsi ajunt, motus ad *circumferentiam* laudabiliter tendentes, ab ipsa ad centrum pessime convertant, sicque *petechiarum* somniatam *retrocessionem* temere promoveant; unde ex VValdschmidt habemus, quod (137) *Apparentibus petechiis nihil amplius in primis viis moveri debet; ut hinc vel ipsa enemata eo tempore sint suspecta.*

CCLXXXIII. Summa haec sunt, atque inviolabilia pene, tanquam sacrosancta in hisce curandis febribus dogmata, ab antiquis omnibus Medicinae Proceribus proposita, & successive a Recentioribus etiam, plerisque caeca mente, fere per traducem, nobis communicata: quae quidem, & ego ipse, dum primis annis sub aliorum disciplina Medicinam facerem, venerabundo obsequio ambabus excipere ulnis, non recusabam. Postquam autem ponderoso nimis *auctoritatum* jugo aliquantulum excusso, per ampliſſima Medicinae spatia libere divagari coepi, abdita quaeque Morborum *phaenomena*, & causas quotidiana praxi rimando, aliorum rationes quaslibet, atque sententias aequa iteratarum observationum lance perpendens, oppositam prorsus de hac re opinionem amplecti coactus fui: maxime cum postea, & repetitis toties observationibus rationem ipsam optime congruere aperte cognovissem. Tunc autem magis hujuscemodi sententiae rationabiliter me adstrictum sensi, cum primo doctissimi Hecqueti eruditissima opera perlegi, atque praesertim elegantissimum novae Medicinae conspectum, in quo ipse abditiora naturae arcana quaeque ad Morborum causas, tutioremque eorundem curationem spectantia, acri judicio detegit. Ibidem satis solidis rationibus propositam hac super re controversiam peregregie dirimit. Placet autem hic pro hujusce disputationis complemento saniorem ejusdem Auctoris explicationem adamussim transcribere, (138) *Stases sunt* (dicit ipse) *adhuc, quas sub oculos ponunt exanthemata, petechiae, morbilli, variolae, & quotquot sunt purpurata notacula, quae terrori Medicis, AEgrotantibus vero exitio sunt, aut periculo. Periculi ratio venit a repentina illa sanguinis ecclampsi, qua subito correptus sanguis a se exit, suisque confestim exilit carceribus. Sugillationes enim, livores, & ecchymoses facile diceres, in quibus cernere liceret sanguinis suo a circuitu dejecti horrenda deliramenta, in eo formidabilia, quod nativis locis exiliendo sanguis, propriisque exeundo colliquis, in alienis sedibus, aut peregrinis tubulis transfuga degere cogatur, quos hostiles revera experietur, in quantum illi alienis moribus vivendum erit intra tramites indebitos incedendo, peregrinos subeundo ritus, factusque consuetudinibus subjectus novis.* Eandem confirmat opinionem praecitatus hic Auctor, dum *Petechias*

(137) *VValdschmidt Tom.* 1. *de febrib. malign. n.* 16.
(138) *Hecquet Nov. Med. Conspec. p.* 2. *cap. X.*

chias vocat (139) *Stagnatae, utraque circulationis orbitam, & ordinem dejectae partis sanguinis rubrae notaculum.* Id ipsum confirmat praeclarissimus Nicolaus Cirillus sic (140) *Imo ex sanguine eodem ad coagulationem saltem in vasis capillaribus tendente, oriuntur cutis stigmata, quandoque exanthematum, frequentius petechiarum forma conspicua.* Quod etiam statuit Villisius, dum de *Petechiis* haec protulit (141) *Cruoris coagulati portiones exiliores in cute defixae phaenomena haec minora constituunt.*

CCLXXXIV. Hanc eandem controversiam sapientissime diremit praeclarissimus Homobonus Piso concivis noster, atque in celeberrima Patavina Universitate Medicinae practicae Professor eruditissimus in elegantissimis Dissertationibus suis *de regimine magnorum auxiliorum*. In aureo hoc opere ad praxim medicam utilissimo, dum Medicinam a praeconceptis Veterum nonnullis opinionibus fere per traducem ad nos delatis liberare, solidioresque Praxeos doctrinas indicare utiliter satagit, inde aperte statuit, exanthemata haec (142) *nihil aliud esse, quam quiddam consequens ad fervorem malefici humoris; quemadmodum est color flavus, viridisque inficiens corpora passa morsum viperinum; ideoque quocunque tempore efferantur, esse symptomatica, & inutilia. Excretiones notabilis quantitatis in corruptione late fusa per sanguinem salutares esse possunt, non exiguae quantitatis, cujusmodi sunt puncta rubra, vel aliter colorata interstinguentia cuteri; quorum occasione nunquam observatum est, uti notat Petrus Forestus, secutam esse crisim. Hac animadversione constat supervacuos esse, & potius noxios plurium Medentium conatus ad promovendam expulsionem peticularum cucurbitulis scarificatis, aut siccis, quasi earum copiosiore expulsione fomes malignus cum levamine AEgroti non parum minuatur. Nunquam, cum mihi licuit libere mederi, consuetis remediis, cuti adhibitis earum exitum provocavi &c. cavi tamen, quae possent impedire, utpote quoque insensibilem perspiratum impedientia; semperque in bonis habui, maculas paucas, rubrasque apparere.*

CCLXXXV. Pergant nunc oppositae sententiae scrupulosi Fautores, atque in summo naturae laborioso conflictu, dum lethalibus magis stipata *symptomatibus* febris ejusmodi viget, majoreque in vitae discrimine AEgrotantes miserrime versantur, *horrenda haec sanguinis deliramenta*, ceu veridica proximae pacis nuncia ab ipsis temere habita, anxie attendant, laetabundi spectent, atque solicite admodum quibuscunque adminiculis magis magisque ultro promoveant. Falso hoc simulatae, & fallacissimae spei nitore, perterritos aliunde merito Adstantes, tunc levare curent, faustumque magis morbi exitum polliceantur, dum in ancipiti magis res inde vertitur. Et ut rem ab intrinseco magis prospectam faciam, non incongrua utens analogia,

(139) *Hecquet in append. de Peste.* (140) *Nicol. Cirill. in not. Ettmul. tom.* 3. (141) *Villis. de febr. malign. cap.* 13. (142) *Homobonus Piso de reg. magn. ux. Dissert.* 1.

analogia, maculas haſce *ecchymoſibus* illis comparare ſoleo, quae cutim aliquando plus, minuſve foedare videntur prope vulnus a *Phlebotomo* inflictum, ad ſanguinem detrahendū: maxime cum aut vena non in prominente ſua parte, ſed ad latera potius, aut in qualibet incongrua directione ſecta fuerit; aut poſt ſanguinis ſufficientem emiſſionem, non bene occluſa; ita ut utraque vulnerati vaſis latera non omnimode, & per directum ſibi mutuo bene coeant. In primo namque caſu, cum ſanguis pleno gurgite libere effluere non poſſit per lineam ſummitati prominenti inciſae venae quaſi *perpendicularem*, ex ea parte, ubi magis a *perpendiculari* illa ſanguinis profluentis directio recedit, atque inclinatur; tum per apertum foramen quomodocunque male exit, tum ex eadem parte in latus *integumenti* ſecti impingit, ibidemque inciſos adhuc hiantes *lymphaticos* tubulos raptim, atque per vim ſubit, ſicque in iiſdem poſtea reſidens, & concreſcens, tumores ſtatim varios progignit, habito reſpectu ad copiam, modumque ſanguinis illuc deviantis: quare & inſueto ibidem rubicundo colore, & poſtea livido cutis tingitur. Idem, paucis mutatis, intelligendum venit, dum incongruo modo vena occluditur poſt detractum ſanguinem. Tunc enim, coeuntibus partim *integumentorum* ſectorum labiis, cum extra proſilire ſanguis ex toto, & commode nequeat, modica ejus aliqua adhuc portio a venae vulnuſculo non rite occluſo ſecedit, quae majorem ad extra obicem a compreſſione forti factum inveniens, ad latera per hiantes in *integumentorum* labiis *lymphaticos* tubulos ſeſe inſinuat, atque ibidem ſiſtitur, & congelatur, rubicundum, aut ſubobſcurum ſic cuti impertiens colorem, aliave multiplici ratione varium.

CCLXXXVI. Idem, mutatis mutandis, pari modo evenit, dum quis cutim aliqua in parte fortiter contundat, conſtringatve, ſeu quomodocunque percutiat. Tunc enim eadem ratione comprimuntur ſanguinei minimi ſuppoſiti *canaliculi*: cumque, ob cōtentum ſanguineum cylindrum plus, minuſve ipſos opplentem, eorundem tunicae ſibi tunc mutuo adhaerere omnimode nequeant, ob dictam extrinſecus factam compreſſionem, ab extra rumpuntur, & ſanguis ipſe exprimitur, qui per interſtitia cutis ſeſe inſinuat, atque ibidem ſtagnat, coagulaturque, rubro tingens colore lympham cutis indigenam; unde rubicundae, ac poſtea obſcurae maculae in extima Corporis percuſſa ſuperficie majores, minoreſve ſuccedunt. Verum cum uno, eodemque tempore utplurimum *lymphatici* ipſi ductus rumpantur (eodem fere modo, quo fit, dum cutis comburitur) effunditur lympha ſimul cum ſanguine, eademque de cauſa, dempta communicatione canalium laceratorum, liberum ſubtrahitur affectae cuti idonei nutrimenti ſubſidium: unde cuticula ipſa paulo poſtea exſiccatur, ac quaſi, deficiente nutrimento, adinſtar vegetabilium moritur, & *ſquamullatim* inde

tra-

tractu temporis secedit.

CCLXXXVII. Haec omnia non absimilem macularum productionis modum, juxta allatum supra doctissimi Hecqueti assertum magis ultro confirmant; cum utplurimum, postquam ipsae evanuerunt, profligato morbo, tota cuticula, aut magna saltem ejus pars hinc inde a tota Corporis superficie, partitis vicibus, citius, tardiusve secedat; pro ut breviore, aut longiore temporis intervallo cutis exsiccatur. Eadem prorsus, meo judicio, est ratio macularum livescentium, quae undique in *Scorbuticorum* cute exsurgunt, cum tam istae, quam *petechiales* ab effuso quomodocunque, coagulatoque in interstitiis cutis sanguine fiant; hoc tantum habito discrimine, quod *scorbuticae* maculae tenuem quandam facile fluxilem, seu, ut cum plerisque loquar, *corrosivam* humorum conditionem supponant in quocunque *Scorbutico* satis perspectam, propter quam sanguis quaqua versus corpus pervadens, absque ulteriore momento ab aucta ipsius velocitate derivando (quod ad id etiam in hisce morbis non parum aliquando conferre arbitror) activa speciali tantum, & scindente vi sua canalium tunicas pungit, discindit, atque minimos praesertim eorundem ramulos lacerat, ubi minor maxime obex occurrit, aditum sibi sic parans, ut a consueto *circulationis* tramite deflectens, extra canales fluat, atque coaguletur. Quod si sanguineos tubulos nullo, aut debili admodum *integumentorum* fulcimento munitos inveniat, eorundem dirumptis tunicis, extra Corpus secedit; atque ob id *Haemorrhagiae Narium, Gingivarum, Uteri, Haemorroidum*, atque aliae hujuscemodi *scorbuticis* plerumque familiares eveniunt. Quod si in hisce casibus canalium *corrosiones*, aut lacerationes ex dictis causis factas nolimus supponere; ipsos tamen hinc praeter ordinem reseratos fuisse, inficiari nemo poterit. Nec tantum in externis, verum etiam in internis partibus minimi canales corroduntur, seu reserantur, ob eandem dictam causam. Quamobrem sanguis ab ipsis effluens, modo per vomitum, modo per *exscreatum*, modo per Alvum cum faecibus excernitur. Dum autem a discissis, aut quomodocunque reseratis canalibus prosiliens extrinsecus sanguis superpositorum *integumentorum* obicem superare nequeat, ut ultro extra progrediatur, in eorundem interstitiis, & fortasse etiam intra contiguorum *lymphaticorum* ductuum capacitates sistitur, congelatur, maculasque livescentes varii coloris, diversaeque configurationis, & magnitudinis producit; habita proportione tum copiae sanguinis a *circulationis* tramite aberrantis, tum & modi, quo ipse ab apertis canaliculis effluere antea potuit: Quod quidem in toto Corporis ambitu, juxta partium peculiares dispositiones, citius, aut tardius, plus, aut minus occurrit.

CCLXXXVIII. In *petechialibus* vero maculis, occasione febrium hujuscemodi, apparentibus (licet non absimilem sanguinis extra proprios

prios canales *ſtaſim*, tanquam immediatam genuinam cauſam ſupponam) ob aliam tamen potiorem rationem ipſum e vaſis prodire arbitror. Etenim cum *corroſiva* illa humorum ſupra poſita *diatheſis* non ſemper in *Petechialibus* hiſce febribus ſupponenda veniat: ad auctam ſanguinis velocitatem confugiendum omni jure eſt, propter quam majus ipſe, pari ratione, momentum nanciſcitur, tunicarum canalium ſuperando obici aptiſſimum; unde & variae conditionis maculae, non tantum in hiſce febribus, ſed etiam in tertianis ipſis, in *purpuratis*, ſeu *ſcarlatinis*, atque in aliis etiam, in ſumma ſanguinis aeſtuatione, vigente magis febri, ſuboriuntur. Huic ſi addamus, & humorum tenuitatem, fluxilitatemq; maximam (quam & in hujuſcemodi febribus ſpecialiter attendendam fuiſſe, ex dicendis infra ſatis patebit) non minoris momenti cauſa huic producendo *phaenomeno* idonea emerget. Duplicem ob hanc rationem quilibet ſatis primo etiam intuitu percipit, quomodo ſanguis canalium exiliores tunicas hinc inde dirumpat, aut ſaltem ipſarum meatus minimos ampliores reddat, ut ſibi aditum ad extra paret. Hujuſcemodi *petechiarum* explicationi, atque eorundem potiſſimae cauſae a me propoſitae, praeter allatas ſupra rationes a doctiſſimo Hecquet depromptas optime favere videntur obſervationes a praelaudato Homobono Piſone noſtro in ſupra citata Diſſertatione deſumptae, ex quibus ſatis conſtat maculas haſce a *malignante* ſomniata humorum qualitate nequaquam pendere; cum & in aliis febribus perquam facile occurrant, quod nemo ex Practicis inficiari unquam audebit. (143) *Vidi has maculas* (inquit ille) *in Viro quinquaginta circiter annorum, temperamenti ſanguinei, bilioſique poſt equitationem frequentem, correpto ſimplici tertiana. Vidi in Puella decem & octo annorum temperamenti ſanguinei, quae poſtquam choreis incaluit, incidit in tertianam duplicem continuam reſtinctam tamen intra quatuor, aut quinque dies, & abſque ullo maligni humoris indicio.* Ex utraque autem obſervatione hac facile eſt deducere praegreſſam ſanguinis nimiam *commotionem*, atque *diſſolutionem*, indeque *ſanguinis fervorem* ſubſecutum fuiſſe, quem pro potiore macularum cauſa ipſe agnoſcit, eundemq; congruis remediis temperandum eſſe, ibidem monet: dum caeteroquin alii falſis hac ſuper re praejudiciis innixi, *diſſolventia* omnis generis, atque *volatilia* tum interna, tum externa ſaepiſſime uſurpata laudant; ut ſomniatam ab ipſis *petechialem excretionem*, tanquam *criticam* magis magiſque promoveant.

CCLXXXIX. Quicunque ad haec ſedulo attenderit, percipiet facile, quantum a veritate aberrent ejuſmodi Medentes, atque quam manifeſte pejorem AEgrotis perniciem ſtruant, dum eorundem ſaluti oſficioſe nimis, atque operoſe incumbere videntur. Etenim *volatilia* haec *attenuantia*, atque *inciſiva* remedia, quibus ad id utuntur, eo magis ſuppoſitum

(143) *Homob. Piſo diſſert. ſupra citata.*

positum sanguinis fervorem excitant, promovent, & augent; quare idem propemodum hoc est, ac calcaria effraenato currenti Equo adjungere, ut ipse a motu cesset. Primariam ideo sic morbi causam fovent, vividioremq; atque magis activam reddunt; quare & tumultuarii sanguinis motus denuo suscitantur, pejoribus aliis efficiendis *symptomatibus* apti, atque maculis ipsis multiplicandis ultro, aliisque sanguinis gravioribus producendis *stasibus*. Etenim minimae hae sanguinis *stagnationes* totum extrinsecus corpus foedantes, eo majorem mihi incutere metum solebant in hujuscemodi febribus, quo tutius inde habere judicium poteram de internis non absimilibus, & magis funestis *stagnationibus* aliis in praecipuis visceribus omni jure pertimescendis. Tales enim *stases*, occasione istarum febrium, modo in Pectore, modo in imo Ventre, modo in Hepate fiunt, aut etiam in Cerebro, ejusdemque membranis: unde & *Abscessus* varii, alteriusve indolis tumores, *inflammationes*, aliaque hujusce indolis mala occurrunt, quae lethalem utplurimum morbo finem constituunt, aut alterius chronicae succrescentis AEgritudinis prima stamina firmant: quae omnia ab eadem proficiscuntur causa, propterquam & *petechiales* extrinsecus minimas *stagnationes* fieri, supra ostendimus: Quod quidem cum iis adamussim convenit, quae & Diemerbroeckium observasse, atque Vallesium, & Ballonium indicasse, ibidem testatur Ramazzinus ipse.

CCXC. Hisce de causis mirari nunquam desinam, quod Auctor iste caeteroquin perspicacissimus, atque in observationibus accuratissimus, a praeconcepta jam Antiquorum Medentium opinione de *petechiarum* origine, progressu, utilitateque adeo obcaecatus fuerit, ut absolute statuere non recusaverit, eas in allata ab ipso constitutione, tanquam *Criticas* habendas fuisse, dum ibidem ait: (144) *Hinc mihi visum est, considerandas non esse peticulas, ut simplex malignae febris signum, veluti communis fert opinio, nec a criticarum excretionum censu excludendas*. Id autem, praeter alias non contemnendas tamen rationes, eo fidentius asserere non dubitavit, quo magis a specioса ejusdem Diemerbroeckii observatione captus fuerat, quam sic ibidem refert: (145) *Curiosum autem est id, quod Diemerbroeckius refert, sibi in Cadavere ex hac febre extincto observatum; nimirum maculas hasce ab ipso perioстio initium ducere, & lata basi instar fumi lampadis recenter extinctae*. De quo fides sit penes Auctorem. Quod si AEgroti illi a praeclarissimo Ramazzino curati per nullam, ut ipse asserit, sensibilem humorum *excretionem* convaluerunt, non hinc merito *petechiarum* apparitioni victoria forsan tribuenda erat; sed potiore certe jure *insensibili perspirationi* affluentius factae in interstitiis cutis, ubi meatus excernentium porulorum a super incumbentibus *petechialibus stasibus* nil penitus occlusi erant, neque ullo modo compressi. Etenim, sicuti pro

(144) *Ramazzinus Dissert. 3. supra notata.* (145) *Idem ibidem.*

pro certo semper habui cum doctissimo Sanctorio, universum Corporis ambitum innumeris pene minimis meatibus a natura ditatum esse, ut per ipsos quaecunque, copia praesertim, aut qualitate noxia forent, datis temporibus, juxta *mechanicas* leges, sanitatis tempore magna ex parte excernerentur; sic & inficiari neminem posse arbitratus fui, pari semper ac in sanis, ita & in AEgris Corporibus cutis eosdem meatus tuto, praecipuoque adminiculo esse, ut per eosdem (caeteris maxime feriantibus ex toto *colatoriis*) necessarias *excretiones* moliri natura possit, sicque AEgroti, etsi lethalibus antea detenti morbis, quasi redivivi e tumulo, pristina iterum valetudine potiri valeant.

CCXCI. Praeter praecipua, atque consueta *symptomata* hujusce modi macularum apparitionem utplurimum comitantia, optime in sententia nostra explicari posse videntur colores diversi, quibus *petechiae* hae in diversis istarum febrium circumstantiis infectae cernuntur, propter quos plus, minusve infaustum praeseferre omen communiter creduntur. Data enim speciali sanguinis constitutione, juxta AEgrotorum peculiares temperies, facile est intellectu, cur sanguis ille a consueta *circulationis* semita aberrans, atque in interstitiis cutis residens, aut etiam in *lateralibus lymphaticis* arteriarum tubulis, aut utrobique, ibidemque concretus, eadem ratione vario colore cutim inficiat. Quod autem non abs re sit supponere, varios hosce sanguinis characteres, diversos in *petechialibus* cutis maculis colores producere, quilibet concedet, si satis noverit, pro diversa AEgrotorum individuali constitutione, detractum sanguinem modo plus, modo minus vividum, atque rutilantem esse, modo subobscurum, atque ad violaceum fere vergentem, aliquando etiam crocei coloris participem: quod in hac praesertim constitutione evenit. Praeterquam quod si quispiam animadvertat, quod maculae illae (quas vel a verberibus, vel a compressionibus, vel a contusionibus, vel ab alia quavis consimili extrinseca causa fieri, effuso inde, & stagnante sanguine, supra ostendimus) in principio vividiorem exhibent colorem, atque successive fuscum, & nigricantem fere, diuturna facta ibidem mora; primo vix intuitu noscet, cur id etiam in *malignantibus* hisce signaculis pari modo eveniat; absque quod opinione potius, quam ratione ducti, eo venenatam magis febris indolem nobis ipsis, Adstantibusq; objiciamus, quo magis lividum, obscurumque praeseferunt colorem. Eatenus, progrediente morbo, maculae illae, quae in principio rubicundae admodum erant, postea obscurae evadunt: quatenus, ob diuturniorem moram, sanguis extra consuetam semitam stagnans, ibidem, quasi vita carens, quia consueto privatus motu, successive magis, magisque concrescit, coagulaturque, atque in intima constitutione sua commutatus, ob eandem causam, novum pari ratione, atque magis obscurum colorem induit.

duit. Quod si cito subeat iterum consuetos canales sanguis iste, non tam fortis illico fieri potest concretio, obscuriori efficiendo colori idonea. Hinc videre est cur maculae, quo magis copiosae sunt, quo magis lividae, eo magis infaustum morbi praesagium afferant: quia major, atque magis copiosa fit sanguinis coagulatio, parem in internis quoque partibus factam, aut saltem *futuram stasim* omni jure indicans.

CCXCII. Propositam hanc de *petechiarum* genuina origine opinionem mihi ultro confirmabant ea omnia, quae non tantum morbum hunc comitari solebant, verum etiam tanquam pedisequa post febrim ipsam spectanda erant. Unde enim aliter, quam a sanguinis, & fortasse lymphae, aut utriusque internis *stasibus* quispiam melius deducat Aurium *bombos*, *tinnitus*, *obtusitatem* auditus, atq; surditatem ipsam; sicuti & varios *abscessus* aurium in fine morbi plerumque progenitos, atque alia hujuscemodi omnia, quae fere in omnibus hac febri correptis, longo etiam post febrim tempore animadvertere contigit? Non me latet sanguinem ipsum, concitato admodum in hisce febribus motu fluentem, quamvis intra consuetos canalium cancellos, majus inde nanciscì pari ratione momentum, quo majorem in canalium latera impetum faciat, eadem distendendo, concutiendo, validiusque premendo: unde, absque ulla, ne minima quidem *stasi* (si par in sanguineis minimis tubulis Aurem quaqua versus, atque Timpani praecipue membranam pervadentibus, sanguinis impulsus fortis concedatur) congrua *tinnitus*, aut cujuslibet Aurium morbosi strepitus ratio emanat. Attamen non ex hoc tantum aliquis unquam rationabiliter percipiet genuinam obtusi auditus, atque tam obstinatae surditatis rationem: nisi ultro procedens intelligat etiam, quod sanguis ipse citius, validiusque commotus in summo febris vigore, canales quoq; minimos quammaxime distendit, congrua habita ratione ad varias eorundem *resistentias*; ita ut hoc etiam in confiniis aurium pari modo eveniat, facta inde ab exilissimis istorum tubulorum scissuris sanguinis *effusione*, *stasi*, & *concretione*, eodem prorsus modo quo, & *petechias* in ambitu Corporis fieri, supra docuimus. Hinc membrana Timpani (quae tenuis antea, & moderate tensa erat, atque aeris subeundis, propagandisque ultro *undulationibus* idonea) repletis interstitiis densior fit, quare nonnisi validis *concussionibus* reniti valet; unde hujuscemodi AEgroti nonnisi vehementibus clamoribus excussi audiunt, & male etiam. Verum si major fuerit sanguinis copia extra *circulationis* viam ibidem aberrantis, & concrescentis, quam quae pro replendis tantummodo minimis interstitiis dictis sufficiat: majorem in molem sanguis ibidem congestus, & residens, *abscessus* efficit, quos modo intra, modo extra aures eveniisse occasione harum febrium saepissime observavimus.

CCXCIII. Non inficias tamen iverim, varias hasce Aurium affectiones, *bombos* nempe, & *tinnitus*,

&

& *surditates* quandoque a *lymphaticis* solum *stasibus* fieri; quod & occasione istarum febrium non raro mihi contigit videre, in illis maxime, quae & *lymphaticam* subolebant naturam, de quibus arrepta occasione hic etiam suo loco agemus. Tunc autem hoc aderat discrimen, quod in iis *suppuratio* neutiquam eveniret, quam a solius lymphae *stagnatione* fieri nunquam posse, quilibet novit. Etenim lympha dum stagnat in aliqua parte, aut in mucosum, ac fere *tophaceum* gluten, ut in *Arthriticis*, commutatur: aut denuo attenuata per poros cutis (si ad ipsos praepeditus non fuerit aditus) sensim & sine sensu avolat: aut contiguos *lymphaticos* ductus iterum subiens, in circulum denuo agitur: quo utroque modo per *resolutionem* id evenire vulgo dicitur, nulla unquam facta *suppuratione* vera.

CCXCIV. Hinc ex dictis non abs re erit pauca hic obiter adjungere, quae verisimilem magis rationem in propatulo ponant: qui fiat nempe, ut passim in hisce febribus *surditates*, aut etiam obtusus tantum auditus, tum & *bombi*, *tinnitus* in decursu morbi occurrentes, fausti praesagii loco habeantur. Certe hoc aenigma, quod in ore Clinicorum Medentium omnium tam frequenter sonat, a paucis satis intelligitur, atque adamussim explicatur. Hoc tamen minus arduum cuique videbitur, si rite antea intellexerit, *Tympani* membranam eo magis exquisito sensu ditatam esse, quo magis tensa congruo modo fuerit (quod & de nerveis quibuslibet sentientibus fibrillis pari modo verum est) propter quod, ob occurrentes extrinsecus aeris concussiones, variis modis percussa, citius, validiusve renititur, indeque magis facilis, atque acutus sensus redditur. Verum dum plus aequo laxa est (ob suppositam in ejusdem interstitiis lymphae, aut sanguinis, aut utriusque *stasim*) sicuti quibuslibet aeris pressionibus facile cedit, ita difficilius, tardiusque, congrua validiore elateris deficiente potentia, sui juris fit, ut pristinam amissam denuo acquirat positionem: Ex quo debili renisu idonea per nervos successiva *undulatio* tam cito, tam valide, pro ut opus est, derivari nequit. Hoc ex sola projectorum Corporum lege facile intelligitur. Illa enim, pro ut aut in tensa magis, magisque elastica, aut facile cedentia alia Corpora impingunt, eo citius, aut tardius, eo validius, aut debilius resiliunt, habita ratione tum impetus, quo primo projecta fuerunt, tum & *resistentiae*, & *elasticitatis* Corporum, in quae irruunt. Hinc si a molli, aut moderate laxa hujusce membranae constitutione, non incongruum est universalem solidorum omnium laxitatem (properante maxime ad exitum morbo) derivare, indeque laudabiliorem solidorum ad fluida respectum; illico patet, cur surditas in hisce febribus optimum ut plurimum sanitatis omen portenderit; nisi tamen in principio occurreret; quando intempestiva solidorum laxitas haec minus apta sic ipsa reddit, congruis peragendis *oscillationibus*, ad morbi causam satis, & valide evincendam, maxime necessariis.

CCXCV. De hoc tamen certior fieri potui, cum iteratis tunc observationibus attenderim, nullos penitus ex hisce AEgrotis (quibus mentis stupiditas, Corporis torpor, cum *surditate*, pulsuque molli, atque amplo, non tam frequenti, aut concitato; aliaque hujusmodi a speciali solidorum laxitate petenda evenerant) Mortis victimas evasisse. E contrario omnes fere (qui protractis nimium vigiliis, Corporis maxima agilitate praediti, una cum mentis alacritate nimia, parva, aut vix nulla *surditate*, vehementibus, diuque protractis deliriis, cum jactatione Corporis, clamoribus, & pulsu duro, contracto, atque vibrante admodum, detenti fuerant) Mortis ictum plerumque, & perquam cito subiere. Quamobrem rationalis hinc quilibet Medicus discere potest, quanti nam facienda sit solidorum doctrina, tam erudite, & specialiter a praestantissimo Hecquet in operibus suis explicata, tum ad instituendas tutius curationes, tum ad abditas magis morborum causas rimandas, simulque prognoses quaslibet certo certius proferendas. Qui sola humorum speculatione contenti, intima quaeque animalis OEconomiae penetralia absque ulla, aut vix modica solidorum consideratione audacter tentant, eo magis allucinantur, quo magis solidorum potentia fluidorum vim superat in Animali Corpore. Illam enim potius, quam istam primarium tum sanitatis, tum morborum fundamentum constituere, nemo unquam inficiabitur, praesertim si clarissimo eidem Hecquet fides adhibenda sit, dum statuit (146) solidorum vim, ad fluidorum potentiam esse ut 1000. ad 1.

CCXCVI. Humorum factas successive in hisce febribus *stases*, atque eorundem a communi circuitus semita *aberrationes* (a quibus unice veridicam occurrentium tunc *petechiarum* causam petendam merito esse supra satis ostendimus) indicabant ultro (praeter jam recensitos Faciei, & Manuum, Brachiorumque oedematosos tumores in summo morbi conflictu saepissime observatos) non absimiles alii Pedum tumores, atque universales etiam *cachectici* habitus, quibus profligata jam febri, AEgroti fere omnes detinebantur. Hasce tamen *morbosas* affectiones post hasce febres succedentes, non a fluidorum tantum vitiosa *diathesi*, verum etiam a solidorum mala praecipue constitutione, seu laxitate nimia occasione praegressi morbi facta, tunc subortas fuisse quilibet noscet. Etenim nemo ignorat, quod, dum, vigente febri, in tumultuarios aestus cietur maxime sanguis (qui ideo eadem ratione canalium latera quaqua versus validius premit, & urget) fibrillae omnes vasa contexentes summopere distrahuntur undique, ut simul rarefacto plus aequo sanguini magis amplum necessarium spatium concedant. Hinc factum fuit, quod post febrilem luctam fibrillae illae pari ratione laxae admodum evaserint, ideoque minus aptae ad solicitandos rite fluidorum

(146) *Hecquet de purgand. Med. cap. X.*

dorum motus: congrua nempe inde deperdita *elasticitatis* nativa potentia. Deficiente hac solidorum primaria vi, aut inerti saltem ipsa hinc maxime reddita; quis non videt, qua plerumque ratione sanguis lento ideo magis motu postea fluere coeperit, atque maxime in extremitatibus canalium a Corde magis dissitis, ubi, caeteris paribus, ipsius velocitas decrescit in ratione reciproca distantiarum a Corde? Hinc feriante non parum sanguine a concitatiore nativo suo motu in extremitatibus praecipue Corporis, atque fere dixerim, in iisdem residente; serosa ibidem ipsius portio, utpote tenuvior, magisque permeabilis, per canalium laterales poros a tota massa successive hinc inde secessit, ibidemque extra *aream circulationis* stagnans, atque concrescens, *oedematosos* paulatim tumores dictos progenuit. Quod autem post habitas solidorum fortes contractiones diu nimis, validiusque protractas, eorundem nimia plerumque laxitas, seu ad oscillandum debilis potentia, eadem ratione contingat; ex eo facile deduci etiam potest, quod quilibet in se ipso passim experitur; dum, post violentas, atque diuturniores Corporis exercitationes, virium universalem dejectionem, simulque musculorum omnium enervatam potentiam persentit. Neque aliter tunc pristino potitur robore, nisi, congrua accedente quiete, solidorum universa compages satis refici queat. Id postea fit congruo idonei nutrimenti adminiculo, cujus nutritivae minimae molecula e melius per quietem apponuntur, iisdemque magis adhaerent; quae ideo, minimis sic repletis interstitiis, pristinam acquirunt *elasticitatem*, iterum contrahuntur, sicque deperditum adipiscuntur paulatim tonum, ut denuo validius, sicut antea, oscillare possint. Praeterea, quod in summo febris tumultu (maxime cum vehementius aestuando sanguis, in concitatiores, magisq; tumultuarios cogitur motus occasione graviorum *symptomatum*) eadem ratione magis, magisque solidorum minimae fibrillae, nerveae praesertim, contrahantur, & rigescant, indeque, soluta morbosa lucta, laxiores, quam antea, plerumque evadant: id satis superque testatur maximum robur, quo praediti videntur praeter ordinem AEgroti omnes, dum, vigente acuta febri, delirio saevius detinentur, aut vehementibus laborant *convulsionibus*, aliisque hujusce indolis *symptomatibus*; quae omnia postmodum, remittente morbo, maximus virium lapsus, cum universali lassitudine Corporis subsequitur, nec raro etiam defatigatarum magis partium *Paralysis* non facile superanda. Haec etiam, mutatis mutandis, evenire passim observantur in *hystericis* Mulierum convulsivis affectionibus, validius, & diutius protractis.

CCXCVII. Attamen, licet ex dictis satis constet, hujuscemodi solidorum laxitatem, seu ad oscillandum debiliorem potentiam, variis tunc hisce lymphae *stasibus*, atque concretionibus perficiendis contulisse: Non negaverim quoque, & specialem sanguineae totius massae pra-

vam *diathesim*, a praegressa febrili valida lucta derivatam, hisce simul ansam praebuisse. Etenim occasione acutarum febrium non parum totius sanguinis compages pervertitur, & quidem vario modo, servata nempe ratione diuturnitatis morbi, ejusdemque vehementiae. Namque, dum concitato magis motu tunc sanguis canales omnes pervadit, a solidis ipsis validius, & frequentius oscillantibus praeter modum undique pressus, atque verberatus, ejusdem primo componentes moleculae ex mutuo forti attritu maxime dividuntur; sicque mutatis, eadem ratione, tum primis molibus, tum figuris, tota massa, praesertim quo ad consistentiam, tenuvior evadit; utpote majore numero minimarum particularum, laevigatam magis superficiem obtinentium, quam antea constans. Verum hinc eodem modo secernendorum humorum materies crescit; cum plurimae ex illis particulis, quae antea tum ob molem, tum ob configurationem per *secretoria* quaedam Cribra trajici nequaquam poterant, taliter mutatae eadem facilius subeant. Quare hinc aperte patet, quod & in eadem propemodum ratione universale secretionis negotium excrescere necessario debeat: ad quod ultro specialiter confert, & ipsius sanguinis celerior motus, atque ab ipso pendens majus momentum, quo ideo ejusdem jam divisae particulae in *secretorios* porulos impetum faciunt. Adaucto sic undecunque multiplici ratione secretionis officio, deperditisq; ideo majore in copia tenuvioribus, magisque laevigatis sanguinis particulis, quae remanent crassiores, magisque asperae, crassam magis, magisque glutinosam, eadem ratione, massam sanguinis efficiunt, unde peculiaris illa prava ejusdem *diathesis* emergit, quae remittentibus gravioribus morbis contingere solet. Ab hac eadem mala constitutione non abs re est, & *oedematosos* tumores dictos deducere. Cuique enim satis notum est, fluida quaeque, caeteris paribus, ab eadem motrice data potentia valido magis, minusve impetu moveri posse, prout crassa, glutinosave minus, aut magis sunt; utpote quae sic recepto impetui varia ratione resistunt. Hinc aperte patet, quam tardo, lentoque motu sanguis fluere, recedente febri, necessario debuerit, cum ex praegressis tenax admodum, & crassus evasisset: quare serum utpote tenuvius ab ipso variis in locis secedens, & stagnans *oedematosos* tumores dictos progignere potuit: quorum ideo ratio *primario* a solidorum laxitate, *secundario* a fluidorum vitio ex dictis, simulque ab utrisque petenda jure, ac merito tunc fuit.

CCXCVIII. Praeter haec, quae maximi certe momenti esse mihi videntur ad *oedematosos* hosce tumores melius explicandos: duas hic ultro mihi placet observationes adjungere eidem proposito perquam faventes, quae in *epidemica* speciali hac constitutione tunc obviae semper fuerunt. Siquidem, eliminata hac febri, facilius, citiusque *stases* hasce in extremitatibus novimus evenire Plebeis omnibus, tum & Militibus maxime, jam ante febrim assiduis Belli labo-

laboribus diu, noctuque defatigatis, atque copiosis tunc aquae potibus, simulque Oleribus, aliisque pessimae nutritionis esculentis ad satietatem usque saturatis: quod saepe saepius in Castrensi Regali Nosocomio Pedemontano Cremonae tunc existente diligenter observavi. Praeter haec iis frequentius Pedes, declinante morbo, intumescebant, quibus magis copiose, vigente febri, sanguis eductus fuerat, aut copiosae, diuque protractae *diarrhoeae*, aut narium *haemorrhagiae* evenerant, aut *dysenteria* ipsa, praesertim ob praeposterum purgantium validiorum usum: quam eandem ob causam *gangraenosae* etiam lethales *ftases* in extremitatibus, atque apice praecipue nasi quampluries evenere, de quibus infra sermo habebitur.

CCIC. Si quis autem hic peteret, qui fieret, quod post eductum majore in copia sanguinem *oedematosi* ejusmodi tumores facilius, & majores fierent; non arduum hoc erit explicatu. Tota enim sanguinis moles plus aequo hoc modo imminuta, minus eadem ratione spatium in canalibus occupans, eorundem tunicas minus inde, minoreque cum impetu distendit. Hinc cum ratio vis renisus solidorum in fluida proportionalis plerumque sit impellentium fluidorum potentiae, quae & sanguinis necessario molis universae canales adimplentis, caeteris paribus, rationem sequitur: inde fit, quod imminutas sic (ob praegressas ipsius immoderatas evacuationes, aut alias quaslibet) fluentis sanguinis vires, minor pari ratione solidorum renisus vis subsecuta fuerit, minorque proinde fluidorum ad motum solicitatio, facilior stagnatio, ac demum serosae substantiae a reliqua sanguinis fibrosa portione citior, atque copiosa magis separatio. Idem, mutatis mutandis, dicendum venit de *oedematosis* tumoribus post *diarrhoeas* diutius protractas genitis. Siquidem biliosa, seroſaque maxime portione sic spoliatus sanguis, crassior fit, & glutinosus valde, magisque proinde ad *stagnationem* proclivis. Bilis enim praesertim, ex nativa constitutione sua, ad id specialiter comparata esse videtur, ut (praeter solventem vim suam maxime necessariam, ad solicitandas *Intestinorum excretiones*) activa, atque scindente peculiari sua potentia sanguinem dissolvat, ejusdemque congruam semper fluiditatem conservet; propter quod non incongruam arbitror quorundam opinionem, neque a ratione prorsus alienam, qui putant Bilem ab Hepate separatam, proprium postea *circulatorium* motum adimplere: dum per *cholidochon* ductum ad *Intestinum Duodenum* delata, partim cum faecibus extra Corpus eliminatur; partim *meseraicas* subiens venas, denuo ad sanguinem devehitur, ut cum ipso juncta iterum in Hepate secernatur: pro ut refert doctissimus Joseph del Papa in eruditissimo opusculo suo de humoribus (147) Certe si talis bilis jam a tota sanguinea massa separatae in sanguinem iterum sic habetur refluxus, eodem modo ob ipsius mixtionem

(147) *Joseph del Papa exercit. de Humor. cap.* 8.

nem cum sanguine, ipsum sic dissolvi, atque attenuari, magisque actuosum fieri putarem, quo & a *Testiculis* separatum semen in sanguinem postea refluens, volatiliorem illum reddit, magisque activum, solidaque ipsa elastica magis facit: ad differentiam *Eunuchorum*, qui deficiente hoc tam volatilis humoris subsidio, laxi semper sunt, obesi, & debiles, ac fere cachectici, atque in actionibus omnibus suis *effoeminatum*, quasi dixerim, animum, minusque robustum Corpus semper habent.

CCC. Hinc sedulo semper cavere Medici discant, tum a copiosis nimis sanguinis emissionibus, tum a vehementibus, & saepius repetitis *purgantibus*, non tantum in hisce febribus, verum etiam in aliis praecipue morbis, qui facilius ad *cachexiam* perducunt: cujusmodi sunt primariae Pectoris AEgritudines, atque *naturalium viscerum obstructiones* quaelibet Hyppocondriacis familiares. Discant hinc ultro Tyrones Medici hujusce utriusque evacuationis mensuram, non eandem semper servandam esse, sed in omnibus quidem variam; habito nempe congruo respectu ad peccantis peculiaris humoris naturam, ad morbi ipsius indolem, atque ferociam, tum & ad arteriae exploratae diametrum, quamproxime sanguinis specialem copiam in quocunque AEgroto indicantem, tum ad praegressum victus regimen, nec non ad antehabitas *evacuationes* quaslibet, ex quibus facile *stagnantium* in primis, ut ajunt, viis *cruditatum* suspicio habetur. Frustranea tamen penitus esse videntur hujuscemodi monita, praesertim de *purgantium* validiorum temperantia; cum nostro hoc aevo maxime ab hisce sordibus expurgata, magna ex parte Medicina fuerit, atque saniores quilibet Medentes noscant, idem penitus esse in *inflammatoriis* quibuscunque morbis a solidorum specialibus vitiis prodeuntibus, *Catharticis* praecipue uti remediis, eorundemque ope *morbificae* causae solutionem exquirere; ac e pumice aquam stulte elicere. Solidissima haec, atque maxime commendabilis doctrina jam in toto Medico Orbe principatum obtinet, ejusdemque saniora fundamenta, praeter caeteros, perspicacissimus Hecquet, summum totius Medicinae lumen nuperrime promulgavit in Gallia. Tamque soliciti in Italia praesertim videntur Medentes plurimi, de speciali hoc Medicinae canone scrupulose servando; ut nil aliud tum differendo, tum consultando magis inculcatum quotidie sit, quam rigorosa a *purgantibus* temperantia, quam eo magis semper commendandam esse arbitror, quo minus severa, minusque ampla fuerint ejusdem praecepta, utpote peculiaribus quamplurimis documentis, atque cautionibus temperanda: prout infra ultro etiam in hujusce febris curatione notũ fiet.

Ea autem omnia, quae supra in enarratae Febris *Petechialis* historia, eo quo potuimus modo, clare, breviterque a nobis proposita sunt, omnimode fere cum illis consentiunt, quae hac eadem occasione accuratissime observavit, literisque humanissimis mihi communicavit eruditiss. Vir

Au-

Auguſt. Florentius Gallaratus mei amiciſſimus, in Regia Ticinenſi Univerſitate Medicinae primarius Profeſſor. Obſervavit enim clariſſimus iſte Vir, quod in pleriſque AEgrotis, qui hac febri detinebantur, eaque gravius laborarent, manifeſte ſemper *ſtaſes* fiebant variae vel in ſupremo, ut ajunt, ventre, vel in medio, ut plurimum in infimo. Quae in Pectore conſiſtebant (quarum ego quoque ſuo loco peculiares addam obſervationes a me factas) per *anacatharſim* ſolvebantur, *ſemiputridis* prodeuntibus aliquando ſputis. Haſce ego a biliofis aliis maxime ſemper differre exiſtimavi, utpote *lymphaticae* indolis participes; eaſque rarius eveniſſe novi, atque praeſertim Hyemis tempore. Tunc autem, & frequens, & moleſta admodum tuſſis aderat, cum reſpiratione magis difficili, aliaque hujuſmodi *ſymptomata* vigebant, quae vere Pectoris varios morbos comitari paſſim ſolent. Pari ratione, ſi ſpecialiter ſupremum obſidebant Ventrem, habito reſpectu ad diverſas occurrentes *ſtaſes*, aut veternoſi per plures dies reddebantur AEgroti, aut phrenitici, aut convulſi: quae diſtincte *ſymptomata* lethalia magis ipſe quoque novit, maxime cum diutius permanerent, aut crudelius ſaevirent. Sæpius tamen contumaces *timpanicos* totius Abdominis tumores, nec raro cum *Icteritia* evenire obſervavit; Quando nempe in imo ventre quomodocunque diſtincte febris cauſa vigebat: quod ego plerumque contigiſſe animadverti, tot aliis ſpecialiter comitantibus *ſymptomatibus*; de quibus ſupra ſatis egimus. Hac de re tunc ſemper biliofis variae indolis Alvi dejectionibus febres haſce tutius, & citius ſolvi, ipſe quoque adnotavit, prodeuntibus perſaepe vermibus. Vidit ultro, quod utplurimum, abſque ulla apparente Renum, aut Veſicae laeſione urinae ita parcae redderentur, ut quamplurimi ex hiſce AEgrotis tota die vix octo tantum urinae uncias excernerent, etiamſi copioſe ſemper biberent; idque modo ineunte febri, ac praeſertim in augmento morbi per plures dies eveniſſe novit, peſſimum ſemper praeſagium proferendo; utpote quod internas ſemper, graveſque *metaſtaſes*, aut proxime futuras, aut inchoatas, aut jam factas indicaret. Quod ad hanc obſervationem ſpectat a praeclariſſimo hoc Viro tunc habitam, certo aſſerere poſſum, quod ex innumeris pene, quos tunc temporis Cremonae curandos AEgrotos habui *petechiali* hac febri detentos, paucos admodum tam parce urinas excreviſſe noverim. Quod ſi aliquando urina in aliquibus ita ſupprimebatur, id tunc ſolummodo evenire conſuevit, cum *cardialgicae* Ventriculi graviores ſaevirent paſſiones, cum *Abdomen* undecunque, & maxime intumeſceret, cum doloribus, & torminibus, ſingultu, atque praecipue cum manifeſta imminentis ibidem inflammationis ſuſpicione. Neque tunc quicquam proderant copioſae potiones ad ſuppreſſas magna ex parte urinas ciendas, aut validiora quaevis diuretica remedia. Utilia tamen ad id admodum expertus ſemper

per

per fui *emollientia* fomenta saepissime, ac fere continuo *Abdomini*, versus Pubem maxime, applicata. Ipsorum enim ope (nisi tamen confirmata jam inflammatio esset) paulo postea copiose fluebant urinae: quod rationi ipsi tunc consonum erat. Siquidem fomenta haec *Abdomen* undique extrinsecus laxando, internas quoque lenire partes summopere poterant, atque fibrarum omnium crispaturas tollere, propter quas tum Renum *excretorii* poruli strictiores, quam par erat, obpraedictas causas, evaserant; tum & ipsa Vesica fere per *spasmodiam* coarctata maxime fuerat. Praeterquamquod, si verum est, quod *Abdominis* musculorum vis non parum confert tum ad Alvi, tum ad Vesicae excretiones obtinendas; dum ipsorum fibrae ex dictis contractae ita erant, tale tunc deerat adminiculum ad expellendas urinas necessarium, quod ideo fomenta emollientia restituere facile poterant. Nec tantum parcas ita urinas in hujusmodi AEgrotis aliquando observavimus, verum etiam perfectam quandoque *Ischuriam*, *Stranguriam*, & *Dysuriam*. Attamen gravia haec Vesicae *symptomata* nunquam profecto febricitantibus hisce a me curatis eveniisse novi, quamvis innumeros pene tunc habuerim, cum praeter Cives nostros, praeter Nosocomium majus nostrum AEgrotis hisce omnimode repletum, maximum quotidie numerum Militum in Nosocomio generali Pedemontanorum, Cremonae tunc existente, inviserem, eademque ubicunque *petechialis* febris grassaretur. Quod si AEgroti isti a me curati ab hisce *symptomatibus* immunes penitus, & semper fuerunt, dum alii quamplurimi alia methodo tractati, iisdem graviter vexabantur; id nulli alii rationi tribuendum melius esse putabam, quam servatae a me semper temperantiae a *Vesicantium* usu. Satis enim cuique constat, quam facile, quam crudeliter fere semper vesicam afficiant *cantharidum arsenicales* particulae: quod eo magis ex dicendis infra patebit. Idcirco alii Medici in hac *constitutione petechialis* dictae febris *vesicantibus* indulgentes, diuturno magis certe tempore, majoreque solicitudine uti debebant, ut inde ortae *Ischuriae* prospicerent, quam ut febrim ipsam omnimode evincerent. Neque fausto hinc semper res ipsis omine aeque cessit. Nonnullos enim tunc vidimus, devicto jam ex toto primario morbo, *petechiali* nempe febri perfecte soluta, aut ob superadditam *Ischuriam*, indeque subsecutam inflammationem, miserrime occubuisse: aut ob genitum ulcus in parte, ubi *vesicantia* constiterant, diutissime, graviterque laborasse: quae omnia praesertim in Nosocomiis, & saepius, & facilius eveniisse observavimus. Quo ad exitum enarratae febris spectat, praelaudatus quoque Gallaratus semper cognovit, occurrentes *Petechias* eo magis infaustum protulisse omen, quo magis livido, cinereove inficerentur colore. Id quoque adnotatu maxime dignum fuisse in hujusce febris curatione ipse existimavit, quod, quum in habitis

habitis alias similibus constitutionibus sanguinis emissio non tantum inutilis, verum etiam nocua comperta fuisset; tunc omnem, praecipuamque curationis paginam adimpleret, maxime si pluries etiam, juxta AEgrotorum peculiares constitutiones, congruo tempore celebrata foret. Siquidem natura ipsa id plerumque provide Medicis indicabat; dum copiosa Narium *Haemorrhagia*, quandoque etiam usque ad uncias centum prodeunte sanguine, morbum tuto, citoque solvere saepe consueverat. Attamen sanguinis iste Narium fluxus facilius, & copiosius AEgrotis illis evenit, quibus aut nunquam secta tunc fuerat vena, aut parce nimis sanguis prodierat. Ego quoque maximam emissionis sanguinis necessitatem, utilitatemque in hisce febribus semper cognovi; quod servata a me subsequens methodus fusius ostendet. Hoc unum hic dicam, quod, quamvis praesidium hoc opportunum maxime tunc existimaverim, semper tamen & modum, & tempus, & rationem secandi venam attente servaverim. Irrationales enim Medicos illos arbitrabar, qui eo plerumque frequentius *Phlebotomum* tunc accersiri jubebant, quo certius putabant, in vehementibus hisce febribus, eadem prorsus ratione morbi ferociam sedari, qua AEgrotorum vires, iteratae, copiosaeque sanguinis emissionis ope, enervantur, ac pene destruuntur. Inconsultam autem hanc curandi methodum quilibet certe respuet, si rationem potius, quam aliorum exempla sequi amet. Unus enim pro cunctis cuique sufficiat doctissimus Freind (*) sic loquens. *Acri saepius judicio opus esse fateor, quando in febribus acutis sanguinem educere oportet, quando secus: habet enim ea res multas cautiones. Hoc unum videtur perpetuum venae sectionis indicium, si ad caeteras, quae modo descriptae sunt, notas accesserit pulsuum robur. Et venam quidem in Acutis circa initia maxime secari praestat, cum vires adhuc integrae sint: nam alias saepe, aut inclinante jam morbo nihil proficit, aut inveterascente mortem maturat.*

SECTIO

(*) *Freind. in Com. 2. de Febribus.*

SECTIO TERTIA

CAPUT SECUNDUM.

Hujuſce Febris cauſa, & curatio, praeſertim de ſanguinis miſſionis, & purgationis ratione, atque uſu Veſicantium in hujuſcemodi febribus &c.

CCCI. eneralis ejuſmodi fuit talis febris propria indoles, quã plerumq; primis menſibus, quibus illa graſſari primo coepit, obſervare ſpecialiter potuimus. Tot aliae tamen adjungendae erunt differentiae peculiares, quae juxta affectorum corporum conſtitutiones varias, diverſaſque aeris occurrentes viciſſitudines, in poſterum rimandae fuerunt, quae quidem, etſi ab eadem primaria generali emanantes cauſa, ſpecialem tamen Medici animadverſionem expoſcere jure, ac merito videbantur, maxime cum perſaepe graviſſima, atque ſingularia afferrent *ſymptomata*, quae totum, atque praecipuum curationis momentum ſibi aſciſcere conſueverunt. Antequam autem peculiares hoſce iſtius febris characteres, iiſdemque magis congrua adhibita remedia in medium proferam: pro majore aſſumpti mei dilucidatione ſatius arbitratus ſum, generalem a me ſervatam in hiſce febribus methodum (quam quidem, utpote ſimpliciorem, tutiorem, minuſque AEgrotis incommodam, nec non fauſtis fere ſemper eventibus confirmatam, amplexus fui) paucis, fideliterque adaperire.

CCCII. Aſt cum non *Empirico* more ductus (quod quidem, utpote Medico inconveniens penitus, ſimulque AEgrotis nocuum, effugere ſemper conſuevi, atque cum clarioribus omnibus Medicinae Proceribus ſemper condemnabo) ſed rationali quidem perficere tunc ſemper curationes ſategerim; cauſam nempe morbi, tum *procatharticam*, ut ajunt, tum *internam*, atque *immediatam* ſaniore ſcrutinio eruens; indeque tutioribus, magiſque genuinae ipſius morbi naturae analogis *indicationibus* deductis, magis efficacia poſtmodum remedia ſeligens, vi, cauſaeque morbi tutius, citiuſque evincendae magis conferentia: Operae pretium me facturum, pro certo habui, ſi priuſquam ſervatam tunc

a me

a me curationis normam ostendam, ea omnia prius exhibeam ratiocinia, quibus tum morbi, tum adnexorum ipsi *symptomatum* quorumcunque peculiares me attigisse causas existimo, ipsiusque methodi fundamentum me rationabiliter firmasse.

CCCIII. Dum Febri huic teterrimum *malignitatis* nomen mihi placuit adjungere, non venenatum, fere dixerim, ejusdem principium indicare in animo habui: Febrim illam videlicet, quae, ut Dolaeus ait (148) *blanditur, & fallit instar Canum, qui minus latrant, acrius mordent*, atque brevissimo temporis intervallo motum suum luctuose adimplens, AEgrotos citissime jugulat. Febrim hanc *malignam* appellare consuevi, ut Medicorum, atque AEgrotorum me sermoni vulgari adaptarem, illam intelligens (149) *quae variis, gravissimisque stipatur symptomatibus, ruitque in deterius*. Fixum enim mihi, ratumque est, quod plerumque febres illae (150) *quae nobis videntur malignae, a viscerum phlegmone, aut erysipelate fiunt, idest a causa evidente, & manifesta*: quod verum esse, semper arbitror, sive in cavitate Pectoris, sive Abdominis, sive in Capite primario sedem obtineant, aut a quovis stagnante specialiter humore proficiscantur; *lymphatico* nempe, *sanguineo*, biliosо, aut alio quolibet ab universa sanguinis massa secedente, atque extra *circulationis* aream quomodolibet deviante.

CCCIV. Hinc satius *malignantis* naturae febrim ejusmodi dixerim, *petechialem*, atque *epidemicam*, in Abdomine praesertim fixam habentem causam, quae juxta consuetum accessionis modum, *symptomatumque* peculiarium comitatum, reduci merito posse videbatur ad illas omnes, quas idem indicavit expertissimus Baglivius: ad *Tritaeophyam* nempe, *Hemitritaeum*, *Triphodem*, *Assodem*, *Elodem*, *Lypiriam*, & *Epialam*: licet neutram ex hisce ipsam omnimode referre, quilibet ex allata supra historica hujusce febris descriptione primo intuitu noscere satis possit. Omnibus itaque perspectis, quae hujusce febris propria fuere, *symptomattibus*, attentoque simul progrediendi ordine, ad *malignantium* indolem referendam illam esse, nemo negabit; dum juxta divini Senis mentem (151) *Rigores, qui ad rigorem tertianae accedunt, siquidem in medio exacerbantur, febri quidem nullum ordinem retinente, admodum maligni sunt*: quare alibi ex eodem Praeceptore didicimus, quod (152) *Quae tertianae modum febres referunt, & anxiae sunt, malignae*.

CCCV. Cum primum febris haec circa initium mensis Martii anni 1734. grassari coepit, saevissimam undecunque tyrannidem suam exercens, satius cunctando, quam temere agendo muneri Medico satisfieri a me posse in earundem curatione arbitratus certo fui, juxta solertissimi Sydenhamii monitum aperte

(148) *Dolaeus Cap. 5. de Febre maligna.*
(149) *Bagliv. de Febr. malig., & Mesenteric.* (150) *Idem ibidem.*
(151) *Hippoc. in Coac. lib. 1. n. 26.* (152) *Idem ibidem n. 34.*

te docentis: expedire (153) *Quando novae febres grassari incipiunt, cunctari paulisper, & ad magna praesertim remedia non nisi suspenso pede, ac tardius procedere, diligenter interim illarum genium, atque morem observare; quibus itidem praesidiorum generibus AEgri juventur, vel laedantur, ut quamprimum, his repudiatis, illis utamur.* Semper enim in morborum quorumlibet curationibus, ac praecipue sub initium *epidemicae* hujusce *constitutionis*, non tam facile, quin immo summopere arduum id esse putavi; genuinam nempe ipsius indolem, atque *individualem* conditionem statuere, ut verisimilis inde ipsius causa, atque curandi tutius principium emergeret. Haec namque non ratiociniis solum, non specialibus, aut ingeniosis quibusvis commentis assequi unquam potest Medicus; sed observationibus maxime, atque tutioribus a natura ipsa mutuatis fundamentis. Apposite enim admodum eruditissimus docet Hecquetus, quod in hisce tenebris (154) *Naturae spectator factus Medicus otiando agit, de illa operante tutus, quae illius causa, & nomine agit indesinenter, nec infructuose. Illius enim patientiae fructus est resciviſse modum, quo ferus ille cicuratur, vincitur tandem Morbus, modo hac, illa modo vacuandi ratione, non infrequenter evacuatione sensibili nulla.* Sanioribus hujusce modi documentis innixus, posthabitis quibuslibet praejudiciis, sive ab auctoritate, sive a Theoricis speculationibus mutuatis, liber ōnimode factus, febris hujusce genium investigare sedulo aggressus primo fui, motus ipsius omnes, *symptomata* quaeque, variasque mutationes pro varietate affectorum Corporum passim occurrentes (quae omnia pro ingeniolo meo, meliore, quo licuit, modo, in allata febris historia enucleare supra curavi) perscrutando: simulque peculiares attendendo evacuationes, quibus haec specialiter potius, quam alia febris solvi plerumque visa est.

CCCVI. Dum ad haec animum rite intenderem, tum in Nosocomiis, tum in Urbe frequenter AEgrotos hosce invisens: vulgaris subito illa inter Medicos quaestio prodiit: an febris scilicet haec a principio *coagulante* vere penderet, an potius *dissolvente*. Utrinq; tunc de hoc variae fuerunt sententiae. Alii enim vehementes febriles aestus attendendo, robustiora Corpora vividiore juventutis flore gaudentia, atque spirituosis eduliis, & potibus maxime assueta, nec non biliosa magis, volatilique sanguinis compage caeteroquin praedita, quae facilius, quae gravius, quam alia, saevi hujusce morbi tyrannidem pati solita erant: variaque simul alia spectantes *symptomata* hujusce febris familiaria; recte inde deduci posse arbitrabantur ipsam a *dissolutione* maxima sanguinis unice, & primario pendere. Plerique tamen oppositam tueri sententiam non dubitabant, certo putantes, genuinam tum ejusdem febris, tum adnexorum ipsi *symptomatum* originem

(153) *Sydenh. de morb. epidem. Cap. 2.*
(154) *Hecquetus in monit. ad append. de Peste.*

originem non aliunde melius, quam a *coagulante*, atque *incrassante* vi in sanguine dominante derivandam esse. Id enim testari satis videbantur Capitis gravedines, & dolores, mentis stupores, virium prostrationes praeviae, cum universali Corporis torpore, ad somnum nimia proclivitas, auditus obtusus, eidemque succedens fere semper surditas, cum *tinnitu*, & *sibilo*, *petechiales stases*, *oedematosi* partium extremarum tumores, aliaque *symptomata* quamplurima, quae febrim hanc utplurimum praeibant, comitabantur, atque sequi solebant.

CCCVII. Hisce potissimum de causis, hanc potius, quam aliam me amplecti merito debere sententiam primo existimavi, atque publice in occurrentibus consultationibus profiteri non dubitavi. Re autem melius considerata, actuosum admodum, atque mobile principium, sanguinis universam massam *dissolvens*, agnoscere coactus postea fui. Ea namque *symptomata*, quae sanguinis *coagulationem* aperte indicare videbantur, ac verae *stasis* genuinae soboles erant, patentes satis attenuati, atque maxime mobilis sanguinis necessarios effectus demonstrabant. Ideo enim in interstitiis cutis, in *lymphaticis* tubulis undique stagnando sanguis, *petechiales* praeseferebat maculas; quia *lymphaticos* eosdem validius subiens canaliculos, extra *aream circulationis* dejectus, communi *circulationis* consueto motu fraudatus erat. Quod si non absimiles in internis etiam Corporis partibus *primariis* factas eodem modo *stases* supponere non irrationabiliter velimus; inde etiam aliorum *symptomatum* tutior explicatio, illi conformis, habebitur. Quomodo autem quispiam violentas hasce, atq; tumultuarias sanguinis deviationes a consueta *circulationis semita* factas percipere unquam poterit, nisi acceleratum admodum ipsius motum supponat, humorumque tenuitatem maximam a *dissolvente* peculiari principio petendam? Ab hoc uno profecto fonte facile erat deducere, quomodo nam sanguis admodum tenuis redditus, & mobilis, simulque majus ab adaucta eadem ratione velocitate momentum nactus, in canalium tunicas magno impetu irrueret, *lymphaticarum arteriolarum* ostiola ampliaret, atque subiret facile: quomodo minus resistentes sanguineorum vasorum tunicas dirumperet; unde *Narium Haemorrhagias*, aut *Uteri*, aut *Haemorrhoidum* in quamplurimis eveniisse novimus: quae quidem a crasso, glutinosoque sanguine, atque ad *coagulationem* maxime tendente derivari nec semper, nec tam facile possunt. Hac de causa *lenientia* quaeque, *incrassantia*, atque *acida remedia* in hujusce febris curatione caeteris omnibus palmam praeripere visa sunt; quae certe nocua admodum in alia hypothesi evasissent, si *coagulationis* veridicum adfuisset principium in toto sanguine; quo in casu, tanquam pestem, sanguinis missionem condemnat expertissimus Bagliuius, dum absolute statuit, quod (155) *Si-*

vel

(155) *Baglivius de febribus in genere.*

vel minima suspicio aderit febris malignae ex coagulatione; cave a sanguinis missione, tanquam peste: quae quidem ex opposito juxta morbi, & AEgrotorum conditiones varias recte usurpata, feliciter evadere semper visa fuit.

CCCVIII. Hujuscemodi *dissolvens actuosum* principium a volatili exaltata, ut ajunt, admodum bile petendum specialiter esse videbatur: ex cujus imperio, atque actione omnia supra enarrata istius febris *phaenomena* derivari commode posse, nemo certe inficiabitur. Amarus iste liquor, mediis *Hepatis*, & *cystifelleae* colatoriis tubulis a tota sanguinea massa secretus, quo usque laudabilem omnimode conditionem obtinet non admodum *dissolventem*, blanda mordaci, qua pollet vi, non tantum ad faecum faciliorem *excretionem* mirabiliter conducit; verum etiam, ut alias supra adnotavimus, *meseraicas* magna ex parte subiens venas, iterum in circulum cum sanguine reducitur, ipsiusque componentes particulas opportune dividit, atque in earundem interstitia sesse intrudens, impedit quo minus sanguineum fluidum ad *coagulationem* tam facile vergat: ex quo fit, ut *circulatorio* universo perennando motui specialiter inserviat; quod videre est ex peculiaribus quamplurium morborum *symptomatibus*, ob morbosas *Hepatis* constitutiones varias, atque *obstructiones* plerumque subortis: ex *Cachexia* nempe, *Hydrope*, aliisque morbis, sanguinis glutinosam naturam indicantibus, quae hic singillatim enarrare, atq; explicare supervacaneum prorsus arbitror. Hinc dum bilis a moderata hac *detersiva*, atque *scindente* vi summopere deflectens, ob actuosa nimis reddita ejusdem principia (quae non vacat hic cum Chymicis, aut cum mechanicis determinate assignare) *dissolventem* plus aequo, atque *attenuantem*, *actuosamque* potentiam induit, universam sanguinis massam inde dissolvit quammaxime, & incidit, atque ita subdividit, ut in febriles violentos aestus datis temporibus, atque in determinatis ad id conferentibus circumstantiis perduci facillime possit, simulque tumultuarios quoscunq; suscitari motus, innumeris gravioribus progignendis *symptomatibus* idoneos; maxime cum ab eadem causa solidorum quorumlibet *oscillationes* magis fortes, magis frequentes fiant.

CCCIX. Quod una potius, quam altera vigente tempestate bilis potius, quam lympha, haec potius, quam *balsamica*, ut ajunt, vividior sanguinis *diathesis* in Corporibus quibuslibet copiose magis vigeat, atque speciales exsuscitet analogas *AEgritudines*, tam notum cuique est, ut nemo oppositum tueri rationabiliter valeat; quod & supra satis attigimus. Ob eandem rationem fit, quod & in variis aeris peculiaribus constitutionibus, consuetis anni quatuor tempestatibus adamussim respondentibus, homogenei hisce morbi suboriantur, qui analoga iisdem pariter *symptomata*, atque fere semper similia quocunque anno plus, minusve exsuscitant. Quid ergo mirum, quod post diu protractam antea

tca siccitatem, intempestivis Veris tempore caloribus subsequentibus, aestivos etiam grassari praemature morbos viderimus? *Tertianas* nempe *febres* omnis generis, *Diarrhoeas*, *Dysenterias*, *Cardialgicas Ventriculi*, atque *Intestinorum passiones*, *Choleram* ipsam &c. Isti certe morbi omnes biliosum satis praeseferebant principium, a cujus potente magis dominio *malignantis* etiam hujusce febris originem eo rationabilius deducendam esse putavi, quo frequentius novi, plerumque, aut post *tertianas* male curatas febres, *petechialem* febrim istam paulo postea subsecutam esse: aut etiam hac profligata, *tertianas* saepissime immediate successisse. Id ultro evincere satis poterant *symptomata* illa omnia febrim hanc passim comitantia, quae *tertianarum* etiam *febrium* propria vere sunt: tum & invadendi modus, cum *alternis* rigoribus, more *tertianarum* occurrentibus, nec raro etiam cum simulata febris *intermissione*, doloso accedente sudore: propter quae non semel vidimus, quod, dum *proditoriis* hisce apparentibus notis, *tertianam spuriam* febrim initio credentes, ad *Chinam Chinam* confugere Medici arbitrabantur, de AEgrotorum salute non parum sperantes, ad *specifica* alia magis congrua remedia confugere derepente coacti erant, atque in ancipiti admodum AEgrotorum vitam indicare, quam in tuto ponere paulo antea minus verebantur.

CCCX. Hinc appositе admodum de hac febri sic animadvertit Ludovicus Mercatus in observationibus diligentissimus. (156) *Habet quoque id fallacissimum, nimirum ad tantam remissionem in principio devenire, ut facile incautos, & imperitos Medicos decipiat.* Nec tantum in principio *tertianarum* febrium aemula febris ista videbatur; verum etiam in progressu, atque remissione. Praeter alia enim *symptomata* illius propria, satis bilis dominium testabantur oris maxima amarities, croceus faciei color, atque biliosae, maxime copiosae *excretiones* inferius utplurimum, non raro superius, & *critice* factae. Insuper graviora quaeque *symptomata* febrim hanc comitantia, quae ab imo ventre suboriri manifeste videbantur, plerumque in *Hepate* subsidebant; unde ibidem & doloris, & tensionis notas saepissime observavimus, male affecto quoque per *consensum Ventriculo*, atque *Intestinis*, cum quibus mutuum adest tum nervorum, tum vasorum commercium. Quod si praeter haec, atque alia morbosa *phaenomena* (quae manifeste a latitante in imo ventre utplurimum primaria causa derivari, nemo ignorabat) consuetas etiam Capitis affectiones adjungere velimus; dolorem nempe capitis, gravamen, mentis stuporem, atque surditatem &c. non absimile profecto eorundem principium censendum est: quod ultro magis, primo vix intuitu, patere cuique poterit, si manifestum *Capitis* cum *Hepate*, atque aliis imi Ventris praecipuis Visceribus consensum satis calleat: quē in affectione *Hyppocondriaca* maxime, atque praesertim in *abscessibus* Hepa-

(156) *Ludov. Mercat. Cap. 2. de Malign. febr.*

tis, ob Capitis vulnera graviora non ſemel factis, perſpectum optime habemus. Addam ultro, quod plerumque ii gravius, ii facilius ab hiſce febribus corripiebantur, qui robuſtiores erant, Juniores, atque Cholerici maxime, aut vino magis, atque aromaticis eduliis indulgentes. Quare merito ex Savonarola habemus, quod (157) *Corpora naturaliter in poris lata, ut ſanguinea, cholerica, caeteris aliis paribus, ſunt paratiora febrim incurrere peſtiferam.* Inſuper ii praeſertim *malignantem* febrim hanc paſſi ſunt, qui antea *tertianis* febribus frequentius laboraverant, aliiſve hujuſce indolis morbis a bile unice pendentibus. Hinc *Hepatis*, aut *Lienis*, aut utriuſque etiam viſceris tumores non raro febres haſce praeibant, aut ſubſequebantur: quod perquam facile *recrudeſcentiae* morbi anſam praebebat.

CCCXI. Hiſce omnibus de cauſis, atque aliis ultro (quas ex ſe ipſo quilibet a ſuprapoſita febris hiſtorica deſcriptione, atque ab iis, quae poſtea dicentur, facile deducet) certe putavi febrim hanc ad *tertianarum* principium, atque indolem magna ex parte reducendam eſſe; licet & ratione *continuitatis*, & vehementiae *ſymptomatum*, & brevioris utplurimum curſus, atque ob alias rationes, ab illis merito differre videretur. Pari ratione, expertiſſimo Sydenhamio febris *dyſenterica* audiebat continua illa febris, quam *Dyſenteria* dominante caput extuliſſe ipſe dicit. (158) *Eaſdem enim ubique* (monet ipſe) *cauſas manifeſtas, & apparentes habuit, quas dyſenteria, eadem etiam per omnia ſymptomata, quae dyſentericorum febrem comitabantur.* Quod quidem ratiocinium caſui noſtro perquam facile aptari poteſt.

CCCXII. Quod ſi quiſpiam in hoc ſententiae meae nil penitus aſſentiri velit; atque, dum a bile praeſertim iſtius febris principium, ſanioremque explicationem deduci debere autumo, aliunde hoc haberi melius poſſe, pro certo habeat; ſatis mihi erit innuere ſuam aeque, ac meam opinionem fallaciis obnoxiam eſſe poſſe: Licet ſimul putem, meam non debili ex toto ſtare pede, atque non ſine recto, aut ſaltem veriſimili ratiocinio prolatam eſſe. Quidquid ſit de hoc: ſatis omnes noſcunt, ratiocinia quaeque medica *conjecturalia* tantum eſſe, utpote occultis innixa principiis, nunquam ſatis cognitis. (159) *In morbis enim ſive acutis, ſive chronicis producendis viget occultum quid per humanas ſpeculationes fere incomprehenſibile, & niſi juvantium, & laedentium teſtimonio in illius cognitionem perveniamus, adminicula mentis irrita prorſus experiemur.* Hinc, niſi patentes audaciae notas mihi attribui poſſe viderem, non dubitarem aſſerere, habitas a me de hujuſce febris cauſa *ſpeculationes* a recto veritatis tramite minus alienas fuiſſe, quo magis iteratis obſervationibus confirmatae erant, atque iis maxime, quae, utpote a *juvantium*, & *laedentium* remediorum

(157) *Mich. Angel. Savonarola de febr. malig. Cap. 9.*
(158) *Sydenh. Cap. 4. de conſtit. ann. 1669., 70., 71., 72.*
(159) *Baglivius lib. 2. prax. Cap. 9.*

remediorum exitu proficiscentes, erroris minus participes esse solent.

CCCXIII. Quod a diuturna praevia hac siccitate maxima, velut generali causa, acuta haec febris originem traxerit, eo fidentius asserere non dubitavi, quo magis consonum videbatur Hippocraticae sententiae, dum ipse monet, quod (160) *In siccitatibus febres acutae fiunt. Et siquidem annus pro majore parte talis fuerit, qualem fecit constitutionem, utplurimum etiam tales morbos expectare oportet:* quod casui nostro mirabiliter congruit. Tunc autem acutos plerumque morbos, & facile vincendos evenire, censet doctissimus nostri temporis ejusdem cōmentator Hecquet; ideo quia actuosus hinc magis redditus sanguis, concitatiores excusitat tumultus, graviorum *symptomatum* parentes, simulque *coctiones* necessarias accelerat. Quanta nam sit aeris vicissitudinum quarumlibet vis ad diversas in humoribus conditiones producendas, nemo non novit, dum aut ipsi crassescunt, atque ad motum inertiores redduntur, aut nimis attenuantur, comminuunturque, quare violentius, & tumultuarie nimis motus suos adimplent. Verum cum humorum motus *mutuatitius* tantum sit, a solidis veniens; proinde necessario constat illos tantum ab aere alterari neutiquam posse, nisi & ab eadem causa simul solida eadem ratione patiantur. Hinc facile est concipere, quomodo nam in puriore hac aeris constitutione, diutius praeter solitum siccitate protracta, & solida ipsa vegetiorem contraxerint renisus vim, frequentibus, atque validioribus suscitandis *oscillationibus* quammaxime idoneam. (161) *Ad aeris enim elateris rhythmum oscillant, aut vibrant Corporis potentiae: quapropter si vehementius, festinantiusque oscillet aer, praecipitantius oscillabunt potentiae vitales; sicque aeris elateris modus, motus, mensura est norma vitae, sanitatis regula.*

CCCXIV. Hac posita humorum *attenuatione* inde facta, additaque simul *energetica* solidorum potentia; quis non videt a concitatiore hinc exsuscitato fluidorum motu, atque componentium molecularum necessario consequente collisione forti, quantum ultro subdividi, imminui, atque attenuari potuerint; unde postea volatiles moleculae majore in copia exsurgerent, atque actuosae maxime, vix suo loco unquam stabiles, a quibus bilioso hujusce humoris magis in casu nostro furentis originem petendam esse satis constat. Hinc dum hujuscemodi aeris temperies, fere semper eadem constanter permanens, diu admodum protracta esset, eaedē propemodum febres diuturno tempore dominari visae sunt, iisdem penitus stipatae *symptomatibus, criticisque* conformibus motibus fere semper solutae, atque vix paululum, pro diversitate affectorum Corporum immutatae. Id pariter indicavit Hippocrates. (162) *In constantibus temporibus, si tempestive tempestiva reddantur, constantes, & judicatu faciles fiunt morbi: in inconstantibus autem*

(160) *Hippoc. Aphor. 7. Sect. 3.* (161) *Hecquet in appendice de Peste.*
(162) *Hippoc. Aphor. 8. Sect. 3.*

autem inconstantes, & difficiles judicatu. Quod elegantissime admodum explicat praeclarissimus Hecquet, sic: (163) *Aer ergo vitae norma est, regula sanitatis, potentiarum Corporis momentum, elaterum fons, altor, & principium, quas omnes vires, quo agit ordine, rhythmo, aut moderamine, constantia pari moderatur vitae causas.*

CCCXV. Mirabitur hinc fortasse aliquis, quod a siccitate diutius protracta hujusce febris originem absolute deduxerim: dum caeteroquin tum ratione, tum experientia duce, potius constare videtur, *malignantes* hasce febres in austrinis, atque pluviosis constitutionibus maxime exsurgere, atque crudelius saevire: quod clariorum Medentium observationibus convenire optime videtur, pro ut ipse indicavit Hippocrates. (164) *Ex anni vero constitutionibus* (ait ipse) *in universum quidem siccitates pluviosis sunt salubriores, & minus lethales.* Hoc explicat optime Hecquet in commentario; quia quo siccior est aer, eo subtilior, atque purior est; quia minus imbutus aquosis particulis, a quibus passim inficitur, maxime cum a terreis humidis, aliisque *evaporationibus* coinquinatur, a quibus imbrium materies efficitur. Addam ego; quod morbi in siccitatibus occurrentes, licet (ob allatas supra rationes) acuti fiant, & graves; minus tamen lethales sunt; eo quia *coctiones* nocuorum humorum facilius perficiuntur, sicuti & eorundem *excretiones*; ob majorem nempe solidorum elasticam vim, fluidorumque *volatilitatem* nimiam; secus ac in pluviosis australibus constitutionibus, autumno praesertim vigentibus, quando nempe (ut experientia ipsa docet) graviores, contumaciores, atque magis funestis stipatae *symptomatibus* aegritudines occurrunt. Praeterquamquod placet hic ultro animadvertere, quod Hippocratica sententia haec aliter etiam intelligenda esse videtur: quod nempe, ideo communiter siccitates imbribus salubriores sint, quia plerumque etiam sani melius sub aere sicco, quam pluvioso degunt, atque ad actiones omnes obeundas alacriores redduntur, magisque expediti. Etenim si absolute statuendum inde esset, quod graviores plerumque, & frequentius morbi accidant, in constitutione aeris pluviosa, quam sicca: nemo certe perciperet unquam, cur in sicca hic enarrata diuturna constitutione febres hae magna in copia dominatae fuerint: dum secus pauci admodum, ac fere dixerim nulli exitiales morbi visi sunt insurgere ineunte anno 1736., dum haec scribo; quando nempe continue tribus fere mensibus pluviosum semper, aut saltem nebulosum Coelum experti fuimus, perquam raro libero Solis lumine gaudentes: prout alias in sequenti constitutione fusius explicabimus.

CCCXVI. Adnotandum hic etiam est, quod si specialem febrem hanc cum aliis conferamus, quas alias in austrinis pluviosis constitutionibus grassatas distincte fuisse novimus: nil penitus similis reperietur; cum istae

(163) *Hecquet in Commentario.* (164) *Hippoc. Aphor. 15. Sect. 3.*

istae raro per *excretiones* Alvi solvi solitae fuerint; sudoribus plerumque, aut urinis, aut aliis hujusce modi criticis motibus praeviis remittentes. In hisce autem *lymphaticum* fortasse potius principium, quam aliud aderat, quod nulla ratione per Alvum solvi rationabiliter potest: pro ut in progressu istius constitutionis *malignantium* febrium prope hyemem, nos etiam observasse postea patebit. Bilis autem (quam genuinum hujusce febris principium fuisse diximus) nullo alio modo melius, quam per Alvum vincebatur. Quod autem in sicca constitutione hac potius, quam alia, magis copiosa, magisque activa bilis specialiter vigeret, ut dixi: satis ostendebant praematuri aestivi morbi, quos magna in copia tunc habuimus veris etiam tempore.

CCCXVII. Attamen non deerunt hic Nasutiores aliqui, ingeniosis potius speculationibus, quam veridicis observationibus Medicinam ditare affectantes, qui mechanicis ratiociniis tantum, atque speciosis quibusvis vocabulis a Matheſi mutuatis assueti, hasce bilis nomenclaturas, atque ab ipsa petitas ratiocinationes, utpote rancidas, obsoletasque penitus respuent, atque fastidiente stomacho ferre vix poterunt. Hinc a me petent anxie, quomodo nam factum fuerit, quod bilis haec (quam tertianarum quarumlibet principium esse supra statuimus) continuas postea acutas hasce pernicioſissimas febres exsuscitare potuerit, atque tam diversa, multiplici ratione, morbosa *phaenomena* progignere. Rem arduam profecto postularet quicunque sic loqueretur; cujus tamen genuinam rationem in quacunque alia etiam Hypotheſi tuto proponere, atque explicare nemo posset. De hisce autem differere ultro frustraneum esse prorsus arbitror. (165) *Etenim ut impossibile plane est, ut Medicus eas morbi causas ediscat, quae nullum prorsus cum sensibus habent commercium, ita neque est necesse; Abunde enim sufficit, ut sciat, unde immediate oritur malum, taleſque ejus effectus, atque symptomata, ut inter hunc, aliumque morbum hujus non dissimilem, valeat accurate distinguere.* Sufficit scire quid vere illud fuerit, quod praecipue ejusmodi febribus ansam praebuerit: quommodo autem egerit, parum refert hic quaerere. Verum si in re tam ambigua, neque tuto satis unquam explicanda, eo quo possumus, modo ratiocinari velimus, haud alienum penitus a veritate putarem asserere, seu melius conjicere, quod in hisce specialiter, secus ac in tertianis febribus, & majore in copia, magisque activa, & mordax vigeret bilis, quae quidem non de tertio in tertium, neque data qualibet periodo (ut de *tertianis* quibuslibet, atque *quartanis* absolute statuere non dubitavimus) circa propria *emunctoria* accumularetur: quin imo ibidem magna ex parte congesta, bilioſos fere dixerim *abscessus* progigneret, propriam *maturationem*, aut *resolutionem* citius, tardiusve subire valentes; unde breviore, magisve diuturno

(165) *Sydenham. in praefat.*

temporis intervallo febris ipſa remitteret, nempe decima quarta die, aut tardius poſt ipſam. Satis id evincebant pleraque *ſymptomata* in tertianis quoque familiaria, dolor nempe fere ſemper perſiſtens, & tumor in regione Hepatis, aut non procul ab ipſa, croceus faciei color, aliaque quaecunque accidentia morboſa, quae eadem fere ratione remittere utplurimum videbantur, qua & Alvus bilis majorem copiam congruo tempore educebat; ſicuti & vice verſa graviora fere ſemper evadebant, pro ut bilioſa excretio deficeret, aut tardius occurreret. Alias omitto rationes, quas ex dictis facile quilibet deducet, ut hujuſmodi principium magis, magiſque pateat. Silentio tamen non praetermittam, quod hac eadem occaſione, praeter bilem hanc majore, minoreve in copia prope dicta *emunctoria* coacervatam, ſpeciale idem bilioſum principium in tota ſanguinea maſſa vigeret, ipſam diſſolvens, ut diximus, atque ad concitatiores aeſtus cogens. Non negaverim quoque, lympham ipſam non extra culpam quandoque fuiſſe, ſicuti aliquando utramque ſimul: quod juxta occurrentes aeris conſtitutiones varias, diverſa quoque ratione eveniſſe novimus, atque ego quoque diſtincte animadverti. Hinc modo *lymphaticam* tantum naturam praeſeferebat haec febris, modo *lymphatico-bilioſam*, modo *bilioſam* dumtaxat: quod tum peculiaria teſtabantur *ſymptomata* ipſam comitantia, tum & ſingulares, *criticae excretiones*, quas ipſi terminum poſuiſſe obſervavimus, nec ſemel admirati fuimus.

CCCXVIII. Satis ideo mihi fuit ab occurrentibus utplurimum *evacuationibus* hoſtilem humorem noſcere, quo prodeunte, *ſymptomata* quamplurima evaneſcendo, propriam ab ipſo derivatam originem, ut diximus, ſatis indicabant. Quin immo, & quaecunque attemperantia, acida, & diluentia, ideo par levamen ſemper adferrebant; quia ſuppoſiti peccantis humoris naturae adverſa, ejuſdem actionem compeſcere, vireſque enervare maxime poterant. Experientiae fideli dirigente luce, ulteriores aliunde exquirere faces fruſtraneum, & inconſonum eſſe arbitror; ut intima magis morbi penetralia quiſpiam pervadat, ad quae ſi aliquis unquam pervenire poſſet, nunquam melius opitularetur morbis, quam naturae ipſius motus ſequens, ab experientia ipſa per tutiores ſemitas manu ductus. (166) *Demum quis erit ex Medicis modeſti ingenii* (loquor cum expertiſſimo Baglivio) *qui non fateatur ſe internam, ſive immediatam morborum cauſam propemodum ignorare; contra vero quotidie curationem illorum ſuſcipere, & curativa methodo longo uſu comparata feliciter abſolvere?* Satis hic ſit innuere me ratiocinio propoſito harum febrium curationes abſolventem, minus erroneam amplexum fuiſſe methodum, utpote fauſtis utplurimum eventibus confirmatam, quam

(166) *Baglivius lib. 2. prax. Cap. 9.*

quam jam distincte hic proponere aggredior.

CCCXIX. (167) *Cum morbi inchoant, si quid movendum videtur move, cum vero consistunt, melius est quietem habere.* Utilissimum hoc est divini Senis praeceptum, cui tanquam firmo admodum fulcro *primarium* hujusce curationis fundamentum inhaerere debere tunc semper existimavi. Hinc cum ab eruditissimo Friderico Hoffmanno sanioris Medicinae in Germania praeceptore celeberrimo edoctus satis essem, quod (168) *In his dissolutoriis exanthematicis, acutis, & periculosis febribus quammaxime valet practicus ille Hippocratis, Veterumque canon. Naturam esse optimam morborum medicatricem, per se doctam, quae congrua servet, & incongrua rejiciat;* primarius mihi videbatur esse curationis scopus, ut statim initio hujusce febris eas omnes, si quae adessent, causas tollerem, quae aut morbum ipsum in ipsius decursu augere magis possent, aut consuetos naturae motus *criticos* praepedire, aut saltem retardare. Ut hoc autem tutius in occurrente nova hac constitutione praesertim praestarem, in eo potius eram, ut ipsius naturae salutares gressus respiciens, illuc sanioribus praesidiis unice tenderem, non violenter tamen ipsam cogens, sed ejusdem motus sequens, & simul fovens. In hujusmodi enim circumstantis merito animadvertit praeclaris. Hecquet, oportere maxime, quod Medicus sit: (169) *Naturae auditor assiduus, in qua Medicinam nactus jugem consilianum habet ad manum, quem confestim interrogando, monitorem illico audit; generatim novit naturae tuendi se rationes, instrumenta, modos in debellandis quorumlibet morborum assultibus; in antecessum illi est obtinuisse, cujus fuerint generis, & conditionis praesidia, quae ad sanandum ingredientem novum morbum illi venient eligenda; quin immo has omnes auxiliorum rationes ipsamet natura tibi definiet, si ex operibus illius, illius vocem interpretari suetus, observaveris diligenter, quae sint, quas feliciter adhibet artes, quos suscitat motus, quas tentet vias, humores quos pellit, quae tempora servat, quas amat periodos, quas judicationes, quos exitus in expediendo novo ingrediente morbo.*

CCCXX. Haec omnia adamussim perpensa, duo praesertim mihi statim indicabant praesidia, *purgationem* nempe, & sanguinis missionem. *Purgatio* autem convenire tunc merito videbatur; ut (si quae essent in primis, ut ajunt, viis humorum impuritates, aut magis liberalis male digesti alimenti reliquiae, aut peccantis ejusdem bilioси humoris portiones in superioribus *Intestinis* tumultuose fluctuantes) eas paulatim, & opportune educerem; eodemque tempore expeditas magis redderem *Intestinorum* semitas, ut per eas dato tempore consuetas moliri *criticas separationes* natura libere posset. Sanguinis vero missio satis indicata videbatur; ut exuberantem ejusdem copiam in *plethoricis* maxime Cor-

(167) *Hippoc. Aphor. 29. Sect. 2.* (168) *Frider. Hoffm. de febr. epidem. exanthem.* (169) *Hecquet de Medici officio &c. ad append. de Peste.*

poribus feſtinanter imminuerem: ſic praecavens, ne in ſummo febris aeſtu, concitatioreque humorum tumultu, vigente morbo, rarefactus plus aequo ſanguis, atque majus proinde ſpatium in canalibus affectans, nec ſatis habens, eorundem canales unquam dirumperet: aut ſaltem incongrua inde evaderet ſanguinis totius moles continentium vaſorum capacitati, ſicque maximum perenni ipſius motui obſtaculum emergeret, maximumque neceſsariis nocuorum humorum promovendis *excretionibus* impedimentum: propter quod utrinque, & *ſtaſes* quaelibet, & graviora *ſymptomata* quaeque multiplici hinc ratione imminere merito poterant.

CCCXXI. Non inconſulto tamen utraque haec praeſidia in quibuſcunque Corporibus, eadem licet pari modo inchoante febri, uſurpabam. Ea enim omnia ſedulo perpendens, quae peculiares AEgrotorum temperies, atque conditiones quaslibet ab extrinſeco etiam quomodocunq; venientes, modo alterutro, modo utroque modo, modo neutro ex hiſce utebar; ſed raro admodum. Quo ad ſanguinis miſſionem, eam fere nunquam in principio omittendam fuiſse cenſui; niſi cum, aut ſero admodum vocatus, morbum jam ad ſummum perductum, atque ad remiſſionem jam jam tendentem curare deberem: aut etiam initio morbi talis adeſset virium univerſalis proſtratio, cum pulſu admodum debili, & parvo; propter quae merito pertimeſcerem, ne forte AEgrotus in ſummo morbi conflictu unquam deficeret: quod perquam raro evenit. Non enim febres iſtae *malignantem* illam, quaſi dixerim, *venenatam* indolem, ut innuimus, referebant, tanquam teterrimam a Veteribus habitam; propter quam illico, & inopinato viribus fere ex toto deſtituitur AEgrotus, congruis ſolidorum *elateribus* extemplo deperditis. Neque a prima hac ſanguinis miſſione unquam temperabam, etiamſi de vere *plethoricis* non ageretur Corporibus; cum futuram praeviderem ſanguinis *rarefactionem* ob ſupra allatas rationes merito timendam. Non hinc tamen inconſiderate nimis ad copioſas magis ſanguinis emiſſiones confugiendum eſse monebam; optime noſcens, ad praecavendos potius tumultuoſi ſanguinis motus effectus, quam ad morbi cauſam primariam funditus evincendam eas ſpecialiter conferre. Cum enim primitiva haec cauſa in bilioſo praecipue humore conſiſteret, ipſam haud aliter melius, quam per congruas Alvi *excretiones* deſtrui poſse, quilibet noverat. Quare jure, meritoque doctiſſimus Fridericus Hoffmannus animadvertit, quod (170) *Venae ſectio in exanthematicis hiſce febribus, cum ſumma circumſpectione adminiſtranda ſit. Magis enim ad perſpirationem facit, quam ad curationem.*

CCCXXII. Aſt cum veridicae adeſsent emittendi ſanguinis indicationes, hoc ſtatim fieri jubebam, congruam ſolicite occaſionem arripiens: ne poſtea incaſsum forte, atque

(170) *Frider. Hoffman. de febr. epidem.*

atque ignominioſe ipſam praeſcribere coactus eſſem. Etenim de ſanguinis miſſione merito verum eſt, quod (171) *tarde facta juxta, ac omiſſa aequale vitae periculum inducere poteſt*. Quapropter Valleſius aperte monet, quod (172) *miſſio ſanguinis quanto maturior, tanto utilior, ac proinde in principio primo ejus occaſio eſt*. Quod magis in conſtitutione hujuſce febris, ob quamplurimas rationes, contigiſſe, ſaepiſſime novi.

CCCXXIII. Si ex praegreſſo liberali magis victu in ſaginatis maxime corporibus, ex amaritie oris, nauſea, ſtomachi moleſto gravamine, Ventris murmure, praeſertim in *Hyppocondriacis*, atque ex aliis hujuſcemodi ſignis, ſpecialem in imo ventre humorum apparatum dignoſcebam: manum nil ultro a *purgatione* temperabam, quam tunc perficere fidentius ſolebam, cum ſanguinis congrua miſſio celebrata antea fuiſſet. Tunc autem primo diligenter animadvertebam, num per ſuperiora, an vero per inferiora *purgare* conſonum magis eſſet. Si frequens ad vomitum concitatio licet inanis aderat (quod utplurimum eveniſſe novi) *emeticum* idoneum ſtatim propinare conſuevi, fauſto ſemper exitu. Hoc eſt expertiſſimi Sydenhamii praeceptum, maximi in hiſce caſibus faciendum. (173) *Poſt venae ſectionem (ſiquidem ipſa juxta caſus praememoratos neceſſaria fuerit) ſolicitus, ſeduluſque inquiro, numquid AEgrum vel vomitus, vel inanis aliqua vomendi propenſio ſub febris initium interturbaverit: Id ſi contigerit, omnino medicamen emeticum praeſcribo*. Pro ſuperiore autem *purgatione* hac abſolvenda, tanquam tutum magis, & fidum remedium *Ypecacuanham* ad ſemidrachmam, aut ſcrupulos duos exhibebam, cujus adminiculo votis nunquam fruſtratus evaſi. Ad artificioſa alia *emetica* confugere, tunc eo minus tutum arbitratus ſui, quominus de eorundem recta praeparatione certus eſſe poteram. Id tamen caute admodum ſemper animadverti, quod, quotieſcunque *emetici* ope inanes fierent vomendi conatus, aquae ſimplicis cujuſvis tepidae, aut ſaltem juſculi diluti copioſos hauſtus iteratis vicibus praeſcriberem. Etenim hoc modo vehementior *emetici* actio compeſcitur; eodemque tempore, ſi quae fuerint materies magis viſcoſae, *Inteſtinorum*, atque maxime *Ventriculi* plicis infixae, optime diſſolvuntur, atque ad exitum facilius, citiuſque ſolicitantur. Cavendum ultro tunc ſedulo ſemper eſſe monui, ne intempeſtive nimis, ſtatim poſt aſſumptum *emeticum*, ad copioſas haſce aquae potiones AEgroti confugerent. Sic enim praemature nimis excitato vomitu, *emeticum* ipſum rejicere facile poterant, priuſquam quicquam egiſſet; quod ideo ſic inutile prorſus evaſiſſet.

CCCXXIV. Expurgato ſic *Ventriculo*, ſi nil penitus per Alvum quoque fuerat dejectum (quod non raro evenit) eadem die *Clyſterem* emol-

(171) Jo: *Fort. de malign. febrib. cap. proprio.* (172) *Valleſ.* 4. *Method.* 2.
(173) *Sydenh. de febr. contin. Cap.* 4.

emollientem vesperi praescribebam, hac praesertim ratione ductus, quod inversum quoquo modo, vi *emetici*, *Intestinorum* ad superiora motum, ad inferiora sic provide reducerem, ad eas nempe vias, per quas congruam in progressu morbi *crisim* natura moliri fere semper consueverat. Verum in administranda superius, vel inferius *purgatione*, sedulo semper curavi, quod si utraque tunc simul praesidia (sanguinis nempe missio, & *purgatio*) indicata essent, venam semper secari primo juberem, juxta doctissimi Vallesii effatum (174) *alioquin cum utraque evacuatione est opus, missionem sanguinis oportet antecedere.* Hinc Savonarola merito sic admonet (175) *Cum signa videris Phlebotomiae in putridis, statim phlebotoma, & solutionem ventris fac sequi;* cujus rationem sic profert Celsus (176) *Satius est enim primum levare AEgrum, deinde purgare.* Hisce sententiis assentitur etiam Sydenhamius, dum de exhibendi *emetici* ratione agens, optime explicat, quare nam ante ipsum sanguis sit primo mittendus. Siquidem dicit, quod si hoc fiat (177) *dum vasa distenta sunt, periculum imminet, ne ex violentis illis vomendi conatibus, vel rumpantur vasa Pulmonum, vel Cerebrum laedatur, affuso cum impetu sanguine, atque effuso, adeoque AEger Apoplexia correptus pereat. Cujus rei quamvis historias aliquot commemorare possim, illis tamen hic supersedere visum est, monuisse contentus, maxima hac in re cautela utendum esse.* Hujusmodi semper mihi fuit propinandi tunc *emetici* ratio, cui & in quacunque alia constitutione, alioque etiam morbo inhaerendum semper jure, ac merito esse existimabo.

CCCXXV. Quoties tamen praevii deessent vomendi conatus, neque liberalis nimis, aut incongruus quacunque ratione praecessisset victus; si stricta admodum adesset Pectoris constructio, aut ad Haemorrhagias proclivis maxime AEgrotus esset, aliave hujusmodi *emeticum*, vel illico non poscerent, vel omnimode recusarent, alioquin autem *purgationis* indicatio urgeret: tunc inferius purgare satius arbitrabar. Ut hoc tamen praestarem, mitiora semper selegi remedia, *catharticis* validioribus omnibus prorsus rejectis. Mihi enim satis superque perspectum erat, quod hujusmodi remediorum nimia vi contrahuntur tam valide, corruganturque solidorum fibrae, ut, ob violentam expressionem in *intestinalibus glandulis* factam, non tantum humores noxii, verum etiam laudabilioris lymphae portiones per vim emungantur. Neque solum in Intestinis vehementiora haec *purgantia* vim suam violenter exerunt, sed eodem tempore, ob consensum partium omnium mutuum, in universo nervorum genere *spasmodicas* excitando contractiones, universam pariter humorum massam in furibundos tumultus cogunt, a quibus innumera suscitantur *symptomata* perquam gravia, quae passim in hisce casibus observare contingit: pro ut sanioribus qui-

(174) *Valles.* 2. *Method.* 3. (175) *Mich. Ang. Savonar. de Febr. putr.*
(176) *Celsus Cap.* 10. (177) *Sydenh. de Febr. contin. Cap.* 4.

quibuslibet Clinicis Medicis, experientia ipsa teste, notum satis est.

CCCXXVI. Praeter haec ideo magis blandis tantummodo, minusque activis *purgantibus* tunc uti satius duxi (dummodo tamen de saginatis admodum non ageretur Corporibus, quorum *Intestina* gravi *crudorum* humorum, atque excrementorum sarcina onusta maxime, validiore indigebant pharmaco, praedicto evincendo obici proportionato) quia illas solummodo excretias educere leviter curabam; quae in *Intestinis* plerumque adesse solent; ut eodem quoque tempore magis liberas illas redderem vias, per quas dominantem bilem, aliosque hostiles humores excernere natura tunc fere semper consueverat. Siquidem aliquando initio morborum mucosa quadam lympha, a liove tenaci humore interna superficies *Intestinorum* oblinitur, sicque minimarum *glandularum* ibidem jacentium meatus tam stricte occluduntur, ut nullo fere modo, aut saltem difficili admodum, aut sero nimis per easdem vias natura noxios expellere humores queat: quod & de *biliariis excretoriis* poris verum pari ratione comperitur; cum in ipsis tam tenax, tamque crassa quandoque latitet bilis, quae non nisi validioribus solidorum contractionibus removeri inde unquam potest: quod quidem saepissime in hujusce *petechialis* febris constitutione observare nobis datum fuit.

CCCXXVII. Inter mitiora *purgantia*, quibus tunc, quoties opus esset, initio hujusce morbi utebar, sive mavis solventia (ex quorum actione nullam unquam, ne minimam quidem, AEgrotis tunc mihi commissis noxam subortam fuisse novi, quin potius, & faciliorem, tutioremque sanationem) familiaris utplurimum mihi erat Sirupus ex Floribus Persicorum, aut Rosatus aureus in aqua destillata glandium Persicorum exhibitus. Quibus vero haec non arridebant pharmaca, aut tutiore alio uti consonum erat, ad preadictam infusionem foliorum sennae, cum Rhabarbaro, & Tartaro in eadem aqua factam confugiebam addendo simul congruam dosim, aut alterutrius dicti Sirupi, aut Mannae. Verum si inanes dejiciendi conatus, seu premitus urgerent (quod persaepe tunc evenit) a tenaci admodum, atque stimulante maxime bile *Intestinorum* tunicis, aut propriis *colatoriis* infixa, initio morbi pendentes (quae quidem etsi in modica, plerumque copia ibidem consisteret, tamen ob nativum suum gluten, praedictis partibus stricte inhaerens, ipsas admodum irritaret, easdemque ad frequentes enormes contractiones cogendo, molestos, frequentissimosque dejiciendi conatus progigneret) tunc inquam ad usum floris Cassiae recenter extractae una cum Pulpa Tamarindorum confugiebam. Certe tamen asserere possũ, me tutius omnibus, magisque expeditum remedium tunc expertum fuisse, quum *Ypecacuanha* modo supradicto usus fui, maxime cum illico ciendi vomitum veridicae indicationes adessent, nullaeque aliunde huic obstarent congruae rationes.

CCCXXVIII. Quamvis mitioribus

bus hisce utens praesidiis pro certo semper haberem, nullas penitus in *Intestinorum* fibris vehementes, minusque congruas contractiones, aut abrasiones produci posse: nihilo tamen secius optime noscens, a nullis unquam, etsi magis blandis hujuscemodi medicamentis Alvum solicitari posse, nisi eorundem vi analoga in *Intestinis* ipsis irritatio suscitaretur: Ideo, ut, & huic prospicere satis incommodo possem, duabus, tribusve horis post assumptum pharmacum, praecipue post primas egestiones, aquae simplicis, aut simul addito Mali medici succo recenter expresso, copiosos cyathos AEgrotis exhiberi iteratis vicibus curabam. Eo autem congruum magis praesidium hoc arbitrabar, quo magis de biliosis Corporibus, magisque gracilibus ageretur; in quibus tum ad peccantis humoris fervorem provide compescendum optime convenire videbatur, tum ad laxandas, atque humectandas *Intestinorum* tunicas, quae, eadem ratione, vi purgantis remedii stimulantur, ut diximus, contrahuntur, exsiccanturque. Praeter haec adnotanda tunc etiam merito erat biliosi ejusdem humoris crassities in hisce febribus passim familiaris, quam necessario simul oportebat dissolvere, fluidioremque, juxta Hippocratis mentem, facere, ut facilius, ut citius, tutiusque adhibiti remedii actioni auscultaret. Non semel, quoties laxare sic magis fibras opus esset, loco praedictae aquae copiose sumendae, serum Lactis optime depuratum post singulas quascunque egestiones pluries, & copiose sumendum esse, utiliter docebam. Quotiescunque tamen initio morbi Alvus ex se satis flueret, nullaque ex praedictis incommoda vigerent, *purgationem* necessario expetentia, maxime in extenuatis Corporibus: purgans remedium quodvis omittebam, solo emolliente *Clystere* quandoque contentus.

CCCXXIX. Dum haec profero, non deerunt quamplurimi (sicuti nec defuerunt tunc etiam) qui adhibitam tunc *purgationem*, etsi saniore praedicto modo usurpatam penitus condemnari jure, ac merito posse contendent, utpote a purgantibus omnimode alieni. Ideo cum isti sententiam suam, quamplurimis non spernendis rationibus partim ab experientia, ut ajunt, partim ab auctoritate, atque praesertim a divini Senis oraculo mutatis, tam viriliter tueri se posse depraedicent, ut oppositam funditus evertendam esse arbitrentur: non abs re futurum fore existimo, si rem hanc breviore, quo licebit modo, arrepta occasione perscrutemur; ut inde cuique pateat, me tali utentem methodo non chimaerice, neque ex propriae opinionis tenacitate, sed tutioris ratiocinii lumine ductum tunc sic egisse. Idque AEgrotis ipsis perquam utile evadet, quorum persaepe tutior, citiorque salus a purgante remedio initio morbi dextere usurpato dependet, cujus ope toties futuris in posterum *criticis* naturae motibus via sternitur, atque ansa commode praebetur.

Pro-

CCCXXX. Profecto praecipuae, quae passim contra *purgationem* afferri solent rationes, non aliunde melius, quam ab Hippocraticis sententiis mutuari possunt. Esto igitur sic primo ex Hippocrate (178) *In acutis affectionibus raro, & in principiis purgante utendum, atque hoc diligenti prius adhibita cautione faciendum.* Sententiae huic non immerito adhaerens Baglivius varia tradidit praecepta, atque praesertim sic distincte docuit. (179) *In principiis febrium acutarum cave a purgantibus, cave pariter a remediis nimium volatilibus, & vehementibus: crudo namque existente adhuc morbo, vel educes, quae educenda non sunt, vel augebis febrem, vel jugulabis AEgrotum.* Necessarias hasce *cruditatis*, & *coctionis* animadversiones ante humorum *purgationem* habendas semper esse, satis ante ipsum divinus Senex monuerat. (180) *Concocta purgare, & movere oportet, non cruda, neque in principiis, nisi turgeant. Plurima vero non turgent.* Huic alter adjungitur ejusdem Praeceptoris aphorismus. (181) *Corpora ubi quis purgare voluerit, facile fluentia reddere oportet.* Cum hoc alter omnimode convenit, in quo & modum ad dirigendas, si opus fuerit, superius, aut inferius *purgationes* idem optime docet. (182) *Corpora oportet, ubi quis purgare vult, facile fluentia reddere. Et siquidem velis efficere facile fluentia sursum, Alvum sistere; si vero deorsum, humectare.*

CCCXXXI. Hisce praesertim sententiis adhaerent omnes, qui *purgationem* quamlibet initio morborum quorumcunque indiscriminatim, & semper condemnant: utpote qui absolute existimant idoneas tunc humorum *coctiones* haberi nunquam posse. Istis facem praebere putatur laudatus toties perspicacissimus Hecquetus, praeter caeteros, qui tum in Commentario suprapositorum aphorismorum, tum fusius in aureo tractatu suo *de purganda Medicina* &c. litem hanc optime diremit, atque malesanos *purgationis* solicitos nimis amatores solidissimis adoritur rationibus. Si autem Hippocratis sententias hasce rite, absque ullis praejudiciis perpendamus, una cum aliis quibuslibet inde petitis sanioribus ratiocinationibus, quas tum Hecquetus, tum alii contra *purgationem* improperam proferunt: haec omnia ad deficientem *concoctionem* (quod maxime initio acutorum animadvertendum esse indicant) referenda esse, quilibet statim intelliget. Quamobrem, antequam rationes istas, atque Hippocratis supraposita dogmata cum servata a me methodo conferamus; quid vere sub *coctionis* hujusce nomine intelligendum sit, cum saniobus sedulo perscrutari, atq; adamussim explicare oportebit.

CCCXXXII. Nemo certe, meo judicio, clarius, nemo rationabilius docuit, quid sit tam decantata haec humorum *coctio*, quam laudatus toties

(178) *Hippoc. Aphor.* 24. *Sect.* 1. (179) *Baglivius de febr. in genere.*
(180) *Idem Aphor.* 22. *Sect.* 1. (181) *Hippoc. Aphor.* 9. *Sect.* 2.
(182) *Idem Aphor.* 60. *Sect.* 1.

ties Hecquetus (183) dum de *cruditate* humorum, & *coctione* fuse satis, dilucideque agit. Postquam enim ibidem optime explicavit, quam falso coctionis haec actio a caloris speciali vi, aut *volatilizantium*, ut ipse notat, succorum, aut sulphuris, *absorbentium*, *concentrantium*, aut *alkalum* lixivioforum, derivare nonnulli contenderint: pergit ostendere, quomodo *coctio* in speciali tum fluidorum, tum solidorum dispositione consistat. Dicit enim ibidem, *miram illam succorum temperiem, quae coctio est, comminutionem esse liquidorum immensam, sed mollem, sed exquisitam, sed levem, eamque a solidorum tractabilitate, systole, & oscillatione perpetua, sed levi, forti, sed molli, miti, sed efficaci elaboratam. Porro coctionis fructus est, & signaculum secretionum facilitas, ordo, & sinceritas, quibus fit, ut suas directiones, tempora, & vices servent. Unde concludas licet definiendam venire coctionem his verbis, quae Hippocratis sunt, conceptam humorum commoderationem, permixtionem, & contemperationem; cruditatem vero* (ut idem loquitur) *incommoderationem*: aut ut idem Auctor paulo postea subdit: *Cruditatis nomine duo importari necesse est, deviantem liquidorum motum, eorundemque triturae defectum.*

CCCXXXIII. Hac posita genuina *coctionis*, *cruditatisque* idea, facile est intellectu cur, & quomodo in quocunque morbo utrumque, tum *coctionis*, tum *cruditatis* tempus attendendum sedulo sit; ut hoc nempe a *purgatione* sapienter ex toto temperet Medicus, ne cito nimis naturam ad *secretiones*, indeque ad *excretiones* quaslibet dirigat, ad quas tunc non nisi per vim, & temere coacta perducitur: illo autem, ut naturae motibus provide obsequendo, humores ab ipsa rite jam praeparatos, atque ad *excretoria* congrua organa jam propulsos, dextere educat. Quaecunque autem ea sit occurrentis cujusvis specialis morbi *primaria*, atque *immediata* causa, sive a solidis tantum, sive a fluidis, sive ab utrisque quomodocunque derivanda, verum semper est, humorum inde *deviationes*, *stagnationes*, atque *alterationes*, si non *primario*, saltem *secundario* variis modis evenire, propter quas rectum totius *animalis OEconomiae* moderamen susdeque vertitur, atque proinde *secretiones* quaelibet, *excretionesque* eadem ratione pessime fiunt. Quamobrem, ut ad nativum statum reducatur Corpus (etiamsi *primaria* laesio in solidis vigeat; quae profecto tolli omnimode haudquaquam potest, nisi ortae inde humorum concretiones, aut crassities solvantur) stagnantes humores dictos, seu crassiores redditos, quicunque ii sint, ad motum solicitare, aut attenuare oportet. Quod si ipsi jam in *circulationis aream* cum tota massa redacti sint, ad *secretoria* propria organa propellendi sunt, ut per ipsa consuetis adminiculis opportune excernantur. Quare, sive peccantes humores jam stagnantes supponere velimus, sive etiam cum tota massa intime mixtos, jamque

(183) *Hecquet de purg. Med. Cap.* 17.

que adhuc *crudor*, utrinque praevia naturae congrua actio necessaria ipsis est, quam *coctionem* dicimus, antequam nempe *purgationem* subire coacti ipsi sint. Etenim oportet primo ut hujusmodi humores (si eos stagnantes arbitramur) idoneo solidorum agentium, & reagentium auxilio dissolvantur, attenuenturque, ut, aut ruptis aggeribus, postea inde congruo tempore prodeant, aut contiguarum venarum, seu *lymphaticorum* ductuum meatus subire queant, obsitamque partem liberando, sic in circulum cum tota sanguinea massa rediganter. Verum cum hoc haberi neutiquam possit, nisi apta contiguorum solidorum vibratione, & congrua laxitate, humorum in vasa refluxui non omnimode obstante; Ideo inde satis deducitur, quomodo *coctio* tum laudabilem humorum fluiditatem, tum solidorum congruam dispositionem importet, ut cum praeclarissimo Hecqueto supra statuimus. Si autem humores isti, quomodocunque peccantes, cum tota humorum massa promiscue in circulum agi supponantur: propria prius indigent *trituratione*, & *comminutione*, ut in determinatae cujusvis molis, & figurae moleculas rediganter, quae ideo idoneae fiant, *separatoriis* alicujus visceris cribris permeandis, ut postea secernantur, atque excernantur: Ad quod pariter solidorum requiritur proportionata actio, sine qua tam necessarium opus perficere neutiquam natura potis esset.

CCCXXXIV. Siquis ideo ineunte vix morbo, cujusvis ille indolis esset, humorum hujuscemodi separationem statim promovere tentaret: Eo audentius, eo incongrue magis ageret, quo minus fluidi illi facti essent, minusque dispositа solida, ut optatis eorundem secretionibus opem ferrent, atque, quod magis interest, natura adhuc ex toto indifferens esset, ut per hoc potius, quam per illud *emunctorium excretionem* moliri tentaret: maxime cum eodem semper modo ipsa neutiquam operetur. In hoc certe casu, qui *cruditatis* tempore, talia malesano consilio expeteret, jure, meritoque Hippocratis exprobrationes sibi ascisceret, atque contra allata supra ejusdem dogmata temere progrederetur. Ast (ut in casu nostro de hisce specialiter differamus) tunc notum cuiq; erat, ex suprapositis ratiociniis, in hisce febribus copiosae, atque praeter modum aestuantis bilis dominium, quae partim cum universa sanguinis massa in circulum acta, partim in consuetis *biliariis colatoriis* secreta, & stagnans febriles furibundos sanguinis tumultus excitaret, in solida quaeque vehementer agens, eaque in *spasmodicas* fortes cogens contractiones, unde *symptomatum* quorumcunq; ratio petenda erat.

CCCXXXV. Profecto, dum bilis haec cum sanguine intime mixta erat, aut in *biliariis* Hepatis confiniis restitans partim, crassa admodum erat, & glutinosa, *cruditatis* tempore, nullis unquam auxiliis educi, neque per vim poterat; atque tunc purgantia validiora propinare pro ejusdem promovenda *excretione*, solida-

solidaque ipsa ad enormes sic contractiones cogere, idem prorsus erat, ac aerem verberare, quin immo & novis humorum *stasibus*, eorundemque pejoribus novis tumultibus ansam praebere, tum & lympham insontem, loco peccantis bilis, velle educere. Sic (184) *crudo nempe existente morbo* (ut iterum expertissimi Baglivii verbis utar) *vel educes, quae educenda non sunt, vel augebis febrem, vel jugulabis aegrotum*. Praevia opus est antea hujusce bilis dissolutione, ut a tota massa secedat; ejusdemque ad *biliosa colatoria* praevio transitu, ut educi possit: quod utrumque tam expetitam naturae *coctionem* importat, quam modo citius, modo tardius, progrediente morbo ipsa perficit, & melius etiam, si adjutrices manus provide Medicus adhibeat, ipsius sequens gressus, non eam praemature cogens. In hoc certe sensu *purgationem* initio harum febrium non convenire, quin immo & pernicioſam maxime esse, cum Hippocrate rationabiliter semper putavi; eam tamen intelligens *purgationem*, quae validioribus ideo purgantibus perficienda esset, quorum ope nondum praeparatus, seu (ut cum Hippocrate loquar) nondum fluidus factus biliosus humor tunc sic audacter, & inconsiderate educi posset.

CCCXXXVI. Hinc dum levioribus supra recensitis purgantibus initio morbi uti arbitrabar, non morbificam ex toto educere vere causam in animo habebam. Hoc enim ideo incongruum magis esse, atque praeter rationem existimabam; quia certo certius semper noveram tum hosce, tum alios acutos morbos statutum peculiare tempus ad necessariam perficiendam *coctionem* requirentes, nullis unquam remediis citius terminari unquam posse: quod in hisce praesertim febribus verum semper compertum fuisse, observavimus. Etenim nunquam ante decimam quartam diem omnimode solvebantur, & quandoque etiam ultro magis cursum suum protrahebant. Eo tantum idcirco consilio ductus mitissimis hisce suaviter agentibus purgantibus, sive mavis lenientibus, aut laxantibus remediis utebar: quod certe putarem, necesse esse in hisce febribus expeditas illas affatim reddere vias, per quas unice, & semper natura *crises* moliri solita fuerat, quibus obstare maxime poterant, & plerumque solebant excrementitiae quaeque materies in *Intestinorum* cavitatibus latitantes, *secretorios* tum bilis, tum & *Peyerianos* etiam glandularum *Intestinalium* porulos comprimendo, atque obturando. Hoc autem non immature erat naturam cogere, sed liberiorem tantum futuris in decursu morbi *excretionibus* semitam tuto, leniterque parare.

CCCXXXVII. Enim vero si id violentioribus remediis solida concutientibus, atque ab ipsis per vim humores valide emungentibus praestare tentassem; me inconsulto, & temere nimis sic egisse quilibet nosceret. Verum purgantia illa, quibus utebar, talis semper fuisse indolis animadverti: ut, si quae adessent

(184) *Baglivius loco supra citat.*

sent jam paratae in *Intestinis* materies, eas leniter educerem; si nullae adessent, additis inde aquae copiosis potionibus, *Intestina* ipsa diluerent. Hoc ne igitur erat *cruda* educere? *Cruda* medicare? atque *inconcoctos* humores praemature ad exitum solicitare? Si *Intestina* tantum diluere, atque a latitantibus sordibus, levissimis, blandisque remediis expurgare, sic quaerebam? Nec frustranea penitus mihi videbatur hujuscemodi solicita *Intestinorum expurgatio*, initio istarum febrium peracta; etiamsi dispositos nondum ad exitum noxios humores esse ego quoque noscerem. Etenim verum est, quod, caeteris paribus, cujusvis humoris separatio, & *excretio* eo facilius habetur, quo magis ampli, & expediti sunt *secretorii* meatus, in quibus eo minor occurrit *resistentia*, quo minus compressi sunt, minusque foedati. Quamobrem, dilutis sic *Intestinorum* cavitatibus, atque leviter initio expurgatis, facilior fiebat aditus, ut tum bilis per proprios ductus congruo tempore excerneretur, tum per *Intestinales* innumeras dictas glandulas totum secretionis reliquum opus perficere natura posset. Si quis autem fortasse ignoraret, quanti momenti, quantaeque utilitatis sint minimae hae, ac pene infinitae numero *Intestinorum* glandulae, ad copiosissimas in morbis perficiendas *excretiones*, eruditissimum consulat Freind (185) qui praesertim de *excretione Intestinali* agens, docet, glandulas hasce, ex Peyeri invento detectas, maximam humorum copiam in cavitatem *Intestinorum* eructare commode, & perquam brevi posse. Neque tunc ad id intelligendum auctoritate, aut ratione ulteriori opus erat; cum experientia ipsa per se satis loqueretur. Plerumque enim in hac constitutione copiosissimas, ut diximus, progrediente morbo, hujusmodi excretiones per Alvum ad plures etiam dies protractas vidimus; quarum tantummodo beneficio tutior morbi solutio omni jure adscribenda erat.

CCCXXXVIII. Nec tantum non incongruas, non pernicioſas, non inutiles *purgationes* hasce, dictis remediis peractas, verum etiam necessarias tunc utplurimum fuisse, facile est cognitu. Peculiares omittam circumstantias in saginatis admodum corporibus, gulae nimium indulgentibus, atque crassioribus omnis generis eduliis ad satietatem repletis; in quibus congruae *purgationis* tunc denegare necessitatem, idem prorsus erat, ac saniores Medicinae canones a fundamentis respuere. *Quae a repletione fiunt, inanitione curantur*, docet saepissime divinus Senex. Quid nam dicendum erat de AEgrotis illis, in quibus primis etiam febris diebus, cum amaritie maxima Oris, linguae citrino colore, stomachi gravamine, nausea &c. inanes vomendi conatus, non raro etiam cum biliosae virentis, aut flavae materiei excretione occurrebant? quod saepissime vidimus. Nonne manifesta haec erant *turgentiae* verae fidissima notacula? Quare ergo in hujusmodi *turgentia* a pur-

(185) *Freind Com. de febr. 7.*

purgatione temperandum tam scrupulose erat, quando hoc & in principiis acutarum febrium, & morborum quorumlibet faciendum indicat Hippocrates ipse? In hisce circumstantiis (186) *Sane vomitorium propinare* (loquor cum expertissimo Sydenhamio) *ubi istiusmodi praegressa est vomendi proclivitas, adeo est necessarium, ut nisi humor ille expellitur, in sentinam quamplurium malorum difficilium sit abiturus, quae crucem figent Medico, toto durante Medicationis tempore, AEgrumque in haud leve periculum conjicient. Ex horum praecipuis, & maxime solitis est Diarrhoea, quae utplurimum in defervescentia febris consequitur, quotiescunque emetica, quando ea suadebat indicatio, omissa fuere &c.*

CCCXXXIX. Hujusmodi incommoda, omisso *emetico* initio morbi a natura ipsa satis indicato, eveniisse passim observavimus, quibus adjungebantur *cardialgicae passiones*, Ventris *tensiones*, febriles majores aestus, ac praesertim difficilior morbi judicatio. Plerumque enim illi, quibus in hisce circumstantiis congrua bilis *expurgatio* initio omissa fuerat, difficilius, & tardius optatam valetudinem adipisci poterant. (187) *Quae ducere oportet, quo maxime vergant, eo ducenda per loca convenientia.* Si ergo natura ipsa initio istarum febrium excretionem hanc indicabat, & moliebatur: quare ipsam omittere Medicus debebat, ejusdem caeteroquin fidelis sectator? Nec quidpiam hic refert dicere, quod aliquando, propinato *emetico*, tam modicam bilis copiam AEgroti vomerent, ut vix perceptibile parum videretur, quidnam inde levaminis capere ipsi possent. Quamvis ratio id difficile admodum probare queat, experientia tamen ex se sola satis loquitur, quod & ipse admiratus est Sydenhamius (188) *Saepe miratus sum* (inquit ipse) *dum forte materiam vomitu rejectam aliquando curiose contemplabar, eamque neque mole valde spectabilem, nec pravis qualitatibus insignem, qui factum fuerit, ut AEgri tantum levaminis exinde senserint, nempe vomitu peracto, saeva illa Symptomata (nausea E. G., anxietas, jactationes, suspiria luctuosa, linguae nigredo) quae & ipsos excruciaverant, & Adstantes perterrefecerant, mitigari solent, ac solvi.* Profecto, etiamsi, *emetici* vi, magna humoris peccantis copia non educatur; ob excitatam tamen in ventriculo *contractionem*, *concussionemque* (quae proinde, ratione *contiguitatis*, *Intestinis* etiam, atque adnexis aliis partibus communicatur) excretiones omnes, & bilis praesertim solicitantur: unde fit, quod licet ista per vomitum non semper educi satis queat, ad motum inde eadem ratione solicitata, per inferiora faciliorem aditum obtineat; quod pluries tunc evenit, cum post assumptum *emeticum* parum vomendo AEgroti, magnam bilis copiam per Alvum paulo postea dejecerunt.

CCCXL. Hinc quotiescunque manifesta aderant signa *emetici* usum indicantia, aliunde tamen consueta emer-

(186) *Sydenh. constit. febr. cont. ann.* 1661. 62. 63. 64.
(187) *Hippoc. Aphor.* 21. *Sect.* 1. (188) *Sydenh. loco supra citat.*

emergerent validiora *contraindicantia*: eundem propemodum effectum per inferiora obtineri toties vidi, idoneo adhibito purgante, ex mitioribus tamen, ut supra indicavimus. Aſt utrumque in hiſce caſibus ſemper, & omnimode omittere, a recta curationis methodo temere aberrare erat. Niſi enim *purgationis* defectum, ſuperveniente diarrhoea, natura ſatis ſupplere poterat; raro admodum AEgroti Mortis ictum effugiebant. Sunt qui fortaſſe putabunt, bilioſos hoſce humores a natura ipſa toto morbi decurſu expulſos, non cauſam, ſed effectum ipſius Morbi dicendos eſſe: unde certe deducent purgantia, initio morbi, ideo nunquam convenire, quia ſolidas irritando partes, fluidaque ipſa nimium diſſolvendo, incongruas haſce hoſtiles ſuſcitant *ſecretiones*, *excretioneſque*, quas raro pro *criticis*, plerumque pro *ſymptomaticis* habendas eſſe arbitrantur. Aſt dicant quaeſo, qui ſic loquuntur: effectuſne tantum morbi dicentur, & mere *ſymptomaticae excretiones* bilioſae iſtae, quae ſemper cum levamine fiebant? Quibus deficientibus graviora reddebantur *ſymptomata*, morbus in pejus ſemper ruebat, aut ſaltem diutius protrahebatur? Quoties morbi a bilis dominio ſpecialiter derivantur, iis ob eandem penitus rationem, mutatis mutandis, *purgatio* convenit, propter quam, & ſanguinis miſſio morbis aliis neceſſario competit, qui ab exuberante, aut remorato in aliqua parte ſanguine unice dependent. Hinc & Baglivius ipſe, quamvis in principio harum febrium *purgatione* cavendum eſſe docuerit, in progreſſu tamen, & *Clyſteribus*, & *purgationibus* frequenter, & utiliter ſe uſum quampluries fuiſſe aperte teſtatur, dum ait: (189) *Humorum apparatum e Meſenterio quamcitiſſime educo, Clyſteres etiam bis in die injicio, purgationes frequenter praeſcribo, & totam dirigo indicationem in educendo per purgationes meſenterico apparatu, poſthabitis diaphoreticis, & inutilibus, ne dicam noxiis, teſtaceis pulveribus.* Utiliſſimum hoc eſt praeceptum in ejuſmodi febribus ſcrupuloſe, atque adamuſſim ſervandum, quo plerumque iſtarum curationum rationem dirigens, fauſto tunc utique omine rem mihi ceſſiſſe novi.

CCCXLI. Non deſunt, qui hujuſcemodi *purgationis* indicationi ſatisfacere ſe poſſe putant, ſolo amygdalarum dulcium Oleo tum in principio, tum in progreſſu harum febrium exhibito. Profecto remedium hoc, utpote ab omni ſtimulo alienum, omnem meretur laudem; maxime dum, contractis nimis exiſtentibus ſolidorum fibrillis, timendum merito eſt, ne purgantis cujuſvis vi in violentiores contractiones ipſae redigantur, propter quas, impedito ſucceſſive fluentium humorum motu, eorundem poſtea *ſtagnationes*, & inflammationes eveniant: quod a praepoſtero purgantium validiorum uſu eveniſſe non ſemel novimus. In hujuſcemodi ideo caſibus (maxime cum ultro de organica ſpeciali laeſione, a qua primario febris proficiſcatur, timendum ſit) ſi materia

(189) *Baglivius loco ultimo citat.*

etiam turgeat, optimum, & necessarium consilium est ad oleum amygdalarum dulcium confugere, quod simul, & humorum tenuviorum aestus, eorundem minimas particulas irretiendo, compescit, & solidorum simul corrugationes, laxando, mirabiliter tollit. Quapropter dum singultus, aut *cardialgicae passiones*, aut *tympanicae* Ventris *tensiones*, aut alia hujuscemodi *symptomata* a forti solidorum *contractione* in hisce febribus derivata occurrebant: ad hoc remedium, tanquam ad sacram anchoram confugere perquam utiliter consuevi. Ast dum, initio morbi, spontanea haec ad vomitum excitamenta, non a sola solidorum *contractione*, sed a bilis aestuantis fervore proficiscebantur: Oleum hoc propinare, idem prorsus erat, ac morbum suaviter, & blande lenire, seu melius tantum titillare. Addam ultro, quod quotiescunque in hisce circumstantiis prope *biliarios* ductus, atque in *Intestinis* ipsis magis tenax, & viscida adesset bilis: tantum abest, quod ab usu hujusce Olei quidquam levaminis caperent AEgri; ut potius inde molestissimae, & graves emergerent *passiones*, aliaque non levia *symptomata*: eo quia oleosae illae particulae cum glutinosis biliosis dictis irretitae, difficili admodum negotio removeri inde poterant: unde & ponderis, & irritationis sensus: quod quidem saepissime attendere potui. Oportebat tunc ad idoneum magis, magisque efficax remedium confugere, quod hostilem citius humorem educere posset, aut saltem ipsi viam melius adaperire. Nec juvat hic opponere, quod oleum hoc, utpote blandum leniens remedium, AEgrotos minus fatiget: nam toties novimus tum in allatis supra circumstantiis, tum & in aliis etiam, ab illo graves stomachi *passiones*, & vomitus suscitari, quas a nullo mitiore purgante produci unquam observavimus. Oleum enim, utpote tenax maxime, atque ad motum pariter iners superficiei Ventriculi, atque *Intestinorum* maxime adhaeret, difficilique admodum modo ultro progredi potest; maxime cum tenaces aliae, & mucosae praeexistant materies, quarum superare *resistentiam* haudquaquam possit. Hanc potissimum ob causam non semel tunc, glutinosa magis vigente bile, nocuam quammaxime evasisse novi *cassiam*, cujus ope eo magis fortes ventriculi *passiones*, & ventris tormina, quam a purgantibus mihi familiaribus remediis, suscitari consueverant. Quare ab hoc remedio tunc semper abstinere satius duxi, atque utplurimum curabo, ipsum ad oris gratiosam delectationem potius, quam ad AEgrorum utilitatem plerumque conferre, putans.

CCCXLII. Exhibito mitiore purgante supradicto, aut *emetico*, quoties opus esset, sequenti die iterum sanguinis emissionem ex Pede celebrari jubebam in congrua dosi, quae AEgrotorum vires, & morbi vehementiam respiceret. Interim praecipua mihi cura aderat, ut copiosas aquae acidulae potiones cum Mali medici succo saepissime sumendas etiam, atque etiam commenda-

rem,

rem, quae, meo judicio, omnem in hujusmodi curationibus paginam adimplere commode poterant; tum ut glutinosam dissolverem bilem, eamque ad exitum facilius disponerem; tum ut eadem ratione febriles compescerem aestus, totiusque sanguineae massae tumultuarios furores sedarem. Hinc quantum hisce potionibus delectabantur AEgroti, tantum inde levaminis habebant. Unde & acidulas hasce copiosas potiones pro speciali cardiaco in hisce febribus semper habui, optime cum eruditissimo Boerhaave hujusce aevi Medico celeberrimo noscens, quod (190) *Cardiacum est proprie quidquid auget vim animalem movendi musculos, & vim naturalem movendi fluida*; seu quod idem est, quidquid *morbificam* causam destruens, aut saltem retundens, deperditum solidis restituit tonum, fluidisque congruam mobilitatem conciliat, propter quod utrinque optatum emergit aequilibrium, unicum & perenne vegetiorum in Corpore nostro motuum omnium principium. Non enim nomine *cardiaci* volatilia semper, atque dissolventia, magisque actuosa remedia intelligenda sunt (191) *quoniam id, quod uni cardiacum est, idem fit alteri venenum*: quod in nostro casu verum comperiri merito poterat. Hujusmodi namque *cardiaca* sanguinem attenuantia, mobilem etiam magis, atque activam reddere, eadem ratione, bilem poterant, atque proinde morbi causam magis, magisque fovere. Hinc cum aliunde notum satis esset, a furibundis hisce bilis aestibus effrænatos tum solidorum, tum fluidorum enormes tumultus suscitari: ut homogeneus magis, seu laudabilior eorundem restitueretur motus (quod unice *cardiacorum* usum necessario expetebat) nullum magis congruum, magisque efficax praesidium erat, quam ad acidas hasce potiones frequenter confugere: cum hac de causa idoneum magis haberetur inde *cardiacum*. Quamobrem inutiles penitus, ne dicam absolute noxios, tunc arbitrabar pulveres illos omnes *bezoarticos*, ut ajunt, *alkalicos*, *diaphoreticos*, dissolventes, aut alios hujuscemodi. Ad hosce quandoque, & quidem raro confugere tunc consuevi, cum Adstantium potius credulis opinionibus, quam indigentiae morbi satisfacere curabam. Pessimo enim nescio quo Artis nostrae fato, id specialiter Medico inesse munus debet, ut non tantum saniorum remediorum ope AEgrotantibus sibi commissis opitulari satagat: verum etiam ut politicis adminiculis propriae famae prospiciat, ne forte, si speciale quidpiam, etsi inane remedium omiserit, moriente AEgroto, pessime ideo illum suo munere functum fuisse credatur. Tunc autem ea tantum seligebam remedia, quae, nisi optatum AEgrotis levamen adferrent, ipsis tamen nocere haudquaquam possent. In Nosocomiis ideo, ubi libere magis agere mihi concessum erat, simpliciore hac methodo servata, citius & tutius, ab hoc morbo evasisse AEgrotos ut plurimum novi, paucis

(190) *Boerhaave de Virib. Medicam.* (191) *Idem ibidem.*

paucis admodum adhibitis remediis. Hinc dicere semper soleo, Nobiles viros eo minus tuto, eo pejus curari, quo magis a simplicitate deflectens Medicus illos multiplicibus, magisque pretiosis remediis curare coactus est: ac si Divitum, & Nobilium Hominum salus cariore redimenda sit pretio, iisque pomposa, & speciosa admodum remedia potius prosint, atque conveniant, quam simpliciora, & mere necessaria, quorum ope Pauperes facilime levantur. Alia tamen ratione Divitibus quandoque diversa curatio congruit, cum verum sit semper ex Seneca (192) *quod tam nullo aegrotamus genere, quam vivimus*; unde ibidem paulo antea ipse animadverterat sic: *Medicina quondam paucarum fuit scientia herbarum, quibus sisteretur fluens sanguis, vulnera coirent paulatim: deinde in hanc pervenit multiplicem varietatem. Nec est mirum, tunc illam minus negotii habuisse, firmis adhuc, solidisque corporibus, & facili cibo, nec per artem, voluptatemque corrupto. Qui postquam coepit, non ad tollendam, sed ad irritandam famem quaeri, & inventae sunt mille conditurae, quibus aviditas excitaretur: quae desiderantibus alimenta erant, onera sunt plenis.*

CCCXLIII. Primariis hisce remediis, juxta morbi naturam, affectorumque Corporum quorumlibet dispositiones in usum provide revocatis, diluentia tantum acidula supradicta indesinenter usurpanda indicabam: sicque ab aliis quibuslibet temperabam remediis, quae nimis credulo usurpari praejudicio passim solent. Sciebam enim transgressis tunc primis morbi diebus, naturae ipsi munus inesse potius, quam Medico, ut peccantes humores rite dissolverentur, atque ad propria *secretoria* organa pervenirent, indeque necessariae fierent *criticae excretiones* (193) *Enim vero ut suae sunt naturae viae* (pro ut doctissimus Hecquet animadvertit) *& viarum directiones, juxta quas servatur in sanis functionum ordo, suae etiam sunt sub morbis naturae determinationes, ductu quarum illum ad ordinem functiones restituere nititur, aut revocare. Ut autem mutatis illis directionibus, mutatur Corporis OEconomiae facies, mutatis his determinationibus novatur morbus, nova enim, & praeter ordinem assurgunt symptomata, novus proinde morbus, morosus in tantum, & difficilis, in quantum caecae temeritatis foetus est, non effectus naturae.* Quod hoc possit in curationibus morborum, ob nimiam Medicorum credulitatem, atque incongruam, noxiamque solicitudinem evenit, nemo est qui ignoret.

CCCXLIV. Duae ideo mihi tantum, adaucto morbo, *indicationes* aderant, quibus omni studio satisfacere curabam: nempe ut primo occurrentibus in dies *symptomatibus* dextere prospicerem: simulque magis fidos naturae motus sedulo attendendo, eos ultro magis promoverem. Ut secundae huic satisfacerem *indicationi*, cum ex repetitis totius observationibus satis didicissem tutiores naturae motus in hisce febribus per Alvi dejectiones utplurimum

(192) *Seneca ep. 95. ad Lucill.* (193) *Hecquet Com. in Aphor. 20. Hipp. Sect. 1.*

rimum commode compleri; quoties Alvus inobediens esset, atque caeteroquin aliunde peccantis bilis aestus mihi satis innotescerent, *Clysteres* ex Lacte, alioſve hujusmodi laxantes, atque emollientes quotidie adhiberi, & bis etiam in die, si opus esset, jubebam. Mirum profecto est quam facile, quam blande graviora inde mitescerent *symptomata* omnia: quare quotidie Discipulis meis indicare non omittebam, praecipuam harum febrium ulteriorem curationem, frequenti enematum usui tribuendam omni jure fuisse: ut taceam sanguinis sufficientem emissionem, aliaque primis diebus usurpata praesidia, de quibus satis supra egimus. Si autem mediis *Clysteribus* parum dejiciebant AEgroti (eo quia crassior, & tenax magis bilis in superioribus praecipue *Intestinis*, aut saltem in eorundem confiniis residens, difficili admodum modo removeri inde posset) tunc ad diluentia praedicta saepius, & copiosius confugiendum esse monebam. Utilis etiam tunc maxime fuit in progressu morbi usus Olei amygdalarum dulcium identidem in parva dosi usurpati.

CCCXLV. Oleum hoc amygdalarum dulcium iteratis vicibus adhibitum, una cum repetitis laxantibus *Clysteribus* jam supradictis, plerisque etiam succurrebat *symptomatibus* in hisce febribus praesertim familiaribus: vomitui nempe, atque *cardialgicis* aliis *Ventriculi passionibus*, Ventris doloribus, *Hyppocondriorum tensionibus*, singultui, atque aliis hujusmodi. *Anodynis* tamen simul utebar, juxta indigentiam, atque inter haec ea specialiter seligebam, quae utilia toties expertus fueram ad *cardialgicas* hasce *passiones* in tertianis febribus sedandas, prout supra ostendi. Idcirco Sal Absynthii cum Laudano, aut *mixtura stomatica* mihi familiaris, tutissimum remedium fuit, ad haec *symptomata* illico sedanda: nunquam tamen omissis copiosis aquae potibus. Hisce solis simplicioribus remediis quamplures ex hisce AEgrotis servatos vidi, atque illos quoque, qui protracto ad plures dies continuo etiam singultu, cum universali Corporis refrigeratione, frequentibusque vomendi conatibus, animam jam agere videbantur; prout ex peculiaribus observationibus postea patebit. Congruum tunc etiam pluries remedium fuit malvaticum meracum vinum, cujus ope *ventriculi*, atque *Intestinorum* fibrae magis elasticae redditae, biliosum facilius expellebant humorem, non neglectis tamen *Clysteribus* ad id maxime conferentibus. Hisce, iisdem de causis, quoties aderant *Hyppocondriorum tensiones*, utilia erant fomenta emollientia simul, atque discutientia saepissime adhibita.

CCCXLVI. Praeter dicta *symptomata*, in summo morbi conflictu molesto admodum Capitis gravamine vexabantur AEgroti, veternosi fere inde facti, cum universali torpore maximo, humeros gravius afficiente. Tunc etiam utplurimum *Oedematosus* quidam tumor totum fere corpus occupabat, atque extremitates maxime; simulque tota facies pari ratione intumescebat, rubicundo magis, ac quasi livido colore perfusa.

perfusa. Talia autem *phaenomena* tunc citius, & facilius evenire consueverunt, quum copiosae magis, magisque lividae *petechiae* apparerent. Quamobrem, cum haec omnia a lentescente maxime undecunque humorum motu fierent, praesertim in minimis tubulis cutim pervadentibus: utiles admodum persaepe evadebant *cucurbitulae* scarificatae humeris appositae, quarum ope pleraque ex dictis *symptomatibus* illico mitiora reddebantur. Neque id a ratione penitus alienum quispiam arbitrabitur, si specialem *cucurbitularum* actionem attenderit. Namque ipsae valida quadam suctionis vi cutis fibras comprimunt, atque proinde latentes in ipsa *sanguineos, lymphaticosque* ductus. Qua de re stagnans in ipsis sanguis, aut saltem lente admodum per ipsos fluens, ad motum maxime solicitatur. Quod si extra aream *circulationis* dejectus in interstitiis cutis resideat (prout supra de *petechiarum* origine agentes suppossuimus) eadem ratione contiguos venarum meatus subire cogitur, ut iterum in *circulum* redigatur. Nec tantum in ipsa parte, cui *cucurbitulae* apponuntur, earundem actio sistitur; sed ultro etiam vim suam exerit. Nemo enim ignorat consensum mutuum partium omnium nostri Corporis, qui praesertim in cute tam obvius cuique est, ut oculis ipsis percipi saepissime queat. Quapropter hinc liquido constat, quanam ratione *cucurbitulae* tunc humeris applicatae, non solum lentescentes ibidem humores ad motum urgere valide possent, simulque torpescentem solidorum elaterem suscitare, & roborare: verum etiam in diffitis aliis partibus tum externis, tum internis pari modo agerent; quo nil opportunum magis, magisque efficax erat, ut tunc *petechiae* inde magna ex parte evanescerent; tum ut obtenebrata minus illico redderetur mens, universali simul imminuto gravamine, & torpore, aliisque pari ratione non parum remittentibus *symptomatibus*.

CCCXLVII. Quotiescunque tamen dictum Capitis summum gravamen non urgeret, neque tam gravi veterno premerentur AEgroti, neque summopere tumesceret facies, nec oculi admodum lentescente in ipsis sanguine rubescerent: *cucurbitulas* penitus omittebam. Si enim consuetus torpor undique Corpus detinebat, copiosisque maxime *petechiis* tota cutis insperfa esset, illarum loco ad universales fortes *frictiones* confugiendum esse, tuto monebam, bis etiam singulo die eas repetendo. Porro si suctionis vim maximi aestimandam esse in *cucurbitularum* usu, ob plures causas, supra indicavimus: non minoris certe momenti cuipiam videbitur universalis cutis compressio, atque corrugatio *frictionum* ope pluries excitata, ad praedicta solvenda *symptomata*. Idcirco, ut voti compos tutius evaderem, non sicca manu, sed oleo amygdalarum dulcium satis illinita frictiones tunc fieri curabam. Quin immo plerumque (quoties lentescentes in interstitiis cutis humores dissolvere efficacius, atque citius removere inde, velocioremq; in tota

san-

sanguinis massa motum excitare, optabam) eidem oleo congrua dosis spiritus vini camphorati, una cum modica portione olei spicae volatilioris adjuncta erat, ut simul omnia pro idoneo linimento sufficerent, ad frictiones peragendas. Hujusce linimenti, iterataeque *frictionis* ope, minimi cutis meatus supradicta ratione aperiri melius poterant, simulque fibrae laxari, ut minor inde remaneret obex tam necessariae *perspirationis* muneri obeundo. Postquam aperte docuit clarissimus Desault (*) plurimi faciendas esse *frictiones* iteratas, & validas ad *podagricorum* humores crassos incidendos, atque per insensibilem *perspirationem* facile educendos; earundem maximam vim paucis sic merito explicat. *Si nous donnons attention a la structure de la peau, que Levvenoeck nous a developée, on ne peut se dispenser de croire l' utilité, que cette friction apporte au rappel de la perspiration dans les goutteux. Ces petites ecailles qui récouvrent la peau, ces petits canaux excretoires qui la débordent peuvent-ils manquer d' etre ouverts & relevés, lorsqu' on frotte une partie en tous sens, allant & venant? peut-on douter que par une mâle, & redoublée compression qu' ils souffrent, on n' exprime la matière qui y séjourne pour en procurer la sortie?* Porro non ad id tantummodo tunc *frictiones* hasce quammaxime prodesse arbitrabar, verum quoque ad dissolvendas, attenuandasque concreti sanguinis minimas portiones illas, quas una cum lympha in cute restitare, atque *petechias* efficere novimus. Quare dissolutus inde, comminutusque sanguis ille, ob iteratas dicto modo *frictiones*, ad motum magis, magisque solicitari ultro poterat, ut magis propinquos, hiantesque inde magis tubulos pervadens, ad *circulationis* aream iterum reduceretur. Etenim, ut notat praeclarissimus Fridericus Hoffmannus (194) *Sola pedum paulo longior, & fortior frictio tantum valet, ut universam sanguinis massam, atque etiam humorum in celeriorem motum, cum intensiore calore, ut & perspiratione, adducat.* Quod potiore jure de universalibus *frictionibus*, ut supra diximus, saepissime usurpatis verum comperitur. Quare liquido constat, quomodo nam praesidia haec, quae a plerisque ad suppositam *petechialem excretionem* promovendam, atque augendam tam solicite in usum revocari quondam consueverant; atque nunc etiam a quamplurimis eadem ratione adhiberi solent; etiam in sententia nostra optima essent, atque merito convenirent: hoc tantummodo servato discrimine, quod si alii Medici, ad augendas solum, atque multiplicandas *petechias frictionibus*, atque *inunctionibus* utebantur: nos ad earundem citiorem, & faciliorem solutionem obtinendam, easdem maxime necessarias, utilesque esse arbitraremur.

CCCXLVIII. Ejusmodi *inunctionum*, *frictionumque* universalium quotidie, atque bis etiam in die adhibitarum

(*) *Pierre Desault dissertat. sur la Goutte.*

(194) *Frider. Hoffman. Med. R. Syst. Tom. 3. sec. 1. cap. 6. n. 16.*

hibitarum ope, ſicuti in extimis minimis tubulis, ita & in majoribus proinde internis canalibus, laudabiliorem ſanguinis motum promovebam, majorem aequa ratione ſolidorum fibris tonum addens, ſeu vividiorem *elaſticitatem*, tum & majorem humoribus omnibus fluiditatem, atque ad motum faciliorem diſpoſitionem, quae (ob factas undecunque progrediente morbo ſtaſes) deperdi magis, magiſque quotidie videbatur. Hinc faciliores pari modo, magiſque ſolicitae evadebant *ſecretiones* omnes, *excretioneſque*, atque *Inteſtinorum* praeſertim, quas diſtincte, utpote magis tutas, & hujuſce morbi enarratae cauſae magis congruentes, tutioribus ſupradictis remediis promovere non omittebam. Non ſemel tunc vidi, ſoluta ſatis Alvo, *Clyſterum* emollientium ope, bilioſiſque hinc ſuccedentibus congruis *excretionibus*, Capitis gravamen, & dolorem derepente imminui, atque etiam tolli, & quidem tutius, faciliuſque, quam ſi ad conſueta magis moleſta *revellentia*, quae in uſum paſſim revocari ſolent tunc fruſtra confugerem. Hinc magis ideo ultro patebat primariam hujuſce febris, omniumque ipſam comitantium *ſymptomatum* cauſam in imo Ventre ſpecialiter conſtitiſſe: unde & Caput quoque in conſenſum trahi ſolebat, ob patentem ſatis, licet nondum perfecte explicatam, communicationem Hepatis cum Capite, in gravioribus Capitis vulneribus a Chirurgis omnibus ſatis perſpectam; in quibus & vomitus, & *cardialgicas paſſiones*, & *abſceſſus* lethales poſtmodum in Hepate ob eandem cauſam plerumque ſuboriri, non eſt qui ignoret.

CCCIL. Dum praeſidia haec varia ratione pro AEgrotorum varietate, *ſymptomatumque* peculiarium ſaevitie in uſum revocabam, *cardiacas*, ut ajunt, potiones quoque non omittebam, quas variis modis parari jubebam, atque cocleatim identidem ſumi, juxta morbi ſpecialem indigentiam. Hujuſmodi potiones (quas in rigoroſo vulgari ſenſu vere *cardiacas* non auſim abſolute dicere) quandoque utiles in hiſce morbis maxime eſſe, ob graviora quamplurima praeſertim compeſcenda *ſymptomata*, ſatis ratio, & experientia ipſa ſuadet. A ſpirituoſis enim hiſce aromaticis remediis (dummodo dextere, & cum cautione debita uſurpata ſint, neque nimia polleant activitate deſtruendis potius, quam reſtaurandis viribus idonea) neſcio quid actuoſum Corpori ſuppeditatur, quod non raro, & flacceſcentes Ventriculi defatigatas nimis in hiſce caſibus fibras elaſticas magis reddit, nec ex toto abſimilem in univerſo ſolidorum ſyſtemate fructum parit. Eodem tempore hinc etiam lenteſcentia undecunque fluida ad motum urgentur, comminuuntur, attenuanturque, atque proinde ab ipſis animalis tota OEconomia, fere dixerim, reficitur. Dum ad haec confugiebam praeſidia, a multiplicibus abhorrens *praeſcriptionibus*, ſimplicitatem, meliore quo poteram modo, ſemper curavi; Quare cum non eadem ſemper ſeſe mihi offeret indigentia, non eadem ſemper

methodo

methodo eas parari jubebam. Attamen plerumque hujusmodi fuit talium potionum mixtio.

R.e *Aq. Tot. Citri*
Pimpinellae añ. unc. 3.
Theriacal. River. unc. 1.
Confec. Alchermes scrupul. 4.
Succin. alb. praep.
Nitri purific. añ. drach. 1.
Sir. ex Corticibus citri unc. sem. M. cap. cocleatim. Loco Succini quandoque Radicem *Contrahyervae* in pari dosi adjungebam. Si *cardialgicae* aderant *Ventriculi passiones*, si Alvus nimis fluebat, si vomitus urgebat; loco hujusce potionis ad *mixturam stomaticam* confugiebam, quam supra de Tertianarum febrium *symptomatibus*, atque earundem curatione agentes, proposuimus. Verum cum noscerem, una cum variis humorum *stasibus*, nervorum quoque malas affectiones suscitari, a quibus non semel supra enarrata Capitis morbosa plurima *phaenomena* proficiscebantur, cum stupore mentis, corporisque torpore universali, tremoribus &c. ad volatilia etiam *nervina*, una cum dissolventibus remediis aliis confugiebam. Sequens autem mixtura familiaris tunc mihi erat, eaque cum manifesto levamine quampluries usus fui.

R.e *Aq. Meliss. non spirituosae*
Totius Citri añ. unc. 2.
& sem.
Theriacal. River. unc. 1.
Confect. Hyacint. scrup. 4.
Tincturae electae Castor.
scrupul. 2.
Spiritus Salis Armoniaci d.
drach. sem.
Sal. Volat. Succini scrup. sem.
aut scrup. 1.
Sir. de Toto Citro unc. sem. M.

CCCL. Quotiescunque, una cum recensitis *symptomatibus*, delirium simul maxime, atque indesinenter vigebat, cum magno faciei rubore, oculorum nitore, atque manifesta adhuc in sanguineorum tubulorum maxima *turgescentia* in *Adnata* praesertim tunica: cum toties observassem naturam ipsam nil utilius tunc, quam *Haemorrhagias* Narium promovere; consuetis hisce salutaribus naturae motibus inhaerens, *Hirudines* Narium pinnis extrinsecus applicari monebam, modicamque inde sanguinis copiam, cum manifesto immediato AEgrotorum levamine, detrahi. Praesidium hoc eo rationabilius, tutiusque me amplecti posse putabam, quo magis ejusdem naturae consuetis *crisibus* accomodari videretur. Etenim cum (195) *Artis sit naturae ductum sequi, in iisdem rerum angustiis easdem venas, vel ex eodem saltem alveo derivatas aperiri sane convenit*. Loco tutioris hujusmodi, atque a natura ipsa indicati praesidii in gravioribus hisce Capitis *symptomanibus*, nonnulli illico, atque indiscriminatim, nullo fere habito respectu ad veridicam talium *symptomatum* causam, ejusdemque veram sedem, jugularem venam statim secandam esse docebant, omnem in-

ipsa

(195) *Freind. de febribus Com.* 2.

ipsa spem praeter modum ponentes. Quod talis venae sectio in quamplurimis morbis (196) *qui partes illas, unde jugularis extimae ramuli oriuntur, afficiunt, V. G. in Angina, Ophtalmia, & faciei tumoribus &c.* merito convenire possit, ipse docet, atque distincte explicat praeclarissimus Joannes Freind, qui fusius de ipsa agit, atque ipsam maximis commendat laudibus. Omnem tamen ad id distincte fidem merentur ea, quae eruditissime, atque cum grano, ut dicitur, salis pensitavit, atque, exposuit eruditissimus, atque inter rationales Medicos commendandus maxime Joannes Baptista Silva (197) Haec enim, quae in hoc argumentum, praeter alia, sapientissime ipse protulit, sicuti eas omnes exhibent rationes, quae jugularis sectionem in quamplurimis morbis utilem probant; ita ex opposito praeproperum, minusque cautum ejusdem usum jure, & merito condemnant, talesque raro admodum haberi posse in morbis circumstantias ipse monet, in quibus necessaria vere sit jugularium sectio, neque aliunde per aliarum venarum sectiones aeque prompte, tutiusque levari AEgroti queant. Ego tamen asserere certe possum, me in enarrata hac *malignantium* febrium constitutione nunquam jugulares secari jussisse, licet graviissima Capitis urgerent *symptomata*; Comatosum nempe gravamen, mentis stupor, delirium, aliaque hujusce indolis, quae, praeviis aliis generalibus praesidiis, solo *enematum* frequenti usu commode solvebantur, cum in imo Ventre primaria eorundem vigeret causa, atque Cerebrum per consensum tantum, ut ajunt, pati videretur.

CCCLI. Spirituosae dissolventis supradictae potionis ope, atque *frictionum* maxime modo supradicto adhibitarum, una cum spiritu Vini, aliis ultro ad id conferentibus praesidiis, Capitis gravia quaeque tunc suborta *symptomata* plerumque sedata vidi, quin ad *Vesicantia* confugerem, quibus alii Medici, quamplurimis non contemnendis rationibus ducti, saniorumque Virorum plurium auctoritate suffulti, uti fidenter solebant. Ego certe nunquam *Vesicantibus* credere, aut fidere tantum potui, quantum alii indiscriminatim faciunt. Etenim licet ea omnia, quae a *Vesicantium* Fautoribus in eorundem laudem adducta sunt, omnem mereri laudem primo intuitu videantur: fixum mihi, ratumque semper tamen erit (198) *Rem maximae difficultatis esse, ubi plura adhibentur remedia, dignoscere, utri in morbo liberando prima deferre oportet*: prout clarissimus Freind notat, qui caeteroquin acerrimus *Vesicantium* Patronus, atque AEstimator videtur (199) dum & ratione, & experientia, eorundem necessitatem probare contendit. Quicunque *Vesicantium* usum distincte commendant, atque quamplurium AEgritudinum sanationem ipsis unice,

(196) *Freind. de febribus Com.* 2.
(197) *Traitè de l'usage des Saignices prem. part.*
(198) *Freind. Com. de Febribus Com.* 7. *Hist.* 1. (199) *Idem ibid.*

re, & specialiter adscribendam esse arbitrantur: certe aliis etiam usi fuerunt remediis, quibus forsitan victoriae palma potiore jure tribuenda erat; aut rite nunquam statuere quispiam poterat, cuinam vere ex hisce esset rationabilius referenda. Non hinc tamen *Vesicantium* utilitatem maximam in quamplurimis morbis absolute denegare audeo; sed eorum generaliter commendatam plus aequo potentiam in morbis illis omnibus concedere prorsus nequeo, in quibus maxime convenire, quin immo necessariam summopere esse, plures arbitrantur, atque pleno nimis ore ubicunque depraedicant. Non pauci occurrunt morbi, in quibus *Vesicantium* usum respuere, utilitatemque denegare, idem penitus esse arbitror, ac contra veridica experientiae quotidianae dogmata temere pugnare. Si autem minimus hujuscemodi AEgritudinum numerus, cum innumerabili pene aliorum morborum, quibus nil penitus conveniunt, atque infensissima etiam sunt, agmine conferantur: nullius fere usus esse posse in Medicina reperientur. Non vacat hic singillatim ostendere in quibusnam tantum morbis *Vesicantia* merito laudanda sint, singulasque simul non tam facile solvendas rationes in prospectum ponere, propter quas in plerisque aliis, quin immo in maxima eorum parte damnanda merito sunt, quae fortasse alias, si opus erit, peculiaris dissertationis contexendae argumentum mihi non inutiliter exhibebunt. Satis ideo sit pro instituti hujusce ratione breviter perquirere: an vere *Vesicantia* febri huic rationabiliter convenire possent, an vero superflua potius essent, & nocua, ideoque jure, meritoque damnanda; quia tutius, & jucundius aliis utens mitioribus praesidiis Medicus, ea omnia tollere posset mala, *symptomataque* evincere, quibus nunquam melius, quam *Vesicantium* adminiculo obviam ire se posse, nonnulli putabant, atque publice profiteri non verebantur.

CCCLII. Et ut rem hanc intime magis perspectam breviter reddam, credulis hisce *Vesicantium* nimium solicitis Patronis, ex supradictis objicio, febrem hanc, non vere ab humorum lentore, crassitieve originem sortitam fuisse, neque a solidorum laxitate: sed e contrario a nimia sanguinis volatilitate, mobilitate, atque dissolutione, ob speciale actuosae admodum, atque scindentis bilis dominium (aut quodlibet aliud non absimile spirituosum maxime principium supponere in quocunque systemate alio modo velimus, quod idem, mutatis mutandis, prorsus sonat) unde & febriles validi suscitabantur fervores, ipsaque solida, ob indesinentes, atque violentas fluidorum tumultuarie aestuantium percussiones, ad enormes contractiones solicitata, eo magis valide contenta fluida verberando, ipsa ultro dissolvebant, atque eorundem motum celerem magis, magisque reddebant: qua de re, mutua hac tam efficaci suscitata *causalitate*, furibundi illi, variiq; tunc fiebant humorum tumultus, innu-

meris

meris *symptomatibus* progignendis aptissimi. Hisce sic stantibus (quae in dubium revocari non tam facile ex dictis poterunt) si ex opposito *Vesicantium* suppositam a pluribus potentiam ponamus; quis non videt, quam rationabiliter non tantum fruſtranea, sed maxime nocua censenda tunc illa essent? utpote quae & fluidorum majorem dissolutionem promovere maxime poterant, solidorumque contractiones eo magis validas, eo magis incongruas, totique animali oeconomiae infensas reddere.

CCCLIII. Ex opposito instare pergunt Adversarii, eatenus primariam hujusce febris causam non *dissolutioni* humorum, sed *coagulationi* referendam verisimiliter fuisse; quatenus & *Oedematosos* tumores, & gravamina Capitis, & universales Corporis lassitudines, fibrarum laxitates, *soporosas* affectiones, surditates, internasque varias, & externas *stagnationes*, atque inflammationem ipsam attendere nobis contigerit, aliaque hujusce modi, quae, juxta eorundem sententiã, maximam sanguinis ad stagnandum proclivitatem in propatulo ponunt. Quod *Phaenomena* haec a sanguinis, aut lymphae, aut utriusque variis *stasibus* in diversis partibus factis derivanda merito fuerint, in dubium revocare nunquam ausus fui. Hoc tantum absolute nego, quod ejusmodi *stases* praeviam humorum specialem crassitiem, seu ad stagnandum peculiarem propensionem necessario supposuerint.

CCCLIV. Si verum est, quod sanguis (cujuscunque ille sit conditionis) statim ac a consueta *circuitus* semita deflectens, in alienis residet tubulis, nativo suo fraudatus motu ibidem coagulatur; si verum est etiam, quod eo facilius extra sanguineos tubulos prosilire sanguis potest, quo velocius movetur, quo tenuvior est, magisque actuosus; hinc deduci facile potest, eo frequentius, eo facilius, eo commodius stagnationes hasce suscitari posse, quo magis dissolutus, magisque tenuis supponitur sanguis. Ob hanc specialiter rationem, varias *petechiales stases* in hisce febribus factas fuisse satis supra probavimus: quas a praevia sanguinis glutinosa, crassaque conditione derivare merito nemo unquam potuisset. Mobilis nimis, tenuisque, & dissoluti admodum sanguinis effectus unice erant hujuscemodi *stases* omnes, quas e contrario a nimia ejusdem tenacitate deducendas esse ipsi arbitrabantur. Quamobrem dum mediis *vesicatoriis* sanguinem ultro dissolvere tentabant, idem prorsus erat, ac humores omnes in furibundos magis aestus cogere, tenuioresque illos reddere, atque proinde magis aptos ad concitatiores suscipiendos motus, eorundemque inde momentum magis, magisque augendum, ut & facilius, & violentius minima dirumperent vascula, aut saltem eorundem hiatus ampliores redderent: unde postea citius, & facilius a sanguineorum canalium semita sanguis aberrans, extra ipsam stagnaret, concresceretq; quod pari modo etiam de lympha verum esse satis patet.

Ex

CCCLV. Ex hisce autem an rationabilius laudandus, aut potius condemnandus merito fuerit *Vesicantium* usus, decernendum cuique libenter relinquam. Instabit hic tamen aliquis cum eruditiss. VValdschmidio (200) *Nunquam me fefellit Vesicatoriorum usus in morbis malignis*: quod ultro innumeris pene aliis clarissimorum Virorum sententiis comprobare posset. Si cum hoc Auctore id intendant explicare Adversarii nostri: quod ideo *nunquam ipsos fefellerit vesicatoriorum usus;* quia nulla unquam ab iis incommoda gravia suscitari noverint, neque tam violenta enasci *symptomata*, propter quae in manifestum vitae periculum inde AEgroti conjicerentur: Hoc gratis concedendum est. Quandoque enim fit, ut adhibitis *Vesicantibus*, nulla ex consuetis *symptomatibus* eveniant: quod semper ipsi fausta sorte contigisse, non abs re erit supponere: nisi tamen non immerito dicere velimus, ut plurimum *Vesicantium* Amatores a praeconcepta de iisdem proclivi nimis opinione obcaecatos, nunquam satis ea noscere, aut indicare velle mala, quae ab ipsis necessario plerumque emanant. Si autem aliunde asserere ipsi non dubitent, quod ideo *ipsos nunquam fefellerit vesicatoriorum usus;* quia semper ipsorum adminiculo & tutius, & citius *malignantem* causam devictam fuisse credant, gravioraque inde omnia profligata *symptomata;* bona ipsorum venia, certo ipsis obtrudam; quod ex communi sanorum Clinicorum omnium sententia ideo speciaLiter in Medicina difficile admodum judicium evadit: quia difficile maxime captu est, atque explicatu, an semper quovis adhibito remedio (specificis tantummodo exceptis, quae perpauca sunt) vere, & unice ipsius ope convaluerit AEgrotus: quod de *Vesicantium* vi pari ratione verum comperitur, ut alias etiam supra demonstravimus, de morborum Pectoris curatione agentes.

CCCLVI. Si ex innumeris pene habitis observationibus, non ob praeconceptam gratis opinionem meam, sed ob liberum tantum veritatis amorem, ostenderim, aeque bene, aeque facile, aeque tuto (ne dicam facilius, & jucundius) hujuscemodi AEgrotos mihi commissos, absque *vesicantibus* convaluisse, ac alios alia methodo tractatos, quibus non defuerat tam crudele Medentium munus; nonne hoc satis erit ad eorundem necessitatem denegandam? Necessaria enim, meo judicio, illa dici merentur remedia, sine quorum auxilio, si non in pejus ruit morbus, saltem non tam facile, non tam cito, non tam tuto evincitur: quod certe de *vesicatoriis* verum comperiri tunc haudquaquam potuit. Verum dum inde *vesicantium* frustraneum usum ab observationibus hisce deducere fideliter satago: non deerunt alii, qui statim objicient, quod si recta esset ejusmodi illatio; aeque bene inferre quilibet posset, quod, cum Rustici quamplurimi, absque ullis remediis (nunquam tamen absolute absque Medicina naturali, quae illis speciale saltem suggerit victus

(200) *VValdschmidt. in Miscell. Curios. Dec. 1. A. 2. obser. 214.*

victus regimen, si non laudabile, & morbo congruum, saltem minus erroneum, & a consueto diversum) optime convalescant: remedia etiam alia omnia superflua penitus censeri inde merito debeant. Quicunque sic loquitur, dum probare nimis sic videtur, nihil penitus probat. Qui præjudiciis male obcaecatus judicat, pessime judicat, atque argumentatur. Si enim hujuscemodi morborum progressus, atque exitus adamussim conferantur, & distincte attendantur in illis, qui nullis remediis usi fuerunt, ac in illis, qui methodicas subierunt curationes, dum caeteroquin utrinque fausta morbi solutio subsecuta fuit: maxima aderit discrepantia, tum quo ad morbi durationem, tam quo ad *symptomatum* saevitiem, cui satis opitulari Medicum posse, mediis *Narcoticis*, saepe novimus; dum e contrario tali deficiente adminiculo, & ea crudelius saeviisse, & diutius protracta esse, & frequentius insurrexisse, experientia ipsa testatum pluries reliquit. Sicuti igitur nefas esset arbitrari, inutiles curationes esse, etsi sana methodo peractas, quia sine Medicis, & remediis quamplures sanantur: ita absurdum manifeste proponere videntur ii, qui ex ratiocinio meo ejusmodi pessimam, & universalem deduci posse illationem autumant, dum inutilitatem *vesicantium* in hisce morbis probare curo.

CCCLVII. Instabunt ultro, quod etiamsi istarum febrium causa a dissolutione petenda vere fuisset, indeque *vesicantia* jure, meritoque damnanda: ad effectus tamen facilius tollendos non tantum inutilia, non tantum noxia, sed & necessaria, quammaxime tunc ipsa censenda erant. Quandoquidem dum *symptoma*, utpote gravius, totam ad se curationem trahere videtur: illa cito, atque rationabiliter praescribere remedia expedit, quae e directo *symptomaticum* effectum optime vincere valeant, etiamsi primariam universalem causam eadem ratione foveant, augeant, atq; magis aestuosam reddant; quemadmodum me tunc egisse dicent, dum volatilia, & dissolventia tum externa, tum interna omnis generis me in usum revocasse supra demonstravi, ut *petechiales* maxime *stases* facilius solverem, aliaque evincerem *symptomata*: dum eodem tempore talia remedia causam ipsam actuosam magis reddere manifeste poterant.

CCCLVIII. Nemo certe inficias iverit, quod non raro, dum attendendum ad id specialiter est, quod magis urget, ipsi causae prospiciendum minus est, ut occurrentibus *symptomatibus*, ejusdemque magis funestis effectibus consulere satis possimus: propter quod ad ea statim confugimus remedia, quae primariam quandoque potius causam suscitant, quam destruunt. Attamen tunc ideo maxime curare debet Medicus, ut ad ea tunc remedia confugiat, quae minus causae affinia sint, minusque ideo metuenda. Hinc ad *frictiones* potius universales cum spiritu Vini camphorato, atque oleo amygdalarum dulcium factas, tutius, atque utilius, omissis *vesicantibus*,

tibus, confugere consuevi, quae intento optime satisfacere poterant. Namque (201) *Frictio poros cutis patulos, & apertos reddit* (ut cum celeberrimo Friderico Hoffmanno loquar) *auctoque calore, majorem sanguinis influxum allicit, & sanguinem attenuando ejus cursum accelerat, qua ratione juvandae perspirationi commodissime inservit*. Si *frictionum* ejusmodi vis in casu nostro cum *Vesicantium* potentia conferatur (licet facile probare possem illarum potius, quam istorum magis efficacem actionem esse) hoc certe discriminis manifeste habebitur, quod *frictiones* motum sanguinis accelerare in extimis canalibus, & successive in internis valeant, atque proinde, ob adauctam velocitatem, ipsius etiam optatam dissolutionem promovere, & *stases* paulatim solvere; quin simul vitiosam in sanguinem introducant qualitatem, solidaque ad violentiores fere *spasmodicas contractiones* cogant. *Vesicantia* autem haec fortasse praestant, dum per poros cutis scindentes, volatilesque quasdam intropellunt particulas, quae simul pejora quandoque *symptomata* exsuscitant non parum metuenda; dum specialiter, & in solidorum universum genus agere comperiuntur. Quod si inde efficacem magis *Vesicantium* actionem, secus ac *frictionum*, dicant, ad optatas *dissolutiones* obtinendas, mediis *cantharidum* minimis, & penetrantibus moleculis in sanguinem affatim insinuatis; sciant me hoc aeque tuto, & commodius, & efficacius tunc praestitisse, adhibitis simul interius volatilibus, & spirituosis remediis, quorum etiam ope *frictionum* actionem praedictam ultro augere, atque magis activam reddere non omittebam. Addam insuper, quod ideo hujuscemodi volatilium salium, aut spirituum moderatus usus magis intento satisfacere queat; quia pro libito facile repetuntur, atque identidem, juxta indigentiam, commode usurpantur: quod certe de *Vesicantibus* verum neutiquam comperitur; quia ipsa eo tantummodo tempore dissolventes moleculas hasce, & quidem in minore copia, sanguini suppeditant, quo ipsa cuti affixa manent; nempe duodecim, aut viginti quatuor saltem horarum spatio. Non enim tam facile reiterari solent, cum satis quisque noscat, non parvi momenti mala timenda inde merito esse.

CCCLIX. Quamplures enumerare hic possem Auctores, solidasq; ab ipsis non tam facile evertendas rationes desumere, atque hic proponere, quibus partim inutilis, partim noxius admodum probatur *Vesicantium* usus; prout in aureo libello suo de usu *Vesicantium* in maligna febri praestitit praelaudatus Homobonus Piso Concivis noster. Ad effugiendam tamen prolixitatem haec omnia omittam, utpote cuique satis nota. Satis superque pro omnibus esse possunt solidissimae duodecim rationes, quae proponuntur in observationibus medicis (202) praeclarissimi, atque immortalis Vallisnerii

(201) *Frid. Hoffman. Med. R. Syst. Tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 9.
(202) *Vallisn. Tom.* 3. *S.* 29.

nerii in celeberrima Patavina Universitate quondam primarii Medicinae Professoris, cujus acerrimo ingenio, indefessis laboribus, atque omnigenae doctrinae, maximam tutioris hodierni ratiocinii medici partem deberi, nemo est qui non noverit, nemo est qui non plaudat, atque magnificentissimis laudibus commendet.

1. Primo autem, ideo *Vesicantium* usum condemnandum esse ibidem constat, quia *Cantharides* igneis constant particulis sanguinem accendentibus, atque febrim ipsam augentibus, propter quod sic febris febri additur: id ostendit sitis, calor, frequentia pulsus &c. Tam prava autem est, tam infensa *cantharidum* venenata vis omnibus satis cognita, ut de iisdem agens praestantissimus Tournefortius, Botanicae famigeratissimus Professor in Gallia absolute statuerit, hujuscemodi remedio, pari cum praemeditatione utendum esse, ac si quis ad venenum vere confugeret: quod hisce verbis aperte indicat. (203) *Il faut apporter presque autant de precaution quand on se sert des cantharrides, que quand on employe l'arsenic*. Meum non est hic distinctam *cantharidum* veridicam analysim proponere, cum quisque noscat, quam volatiles, quam actuosae, quam scindentes venenatae particulae in hisce animalculis lateant, ita valentes, ut totius animalis Oeconomiae symmetriam susdeque vertant, tum extrinsecus Corpori applicata, multoque magis intrinsecus assumpta. Neque unquam pro libito hujusce veneni actionem moderari, atque ad speciales partes dirigere potest Medicus, si jam in sanguinem intrusum sit, variis modis effraenatos magis suscitaturum tumultus, juxta diversam affectorum corporum dispositionem.

2. Quia in malignis febribus praecipua esse debet Medentium cura in conservandis AEgrotorum viribus; quas vi doloris, atque aliter etiam *vesicantia* enervant.

3. Quia in laceratis sic partibus *gangraenae ulcerosae* enasci pluries observantur; unde *Vesicantia* non morbi remedia, sed pejoris morbi causae dicenda sunt; dum eorundem vi morbum augemus, atque protrahimus. Id specialiter nos quoque saepissime adnotavimus, atque ultro etiam pluries novimus, quamplures ob *ulcerosas gangraenas* hasce miserrime mortuos fuisse, aut diutius admodum aegrotasse, posteaquam a maligna ipsa febri omnimode convaluerant, peculiaribus ejusdem *symptomatibus* omnibus ex toto profligatis. Neque *Gangraenae* istae *malignantis*, ut ajunt, humoris soboles merito censeri poterant; cum non potior adesset ratio, propter quam iis plerumque occurrerent tantum, quibus applicata fuissent *vesicantia*, atque in laceratis tantum illis partibus, & non alibi. Non equidem existimo, naturam tam facile Medicorum jussibus obtemperare, ut ad eas partes potius *critica secretiones* suas dirigat, quae ipsi a Medico indicatae sunt: cum hoc non naturam adjuvare, sed temere cogere prorsus esset.

(203) *Tournefort Traitè de la matiere medicale T.* 1.

esset. *Metastases* enim a speciali quorumcunque AEgrotantium Corporum dispositione dependent, habito respectu ad partem in quocunque morbo magis affectam: contra quod quarta hic subsequens ratio ulterius militat.

4. Potissima ratio, propter quam *vesicantia* adhibentur, illa est, ut ab ipsis congrua naturae aperiatur via, per quam infensos *malignantes* humores educat. Id autem falsissimum est. Talis enim, qui inde exit, humor lympha tantum, & succus nutritius est, qui, dum illuc tendit, juxta consuetas *circulationis* leges, per corrosos canaliculos exit, qui illico concrescit, tanquam albumen ovi; quod de lympha distincte verum est, non autem de somniatis *malignis* humoribus, ab acrium salium, ut ipsi putant, congestione pendentibus. Humorem autem illum a laceratis illis partibus educi, eodem prorsus modo arbitror, quo, siquis alicujus Arboris corticem quomodolibet incideret, ejusdem tubulorum continuationem tollendo. Inde enim *nutritius* prosilit succus, qui, nisi identidem inde removeatur, glutinosa vi sua statim concrescit, prioresque scissuras occludit taliter, ut nihil amplius educi queat. Hoc certe, pari ratione, evenire solet in partibus, quibus *vesicantia* applicantur, quae, nisi solicita Chirurgi manu confricentur, atque affluens *nutritius* humor facile ibidem concrescens absterga-tur, statim exsiccantur; id quod credduli nonnulli Medici tanquam pessimum omen plerumque attendunt, cum hoc *maligni* humoris *reconcentra-tioni* (prout ipsi falso putant) adscribi nullo modo unquam possit.

5. Qui sanguinis *circulationem*, nostrique corporis mechanicam structuram optime calleat, satis etiam intelliget, a laceratis sic hujusce-modi partibus illam tantum humorum portionem educi posse, quae *circulando*, juxta vasorum dispositionem, illuc tendit, atque ex pravis simul, bonisque succis conflatur. Humor autem ille, qui malae indolis exit, habito respectu ad magnam humorum *malignantium* copiam, juxta eorundem sententiam in hisce febribus specialiter dominantem, tam modicus est, ut prius oporteret AEgrotum mori, anteaquam tota *malignitas* eliminata sic penitus fuisset. Insuper *malignitas* est in toto sanguine: sanguis non exit a laceratis partibus; ergo *malignitas* inde non exit. Ego autem sic alio modo arguam in proposito nostro. Primariam hujusce febris causam a bile derivandam absolute fuisse, ex dictis satis novimus: sed bilis ab erosa cute neutiquam prodibat; ergo inde morbi causa destrui nequaquam poterat. Quamobrem concludendum est iterum cum doctissimo hoc praecitato Auctore, totum id, quod adhibitis *vesicantibus* ab erosa cute effluit, succum esse dulcem, *nutritium*, & naturae prorsus amicum; non autem hostilem, ut Adversarii certe putant.

6. Praecipua in evincendis malignis febribus Medico indicatur solertia, ut peccantium humorum *coctionem* obtineat, seu ut naturae motus laudabiliores promoveat, aut

sequatur, ad hostiles particulas e sanguineo penu sejungendas. Hoc autem *vesicantia* potius impediunt, dum ad cutim violenter humores pellunt, massam totam turbant, atq; tumultuarios inordinatos prorsus motus suscitant, *causticis Cantharidum* venenatis salibus sic intrusis.

7. Si natura *criticos* motus in hisce febribus ad cutim molitur, nonne idem est, ac contra ipsam pugnare, ipsiusque actionem destruere, dum *vesicatoriis* utimur? Id autem in casu nostro verum esse potiore jure semper novimus, cum semper viderimus, non aliter, quam per Alvum, bilioſi peccantis humoris *excretionem* naturam utiliter promovisse.

8. Quod si in aliis etiam casibus naturae motus *criticos* ad cutim nondum satis perspectos habeamus; quare illuc peccantes humores propellere contendimus? cum naturae fidelis sectator Medicus eo tantum tendere debeat, quo natura ipsa vergit, ut ex Hippocratis documentis habemus.

9. Ob arsenicalis *cantharidum* corrosivi salis intrusionem, sanguinem quandoque AEgroti mingunt; quandoque urina supprimitur (quod non semel nos etiam hic contingere observavimus, & quidem aliquando tam infausto exitu, ut soluta ex toto maligna febri, succedente hinc Vesicae *inflammatione*, mors inde miserrime, ut alias diximus, successerit) ob *sphincteris* Vesicae nimis fortem *contractionem*. Quandoque immoderatum, atque involuntarium urinae exitum evenire novimus: vigilias suscitari, enervari vires, spasmosque fortes suboriri. Nec quidquam mirum est, quod *Cantharidum* actuosae moleculae tam diversa, quin immo ex toto oppositа, fere dixerim, ratione agere possint; cum earundem varia actio diversas semper sequatur Corporum dispositiones, & Vesicae maxime, ubi validius vim suam exerere specialiter solent. Hoc appositе satis, atque perbelle paucis explicat clarissimus Joannes Baptista Mazzinus in Patavina doctissima Universitate Medicinae Practicae Professor celeberrimus in eruditissima sua Medicamentorum Mechanica. Ipse enim observans nonnulla vegetabilia, ut Helenium Mures enecare, Nucem vomicam Canes occidere, reliquis Animalibus illaesis, inde deducit, quod (204) *Similiter Cantharides sine noxa mixtionem inire possunt cum sanguine humano; cum vero istae, aut in Renibus, aut in vesica unionem fecerint, cum tali determinato numero salis armoniacalis urinam componentis, tunc tales moles componi possunt, quae pondere, superficie, ac figura, stygiam veluti indolem acquirant, aptam renales glandulas, aut vesicam potentissime lacerare, urinarum mucos dissolvere, & urinas validissime promovere &c.*

10. Si ex communi Recentiorum consensu malignae febres ab humoribus acribus, & dissolventibus fiunt (quod in enarrata praesertim constitutione eveniisse ex supradictis satis constat) ad quid igneas, volatilesque addere particulas necessarium esse quispiam putabat? quod idem prorsus

(204) *Mazzinus Mech. Medicament.*

sus erat, ac morbi causam fovere, atque magis, magisque valentem reddere.

11. Concedamus, quod aliquando specialis occurrere possit constitutio, propter quam *Vesicantia* convenire possint: non hinc tamen omni, & cuicunque individuo competunt. Haec ferre possunt Corpora pinguia, humida, &, ut ajunt, pituitosa. Non ita bilioſi Homines, debiles, Senes, extenuati, calidi, quorum sanguis salinis, sulphureisque scatet particulis: qui plerumque dictis febribus detinebantur.

12. Hinc tandem concluditur, quod si quandoque *Vesicantibus*, ob politicam tantum, uti velimus, ut plura facere in hisce casibus videamur: id faciamus, sed absque AEgrotantium damno. Secus enim politica haec, Tyrannis esset. Ultimo *Vesicantia* tanquam quid diabolicum ipsi videri, hisce verbis hic Auctor ostendit (205) *Io sospetto, che sia invenzione diabolica per fare bestemmiare gl' Infermi, per ridurgli a disperazione in quelle ultime agonie, per fargli maledire la Medicina, che per sè è buona, ed il Medico, che per loro è cattivo.* Hinc satis, & ultro patere cuique posse credo, me non immerito, non irrationabiliter in enarratae supra febris curatione manum a *Vesicantium* usu temperasse: quod aliis ultro rationibus a quamplurimis etiam Auctoribus depromptis confirmare adhuc me posse nemo ignorabit. Quare cum praelaudato celeberrimo Homobono Pisone, quemlibet ex nimis credulis *Vesicantium* aestimatoribus, atque amatoribus, sic mihi pro assumpti coronide placet alloqui.

(206) *Parce pias scelerare manus quicunque medelam*
Lethiferi aggrederis morbi; si pestifer humor
Sanguiferos subeat, febri comitante, meatus,
Spectraque turbatam vexent bacchantia mentem,
Sive instent Cordi corrupti copia succi,
Cur subito exuris lenaeis ignibus artus
Efferus in proprium genus? Hosne subire dolores
Debuerit medica poscens solamen ab arte?
Solaque tot poenas indicent jussa Medentum?
Quid prosunt sano stillantia membra cruore,
Et sine labe cutis diro lacerata veneno,
Mitia cum possint compescere pharmaca morbos?

CCCLX. Solis itaque universalibus *frictionibus* identidem, ut supra diximus, usurpatis, tum & volatilibus congruis remediis utens omnem in summo morbi conflictu operam juxta indigentiam adimplebam, cavens semper sedulo, ne salutares unquam naturae motus, aut retardarem, aut compescerem, aut contra ipsius febris genium temere dirigerem. Non omittendas simul esse demulcentes acidulas simplices potio-

(205) *Vallisner. loco supra citat.*
(206) *Homobonus Piso de usu Vesicant. in febr. malig.*

nes plenis hauſtibus uſurpatas, ſemper monebam, ut dixi; emollientes ſimul *Clyſteres*, prout opus eſſet, frequenter praeſcribens, ut bilioſas Alvi *excretiones* promoverem, quibus plerumque tutiorem Morbi ſolutionem omni jure fuiſſe tribuendam ſemper animadverteram.

CCCLXI. Hiſce omnibus rite, prout peculiaris Morbi, atque AEgrotorum ratio poſtularet, in uſum revocatis, quotieſcunque natura vel ex ſe, vel provide adjuta, *criticis* idoneis *excretionibus* omnimodam, tutamque Morbi ſolutionem moliri videbatur; ad alia ultro tranſire inconſonum penitus arbitrabar, juxta tritum divini Senis monitum: (207) *Quae judicantur, & judicata ſunt perfecte, neque movere oportet, neque innovare, ſive purgantibus, ſive aliis irritamentis, ſed ſinere.* *Critici* autem ejuſmodi naturae motus, pro totali febris ſolutione, quamvis utplurimum poſt ſeptimam inchoati, circa decimam quartam fere ſemper perficiebantur. In aliquibus tamen ad vigeſimam primam uſque morbi diem protendi viſi ſunt; pro variis affectorum Corporum praeviis diſpoſitionibus, atque peccantis ipſius humoris citioribus, tardioribuſque motibus, nec non ſpecialibus ejuſdem *ſtaſibus*, atque maxime juxta occurrentes quotidie aeris viciſſitudines: propter quae merito in pleriſque varia, atque plus, minuſve gravia exſurgebant *ſymptomata*; prout paulo infra ex peculiaribus ejuſmodi febrium hiſtoriis notum fiet. Tunc autem de totali, atque tuta morbi ſolutione minus dubitabam; quum paulo poſtea priſtinus AEgrotis reddebatur appetitus, placidus magis fiebat ſomnus, concocta per Alvum ejiciebant, nulla aderat oris amarities, nulla in Abdomine tenſio, neque ulla alia penitus apparebant ſigna, quae latitantem adhuc fortaſſe bilioſum fomitem indicare poſſent. Aſt cum oppoſita his eveniebant, atque gravis, praeſertim prope Ventriculum, moleſta tenſio perſiſteret, cum maxima nauſea, lingua flava, plerumque cum inanibus ad dejiciendum conatibus, atque nocturnis jactationibus: Hiſce, inquam, ſic ſtantibus, non omnimode evictam hoſtilem cauſam adhuc fuiſſe noſcens, ad congruum purgans remedium confugere ſatius exiſtimabam. Merito enim & ipſe divinus Senex aperte monet, quod (208) *quae in morbis poſt criſim relinquuntur, recidivas facere ſolent*; aut ſaltem inde morbus ipſe diutius protrahitur, quod plurimis eveniſſe ſaepe obſervavimus. Hoc autem frequentius illis contigit, qui alia methodo curati, nullis unquam, ne mitioribus quidem, purgantibus uſi fuerant. Non deſunt enim quandoque quidam Medici, Artem noſtram tam ſcrupuloſe profitentes, ut, nullo habito purgantium diſcrimine, praeconcepta tantum opinione ſua temere ducti, a quibuſcunque purgantibus, tanquam peſte, cavendum ſemper eſſe arbitrentur. Nec tantum a validioribus hujuſcemodi remediis ipſi abhorrent, verum etiam ab illis, quae vix vix

Inte-

(207) *Hippoc. Aphor.* 20. *Sect.* 1. (208) *Hippoc. Aphor.* 12. *Sect.* 2.

Intestina, absque ullo stimulo, a consuetis sordibus detergere valent, vegetum magis tantummodo eorundem *vermicularem* motum reddendo. Profecto si verum est, quod omne nimium est naturae inimicum, sicuti illi merito condemnandi sunt, qui vehementiora semper purgantia inconsulto, atque repetitis etiam vicibus praescribentes, naturam per indicatas vias non ducere tantum, sed violenter cogere solent: ita nullam penitus mereri posse laudem tot alii mihi videntur, qui tantum abest, quod ad mitiora purgantia unquam confugiant; ut infaustos morborum quoscunque eventus (morbi genio potius, quam medicamentis ejusmodi adscribendos) eorundem laudabiliori caeteroquin usui tribuendos semper jure esse putent: Quod idem prorsus est, ac Medicinam, ejusdemque instrumenta praecipua prorsus respuere. Satis autem ipsis semper super hisce sit clarissimos Viros Homobonum Pisonem, Hecquet (209) atque saniores alios Auctores consulere, ut melius discant, & immoderatum purgantium intempestivum usum evitare, atque ab iisdem neque semper, neque ex toto abhorrere.

CCCLXII. *Méthodus* (210) *hactenus enarrata* (liceat mihi hic expertissimi Sydenhamii verbis uti) *siquis illam prudenter, & cum destinato animi consilio observaverit, AEgros, si non ab omnibus, saltem a plerisque molestis illis symptomatibus immunes praestabit, quae hanc febrem vel comitari, vel eidem supervenire solent, quaeque Medicum animi ancipitem, atque saepe incurationis decursu consilii pene expertem reddunt, immo & illius curae commissos e medio auferunt.* Pro totali autem specialis hujusce febris indolis, ejusdemque causae dilucidatione, postquam de ipsa satis generali quodam modo egimus, non incongruum hic erit peculiares observationes, atque Morborum historias subdere, quae diversos istius febris progressus juxta occurrentes varias aeris constitutiones, atque AEgrotorum praevias dispositiones, distincte ostendant.

(209) *Homob. Piso de Regim. magn. auxil. Hecquet de purgand. Med. a curar. sord.*

(210) *Sydenham. Cap. 3. Constit. Epid. annor. 1661. &c.*

SECTIO TERTIA

CAPUT TERTIUM.

Peculiares hujus Febris observationes &c.

CCCLXIII. CUM eadem fere, ac transactis antea Aprili, Majo, Junio, & Julio mensibus universalis adhuc siccitas, addito aestivo forti calore, dominaretur, usque ad Octobrem dicti anni 1734. protracta: eundem prorsus ejusmodi febrium progressum observavimus. Promiscue tamen cum illis consueti quoque aestivi morbi grassabantur: *diarrhoeae* nempe, *dysenteriae*, omnisque generis tertianae febres, aliique hujusce indolis morbi. Verum tunc quum aestivi isti morbi, & frequentius, & gravius saeviebant; tanquam inseparabile *symptoma*, *malignantes* hasce febres, praeter alia, plus quam antea comitabantur *cardialgicae passiones*, *cholerici* fluxus, singultus, Ventris tumores, atque universales praesertim totius Corporis refrigerationes; prout in *Lypiriis* a concitatiore actuosae magis bilis aestu subortis evenire solet. Isti autem plerumque, qui in hac constitutione hujuscemodi *symptomatibus* gravius torquebantur, magna ex parte mortui sunt. Eadem pene fuit *malignantium* istarum febrium natura, & progrediendi modus sequentibus etiam Augusto, & Septembri mensibus; observatuque tunc dignum maxime fuit, quod quo facilius, & frequentius *malignantes* hae febres tota aestate grassarentur, eo rarius tertianae quaevis occurrerent; ac si illae istarum vices, & dominium supplerent, eadem adamussim, ut diximus, cum ipsis *symptomata* proferentes.

CCCLIV. Idem prorsus initio sequentis Octobris observavimus; licet postea saepius, quam antea tertianae ipsae febres insurgerent, quae tamen perquam facile (quamvis *Chinae Chinae* congruo usu rite curatae) iterum, atque iterum recrudescebant, diu admodum inde protractae. Declinante hoc mense optata jamdiu pluvia gaudere tandem aliquoties potuimus. Quare nubilo utplurimum existente Coelo, frigidus, humiduque maxime derepente aer evasit. Ob subitam hanc aeris mutationem *lymphatici* quamplurimi morbi grassari illico coeperunt, ipsaeque *malignantes* febres diversum fere ex toto characterem induere visae sunt; cum plerisque in fine *Parotidum* tumores fierent, aliique glandulares tumores. Idcirco non copiosis, sicuti antea, biliosis

sis Alvi *excretionibus*, sed affluentibus potius sudoribus, atque urinis, febris solutio tutior merito erat adscribenda. Ob eandem causam tunc sanguis ab hisce febricitantibus eductus consuetum *pleuriticum*, licet non tam crassum, *corticem* referebat. Quamobrem aperte hinc statuendum erat, febres hasce, quae *biliosum* tantum antea principium obtulerant, *lymphaticam* postea simul indolem, ob occurrentes aeris novas hasce vicissitudines, induisse: quod ultro magis, magisque indicabant lymphaticae variae in Pectore *stases*, occasione istarum febrium factae, propter quas tum gravia, eademque ratione diversa suscitabantur *symptomata*; tum morbus ipse, quo ad reliqua, lethalem magis praeseferebat faciem: quod antea perquam raro contigisse sedulo animadverteram. Hinc dum *Petechialis* haec febris tam funestis, gravioribusque stipata *symptomatibus* grassabatur novam proferens indolem, atque diversos penitus servans mores; utiles maxime erant iteratae magis, magisque copiosae sanguinis emissiones; quod rationi ipsi consonum tunc maxime erat. Vigente enim nova hac aeris rigidiore constitutione, perspirationis mensura summopere decreverat, eademq; ratione totius sanguineae massae moles adaucta fuerat; quae ideo magis solicitam, magisq; liberalem Phlebotomi opem merito postulabat.

CCCLXV. Mense Novembri ejusdem anni 1734. non tam pluviosum evasit Coelum; licet humidus maxime plerumque aer esset, nec parum frigidus. Quamplures tunc *Asthmate* sicco laboraverunt, cum inaequalitate pulsus, accedentibus saepe copiosis, glutinosisque sudoribus, qui genitam inde passim *lipothymiam* comitabantur. Porro, cum haec liberi sanguinis *circulatorii* motus impedimentum aperte indicarent; organicam in Pectore latentem causam manifeste proferebant; *polyposas* nempe utplurimum concretiones in confiniis Cordis, aut majorum vasorum progenitas. Hujuscemodi tamen concretiones aliquando de novo fiebant, ob specialem dictam tunc occurrentem aeris constitutionem, indeque ortam mucosae lymphae congestionem: quandoque etiam antea existentes, sed mole admodum parvae, eadem ratione postea (aliis etiam extrinsecus adjunctis causis, nova scilicet iisdem tunc facta lymphae appositione) in majores adhuc successive moles excrescebant, praedictis, aliisque etiam pejoribus suscitandis *symptomatibus* idoneas. Sicco gravi hoc *Asthmate* correptus tunc fuit Nobilis Dominus Canonicus Betollius. Iste tamen jam plurimis antea annis magna pulsus inaequalitate laboraverat, quae adhuc persistit etiam in sanitatis statu, ob *polyposam* concretionem, liberum sanguinis motum plus, minusve praepedientem, prout varia ratione in majorem excrescit molem. Utile tunc ipsi maxime praesidium fuit itetata sanguinis copiosa emissio, una cum decoctione Radicis Arundinis montanae, & Chinae, & Herbarum dissolventium, atque, ut ajunt, pectoralium, qua

diu-

diuturno admodum tempore usus fuit. Secus tunc evenit Nobili Dominae Mariae Maffezzolae, quae *Asthmate* eodem sicco, non absimilem ob causam, detenta fuit, iisdemque vexata *symptomatibus*, quae caeteroquin ab hysterica causa tantum progenita putans Gallus quidam Medicus, *polyposam* satis patentem concretionem prope majora vasa latitantem, incongruo quodam ratiocinio absolute negabat. Nihil penitus huic profuere sanguinis iteratae emissiones, Pectorales laxantes potiones plenis haustibus ingurgitatae, tum & lenientia omnis generis, atque dissolventia congrua, unde ad Hydropem paulo postea perducta e vivis miserrime discessit. Aperto post mortem Cadavere, polyposam jam antea indicatam concretionem in sinistro Cordis sinu observavimus, aliasque imi Ventris, & Ventriculi praecipue laesiones, quae quidem progrediente forsitan morbo successive evenerant, non autem pro praecipua ejusdem causa haberi unquam rationabiliter poterant.

CCCLXVI. *Malignantes* dictae febres, quae adhuc magna in copia dominabantur, lymphaticam plerumque, ut supra diximus, naturam referebant. Hinc licet a bilioso praesertim fomite, sicuti antea, pendentes, praecipuam in imo ventre causam agnoscerent; utplurimum tamen, & Pectoris varias simul laesiones tunc comites habebant, una cum tussi contumaci, inaequalitate maxima, depressione, atque frequentia, pulsus primis usque morbi diebus satis sensibili. Neque Alvi *excretiones*, ut antea, tunc aeque faustum proferre omen videbantur; cum non raro post ipsas, invalescente adhuc gravius morbo, AEgroti paulo postea interirent: ut Reverendissimo Patri Abbati Bonjoanno Canonico Regulari Lateranensi circa undecimam morbi diem tunc contigit, maximo Abdominis praevio tumore, difficili admodum reddita respiratione, cum inani tussi, atque intenso faciei rubore.

CCCLXVII. Aliquibus tamen, qui *malignantibus* hisce febribus hoc eodem mense laborarunt, cardialgicae quoque vehementes Ventriculi *passiones* non defuere, cum inanibus ad vomitum conatibus, bilioisisque dejectionibus, pulsu frequenti maxime, parvo, & depresso, accedente inde *lipothymia*, cum universalibus Corporis refrigerationibus, atque profusis sudoribus. Isti ideo fere omnes mortui sunt, praeviis manifestis *inflammationis* signaculis, aut in Hepate, aut in Ventriculo, Liene, aliisve imi Ventris visceribus, sive junctim, sive separatim laborantibus. Non absimilem *petechialium* febrium constitutionem, atque parem in ipsis procedendi morem, inter praeclarissimos hujusce aevi in Medicina coryphaeos merito connumeratus, expertissimus Fridericus Hoffmannus olim observavit (211) dum, *de febribus epidemicis* agens, pleraque indicat *symptomata* ea, quibus inter caeteros tunc distincte eruditissimus Medicus Masinus Nosocomio Pedemonta-

(211) *Frid. Hoffm. Med. R. Syst. T. 4. Sect. 1. Cap. X.*

montanorum militum in Caenobio Divi Petri firmato assistens, vexatus acriter fuit. Iste cum in summo morbi conflictu, consuetis aliis *symptomatibus* jam summopere fatigatus, alimenta quaeque per vomitum illico rejiceret, *stomaticis* nil proficientibus, atque *narcoticis* magis congruis remediis, misere extenuatus, atque refrigeratus occubuit, universali profecto maerore; cum ob peculiares animi, quibus praeditus erat, dotes, solidiusque medicae Artis studium, atque probatam satis in saniore praxi peritiam, qualisnam temporis progressu singularis futurus foret Medicus, cuique indicabat.

CCCLXVIII. Hoc eodem tempore plurimi *Icteritia* laborarunt: quibus *aperientes*, ut ajunt, *diureticae* potiones, ac praecipue serum Lactis floribus chamaemeli, & radicibus Fragariae alteratum, una cum congrua Rhabarbari infusione, tum, & in fine Balsamum de Copaiba, & alia ejusmodi praesidia perquam utilia evaserunt. Mense Decembri ejusdem anni 1734. saevire magis frigus coepit, variamque humidam, atque nebulosam plerumque aeris constitutionem habuimus. Tunc eadem, ac transacto mense *malignantium*, plus quam antea grassantium febrium conditio, & progrediendi modus fuit; cum adhuc una cum biliosa lymphaticam praecipue naturam saperent. Tunc quoque *Icteritiae* frequentes fuere, Apoplexiae non paucae, *Catarrhales* saepe febres, aliique *lymphatici* morbi; fere nunquam Pleuritides, quae utplurimum illos corripere specialiter consueverunt, qui iisdem morbis alias laboraverant.

CCCLXIX. Quamplures *Icterici*, qui elapsis antea mensibus, sive naturae tantum, sive Artis etiam beneficio quomodocunque convaluerant, ineunte Januario mense subsequentis anni 1735., eodem iterum morbo laborarunt. Tunc autem in illis id specialiter adnotavi pluries, quod educta per *exscreatum* saliva croceum adferret colorem, in iis maxime, qui molesto, magisque contumaci pruritu universali detinebantur. Hoc aperte indicabat, bilem ab Hepatis *secretoriis* ductibus quomodolibet obstructis refluam, lympham universaliter in *Icteritia* inficere, propter quod, & urina lixiviosam fere naturam induere videtur, atque separatum ab educto sanguine serum croceo magis praeter consuetum colore tingitur. Hinc fit quod cum magna ex parte cutaneos ductus lympha pervadat, biliosam hanc sapiens natura: cutaneas ibidem minimas nervorum papillas pungendo leviter, atque vellicando, pruritus sensum efficiat, citrinumque cuti largiatur simul colorem.

CCCLXX. *Malignantes* dictae febres, quae Januario hoc mense majore in copia grassatae sunt, diutius quam antea protrahebantur, cum perquam raro decima quarta die remittere viderentur, ad vigesimam primam plerumque productae, aliquando cum consuetis alvi biliosis *excretionibus*. Attamen magna ex parte, & de *lymphatica* natura participes factae, cum pulsu parvo, duro,

duro, atq; inaequali admodum, etiam primis diebus, plures corripiebant, succedente plerisque magis diuturno delirio, Pectoris anxietate &c. Inter hos ii, qui somniculosi fiebant, amplo inde magis reddito pulsu, minusque inaequali, facilius evadebant. Illi autem, in quibus per urinam potius, quam per Alvum natura *Crises* moliebatur, in fine morbi stupidi magis fiebant, & vigiles admodum; atque inter hosce, ii quibus arida magis reddebatur cutis, cum contumaci delirio, atque diu protractis vigiliis, utplurimum occubuerunt. In hisce tamen raro tunc sanguis eductus *pleuriticum* referebat corticem, atque vix aliquando in illis, qui *Pleuritide* laborarunt, quos perpaucos tunc videre contigit. *Catarrhales* vero variae indolis morbi non defuerunt, sicuti & Erysipelae plurimae. In Nosocomiis militaribus Pedemontanorum, occasione *malignantium* istarum febrium, id specialiter adnotare tunc quampluries potuimus, quod in apice Nasi, tum & in extremitatibus pedum gangraenae (non secus, ac illis quandoque evenit, qui rigidioris frigoris incoñoda diutius patiuntur) occurrerent: ex quibus nulli fere evaserunt, cum duobus, tribusve diebus post gangraenae apparitionem vix superstites essent. Gangraenae autem istae illis facilius, & gravius eveniebant, qui aut diuturna, & copiosa diarrhoea antea laboraverant, aut exuberantes narium haemorrhagias passi fuerant, post quas immediate utplurimum, atque derepente fiebant. Hinc autem facile erat deducere, gangraenas hasce a speciali sanguinis inopinata majore *stasi* suboriri, in iis praecipue vasis, in quibus (aut ob majorem a Corde distantiam, aut ob minorem eorundem diametrum, aut quia magis compressa, complicataque sint) minor semper, caeteris paribus, evadit sanguinis velocitas, quae ob supradictas paulo antea praegressas causas eo magis, magisque imminuta fuerat. Hujusce ratiocinii fundamentum facile est depromere ab *oedematosis* tumoribus in extremitatibus maxime factis, atque a *cachecticis* habitibus, aliisque non absimilibus morbis, quos contumaciori diarrhoeae, atque liberalibus nimis sanguinis emissionibus, aut haemorrhagiis facile supervenire supra satis explicavimus.

CCCLXXI. Hac eadem occasione non abs re esse, arbitror, peculiarem a me hoc eodem mense habitam observationem hic retexere, quae licet cum proposita *malignantium* istarum febrium constitutione nullam habeat affinitatem; non incongrua tamen mihi videtur, quin immo cognitu admodum utilis ad quamplurima in praxi medica passim occurrentia *phaenomena* melius percipienda, atque explicanda. Dominus Mollus Pharmacopola Cremonensis, ob inopinatam, atque violentam causam (cum caeteroquin antea optime se haberet) toto animo tam vehementer commotus fuit, atque in iram adeo extemplo concitatus, ut insanus

sanus fere ex toto illico factus, huc illuc per urbem vagaretur, quo pergeret prorsus ignorans. Successive animo paulo postea deficiens, humi cecidit, maxima simul respirationis difficultate correptus, anxiusque factus, cum tumore faciei, atque rubore, pulsus inaequalitate, atque tarditate, prominentibus praeter modum oculis, atque insolito nitore perfusis. Hujuscemodi *symptomatibus* graviter pressus nil penitus loqui poterat; omnia tamen audiebat, atque intuebatur, appositaq; identidem regioni Pectoris, & Stomachi manu, morbi sedem indicare quaerebat, nil penitus Capite dolens, saepissime suspirioso forti anhelitu vexatus, propter quem animam continue agere videbatur. Morbum hunc a violenta cardiacorum nervorum contractione deducens (unde fortasse sanguinis liber motus praepeditus maxime fuerat, arctata inde Ventriculorum Cordis capacitate; unde ipse ibidem plus aequo, & inordinate subsistens, tardum, & inaequalem pulsum effecerat) sanguinem illico ex brachio, atq; postea ex pede copiose detrahi jussi: indeque *cucurbitulas*, *revulsionis*, ut ajunt, validioris gratia, ipsi per humeros violenter deducendas, absque ulteriore sanguinis emissione imperavi. *Clyster* inde fortis praescriptus fuit, ad biliosas facilius per inferiora materies educendas, quarum plus solito copiosam *secretionem* in furibundis magis irae aestibus fieri, nemo ignorat. Hinc dissolvente, & *narcotica* simul mixtura cum sufficiente dosi *Laudani liquidi Sydenham* usus fuit. Horum remediorum adminiculo melius se habuit sequenti die, aequali reddito pulsu, nil tamen loquens. Liberius tamen spirabat, vix paululum de stomachi, ut ipse ajebat, dolore conquerens. Hinc in consilium tunc accersito clarissimo Medico Joanne Sonsis, unanimi consensu purgantem potionem, ab omni tamen validiore stimulo alienam ipsi propinare satius existimavimus, ea praesertim ducti ratione, quod si in *Intestinis*, aut saltem prope consueta bilis *colatoria*, ejusdem adhuc furibundi bilioси humoris reliquiae supererent, averruncari citius, & commodius possent: si non, ad inferiores saltem partes, nervorum *spasmodicas contractiones*, ceu per *revulsionem* reduceremus. Res autem pro votis cessit, atque satis per Alvum expurgatus, melius ultro se habuit, sed nihil loquens, omnia tamen optime videns, audiens, atque intelligens, simulque tristitiae suae notas manifeste proferens. Sequenti die Decoctio florum Chamaemeli pro potu ordinario calide sumenda praescripta fuit, quam cum nimis ferventem hausisset, linguam non parum circumusit. Mirum hinc maxime fuit, quod lingua, quae ob *spasmodicam* nervorum *contractionem* Oris plano per basim fere defixa erat (ut ipse postea explicavit) paulatim ab hoc vinculo sic soluta fuerit, ut ipse loqui libere illico posset: unde ex toto successive convaluit. Ex hac autem observatione innotescere satis putavi, vehementes quaslibet animi perturbationes gravioribus quibuslibet

susci-

ſuſcitandis morbis idoneas maxime eſſe, dum ſolidorum oſcillationes ſubito, vel accelerant nimis, vel cohibent, parique ſucceſsive ratione conſuetos proinde humorum motus immutant: quod & vice verſa de ſolidorum, fluidorumque repentinis commotionibus ad varias animi affectiones producendas idoneis verum comperitur. Mutuum enim inter Animam, & Corpus commercium adeſt, quod licet intelligere ſatis, atque explicare nemo queat, ex quotidianis tamen obſervationibus quilibet noſcere, atque concedere coactus eſt.

CCCLXXII. Mutata aeris conſtitutione ex Auſtrali in Borealem menſe Februario ejuſdem anni 1735. mirum fuit attendere, quod illico ſanguis ab AEgrotantibus eductus *pleuriticum* utplurimum corticem, & quidem croceo perfuſum colore oſtenderit. Tunc etiam in *malignantibus* adhuc dominantibus febribus, nunc tanquam *primarius*, nunc tanquam *ſecundarius* morbus, comes adfuit *Pleuritis*, plerumque externa, raro cruentis apparentibus ſputis, una cum reſpirationis non levi gravamine. Haſce tamen febres magis, quam tranſacto proxime menſe, & frequentius *cardialgicae paſſiones* comitari conſueverunt, una cum vomitu bilioſi humoris, in vigore, & fine morbi, tunc cum & Alvi *excretiones* magis copioſae fiebant: raro tamen ſubſequentibus *Parotidum* tumoribus. Poſt decimam octavam hujuſce menſis diem, immutata, iterum viceverſa aeris conſtitutione a Boreali in Auſtralem, febres hae *lymphaticam* iterum eo magis naturam obtulerunt. Quare cognitu facile erat, quod Epidemici quilibet morbi a conſueto ſemper curſu vario modo deflectunt, juxta occurrentes aeris mutationes. Tunc quoque Febricitantibus hiſce Narium copioſa Haemorrhagia utplurimum ſucceſsit.

CCCLXXIII. Martius menſis dicti anni 1735. qui pluvias nobis ſaepe attulit, aere plerumque nubibus obtenebrato, humidoque facto, *Petechiales* haſce frequentius febres excitavit, diverſae tamen indolis participes. Hiſce enim utplurimum illi gravius laborabant, qui paulo antea *lymphaticis* febribus detenti fuerant, a quibus affluentis ſudoris ope, perfecte convaluiſſe videbantur. Fere ſemper tamen conſuetam bilioſam referebant indolem, accedente vomitu, & ſingultu, aliiſque hujuſce generis *ſymptomatibus*, quae plerumque copioſis alvi *excretionibus* omnimode ſolvebantur. Sic & in *petechiis* varii aderant colores, atque varia ratione apparebant; ſemper tamen quo copioſae magis illae erant, eo magis lethales evadebant, ut ſupra adnotavimus. Circa finem hujuſce menſis ſaepius, graviuſque, quam antea, *cardialgicae* Ventriculi *paſſiones* febres haſce comitari conſueverunt, eademque penitus *ſymptomata* alia, quae pernicioſas magis tertianas, atque eas maxime, quae ad *lypiriam* proxime accedunt, utplurimum ſequi ſolent; Vocis nempe maxima demiſsio, ſeu *Aphonia*, cum *ſuſpirioſa* frequenti anxietate, moleſto ſingultu, univerſalibus

salibus refrigerationibus, Ventris *tensionibus*, & praecipue in regione Ventriculi: quae omnia inopinato evanescere ex toto videbantur, habita proportione ad Alvi biliosas *excretiones*, quas ideo, dum opus esset, provido, tutoque *Clysterum* adminiculo quotidie promovere non omittebam, sive etiam oleo amygdalarum dulcium, prout ratio morbi postularet. Hinc nil mirum penitus fuit, quod ii omnes, quibus, licet sanioribus hisce adhibitis praesidiis, nullae penitus, aut nimis parce *excretiones* istae biliosae fiebant, *timpanica* fere Abdominis accedente *tensione*, una cum aliis gravioribus supra enarratis *symptomatibus* inevitabilem Mortis ictum ante decimam quartam morbi diem miserrime subierint. Id specialiter evenit Nobili Domino Alphonso Manna. Ipse hujuscemodi febri correptus fuit cum inaequalitate magna, & duritie pulsus primis usque morbi diebus, inanibus ad vomitum accedentibus conatibus. Congruo ideo statim adhibito mitiore purgante, foetidas admodum, & biliosas ejecit materies: facta successive, atque iterata sanguinis copiosa emissione plethorico ipsius temperamento idonea. Attamen morbus successive maxime augeri visus est, cum enarratis paulo antea gravioribus *symptomatibus*. Neque hisce quicquam profuere repetiti *Clysteres*, atque iteratus olei amygdalarum dulcium usus, aut emollientium fotuum, ad Alvi necessarias promovendas *excretiones*, quae parce admodum, atque fere nullae, habito respectu ad biliosum morbi fomitem, fiebant. Qua de re Abdomen maxime inde obtumuit, oculorum, atque genarum sublividus rubor accessit, una cum saturatis citrinis urinis, sed paucis, delirio, vigiliis, atque sudore frontem praesertim, & Pectus infestante; unde pulsu magis, magisq; inaequali reddito, cum singultu indentidem insurgente, miserrime occubuit. Hoc eodem mense variae simul dominabantur *lippitudines*, cutis *efflorescentiae*, *ephemerae* nonnullae febres, & *Synochae catarrhales*, affluentibus sudoribus solutae, nec non intermittentes tertianae aliquae, ventris dolores, diarrhoeae, aliaque ejusdem indolis morbosa *phaenomena* a speciali aestuantis bilis dominio originem ducentia.

CCCLXXIV. Cum eadem penitus mense Aprili dicti anni 1735. aeris constitutio persisteret, ac transacto proxime mense Martio: eadem penitus etiam tunc fuit perdurantium adhuc *malignantium* istarum febrium conditio, ne dicam pejor, utpote magis dolosa. Pleraeq; enim ex illis initio tertianam mitissimam febrim, eamque intermittentem aemulari visae sunt, & quidem tam pravae indolis, ut primo intuitu *Chinae Chinae* usum necessario, laudabiliterque illico expetere viderentur, nullamque penitus mali moris febrim subolere. Hae tamen utplurimum prope septimam, parvo reddito, frequentique pulsu, tenso, vibratoque, una cum respirandi anxietate, vigiliis &c. lethalem aperte protulerunt *malignantem* naturam,

exsur-

exſurgentibus ſucceſſive magna in-copia *petechiis*, una cum linguae ſiccitate, delirio, nec raro Abdominis conſueto univerſali tumore, praeſertim in ſuperiore regione prope Ventriculum. Hinc undecima plerumque morbi dies, adauctis denuo *ſymptomatibus* omnibus, aliiſque de novo accedentibus, Mortem tandem miſerrime accerſebat: maxime cum tempeſtivam, ſufficientemque Alvi *excretionem* ad bilioſum evincendum fomitem natura non moliretur, laudabilioribus etiam praeſidiis adjuta. Id ſpecialiter Nobili Domino Roncadello Equiti Melitenſi contigiſſe obſervavi. Adnotatu tamen maxime dignum tunc fuit, quod in pleriſque, qui hac *petechiali* febri detinebantur, tum Vini meracioris praevius uſus, tum lautae nimis menſae, praeter univerſale aeris principium, in cauſa pluries fuerunt. Quamobrem febres iſtae, ut ſupra etiam adnotavimus, & voraces, & vino praecipue deditos, & Juniores, magiſque robuſtos, atque bene nutritos validius, faciliuſque invaſere, quos ideo citius, & violentius de medio tulerunt.

CCCLXXV. Hiſce potiſſimum de cauſis nullas pene ex religioſis coetibus Virgines, quae plerumq; laudabilius ſervant victus regimen-, hiſce febribus detentas vidimus, atq; paucos admodum ex religioſis Viris, ſi illos excipiamus, qui Noſocomia frequentius ad inviſendos AEgrotos adibant: quod tum in militaribus, tum in noſtro eveniſſe ſaepiſſime obſervavimus. Hoc quoque lethale-vectigal Medici omnes, & Chirurgi, Galli maxime, & Pedemontani perſolverunt; nec pauci mortui ideo ſunt. Hinc clare patebat, Febrem hanc *contagioſam malignantem* naturam ſuboluiſſe, quam nonnulli Medici ab innumerabilibus per aerem circumductis vermiculis deducebant, qui partim per os in actu inſpirationis aeris, ad interiora Corporis demiſſi, partim per minutiſſima cutis foramina inſinuati, in illis maxime Corporibus nidularentur, creſcerent, atque foecundi magis evaderent, ad admirabilem eorundem immenſam pene, atque citiſsimam propagationem, in quibus peculiarem diſpoſitionem invenirent ipſorum naturae magis analogam.

CCCLXXVI. Quod ſententia-haec de vermiculis ejuſmodi exiliſſimis, Peſti praeſertim genuinum largientibus principium, non improbabilis ex toto ſit, quin immo vero forſan magis proxima, utpote optimis ratiociniis, iteratiſque experimentis innixa, inficias nunquam abſolute iverim. Satis enim ſit quamplurimos ex Recentioribus clariſſimos, doctiſſimoſque viros ipſius Patronos, ſtrenuiſsimoſque propugnatores in medium adducere, quorum celeberrima ſcripta, cedro vere digna, omnem Poſteritatis laudem promereri ſemper poterunt. Inter hos autem praecipuam ſibi aſciſcunt aeſtimationem eruditiſsima immortalis Valliſnerii opera, ſicuti & praeclariſsimi Bartholomaei Curtii, qui tum omnigena litteratura, tum ſaniore doctrina Medica, atque admirabili profecto peritia, inter clariores hujuſce aevi Clinicos Medicos principatum

cipatum nunc obtinet, utpote praecipuum, firmiſſimumque rationalis tutioris Medicinae fulcrum jure, meritoque habendus. Clariſsimus iſte Vir rem hanc profecto tam dilucide expoſuit, tamque ſolidis rationibus, ab experientia ipſa quoque petitis, tueri aggreſſus eſt: ut ipſius Adverſarii nil amplius ipſi reponere auſi unquam fuerint. Verum ſi ipſius diſſertationes eruditiſſimas haſce quiſpiam ſedulo perpenderit, noſcet illico ratiocinia haec, quae ad verā Peſtis cauſam inquirendam ſpecialiter conducere poſſunt, *petechiali* huic malignae febri haudquaquam convenire, prout ipſe, Adverſariis ſuis obtrudere ſic viſus eſt. (*) *Ma ſe voleſte poi addimandarmi, s'io creda, che il ſimile ſucceda in quei maligni mali, ne quali appariſcono le macchie livide, o tali altre eſpulſioni alla cute, io per ora non voglio dichiararmi con Chriſtiano Langio per l'affirmativa, a me baſtando d'accennarvi la gran differenza che corre tra que mali creduti volgarmente contagioſi, e la vera peſte.* Quamobrem paulo poſtea ſubdit. *In fatti non s'oſſerverà mai, che certe febri maligne, le quali infeſtino un Villaggio, o qualche altro Quartiere, per peſtilenziali che ſieno, paſſino in un'altro diſtante per via di merci, o di perſone partite dal luogo infetto, molto meno da una caſa all'altra per mezzo d'Animali domeſtici eſſer portate; così ancora il Vajuolo, ſe pure ſi vuol contagioſo, venendo ordinariamente queſte malattie piuttoſto maturate dalla qualità dell'Aria, ed in que' Corpi diſpoſti a ricevere quella tale impreſſione &c.* Praeclariſsimi ideo hujuſce Auctoris animadverſionibus inhaerens, non abs re arbitrarer Doctiſsimi Hecqueti explicationem illam in propoſitum noſtrum hic adducere, quam in appendice *de Peſte* protulit. Ibi enim contagii cauſam ab urente quodam ſpiritu aerem inficiente deducit, qui in Corpus quomodocunque inſinuatus lympham praeſertim ſiccat, ſolidaque nervoſa maxime omnia, juxta contagii diverſam naturam vario modo afficit. Quare idem in Corporibus noſtris, mutatis mutandis, inde evenire arbitratur, quod in Arborum gemmis, & cerealium culminibus, ſpiciſve, quando uredine ſiccantur. (212) *Sic aura peſtilens ore ducta, nervorum medullas, & ipſa ſtamina torret.* Verum dictarum febrium *contagioſum* Semen non abſolute, & generaliter ab aere tantum (fuiſſet enim magis generalis hujuſmodi conſtitutio) ſed a ſpeciali affectorum diſtincte Corporum atmoſphaera petendum erat. Illi enim tantum facilius, graviuſque tali labe inficiebantur, qui frequentius Noſocomia adibant, aut cum domeſticis AEgrotis ſuis nimis familiariter, abſque ulla cautione, agebant: propterea non ſemel tunc obſervavimus, quod dum quiſpiam in aliqua familia tali febri aegrotaret, ſucceſsive & omnes alii paulo poſtea eidem ſubjicerentur morbo; hoc tantum habito ſpecialiter diſcrimine, quod ii, qui ab AEgrotorum commercio principium

(*) *Corte Lettera apolog. n. 56., 57.* (212) *Hecquet Appen. de Peſte.*

morbi nanciſcebantur, caeteroquin antea perfecte ſani, & gravius aegrotabant, atque multo magis in vitae diſcrimen ducebantur, ſecus quam alii, qui ex ſe tale infenſiſsimum principium alio modo obtinuerant. Hinc non immerito conjici poſſe opinabar, ideo ab infectis hujuſcemodi corporibus ad ſana quamfacile *morbificam* cauſam deduci, quia a peculiari atmoſphaera corpora illa circumambiente (a quibus indeſinenter inimici prodeuntes halitus *malignantem*, ſeu *venenatam*, quaſi dixerim, conſtituebant nubem) in actu inſpirationis, a ſanis corporibus hauriri poſſent ſpeciales infenſae actuoſiſsimae particulae, quae tractu temporis per contactum aliarum multiplicatae, aut quomodocunque in ſufficiente copia coacervatae, ſanguinem diſſolvere, attenuare, atque taliter immutare poſſent, ut ex ipſarum diffuſo principio, furens illa *malignantis* indolis bilis ſecerneretur, atque inde magis, magiſque accumularetur, a qua ejuſmodi febris *phaenomena* quaelibet derivanda unice eſſe ſupra ſtatuimus.

CCCLXXVII. Quod ſi *verminoſum* principium ex eo ultro deducere quiſpiam vellet, quod quamplures ex hiſce AEgrotantibus Vermes ſaepiſsime per Alvum ejicerent; eo magis hallucinari mihi videretur, quo magis conſtare cuique poterat, prodeuntium hoc modo hujuſcemodi Vermium naturam eandem penitus eſſe, ac illorum, qui e ſanis etiam Corporibus extra febris occaſionem, excernuntur. Vermes hoſce non tanquam morbi cauſam, ſed veluti effectum intuebar, certo putans, quod eorundem ova, (quae in quibuſcunque corporibus plus, minuſve indiſcriminatim exiſtunt) tunc in illis facilius foecundari, ibidemque progeniti vermes melius nutriri poſſent, atque commodius augeri; quia a peculiaribus tunc in *Inteſtinorum* cavitate latitantibus humoribus, magis analogum ſibi nutrimentum mutuarentur, eademque ratione ab iiſdem corporibus magis idoneus exſurgeret calor eorum foecundationi faciliori conveniens. Antequam autem ad alia tranſeamus, nonnullas hic mihi placet cogitationes meas, & aliorum etiam proferre, quae, praeter multiplices rationes alias facile aliunde derivandas, non incongruae mihi videntur ad vulgarem nimis amplam hanc, de exiſtentibus *contagioſis* innumeris vermiculis, ſententiam omni jure moderandam. Fruſtra enim ejuſdem Patroni (ut non tantum genuinae Peſtis cauſam, verum etiam *Petechialium* dictarum febrium, & aliarum per contactum facile communicabilium, originem inde ſe rationabiliter deducere viderentur) certe teſtantur, innumerabilem pene vermiculorum copiam in infectorum corporum ſanguine exiſtere, quin immo ſe oculis ipſis, exquiſitorum *Microſcopiorum* adminiculo, vitales eorũmotus vidiſſe. Eadem enim contra ipſos militare poteſt ratio, & obſervatio, quam in Phyſiologia mea, de generatione agens, adverſus ſuppoſitam ſeminalium vermiculorum nimis amplam, atque pene immenſam cohortem propoſui. Abſolute enim arbitror, oculos noſtros

exqui-

exquisitissimis hisce instrumentis munitos, dum nimis vident, quandoque nihil videre, ipsiusque videntis mentem maxime obcaecari posse, ut nimium praeter rationem credat. Id ipsum contra hanc sententiam objicit celeberrimus Dionis. (213) Hinc siquis in casu etiam nostro diceret, minima illa supposita *contagiosa* animalcula, non vere talia semper fuisse, sed plerumque meras *apparentias* exilissimarum particularum sanguinei liquoris, aut alterius, in quo jacere putantur, utpote analogam vermiculis configurationem referentium: non tam facile a veritate alienus ab Adversariis comprobari rationabiliter posset. Frustra enim objicerent illi suppositorum vermiculorum vitalem vere motum, qui rationabilius forsan pro intestino, aut alio quolibet dictarum particularum, quam pro viventis genuino motu haberi utplurimum potest. Etenim nemo inficias iverit, componentes cujuscunque liquoris minimas moleculas (dum ipse ab antehabito motu cessat) difficillime absolutam nanciscì illico quietem; ita ut una ipsarum magis gravis, quam alia sibi contigua, hanc e pristino loco, per aliquod saltem tempus, non dejiciat: idem intelligendo de diversa configuratione, propter quam una in uno, altera in altero loco commodius immota jacebit: praeter alias circumstantias tum variae fluiditatis, & copiae ejusdem liquoris, tum impetus, quo primo motus fuit, tum inclinationis plani, in quo dispergitur, aliasque ejusmodi rationes, unde componentes omnes dictae particulae omnimodam universaliter quietem adipiscuntur. Hanc enim solummodo obtinent, quando justum in dicto plano quarumlibet ipsarum aequilibrium habetur, seu congrua mutua loci ratio, aequo modo respiciens varias supradictas conditiones, aliasque forsitan, quae simul sumptae variam expetunt quarumcunque molecularum aptum, convenientemque situm. Haec autem explicatio omnibus quorumcunque liquorum proprietatibus, congruo hinc desumpto ratiocinio, pro eorundem diversitate, aptari facile potest: sive nempe liquor ille, in quo Vermiculi innumerabiles isti jacere putantur, sanguis sit, sive serum, sive lympha &c.

CCCLXXVIII. Hisce suppositis, quis unquam ex Adversariis non noscet, quod plerumque motus ille, qui in suppositis Vermiculis, pro vitali habetur, motus sit necessarius minimarum molecularum fluidum illud constituentium, quae propriis nondum sibi ipsis congruentibus locis aptatae sint, aut ab illis quacunque de causa semotae. Nam si ope exquisitissimi *Microscopii* illarum particularum moles verisimiliter ad summum augeri putatur, eadem pariter ratione adauctus in immensum pene videbitur nativus earundem motus praedictus, a specifica ipsarum gravitate distincte

(213) *Dionis Dissertat. de Generat.*

ſtincte dependens; & quidem taliter, ſuppoſita apparente imagine *Microſcopii* auxilio conſpecta, ut viventis Animalculi quemlibet vivaciſſimum motum aemulari non immerito queat, quin tamen vere animalcula ſint. Hinc jure omnem mereri poſſe fidem arbitror, obſervationem a clariſſimo Carolo Mazzucchello in Ticinenſi Univerſitate Anatomiae Profeſſore habitam (214) dum abſolute aſſerit, ſe in guttula ſanguinis a Bove *contagioſo* morbo laborante educti, nunquam enarratos Vermiculos intueri potuiſſe, etiamſi perfectiſſimis uteretur *Microſcopiis*, quorum ope minimas attendendo ejuſdem particulas, etſi primo intuitu exiliſſima, atque innumerabilia ſe admirari animalcula ſe moventia ſibi videretur; ſedulo tamen poſtea adhibito examine, aperte novit, motum hunc non vere vitalem eſſe, ſed unice pendere a naturali conſueto motu fibrillarum minimarum ſanguinis, quae juxta inclinationem plani, in quo jacebant, ad unam potius, quam ad alteram partem neceſſario tendebant; etſi, juxta *Microſcopiorum* vulgarem effectum, in oppoſitam migrare partem viderentur; unde tumultuarius, atque indeterminatus emergebat motus paulo poſtea ex toto evaneſcens: quod & in guttula ſanguinis ſani Bovis ſe adamuſſim obſervaſſe teſtatur. Haec autem omnia dicta ſunt, non quia ſaniorum quamplurium Virorum fidem denegare unquam audeam (illorum nempe, qui minus in hac ſententia ſupponendo, veridica magis experimenta proferunt quorum rationibus ductus, aliquando & hoſce minimos in ſanguine vermiculos, ſed non tam admirabili propagatione in immenſum citiſſime multiplicatos exiſtere, ego quoque nunquam inficiari contendam; maxime ſi de cauſa verae Peſtis corpora quaeque indiſcriminatim afficientis agatur) ſed ut illorum tantum jactantiam cohibeam, qui cum aliunde morbos explicare, eorundemque cauſas detegere ſatis nequeant, ut ignorantiae propriae aliquo modo conſulant, faciliorem nacti viam, per quam ratiocinia ſua, quaecunque ea ſint, dextere dirigant; Corpus noſtrum undecunque vermibus ſcatere autumant, quorum genium, mores, vitam, generationem, benignas, aut malignas qualitates, huic potius, quam illi Animali infenſas, nec non innumerabilia alia hujuſmodi temere ſupponunt, atque nimis credulis demonſtrare criſpata fronte ſatagunt, novitatis hujuſce lumine ſibi laudem affectantes.

CCCLXXIX. Caeterum, ut ad propoſitum noſtrum redeam, *malignantes* iſtae febres hoc pariter Aprili menſe iiſdem penitus, ut antea, *ſymptomatibus* ſtipatae erant. Ipſis tamen ſaepius, quam elapſis menſibus, haemorrhagiae narium contigerunt, tum & Parotidum tumores, qui actuali cauſtico aperti, fauſto plerumque exitu ſolvebantur.

(214) *Carlo Mazzucchelli, Notizie pratiche intorno all' Epidemia degli Animali Bovini.*

tur. Nonnulli ex hisce AEgrotis, ope copiosi sudoris universalis, praeter ordinem inopinato habiti, ante decimam quartam diem convalescere tunc visi sunt. Haec tamen praematura salutis notacula utplurimum infausta experiebamur. Isti enim fere omnes iterum postea aegrotabant, indeque *chronicis Hypochondriorum* morbis, aut *inflammatoriis* detinebantur, a quibus pauci evadebant.

CCCLXXX. Majo, & Junio sequentibus mensibus ejusdem anni 1735. varia utplurimum fuit aeris constitutio, nondum adaucto maxime calore, atque raro pluviae ceciderunt. Tunc denuo eaedem, ac antea magis, magisque grassabantur *malignantes* febres, cum Haemorrhagia Narium, quae quo magis copiosa fiebat, eo magis faustum pollicebatur omen, licet *excretio* haec *crisim* vere non compleret, quae Alvi dejectionibus referenda adhuc rationabiliter, magna saltem ex parte, erat. In hisce pariter *cardialgicae* Ventriculi *passiones* dictae variae, & quidem graviores, plus quam antea saeviebant; *Aphoniae* etiam, singultus, copiosi inordinati sudores &c. Hujusmodi *symptomata* plerumque post decimam quartam diem occurrere tunc consueverant, una cum inanibus ad vomitum concitationibus. Talia distincte admirari hoc mense potui in Domino Francisco Mutio, qui post decimam quartam (cum jam de totali morbi victoria ageretur) tam graviter *symptomatibus* hisce divexatus fuit, ut toto Corpore maxime refrigeratus, cum *hippocratica*, ut vulgo dicitur, facie, atque *singultuosis* continuis suspiriis, ventriculique *passionibus* variis, jam animam agere videretur. Ab hisce autem omnibus prope vigesimam primam diem liber ex toto evasit, praeviis foetidis biliosis, atque glutinosis maxime dejectionibus, quae tamen etiam ante graviorum ejusmodi *symptomatum* accessionem copiosae admodum visae fuerant, emollientibus *Clysteribus* fere quotidie promotae. AEgrotus iste, quamplurimis ante febris principium diebus, noctu per lectum sese admodum jactabat, atque *concussivis* corporis subsultibus dormiens persaepe detinebatur, cum gravamine Capitis, viriumque prostratione maxima simul, & nausea. Ad supradicta sedanda *symptomata* optimum fuit praesidium *mixtura* nostra *stomatica* in pernicios tertianis supra exposita, qua identidē ad cochlearia utebatur. Profuit etiam ipsi maxime malvaticum Vinum, tunc praesertim, cum major refrigeratio aderat, in modica tamen conveniente dosi usurpatum. Praeter haec *Clysteribus* maxime anodynis simul, atque emollientibus bis etiam in die repetitis, victoriam tunc fuisse omni jure referendam, certo existimavi: cum ipsorum ope ad criticas necessarias Alvi *excretiones* provide natura promoveretur, ad quas se sola satis fortasse non fuisset. Huic tussis inanis, & frequens in fine morbi supervenit decrescente febri, illamque ab eadem prorsus deducendam esse causa certe arbitrabar, a qua universalis Corporis pruritus evanescentibus *petechiis* factus fuerat;

rat; quod utplurimum contingit.

CCCLXXXI. Occasione istarum febrium in Nosocomiis maxime quampluries observavi, quod illis praesertim, qui, soluto circa decimam quartam diem morbo, paulo postea acuta non absimili febri iterum corripiebantur, cum iisdem *symptomatibus*, diarrhoea nempe, vomitu, Capitis gravamine, *cardialgicisque passionibus*: illis, inquam, fere omnibus Lienis, aut Hepatis, aut utriusque visceris tumores fiebant, propter quos, aut *inflammatoriis* violentis cito accedentibus morbis, aut in chronicos paulatim migrantes, misere occumbere visi sunt. Id adamussim evenit expertissimo Chirurgo Rinaldo, Viro profecto in Arte sua singulari, Pedemontanis militibus assistenti. Iste acuta ejusmodi detentus fuit febri, quae quandoque tertianarum periodum, sed inordinatum, *Chinae Chinae* usum penitus frustrantem, dolose simulabat, iisdem prorsus accedentibus *symptomatibus*, quae tertianas veras comitari consuescunt. In hoc autem non bilioSus tantum consuetus apparatus, sed Viscerum omnium imi Ventris praesertim infarctus, atque Lienis maxime tumor in causa fortasse fuit, qui successive in dies adauctus eo magis tactui se prodidit. Verum dum immoderato nimis, & frequenti purgantium usu (a quo ipsum ex toto avertere sanioribus ratiociniis quotidie non omittebam, licet frustra) *humoralem*, ab ipso falso creditam, morbi causam destruere tentabat, frequentius, validiusque solida omnia irritando, eademque in vehementes *contractiones* cogendo, organicam causam magis, magisque adauxit. Cohibito enim sic libero magis humorum motu, ob solidorum violentas oscillationes, major in dies congestio in Liene progenita fuit, quae tandem, gravi adjuncta ejusdem partis inflãmatione, praematuram ipsi attulit mortem, protracto tamen plus quam per mensem miserrime morbo. Hinc cum eadem penitus in hoc AEgroto *symptomata* adnotassem, quae in *petechialibus* dictis febribus semper evenerant; eo tutius conjiciendum esse existimavi, hasce etiam in infimo Ventre *organicam* persaepe, non absimilem causam habuisse, quae quidem in quamplurimis, prodeuntibus in progressu morbi Lienis, aut Hepatis, aut utriusque visceris tumoribus, aut *cachexia*, aut *Hydrope* succedente, palam magis fiebat.

CCCLXXXII. Ejusdem pene indolis, sed fausti exitus, fuit acuta *petechialis* febris, qua Junio dicto mense Illustris. Eques Rat, Dux in Pedemontana acie, vulgo dicta de *Fucilieri*, correptus graviter fuit. Temperamento hic erat sanguineo admodum, & bilioso praeditus, ad iracundiam maxime proclivis. Febre autem primo detentus fuit, quae in principio accessionum alternatim quandam referens *horripilationem*, tertianarum simplicium periodum simulare videbatur. Successive tamen continua vere *continens* facta non absimilem cum enarratis *petechialibus* naturam protulit. Progrediente morbo, pro more febris, gravia accessere consueta *symptomata*:

Capitis

Capitis videlicet dolor, una cum gravaminis fere continuo ſenſu, cui addita eſt Oris amarities, linguae ſiccitas, & moleſti ad vomitum frequentes conatus, maxime dum cibum aſſumeret. Hiſce omnibus circa decimam morbi diem comes adfuit ſingultus moleſtiſſimus, atque fere continuus una cum univerſali ventris tumore fere timpanico. Praeter conſueta remedia, juxta enarratam ſupra methodum uſurpata, cum nil penitus per Alvum tunc dejiceret, ſedulo curavi, ut ſanioribus remediis, ad *criticas excretiones* illas naturam excitarem, quarum ope eadem perſaepe *ſymptomata* alias omnimode evanuiſſe attenderam. Idcirco oleum amygdalarum dulcium iteratis tunc vicibus ipſi praeſcripſi, tum & oleum ſeminum Lini, aliaque hujuſcemodi; quae fruſtranea penitus evaſere. Quamobrem, *ſymptomata* illa a *ſpaſmodica* etiam partium valida contractione immediate ſuborta fuiſſe certe putans, ad lenientia alia, & narcotica confugi, atque praeſertim ad *mixturam* noſtram *ſtomaticam* ſupradictam: cujus ope, laxatis *Inteſtinorum* fibris, atque ad priſtinum paulatim tonum redactis, copioſae per Alvum bilioſae *excretiones* inde *ſucceſſerunt*, emollientibus ad id maxime conferentibus *Clyſteribus*. Quamobrem additis etiam diluentibus copioſis potionibus, furentis praeſertim bilis aeſtus compeſcentibus, perfecte convaluit.

CCCLXXXIII. Mirum tamen tunc maxime fuit, quod *malignantes* hae febres, quae ab eodem prorſus principio manifeſte pendere videbantur, juxta AEgrotantium Corporum diverſas diſpoſitiones, tam variis modis motum ſuum explerent, quamplurimis ſimul, varia ratione procedentibus, *ſymptomatibus* ſtipatae; prout ex ſequenti obſervatione magis, magiſque innoteſcet. Circa medium Junii menſis Nobilis Dominus Gaſpar Torchius Sacerdos, Avunculus meus, *hipochondriacus* maxime, habituque Corporis admodum gracilis, febre acuta correptus fuit, quae etſi continuitatem ſervaret, tertianae tamen febris acceſſiones, alternis diebus ſibi reſpondentes, manifeſte praeferebat, praevio levi rigoris ſenſu. Primis hinc diebus bis ipſi detractus fuit ſanguis, congruaque levis *purgatio* praeſcripta, additis acidulis attemperantibus copioſis potionibus. Aſt ſeptima morbi die febris iterum cum rigore magis forti ipſum invaſit. Peſſime ideo tunc ſe habuit, glutinoſis fere frigidis ſudoribus, circa frontem maxime, in ſummo febris rigore apparentibus, cum univerſali virium maxima proſtratione, atque liveſcente faciei colore. Ideo ad *Chinam Chinam* illico tunc confugere ſatius duxi, *Lypiriam* a longe pertimeſcens. Hujus ope febris ſtatim evaneſcere viſa fuit, conferentibus etiam ad id bilioſis dejectionibus, foetidis admodum, quas toto etiam morbi tempore promovere antea, *Clyſterum* laxantium adminiculo, non neglexeram. Sequentibus hinc quinque diebus, quamvis omnimode febri immunis eſſet, nihil penitus cibum appete-

bat, depreſſae admodum vires erant, pulſus debilis, & parvus, aliquantulum frequens, nocteſque vigil utplurimum tranſigebat. Hinc dum ex hiſce omnibus infidam prorſus morbi ſolutionem mecum ipſe arbitrabar, ſexta die febris denuo acceſſit, nullo praevio frigoris ſenſu, cum calore mordaci, ſubitaque vocis demiſſione, ſudoribus copioſis, & frigidis, vigiliis, intenſa ſiti, jactationibus, atque *cardialgicis paſſionibus*. Cum autem e lecto tunc ſurgere coactus fuiſſet, addita hiſce derepente fuit *lipothymia* fortis cum—, magna virium univerſali proſtratione, ut in extremitatibus refrigeratus quammaxime, cum *hippocratica*, ut ajunt, facie jam ad agonem miſerrime perductus videretur. In hoc teterrimo ſtatu *ſtomaticam* ſtatim *mixturam* noſtram ad cochlearia ſaepe ſumendam, ſicuti, & malvatici meracioris Vini uſum ipſi praeſcripſi. Poſtmodum maxime id mihi curae fuit, ut tum oleo amygdalarum—dulcium, tum repetitis laxantibus *Clyſteribus* ex lacte praeſertim paratis, bilioſas *excretiones* denuo per Alvum promoverem; quod pro votis ſucceſſit. Foetidis enim frequentibus citrinis dejectionibus, accedente etiam copioſa urinarum *excretione* ab affluentibus acidulis potionibus excitata, priſtinam inde paulatim ſalutem adeptus fuit.

SECTIO

SECTIO QUARTA.

Conſtitutio partis anni 1735. ab AEſtate incipiens, integrum quoque annum 1736 reſpiciens.

OBSERVATIONES VARIAE.

Agitur iterum de Tertianarum Febrium cauſa, tum & de modo, quo China China eaſdem Febres evincit.

CCCLXXXIV. Menſe Julio dicti anni 1735. varius plerumque, magiſque calidus vigebat aer, fere nunquam pluvioſus. Tunc teterrima haec *malignantium* dictarum febrium conſtitutio immutari coepit, cum rarius ipſae occurrerent, minuſque lethalem praeferrent faciem. Hinc ſubſecutae ſunt *Ephemerae*, & *Synochae* plurimae, aliaeque hujuſce mitioris indolis febres, quae brevi plerumque temporis intervallo curſum ſuum explebant, copioſa *diaphoreſi* utplurimum ex ſe ſolutae, aut ſaltem ſola ſanguinis congrua emiſſione, abſque aliis Medicinae praeſidiis. Attamen mirum maxime erat, quod *Synochae* ejuſmodi febres non parum de antehabita *malignante* conſtitutione participes ſimul eſſent; cum iiſdem perſaepe *ſymptomatibus* ſtipatae viderentur. Hiſce enim non raro comites adeſſe conſueverunt, tum *cardialgicae* ventriculi *paſſiones*, tum vomitus, & *cholerici* fluxus &c. Hinc licet circa ſeptimam diem, quandoque & ante ipſam, copioſi ſudoris beneficio, ſolverentur; poſt aliquot tamen dies plerumque iterum prodibant; atq; tunc, praeter enarrata *ſymptomata*, univerſales etiam afferebant refrigerationes, quae ſuccedente poſtea *Diarrhoea* evaneſcebant; obſervatumque fuit in illis, qui Lienis, aut Hepatis, aut utriuſque viſceris tumoribus laborabant, ter etiam, quaterque hujuſcemodi *recidivas* eveniſſe. Eodem tempore, & Tertianae variae febres dominabantur, quae perſaepe illos corripiebant, qui paulo antea e *petechialibus* dictis febribus evaſerant. In omnibus tamen foetidae ſemper, tenaces, & maxime croceae dejectiones, majore, minoreve in copia habitae ſunt, pro morbi ſpeciali conditione, affectorumque Corporum ratione varia. Succeſſive & *Diarrhoeas*,

rhoeas, & *Dysenterias*, vomitus, aliosque hujusmodi benignae indolis morbos suscitari vidimus.

CCCLXXXV. Immutata sic quãmaxime aeris constitutione, quo propitium magis Hominum saluti Coelum evadere paululum videbatur, eo funestius cerealibus bellum edicere coepit. Dum enim circumundique tumente jam, atque maturitati proximo grano turgescebant aristae: paulo postea, venefico quasi afflatu derepente tactae, jejunae fere ex toto evasere. Verum hoc venenatae, quasi dixerim, rubigini adscriptum fuit, quae tumentium granorum medullam ita consumpsit, ut extimo corrugato cortice, pene adusta evaserint. Unde cum Seneca universali luctu dolendum sic merito erat.

(215) *Gravis, & ater incubat terris vapor,*
Obtexit arces Coelitum, ac summas domos
Inferna facies, denegat fructum Ceres
Adulta, & altis flava cum spicis cremat.
Arente culmo sterilis emoritur seges.

Non absimile infortunium refert celeberrimus Ramazzinus suis temporibus eveniisse, tunc praesertim cum majore numero, magisque lethales dominabantur *malignantes* febres, eandem fere redolentes naturam, iisdemq; quasi stipatae *symptomatibus*, quae supra in constitutione nostra observata fuisse monuimus. Hinc non abs re suspicari quispiam posset, quod remota *malignantis* hujusce constitutionis, Hominibus tam infensae causa ab eodem fere fonte derivanda esset, a quo pariter noxiae rubiginis principium forsitan emanaverat. De hoc tamen verisimilem assequi rationem, atque explicationem proponere, perquam arduum puto: licet ad id conferre non parum possint ingeniosae ejusdem Ramazzini cogitationes de Rubiginis causa, quas ipse (216) in enarrata constitutione proponit. Tam late autem, tam graviter tyrannidem suam prosecuta tunc fuit Cerealis haec pestis, ut ubicunque de Annonae imminenti caritate luctuosi exsurgerent clamores. Inter tot teterrima spectra Hominum saluti undecunque adversantia: inter bellicos tumultus animum multifariam subvertentes, atque bona omnia devastantes: addita inde bovina paulo postea fere universali peste: timore, & horrore vehementer perculsi, Mortis quasi victimae jam jam futurae, aut saltem inultiplicibus hisce malis summopere oppressi, antiquam nostrarum Regionum felicitatem anxie expetebamus, quam inter Italiae laudes elegantis. Poeta quondam breviter sic proposuerat.

(217) *Haec loca non tauri spirantes naribus ignem*
Invertere satis immunes dentibus Hydri,
Nec galeis, densisque Virum seges horruit hastis,
Sed gravidae fruges, & Bacchi massicus humor
Imple-

(215) *L. Ann. Senec. in OEdipo.* (216) *Ramazzin. in constit. ann.* 1692. 93. 94.
(217) *Virgil.* 2. *Georg.*

Implevere, tenent Oleaeque, Armentaque laeta.

CCCLXXXVI. Verum licet magna ex parte *malignantium* dictarum febrium constitutio evanescere visa tunc fuisset: non deerant tamen molestissimi, simulque graves quamplurimi morbi, qui tum ratione multiplicium *symptomatum*, tum & specialis contumaciae, quo variis modis luctuosius progrediebantur, eo majus Medicis facessebant negotium, a bilioso tamen eodem principio non absimili ratione derivati. Quot autem, & quam diversa suscitari possint *symptomata* a bilioso hoc humore plus, minusve furente, juxta varias affectorum Corporum dispositiones, animadvertere maxime tunc potui in gravi, complicatoque morbo, quo Nobilissima Domina Marchionissa Aralda hoc eodem Julio mense detenta fuit; cujus accuratam historiam hic placet proponere. Nob. haec Matrona biliosa admodum sanguinis constitutione ditata (quin immo spontaneis biliosis vomitibus identidem diuturno abhinc tempore assueta, quorum ope optime statim se habebat, atque ab *hipochondriacis*, quibus persaepe detinebatur, affectionibus distincte levabatur) die decima octava hujusce mensis insolitam stomachi *tensionem*, cum dolore Capitis maximo persensit, cui febris illico addita fuit. Sequenti die vomitus inanis accessit, una cum doloribus Ventris, praesertim circa Hepar: adhibitoque *Clysture*, biliosas magna in copia eduxit materies, quare melius se habere visa fuit. In vesperis tamen invaluit maxime febris cum delirio; unde sanguis ex pede detractus fuit. Initio usque morbi, cum ex inanibus hisce ad vomitum incitamentis in hac Nob. Matrona aliunde, ut dixi, biliosis vomitibus persaepe detenta, atque jamdiu omnimode suppressis, bilis retentae dominium aperte noscerem: libenter emeticum, & quidem utiliter forsan propinassem. Ast, cum ejusmodi remedia plus aequo ipsa pertimesceret, eaque penitus respueret, mitioribus tunc uti coactus fui: *Clysteribus* nempe emollientibus, atque oleo amygdalarum dulcium: ne forte, ob ea, quae non vi remedii, sed morbi, evenire successive poterant, Remedium, atque Artem ipsam, ex praeconcepta AEgrotantis, atque Adstantium opinione, temere infamari postea viderem. Die vigesima ejusdem mensis fotus emollientes, & inunctiones adhibitae sunt; tum & *mixtura anodyna*, cum Laudano: indeque immunis febre ex toto fere circa vesperas evasit. Die vigesima prima febris iterum invaluit, cum vomitu inani partim cum biliosa amaricante, atque acida materie, accedentibus Ventris gravioribus torminibus totum fere Abdomen, usque ad Pubem infestantibus, cum *timpanica* quasi *tensione*. Tunc fotus emollientes, & *Clysteres* ejusdem indolis in usum revocavi, mediis quibus magnam bilis copiam per Alvum eduxit, quam & per vomitum liberaliter ejecit, acida subsequente viridi, ac fere *poracea* lympha. Completis hisce excretionibus, Salem Absynthii cum Laudano assumpsit;

sumpsit; propterea *Abdominis tensio* imminuta fuit, & successive in vesperis eo melius se habere omnimode sensit. Sequenti tamen nocte ex toto vigil fuit, animoque, & Corpore summopere divexata. Die vigesima secunda mane dolores iterum invaluere, adhibitoque *Clystere*, virentes per Alvum affluenter materies expulit, absque ullo levamine. Adfuit hinc continua fere, atque inanis ad vomitum concitatio: pulsus imminutus maxime fuit, simulque durus, & frequens redditus. Quamobrem libram unam, & semis Decoctionis Hordei cum *Sirupo acetoso simplici* uno haustu sumendam calidam ipsi exhibui, cujus ope magna admodum copia virentis tenacis bilis per vomitum effluxit, & levata est, multoque inde melius se habuit, dum paulo postea, iteratis Alvi *excretionibus*, per aliam viam denuo bilem ejusdem indolis copiose detrudere potuit. Hinc noctem tranquillam magis transegit, atque sequenti die vigesima tertia vomitu, & doloribus omnimode caruit, cum modica tamen febri, & siti, crassis admodum, & paucis profluentibus urinis. Post prandium eadem die iterum febris adaucta fuit, comite inani vomitu: Venter eo magis, magisque intumuit, & doluit, injectoque *Clystere*, biliosas denuo per Alvum eductas materies vidimus. Animadvertendum hic autem est, quod morbus iste ipsam invasit, consuetis lunaribus ineuntibus *excretionibus*, quae paulatim, & absque ordine procedendo, hac die penitus evanuere. Magna ventris dicta *tensio timpanica*, una cum aliis *symptomatibus*, modo plus, modo minus invalescentibus usque ad vigesimam octavam hujusce mensis diem obstinate perduravit; atque quotidie, nunc per vomitum, nunc per Alvum biliosas ejusdem indolis materies expulit, modo sponte, modo *Clysterum*, aut olei amygdalarum dulcium beneficio. Jusculum alteratum foliis Malvae, floribus Chamaemeli, seminibus Citri, & Lini, familiaris tunc ipsi potio fuit, quod perquam utile omni jure evasit. Hinc decrescente Ventris *tensione*, cum liberius *Abdominis* viscera pertractare possem, Hepar tumidum, multoque magis Lienem inveni. Febris tamen absque ordine omnino progrediebatur, modo citius, modo tardius, modo majore, modo minore cum rigore invalescens. Die vigesima nona, & trigesima morbus imminui visus est, non deficientibus biliosis consuetis *excretionibus*. Verum paucae admodum, & crassae urinae erant, quae successive copiosae magis reddebantur: atque dolores, qui antea per totum *Abdomen* divagati fuerant, in regione Lienis constiterunt. Accersitus tunc in consilium fuit clarissimus, expertissimusque Medicus de Bregolis non senio tantum, sed diuturna saniore praxi Medica, atque selectioribus observationibus confectus: tum etiam laudatus alias clarissimus Raina, qui, re simul saniore ratiocinio intime magis perspecta, primariam tunc morbi sedem in Liene firmatam fuisse mecum statuerunt, utpote a praegressis *phaenomenis* magna

gna ex parte ſubortam. Laxantia ideo tum interna, tum externa omnis generis unanimi conſenſu commendavimus, atq; praecipue copioſas potiones ex emolliente ſupra recenſito juſculo. Hinc ad praecavendam inflammationem, atque ad *revulſionem* quoquo modo perficiendam, ſanguinem ab *Haemorrhoidalibus*, mediis *hirudinibus* detrahendum eſſe ſapienter ſtatuit doctiſſimus Raina; quod illico perfici juſſi. Sequentibus diebus eo hinc melius ſemper ſe habuit, atque affluentibus praeter expectationem maxime urinis, Lienis tumor eadem ratione imminuebatur. Non defuerunt quoque bilioſae *excretiones*, quas, juxta indigentiam, promovere identidem non omittebam. Hinc & urinae copia adaucta taliter fuit, ut plus quam decem libras quotidie per plures dies educeret, quarum *excretionum* per quindecim circiter, & ultra dies habitarum beneficio, Venter mollis paulatim factus eſt, tumor Lienis, & dolor evanuit, atque priſtinam inde ſalutem Nobiliſs. AEgrotans adepta fuit. Quo uſque tamen, vigente adhuc morbo, copioſa haec urinarum *excretio* perduravit, ipſae tenues admodum erant, atque poſtea, vergente ad ſalutem morbo, citrinae evaſerunt. Ex hiſce ideo facile erat conjicere, Lienis tumorem dictum non a fibroſae ſanguinis partis congeſtione, ſed a ſolo lymphae copioſo affluxu unice ſubortum fuiſſe; qua de re ad *ſuppurationem* nil penitus vergere viſus fuit. Non hinc tamen inficiari unquam potuimus, bilioſas etiam materies pravae conditionis, nempe *flavo-virentes*, tenaces, & corrodentes fere, tum *biliariis* ductibus, tum & *Inteſtinis* undique adhaerentes, ad primaria hujuſce morbi firmanda ſtamina, & graviora quaeque ſuſcitanda *ſymptomata* non parum contuliſſe: quod & bilioſae ipſae dejectiones variae indolis, initio uſque morbi magna in copia obſervatae, totoque morbi decurſu cum manifeſto levamine identidem apparentes indicare ſatis poterant. Hoc unum tamen non tam facile quis judicaret: utrum ſeroſa illa copioſa congeſtio in Liene facta, tamquam primaria morbi cauſa, an melius ejuſdem tantum effectus credenda merito foret. Ego tamen poſteriori potius, quam priori adhaererem ſententiae; cum tumor ille non in principio, ſed in decurſu morbi tantum poſtea apparuerit. Praeterquamquod ex praegreſſis initio hujuſce morbi *ſymptomatibus*, facile eſt genuinam progenitae inde in Liene ſeroſae *ſtaſis* cauſam deducere. Verum namque eſt *Lymphaticas ſtagnationes*, in quibuſvis noſtri corporis partibus nunquam facilius haberi poſſe, quam dum ſanguinea tota maſſa tardius, quam par eſt, *circulatorium* motum ſuum adimplet, aut aliqua in parte reſidet (ſive ob incongruas ſolidorum oſcillationes, ſive ob fluentis ejuſdem liquidi craſſitiem, ſive ob utramque cauſam id quomodolibet fiat) quod ſatis indicant *OEdematoſi* tumores, atque *Hydropes*, morbos Pectoris *organicos*, atq; *Aſthma* praecipue ſubſequentes. Lympha etiam plerumque extra nativos ductus ſuos

proſi-

profilit, ob fortes continentium partium *compressiones*, aut *corrugationes*: quod videre est in *ambustionibus*, *contusionibus*, *compressionibus*, atque praecipue in illis partibus, quibus apponuntur *Vesicantia*. Hinc clare patet, quomodo, ob primos morbi insultus, *spasmodicasque* imi Ventris partium *contractiones* fortes, ab irritante bile factas, occasione dolorum, imminutis tunc quammaxime canalium diametris, sanguinis motus praepeditus maxime fuerit, contractisque simul per consensum Lienis fibrillis, *lymphatici* quoque tubuli compressi evaserint, indeq; disruptis exilissimis eorundem tunicis, lympha extra consuetos cancellos ibidem fluxerit: quod satis superque erat ad antedictum suscitandum tumorem, qui, imminuta exinde per urinarias vias lymphae exuberantis, & stagnantis copia, omnimode evanuit.

CCCLXXXVII. Mense Augusto ejusdem anni 1735. invalescente calore, atque perquam raro accedentibus pluviis, aestiva successive constitutio magis, magisque se prodidit, minus tamen Hominum vitae infensa. Profligatis enim fere ex toto *petechialibus* febribus mali moris, raro admodum Libitinae teterrimi strepitus Urbem nostram, circumpositaque loca funestarunt. Hinc tertianae exquisitae, non multae tamen, grassari visae sunt, quae ex se perquam facile solvebantur, aut solo leviorum *purgantium* usu, atque *alterantium*; maxime tamen convenientis dietae adminiculo. Hinc a sanguinis emissione utplurimum temperavi in hisce febribus, eam solummodo tunc praescribens, juxta peculiares affectorum Corporum constitutiones, aut occurrentia graviora *symptomata*. Hoc tamen initio istarum febrium sedulo semper curavi, quod quotiescunque amaricantis materiei vomitus, aut frequentes tantum ad vomitum concitationes, cum stomachi gravamine, atque oris amaritie praecessissent; semper congruo statim *Emetico* uterer, utplurimum *Ypecacuanha*: quod eo magis faustum semper contigisse novi, quo magis de stabulante prope Ventriculum *morbifica* causa, tutior aderat suspicio, quod & supra adnotavimus. Secus vero, cum nulla adessent praevia hujusmodi signa, non ad *Emeticum*, sed ad idoneum *purgans* confugiebam, quod transactis diebus aliquot, si opus esset, iterum propinabam; aut saltem iteratis laxantibus, atque *anodynis* ex Lacte *Clysteribus* utebar: nisi tamen, accedente (quod passim evenit) *diarrhoea*, biliosa causa eliminata satis antea fuisset. Raro admodum ad evincendas tertianas hasce febres *China China* usus fui, ad quam tunc solummodo confugere consuevi, cum graviorum *symptomatum* saevitia, aut imminentis *lypiriae* suspicio, id necessario exposcere videretur: quod tamen perquam raro evenit. Etenim ejusmodi febrium accessiones consuetus semper, atque satis extensus praeibat rigor; universalis, atque aequalis subsequebatur calor, cui inde socius aderat paulo post octavam, aut decimam saltem horam sudor profusus universalis, totalem febris solutionem indicans, & firmans:

mans: unde sic procedendo, postposita semper invasionis hora, plerumque in quinta accessione omnimode solvebantur.

CCCLXXXVIII. Attamen non omnes tertianae hae febres, quae grassatae tunc raro fuere, aeque benignam protulerunt indolem. Aliquae enim, licet initio de tertio in in tertium veridicas simularent accessiones, diutius tamen, quam par erat, protractae, atque quotidie insurgendo, in continuas paulatim migrarunt, nullius tamen pravae indolis participes. Verum consuetis tertianarum *symptomatibus* stipatae erant. Oris enim aderat amarities, frequens bilioſus vomitus, aut inanes saltem ad vomitum concitationes, Ventriculi passiones, atque *tensiones*, cum dolore capitis, simulque recurrente copioso sudore. *Symptomata* haec omnia perquam facile biliosis ad id conferentibus *excretionibus spontaneis*, vulgo dictis, aut congruo saltem adminiculo promotis, evanescebant, quarum ope, & febris ipsa circa decimam quartam diem solvebatur: prout in Domino Paulo Pisano distincte observare potui, cujus febris, etsi in progressu vere continuitatem servaret, praegressa tamen alterna periodo, indeque *malignantem* simulare indolem videretur; tuto tamen mediis Alvi copiosis dejectionibus evanuit.

CCCLXXXIX. Aliae ex hisce febribus, licet initio tertianarum vere periodum protulissent, nil penitus *Chinae Chinae* usui auscultantes, quamplurima & gravia postea *symptomata* habuerunt socia; Capitis nempe *gravativos* dolores, *tensiones* in *Abdomine*, modo circa *Hepar*, modo circa *Lienem*, nocturnos profusos sudores, quandoque frigidos, circa faciem, & Pectus maxime inordinate occurrentes, absque ulla febris remissione, quin immo, una cum maxima universali Corporis refrigeratione, accedente gravaminis sensu circa Ventriculum, inani frequenti vomitu, nec non *suspiriosa* respirationis anxietate. Haec omnia specialiter tunc adnotavi in Nobilissimo Domino Alphonso Pavesio, quem cum hisce omnibus *symptomatibus* vehementer vexatum reperissem, ad ipsum accersitus, statim cum *Ypecacuanha* purgandum esse arbitratus fui, annuente doctissimo Sonsis: quod quidem pro votis optime cessit. Commotis enim sic biliosis materiebus, in *Intestinis*, aut saltem non procul ab ipsis latitantibus, croceos tenaces admodum humores per Alvum iteratis vicibus ejecit: unde maxime levatus est, cessantibus inde inopinato sudoribus. Non hinc tamen morbus ex toto evanuit; sed ultra quadragesimum diem protractus est: quo tempore modo diluentibus copiosis potionibus, modo & *Ypecacuanha* iterum, modo *Clysteribus* laxantibus ex lacte, modo *stomaticis anodynis* identidem adhibitis remediis, magis vehemens morbi impetus, graviora-que *symptomata* omnia commode sedari potuerunt. Hinc biliosis necessariis *excretionibus* liberior fuit aditus: quare superveniente postea *diarrhoea* non parum protracta, a peccantibus omnimode humoribus libera-

liberatus fuit; Succesive in fine morbi Balsamo *de Copaiba* usus est, tum ad affectarum partium laxitatem tollendam, tum ad promovendas urinas, quae tunc parce admodum excernebantur. Hujus adminiculo perfecte sanus evasit, evanescente simul contumacisimo dolore, quo in regione *Lienis* toto morbi decursu vexatus maxime fuerat, ubi fortasse primarius morbi fomes residebat, ipsum jam jam ad *cachexiam* misere perducturus, prout multiplici ratione patebat.

CCCXC. Ex allato autem hoc casu, sicuti & ex similibus aliis eo magis evidens semper erat, praecipuam grassantium tunc morborum causam tum a bilioss maxime, tum a *lymphaticis* crassioribus humoribus hinc inde latitantibus plerumque fuisse petendam. Caeterum Julio, & Augusto mensibus perquam pauci mortui sunt, nullis fere dominantibus *petechialibus* febribus. Successive febres tertianas *spurias* habuimus majore numero, ex illis praecipue, quae statim gravibus stipatae *symptomatibus* erant, ut *colerico fluxu*, *cardialgicis passionibus*, profusis sudoribus &c. earumque accessiones tamdiu protrahebantur, ut nullum penitus *infebricitationis* tempus plerumque relinquerent, etsi, accedentibus sudoribus, ad remissionem fidam vergere viderentur. Tantum autem abfuit, quod sudores isti quicquam tunc levaminis afferrent, ut potius AEgrotos eo magis defatigarent. Initio harum febrium levis utplurimum rigor accessiones quaslibet praeibat, qui diu admodum protractus erat, copiosis accedentibus vomitibus materiei praesertim viridis iteratis vicibus prodeuntis. Febres istae gravius, & facilius *plethorica* invadebant corpora, uberiori cibo, magisque liberali meracioris Vini usui assueta. In hisce casibus, praevia sanguinis congrua, atque iterata emissione, firmulque conveniente *purgatione*, statim ad *Chinam Chinam* confugiebam, ad evitandam *Lypiriam*. Hac methodo evanescebat illico febris, quae paulo postea, iisdem comitantibus *symptomatibus*, redibat, iterumque *China China* vincebatur: quod ter, quaterque in hujuscemodi AEgrotis eveniisse pluries tunc observavi, maxime cum febres istae prope autumnale aequinoctium primo insurgerent, unde iteratis vicibus denuo invadendo, usque ad Vergiliarum occasum utplurimum protrahebantur. Eadem autem, in administranda *China China*, methodo, iisdemque cautionibus usus fui, quas supra in curatione tertianarum febrium proposui. Talis vero constitutio toto etiam Septembri mense perduravit, quo tempore aestivos fere passi fuimus calores.

CCCXCI. Octobri, atque Novembri mensibus ejusdem anni 1735. cum persaepe pluviosum esset Coelum, australem plerumque aeris constitutionem, accedente frigore, habuimus. Hinc nil mirum fuit *lymphaticos* saepius attendere morbos. Ob eandem causam die decima tertia Octobris ego quoque Anginâ spuria correptus fui dexteram praesertim *Tonsillam* invadente, cum uni-

universa capitis, & colli *Rheumatica* affectione, atque valida febri. Hinc sequenti die decima quarta ejusdem mensis, exsiccatis ex toto Naribus, crevit maxime dolor, multoque magis decima quinta die circa vesperas, quando adhibito *Clysstere* emolliente lectum omnino petere coactus fui. Noctem sequentem insomnē semper transegi, adaucta magis febri, cum rigore absque ordine reccurrente. Dolor successive magis, magisque adauctus fuit, usque ad aurem inde protensus, tumore tum interius, tum exterius taliter excrescente, ut demissa vix voce loqui paululum possem, nil nisi juscula, & quidem laboriose assumens. Sanguinem tunc mihi detrahi jussi, absque ullo levamine tamen: sicuti & prodesse parum videbatur copiosa crassae lymphae *excretio*, per *ptyalismum* fere continuum. Hinc quatuor succedentibus diebus morbus in eodem fere statu semper constitit, Alvo nil penitus fluente, quamvis *Clysteribus* fere quotidie adjuta. Tandem die vigesima ejusdem mensis, praevio copiosiore lymphae *exscreatu*, pus sincerum una cum sanguineis fibrillis effluxit, propter quod inopinato morbus fere ex toto evanuit, copiosa tamen adhuc durante *salivatione*. Quamobrem, ut hujusmodi *lymphaticum* affluxum alio diverterem, ejusdem lymphae magna in copia dominantis secretionem per *Intestinales* glandulas promoturus, sequenti die leve purgans assumpsi, medio quo Alvus soluta est, & laxa evasit per plures dies, ex quo morbus perfecte, tutiusque evanuit. Mirum tamen tunc maxime fuit attendere, quod, assumpto purgante dicto, quo magis laxa reddebatur Alvus, eo magis pari ratione *salivalis* excretio diminueretur. Id etiam in *Rheumaticis* aliis morbis pluries observavi, in quibus non tam inutilis, multoque minus non tam nocuus est mitiorum purgantium usus, prout plures praejudiciis potius, quam rationibus ducti censent.

CCCXCII. Attamen, congruo habito tunc generatim respectu, duobus hisce mensibus perquam pauci aegrotarunt, exceptis iis, qui vix vix ab aestivis morbis evaserant; a tertianis nempe febribus contumacioribus, aut quartanis autumnalibus, quae plerumque, juxta Hippocratis monitum, diuturniores esse consuescunt. Quamplures enim ex hisce terque, quaterque iterum iisdem morbis correpti fuerunt, iisdemque comitantibus *symptomatibus*, atque praesertim vomitu copioso virentium materierum, atque *cholericis* ejusdem indolis dejectionibus, quarum beneficio convalescere videbantur: donec pari denuo ejusdem bilis apparatu paulatim progenito, iterum febris insurgeret, iterumque iisdem *excretionibus* solveretur. Inter contumaciores tertianas, aut quartanas hasce, *erraticae* quaedam aliae febres grassatae sunt, quae continuitatem persaepe servantes, post aliquot dies modo citius, modo tardius, iisdem praeeuntibus bilioſis *excretionibus* evanescebant, iterumque postea citius, tardiusve invadebant, cum vomitu, *cardialgicis passionibus*, aliisque ejus-

dem indolis *symptomatibus*, quae omnia tertianarum semper consuetum principium, etsi magis contumax, magisque inordinatum, satis indicabant. Hinc denuo a febri liberi evadebant, non autem ex toto sani, sed debiles admodum, pallidi, atque *cachectico* fere perfusi colore. Recrudescentium contumaciſſimarum ejusmodi febrium morem, atque specialem procedendi modum, sicuti & servatam in ipsis curandi methodum in propinanda maxime *China*. *China* non vacat hic distincte proponere, cum haec omnia ex antedictis satis superque innotescere possint. Hoc unum addam, quod hoc etiam tempore omnes plerumque, qui hisce febribus absque ordine progredientibus detinebantur, accedentibus inde, aut etiam praeexistentibus *Lienis*, aut *Hepatis*, aliorumve imi Ventris viscerum tumoribus, in *Chronicos* migrabant morbos, aut *Cachectici*, aut *Hydropici* postea facti. Ab hisce ideo morbis, aut diuturno admodum tempore detinebantur, nihil proficientibus consuetis remediis; aut insurgente acuta admodum febri, cum siccitate linguae maxima, oris amaritie, genarum continuo rubore, ob dictorum viscerum subsequentem inflammationem, extremum paulo postea diem complebant. Hisce etiam mensibus nonnulli, sed pauci admodum, *malignantibus* dictis febribus laborarunt, quae tamen feliciter enarrata supra methodo evincebantur, apparentibus saepissime *Parotidum* tumoribus, copiosis Narium *Haemorrhagiis*, atque etiam *Diarrhoea*.

CCCXCIII. Prope finem mensis Novembris, Aquilonaribus dominantibus ventis, rigidior evasit aeris constitutio; unde detractus ab AEgrotis sanguis consuetum *pleuriticorum corticem*, modo flavum, modo *flavo-virentem* obtulit, maxime in iis, qui *lymphaticis* corripiebantur *Pleuritidibus*, qui tamen perpauci fuerunt; inter quos Rustici praesertim, atque urbani Plebei, aeris inclementias minus caute passi. Hinc ineunte Decembri mense ejusdem anni 1735., australi subeunte aeris dominio, minusque rigido frigore, Pectoris dicti morbi penitus evanuere, nullamque amplius detractus sanguis *pleuriticam* obtulit *crustam*. Inter paucos, qui tunc aegrotarunt, nil nisi autumnales recrudescentes morbos novimus; febres nempe tertianas inordinatas, quae successive consuetis biliosis *excretionibus* solvebantur, atque paulo postea invadendo, mox *quartanas*, mox *quintanas*, *sextanas*, *octanas*, aliasque ejusmodi *erraticas* febres, varia ratione procedendi simulabant. Febres autem istae illis praesertim contigerunt, qui dictis imi Ventris tumoribus laborantes, contumaciores tertianas, progrediente Autumno, saepe, ut supra diximus, passi fuerant.

CCCXCIV. Senescentem annum 1735. Aquilonaris admodum rigida constitutio complevit, quae inde subsequente Januario mense anni 1736. magis, magisque saeviit. Hinc *Pleuriticos* quamplures vidimus, in quibus sanguineae praesertim Pulmonum *stases* occurrebant, atque proinde

proinde magis funeſtae, quam *lymphaticae* (de quibus omnibus ſupra ſatis egimus) conſuetaque praeferebant *ſymptomata*. Speciales hic duas addam obſervationes, quae occurrentis tunc conſtitutionis indolem ſatis patefaciant, habitaque ſupra de morbis Pectoris, ac praeſertim de *Pleuritidibus* ratiocinia magis, magiſque illuſtrent. Reverenda D. Bartholomaea Religioſa vere tum ſacris, tum politicis dotibus illuſtris in Collegio Virginum, ut ajunt, Jeſuitarum Cremonae, *Pleuritide* derepente correpta fuit, levi praeeunte rigore abſque ordine recurrente, una cum reſpirationis anxietate maxima. Dolor ad jugulum protrahebatur, ad ſpurias uſque coſtas in ſiniſtra parte ſimul extenſus, plerumque cum gravaminis ſenſu. Secta bis vena tunc fuit: atque demulcentibus calidis conſuetis potionibus, nec non externis fotibus nil penitus levata eſt. Dolor non *punctorius*, ut vulgo dicitur, ſed *gravativus* potius perdurabat: pulſus frequens admodum, & concitatus, & durus: Tuſſis non admodum moleſta erat, nec frequens, cum ſalivali tantum *excretione*, cui aliquando ſanguinea filamenta immixta erant. Quarta morbi die anheloſa magis reſpiratione facta, jam catarrhi ſtrepitus inſignis audiri in Pectore coepit, qui ſucceſſive adauctus eſt, donec tandem ſeptima die circiter extremum miſerrime complevit diem. Toto morbi tempore nunquam ſudavit, levi excepto glutinoſo ſudore, quo per *expreſſionem* potius violenter promoto, ultimis morbi diebus perfuſa eſt, tunc praeſertim cum reſpiratio anxia magis evaſit, pulſuſque inaequalis maxime redditus fuit. Mente tamen compos ſemper fuit, foetidaſque per Alvum dejecit materies bilioſas, abſque ullo levamine. Urinae naturalem fere conſtitutionem, & colorem ſervarunt. Curationi praeerat laudatus alias praeclariſſimus Pedrattus, cum quo ego conſilium inivi; unde hiſce omnibus ſedulo perſpectis unanimi conſenſu ſtatuimus, quod *Pleuritis* iſta non a lymphae praeſertim, ſed a ſanguinis genuina *ſtaſi* in intima ſiniſtri Pulmonis ſuperiore parte ſuborta eſſet; cui optime ideo conveniebant infauſta omnia divini Senis praeſagia ſatis ſupra, diſtincteque propoſita. Eodem tempore Reverendus Pater Luranus Minimorum Corrector, *Pleuritide* vere *Phlegmonode* correptus fuit, cum reſpirandi difficultate maxima, faciei rubore intenſo, pulſu admodum frequenti, & concitato. Nihil penitus toto morbi decurſu expuit, modica excepta lymphae copia ſanguine leviter aliquando intincta. Fruſtranea fuere penitus remedia quaeque laudabiliore methodo uſurpata, ſicuti & iterata ſanguinis miſſio. Dolor tamen *punctorius* nunquam fuit, ſed gravativus, qui ſucceſſive, invaleſcente morbo, eo mitior reddebatur. Facta inde *ſuppuratione* conſuetis ſignis indicata, nec pure unquam per *exſcreatum* educto, ad *articulationes* inferiores pedum, & genua, gravibus accedentibus doloribus, cum manifeſto tumore, conſuetas natura *metaſtaſes* moliri aperte viſa eſt, ma-

xime cum inde eadem ratione difficultas respirandi minor semper evaderet. Attamen faustas *crises* hasce nullibi unquam natura satis complevit; cum modo hic, modo illic perficere opus aggrederetur. Quare, *Diarrhoea* postea accedente, circa undecimam morbi diem aeternum quievit.

CCCXCV. Sequentibus quatuor mensibus anni 1736. Februario videlicet, Martio, Aprili, & Majo Australem plerumque, & pluviosam pertinacem constitutionem habuimus, Aquilonaribus raro ingruentibus ventis: atque talis fuit utplurimum aeris conditio, usque ad Vergiliarum ortum, quando moderatum ferre calorem coepimus. Mirum maxime tunc mihi fuit attendere, quod toto hoc tempore perquam pauci aegrotaverint, ac fere dixerim nulli, si Senes male aliter constitutos exceperis, aliosque etiam, qui caeteroquin, ob interna aliqua Viscerum vitia, male semper plus, minusve se habere soliti erant. Contra enim merito militare videbatur Hippocratis vulgare effatum (218) *Ex anni vero constitutionibus in universum quidem siccitates pluviosis sunt salubriores, & minus lethales*. Licet ejusmodi sententia omnem ex praxi fidem mereri soleat, in casu tamen nostro loquendo (si pluviosa constitutio haec conferatur cum enarrata supra contumaci siccitate, unde primam *malignantes* dictae febres originem nactae sunt, atque ob eandem causam diutius protractas illas fuisse novimus) oppositum certe evenisse nemo negabit. Quamobrem eo magis firmo stare posse pede arbitramur propositam ibidem de iisdem febribus *Theoricam* explicationem, tum & *symptomatum* peculiarium omnium, quae ipsas fere semper comitari consueverunt. Non inficiabor tamen tunc etiam *malignantes* ejusdem fere indolis febres aliquando subortas fuisse ineunte maxime Vere, quae cum paucae admodum essent, transactam nil prorsus constitutionem teterrimam illam exhibere poterant, qua vigente & Nosocomia quaeque tum Urbis, tum Militum, atque Civium quoque domus fere omnes nil nisi *petechiales* febres referre magna in copia videbantur. Quotannis enim prope Ver, & Autumnum ejusmodi exsurgere febres solent, quae nisi universaliter, diuturnoque tempore grassentur, nunquam Epidemicam sapere constitutionem possunt, quam post universalem siccitatem caput extulisse, eademque vigente, adauctam fuisse, ex allatis supra observationibus aperte constat. Nonnulli etiam spuriis tertianis febribus hoc tempore laborarunt, atque illi praesertim, qui transacto anno eosdem passi fuerant morbos, *Chinae Chinae* usu profligatos. Non defuerunt tunc etiam, & *Catarrhales* febres variae, & *Erysipelae*, & *Diarrhoeae*, *Dysenteriae*, aliaeque minoris momenti non absimiles AEgritudines, quae tamen, cum raro admodum, leviterque, & paucos invaderent, nullum mereri Medentis scrutamen videbantur. Copiosiores *malignantes* dictae febres insurge-

re

(218) *Hippoc. Aphor.* 15. *Sect.* 3.

re visae sunt paulo ante Vergiliarum ortum, multoque magis initio mensis Junii sub aestivo solstitio: maxime cum siccior tunc diu vigeret aeris conditio. Cum *petechiales* hae febres eandem servarent indolem, eodemque modo progrederentur, ac aliae in suprapositâ *epidemica* constitutione descriptae: eandem etiam utiliter curandi methodum exposcebant, cum aeque facile, & perfecte biliosis praesertim excretionibus solverentur, copiosis non raro urinis ad id conferentibus.

CCCXCVI. Toto Junio mense varia plerumque fuit aeris constitutio, atque ingruentibus persaepe pluviis, & ventis vix vix paululum aestivum persensimus calorem. Tunc perquam raro *petechiales* dictae febres occurrere, atque tertianis variae indolis obnoxii saepius fuimus. Initio mensis Julii tam moderatus vigebat calor, ut vernalem pene aemularetur. Paulo postea tamen maxime excrevit, cum serenum utplurimum micaret Coelum; Ideo tertianae praecipue febres generatim grassari magis coeperunt. Verum mitiorem tunc sortiebantur indolem, *exquisitarum simplicium* characteres tantum referentes. Quamobrem vel sponte sua illico solvebantur, consuetis accedentibus biliosis crisibus, & sudoribus; vel solo *Chinae Chinae* usui, quoties ad ipsam expediret confugere, facile, tutoque auscultabant, non omissis copiosis attemperantibus potionibus; de quibus satis suo loco egimus. Una cum Tertianis hisce *simplicibus* febribus *Synochae* pariter dominabantur, quae aliquando ad plures dies plus, minusve praeter ordinem protrahebantur, solo semper affluentis sudoris beneficio solutae. Declinante tamen hoc Julio mense tertianae dictae febres pejorem admodum praeseferre faciem visae sunt; cum & diutius accessiones producerent, & gravibus consuetis *symptomatibus* stipatae persaepe essent, *pernicioſae* plerumque indolis participes, ad *Lypiriam* quamproxime tendentes. Tunc ideo frequens, & necessarius magis fuit *Chinae Chinae* usus, cujus adminiculo devicta febris pluries recrudescere postmodum, etiam absque causa manifesta, videbatur.

CCCXCVII. Ineunte Augusto mense aestivos gravius calores sustinuimus, praesertim cum raro nebulosum evaderet Coelum, ac fere nunquam pluviosum. Toto hoc mense quoque eadem pene fuit aeris constitutio: quare immoderatis diutius protractis aestibus omnia fervebant. Hinc praeter modum aestuante, & rarefacto sanguine, *Synochas* saepius febres habuimus, sola sanguinis congrua emissione facile curatas, cum ad copiosos *criticos* sudores suapte natura tenderent, quorum adminiculo penitus, tutoque remittebant. Communiter tamen Tertianae tunc praesertim dominabantur febres *spuriae*, saepe *pernicioſae*, curatuque magis difficiles. *Lypiriae* ideo saepius occurrebant, quas si tempestive *febrifugo* adoriri non omittebat Medicus, generalibus aliis non neglectis praesidiis, votis nunquam frustratus evadebat. Non vacat hic

Lypiriae hujusce febris, teterrimis semper stipatae *symptomatibus*, mores, indolem, causas, atque exitus singillatim proponere: cum haec satis superque ex dictis pateant. Id tantum innuam, quod plerumque hac etiam occasione observaverim, quod Rusticana maxime Plebs hisce febribus facilius obnoxia sit, iisdemque gravius laboret. Rustici enim, qui vix a continuis *acutis* febribus paululum primis diebus expaveſcunt, Tertianas penitus potiore jure negligunt, maxime si alternis tantummodo diebus aegrotent. Necessariis ideo deficientibus medicis praesidiis, invalescit in dies morbus, quotidie accedit febris, diutius persistit, indeque *Lypiria* succrescit. Quotquot autem hac febre detentos in Nosocomio nostro Rusticos habui, etiamsi gravia quaeque consueta vigerent *symptomata* (dummodo confirmatae inflammationis tuta signacula non adessent) omnes prorsus sanatos vidi, solo *Chinae Chinae* usu, tum & malvatico meraciore Vino interdiu saepissime usurpato, una cum *anodynis*, juxta *symptomatum* saevitiam, adhibitis, iisdem, simulque *mixturae stomaticae* nostrae supra descriptae victoriam jure, meritoque referens. Hinc rarius Cives, licet magis *pernicioſis* tertianis laborantes, tempestive curati, *Lypiria* hac febre corripiebantur; si eos excipias, qui *biliosi* magis, & *sanguinei*, ut vulgo dicitur, simul essent, incongruo magis victus regimini assueti, Vinoque meraciori, omnisque generis immaturis fructibus, & Oleribus temere indulgentes.

CCCXCVIII. September mensis saepius nobis pluvias attulit, atque nubibus plerumque obtectum Coelum fuit; unde inopinato fere aestivus calor evanuit. Quamobrem majore in copia dominabantur Tertianae febres *spuriae*, quae & contumaciores quam antea erant, graviusque AEgrotos fatigabant, utpote molestissimis consuetis stipatae *symptomatibus*, *pernicioſam* semper referentes indolem, atque perquam facile, saepiusque recrudescentes. Hujusce modi contumaces febres eo frequentius, eo vehementius saevire coeperunt, quo propius Autumnale aequinoctium imminebat. Haec omnia conformia utique sunt iis, quae in *Sectione prima de Tertianis febribus* differentes fusius supra proposuimus. Praeterea hoc anno, dum earundem variam indolem, & progrediendi modum sedulo attenderem, observatu mihi dignum specialiter evenit, quod aestivis primis mensibus tertianae omnes tunc occurrentes, *exquisitam* vere servando semper indolem, minus molestae evaderent, plerumque *simplices* essent, breviores afferrent accessiones, citiusque, & tutius absque magno remediorum apparatu solverentur, Natura sponte sua consuetas *excretiones* perficiente. Hinc recedente aestivo solstitio, adaucto in dies magis, magisque calore, parique ratione activo magis reddito febrili fomite, magisque contumaci, utpote majore in copia vigente: quae tunc eveniebant tertianae, eo majus in dies Medicis negotium facessere consueverunt. Rarius enim *exquisitas*

tas simplices tertianas occurrere, animadvertimus. Quin immo earum loco duplices frequentius, ne dicam semper, accedebant, atque successive eo magis diuturnas afferebant accessiones, gravioribus pari ratione comitantibus *symptomatibus*. Hinc accedente Autumnali aequinoctio, cum magis, magisque aequo passu diuturnae accessiones fierent, merito postea continuae evadebant. Id etiam in continuis hisce tertianis animadversione dignum semper novi, quod illae, quae non procul ab Autumnali aequinoctio insurgere solebant, praevio consueto rigore manifestum magis exhiberent accessionum quarumlibet principium, etsi continuitatem vere servarent. Transacto hoc tempore, maxime post Autumnale aequinoctium, aboleri in dies magis videbatur praevium hoc accessionum signaculum, ita ut, coeuntibus mutuo accessionibus, *continuae* fere *continentes* fierent, quarum principium, & remissionem vix vix aliunde paululum dignoscere datum erat. Hujuscemodi Tertianarum febrium *transmigrationes*, ut ita dicam, peculiari hoc ordine factas, juxta occurrentis tempestatis cursum, in illis clarius dignoscere potui, qui, dum primo tertiana exquisita non procul ab aestivo solstitio laboraverant, aut saltem Tertiana duplici citius remittente, pluries postmodum recidivas passi fuerant. Siquidem quoties denuo eodem morbo aegrotabant, licet eadem vigeret pristina causa, statis temporibus invalescens, varia tamen ratione torquebantur: mox nempe eadem adhuc Tertiana duplici, sed diutius accessiones singulas producente, cum intermissione sensibili; mox continua, sed alternam periodum aperte indicante, sicuti & alternam remissionem; mox continua *essentiali*, ut ajunt, *tertianariam* normam obscure admodum referente. Eadem ratione quicunque iteratas hasce multoties recidivas procul magis ab Autumnali aequinoctio patiebantur, cum pari passu febrile biliosum principium enervari necessario consueseceret, minorique in copia vigeret, tertianis iterum *duplicibus* aperte magis videbantur laborare, indeque simplicibus. Quapropter imminuta successive febrili massa *quartanam* postea ferebant, mox *quintanam*, mox *sestanam* &c. quod & supra etiam satis attigimus. Multiplices hasce tertianarum febrium varietates, anni temporum motibus tam rigorose conformes, non aliter, meo judicio, melius quispiam explicabit, quam si biliosum principium ex dictis supponat. Porro supra satis novimus, quod biliosi humoris tenuitas breviores accessiones parit, atque alternis tantum diebus occurrentes. Si autem & tenuis, & copiosa bilis vigeat in sanguine, quae breviori temporis intervallo coacervari possit in consuetis *emunctoriis*, atque ab iis cito secedere: Tertiana duplex progignitur, non diu admodum accessiones protrahens. Hinc cum accedente Autumno & copiosa, & crassior, quin immo glutinosa magis bilis evadat; cum primo in *emunctoriis* propriis accumulata est, ibidem diutius sistitur, indeque tar-

dius removetur: quare diuturniores acceſsiones ſunt, quarum principium tantum dignoſcere paululum, aut quotidie, aut alternis diebus datum eſt; quia aut quotidie, aut alternatim ſolum, juxta copiam ejuſdem bilioſi laticis in ſanguine dominantis, ad conſueta loca fluit, ibidemque cum praeexiſtente febrili fomite conjungitur, parteſque, quas permeat, irritando, datis temporibus conſuetum rigoris ſignaculum exhibet. Attamen ſucceſsive tractu temporis, congruis factis bilis *excretionibus* ſive ſponte, ſive Medici praeſidio promotis, imminuitur bilis copia, quae ſemper majorem in dies tenacitatem acquirit. Majus ideo requiritur tempus, ut a ſanguine ſecedens ſufficientem in *emunctoriis* conſuetis maſſam efficiat, ſuſcitandae febri idoneam, eademque ratione, cum tardius removeri inde queat, diutius acceſsiones quaelibet perdurant, quae eodem habito reſpectu, aut alternis tantum diebus, aut de quarto in quartum, aut aliter occurrunt. Haec autem (quae ex dictis deſumpta in compendium hic redigere placuit, ad variam inveſtigandam cauſam, quae recrudeſcentibus tertianis diverſam largitur indolem, juxta temporum occurrentes viciſsitudines) veriſimilem quoque rationem aperte indicant, propter quam illi etiam, qui primo tertianis detinentur ſive prope AEſtivum ſolſtitium, ſive prope Autumnale aequinoctium, ſive intermedio quovis tempore, ſive prope Vergiliarum occaſum &c. diverſo prorſus modo iiſdem laborent. Verum cum febrilis fomes iſte non tantum generalem reſpiciat cauſam aeſtivo tempore in aere dominantem, verum etiam peculiares AEgrotantium quorumcunque Corporum diſpoſitiones: Ideo ea, quae hic de tertianarum febrium cauſae ratione generaliter dicta ſunt, ſpeciales expetunt animadverſiones, propter quas varia in variis, eodem etiam poſito principio evenire poſſe, nobis innoteſcat.

CCCIC. Ex hiſce omnibus, quae tum alias ſupra, tum hic de tertianarum febrium cauſa propoſuimus, aperte patet, quanam ratione, dum bilioſus craſſior, magiſque tenax latex magna in copia in confiniis Hepatis coacervatur, ibidemque conſiſtens bilioſos, ut ita dicam, *abſceſſus* conſtituit, contumaces illae continuae ſuboriantur febres, nec *febrifugo*, nec aliis conſuetis remediis plerumque auſcultantes. Attamen in hiſce praeſertim caſibus, juxta leges ſecretionum, quae indefinenter fiunt a tota ſanguinea maſſa, (quae quidem varia ratione tum quo ad copiam, tum quo ad tempus peraguntur, congruo habito reſpectu ad peculiares conditiones ſeecernendi humoris adhuc cum tota maſſa intime mixti) nova identidem bilioſa materies conſuetis colatoriis Hepatis ſuppeditatur, priorem jam ſtagnantem in majores aeſtus cogens. Hinc fit, quod illi, qui contumacioribus hiſce febribus continue laborant, identidem gravius vexentur conſuetis adauctis *ſymptomatibus*, datiſque temporibus inhorreſcant, & frigore detineantur, ac ſi novae ipſis inſurgerent febriles acceſsiones, quando-

que

que alternam periodum simulantes, aut quamcunque aliam inordinatam, ut diximus. Hujuscemodi contumaces febres diu admodum absque ordine vigentes *Hepaticas* jure, ac merito dicendas esse semper existimavi, utpote illae, quae tractu temporis, ex dictis, aut ad *cachexiam* postea perducunt, aut ad desperatum *Hydropem*, aut ad omnimodam ejusdem visceris inflammationem subito jugulantem. Hujus propemodum indolis Febris illa fuit, qua ineunte Autumno hujusce anni 1736. graviter detentus fuit Dominus Curtius Torchiana, eademque plus quam per duos menses variis modis laboravit. Hic autem saginatus praeter modum erat, licet juvenili adhuc aetate gaudens, atque obeso fere Corporis habitu praeditus, liberali victu, atque meracioribus praesertim vinis copiose indulgens. Porro initio tertiana duplici spuria laborare visus est, quum quotidie rigores insurgerent, alterno quodam *Rhytmo* sibi mutuo respondentes; nunquam tamen ex toto intermittebat febris: quare de acuta febri non immerito aderat suspicio, quae *petechialium* supradictarum naturam saperet. Capitis enim maximum gravamen aderat, cum aurium sibilo, siti intensa, vomitu, una cum universa Corporis lassitudine, vigiliis, amaritie oris, atque quandoque cum *cardialgicis passionibus*, urinis croceis admodum, & pulsu concitato. Sanguis ter satis eductus fuit, factaque congrua *purgatione*, bilem tenacem magna in copia ejecit, cujus excretionem, quoties opus erat, iteratis laxantibus *Clysteribus* promovere non omisi, copiosos simul aquae haustus una cum Mali medici succo laudans, ad bilis dominantis aestus rite compescendos. Frustra autem *Petechiales stases* expectavimus. Siquidem in decursu morbi aliam penitus indolem protulit Febris, ad *Chronicam* aperte tendens. Tunc Abdomen obtumuit maxime, praesertim in regione *Hepatis*, inanibus ad vomitum conatibus saepe accedentibus, cum vigiliis, atque respirationis anhelitu summo. Eodem tempore biliosae excretiones imminutae sunt, tum & urina parcior evasit. Verum lingua bilioso glutine obducta semper erat, cum amaritie oris, & nausea. Satius ideo duxi ad serum Lactis alteratum cum aperientibus herbis, facta simul congrua infusione Rhabarbari, confugere, quo per plures dies usus fuit. Hujus adminiculo magis copiosae evaserunt biliosae excretiones, sicuti & urinae affluentius prodiere. Quapropter febris, quae plus quam per mensem obstinate permanserat, solvi penitus visa est. Hinc paulo postea gravius iterum accessit absque ordine adhuc progrediens, & continuitatem servans. Eadem ideo iterum prodiere *symptomata*, cum difficultate respirandi, quae quandoque ita augebatur, ut illico e lecto surgere coactus esset, cum supinus jacens spiritum sibi fere ex toto praecludi conquereretur, pulsu frequenti, & concitato admodum reddito, atque inordinatum penitus *rhytmum* servante. Laborioso hoc anhelitu identidem vexabatur, qui plerumque

que ſoluta inde alvo, congruaque bilis facta excretione ſolvebatur. Aderant tunc quoque inanes vomitus, vigiliae, ſitis maxima, oris amarities, & tenſio prope Hepar maxime cum dolore, ibidemque facta compreſſione, difficilis reddebatur illico reſpiratio, ac ſi praedictis inſultibus corriperetur. Hinc, attentis etiam reliquis omnibus praegreſſis, certo certius arbitratus ſum, contumacem biliosam in Hepate vigere cauſam, quam iterato *Ypecacuanhae* identidem uſurpatae uſu, tum & *Clyſteribus* laxantibus, paulatim deſtruere, atque leniter educere non neglexi. Non omittebam pariter uſum *mixturae ſtomaticae* ad graviora ſedanda *ſymptomata*, quibus opitulari etiam maxime videbantur copioſae potiones aquae ſupradictae. Sic res pro votis ceſſit, omnia mitiora evaſere, & febris quoque ſummopere imminuta eſt. Verum jam univerſus Corporis habitus *cachecticus* evadebat, ad *hydropem* pronus, parique ratione tumebant pedes, & manus, imminuta quammaxime urinarum excretione. Propterea ad *Gummi ammoniacum* confugi, indeque ad Balſamum *de Copaiba*, ad aquas Villenſes pro potu ordinario: quorum omnium ope, copioſae admodum evaſere urinae, eademque ratione oedematoſus univerſalis evanuit tumor, conferente etiam ad id plurimum Oleo Amygdalarum dulcium, & *Clyſteribus*, biliosas excretiones pro indigentia promoventibus. Quapropter ex toto convaluit, Balſamo praeſertim *de Copaiba* primariam referens laudem; cum ipſius ſpecialiter vi, & urinarum ſecretio libera evaſiſſet, atque glutinoſa bilis in confiniis Hepatis defixa ita fuiſſet diſſoluta, ut poſtea tractu temporis omnimode excerneretur, cujus quidem immenſam pene copiam plus quam duorum menſium intervallo, quo morbus hic contumax fuit, iteratis vicibus eduxit. Non abſimilem morbum tunc paſſa fuit Nobiliſſima Domina Zaccharia e religioſo Coetu Divae Martae hujuſce Urbis, iiſdemque biliosis excretionibus priſtinae valetudini optime reſtituta fuit. Diutius tamen admodum aegrotavit; cum haec ab *Ypecacuanhae* uſu iterato abhorrens, mitiora tantum amaret remedia. Quare nobilius, & dulcius curata, diutius morbum ferre coacta fuit: quod Nobilibus quibuſcunque AEgrotis evenire plerumque ſolet; quoties lenem potius, & ſuavem, quam rudiorem, & utilem Medicorum operam, aut quaerunt, aut ſuſtinent. Hujuſce morbi, quo praedicta Religioſa detenta fuit, Hiſtoriam diſtincte hic proponere ſuperſedeo, cum ab alia hic fuſius exarata parum differat.

CCCC. Verum dum praeter alia, quae de Tertianarum febrium cauſa ſupra fuſius propoſuimus, iterum eas a varia bilis aeſtuantis indole, varioque motu, copia, atque diverſis *ſtaſibus*, originem plerumque ſortiri aperte innuo: non deerunt plurimi, qui diverſas hac ſuper re clariorum Authorum opiniones, aliaque ratiocinia mihi obtrudent, utpote quae, & veritati magis conformia putentur, atque experientia

ipſa

ipsa satis superque confirmata. Meum utique non est singulas hasce sententias hic adamussim perpendere, tum quia instituti hujusce ratio id prorsus respuit, tum quia aliorum opiniones refellere in animo neutiquam habeo, dum sententiae meae fidem adstruere, ratione, & experientia teste quaero. Scio enim in rebus medicis utpote conjecturalibus, atque in hisce praesertim, tum mihi, tum aliis forsan fallaciae notas aeque adscribi posse. Omissis tamen reliquis omnibus sententiis meae oppositis, non abs re hic erit praeclarissimi Desault ratiocinia super hisce hic obiter proferre. Putat hic Auctor, quod febres intermittentes hae ab imminuta perspiratione dependeant, non secus ac *Catarrhales* aegritudines, quae ab eodem, ut nos etiam supra toties statuimus, fonte derivantur. (219) *Les fievres intermittentes sont causées par la suppression de la perspiration*. Id plurimis in locis confirmat, congruis ab experientia ipsa desumptis ratiociniis: Dicit enim, quod plerique, quos aestatis tempore tertiana intermittente febri correptos vidit, transactis utplurimum paulo antea diebus inopinato post aestivos vehementiores calores serotinis ventis sesse expositerant, aut derepente se frigidis aquis immersserant, aliave qualibet ratione affluentem perspirationem quammaxime cohibuerant. Quod aestivis caloribus superveniens extemplo frigus, perspirationi obstare specialiter possit, & ipse novit Sanctorius (220) dum docet, quod *aestivo calori superveniente frigore, eadem die libra circiter excrementorum perspirabilium magna ex parte difflari prohibetur*. Hinc non immerito praelaudatus Desault, Baglivio teste monet (221) quod, *fallitur ignarum vulgus, si credat aestate morbos vehementius laedere, ob nimiam in esu fructuum intemperantiam; aegrotant potius Homines, quia insensibilem transpirationem aestate copiosiorem, aura frigida diu, & noctu incaute sumpta, derepente deprimunt, atque coercent.*

CCCCI. Haec autem, meo judicio, aperte quidem ostendunt, quod aestivo tempore perspiratio derepente imminuta intermittentibus hisce febribus occasionem jure, meritoque praebere possit: quod autem unica, & praecipua earundem sit causa haudquaquam satis evincunt. Hanc enim ob causam persaepe, tum hoc maxime anno, tum aliis etiam non intermittentes hujusmodi, sed *lymphaticas* veras febres, aestivo magis saeviente calore, suscitari observavimus, & quidem iisdem stipatas *symptomatibus*, quae rigidiore dominante Bruma evenire solent. Nihilo tamen secius haud equidem inficias iverim, ob cohibitam inopinato sic aestivo tempore perspirationem, tertianis etiam febribus statim suscitandis ansam maxime praeberi quandoque posse. Notum enim satis cuique est, in ea propemodum ratione tunc universae humorum massae molem excrescere, in qua decrescit perspirationis negotium:

(219) *Desault dissertat. sur la Goutte.* (220) *Sanctor. Aphor.* 29. *Sec.* 2. (221) *Bagliv. Can.* 7.

gotium: ut nos etiam supra toties innuimus. Propterea eadem penitus ratione bilis quoque copia augebitur. Siquidem, licet perspirabilis materies magna ex parte a lympha praesertim suppeditetur, biliosae etiam particulae ipsi plus, minusve associantur, habito respectu ad copiam biliosi humoris tunc in illo Corpore dominantis. Id videre est ex croceo colore, quo perspirabilis materies quandoque e Corporibus secedens indusia plus, minusve inficit, habita proportione ad peculiares perspirantium corporum conditiones. Testem hic quendam adducere Hominem possem, qui plerumque aestatis tempore tam flavo colore indusium tingit, ac si in infusione Croci immersum fuisset.

CCCCII. Hinc liquido constat, hujusce clarissimi Auctoris sententiam de tertianarum causa, nil penitus suprapositis ratiociniis nostris adversari. Id namque quod per meatus cutis avolare non potest, ideo suscitandis tertianis febribus occasionem praebet, quia retentae sic particulae perspirabiles illae, atque intro pulsae, biliosо praeexistenti fomiti adjungũtur, unde ipse in majorem sic excrescens molem febrilibus suscitandis aestuationibus aptior evadit. Quapropter verum semper est, ut diximus, bilem plerumque dictarum febrium praecipuum principium merito esse existimandam, utpote illam, quae, ob cohibitam derepente perspirationem, ceu in peculiari congrua circumstantia, ad actum reducatur: quod idem est, ac paratae materiae ignem adjungere: prout & ipse Desault sic explicat. (222) *Enfin j'avance come un fait sûr averé & inconteſtable, que ſi on recherche la cauſe qui a occaſioné la fiévre, on trouvera que la perſpiration a été ou ſupprimé ou conſiderablement diminuée, que ſa matiére a rofoulée vers l'eſtomach & les boyaux, & mis pour ainsi dire le feu a des matiéres indigeſtes qui s'y-ſont trouvés, & à causé des cours de ventre, des vomiſſemens* &c.

CCCCIII. Cum hic per transennam de Tertianarum febrium causa cum praelaudato hoc Auctore denuo egerimus, non abs re erit, si pauca hic etiam obiter proferam, ut pateat modus, seu melius saltem perquiratur, quo Peruvianus Cortex easdem tam cito evincere possit. Posteaquam Auctor iste indicaverat intermittentes hasce febres a suppressa subito perspiratione ortum ducere, inde tanquam certum proponit, *Chinam Chinam* ideo optatum sortiri effectum, quia perspirationem iterum excitat, magisque copiosam reddit. (223) *Le Kina fait ſon coup* (ait ipse) *lorſqu'il produit une perſpiration graſſe, onctueuſe, halitueuſe. C'eſt pour lors qu'il pouſſe au-dehors par la perſpiration, cette partie que Sanctorius appelle* perspirabilis pars crassa, & ponderosa, *tout autant qu'il eſt emporté par la cours de ventre ou par le vomiſſement, que la peau eſt ſeche & aride, il eſt ſens effet, mais des-lors que vous voyez paroître aprés quelques jours de ſon uſage, cette moiteur graſſe,*

(222) *Deſault diſſertat. ſur la Goutte.* (223) *Idem ibidem.*

se, tenez pour assurée la guérison de vôtre fiévre. Ideo certo certius arbitratur *Chinam Chinam* ad id maxime conferre, quia arteriarum fibras roborat, easdem contrahendo, seu decurtando, sicque ipsas aptiores reddit, ut validioribus contractionibus lenteſcentem sanguinis motum vehementius excitare, atque promovere possint. Propterea aperte docet (224) *que la poudre de Kina, come un tan preciéux s'insinuant dans ces fibres, les racourcit, les fortifie, & les met en état d'exercer de plus vives & fortes contractions pour surmonter l'obstacle que le sang devenu moins fluide par le mélange de la matiére de la perspiration, opposoit a leur foible ressort, & retardoit le mouvement circulaire.* Paulo antea enim ipse ibidem monuerat, quod *le Kina est une espéce de tan, il y a lieu de croire qu'il produit dans les tuniques des artéres, principalement dans leurs fibres, le même effet que le tan que les corryeurs mettent sur leurs cuirs, c'est a dire, qu'il les racourcit, & en même-temps les renforce.*

CCCCIV. Non equidem inficiabor unquam, copiosos persaepe sudores crisis perfectae loco in intermittentibus hisce febribus utiliter evadere, cum ipsorum beneficio solvantur. Attamen non solis sudoribus in hoc laus merito tribuenda est. Etenim hoc *lymphaticis* melius, aut *synochis*, & *ephemeris*, aliisve hujusce indolis febribus convenit, utpote illis, quae in sanis etiam caeteroquin corporibus ab extrinseca qualibet tantum causa statim excitantur; ut a cohibita maxime derepente perspiratione. Ideoque in hisce adaucta perspiratio unicum, & optimum est praesidium; cum id tantummodo requiratur, ut corpus ad pristinum salutarem statum vergat, nempe ut id, quod retentum antea fuerat cito, & satis prodeat. Hinc in intermittentibus febribus dictis biliosae excretiones per alvum utiliter majore, minoreve in copia occurrunt, quarum ope crassiores illae, magisque mucosae protrudantur materies, quae lente per meatus cutis difficillime prodire potuissent. Hinc cum praelaudato hoc Auctore admitto quidem, quod *China China stipticis*, ut ita dicam, particulis magna ex parte constet, quae in interstitia partium sesse insinuando, earundem fibras breviores reddunt, atque proinde magis tensas, seu elasticas; eodem prorsus modo quo cortices Quercus, ut dixit, poros Corii stipare solent. Hujusce modi tamen Peruviani Corticis actio in illis partibus citius, atque efficacius evenire debet, quas primo, & immediate pervadit, anteaquam *etherogeneis* aliis quibusvis imbuatur succis, aut quoquo modo alteretur, nativamque vim, aut sic omnimode deperdat, aut saltem magna ex parte. Id circo Ventriculus maxime, atq; *Intestina* hujusce remedii efficaciam subito experiri debent, cum eas partes illico subeat. Quamobrem earundem partium fibrillae omnes statim contrahuntur, maximamque inde elasticitatis vim nactae,

(224) *Idem ibidem.*

tae, violentiores exercent oscillationes, parique ratione in contenta quaeque fluida vehementius contraniuntur, ut ipsa ad motum magis solicitent, atque optatas earundem secretiones, excretionesq; citius promoveant. Hinc ob mutuum nerveorum filaminum consensum, contiguae praesertim partes omnes pari fruuntur beneficio: *Cholidocon* nempe ductus, omnesque ipsi adnexi *biliarii* tubuli ab Hepate venientes: *Ductus Pancreaticus*, aliaque quaelibet *lymphatica* vascula in *Intestinorum* cavitates hiantia: quod & sanguinea quaeque vasa illuc tendentia experiuntur. Porro, dum partes istae omnes novi hujusce adminiculi ope rigidae magis evadunt, tenduntur-que, majusque nanciscuntur robur, validius statim oscillare pergunt, *biliosumque* ibidem latitantem fomitem concutiunt, dissolvunt, repagula tollunt, ejusdemque *excretionem* citius, & facilius excitant; quod & de aliis illuc tendentibus liquoribus pari pacto intelligendum venit. Ex hisce videmus, quomodo *febrifugi* ope intermittentes febres feliciter solvantur. Non aeque tamen facile, non aeque cito id in omnibus evenit. Namque prout crassus magis, minusve, aut tenax est biliosus fomes, atque plus, minusve dictis partibus inhaeret, varia ratione resistere solet contranitentibus solidis, ut optata ejusdem secretio fiat. Id quod ratione duce intelligimus, experientia ipsa ex dictis satis evincit. Quis enim non novit, Tertianas spurias praesertim febres, aliasque ejusdem prosapiae tardius *febrifugo* auscultare, utpote illas, quae a glutinosa magis bile originem sortiuntur, cujus quidem mucosam conditionem in *excretis* facile est oculis ipsis dignoscere. Hoc eodem ratiocinio percipimus, cur febres tertianae illae spuriae, seu incongruo quovis ordine progredientes, quae ab *Hipochondriorum obstructionibus* enascuntur, *Chinae Chinae* vim plerumque multoties eludant; cum difficile admodum solidorum fibrae, etsi noviter modo supradicto roboratae, hujusce modi obices tollere valeant: ad quod ideo, & diuturnum maxime tempus, & plerumque incidentia alia, & amaricantia, magisque activa remedia necessario requiruntur.

CCCCV. Hisce suppositis, nil mirum penitus unquam erit, si plerumque attendamus, *Corticem Peruvianum* in pulverem redactum, sicque AEgrotis propinatum, Tertianas febres citius sistere, & rutius quidem, quam ejusdem tincturam sive cum vino, sive cum aqua, sive alio quolibet liquore extractam; prout & ipse clarissimus Desault adnotavit. Etenim hujusmodi pulvis firmius inhaeret Ventriculo, atque *Intestinis*, ibidemque diutius consistit, suamque ideo actionem validius exercere valet: secus quam ejusdem tinctura, quae, utpote fluida, facilius permeat, citiusque *Intestinorum* cavitates pervadit, atque illico per Alvum excernitur, priusquam optatum sortiatur satis effectum. Quod si verum esset, quod *China China* primariam actionem suam ideo exerceret, quia arteria-

rum

rum omnium robur, & elasticitatem augendo, aptiores illas redderet *circulatorio* solicitando magis motui, atque proinde copiosae magis ciendae perspirationi: profecto tinctura potius *Chinae Chinae*, quam ipsius cortex magis, & citius proficere deberet: cui quidem experientia quotidiana, ut diximus, refragatur. Siquidem nemo inficiabitur, patulam magis per venas lacteas huic tincturae viam existere, ut inde ad sanguinea vasa fluat, quam ipsius corticis pulveri, qui per exilissimos dictos porulos traduci haudquaquam poterit. Quapropter satis superque ex hisce deducitur merito, omnem, aut praecipuam saltem, *Chinae Chinae* actionem in primis, ut ajunt, viis modo supradicto exerceri.

CCCCVI. Quamvis ex dictis certo certius existimem, *Peruvianum Corticem* praecipue operari in hisce febribus, biliosas congruo modo *excretiones* promovendo; non ex illis tamen unquam fui, qui *purgantia* eidem adjungenda plerumque esse arbitrantur. Satis enim perspectum mihi est, remedium hoc utplurimum irritum evadere, quoties congruo tempore in Ventriculo, atque *Intestinis* moram non agat, pro ut opus est, ut eorundem fibras satis roboret, atque elasticas efficiat. Idcirco *purgantia* cum ipso commixta, dum plusaequo solicitatam ejusdem excretionem promovent, aut votis frustratum penitus Medicum relinquunt, aut optatam morbi solutionem summopere retardant: quod patiter praelaudatus Desault jure, meritoque cum aliis animadvertendum sedulo esse monuit. Nec tantum *purgantium* cum *febrifugo* mixtionem condemnat, verum etiam eorundem usum pernicioſum prorsus arbitratur, posteaquam febris ope *Chinae Chinae* profligata fuerit; quando nempe, & simplicem *Clysterum* usum timendum maxime esse ostendit. Neque hoc a ratione alienum quispiam existimabit, si attenderit, *purgantia* quaeque etiam mitiora *Intestinalium* fibrarum robur non parum enervare, dum earundem contractiones, sive violentiores, sive magis frequentes exsuscitant; quod idem prorsus est ac adhibiti paulo antea *febrifugi* beneficium pene destruere. Non hinc tamen ullus unquam sanae mentis inficiabitur, credo, quandoque tertianas quasdam spurias febres occurrere, quae utpote a glutinosa magis, atque tenaci bile progenitae, contumaces admodum sunt, unde solius *febrifugi* usui auscultare perquam raro solent. In hisce ideo *purgantia* congrua omni jure conveniunt, tanquam ea, quae irritante vi sua, atque scindente, tum solidorum actiones vehementius excitant, tum febrilem fomitem efficacius dissolvunt, citius commovent, atque ad necessarias *excretiones* magna ex parte perducunt. Ideo pluries supra monui, me in hujusce modi intermittentibus febribus una cum *febrifugo* idoneis *purgantibus* utiliter, feliciterque saepissime usum fuisse, quoties maxime solus *Chinae Chinae* usus frustraneus evasisset. Verum, quotiescunque gravia

non

non urgerent *ſymptomata*, ſatius ſemper in hiſce febribus arbitratus ſui, ad *purgantia* congrua potius confugere, ſeu ad *epicraticam*, ut diximus, *purgationem*, anteaquam *Chinam Chinam* AEgroti aſſumerent: ſecus ac faciunt illi, qui inconſulto plerumque illa ſtatim abſque mora utuntur; quibus ideo perſaepe contumacia febris, ejuſdemque facilis, iterataque recrudeſcentia tribuenda rationabiliter videtur.

CCCCVII. Quod ſpectat ad *purgationem* in contumacioribus hujuſmodi ſpuriis intermittentibus poſt *Chinae Chinae* uſum uſurpandam, aliqua jam ſupra diximus ſub §. 68. Docuimus ibidem, quod, ſi profligata jam febri ope *febrifugi*, non perfecte convaleſcat AEgrotus, congruaque adſint ſigna latitantem adhuc bilioſum fomitem aperte indicantia, aut inferius, aut ſuperius juxta indigentiam purgare omni jure conveniat. Etenim tunc ſatius eſt AEgrotos purgare, etiam cum manifeſta *recidivae* ſuſpicione, quam contumacioribus aliis, magiſque gravibus inde forſitan eventuris morbis anſam relinquere. Praeſto enim iterum eſſe poteſt *febrifugi* praeſidium poſt *purgationem* utiliter uſurpandi, ad futuras morbi *recrudeſcentias* tutius avertendas. Praeter haec animadvertendum etiam eſt in hiſce caſibus, non purgantia quaeque convenire, ſed illa potius ſeligenda eſſe, quae *Inteſtinalium* fibrarum tonum minus enervant, ſimulque *ſtiptica*, ut ajunt, congrua virtute polleant, ad deperditum ſic earundem robur aliquantiſper reſtituendum. Propterea praeter caetera Rhabarbarum diſtincte ſemper laudavi, eoque feliciter uſus tunc ſemper fui. Si autem ante uſum *febrifugi* Alvus ſponte ſua nimium flueret, aut ſaltem primis vicibus aſſumpta *China China* ſic ſtatim, & quidem intempeſtive excerneretur: ad *opiata* illico, & *adſtringentia* confugiebam, nempe aut ad Laudanum ipſum, aut ad Electuarium Diaſcordeon, aut ad Theriacam. Remedia haec una cum *febrifugo* utiliter in congrua doſi exhibebam, variis modis, juxta indigentiam, ut ſupra explicavimus: quod propoſitis rationibus, atque animadverſionibus praelaudati Deſault optime arridet.

CCCCVIII. Octobri menſe ejuſdem anni 1736. ſerenum raro Coelum fuit, plerumque nebuloſum, atque denſa caligine ſaepiſſime obductum, quare humidam fere quotidie conſtitutionem habuimus. Sequenti Novembri menſe frigus paululum invaluit, atque prope finem magis, ſed ſolito minus excrevit. Caeterum varia ſemper viguit aeris conſtitutio, a praegreſſa tranſacti menſis parum abſimilis. December ſucceſſive menſis brumales conſuetos fere nunquam attulit rigores, licet ſerenum utplurimum eſſet Coelum, conſuetis raro dominantibus hyemalibus ventis. Attamen tribus hiſce menſibus, inter tam varias aeris viciſſitudines, ſalubri quammaxime aere frui potuimus, licet bovina adhuc vigeret, atque ſaevius graſſaretur peſtis. Pauci ideo adverſa valetudine tenebantur, ac fere dicam nulli, ſi illos excipias, qui aeſtivis,

aestivis, aut autumnalibus adhuc recrudescentibus contumacioribus morbis identidem corripiebantur. Hinc & Nosocomia nostra toto hoc tempore quasi omnimode vacua evasere.

CCCCIX. Haec ea sunt, quae adnotatu digna transactis tribus hisce annis mihi occurrere. Reliqua, quae in posterum evenient, alia vice fideliter proponam. Etenim promissis stare in animo habeo, idque sedulo praestare semper satagam, ut, si non aliis, utpote in rebus medicis satis superque expertis, Discipulis saltem meis, aut potius mihi ipsi prosim, sicque minus errare in Medicina quotidie discam. (225) *Hoc nempe ab Homine exigitur, ut prosit Hominibus, si fieri potest, multis; si minus paucis; si minus proximis; si minus sibi.* Quod si quispiam attenderit, me in practicis hisce dissertationibus diffusas nimis philosophicas disputationes de iis omnibus, quae identidem evenere, prorsus omisisse: non equidem mirabitur, si animadverterit, me non theoricos specialiter Medicos, in solis speculationibus ad pompam potius, quam ad utilitatem occupatos alloqui voluisse, sed practicos distincte saniores omnes, utpote illos, quos solus disputandi glorioſus pruritus non tangit, sed magis interest ab iteratis observationibus discere, quibusnam signis verisimilius noscantur morbi, quonam speciali ordine incedant, quibusve tutioribus remediis evinci possint; non omissis tamen sanioribus ratiociniis a veridica magis philosophia petitis, ad eorundem genuinas eruendas causas; quae quidem paululum tetigisse satis est: diffuse autem nimis exarare supervacaneum penitus existimavi. Verum, cum hujusmodi morborum fere omnium generalem, praecipuamque causam ab Aeris variis conditionibus, seu qualitatibus, juxta varios anni temporum motus, atque ob diversas quaslibet alias rationes occurrentibus, plerumque petendam rationabiliter tunc fuisse indicaverim: haudquaquam ignoro, quod assumpto muneri satisfacere melius potuissem, si, quotidianis sedulo habitis aeris, ventorumque identidem stantium observationibus, accuratum contexere diarium curassem, huic operi utiliter adnectendum. Hoc saniores aliqui Auctores adamussim praestiterunt, perfectis Thermometris, Barometrisque utentes, quorum ope tutiores ad id conducentes supputationes, aliis non neglectis, specialiter emergunt. Hujuscemodi enim differendi modus, sicuti in Physicis, ita & in medicis ratiociniis maxime prodest. Siquidem nemo unquam sanae mentis inficiabitur, easdem fere in nobis ipsis, tum quo ad solida, tum quo ad fluida, pro diversis aeris conditionibus, mutationes evenire, quas & undecunque in aliis quibuscunque corporibus occurrere, praedicta praesertim instrumenta testantur. Hinc jure, ac merito perspicacissimus Philosophus Carolus Taglini animadvertit, quod (226) *Quotiescunque constitutio, & temperatio aeris immutatur ventis,*

(225) *Seneca de Otio Sap. cap. 30.* (226) *Caroli Taglini de Aere lib. 2. cap. 12.*

tis, ut cum aer ipse fit nubilus, serenus, calidus, frigidus, humidus, aut siccus, nos quoque in nobis, more, modoque thermometrorum, barometrorum, hygrometrorum &c. rationem, & habitudinem nostri corporis nonnihil immutari deprehendimus &c. Idcirco, cum ejusmodi instrumentis rite praeparatis carerem, neque sufficiens ad id mihi suppeteret otium: subsecivum hoc opus pro votis sic perficere neutiquam potui. Insuper & de fucosis scribendi lenociniis nil prorsus solicitus fui, cum satis noscerem, a Medico quolibet praxi vere dedito, aut de ipsa quomodocunque differente, veridicas tantum experi observationes, non autem eleganti stilo exaratas. Etenim hoc, quo magis formosas ipsas reddit, non equidem veritati magis consonas facit: quod praecipue Clinico Medico necessarium est. Omni namque jure Seneca monet, (227) *Non quaerit AEger Medicum eloquentem, sed sanantem, sed si ita competit, ut idem ille, qui sanare potest, compte de his, quae facienda sunt, differat, boni consulat: non tamen erit quare gratuletur sibi, quod inciderit in Medicum etiam disertum: Hoc enim tale est, quale si peritus Gubernator etiam formosus est.* Praeterea, pro totali hujusce operis complemento (228) *Non ignoro plura potuisse adjici: verum haec speciminis loco sufficere posse sum arbitratus: Quod si perspexerim laborem meum non displicere, alias forte plura addam. Si non semper rem acu tetigerim, homo sum, nec humani quicquam a me alienum puto. Non sum adeo opinionum mearum tenax, ut errata corrigere, aut a sententia rationum momentis avelli, turpe ducam. Errare Humanum est, in errore perseverare diabolicum. Veritatem quaesivi, & utilitatem. Qui hisce aliquid habeat rectius, candidus impertiatur, si non, hisce mecum utatur.*

FINIS.

INDEX

(227) *Seneca Epist. ad Lucil.* 75. (228) *Bartholom. de Moor Cogit. lib.* 3.

INDEX

Numeri romani paginas in Diſſertatione praevia denotant, alii vero numeros initiales ad quoſcunque Paragraphos in toto Opere ſpectantes.

A

Abſceſſus varii quomodo fiant, & quare in Pleuritidis remiſſione 203.

— *In quibus præſertim partibus tunc plerumque eveniant* 204.

— *Cur in una potius, quam in altera parte* 205. & 206.

— *Eorundem ſub Axillis, aut in inferiore extima Thoracis parte erumpentium ratio proponitur* 205.

— *Tum & aliorum, qui procul magis a Pectore erumpunt* 206.

— *Omnes plerumque derepente apparent, atque augentur* 206.

— *Abſceſſuum iſtorum ab aliis differentia patet* ibid.

— *De fauſto, vel infauſto eorundem exitu* 207.

— *Illi qui ad aures conſiſtunt, fauſtum plerumque omen praeſeferunt* 208. & 209.

— *Quibus ad aures fiebant* 209.

— *Qui in infimis partibus, protracto diutius morbo, erumpebant, malum afferebant omen, & quare* 210. 211.

— *Quando ſalutares* ibid.

— *Eorum ſigna praevia* 202. 206.

Abſceſſuum extrinſecus, ſive intrinſecus ad aures prodeuntium in Petechialium febrium remiſſione ratio proponitur 292.

Aeris actio in humano Corpore 313. 314.

— *Aer Corporis poros ſubit, atque cum ſanguine commiſcetur* 119.

— *Ejuſdem actio a recentioribus Philoſophis melius explicatur* XI. XII.

AEſtivorum morborum origo plerumque a tenuviore bile 90. & *alibi*.

Alberti Michael 277. 278.

Anatomia quid ad Theoriam medicam contulerit IX.

—— *Sine praxi ad medendum parum confert* IX. X.

Angina Lymphatica Auctoris; ejus progressus, & curatio 391.

In Angina magis periculosa, aliis incassum adhibitis remediis, cucurbitulae scarificatae utiliter sub mento apponuntur 145.

Animi vehementes passiones gravibus suscitandis morbis idoneae 371.

—— *Ad id specialis observatio in D. Mollo Pharmacopola nostro* ibid.

Apoplexiae lymphaticae observatio, atque explicatio in Perillustri Domina Boccola 104.

—— *Syncopalis, seu cardiacae alia observatio* 105.

Apostematum sive in internis, sive in externis Corporis partibus factorum ratio 102.

Aqua destillata ex glandibus Persicorum maxime prodest, si in ipsa dissolvantur purgantia remedia 81.

Aquilonia vigente constitutione meatus cutis maxime occluduntur, Lymphae copia augetur, atque eodem tempore frigorificae particulae aeris corpus permeant 119. 137. *& alibi.*

Aquilonia constitutio maxime post australem illico occurrens lymphaticos varios morbos facilius progignit 108. 109. 115.

Asthma siccum a polyposis concretionibus in Cordis confiniis 365.

—— *Ad id observationes in Nob. D. Canonico Bettollio, & in Nob. Domina Maria Maffezzola* ibid.

Australina constitutio aqueas particulas corpori suppeditat: quare copia lymphae inde augetur 119.

Quomodo intelligendus sit Hippocratis Aphorismus: ex anni autem constitutionibus in universum quidem siccitates pluviosis sunt salubriores, & minus lethales 315. 393.

Autumnalium morborum origo praesertim est a crassiore bile; & quomodo ipsi fiant 95. *& alibi.*

Azygos vena, juxta clar. Lancisium, maxime inservit ad Pleuriticum humorem per exscreatum educendum; & quare 176.

—— *Sententia haec plurimis difficultatibus obnoxia ostenditur* 177.

B

Baglivius cit. pluries.

Ballonius cit. 223. *& alibi.*

Balsami de Copaiba vires in Phthysicis praesertim, aliisque Pectoris morbis 196. 199. 200. 225. *&c.*

Balsamica cur merito in suppurationibus maxime Pectoris conveniant 200. 223. 224. 225. 199. *&c.*

Bilis actio in humano corpore 299. *&c.*

—— *Sanguinis dissolutioni maxime conducit; quare Petechialis febris tunc Cremonae grassantis ratio ab ipsa distincte sumitur* 308. 309. 304. 299. *&c.*

—— *Aliquando per sudorem educitur* 401.

—— *Majore, minoreve in copia vigens, plus, minusve in biliariis emunctoriis consistens, atque ab ipsis varia ratione secedens, juxta occurrentes aeris constitutiones, varias constituit tertianas febres absque*

que ordine etiam quoquo modo progredientes 398. *& alibi.*
— *Ejuſdem magis copioſa ſecretio quomodo aeſtivo tempore fiat, indeque aeſtivi varii morbi producantur* 91. 92. 93. 94. *&c.*
— *Craſſior fit accedente autumno: unde autumnalium morborum principium* 95.
— *Complicatos exſuſcitat inordinatos morbos, juxta diverſas corporum diſpoſitiones. Ad id ſpeciales obſervationes in Nob. Domina March. Aralda* 386.
In Nob. D. Rat Pedemontano Duce 382.
In Nob. D. Gaſpare Torchio 383.
In D. Franciſco Mutio 380.
In Nob. D. Alphonſo Paveſio 389.
Bertini Pater, & Filius Florentini Medici 145.
Boerhaavii opinio de modo excretionis puris per Alvum in Empyematicis 201.
Boyleus Robertus cit. XI.
De Bregolis Medicus Cremonenſis 386.
Buſſaccus Andreas Medicus 199.

C

Calloſitates cur in ſpecialibus aeris conſtitutionibus dolores afferant 118.
Cantharidum vis toti animali oeconomiae infenſa 359.
— *Quomodo diverſos, atque etiam oppoſitos effectus producat* ibid.
Cardanus Chirurgus Cremonenſis 198.
Cardiacum medicamentum quid vere ſit 342.
— *Pro primario cardiaco copioſae potiones aquae acidulae habebantur in Petechiali febri a bile diſtincte tunc orta* ibid.
— *Cardiaca ideo volatilia, & diſſolventia incongrua fuerunt* ibid.
— *Cardiacorum quorundam inutilitas oſtenditur* ibid.
— *Cardiacarum ſpecialium potionum in hac febre actio explicatur* 349.
— *Potio cardiaca ab Auctore tunc adhibita* ibid.
— *Alia, dum afficiebantur Nervi* ibid.
Cardialgicae paſſiones quare ſic dictae 46.
Caſſiae uſus quando improbandus 341.
Celſus Cornelius cit. pluries.
China China ſpecificum intermittentium febrium remedium 35.
— *Circa ipſius uſum cautiones neceſſariae* ibid.
— *Varii modi ipſam exhibendi* 36. 37. 38. 39. 55. 56. 57. 58. 59. 76. 83. 84. *&c.*
— *Juxta Deſault intermittentes febres evincit, inſenſibilem perſpirationem magis copioſam promovendo* 403.
— *Haec ſententia perpenditur* 404.
— *Agit roborando fibras, & bilioſas excretiones promovendo; quare citius, tardiuſve operatur* ibid.
— *Ipſam propinandi vera ratio* 35. 39.
— *Si in pulverem redacta quoquo modo exhibeatur, citius, & efficacius agit, quam ejuſdem ſola tinctura, & quare* 405.
— *Incongruum plerumque eſt cum ipſa immiſcere remedia purgantia, & quare* 406.
— *Sic poſt ipſius uſum merito purgantia multoties damnantur* ibid.
— *Aliquando tamen purgantia ſunt neceſ-*

INDEX.

neceſſaria, ſive ante ipſius uſum, ſive poſt ibid. & 68. & *alibi.*

— *Ideo tunc Rhabarbarum maxime prae caeteris laudatur* 407. 37.

— *Secus aliquando ipſi adjunguntur adſtringentia, & opiata* 407. 76. &c.

Chymia quid contulerit ad Theoriam, medicam VII.

— *Quid ad praxim VI. VII.*

— *Licet tum ad praxim, tum ad Theoricam non parum contulerit, Artem tamen perficere non potuit VIII.*

Chymica medicamenta utplurimum, aut valide agunt, aut inutilia prorſus ſunt VI. VII.

— *Idque paſſim ob incongruam eorundem praeparationem* ibid.

Circulationis ſanguinis ratio melius a Recentiorum philoſophia petitur XVI.

Cirillus Nicol. laud. 283.

Clyſteres iterati praecipuum fuerunt praeſidium in Petechiali deſcripta febre, ad pleraque evincenda ejuſdem ſymptomata 344. 345. 348. &c.

Conſenſus partium imi ventris cum ſuperioribus, atque cum Larynge maxime, & Pharynge explicatur 70.

Conſtitutio Autumnalis anni 1733. 80. &c.

— *Octobris ejuſdem anni* 96. 97. 98. &c.

— *Novembris, & Decembris* 103. 106. &c.

— *AEſtivi temporis ejuſdem anni* 1733. 2. 3. 4. 5. 6. &c.

— *Ineuntis anni* 1734. 111. 112. 113. &c.

— *Februarii, & Martii* 251. &c.

— *Veris ejuſdem anni* 252. 253. &c.

— *AEſtatis ejuſdem anni* 256. &c.

— *Autumni ejuſdem anni* 364. 365. &c.

— *Januarii* 1735. 365. 370. &c.

— *Februarii* 372. &c.

— *Martii, Aprilis, Maii, & Junii, Julii, Auguſti, Septembris, Octobris, & Novembris, ac demum Decembris* 373. 374. 380. 384. 387. 390. 391. 392. 393.

— *Januarii* 1736., *tum & Februarii, Martii, Aprilis, Maii* 395.

— *Junii, & Julii, Auguſti, Septembris, Octobris, Novembris, & Decembris* 396. 397. 398. 408.

Contagioſum principium malignantium febrium unde petendum fuerit 376.

— *Hoc ab urente quodam ſpiritu aerem inficiente deduxit Hecquet* ibid.

— *Quomodo dictae febres per contagium propagari potuerint* ibid.

— *Non ob verminoſum fomitem* 377. 378.

De Copaiba Balſamum cur in Empyematicis, & Phthyſicis tam utile evadat 196. 199. 200. &c.

— *Tum & Hydropicis* 199.

— *Tum & in qualibet interna ſuppuratione ſive in Pectore, ſive alibi facta, ob praegreſſum quemlibet morbum* 223. 224. 225. 249.

Corporum animalium partes quaelibet tum intra, tum extra inter ſe maxime diſcrepant XX.

— *Principia non eadem vere ſunt, ac illa quae a Chymicis aſſignantur VIII.*

Corpora noſtra variis modis ſpecialiter afficiuntur, juxta diverſas aeris conſtitu-

ſtitutiones 280.
Coſta Medicus Gallus 79.
Criſes in deſcripta Petechiali febre quomodo, & quando fiebant 361.
Cruditas, & coctio tam decantata humorum in corpore quid vere ſit juxta Hecquet 332.
— *Ulterius hoc explicatur ab Auctore* 333. 334.
Cucurbitulae ſcarificatae quando tunc utiles evadebant 346.
— *Earum actio explicatur* ibid.
— *Quando omittebantur* 347.
— *Ad externos pleuriticos ſedandos dolores quoque proſunt; ſicuti & in Angina ſub mento appoſitae* 145.
Curtius Barthol. Medicus Mediolanenſis 376.
Cutis quorundam morborum, ut Eryſipelarum, Petechiarum &c. Theoria proponitur 101. *& alibi.*

D

DEl Papa Joſeph Medicus Florentinus 299.
Ad delirium ſedandum Hirudines Narium pinnis utiliter apponuntur 350.
— *Tunc quid de venae Jugularis ſectione ſentiendum* ibid.
Deſault Medici Galli opinio de Phthyſis cauſa, ejuſque curatione 200.
— *Putat Tertianas febres a cohibita perſpiratione pendere* 400.
— *Haec opinio perpenditur* 401. 402.
— *Hinc putat Chinam Chinam haſce febres evincere, perſpirationem inſenſibilem magis copioſam promovendo* 403.
— *Haec opinio perpenditur* 404.
Deſtillationes catarrhales a capite refutantur 116. 117.
Dionis laud. 377.
Divites plerumque peius curantur, quam Pauperes, & quare 342. 399.
Dorſi dolor fortis in febribus unde fiat 7.
Duretus cit. pluries.

E

ELaſtica vis in nervis habetur maxime XII.
Emeticum cur in Pleuritide lymphatico-bilioſa conveniat 150.
— *Qua cautione uſurpandum* 152. 323. 324.
— *Ante ipſum cur primo mittendus eſt ſanguis* 29. 149. *&c.*
Empyematis principium 183. 184. 235.
— *Quando plerumque fiat, & quomodo cognoſcatur* 192.
— *De Puris exſcreatu veterum Medicorum ſententia refellitur* 193.
— *De hoc Auctor ſuam proponit conjecturam ab obſervationibus, & Cadaveribus maxime depromptam* ibid. 194. 195.
— *Pus quandoque refluit in maſſam ſanguinis, indeque per Renes, aut per inteſtina ſecernitur, atque excernitur: & quomodo* 195. 200. 201.
— *Id & in Phthyſicis evenit; quare in utroque caſu diuretica conveniunt, quae ſimul balſamica ſint* 196. 200. 201. *&c.*
— *In hiſce autem puris excretio per Alvum non aeque prodeſt* 197. 201.
Eunuchi quare obeſi ſunt, & debiles 299.

INDEX.

F

F Antonus Medicus 185. 192.

Febres tertianae, juxta clariſs. Deſault, a cohibita perſpiratione ortum habent 400.

— *Haec ſententia perpenditur* 401. & 402.

— *Juxta anni temporum viciſſitudines vario modo graſſantur. Obſervavimus enim, quod circa AEſtivum ſolſtitium exquiſitae plerumque ſimplices vigent, indeque duplices ſpuriae; prope autumnale AEquinoctium continuae pernicioſae, atq; heae ad Vergiliarum occaſum inordinatae magis evadunt; quae omnia a variis bilioſi humoris conditionibus derivantur* 398. &c.

— *Continuae aliquando fiunt, quae acutarum mores, & nullam poſtea periodum ſervant, & contumaciſſimae ſunt: ut in D. Curtio Torchiana* 399. &c.

Febres tertianae exquiſitae anni 1733. 9. 10. 18. &c.

— *In hiſce cur, & quando emittebatur ſanguis* 11.

— — *Aliquando Petechiae apparent, & quare* 13.

— *In acceſſionis principio urinae cur quaſi aqueae excernuntur, in remiſſione vero coloratae* 14.

— *In hiſce quando omittenda ſanguinis emiſſio* 15.

— *Quando purgans Medicamentum, aut Emeticum propinandum: quando Clyſteribus uti expedit* 16. 17. 18.

Febris tertiana duplex 19.

— *Ejuſdem curatio* 20.

— *Utrarumque cauſa a bile* 20. 21. &c.

— *In hiſce febrilis rigor, & calor explicatur* 21. 22. 23.

Febrem convulſioni ſupervenire melius eſt, quam convulſionem febri 23.

Febrilis motus in hiſce maxime ſuſcitatur a bilioſo humore, & quare ibid.

— *Hoc probant maxime anthyſterica medicamenta* ibid.

— *Harum febrium varius eſt progrediendi morbus* 25.

Febres tertianae ſpuriae quomodo differant a legitimis 26.

— *Iſtae quoque a bile fiunt* 27.

— *Ipſarum curatio* 28. 29. 30. 31. 32. 33. &c.

— *In hiſce raro emittebatur ſanguis* 28. 33.

— *Quando adhibita ſunt ſolventia, aut emetica* 29.

— *Ante emetica, urgente plethora ſanguis emittebatur, & quare* ibid.

— *Quando laxantia, & oleoſa cum emeticis adhibita* 30.

— *Inanibus tunc urgentibus vomendi conatibus, calidas copioſas potiones praeſcripſimus* ibid.

— *Ratio purgandi in hiſce febribus* 31.

— *Quando Clyſteribus utendum* 32.

— *Ad contumaciores haſce evincendas febres efficax remedium fuit Serum lactis cum infuſione Rhabarbari* 32.

— *Tenax bilis quando prope ventriculum turgeat* 33.

— *In hiſce febribus inutilis prorſus probatur uſus pulverum digeſtivorum, ſeu alkalicorum* 34.

— *Mixtura utilis ad conſueta harum*

INDEX.

rum febrium ſymptomata ſedanda 38.

— *In hiſce dejectiones liquidae admodum, ſeu ſeroſae, parum ſolutioni febris conferunt* 39.

— *Heae a tenaci magis bile ortum habent* ibid.

— *In hiſce Chinae Chinae uſus* ibid.

— *Vomitus, Diarrhoea, & cardialgicae paſſiones quomodo ſedantur* 38.

Febris Lypiria 40. 41.

—— *Quos invadit* 41. 397.

— *Ejuſdem prima acceſſio, procedendi modus, & remiſſio* 42.

— *Secunda acceſſio, ejuſque ſtatus, & remiſſio* 43. 44.

— *Tertia acceſſio* 45.

— *Augmentum, & ſtatus* 45. 46.

— *Summi lypiriae gradus deſcriptio* 46.

— *Hujus febris variae obſervationes* 47.

— *Ejuſdem varii exitus* 48.

—— *Exitus ad mortem* 49.

—— *Obſervatio ſpecialis* 50.

—— *Symptomata eadem, ac in Iliaca paſſione* 51.

— *In utroque morbo Inteſtinorum inflammatio plerumque evenit* 52.

— *Poſt diuturnam diarrhoeam, aut dyſenteriam ſaepe haec febris oritur, ut obſervavimus in D. Scazola* 53.

— *Ejuſdem curatio in prima acceſſione* 54. 55.

—— *In ſecunda* 56.

— *Quid agendum in remiſſione* 57.

— *Imminentis lypiriae ſigna in ſecunda acceſſione* ibid.

— *Tunc China China ſtatim propinanda, & quomodo, tum & ſymptomatibus proſpiciendum* 58. 59.

— *Ad id externa remedia* 59.

—— *Clyſteres varii* 60.

— *Quare ſimul tunc, & copioſae potiones aquae, & vinum malvaticum conveniant* 61.

— *Quid ſentiendum de iis, qui refrigerantia tantum, & diluentia, non autem ſpirituoſa laudant in hac febre* 62.

— *Tertia ejuſdem acceſſio, progrediendi modus, & curatio* 63. 64.

— *Tunc iterum China China praeſcribenda* 65. 66.

— *Febris haec China China ſopita facile pluries recrudeſcit* 67.

—— *Aut in Chronicos ſaepe morbos deſinit* 68.

— *Ad haec peculiaris obſervatio* 68. 72.

— *In recidivis obſervationes aliae* 69.

— *Tunc fiunt quandoque Tonſillarum inflammationes* 70.

— *Ad id ſpecialis obſervatio in D. Maller Pedemontano* 71.

— *Quomodo hujus febris recrudeſcentia praedici queat* 73.

In febribus tertianis contumacioribus an detur certa curationis methodus 74.

— *Ad id ſpecialis proponitur methodus Auctori familiaris* 75. 76. 77.

— *Quare in hiſce ſanguinis emiſſio non ſemper conveniat* 78.

— *Aliquando tamen ſumme eſt neceſſaria; ut ex obſervatione habita in Excellentiſs. D. Marchione Divi Simonis inter Primates Gallici Exercitus* 79.

Febrium tertianarum, & quartanarum, tum & Epidemicorum quorumlibet morborum cauſa a veterum Medicorum obſervationibus optime petitur 85. 86.

Febris

INDEX:

Febris quartanae curatio proponitur, & primo ope emetici, aut purgationis 81.

—— *Secundo ope aperientium* 82.

—— *Tertio ope Chinae Chinae, cujus peculiaris utiliſſima praeparatio Auctori familiaris exhibetur* 83.

—— *Dum contumax magis eſt febris haec, alio modo China China propinatur* 84.

Febres tertianae bilioſae ſimul & lymphaticae 96. 98.

—— *Menſis Auguſti* 1735. *& earum curatio* 387.

—— *Ipſarum varia indoles, & obſervationes* 388. 389.

—— *Ad id illuſtris obſervatio in Nobiliſs. D. Paveſio* 389.

—— *Earundem cauſa tum a bile, tum a lympha* 390.

Febres tertianae ſpuriae ejuſdem menſis quomodo curatae ibid.

Febres erraticae menſium Octobris, & Novembris ejuſdem anni 392.

Febris Petechialis Cremonae tunc graſſantis principium, acceſſio, & progrediendi modus 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 305. *&c.*

—— *Ejuſdem exitus* 265.

—— —— *Sedes* 304.

—— —— *Fauſtus, vel infauſtus exitus unde patebat* 266. 267.

—— —— *Ex Alvi excretionibus* 267. 268. 271.

—— —— *Ex delirio* 268. 269.

—— —— *Perfecta ſolutio ſolis bilioſis excretionibus aut ſuperius, aut inferius habitis tribuenda fuit* 269.

—— *Sudoris excretio raro tunc critica evaſit* 271.

—— *Idem de urinis verum fuit, quarum conſideratio proponitur* 272.

—— *In novo hujuſce febris ingreſſu quid actum fuerit, & quid agendum* 305. 319.

—— *Febris haec Veris tempore anni* 1734. *graſſari primo coepit* 250. *inde vario modo progrediens uſque ad ſequentem annum protracta eſt* 252. 387.

—— *Febres ejuſmodi vel a coagulatione, vel a diſſolutione oriuntur* 306.

—— *Haec autem a diſſolutione potius oriebatur* 307.

—— *Ejuſdem diſſolvens principium a bilioſo humore* 308. 309. 310. 316. 317. 305. 306. 307. *&c.*

—— *Hinc tertianarum febrium indolem aemulabatur* 309. 310. 311. 312. 376. *&c.*

—— *Unde orta fuerit, atque praeſertim a praegreſſa ſiccitate* 313. 314. 315. 316.

—— *Ejuſdem cauſa diſtincte in Abdomine quaerenda* 348.

—— *Quinam facilius ab hac febre corripiebantur* 310.

—— *Ejuſdem curatio* 319. 344. 345. 346. 357. *&c.*

—— —— *Et primo per purgationem aliquando* 320. 324. *&c.*

—— —— *Secundo per ſanguinis emiſſionem, & quare, & quando* 320. 322. *&c.*

—— *Quando hiſce duobus praeſidiis tunc utebatur Auctor* 321.

—— —— *Et praeſertim purgatione* 319. 321. 336. *&c.*

—— —— *Emetico; poſt cujus uſum, dum graviores ſtomachi paſſiones aderant, quid utiliter actum fuerit* 339. 324.

Ante

— *Ante purgationem merito sanguis primo emittebatur* 324.
— *Validioribus tunc omissis purgantibus, quaenam in usum revocata fuerint* 325. 326. 327.
— *Post purgationem quid actum fuerit* 328. 342. &c.
— *Praeter haec iteratae corporis frictiones universales utiles fuere, & quare* 347. 348.
— *Undenam de totali hujus febris solutione minus timendum* 361.
— *In ejusdem remissione quando adhibitum est purgans* ibid.
— *Quid Auctor intellexerit nomine malignantis hujusce febris* 303. 304. 299.
— *Ejusdem causam a verminoso principio aliqui derivabant* 375.
— *Quid de hoc Auctor sentiat* 376.
— — *Causa remota non immerito ab eodem fonte derivanda, a quo rubiginis principium tunc emanavit* 385.
— *Quomodo febris haec vario modo grassabatur ineunte anno* 1735. *& qui tunc moriebantur* 373.
— *Ad id specialis observatio in Nobilis. D. Manna* ibid.
— *Alia observatio in Nobilis. D. Equite Roncadello* 376.
— *Aliae ultro observationes* 381. 382. 383.
— *Ab hac febre Religiosae praesertim immunes maxime fuerunt* 375.
Febres malignantes lymphaticae Autumnales 364.
— — *Quibus symptomatibus stipatae* 366.
— — *Qui moriebantur* 367. &c.
— — *Hyemales* 370. 372. &c.
— — *Circa hasce, observationes variae* 370.
— — *In hisce eductus sanguis pleuriticum corticem ostendebat* 370. 372.
Febres synochae anni 1735. 384.
Forestus cit. 277. 279. 203.
Frictionum universalium, & inunctionum mira utilitas in Petechialibus febribus 358. 351. 360. 347. 348.
Freind clariss. cit. 300. 350. &c.

G

Gabellus Franciscus Maria Medicus Cremonensis 199.
— — *Primitius Medicus* ibid.
— — *Franciscus Medicus Junior* ibid.
Gallaratus Augustinus, ejusdemque observationes circa Petechialem recensitam febrem 300.
Gangraenae, quae ibi fiunt, ubi vessicantia apponuntur, non sunt malignantium humorum effectus 359.
Gangraenae in Apice Nasi, atque extremitatibus Pedum observatae in enarrata Petechiali febre 370.
— — *Heae, quibus facilius eveniebant* ibid.
Gutta rosacea, seu morphaea rubra, ejusque causa 203.

H

HAEmorragiae narium copiosae in Petechiali febri criticae aliquando fuerunt 278. 300.
— — *Quandoque tamen inordinate, atque*

atque intempestive fluens sanguis mali ominis fuit 278.
Hecquet Medicus Gallus citat. pluries, & maxime 283.
Hirudines naribus utiliter appositae in Petechiali febre, ad graviora capitis sedanda Symptomata 350.
Hoffmannus Frid. Medicus Germanus cit. pluries.
Humor, qui post appositа vesicantia exit, quid vere sit 359.
Humorum quatuor existentia in Animali corpore non bene a Veteribus explicata, quomodo juxta Recentiorum opiniones intelligi melius possit 85. 86.
——— *Ex hisce quomodo singulos, juxta varias anni tempestates, speciale sortiri dominium, arbitrari merito possimus* 87.
——— *Primo de lymphae dominio, unde generalis hyemalium morborum theoria desumitur* 87. 88. *&c.*
——— *Secundo de sanguinis dominio, unde Vernales morbi derivantur* 90. *&c.*
——— *Tertio de Bilis dominio, ubi de morbis aestivis agitur* 91. 92. 93. *&c.*
——— *Quarto de Bilis crassioris indole, seu de melancholico humore, juxta Veteres, unde autumnales oriuntur morbi* 95.

I

Jacotius Desiderius cit. pluries.
In icteritia remedia adhibita 368.
——— *Observationes* 369.
——— *Ejusdem Theoria* 94.
Idea totius hujusce Operis XXII. XXIII. XXIV.
In Iliaca passione cur Intestinorum inflammatio eveniat 51.
In inflammationibus internis quibuslibet non semper incrassantia, & attemperantia prosunt 62.
Ischuria in Petechiali enarrata febre familiaris, praesertim post adhibita Vesicantia 300.
——— *Alio modo etiam, ob alias causas, imminuebatur tunc maxime urinae fluxus* ibid.
Judicium in Medicina difficile, maxime si de remediorum actione in animali corpore disserere velimus 214. 355. *&c.*
Jugularium venarum sectio frustranea credita, ad graviora capitis sedanda symptomata in Petechiali dicta febre 350.
Julapia, aliave ejusmodi remedia ex saccharo, aut melle parata, frustranea sunt ad exscreatum promovendum in Pectoris morbis; alia tamen ratione aliquando prosunt 166.

K

Keilii Jacobi opinio de frigoris suscepti causa 119.
——— *Putat ipse frigorificas quasdam aeris particulas hyemis tempore maxime vigentes, atque in Corpus insinuatas, hyemales maxime suscitare morbos* 137.
——— *Sententia haec allatis supra ratiociniis nostris non opponitur* 119.
Knipf-Macoppe 127. *& alibi.*

INDEX.

L

Labiorum ſciſſurae, & Narium quomodo haberi poſſint pro certo ſigno diſceſſurae febris Tertianae 70.

Lanciſius Medicus 176. *&c.*

Libri Theorici in Medicina nimis abundant, practici vero utiles maxime deſiderantur XXI.

Louver Medicus 242.

Lympha, quare Hyemis tempore majore in copia vigeat, atque peculiares ſuſcitet morbos 88.

— *Si una cum bilioſo humore dominetur, inordinatas tertianas febres excitat* 96.

— *Cur in auſtrali maxime conſtitutione, aquilonari poſtea ſubſequente, graviores excitet morbos* 115. 116. 88.

— *Quomodo ejuſmodi morbi fiant, explicatur* 100. 101. 102.

— *Quare ſtagnet vitio ſanguinis* 386.

M

Malignitatis nomine, quid vere intelligendum fuerit in Petechiali enarrata febre 303.

Malpighius cit. pluries.

Marenchi Pater, & Filius Medici Cremonenſes 199.

Maroſticus Medicus Cremonenſis 269.

Maſinus quondam Medicus in Noſocomiis Pedemontanorum Cremonae 367.

Mazzinus Profeſſor Medicus Patav. 359.

Mazzucchellus Medicus Mediolanenſis 378.

Medicina vere utilis, praeter ſaniora ratiocinia, ab obſervationibus maxime petenda eſt XXI.

——— *Quondam contempta* I.

— *Ob Medicorum imperitiam contemnitur* III.

— *Ejuſdem progreſſus impedimenta* II. III.

— *Difficilis admodum* V.

— *Ad ipſam quid contulerit Chymia* VI. VII. VIII.

— *Quid Matheſis* XX. XXI.

— *Quid Anatomia* IX. X. XIII. XIV.

— *Quid Philoſophia* X. XI. XII. XIII. XIV. XV.

— *Quid Optica* XIII. XIV.

— *Ad ipſam perficiendam, praeter haec, praxis diſtincte requiritur* XV. XVI.

— *Quomodo Theoria cum praxi jungenda ſit* XVI. XVII. XVIII. *&c.*

— *Circa Theoriam monitum* XVII.

— *Ut Medicina ad priſtinum reducatur decus quid requiritur* IV. V.

Medicamenta maxime, non ratiocinia ſanant homines XVIII. *&c.*

In Medicina judicium difficile 214.

— *ad ipſam quantum conferat praxis* XXI. XXII.

Medicorum praeſtantia a ſolis morborum eventibus male judicatur I. II. III.

— *Quid in Medico requiratur* IV.

— *Antiquorum, & Recentiorum ſtudia, atque obſervationes uſque in hunc diem Medicinam non perfecerunt* VI.

— *Sciolorum quorundam delineatio ab Hecqueto propoſita* XIX.

— *Quid Medici in obſervationibus agere debeant* XXII.

Medicus eſſe debet Naturae auditor aſſiduus 319.

Medici

Medici nomine quidem multi, reipsa perpauci IV.
Melancholicus humor quid sit 95.
Migliavacca Pater, & Filius Medici Cremonenses 199.
Mixtura Stomatica Auctoris 38. 58.
Morbi omnes plerumque ad triplicem reducuntur classem XXII.
—— *Eorum immediatae verae causae prorsus latent 317. 318.*
Morgagnus Anatomicus Primarius Patav. 176.
Moor Bartholom. cit. X. XX. &c.
Musculorum actio juxta Recentiores XIII.

N

NArcoticorum praeproperus usus in Lypiria damnatur 56.
Natura est optima morborum medicatrix 319.
—— *Ex se crises molitur 343.*
—— *Ipsius actiones temere pervertit Medicus nimis operosus* ibid.
—— *Ipsi conforme magis est paucis, & simplicibus remediis uti 222.*

O

OBservationes primum fuerunt, & erunt semper medicinae fundadamentum, tum & tutioris cujusvis ratiocinii XVI.
—— *Ipsae tamen absque congruis ratiociniis Medico sufficere nequeunt XVII*
Oedematosi Pedum tumores post Petechialem febrim occurrentes explicantur 296. 297. 298.
—— *Iis facilius tunc occurrebant, quibus copiose magis sanguis eductus fuerat, aut contumax evenerat diarrhoea 298. 299.*
Oleum amygdalarum dulcium quid vere egerit in Petechiali dicta febre 341.
—— *Quando merito tunc exhibitum fuerit 344. 345.*
Optica quid ad Theoriam medicam vere conferat XIII.
—— *Ad Praxim XIV.*

P

PEctoris morborum ineunte anno 1734. grassantium causa 115. 116.
—— *In ipsis sententia fluxionis a capite refellitur 116. 117.*
—— *Hisce quare facilius afficiebantur illi, qui conformes alias morbos passi fuerant 118.*
—— *Eorundem differentiae ab affecta parte petitae 119.*
—— *Alii grassantes mense praesertim Decembris 1733., quos plerumque invadebant 107.*
—— *Quare ab iis facilius, & gravius afficiebantur tum Rustici, tum Milites 108. 109. 110. &c.*
Pedrattus Medicus Cremonensis 367.394
Perniones cur Hyemis tempore occurrant, Pueros maxime afficiant, & quomodo fiant 140.
Petechiae in Petechiali dicta febre infaustum omen afferebant 279. 300.
—— *Tertianas etiam febres aliquando comitantur 13. 288.*
—— *Alias criticae evasere, asserente clar. Ramazzino 280.*
—— *De hujusce Auctoris opinione quid sentiendum 281. 290.*
—— *Medicorum quorundam cautiones ad Pete-*

INDEX.

Petechias promovendas in hiſce febribus 282.

— *Contra ipſos Auctor invehitur* 285.

— *Quid vere ipſae ſint* 281.

—— *Juxta Hecquet* 283.

—— *Juxta Cirillum, Villiſium, & Homobonum Piſonem* 283. 284.

— *Ipſas explicat Auctor, exemplo deſumpto ab Echymoſibus in cute ortis prope vulnus a Phlebotomo inflictum pro detrahendo ſanguine* 285.

— *Sive dum cutis aliquo modo comprimitur* 286. 287.

— *Earum eadem eſt ratio productionis, ac aliarum fere macularum, quae in ſcorbuticis fiunt* 287.

— *In quo iſtae ab aliis vere differant* 288.

— *Genuinae quomodo fiant* ibid.

— *Non oriuntur a prava humorum qualitate, maligna dicta* ibid.

— *Ad ipſas promovendas, qui inciſivis, & volatilibus utuntur remediis, morbum plerumque augent* 289.

— *Earundem occaſione, ſtaſes quoque in internis partibus fiunt* ibid.

— *Earum colores varii explicantur, qui quidem a malignitate, ut ajunt, febris cauſa non fiunt* 291.

Per Peyerianas Inteſtinales glandulas aliquando, ope remediorum purgantium, Lymphae fluxus ad ſuperiores partes praepeditur, & quare 70.

Phthyſis origo, & explicatio juxta Deſault 200.

— *In ejuſdem curatione, ſicuti & in internis aliis pleriſque morbis, cauſae primariae magis, quam effectibus, ſeu ſymptomatibus attendere debet Medicus prudens; unde balſamica praecipue magis, quam alia remedia conveniunt* ibid.

— *Quare in hoc morbo facile diarrhoea eveniat* 201.

— *Hujus morbi ſolutio, pure cum urinis prodeunte, ut in Nob. D. Com. Rebuffo* 197.

— *Alia ad id obſervatio in Domina Verzuma, cui maxime tunc profuit Balſamum de Copaiba* 199.

— *In hoc morbo temere reprobatur uſus Balſami de Copaiba, quod quidem ipſi merito convenit* 200.

— *Attamen, praeter hoc Balſamum, non omittenda ſunt nutrientia, attemperantia, aliaque remedia, quae ſymptomatibus ſedandis conferant* ibid.

Philoſophia Medicinae parens, ſi Theoriam ſpectes, non vero Praxim X.

—— *Recentiorum Medicinae quantum contulerit* XI. XII. XIII. XIV.

Piſo Homobonus 13. 284. 288. 359.

Pleuritidum omnium generalis diviſio in Lymphaticas ſimplices, Lymphatico-ſanguineas, Lymphatico-bilioſas, & ſanguineas ſimplices 119.

Pleuritis Lymphatica ſimplex, quomodo ab aliis differat, quomodo procedat &c. 120.

— *Quos plerumque invadebat* ibid.

— *Ejuſdem curatio* 121.

— *Lymphatica ſpuria; quomodo ab aliis diſtinguenda, quomodo curanda* 122.

— *Inunctiones in hiſce morbis plerumque fruſtraneae: quod ſi heae conveniant, quomodo adhibendae* ibid.

— *Hujuſmodi Pleuritidum alia ſpecies magis funeſta* 123. 124.

— *Ad id obſervationes in cadaveribus habitae proponuntur* 124.

— *In hiſce cur ſanguinem largius expediat*

pediat mittere 125.
—— *Hisce associantur concretiones polyposae in vasis* ibid.
—— *Aliquando comitem habent inaequalitatem pulsus in alterutra parte: & quomodo id fiat* 126. 127.
—— *Eadem ratione fiunt quandoque in alterutro ex brachiis dolores, tremores, atque oedematosi tumores; & quare* 128.
—— *Ad id specialis observatio in Nob. D. de Mussis* ibid.
Pleuritica crusta in educto sanguine in hujuscemodi Pleuriticis semper apparebat 129.
—— *Quanti facienda sit tempestiva istius crustae apparitio* 130.
—— *Crusta haec in quanam vere Pleuritide appareat* 131. 132.
—— *Ista tum in hac Pleuritide, tum in lymphatico quovis morbo, ac maxime in Rheumatismo videtur* 132.
—— *In ejusmodi tamen Pleuritide semper, & necessario, plus minusve occurrit, & quare* 133.
—— *Non autem in Pleuritide vera sanguinea* 134.
—— *Hinc emergunt congrua tutiora signa ad distinguendam sanguineam Pleuritidem a Lymphatica* 135.
—— *Praedicta crusta in sanguine detracto apparens eadem est, ac illa, quae Pleuram, & Pulmones in hisce morbis obsidet, eademque ac glutinosa lympha illa, quae concretiones polyposas dictas efficit* 136. 157.
—— *Quod haec crusta a glutinosa vere lympha fiat, satis testantur peculiares observationes in emisso tunc sanguine habitae* 138.
—— *Probatur hinc, quomodo ab eadem causa concretiones dictae in vasis fieri soleant* 139.
—— *Sydenhamii sententia, atque animadversiones circa hanc crustam proponuntur* ibid.
—— *Ad ejusdem causam referenda etiam est specialis conditio Aeris: quod probatur exemplo Pernionum: unde hinc aliae ejusdem Sydenhamii observationes, & ratiocinia de hisce exhibentur* 140.
—— *De hisce quid Auctor sentiat* 141. 142.
In Pleuritide hujusmodi, & aliis, ex hisce probatur cur sanguis pleno gurgite sit mittendus 142.
—— *Ad id Pitcarnii opinio de emittendo sanguine ab opposita parte* 143.
—— *Ad id Hollerii sententia, dum Vesalii oppositam opinionem evertit* 144.
—— *Ad id Auctoris sententia, qui & de ratione emittendi insuper sanguinem ex Pede differit, tum & de usu cucurbitularum* 145.
—— *Sanguinis inde emissio tanquam praecipuum auxilium probatur, dummodo tamen nimium liberaliter non administretur: ubi & reliqua hujuscemodi Pleuritidum curatio, ope aliorum remediorum distincte proponitur* 146.
Pleuritis lymphatico-biliosa 147.
—— *In hac emissus sanguis flavam, aut flavo-virentem crustam exhibet* ibid.
—— *Hinc sputa, & lymphaticae internae concretiones, & supradicta crusta ejusdem esse penitus indolis reperiuntur* ibid.
—— *Unde haec Pleuritis oriri soleat, quos facilius invadat, qua ratione procedat* ibid.
—— *In hac quomodo biliosus humor in Pectore consistat* 148.

Ejusdem

——— *Ejusdem curatio proponitur; & primo per sanguinis emissionem, itaque per Emeticum* 149.
——— *Quandoque exhibito emetico symptomata quaeque remittunt, & quare* 150. 151.
——— *Non omnibus tamen eadem methodus semper convenire poterat* 152.
——— *Reliquae curationis ratio proponitur* 153.
——— *In hoc morbo distincte quaenam plerumque symptomata attendebantur* ibid.
——— *Cur gravius saeviret* 154.
——— *Verum Pleuritis haec, sicuti & aliae, non eodem modo in omnibus semper saevit, sed habita ratione diversae partis, quam distincte in Pectore obsidet, varia ratione progreditur* 155.
——— *Signa ad dignoscendas lymphatico-biliosas stases in Pulmonibus specialiter factas* 156.
——— *Hinc Pulmo affectus plerumque Pleurae fortiter alligatur* ibid.
——— *Circa hujuscemodi adhaesiones Pulmonum cum Pleura observationes exhibentur* 157.
——— *Hinc patet cur Pulmo sensus particeps specialiter esse possit, contra Veterum opinionem* 156.
——— *Dictae adhaesiones Pulmonis cum Pleura quomodo inter se differant: cum aliae fiant in decursu morbi, aliae vero antea existant* 157.
——— *Quae ante morbum existunt, quaenam vere sint* 158.
——— *Explicatur ultro, cur in hisce morbis aliquando crusta pleuritica appareat, aliquando vero non* 157.
——— *Praedictae adhaesiones naturales, seu ante morbum habitae nihil respirationi officiunt* 158. 159.
——— *Circa hasce, observationes peculiares habentur* 159.
——— *In Pleuritidibus hisce, & aliis etiam, juxta Pulmonis partem specialiter affectam, varia eveniunt symptomata, variique exitus* 161. *&c.*
——— *Si Pulmonum intima substantia laeditur, sive superius, sive inferius, quid eveniat* 162.
——— *Ad id varia ex sputis signa proponuntur, quae tum ad diagnosim, tum ad prognosim in hisce morbis quammaxime conferunt* ibid. *& a* 163. *ad* 170.
——— *Circa stasim extra Pulmones in hisce morbis factam variae, & peculiares observationes proponuntur* 171.
——— *Hinc varia alia suscitabantur symptomata, si extima Pulmonis pars, sive superior, sive inferior afficiebatur, sive in parte cava &c.* 172.
——— *Circa stases in Pleura ipsa factas propriae extant observationes* 173.
——— *Tunc humor pleuriticus quandoque ad intercostales musculos, aut aliter ad externas partes, sub integumentis, permeabat* ibid.
——— *Stases variae aliquando fiunt inter appendices membraneas Pleuram cum Pulmone vincientes* 174.
——— *Ob lymphaticas hasce, aut lymphatico-biliosas stases quovis modo factas, absque ulla stagnatione sanguinis, suppuratio nunquam suboritur; unde & facilius solvitur plerumque morbus* ibid.
——— *Maximum tamen inde vitae periculum imminet, ob concretiones pseudo-polyposas in confiniis cordis factas* 180.

—— *Caeterum quocunque modo ſtaſis extra pulmones conſiſtat, non tam facile eſt captu, quomodo Pleuriticus humor ſubire Pulmones poſſit, ut inde per exſcreatum educatur. Ad hoc tamen variae proponuntur conjecturae magis veriſimiles, partim ab auctoritate, partim ab Anatomia petitae a* 174. *uſque ad* 179.

—— *Ad concretiones quod ſpectat Polypoſas, ſeu Pſeudo-polypoſas, explicatur cur heae potius in venis, quam in Arteriis, in dextero potius cordis ſinu, quam in ſiniſtro fierent, & facilius* 180.

In Pleuritide vere ſanguinea, aut mixta, ſtagnante quomodocunque ſanguine, aut effuſo, ſuppurationes plerumque fiunt 181.

— *Si ſuppuratio in Pulmonis intima parte fit, facilius per exſcreatum educitur* ibid. *&* 190.

— *Secus evenit, ſi Pus in folliculo omnimode clauſum ſit, ad quod ſpecialis affertur obſervatio* 182.

— *Si Pus diutius in Pulmonibus, quam par eſt, conſiſtat, ulcera ibidem occurrunt, atque inde Phthyſis* 181. 191.

— *Si Pus per exſcreatum educi immediate nequeat, refluit in ſanguinem, atque cum ipſo in circulum agitur, unde & ad Bronchia tranſire aliquando poteſt* 183. 184.

— *Dum Pus in ſanguinem refluit, exacerbatur febris* 191.

— *In quacunque ex hiſce Pleuritidibus, ſi Pus ad bronchia aditum non obtineat, ut per exſcreatum prodeat, atque ſecus in cavitatem Pectoris effundatur, Empyema ſuboritur ſtatim* 184. 185. 235.

— *Ad ſuppurationes dictas dignoſcendas congrua proponuntur ſigna* 185. 186. 187. 188. 189.

— *Pus extra Pulmones conſiſtens per appendices dictas, ipſos cum Pleura vincientes, Bronchia aliquando ſubit, & per exſcreatum educitur* 190.

— *Pus aliter, aut in cavitatem Pectoris effunditur, aut externas ſubit Pectoris partes, aut ad remotas alias etiam demittitur* 191.

— *Pus plerumque quando in cavitatem Pectoris tunc facilius effundatur, veriſimilius explicatur, propriiſque ſignis oſtenditur* 192.

— *Agitur de modo, quo Pus in cavitate Pectoris conſiſtens Pulmones ſubire poſſit, & primo Helmontiana ad id opinio proponitur* 193.

— *Propriam ad id ſententiam Auctor explicat, dum putat, purulentam hanc materiam aut a laceratis Pulmonibus exſugi, aut in ſanguinem refluere, ut poſtea Pulmones ſubeat* 193.

— *Primum veriſimilius explicatur, & facilius* 193. 194.

— *Secundum impoſſibile non eſt, licet difficilius quidem* 195.

— *Secundum probatur, cum aliquando Pus uſque ad Renes, & Alvum tendat* 195. 196. *&c.*

— *Hinc explicatur Hippocratica illa ſententia*: ſuppuratis a Pulmone pus per ventrem ſecedere lethale 201.

— *Explicatur modus, quo Pus a cavitate Pectoris ad Alvum tendere poſſit, quare ad id clar. Boerhaave ſententia perpenditur* 201.

— *Dum Pus in ſanguinem refluum ad Pulmones nequit tendere, neque per*

Renes

Renes, aut Alvum eliminari, variis in partibus consistit, atque abscessus efficit varios 202. *ad* 211.

— *Desumpto ab hisce abscessibus ratiocinio, atque ab eorundem fausto aliquando exitu, Clinici plures Medici cum Baglivio necessaria, & quidem maxime utilia censent Vesicantia, inferioribus partibus admovenda in hisce morbis* 212.

— *Sententia haec de vesicantium usu perpenditur, & refellitur a* 213. *ad* 222.

— *Puris refluxum in sanguinem indicant dolores in articulis vagi &c.* 206.

— *Quo ad curationem istarum Pleuritidum emollientia, & laxantia, tum interna, tum externa caeteris palmam praeripere ostenditur, sicque tota curationis reliqua ratio breviter exponitur* 221. 222. 223. 224. 225.

Pleuritides sanguineae verae ad duplicem reducuntur pariter classem; ad eas nempe, quae in Pulmonibus consistunt, atque ad alias, quae extra; Insuper aliae Erysipelatodes, aliae Phlegmonodes dici merentur 226.

— *Per quid differant istae a Lymphaticis* 227.

— *Sanguinearum hujusmodi Pleuritidum principium proponitur, atque explicatur* 228.

— *Quare heae potius, quam lymphaticae simplices, aut aliae dictae mixtae, datis temporibus occurrant* 228. 229.

— *Quare unum potius, quam alterum corripiant* 229. 230.

— *Signa eas dignoscendi, & maxime ex Sputis, dum ipsarum veridica immediata simul causa exhibetur* 230. 231.

Pleuritis Erysipelatodes describitur, & ejusdem causa 232.

— *Signa, ut pateat, utrum ipsa in Pulmone consistat, an extra ipsum* 233.

— *Ejus exitus* 234.

— *In ejusdem curatione praecipuum remedium est sanguinis emissio, indeque laxantia quaeque tum interna, tum externa conveniunt* 234.

Pleuritis Phlegmonodes vera plerumque in Pulmonibus ipsis consistit 235.

— *Duplici modo solvitur* ibid.

— *Ejusdem signa tum ex decubitu, tum ex Sputis &c.* 236.

— *Citius, quam aliae, utplurimum ad exitum tendit, modo per suppurationem, modo secus, nunc fausto, nunc infausto omine* 237.

— *Ad id speciales observationes Nob. Dom. Teresiae Cazzanighae* 238.

— *Rev. Religiosae, & R. Patris Correctoris Minimorum* 394.

— *In hac Pleuritide quae sint fausti ominis signa* 239. 240.

— *Non raro dum ad remissionem tendit, nova facta suppuratione, recrudescit* 240.

— *Quomodo recrudescentia haec praenosci queat; dum laudabiliora simul puris signa proponuntur* ibid.

— *Signa alia ad cognoscendam specialiter futuram suppurationem, ejusdemque quaslibet vicissitudines* 241.

— *In hac Pleuritide quid specialiter observatum fuerit* ibid.

— *Quandoque lymphae etiam stases subsequuntur* 242.

— *Tunc ideo Pleuritis sanguineo-lymphaticam naturam profert, ex propriis signis attendendam* 243.

— *Sanguineae Pleuritidis curatio proponitur, omissa purgatione penitus,*

per sanguinis emissionem, frictiones, fomenta, anodyna remedia &c. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250.

—— *Pleuritidis hujusce exitus duplici tantum ratione habetur: nempe aut per resolutionem, ut ajunt, aut per suppurationem, sicuti & in externis Phlegmonibus evenire adnotant Chirurgi, a quibus ideo & in internis curationibus genuina ratio est desumenda* 244.

—— *Primo itaque quaerenda resolutio: sin minus suppuratio promovenda* 247. 248.

—— *Improbatur hinc illorum methodus, qui large nimis sanguinem in hisce morbis emittunt* 246.

—— *Suppuratione facta, ad Puris excretionem promovendam quomodo attendendum* 249.

—— *Qua ratione purgatio usurpata fuerit* 328.

Purgationem initio acutorum semper condemnandam esse aliqui putant 329.

—— *Praecipue ex Hippocratis Aphorismis, quia deest humorum debita coctio* 330. 331. 334.

—— *Explicatur quid vere sit haec coctio, & cruditas* 332. 333.

—— *Aliae contra purgationem objectiones proponuntur, & solvuntur* 340. 341

—— *Oleum amygdalarum dulcium tantum ad id frustra adhibitum in Petechiali dicta hac febre* 341.

—— *Purgantia leviora tunc in usum revocari consueverunt, & quanam ratione* 334. 335. 336. 337.

—— *Purgantia haec equidem tunc utplurimum necessaria maxime fuerunt* 338.

—— *Emeticum quoque propinandi ratio* 338. 339.

—— *Quaenam, omisso emetico, mala occurrerent, quando illud morbus postularet* ibid.

—— *Remittente hac febre quanam ratione purgatio adhibita fuerit* 361.

Practicus bene expertus Medicus, absque ulla Theoria quandoque AEgrotis satis utilis reperitur XVIII.

Praxis medica sine Theoria, neque Theoria sine praxi medico Clinico sufficiunt, sed utraque simul requiritur XVI. XVII. XVIII. XIX.

De Purgatione, & venae sectione in Petechialibus febribus cautelae Clinicae 300. 320. 321. 322. 323. 324. 325.

Puris cum urina excretionis observatio peculiaris in D. Parravicino, qui abscessu in Brachio laborabat 198.

R

Raina Medicus Taurinensis 79. 386.

Ramazzinus cit. pluries. Ejusdem observatio de critica, ut ipse ait, petechiarum excretione in Petechiali febre 280.

Recidivae tertianae febres quomodo praenoscendae 73. *&c.*

Recrudescentium facile post diuturnum tempus morborum Pectoris ratio proponitur 118.

Rhabarbarum Chinae Chinae admixtum quantum tertianis febribus prodesse possit 37. 407.

Rheumaticarum quarumlibet affectionum Theoria 100. *in hisce purgantia aliquando utilia* 391.

—— *Earundem series* 99.

—— *Procedendi modus, & curatio* 103.

——— *Autumno anni* 1733. *graſſantium cauſa* 96.
——— *Ineunte anno* 1734. *graſſantium* 111. 112.
——— *Earum cauſa* 116.
Rinaldus Chirurgus Pedemontanus, ejuſque mors 381.
Robuſta corpora & facilius, & gravius Pectoris morbis laborant 90.
Rubigo ſegetum anni 1735. 385.

S

Sanctorius cit. pluries.
Sanguinis emiſſio in morbis caute eſt ſemper uſurpanda 322. 321.
— *Nimis liberalis in morbis Pectoris damnanda* 246.
— *Ita & in Petechialibus febribus, & quare* 298. 299. 300.
— *Stillicidium e naribus malum in his protulit omen* 278.
Sanguinis retardatum motum, ejuſdemque ſtagnationes, lymphae quoque ſtagnatio, aut effuſio ſubſequitur in Pectoris maxime morbis, tum & in aliis etiam 242. 386.
Scorbuticorum maculae quomodo fiant, & cur differant a Petechiis 287.
Semen, praeter generationis negotium, quid agat in Corpore 299.
Signa ad praenoſcendam futuram ſuppurationem in Pectore 187. 188. 189.
— *Suppurationis factae* 186. 189.
— *Non omnia tamen ſemper eadem ſunt* 190.
Silva Joannes Baptiſta Medicus Gallus 350.
Solida in Corpore noſtro attendenda maxime ſemper ſunt a Rationali Medico, maxime ſi verum ſit, juxta Hecquet, quod ipſorum vis ad vim fluidorum ſit ut 1000. *ad* 1. 295. 296.
— *In gravioribus morbis, ut in convulſionibus, Phrenitide, rigida magis, & elaſtica evadunt, & remittente morbo laxa fiunt; unde corporis robur primo augetur, & poſtea decreſcit* 296.
Sonſis Jo: Medicus Cremonenſis 102. 269. 371. 374. 389.
Sputa quomodo fauſtos, vel infauſtos morborum Pectoris exitus praedicere queant 239.
— *Quo citius apparent, eo magis morbum breviant* 162.
— *Quomodo ſanguinolenta evadant* 163.
— *Anacatharſis quomodo promovenda* 163. 164.
— *Ad id emollientia tum interna, tum externa proſunt* 164. 165.
— *Ad id Julapia, aut alia hujuſmodi non modo inutilia, verum & nocua ſunt* 166.
— *Ad id ſperma Ceti cum camphora prodeſt* 167.
— *Sputum initio morbi pauca bile tinctum quid indicat: tum ſi bile admodum ſaturatum, aut aeruginoſum ſit* 168. 169.
— *Si ſtaſis extra Pulmones conſiſtat, ſputa nil certi proferunt* 170.
Staſis lymphatico-bilioſa, ſic & aliaquaevis, ſi Pulmones occupet, facilius, citiuſque ſolvitur, quam ſi extra Pulmones quomodolibet conſiſtat 175.
— *Si in Pleura lateat, quanam ratione per exſcreatum educi queat* 176.
— *Ad id ſententia clariſs. Lanciſii perpenditur* 176. 177.
— *Alio modo id melius explicatur* 178. 179.

Surditas in Petechialium febrium remissione occurrens, cur faustum proferat omen 294. 295.

—— *Quomodo tunc fiat, ubi & bombi, & tinnitus ratio proponitur* 292. 293. 294.

Sydenhamius cit. pluries.

—— *Ejusdem opinio de origine pleuriticae crustae in superficie emissi sanguinis apparente* 139.

T

Taglini Carolus 409.

Temperamentum cujuscunque hominis est morbus, seu specialis ad aegrotandum dispositio 231.

Theoricae subtiliores speculationes nimis abstractae, sicuti mentem maxime alliciunt, ita Medicum a practicis necessariis observationibus maxime avertunt XVII.

Theoricus excellens Medicus absque congrua praxi, quo magis est doctus, eo minus AEgrotis prodest XV.

Ad Theoriam medicam quid Chymia contulerit VII. VIII.

Theriaca extrinsecus adhibita in Pleuriticis doloribus parum utilis, quibus ideo fomenta, & frictiones magis prosunt 122.

Tonsillarum inflammationes post tertianas contumaciores febres quomodo fiant, & quid indicent 70.

—— *Ad id specialis observatio in D. Maller Pedemontano* 71.

Torti Franciscus Medicus 41.

Tournefortius Medicus Gallus 359.

Tozzi Lucas 123.

Tumores faciei, manuum, brachiorum, in Petechiali febre quare fiebant 296.

—— *Pedum eadem occasione facti explicantur* ibid. & 297.

—— *Isti cur in Plebeis potius, & Militibus fiebant, maxime post diarrhoeas contumaces, aut post copiosas nimis sanguinis emissiones* 298. 299.

V

Valesius cit. pluries.

Vallisnierius 359.

Vermes per vomitum, & per Alvum ejecti in Petechiali febre 270.

Vermiculorum in sanguine suppositorum sententia perpenditur, ibique probatur illorum apparentes motus plerumque nihil aliud esse, quam perturbatum motum particularum sanguinem constituentium 377. 378.

—— *Istorum sententia ad contagiosos explicandos morbos* 375.

—— *Sententia haec, juxta celeber. Medicum Curtium, Pestis quidem veae causam respicit, non autem Petechialium, aut epidemicorum aliorum morborum* 376.

—— *Quaenam verisimilis statui possit ratio in Petechiali dicta febre ad contagium explicandum* ibid.

Vernalium morborum origo 89. 90. &c.

Vesicantia non semper inutilia, ideoque non semper sunt reprobanda 351.

—— *Eorum loco tutius, & utilius frictionibus, aliisque remediis utebatur Auctor in Petechiali febre* ibid.

—— *Haec, ob abscessus quandoque ad inferiora utiliter a Natura ipsa factos, congrua censentur in morbis Pectoris, si Tibiis admoveantur, juxta clariss. Baglivium* 212.

—— *Quid autem tunc agere putentur* 213

Ipso-

— *Ipsorum inutilitas ostenditur* 213. 218. 220. 221.
— *Ideo Baglivii opinio perpenditur* 215. 216. 217. 218. 219.
— *In Pectoris morbis nocua potius sunt* 219.
— *Etiam in Petechiali dicta febre inutilia evasere, maxime cum eorum loco, alia tutius adhibita sint remedia* 347.
— *Nec tantum inutilia, verum etiam nocua tunc comperta fuere* 352. 353. 354.
— *Auctor ideo respondet illis, qui absolute asserunt, quod eos nunquam fefellerit vesicantium usus in morbis hisce* 355.
— *Probatur ultro haec necessaria non fuisse in dicta febre* 356.
— *Juxta ipsorum fautores, etiamsi causae morbi non rite conveniant, effectibus tamen prospiciunt* 357.
— *Hisce respondet Auctor* 358.
— *Duodecim rationes a Vallisnierio clariss. desumptae contra vesicantium usum proponuntur* 359.
— 1. *Quia febrem augent* ibid.
2. *Quia vires enervant* ibid.
3. *Quia gangraenas excitant* ibid.
4. *Quia humor, qui a vesicatoriis extillat, lympha tantum nutritia est, non autem somniatus ille malignus humor* ibid.
5. *Quia nihil, vel inutiliter agunt* ibid.
6. *Quia coctionem humorum cohibent* ibid.
7. *Quia crises impediunt* ibid.
8. *Aut divertunt* ibid.
9. *Quia eorum causa AEgri sanguinem aliquando mingunt, aut urina supprimitur, succedente inflammatione, aut immoderatus urinae fluxus promovetur* ibid. & 300.
10. *Quia morbi causam fovent* ibid.
11. *Quia cuique indiscriminatim non conveniunt* ibid.
12 *Ideo tanquam inventum diabolicum censentur* ibid.

Vini Malvatici usus in Petechiali dicta febre 345.
— *In Lypiria* 59. 61. 397. &c.
Urinae sanguineae saepe observatae in R. D. Zaccaria Vacchello 11. 12.
Urinarum fallax judicium in Petechiali febre 259. 273.
— *In ipsis quid attendendum merito sit* 273. 274.
— *Quare variae videbantur, tum quo ad colorem, tum quo ad substantiam &c.* 275. 276.
— *In hac febre, praesertim juxta clariss. Gallarati observationes, urinae parce admodum plerumque excernebantur, & quare* 300.
— *Quid sentiendum sit de Uromantia, & Uroscopia* 270

BENE-

BENEVOLO LECTORI
AUCTOR. S.

Posteaquam Dissertationem Praeviam typis jam tradideram, aliorum exemplo, & consilio, operae pretium me facturum existimavi, si in toto Opere omnia verba barbara, aut a latino idiomate quomodocunque aliena, quibus, pro materiae agendae necessitate, ad majorem assumptorum explicationem, uti coactus fuissem, diverso ab aliis charactere imprimi curarem. Verum non haec tantum alio modo sic excussa volui, verum etiam nomina quamplurima, & vocabula, quae, etsi a Latinis adhibita, aliunde tamen congruam ab aliis distinctionem jure exposcere mihi videbantur, tum ut clarius, tum ut commodius percipi omnia possent. Enim vero, quamvis id omni, qua potui, diligentia praestare sategerim, non pauca irrepserunt verba a latio prorsus remota, quae fortuito sic distincta nunquam fuerunt. Sic alia invenientur nunc uno, nunc altero modo adnotata. Verum hoc aequo animo feres, spero, Lector benevole, si potius materiam spectaveris, in qua propositarum rerum exarandae magis veritati, quam verbis ipsis, aut scribendi rationi fas erat attendere; maxime cum, ob assiduas praxeos curas, pro transcribendo chirographo, Amanuensi uti debuerim. Plura insuper corriges errata, quae hic habes a me tumultuarie inventa, atque adnotata. Reliqua, si quae erunt, gratiose ignosces, atque tu ipse emendabis. Vale

In Dissertatione Praevia.

Pag. 1. l. 26. cum quis *cor.* cum quispiam. P. 9. l. 36. proficuum *cor.* utilem. *& sic alibi.* P. 12. l. 36. easdem *cor.* eosdem. P. 13. l. 23. varis *cor.* variis. P. 15. l. 15. perspecte *cor.* perspectae. P. 22. l. 2. pronunciando. *cor.* pronunciando,. P. 23. l. 9. ineunte *cor.* progrediente, *& sic alibi in eodem sensu.*

In reliquo Opere.

Pag. 1. colum. 1. lin. 22. illorum *cor.* istorum. P. 4. c. 2. l. 41. in initio *cor.* initio, *& sic alibi.* P. 6. c. 1. l. 22. Limonum *cor.* Mali medici. P. 6. c. 2. l. 35. caestus *cor.* aestus. P. 6. c. 2. l. 19. *proferique* cor. *proferrique*. P. 10. c. 1. l. 1. multo longius *cor.* multo tardius. P. 10. c. 1. l. 7. quorum *cor.* quarum. P. 18. c. 2. l. 7. victu *cor.* victui. P. 21. c. 1. l. 1. bulleinte *cor.* bulliente. P. 40. c. 1. l. 37. prascripsi *cor.* praescripsi. P. 55. c. 2. l. 21. crassior *cor.* crassior. P. 65. c. 1. l. 31. firmarentur *cor.* consisterent. P. 66. c. 1. l. 37. frigido, quam *cor.* frigido potius, quam. P. 71. c. 1. l. 1. remorata *cor.* residens. P. 94. c. 2. l. 30. *aequivocationem cor.* ambiguitatem. P. 105. c. 2. l. 6. exitum *cor.* exitium. P. 107. c. 1. l. 16. lymmpha *cor.* lympha. P. 108. c. 2. l. 27. evenite tiam *cor.* evenit etiam. P. 114. c. 1. l. 28. antecedente *cor.* praegresso. P. 120. c. 2. l. 4. astipulari *cor.* adstipulari. P. 129. c. 1. l. 28. diturnam *cor.* diuturnam. P. 137. c. 2. l. 28. cutius. *cor.* citius. P. 152. c. 1. l. 1. ad id faventes *cor.* ad id conducentes. P. 198. c. 2. l. 17. suscitari *cor.* suscitare. P. 212. c. 1. l. 9. alkailum *cor.* alkalium. P. 214. c. 2. l. 6. nullis unquam remediis *cor.* nullis remediis. P. 220. c. 2. *ad fin.* totius *cor.* toties. P. 235. c. 2. *versu* 5. *sive instent* cor. *sive instet*. P. 241. c. 1. l. 17. indicabat *cor.* indicaret. P. 246. c. 1. l. 2. & 3. sic-ficitate *cor.* ficcitate. P. 246. c. 2. l. 5. suboluisse *cor.* subolevisse.

AUREA

AUREA METHODUS

VETERIBUS INCOGNITA

Ad profligandas expeditiſſime febres
Tertianas tum intermittentes,
tum per ſubingreſſum
continuas,

BREVISSIME LUCUBRATA

A FLORENTIO AUGUSTINO GALLARATO

Ex Colleg. Nob. Phyſ. Papiae, ibique in Reg. Caeſ. Univerſitate Practicae Primario.

AUREA METHODUS

VETERIBUS TRADENDA

A FLORENTIO AUGUSTINO

GALLARATO

Ex Collg. Mag. Phil. Theologiæ, Magro in Reg. Coll.
Salmanticensis Primario Professore.

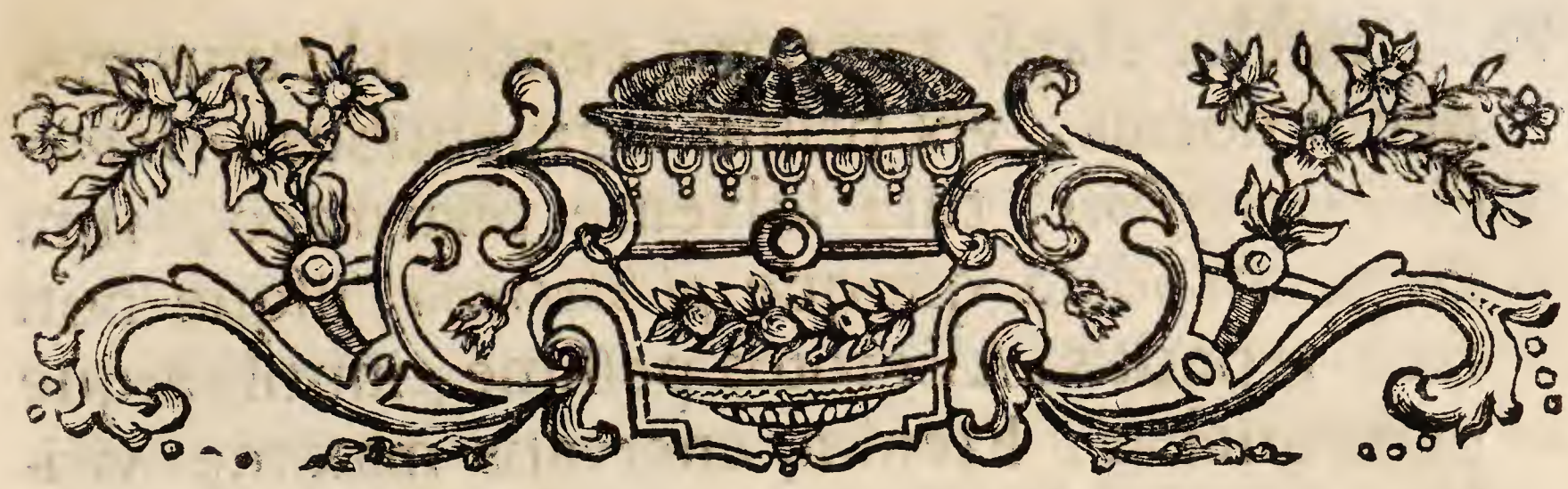

Nter caetera morborum genera, quibus plerumque humanum Corpus extorquetur, ea ſaepius communi damno cenſentur evenire, quae vulgari titulo Febres vocitantur. Iſtae tamen non aeque ſemper pari paſſu incedunt, diverſoſque utplurimum exitus ſortiuntur. Ideo aliae de charactere *ſalubri* ſunt, aliae vero de *inſalubri*, aliae *breves*, aliae *diuturnae*, aliae *eſſentiales*, aliae *ſymptomaticae*, aliaeque quamplurimae variae indolis obſervantur. Porro tamen inter hujuſcemodi genera febrium nulla alia manifeſtatur, quae tanto impetu, tantaque frequentia undecunque affligat, quam ipſa *Tertiana* febris, quae nulli aetati, temperamento, regioni, vel ſexui parcit. Quamobrem peculiarem expeditiſſimae curationis methodum ipſi omni jure congruentem, iteratiſque experimentis comprobatam, paucis hic exarare decrevi.

Proh infelix elapſi temporis conditio! cujus medendi norma, vix primis ingruentibus *tertianariis paroxyſmis*, tum ſolvente pharmaco, tum ſaepe mandata quoque *phlebotomia*, iiſque non raro repetitis, AEgrotos peſſime, inutiliterque extorquebat. Etenim, enervatis maxime viribus, atque diu fruſtra expectata febris ſolutione, aut in oneroſum *convaleſcentiae* vinculum, aut in pertinacia *naturalium* viſcerum *infarcta* Patientes incidebant. Plurimi namque iis nituntur principiis, quod, niſi dempta prius per *evacuationes* cauſa *materiali* ipſius febris, nunquam per alia remedia ſedantia inordinatum motum *fermentativum*, ſimulque febrilem *fermentorum* mixturam extricantia, tuto febris evinci poſſit; prout innuit *Humoriſtarum* opinio, quorum falſas hypotheſes, per ſomniatam *bilis putreſcentiam* in primis ductibus, *tertianarios paroxyſmos* de genere *intermittentium* decernere intendit.

Verum ſi genuinam, atque veriſimilem magis hujuſce febris cauſam paucis hic proponere velimus, neglecto prorſus diſſertationum theorico faſtu (cum de hiſce ſatis medullitus, diſerteque conſcriptum ſit a tot Viris in AEſculapica facultate clariſſimis) ſatis erit innuere, *materiale* pabulum dictas febres excitans, & fovens, ex lege *chymico-mechanica* a doctiſſi-

mo

mo Friderico Hoffmanno ſpecialiter illuſtrata, petendum merito eſſe. Quamplurimae enim *ſalivales*, ac viſcidiores particulae, ob depravatam maxime digeſtionem, in ſanguine congeſtae, atque cum *ſucco Pancreatico* immixtae eundem reddunt in motu lenteſcentem; unde acidior factus, atque in Inteſtino duodeno ſecretus, exuberantem ibidem init *fermentativum* motum cum *bilioſo ſucco*, atque latice aquoſo, adeo ut ex hiſce tribus male *fermenteſcentibus* quartum quid *excrementitium* reſultet *ſalino-ſulphureum*, & acre, quod, *circulans* in tubulis *glanduloſis*, aliiſque partibus primae regionis, iiſdem adhaeret, eaſque obſtruendo minus *tranſpirabiles*, flexiles, atque *ſyſtalticas* efficit. Dum vero ſe exerere incipit, ad *paroxyſmi* febrilis motum, tunc fibras nerveas dictarum partium *glanduloſarum* irritat, eaſque *ſpaſmodico* impetu, veluti convulſivo, quatiens, tubulorum diametros arctat, ſuccorumque ibidem *circulantium* motus cohibet, ſolidorum elateres retardat, moraturque *undulationes*; unde, *ſpaſtica diatheſi* in iiſdem partibus plus, minuſve concitata, frigus, vel rigor, vel horror, vomitus, anxietates, pulſuum parvitas, caeteraque alia *ſymptomata* tertianarum febrium familiaria ſubſequuntur. Hinc *excrementitium* iſtud febrile per vaſa lactea ſucceſſive ad ſan-

guinem defertur, turbatque fluidorum cum ſolidis commercia, placidoſque eorundem oſcillatorios motus; unde, adaucto *ſyſtaltico* Cordis, & Arteriarum motu, maſſae ſanguinis, fluidorumque omnium progreſſus intenditur: ſicque celerior, & concitatus magis evadit pulſus, atque moleſtus, maximuſque in toto Corpore calor emergit. Haec autem omnia eo non deſunt, quo uſque, laxatis *excretoriis* fibris, febrile illud principium *excrementitium* per cutis meatus, alioſque *ſecretoriarum*, atque *excretoriarum* partium ductus ejiciatur; tuncque inſultus ceſſat, donec, nova *ſpaſtica diatheſi* inducta in iiſdem primae regionis partibus a novo motu ejuſdem *excrementitii* ibidem ſtabulantis, nova denuo ipſius quantitas ad ſanguinem fuerit translata, indeque febrilis alter ſuboriatur *paroxyſmus*.

Quamobrem, *cauſali* breviter innuta, *diagnoſis* & *prognoſis* vulgatae notionis comitantur: unde merito expedit Tertianas febres diſtinguere in *Vernales*, *Autumnales*, & *AEſtivas*.

Quod vero ad curationem ſpectat, earum praeſertim, quae potiſſimum AEſtate, vel paulo ante, vel paulo poſt invadunt (quidquid ſit, velintque opiniones ex varietate *ſymptomatum* elucubratae) expeditiſſimum cenſetur, juxta dogmaticae Medicinae leges, tuto, cito, & jucunde

jucunde dictas febres profligare; quod quidem curationis genus maxime completur per appropriata ſpecifica, ſive per ea, quae vulgo *antidota* nuncupantur, quibus morbos feliciter jugulatos paſſim admiramur. Qua de re dictarum febrium hoſtile *fermentum febrifuga*, & peculiari *Quinquinae* energia protinus infringendum eſt, prius quam *fermenti* fomitem alio quovis remedio educere aggrediaris. Etenim praefato temporis aeſtu, concitatis activioribus AEtheris particulis, fit, ut ſaepiſſime a ſolventibus, quamvis levioribus, parique paſſu a *phlebotomia*, confeſtim irritato tertianae febris *fermento*, iſtud ad furorem facillime redigatur; unde in hujuſmodi febribus, quoties, primum adminiſtratis nedum utriſque, ſed etiam ſingulis hiſce Medicinae inſtrumentis, quoties, inquam, lethales *Cardialgiae*, *Cholerae*, ac *Lypiriae* inopinato ſubiere? Quoties enunciatae febres de ſtatu *ſimplici* ad *duplicem* devenerunt? Quoties de periodo *intermittenti* in *continuam*, plerumque fatali AEgrotorum pernicie, demigrarunt? Veluti, praeter crebrum experientiae teſtimonium, ſatis ſuperque oſtendunt quamplurimae obſervationes a clariſſimo Franciſco Torti in ejus libro, *Therapeutices ſpecialis*, propoſitae. Quamvis autem in profligandis hiſce febribus alii alia ſentiant,

noſtra tamen opinio iis innititur Authorum principiis, eorumque ſententiis invaleſcit, quod ſatius, utiliuſque tunc ſit, omiſſis prorſus aliis remediis, illico ad *Chinam Chinam* plerumque confugere, juxta illud in libro, Febris *China Chinae expugnata. Cap. Remedii in uſum ducendi ratio: Parag.* 22., ubi habetur quod *in hoc minime conveniunt Auctores, alii enim ſtatim ad uſum Quinquinae deveniendum aſſerunt, nulla praemiſſa corporis praeparatione, nequaquam ſcilicet ſecta vena &c.* Verum, iis tantummodo innutis temporum circumſtantiis, tali norma ſtricto jure procedendum eſt. Caeteris vero anni temporibus communis, ac vulgata curandi methodus, tanquam nocua nequit condemnari: niſi fortaſſe vel *temperaturae* gracilitas, vel aetatis conditio, vel gravia *ſymptomata tertianaria*, vel urgens caſus individualis, vel alia hujuſmodi emergerent, propter quae illico ad dictum *febrifugum* eſſet confugiendum.

Quod ſi ulterius de ea, qua uti poſſis, *febrifugi* norma aliquid aſſerendum ſit, hanc expeditiſſimam habebis, ſi, percepto dictarum febrium inſultu *in eſſe intermittenti*, aut *a fortiori in eſſe febris continuae*, ſed de genere ſimpliciter *tertianario*, ex quo *continua per ſubingreſſum* denominatur (quatenus, etſi continua, *ſymptomatibus* tamen proprie *tertianariis*

ſtipata

ſtipata invadit, imo etiamſi aliquando aggrediatur ſine rigore, horrore, aut refrigeratione, retinet tamen in reliquis veram tertianariam indolem, cum Corporis aeſtus, & pulſuum celeritas obſervetur; inſuper, ineuntibus acceſſionibus, nauſea, vel vomitus, vel ſaltem in earundem remiſſione ſudores, plus minus leves per Alvum dejectiones apparent: non vero deeſt, quod in ea latitent ſemina, ac rudimenta futurae acutiei, quae in progreſſu acceſſionum cum periculo manifeſtantur ſaepiſſime, quando aut neglecta ſit, aut a ſolventibus, vel *phlebotomia* latitantia dicta ſemina in motum cieantur) ſpecifico ſtatim remedio utaris; ita ut in dictis febribus *intermittentibus*, aut *continuis per ſubingreſſum*, *Enemate* praemiſſo, ubi res ipſa tantum poſtulet, *Chinam Chinam* de eſſe genuino, ac legitimo ad ſcrupulos quatuor ſtatim a principio exhibeas, fluida, aut ſolida forma, prout facilius AEgroto reſpondeat: melius vero, ſi fluida forma, ut aqua appropriata, aut etiam communi ſufficienter dilutam. Hoc tamen adamuſſim praeſtabis, niſi dictae febres *diarrhoeam* adnexam afferant immodicam; tunc enim tutius in forma ſolida utendum ipſa erit: miſcendo nempe *febrifugum* cum *electuar. Diaſcord. Fracaſt.*, *& Sirup. de Abſynth.*, addita pau-

ca

ca doſi Mucilaginis Gummi *Tragacanthi*. Utroque tamen *exhibitionis* modo ſemper poſt tres, quatuorve horas ſucceſſive procedendum eſt, quo uſque ſaltem uncia una, & ſemis, ad ſummum unciae duae hujuſce ſaluberrimi remedii a febricitantibus hiſce ſint ingeſtae. Nec obſtant gravia *ſymptomata* tempore febrilis circuitus occurrentia, veluti dolor Capitis, delirium, vigiliae, Corporis jactatio, atque alia hujuſmodi, quorum ratione ad *Phlebotomiam* fortaſſe vulgo eſſet deveniendum, cui profecto nedum reluctatur ſententia ipſius Avicennae, *quod ſanguis eſt fraenum bilis*, quin immo praeſidium iſtud *ſimpliciter*, & *per ſe* in hoc caſu non indicatur. Etenim haec omnia a nimis effero *Tertianariae fermentationis* motu *de genere intermittenti* promoventur; quare hoc ipſo citiſſime ſedato ab activa virtute *febrifugi* ſaepe ſaepius iterati, ſimul etiam alia quaeque in hac febre urgentia *ſymptomata* compeſci ſtatim videntur. Tandem AEgroto jam ad perfectam inde integritatem redacto, ſi jam ope *febrifugi* modo ſupradicto ſedulo uſurpati, nempe ob ejuſdem vim, ut ajunt, praecipitantem; ſi, inquam, juxta Corporis temperiem, victuſque conditiones, ſatis ſuperque per ſudorem, per urinam, vel potiſſimum per Alvum, ut ſaepe contingit AE-

grotorum

grotorum utilitate, *febrilem fomitem* opportune, & pro ratione a tota ſanguinis maſſa ſecretum, atque e Corpore eliminatum judicabis; tunc temporis ea utere, nunquam ſatis commendata, Hippocratis ſententia in Aph. 20. Sec. 1. videlicet: *Quae judicantur, & judicata ſunt integre, neque movere, neque innovare aliquid.*

Hiſce poſitis, *curativam* generice normam in dictis febribus exploratam habes; ſicuti infra *praeſervationis* methodus exarabitur. Verum, cum ex hujuſmodi febrium germine non raro *perniciosae* quaedam tertianae prodeant, lethale paſſim, & celerrime AEgrotorum fatum deferentes (veluti ſunt tertianae *cardialgicae*, *lypiriae*, *ſyncopales*, ulterius *Algidae*, *Lethargicae*, tum etiam *cholericae*, *bilioſae*, & *ſubcruentae* ad modum *fluxus hepatici*, caeteraeque aliae pravae hujuſcemodi indolis, quarum dira, & mortifera *ſymptomata* in acceſſionis principio utplurimum aggrediuntur, atque in ea febrili periodo AEgrotum pollent jugulare) in hiſce, inquam, caſibus obſtat brevitas temporis, quod ſupereſt uſque ad futuram febris acceſſionem; quare celeriore uſu dictus cortex praeſcribendus eſt, & quidem quo longe magis a principio, eo melior, ac tutior de fatali inſultu victoria; ſin minus ad ipſum

ſaltem

ſaltem confugere expedit ante viginti quatuor horas futuri *paroxyſmi*, facto etiam calculo ejuſdem *anticipationis*, hac nempe ſervata norma, quod pro prima doſi aſſumatur dimidia uncia *febrifugi in ſubſtantia*, & reliquis horis *repartita* ejuſdem uncia una, donec tota doſis unciae unius, & ſemis horis circiter duodecim ante futuram febris acceſſionem fuerit aſſumpta. Porro tamen ſi unquam contingeret, quod exitialis *paroxyſmus* vix quindecim, aut duodecim circiter horas diſtaret; tunc occaſio praeceps admodum eſſet. Tunc ideo hac temporis anguſtia ſtatim ad drachmas ſex *Chinae Chinae in ſubſtantia* confugiendum eſſet, quin immo tutius ad integram unciam unam in libra una circiter aquae dilutam: & profecto immediate pro prima doſi eo tutius licebit tranſcendere, quo magis ejuſdem corticis vires noſtris temporibus paululum fractae obſervantur. Hinc duabus, tribuſve elapſis horis alias dicti Corticis drachmas duas, unciis quatuor aquae ſolutas expedit propinare, ſicuti & ejuſdem drachmam unam pro ſingula hora uſque ad tres ſucceſſive, donec detur locus cibum exhibendi tribus, quatuorve horis ante *paroxyſmum*.

Verum, quia, inter alia febrium genera, illae praeſertim, quae ſub *tertianaria intermittenti*, aut

quaſi

quaſi intermittenti periodo continentur, facillime, & pluries recrudeſcere ſolent: Hinc ad cautelam quarto quoque die circiter, donec quadrageſima elapſa ſit, *Quinquina* ad ſcrupulos quatuor ſalubriter exhibetur. Ulterius etiam, loco *Chinae Chinae*, *mixtura* potiſſimum *febrifuga* ex Pillulis adverſus febrem tertianam RR. PP. Societatis Jeſu in eorum Collegio Mediolani paratis, cum pro actuali curatione, tum etiam pro ipſa *praeſervatione*, tanquam mirandum, expertumque remedium celebratur. Sic etiam *Chinae Chinae* recens *extractum*, atque ad ſolidam conſiſtentiam redactum, pondere unius drachmae pro ſingula doſi, *praeſervativum Alexipharmacum* praxis edocuit. Interim autem, recto ſervato regimine, & praeſertim longe a fructibus, a lacte, nec non etiam ab acidis auſteris, quiſque ex hiſce AEgrotis proprio munere fungi poterit: dum operationes naturales, ſive conſueta exercitia hoc *praeſervationis* decurſu tolerantur.

Quando autem a *febrifugo*, ut ſupra in principio morbi exhibito, erepta quidem febris evadat, ex eo tamen nihil plane, aut parum ſaltem materiale morbi pabulum per conſuetas *excretiones* fuerit eductum (quamvis iſtud virtute *febrifugi* a ſua *fermentativa* compage jam diſſolutum evadat) tunc, ad *ſcoriam febrilem* ſub-

ſubducendam, unum ex placidis evacuantibus cum Rhabarbaro immixtis propinandum erit, nonniſi tamen tranſacta quinta, vel ſeptima die a poſtremo febrili *paroxyſmo*, ita ut etiam ipſa *evacuationis* dies vel intermittenti reſpondeat, ſi tertiana ſimplex, vel remiſsiori, ſi duplex extiterit. Poſteaquam tamen congrua ſic habita fuerit purgatio, juxta Patientis habitum, ejuſdemque victus rationem, illico die ſequenti *China Chinae* denuo propinanda eſt eo temporis intervallo, iiſdemque modis, & formis, ut ſupra, expreſsis, ubi ad cautelam, & *praeſervationis* gratia commendatur.

Ita profecto Medicae facultatis praecauta docet ſolertia. Nam, ſi minima particula *tertianarii fermenti*, quamvis ſublata febre, intus adhuc deliteſcat, ſe habet veluti neglecta ignis ſcintilla novum excitans incendium. Quare ab interpolato uſu *febrifugi praecautive* ſuperius expreſſo, ſi forte iners quidpiam febrilis *fermenti*, novo *fermentationis* motu, ſit deinceps aggreſſurum, celeriter enervatur. Hinc evenit, ut fere ſemper citiſsime, tutiſsimeque convaleſcant AEgroti, abſque conſueta, & moleſta morbi extenſione, activaq; remediorum ubertate, a quibus alias fractae vires diu admodum evadebant.

Quotieſcunque tamen, *praeſervationis* decurſu AEgroti,

groti, bene riteque caeteroquin nutriti, non reſtaurentur (quod quidem raro contingit) aut in recto regimine errata quaelibet praeceſſerint, indeque nec appetentia redeat, quin immo nauſea, ſitis moleſta, nocturnae agitationes, aut vigiliae urgeant; praeſertim cum Hipochondriorum tenſione; tunc *Chinam Chinam*, cum tinctura Rhabarbari, Sale Tartari in aqua Agrimonii extractam, aut mixturam ex Rhabarbaro, & *Chinae Chinae* ſubſtantia, una cum Tartaro Vitriolato *epicratice* exhibitam, ſalutarem admodum experieris. Hujuſmodi ſiquidem curationis norma rationi, & Praxi conſona, diuque fauſto eventu comprobata, omni conſulta brevitate libentiſſime commendatur.

FINIS.

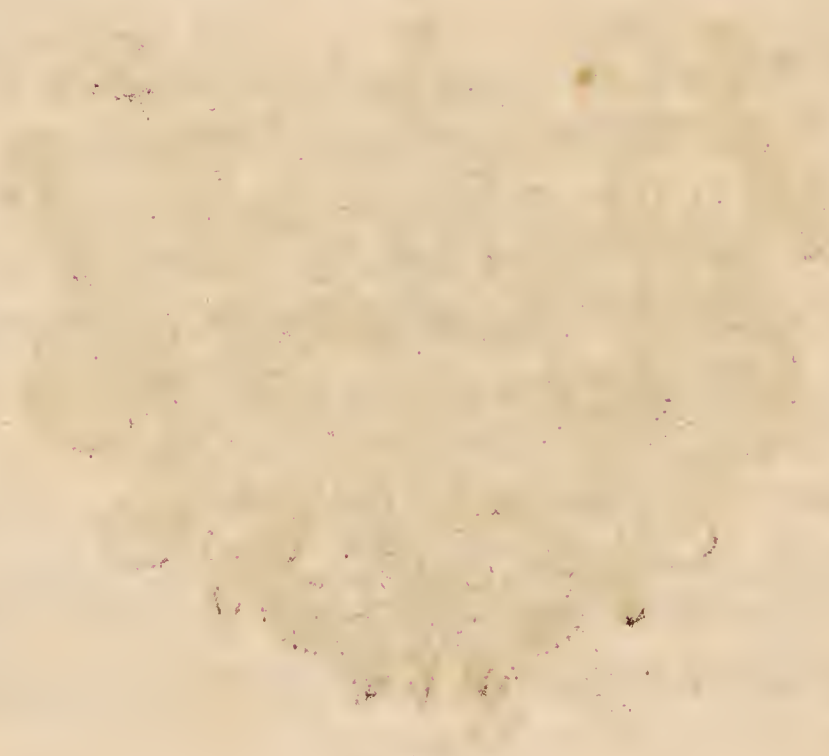

1